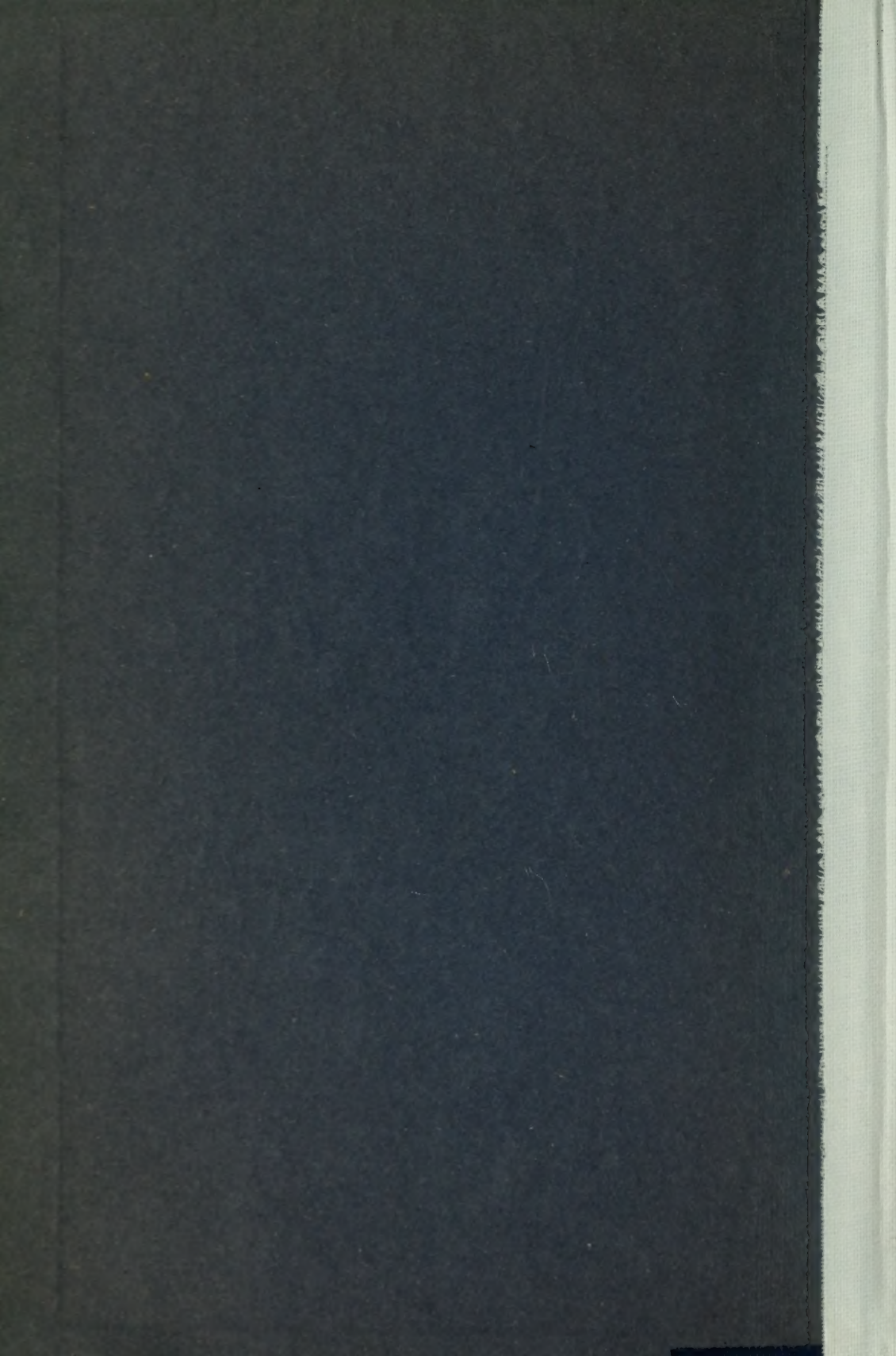
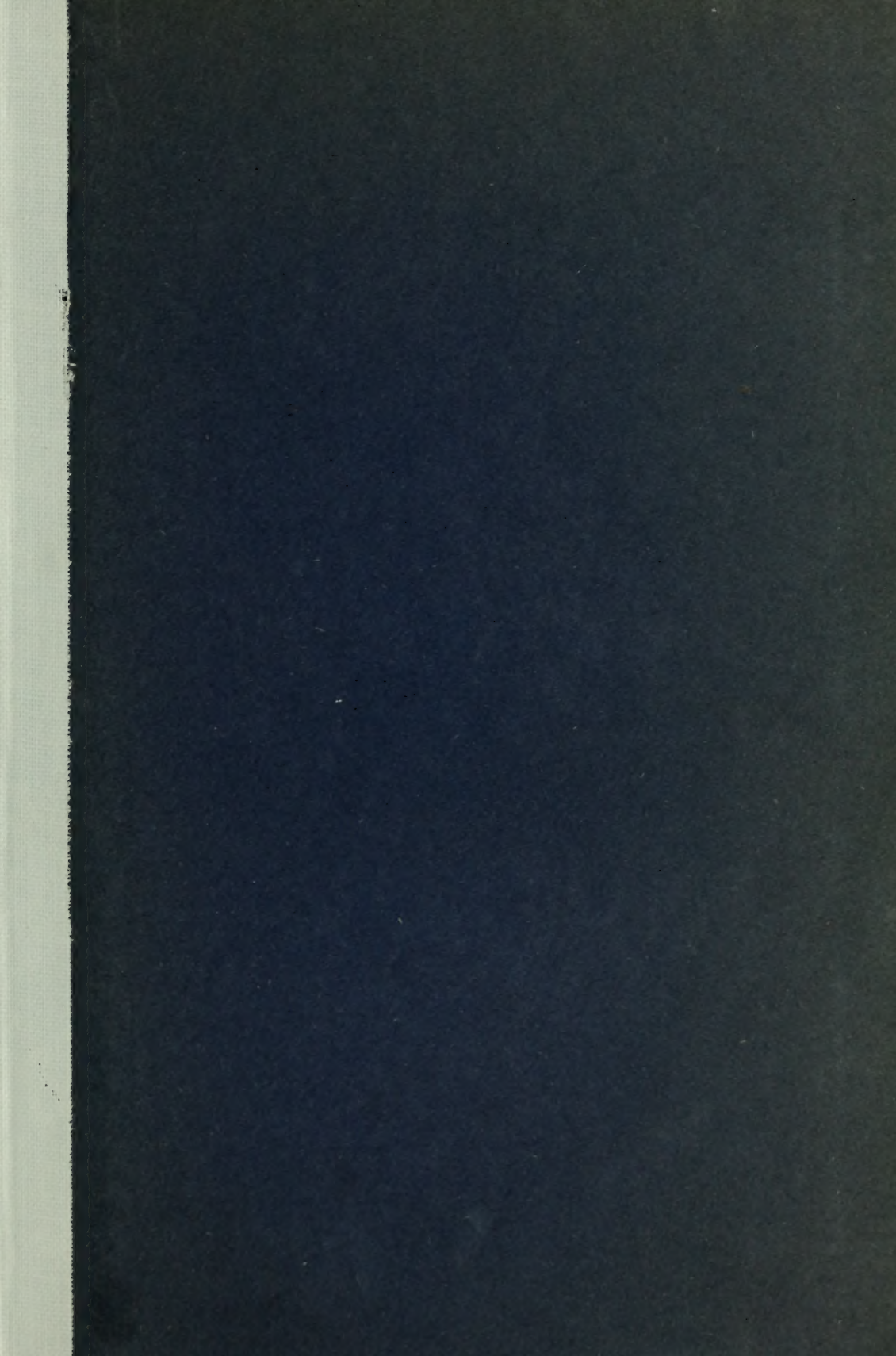

3 1761 08167728 8

WERKEN UITGEGEVEN DOOR
DE LINSCHOTEN-VEREENIGING

XVII

DE REIZEN VAN ABEL JANSZON TASMAN
EN FRANCHOYS JACOBSZON VISSCHER

IN

1642/3 EN 1644

UITTREKSEL UIT DE STATUTEN.

ART. 2.

De Linschoten-Vereeniging heeft ten doel de uitgave in het oorspronkelijke, van zeldzame of onuitgegeven Nederlandsche zee- en landreizen en landbeschrijvingen.

Werken van anderen aard worden slechts uitgegeven, indien daartoe bijzondere aanleiding bestaat.

ART. 3.

De Vereeniging bestaat uit ereleden, donateurs en gewone leden.

Over het toetreden der leden beslist het Bestuur.

De gewone leden betalen een jaarlijksche bijdrage van tien gulden.

Donateurs zijn zij, die een bijdrage in eens van ten minste *f* 500.— aan de Vereeniging schenken, of jaarlijks een contributie van minstens *f* 25.— betalen.

ART. 4.

Het lidmaatschap loopt van den eersten Januari tot den laatsten December.

De leden, die niet langer als zoodanig wenschen aangemerkt te worden, moeten daarvan aan den Secretaris vóór den eersten December schriftelijk bericht zenden. Bij gebreke daarvan blijven zij aansprakelijk voor de bijdrage van het volgend jaar.

ART. 5.

De leden ontvangen een exemplaar van de werken, die door het Bestuur aangewezen zijn voor het jaar of de jaren, waarvoor zij hunne contributie hebben betaald.

**Voor alle nadere inlichtingen wende men zich tot den Secretaris,
9 Lange Voorhout, 's-Gravenhage.**

REGELEN

VOOR DE UITGAVEN DER

LINSCHOTEN-VEREENIGING.

1. Zooveel mogelijk zal elke Zee- of Landreis, dan wel Landbeschrijving, *afzonderlijk* worden uitgegeven. Slechts bij al te geringen omvang van een dezer, kan een andere tekst toegevoegd worden aan de uitgave; deze toe te voegen tekst moet evenwel aansluiten in onderwerp, of den hoofdttekst aanvullen. Groote teksten worden in meer dan een deel gesplitst.
2. Voor elke uitgave wordt den bewerker als eisch gesteld: dat zij bevat als Inleiding een korte *Biographie* van den schrijver van 't reisverhaal; een uiteenzetting van de *Aanleiding tot de reis*; en een *Bibliographie* van eventueele vroegere drukken van het reisverhaal; voorts opheldering in den vorm van *Noten* onder den tekst, daar waar de tekst opheldering vereischt; en een *Register* (of *Registers*), benevens een lijst van geraadpleegde werken met plaats en jaar van uitgave aan 't slot.
3. De bewerker heeft vrijheid, in zijne Inleiding het resultaat eener reis ook te beschouwen in zijn verband met later ondernomen reizen naar dezelfde streek of streken.
4. De noten onder den tekst moeten *sober* blijven, en niet vervallen in uitweidingen. Is er echter bepaalde noodzakelijkheid om dieper in te gaan op het een of ander gedeelte van den tekst, dan mag dat geschieden in eene *Bijlage* achteraan. Ook hier echter blijft soberheid plicht.
5. De tekst zelve moet *met de grootste nauwkeurigheid* herdrukt worden naar de beste oudere uitgave, c. q. nauwkeurig gedrukt naar het handschrift dat voor de uitgave dient. De origineele

paginatuur van dien standaarddruk, dan wel van het handschrift, wordt in de uitgaven der Linschoten-Vereeniging tusschengroote haken [] doorlopend mede-opgenomen.

6. Als algemeene regel geldt dat de tekst *onverkort* wordt gedrukt. Uitlatingen zijn slechts dan veroorloofd, als het iets geheel onbelangrijks geldt. De bewerker moet dan echter in een noot toch rekenschap geven van wat hij weglief.
 7. Indien er voor de kennis van eene bepaalde Zee- of Landreis behalve de aan den druk ten grondslag gelegde tekst, in archieven of bibliotheken nog andere bronnen bestaan, moeten deze bij de uitgave gebruikt en (indien noodig) in inleiding, noten of bijlagen verwerkt worden.
 8. Het opnemen van kaarten en platen wordt aan den bewerker overgelaten, in overleg met de Commissie van voorbereiding.
-

WERKEN UITGEGEVEN DOOR DE LINSCHOTEN-VEREENIGING

- I. **DE REIS VAN JAN CORNELISZ. MAY** naar de IJszee en de Amerikaansche kust, 1611—1612. Verzameling van bescheiden, uitgegeven door Mr. S. MULLER FZ. 1909. Met 2 kaarten. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld *f*10.—
HENRY HUDSON IN HOLLAND. An inquiry into the origin and objects of the voyage which led to the discovery of the Hudson River by HENRY C. MURPHY. Reprinted, with notes, documents and a bibliography, by WOUTER NIJHOFF, Secretary to the „Linschoten-Vereeniging”. 1909. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld *f*6.—
- II. **ITINERARIO.** Voyage ofte schipvaert van Jan Huygen van Linschoten naer Oost ofte Portugaels Indiën, 1579—1592. Uitgegeven door Prof. Dr. H. KERN. 1910. 2 dln. Met portret, 3 kaarten en 5 platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld *f*20.—
- III. **KORTE HISTORIAEL** ende Journaels Aenteyckeninge van verscheyden voyagiens in de vier deelen des wereldtsronde, als Europa, Africa, Asia ende Amerika gedaen door d. DAVID PIETERSZ. DE VRIES, uitgegeven door Dr. H. T. COLENBRANDER. 1911. Met portret, 2 kaarten en 18 platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld *f*10.—
- IV. **DE REIS VAN MR. JACOB ROGGEVEEN** ter ontdekking van het Zuidland, 1721—1722. Verzameling van stukken, uitgegeven door F. E. Baron MULERT. Met een aanhangsel over de waarnemingen der kompaswijziging op Roggeveen's tocht, verricht door Dr. W. van BEMMELEN. 1911. Met 3 kaarten en 2 platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld *f*10.—
- V. **BESCHRIJVINGHE** ende historische verhael van het Gout Koninckryck van Gunea anders de Gout-custe de Mina genaemt, liggende in het deel van Afrika, door P. DE MAREES, uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. 1912. Met 1 kaart en 21 platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld *f*10.—
- VI. **TOORTSE DER ZEEVAART** door DIERICK RUITERS, 1623. SAMUEL BRUN's Schiffarten, 1624, uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. 1914. Met 1 kaart en 1 plaat. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld *f*10.—
- VII. **DE EERSTE SCHIPVAART** der Nederlanders naar Oost-Indië onder Cornelis de Houtman, 1595—1597. Journalen, documenten en andere bescheiden, uitgegeven en toegelicht door G. P. ROUFFAER en J. W. IJZERMAN. I. d'Eerste boeck van Willem Lodewycksz. 1915. Met titelplaat, 2 portretten, 8 kaarten en 47 platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld *f*20.—
- VIII. **REIZEN VAN JAN HUYGHEN VAN LINSCHOTEN** naar het Noorden, 1594—1595. Uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. 1914. Met 14 platen en 4 kaarten. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld *f*15.—

- IX. **DIRCK GERRITSZ. POMP**, alias Dirck Gerritsz. China. De eerste Nederlander die China en Japan bezocht, 1544—1604. Zijn reis naar en verblijf in Zuid-Amerika. Grootendeels naar Spaansche bescheiden bewerkt door J. W. IJZERMAN. 1915. Met 2 kaarten. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld *f*10.—
- X. **DE OPEN DEURE** tot het verborgen heydendom, door ABRAHAM ROGERIUS, uitgegeven door W. CALAND. 1915. Met titelplaat. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld *f*10.—
- XI. **REIZEN IN ZUID-AFRIKA** in de Hollandse tijd, uitgegeven door E. C. GODÉE MOLSBERGEN. **Eerste deel.** Tochten naar het Noorden, 1652—1686. 1916. Met 3 kaarten en 9 platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld *f*10.—
- XII. **REIZEN IN ZUID-AFRIKA** in de Hollandse tijd, uitgegeven door E. C. GODÉE MOLSBERGEN. **Tweede deel.** Tochten naar het Noorden, 1686—1806. 1916. Met 1 kaart en 12 platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld *f*10.—
- XIII. **DE OOST-INDISCHE COMPAGNIE** in Cambodja en Laos. Verzameling van bescheiden van 1636—1670, uitgegeven en toegelicht door DR. HENDRIK P. N. MULLER. 1917. Met 1 kaart en 3 afbeeldingen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld *f*15.—
- XIV. **REIZEN VAN WILLEM BARENTS, JACOB VAN HEEMSKERCK, JAN CORNELISZ. RIJP** en anderen naar het Noorden, 1594—1597. Verhaald door GERRIT DE VEER. Uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. **Eerste deel.** 1917. Met 5 kaarten en 27 platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld *f*10.—
- XV. **REIZEN VAN WILLEM BARENTS, JACOB VAN HEEMSKERCK, JAN CORNELISZ. RIJP** en anderen naar het Noorden, 1594—1597. Verhaald door GERRIT DE VEER. Uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. **Tweede deel.** (Inleiding en Bijlagen). 1917. Met 2 kaarten en 12 platen en afbeeldingen en eene bibliographie van de „Drie Seylagien” en literatuur (1583—1917) over de Noordelijke reizen van 1594—1597, door Dr. C. P. BURGER JR. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld *f*10.—
- XVI. **JOURNAEL VAN DE REIS NAAR ZUID-AMERIKA** (1598—1601) door HENDRIK OTTSEN. Met inleiding en bijlagen, uitgegeven door J. W. IJZERMAN. 1918. XXIV, CXLV en 253 blz. Met 3 kaarten en 5 platen. gr. 8vo. In half linnen band, kop verguld . . . *f*15.—

Zij, die als lid toetreden tot de Linschoten-Vereeniging (jaarlijksche contributie *f*10.—) kunnen één exemplaar van onderstaande werken ontvangen als volgt:

1909.	I. DE REIS VAN JAN CORNELISZ. MAY . . . voor <i>f</i> 7.50
	HENRY HUDSON IN HOLLAND . . . voor - 4.50
1910.	II. ITINERARIO VAN J. H. VAN LINSCHOTEN, 2 dln. voor - 15.—
1911.	III. KORTE HISTORIAEL ENDE JOURNAELS AENTYCKENINGEN VAN VERSCHEYDEN VOYAGIENS DOOR D. DAVID PIETERSZ. DE VRIES voor - 7.50
	IV. DE REIS VAN MR. JACOB ROGGEVEEN . . voor - 7.50
1912.	V. BESCHRYVINGHE VAN HET GOUT KONINKRIJK VAN GUNEA DOOR P. DE MAREES. . voor - 7.50
	VI. TOORTSE DER ZEEVAART, DOOR DIERICK RUITERS, SAMUEL BRUN'S SCHIFFARTEN . voor - 7.50
1913.	VII. DE EERSTE SCHIPVAART DER NEDERLANDERS NAAR OOST-INDIË ONDER CORNELIS DE HOUTMAN, 1595—1597. voor - 15.—
1914.	VIII. REIZEN VAN JAN HUYGHEN VAN LINSCHOTEN NAAR HET NOORDEN voor - 11.25
	IX. DIRCK GERRITZ. POMP, ALIAS DIRCK GERRITZ. CHINA. ZIJN REIS NAAR EN VERBLIJF IN ZUID-AMERIKA. voor - 7.50
1915.	X. DE OPEN-DEURE TOT HET VERBORGEN HEYDENDOM DOOR ABRAHAM ROGERIUS voor - 7.50
	XI*. REIZEN IN ZUID-AFRIKA IN DE HOLLANDSE TIJD. Deel I. voor - 7.50
1916.	XII*. REIZEN IN ZUID-AFRIKA IN DE HOLLANDSE TIJD. Deel II voor - 7.50
	XIII. DE OOST-INDISCHE COMPAGNIE IN CAMBODJA EN LAOS. voor - 11.25
1917.	XIV*. REIZEN VAN WILLEM BARENTS, E. A. NAAR HET NOORDEN. Deel I voor - 7.50
	XV*. REIZEN VAN WILLEM BARENTS, E. A. NAAR HET NOORDEN. Deel II voor - 7.50
1918.	XVI. JOURNAEL VAN DE REIS NAAR ZUID-AMERIKA, 1598—1601, DOOR HENDRIK OTTSEN voor - 11.25
	BALDAEUS, AFGODERYE DER OOST-INDISCHE HEYDENEN voor - 9.—

Men wende zich tot den Secretaris der Vereeniging, Lange Voorhout 9, 's-Gravenhage.

* Worden niet meer afzonderlijk afgeleverd.

NAAMLIJST

DER LEDEN VAN DE LINSCHOTEN-VEREENIGING

op 31 December 1919¹⁾.

BESCHERMVROUW:
H. M. DE KONINGIN.

EERE-VOORZITTER:
Z. K. H. PRINS HENDRIK.

BESTUUR IN 1919:

Prof. Dr. H. T. Colenbrander, *Voorzitter* (1923).

Wouter Nijhoff, *Secretaris* (1922).

Dr. D. F. Scheurleer, *Penningmeester* (1923).

Dr. W. J. Leyds (1920).

Dr. C. P. Burger Jr (1920).

S. P. L'Honoré Naber (1921).

F. E. Baron Mulert (1921).

G. P. Rouffaer (1922).

Dr. F. C. Wieder (1924).

DONATEUR VOOR HET LEVEN:

Dr. C. J. Wynaendts Francken, Leiden.

DONATEURS:

Bataviaasch Genootschap voor K. en W., Batavia.

Mevr. de Wed. Mr. C. Th. van Deventer, Den Haag, Surinamestraat 20.

August Janssen, Amsterdam, Keizersgracht 690.

Kon. Nederl. Mij. tot Exploitatie van Petroleumbronnen in Ned. Indië,

Den Haag, Carel van Bylandtlaan 30.

Nederlandsche Gist- en Spiritusfabriek, Delft.

Nederlandsche Handel-Maatschappij, Amsterdam.

Raad van Beheer der Nederlandsch-Indische Spoorweg Maatschappij,

Den Haag.

H. C. Rehbock, Amsterdam, Heerengracht 470.

J. A. J. de Villiers, London.

J. W. IJzerman, Den Haag, Huize Oosterbeek, Haagsche Bosch.

1) De secretaris houdt zich voor opgaven van onjuistheden in namen of adressen ten
zeerste aanbevolen.

LEDEN.

- E. J. Aalders, Rotterdam, Eendrachtsweg 16.
 C. J. K. van Aalst, Amsterdam, Heerengracht 502.
 C. Abels, Amsterdam, Prinsengracht 862.
 Dr. N. Adriani, Oegstgeest.
 F. C. Baron van Aerssen Beyeren, Hilversum, Utrechtscheweg 57.
 Algemeene Visscherij Maatschappij, IJmuiden.
 Amsterdamsche Historische Leeskring, Amsterdam, Prinsengracht 650.
 Archief der Gemeente, Rotterdam.
 F. L. G. d'Aumerie, Scheveningen, Prins Willemstraat 19.
 Jhr. Mr. J. F. Backer, Amsterdam, Keizersgracht 639.
 J. F. L. de Balbian Verster, Amsterdam, Prinsengracht 579.
 J. Fred. Bangert, Amsterdam, Weteringschans 227.
 F. Bauduin, Warnsveld, „Huize Baank”.
 H. Beckering Vinckers, Zalt-Bommel.
 Chr. Beels, Amsterdam, Van Eeghenstraat 70.
 H. L. Bekker, Rotterdam, Parkstraat 2 (hoek Parklaan).
 Mr. G. J. A. van Berckel, Den Haag, Laan van Meerdervoort 27.
 J. A. Berkhout, Amsterdam, Ferd. Bolstraat 42.
 H. Bessem, Tiel.
 D. G. van Beuningen, Rotterdam, Parklaan 46.
 Bibliotheek der Gemeente Rotterdam, van Hogendorpsplein 8.
 Bibliotheek v. d. Handels-Hoogeschool, Rotterdam.
 Bibliotheek der Landbouw-Hoogeschool, Wageningen.
 Bibliotheek v. d. Teyler's Stichting, Haarlem.
 Mr. J. Bierens de Haan, Amsterdam.
 J. W. Blankert, Bilthoven, Julianalaan 41.
 Prof. Dr. P. J. Blok, Leiden.
 J. J. T. Blijdenstein, Amsterdam, Doelenhotel.
 Th. W. Blijdenstein, Amsterdam, Heerengracht 544.
 Mr. W. B. Blijdenstein, Amsterdam, Heerengracht 572.
 A. G. Boissevain, Amsterdam, van Baerlestraat.
 Charles Boissevain, Naarden, Drafna.
 Walraven Boissevain, Amsterdam, Keizersgracht 143.
 W. C. Bolle, Rotterdam, Villa Walküre, Vijverlaan.
 W. C. Bonebakker, Amsterdam, Keizersgracht 580.
 H. de Booy, Amsterdam, Heerengracht 450.
 W. Broese van Groenou Sr., Scheveningen, Parkweg 9a.
 N. de Brouwers, Delfzijl.
 W. G. L. Brunings, Amsterdam, Wouwermanstraat 34.
 J. de Bruyn, Amsterdam, Heerengracht 237.

- Dr. C. P. Burger Jr., Amsterdam, Overtoom 141.
 A. K. Castelein, Amsterdam, Amsteldijk 75.
 Dr. S. A. van der Chijs, Veenhuizen 1.
 Mevr. A. B. van Citters Vissering, Amsterdam, Banstraat 28^{bs}.
 J. H. Cohen Stuart, Delft, Oostsingel 18.
 W. J. Cohen Stuart, Scheveningen, Dirk Hoogenraadstraat 224.
 Prof. Dr. H. T. Colenbrander, Leiden, „Huis ter Lugt”.
 College Zeemanshoop, Amsterdam, Heerengracht 472.
 P. C. Coops, Amsterdam, Marinekade 9.
 W. Cornelis, Utrecht, Stadhouderslaan 67.
 H. Cox, Amersfoort, Utrechtsche Straatweg 110.
 C. Craandijk, Den Haag, Prins Mauritslaan 72.
 Patric Cramer, Overveen, „Huize Dompvloed”.
 J. T. Cremer, Santpoort, „Duin en Kruidberg”.
 J. B. Crol, Rotterdam, Westersingel 92.
 D. Croll, Rotterdam, Esschenlaan 44.
 H. A. Crommelin, Den Haag, Juliana van Stolberglaan 14.
 Ernst Crone, Amsterdam, Hobbemastraat 12.
 A. F. H. Dalhuisen, Vlissingen, Torpedoboot G 8.
 W. van Dam, Rotterdam, Heemraadsingel 319.
 Deli-Batavia Maatschappij, Amsterdam, Keizersgracht 173.
 Departement van Marine, Den Haag.
 H. Dirkzwager, Maassluis.
 W. A. L. Domis, Amsterdam, Vondelstraat 5.
 B. van Donselaar, Rotterdam, Heemraadsingel 148.
 B. M. van Driel, Willemsoord, a/b Hr. Ms. „Kon. Emma”.
 H. E. Driessen, Den Haag, Agnesstraat 4.
 J. Dudok van Heel, Amsterdam, Koninginneweg 32.
 A. C. Dunlop, Den Haag, Deprt. van Buitenl. Zaken.
 H. Dunlop, Den Haag, Bezuidenhout 375.
 C. van Eeghen, Amsterdam, Raadhuisstraat 34.
 P. Eikenboom, Den Helder, a/b Hr. Ms. Kon. Emma.
 Mevr. L. Elemans—Brouwers, Zalt-Bommel.
 Mr. D. Ellis van Raalte, Rotterdam, Voorschoterlaan 76.
 J. van Elsas, Amsterdam, Elisabeth Wolfstraat 49.
 W. A. Engelbrecht, Rotterdam, Rivierstraat 12.
 Mr. M. Enschedé, Den Haag, Daendelsstraat 33.
 G. L. M. van Es, Rotterdam, Westplein 11.
 D. H. van Everdingen, Vrijenban, (Z -H.), Nieuwe Plantage 54^b.
 Dr. W. van Everdingen, Bilthoven, Soestdijkerstraatweg.
 H. H. Evers, Scheveningen, Oude Scheveningscheweg 50.
 Mr. Dr. G. J. Fabius, Rotterdam, Parklaan 40.
 P. J. Feteris, Vlissingen.
 L. G. Frerichs, Amsterdam, Alb. Thymstraat 15^{huis}.

- Mr. Th. A. Fruin, Rotterdam, Wijnhaven 143.
 J. P. Funke, Scheveningen, van Lennepweg 8.
 Mr. J. H. Geertsema Wz., Utrecht.
 Joan Gelderman, Oldenzaal, „Eikendal”.
 Geographisch Instituut, Utrecht.
 Germanistisch Seminarium aan de Universiteit, Groningen.
 D. Goedkoop Dzn., Amsterdam, Keizersgracht 729.
 A. J. M. Goudriaan, Rotterdam, Hoflaan 71.
 F. H. A. Greve, Den Helder, Hoofdgracht 52.
 H. M. de Groot, Terneuzen.
 H. A. Groskamp, Hilversum, Steynlaan 9.
 Mr. J. L. Gunning, Amsterdam, Amstel 220.
 S. van Gijn, Dordrecht, Nieuwe Haven 39.
 A. de Haan, Amsterdam, Nicolaas Witsenstraat 9.
 Mr. S. N. B. Halbertsma, Rotterdam, Walenburgerweg 57.
 Mr. F. van Hasselt, Rotterdam, Calandstraat 58.
 T. H. van Hattum van Ellewoutsdijk, Wassenaar, Huize „Sonnenburgh”.
 N. Hazelhoff, Amsterdam, Wytenbachstraat 931.
 Herman van Heek, Enschede, Villa „Witte Huis”.
 J. B. van Heek, Enschede, „Noorderhagen”.
 Prof. Mr. J. E. Heeres, Leiden, Rapenburg.
 A. M. Hekking, Vlissingen, a/b Hr. Ms. „Schorpioen”.
 F. K. J. Heringa, Hilversum, Ministerpark.
 H. van Herwerden, Rotterdam, Esschenweg 21.
 G. van Hilten, Amsterdam, Singel 74.
 H. Hissink, Amsterdam, Jan Luykenstraat 96.
 Historisch Genootschap, Utrecht.
 G. G. W. C. Baron van Hœvell tot Nijenhuis, Den Haag, Wilgstraat 71.
 C. van 't Hoff, Rotterdam, Veerhaven 15.
 A. B. van Holkema, Amsterdam, Keizersgracht 611.
 G. J. Honig, Zaandijk.
 Jhr. M. W. H. Hooft, Den Haag, Kanaalstraat 12.
 J. H. Hoogendijk, Amsterdam.
 J. E. van Hoogenhuyze, Amsterdam, Banstraat 8.
 J. H. van Hoogstraten, Amersfoort.
 Jhr. H. T. Hora Siccama, Den Haag, Kneuterdijk.
 A. P. H. Hotz, Den Haag, Bezuidenhout 265c.
 G. B. Hoyer, Ede.
 I. M. Hudig, Rotterdam, Maasstraat 3.
 J. Hudig Dzn., Hilversum, Heuvellaan 7.
 W. C. Hudig, Rotterdam, Nieuwe Binnenweg 178.
 Prof. Dr. J. Huizinga, Leiden.
 Dr. J. de Hullu, Den Haag, Juffrouw Idastraat 11.
 J. H. Hummel, Amsterdam, Prins Hendrikkade 159.

- J. Jannette Walen, Rotterdam, Willemskade 6.
 C. W. Janssen, Amsterdam, Leidschegracht 13/15.
 Java-China-Japan Lijn, Amsterdam, Prins Hendrikkade 112/114.
 A. B. Jochems, Rotterdam.
 J. C. Joekes, Den Haag, 2^e Emmastraat 252.
 Jhr. Mr. B. de Jonge, Zutphen.
 Mevrouw de Wed. J. O. de Jongh—Rouffaer, Den Haag, Sweelinckstr. 72.
 Frans Jurgens, Nijmegen, „Heyendael”.
 L. Keers, Amsterdam, Stadhouderskade 154.
 A. O. van Kerkwijk, Den Haag, Nassaulaan 22.
 J. B. J. Kerling, Den Haag, van Swietenstraat 134.
 W. J. Kermer Jr., Amsterdam, Amstel 336.
 H. E. Kern, Voorburg.
 A. Kleiweg de Zwaan, Amsterdam, van Eeghenstraat 65/75.
 A. Klene, Bussum, Brediusweg 25.
 Prof. Dr. L. Knappert, Leiden.
 H. J. Knottenbelt, Rotterdam, Mathenesserlaan 340.
 Mr. F. C. Koch, Rotterdam, Westersingel 86.
 J. Kofman, Gouda, Krugerlaan 22.
 E. Kol, Amsterdam, Heerengracht 130.
 D. H. Kolff, Rotterdam, Westerstraat 25a.
 Kon. Instituut voor de Marine, Willemsoord.
 Kon. Instituut v. Taal-, Land- en Volkenkunde v. N. I., Den Haag.
 Kon. Nederl. Aardrijkskundig Genootschap, Amsterdam.
 Kon. Bibliotheek, Den Haag.
 Kon. Nederl. Vereeniging Onze Vloot, Den Haag, Stationsweg 89.
 Kon. Paketvaart Mij., Amsterdam, Prins Hendrikkade 159.
 Kon. Roei- en Zeilvereeniging „de Maas”, Rotterdam.
 N. E. Kröller, Rotterdam, Westersingel 13.
 Mr. G. M. Kruimel, Amsterdam, Sarphatipark 79.
 Dr. E. T. Kuiper, Amsterdam, Koninginneweg 2.
 W. Laman Trip, Hilversum, Ministerpark 6.
 C. L. M. Lambrechtsen van Ritthem, Hilversum, Villa „Duo Decimo”.
 Allert de Lange, Amsterdam, Damrak 62.
 N. Laseur, Utrecht.
 A. van Leer, Hilversum, „Dennenoord”, Trompenbergerweg.
 Jhr. L. H. van Lennep, Amsterdam, Joh. Vermeerstraat 22.
 R. van Lennep, Amsterdam, Heerengracht 580.
 A. C. Lensen, Wassenaar, „Dennenheuvel”, Gr. Hasebroekscheweg 1.
 W. J. H. Leuring, Den Haag, Wagenaarweg 20.
 Dr. W. J. Leyds, Den Haag, Frankenslag 337.
 B. H. van der Linden, Den Haag, Schuytstraat 143.
 Lindeteves-Stokvis, Amsterdam, J. W. Brouwersplein 2.
 C. A. Lion Cachet, Vreeland.

- P. Loekemeyer, Dordrecht, Reeweg 40.
 S. L. van Looy, Amsterdam, Keizersgracht 198.
 Jhr. H. Loudon, Den Haag, Prinsessegracht 22.
 C. W. O. Lucardi, Rotterdam, Parkstraat.
 P. L. Lucassen, Amsterdam, Raadhuisstraat 29.
 D. J. Baron van Lynden, Den Haag, Noordeinde 152.
 J. W. Macdonald, Amsterdam, Heerengracht 543.
 Z. G. Ph. Marcella, Rotterdam, Mathenesserlaan 324.
 W. J. J. van der Meer, Den Haag, Stadhouderslaan 118.
 Mr. R. Mees, Rotterdam, Parklaan 11.
 Mr. W. A. Mees, Rotterdam, Parklaan 9.
 B. Meesters, Amsterdam, Utrechtschestraat 41a.
 H. Meinesz, Haarlem, Florapark 1.
 Anton Mensing, Amsterdam.
 Mr. E. E. Menten, Den Haag, Houtweg 3.
 J. Merkelbach Jzn., Amsterdam, Adm. de Ruyterweg 103¹.
 A. H. van der Mersch, Zeist, Driebergsche Weg.
 Dr. R. v. d. Meulen Rzn., Leiden, Maria Gondastraat 49.
 J. M. van der Mey, Amsterdam, Nic. Maesstraat 32.
 J. F. Milders, Vlissingen, a/b Hr. Ms. Wachtschip.
 Chr. Moes, Amsterdam, Heerengracht 287.
 Prof. Dr. G. A. F. Molengraaff, Delft, Kanaalweg 8.
 H. G. J. de Monchy, Rotterdam, Leuvehaven 72.
 J. J. Moret, Scheveningen, Cremerweg 6.
 A. G. Mörzer—Bruyns, Den Haag, Heerengracht 42.
 M. Mouton, Den Haag, Nassauplein 16.
 W. A. Mouton, Den Haag, Nassau-Dillenburgstraat 40.
 B. M. Mulder, Amsterdam, Vrolikstraat 298¹.
 F. E. Baron Mulert, Zwolle, Walstraat.
 Abram Muller, Amsterdam, Van Eeghenstraat 96.
 Gerard Muller, Amsterdam, Binnen Amstel 82.
 Museum voor Land- en Volkenkunde en Maritiem Museum „Prins Hendrik”, Rotterdam.
 S. P. L'Honoré Naber, Amsterdam, Lomanstraat 4.
 Nederlandsch Indische Bestuursacademie, Den Haag, 1e Sweelinckstraat 26.
 Prof. J. F. Niermeijer, Utrecht.
 E. L. van Nierop, Bussum.
 B. Nierstrasz, Amsterdam, Prins Hendriklaan 26.
 H. A. van Nievelt, Wassenaar, Huize „Hoog-Wolde”.
 Chr. Nuijs, Amsterdam, Valeriusstraat 137.
 H. Nijgh, Rotterdam, Westersingel 65.
 Paul Nijhoff, Amsterdam, Oranje Nassaulaan 11.
 Wouter Nijhoff, Den Haag, Lange Voorhout 9.

- Mej. Dr. J. Aleida Nijland, Amsterdam, Nicolaas Witsenstraat 21.
 D. Obreen, Rotterdam, Avenue Concordia 76.
 W. H. J. Oderwald, Amsterdam, Vondelstraat 130.
 J. S. C. Olivier, Nieuwediep, a/b Hr. Ms. „Kon. Emma”.
 Openbare Leeszaal en Bibliotheek, Amsterdam.
 Openbare Leeszaal en Bibliotheek, R. K., Delft, Oude Delft 122a.
 Openbare Leeszaal en Bibliotheek, Dordrecht.
 Openbare Leeszaal en Bibliotheek, Den Haag.
 Openbare Leeszaal, Groningen.
 Openbare Leeszaal en Bibliotheek, Leeuwarden.
 Openbare Leeszaal en Boekerij, Nijmegen, Oranjesingel 2a.
 Openbare Leeszaal en Bibliotheek, Zaandam.
 C. L. Oranje, Amsterdam, Veerstraat 4.
 J. R. van Osselen, Amsterdam, Jan-Luykenstraat 5.
 Nanne Ottema, Leeuwarden, Prins Hendrikstraat 6.
 Mr. C. P. D. Pape, Den Haag, Prinsessegracht 20.
 F. W. A. J. van Peski, Rotterdam, 's Gravendijkwal 157.
 Prof. Mr. P. Pet, Amsterdam, Prinsengracht 405.
 J. M. Phaff, Den Haag, van Boetzelaerlaan 80.
 W. F. Piek, Rotterdam, Parkstraat 10.
 Jacq. Pierot Jr., Rotterdam, Mathenesserlaan 435.
 C. M. Pleyte Mzn., Den Haag, Nassaulaan 11.
 Mr. Th. B. Pleyte, Den Haag, Nassauplein 29.
 N. Posthumus, Den Haag, Daendelsstraat 68.
 Prof. Mr. N. W. Posthumus, Rotterdam, Mathenesserlaan 464.
 R. Posthumus Meyjes, Soesterberg.
 Ary Prins, Schiedam, Nieuwe Haven 153.
 Provinciale Bibliotheek van Friesland, Leeuwarden.
 W. J. Puhlinger, Apeldoorn, Daendelsweg 62.
 P. A. Pijnappel, „De Hoornboeg” bij Hilversum.
 W. J. Rahder, Den Haag, Louise de Colignyplein 12.
 Jhr. Mr. H. de Ranitz, Epe (Geld.).
 Redactie van „Het Nederl. Zeewezen”, Den Haag, Schenkkade 233.
 Mr. R. van Rees, Amsterdam, Keizersgracht 69.
 H. Regoort, Watergraafsmeer, Middenweg 155.
 J. P. Remijnse, Bilthoven, Prins Hendriklaan 22.
 Jhr. Marten W. van Rensselaer Bowier, Amsterdam, Brouwersgracht 47.
 Jhr. P. J. Repelaer, Zeist, „Huize Beeklust”.
 G. Ribbius Peletier Jr., Utrecht, Maliebaan 15.
 Jhr. Mr. Dr. J. J. Rochussen, Rotterdam, Mathenesserlaan 235.
 Jhr. J. A. Roëll, Den Haag, 3e Van den Boschstraat 3.
 A. F. J. Romswinkel, Den Haag, Delistraat 1.
 Dr. A. G. Roos, Groningen, Ebbingestraat 47^{2a}.
 G. Rooseboom, Den Haag, Riouwstraat 192.

- P. J. Roosegaarde Bisschop, Haarlem, Wagenweg 42.
 N. A. Rost van Tonningen, Vlissingen, a/b Hr. Ms. „Hydra”.
 Rotterdamsch Leeskabinet, Rotterdam, Geldersche kade 18.
 G. P. Rouffaer, Den Haag, Frankenslag 89.
 Bernhard E. Ruys, Rotterdam, Westerkade 7.
 J. A. Ruys, Rotterdam, Mathenesserlaan 334.
 W. Ruys, Rotterdam, Westersingel 75.
 Rijksarchief, Den Haag.
 Rijksarchief in Noord-Holland, Haarlem.
 Rijksarchief in Zeeland, Middelburg.
 Rijksarchief in Overijssel, Zwolle.
 Rijks Ethnographisch Museum, Leiden.
 Rijks Universiteits-Bibliotheek, Leiden.
 C. M. van Rijn, Baarn, Waldeck Pymontlaan.
 J. Rijpperda Wierdsma, Rotterdam, Calandstraat 23.
 J. H. C. Salberg, Amsterdam, Rokin 32.
 Samarang-Joana Stoomtram Maatschappij, Den Haag, Jan Pietersz. Coen-
 straat 4.
 A. Scheltema Beduin, Amsterdam, Singel 256.
 Dr. D. F. Scheurleer, Den Haag, Laan van Meerdervoort 53f.
 Mr. J. van Schevichaven, Amsterdam, Damrak 74.
 P. W. Schilthuis, Rotterdam, Heemraadssingel 180.
 A. J. Schreuder, Arnhem, „Klein Warnsborn”.
 J. H. Schröder, Bussum, Comeniuslaan 17.
 J. Schuurman, Hillegom, Werensteinstraat 67.
 J. L. Willem Seijffardt, Amsterdam, Damrak 99.
 H. D. Sicherer, Groenlo. (Geld.)
 Jhr. J. W. Six, 's Graveland, „Huize Hilverbeek”.
 Jhr. W. Six, Hilversum.
 Mr. J. Slingenberg, Amsterdam, Oranje Nassaulaan 62.
 Mr. G. van Slooten Az., Den Haag, Oude Scheveningscheweg 68.
 I. T. van Slooten, Oosterbeek, Stationsweg 20.
 Hobbe Smith, Amsterdam, Overtoom 357.
 Prof. Dr. C. Snouck Hurgronje, Leiden.
 A. Solleveld, Rotterdam, Heemraadsingel 197.
 Stadsbibliotheek, Haarlem.
 Prof. Mr. S. R. Steinmetz, Amsterdam, Amstel 65.
 H. E. Stenfert Kroese, Noordwijk-Binnen.
 W. P. van Stockum Jr., Den Haag, Juliana v. Stolberglaan 43.
 Mr. R. W. van Stolk, Delft, Oude Delft 157.
 Stoomvaart-Maatschappij „Nederland”, Amsterdam. (9 lidmaatschappen).
 Cd. F. Stork, Hengelo (O), „Grundel”.
 J. E. Stork, Baarn, Prins Hendriklaan, „Huize Sewa”.
 W. Stork, Hengelo (O.).

- Jonkvr. A. de Stuers, Den Haag, Parkstraat 32.
 D. D. Stuten, Blaricum, „Huize Sonnewaal”, Torenlaan.
 Mr. A. G. N. Swart, Wassenaar, Leidschestratweg, „Backershagen”.
 Mr. A. Tak van Poortvliet, Rotterdam, Westersingel 96.
 Dr. R. A. Tange, Den Helder, Hotel „Den Burg”.
 M. Taudin Chabot, Rotterdam, Mathenesserlaan 336.
 G. L. Tegelberg, Amsterdam, De Ruijterkade 113.
 J. P. Tetterode, Lochem.
 K. den Tex, Bilthoven, „de Wildzang”.
 Mevr. de Wed. C. A. den Tex van der Waarden, Amsterdam, Tesselschade-
 straat 18.
 W. Timmers, Amsterdam, Zaagmolenstraat 16^{II}.
 Mr. P. Tjeenk Willink, Haarlem, Ged. Oudegracht.
 A. W. Turk, Willemsoord, a/b Hr. Ms. „Kon. Emma”.
 Tj. J. Twijnstra, Leeuwarden, Spanjaardslaan.
 R. van Tijen, Vlissingen, Badhuisweg 120.
 Vaderlandsch Fonds totaancoediging van 's Lands Zeedienst, Amsterdam.
 F. T. Valck Lucassen, Brummen, „Huize Sonnevanc”.
 A. van der Valk, Rotterdam, Calandstraat 47.
 J. C. Veder, Rotterdam, Veerhaven 56.
 Vereeniging ter bev. v. d. Bel. des Boekhandels, Amsterdam.
 „ de Groote Club, Amsterdam, Paleisstraat 1.
 „ Hou en Trouw, Amsterdam, Beursgebouw, kamer 28.
 „ van Nederlandsche Gezagvoerders en Stuurlieden ter Koop-
 vaardij, Amsterdam, N. Z. Voorburgwal 130. (2 lidmaat-
 schappen).
 „ Oost en West, Den Haag, Laan van Meerdervoort 195.
 „ Zeevaartschool, Vlissingen.
 F. H. Baron van Verschuer, Arnhem, Willemsplein 2.
 C. W. de Visser, Bloemendaal, Parkweg 1, „Huize Denheim”.
 Mr. G. Vissering, Amsterdam, Keizersgracht 71.
 Mr. F. Vorstman, Bussum, Boschlaan 15.
 Dr. A. G. C. de Vries, Amsterdam, Singel 146.
 Chr. H. G. de Vries, Amsterdam, Singel 146.
 J. J. de Vries, Den Helder, Binnenhaven 48.
 Mr. G. L. de Vries Feyens, Maartensdijk, „Rustenhoven”.
 B. H. de Waal, Den Haag, Bankastraat 135.
 F. van Wageningen, Hellevoetsluis, a/b Hr. Ms. „Buffel”.
 F. G. Waller, Amsterdam, Vondelstraat 73.
 W. K. L. van Walree, Amsterdam, Keizersgracht 511.
 J. C. M. Warsinck, Den Haag, Snelliusstraat 43.
 P. te Wechel, Doetinchem.
 J. A. van der Weerdt, Amsterdam, Krugerplein 10.
 A. Weiland, Brummen. (Geld.)

- J. Wentholt, Den Haag, Juliana van Stolberglaan 40.
 Dr. F. C. Wieder, Rhenen.
 J. Willebeek Le Mair, Rotterdam, Eendrachtsweg 74.
 D. W. P. Wisboom, Arnhem.
 S. Woldringh Jzn., Lisse.
 K. H. Wijdekop, Hilversum, Rembrandtlaan 23.
 M. Wijt, Den Helder, Hoofdgracht 78.
 J. IJzerman, Amsterdam, Joh. Vermeerstraat 44.
 J. H. Zeeman, Den Helder, a/b Hr. Ms. „Holland”.
 M. Zeldenrust Szn., Den Haag, Valkenboschlaan 163.
 Mr. H. Zillesen, Den Haag, Delistraat 37.

LEDEN IN NEDERL. OOST-INDIË.

- Th. L. Arnold, Weltevreden, Kon. Paketvaart Mij.
 T. P. Baart de la Faille, Batavia.
 C. M. Bakker, Weltevreden, Boulevard 28 pav.
 M. E. G. Bartels, Halte Tji-Saät bij Soekaboemi, Onderneming „Passir Datar”.
 K. F. van den Berg, Batavia, Javasche Bank.
 W. F. van Beuningen, Weltevreden, Tanah-Abang 30.
 J. P. Boon, Weltevreden, Oud Gondangdia 25.
 H. O. Bron, Weltevreden, Kon. Paketvaart Mij.
 J. J. Bronkhorst, Weltevreden, Laan Trivelli, Noord 10.
 B. F. Brugsma, Weltevreden, Kon. Paketvaart Mij.
 C. Bruin, Makassar.
 M. H. Bruyn, Menado, Toegoelandang.
 L. J. J. Caron, Weltevreden, Rijswijk.
 Wouter Cool, Batavia, Pegansaan 24.
 Mr. D. A. Delprat, Batavia.
 Dr. J. M. H. van Dorssen, Bandoeng, Papandajanlaan 82.
 P. den Dulk, Weltevreden, Kon. Paketvaart Mij.
 K. van Dijk, Weltevreden, Kon. Paketvaart Mij.
 J. W. Engelsman, Weltevreden, Kon. Paketvaart Mij.
 H. Fraenkel, Sigli (Atjeh), Kon. Paketvaart Mij.
 Mr. Th. A. Fruin, Weltevreden, Tjikini 12.
 F. A. Gastman, Batavia, Deprt. van Marine.
 M. J. A. van Gigch, Bandoeng, Deprt. van Oorlog.
 Prof. Dr. E. C. Godée Molsbergen, Weltevreden, Kramat 142.
 C. de Graaff, Weltevreden, Kon. Paketvaart Mij.
 Dr. G. A. J. Hazeu, Weltevreden, Deprt. v. Onderwijs-Eeredienst.
 G. van Heteren, Weltevreden, N. I. Steenkolen Mij.
 J. Hildernisse, Weltevreden, Kon. Paketvaart Mij.
 F. Hirschmann, Meubaboh. (Atjeh).

- W. Hofstede, Weltevreden.
 C. L. J. F. Holman, Batoe.
 K. A. Holthuis, Weltevreden, Laan Wiechert 30.
 J. H. Hondius van Herwerden, Batavia, Deprt. van Marine.
 H. Huykman, Weltevreden, Kon. Paketvaart Mij.
 Mr. H. 's Jacob, Batavia.
 Java China Japan Lijn, Soerabaia.
 D. Kaan, Batavia, Deprt. van Marine.
 B. H. Kerkhoff, Medan. (Deli).
 R. A. Kern, Modjokerto. (Java).
 Mr. H. A. Kloppenburg, Padang.
 Prof. J. Klopper, Bandoeng.
 P. Knegtmans, Weltevreden, Tandjonglaan 2.
 Dr. T. B. Kolthoff, Weltevreden, Kramat 83.
 Kon. Magn. en Meteor. Observatorium, Dir. Dr. W. v. Bemmelen, Batavia.
 C. A. Lens, Soerabaia, Koninginneweg 19.
 K. H. H. Leonhard, Weltevreden, Kon. Paketvaart Mij.
 Cornelis Los, Medan. (Deli)
 B. N. G. M. v. d. Maaten, Lho Seumawé. (Atjeh).
 J. B. de Meester, Batavia, Deprt. van Marine.
 H. Meyer, Weltevreden.
 Mr. J. C. Mulock Houwer, Bandoeng.
 H. Th. J. Mutter, Weltevreden, Kon. Paketvaart Mij.
 J. Chr. L. Nelissen, Weltevreden.
 M. van Rhijn, Lho Soekoen.
 H. A. Romswinckel, Batavia, Deprt. van Marine.
 P. de Roo de la Faille, Weltevreden, Koningsplein-Oost 18.
 L. de Roos, Weltevreden, Kon. Paketvaart Mij.
 C. L. J. Rooseboom, Poerworedjo, Ondernem. „Tandjoeng Sari”.
 J. C. F. van Sandick, Palembang.
 W. H. G. van Santen, Batavia, Deprt. van Marine.
 A. Scheffelaar, Batavia, Deprt. van Marine.
 M. Schreuder, Weltevreden, Kon. Paketvaart Mij.
 Secretaris Algem. Nederl. Verbond, afdeeling Batavia, Batavia, Vioslaan 2.
 Mr. J. W. Sillevius, Semarang, Laan Hoogenraad 19.
 J. J. A. van Staveren, Batavia, Deprt. van Marine.
 J. J. J. M. Stooker, Weltevreden, Kon. Paketvaart Mij.
 A. Tigler Wybrand, Weltevreden, Koningsplein 6.
 B. van Tricht, Weltevreden, Tjikini 8.
 Ant. P. Varekamp, Medan. (Deli).
 Vereeniging van Nederlandsche Gezagvoerders en Stuurlieden ter Koop-
 vaardij, Weltevreden, Rijswijk N° 1.
 P. A. Vergroesen, Weltevreden, Kon. Paketvaart Mij.
 J. Chr. Viëtor, Weltevreden, Kon. Paketvaart Mij.

S. van Vleuten, Modjokerto, sf. Pening.
 J. J. de Vos tot Nederveen Cappel, Singaradja.
 E. G. Wesselink, Weltevreden, Kon. Paketvaart Mij.
 L. C. Westenenk, Benkoelen.
 J. Wijnberg, Weltevreden, Kon. Paketvaart Mij.

LEDEN IN HET BUITENLAND.

Europa.

België :

Bibliothèque du Ministère des affaires étrangères, Bruxelles.
 Bibliothèque Royale de Belgique, Bruxelles.
 Emile Hostie, Antwerpen, Rue Vénus 35.
 Prof. F. van Ortroy, Gent.
 Universiteits-Bibliotheek, Gent.

Denemarken :

Kön. Bibliothek, Kopenhagen.

Duitschland :

Dr. W. J. van Balen, Berlin, Unter den Linden 68i.
 Bayerische Staatsbibliothek, München.
 Bibliothèque Universitaire et Regionale, Strasbourg.
 Commerz-Bibliothek, Hamburg.
 Landesbibliothek, Dresden N 6.
 Dr. O. Nachod, Grunewald-Berlin, Hagenstrasse 57.
 Preussische Staatsbibliothek, Berlin W.
 Universitäts Bibliothek, Göttingen.

Frankrijk :

Bibliothèque Nationale, Paris.

Groot-Brittannië en Ierland :

Michael C. Andrews, Belfast, 17 University Square.
 Bodleian Library, Oxford.
 British Museum, London, W. C.
 Francis Edwards, London, W., 83 Highstreet Marylebone (2 subscriptions).
 John Kitching F. R. G. S., London, S. W., Oaklands Kingston Hill,
 Queens Road.
 Library of the India Office, London, Westminster.
 Library of Trinity College, Dublin.
 London Library, London, S. W., St. James Square.

Royal Colonial Institute, London, W. C., Northumberland Avenue.
 Royal Geographical Society, London, S. W., Kensington Gore.
 University Library, Cambridge.

Italië:

Nederl. Historisch Instituut, Rome.

Oostenrijk-Hongarije:

K. K. Geographische Gesellschaft, Wien, Wollzeile 33.

K. K. Hofbibliothek, Wien.

K. K. Universitäts-Bibliothek, Prag.

K. K. Universitäts-Bibliothek, Wien.

Stadtbibliothek, Budapest.

Pruisen:

J. A. A. C. Ridder van Rappard, Weissenhäuser Brök bei Lütjenbürg in
 Holstejn.

Rusland:

Leo Bagrov, Petrograd, Ligovskaja 69.

Bibliothèque Impériale Publique, Petrograd.

A. Lappo Danilevski, Petrograd, 1 Quai Nicolas, W. O. 118B.

Scandinavie:

Köng. Bibliothek, Stockholm.

Kung. Universitetets Bibliotek, Uppsala.

Universitäts-Bibliothek, Kristiania.

Zuid-Afrika.

Hollandsche Leeskamer van het Algem. Nederl. Verbond, Kaapstad.

Mr. H. A. Lorentz, Kenilworth bij Kaapstad.

Public Library, Johannesburg.

J. A. Strasheim, Stellenbosch.

Noord-Amerika.

American Geographical Society, New-York City, Broadway at 156th Street.

Dr. A. J. Barnouw, New York, 606 West 115th Street.

Dr. E. E. Blaauw, Buffalo, 327 Franklinstreet.

John Carter Brown Library, Providence.

Crosvenor Library, Buffalo, N. Y.

W. van Doorn, Montclair, N. Y., Parkstreet 153.

Hackley Public Library, Muskegon. (Michigan).

Harvard College Library, Cambridge. (Mass.).

Hispanic Society of America, New-York City, 156th Street West of
Broadway.

Library of Congress, Washington, D. C.

Mercantile Library, St. Louis. (Miss.).

Newberry Library, Chicago, Illinois.

New-York Public Library, New-York, N. Y.

New-York State Library, Albany, N. Y.

Provincial Library, Victoria (B.C.), Canada.

F. M. Volk, Montclair, N. Y., North Fullerton Avenue 379.

Yale University Library, New-Haven, Conn.

Zuid-Amerika.

Archivo Nacional, Rio de Janeiro.

J. van Dorssen, Buenos Aires, Bm  Mitre 1265.

Australi .

Mitchell Library, Sydney. N. S. W.

Public Library of South Australia, Adelaide. (S. Australia).

Azi .

Asutosh Mukhopadhyay, Calcutta, Bhowanipem, 77 Russian Road North.

R. van Beuningen van Helsdingen, Singapore, Bukit Timah Road $\frac{484}{2}$

J. N. Bouman, Hongkong. (China).

Ecole française d'Extr me Orient, Hanoi. (Indo-Chine française).

Java-China-Japan-Lijn, Hongkong. (China).

Java-China-Japan-Lijn, Kobe. (Japan).

H. K. de Jonge Mulock Houwer, Singapore.

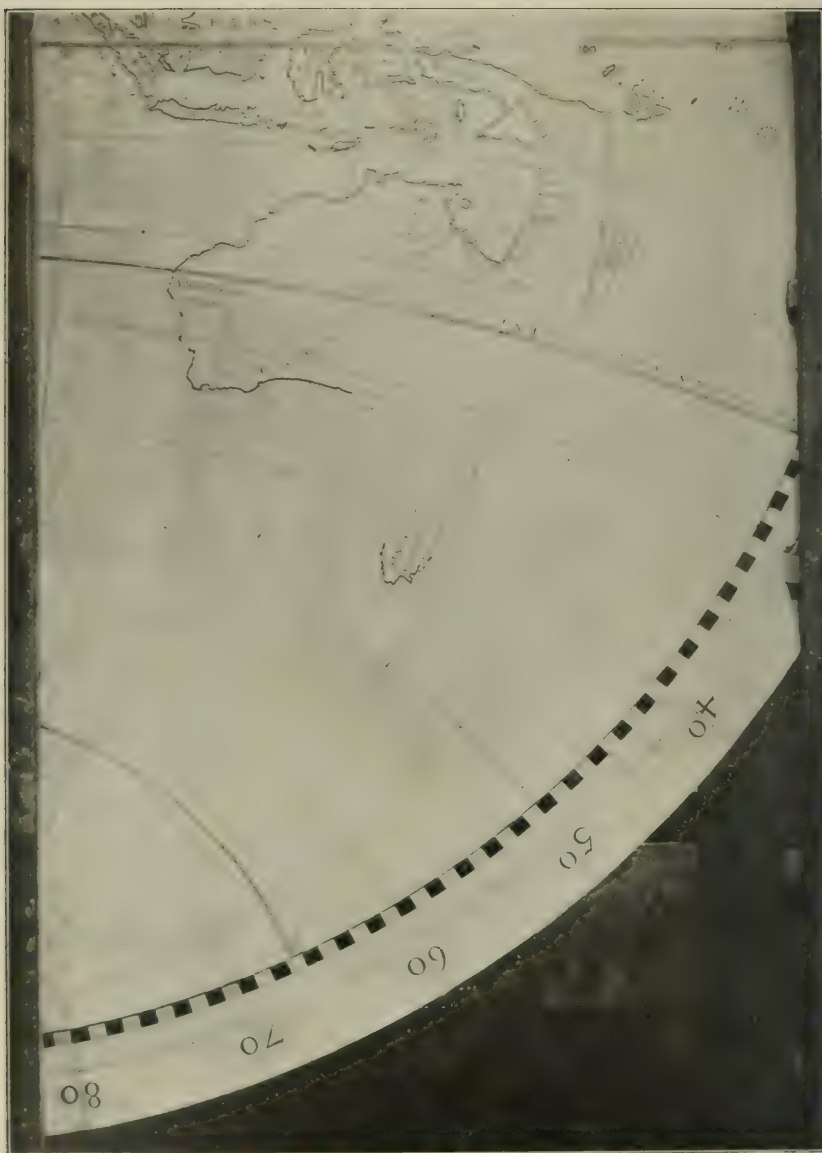
Baron F. Otori, Tokio (Japan), 25 Mikawadai, Azuba.

R. Pals, Hongkong, (China), York Buildings.

Raden Har en al Rasjid, Djeddah. (Arabië).

J. Scherpbier, Singapore, St. Heleni Court.

Kaart N° 1A.

KAART in MARMER en KOPER

ingelegd in den steenen vloer van de Grootte Krijgsraadkamer van het Koninklijk Paleis
te Amsterdam

(Op ongeveer $\frac{1}{20}$ der ware grootte)

DE REIZEN

VAN

ABEL JANSZOOM TASMAN

EN

FRANCHOYS JACOBSZOOM VISSCHER

TER NADERE ONTDEKKING VAN HET ZUIDLAND

IN 1642/3 EN 1644

UITGEGEVEN DOOR

R. POSTHUMUS MEYJES

MET 10 KAARTEN EN 68 SCHETSKAARTEN
LANDVERKENNINGEN EN PLATEN

W. Steffen

'S-GRAVENHAGE

MARTINUS NIJHOFF

1919

1114885

DU

98

T2

1919

INHOUD.

	Bladz.
VOORWOORD	XXIX
INLEIDING.	
A. Abel Janszoon Tasman	I
B. Franchoys Jacobszoon Visscher	XIII
C. Hetgeen den Nederlanders in 1642 van het Zuidland bekend was	XVII
D. De reis van 1642/3	XXXVIII
E. De reis van 1644	LXXIV
TOELICHTING	XCVIII
HET EXTRACT-JOURNAAL VAN TASMAN, der reis van 1642/3	
	I
BIJLAGEN: 1)	
	139
A. Extract uit het Kerkelijk Register van huwelijks-afkondingen te Amsterdam, dd. 27 Dec. 1631. (Betreffende Tasman's tweede huwelijk)	141
B. Extract uit het Huwelijksregister der Oude Kerk te Amsterdam, dd. 11 Jan. 1632. (Als boven)	141
C. Resolutie van Gouverneur-Generaal en Raden van Indië, dd. 17 Jan. 1642. (Hernieuwing van Tasman's aanstelling tot Schipper)	141
D. Resolutie als boven, dd. 1 Aug. 1642. (Het decreet waarbij tot de reis van 1642/3 besloten wordt.)	142
E. Instructie voor de reis van 1642/3, dd. 13 Aug. 1642.	144
F. Missive van Gouverneur-Generaal en Raden van Indië aan de Bewindhebbers der O. I. C., te Amsterdam, dd. 12 Dec. 1642. (Bericht over den opzet van de reis van 1642/3)	154
G. Lading-lijst der schepen „Heemskerck” en „Zeehaen”	157

1) Al deze Bijlagen zijn overgenomen uit Mr. J. E. Heeres' „Journal of Tasman”. Aldaar is ook nog gegeven: de lading-lijst der schepen „Limmen”, „Zee-Meeuw” en „Brack”.

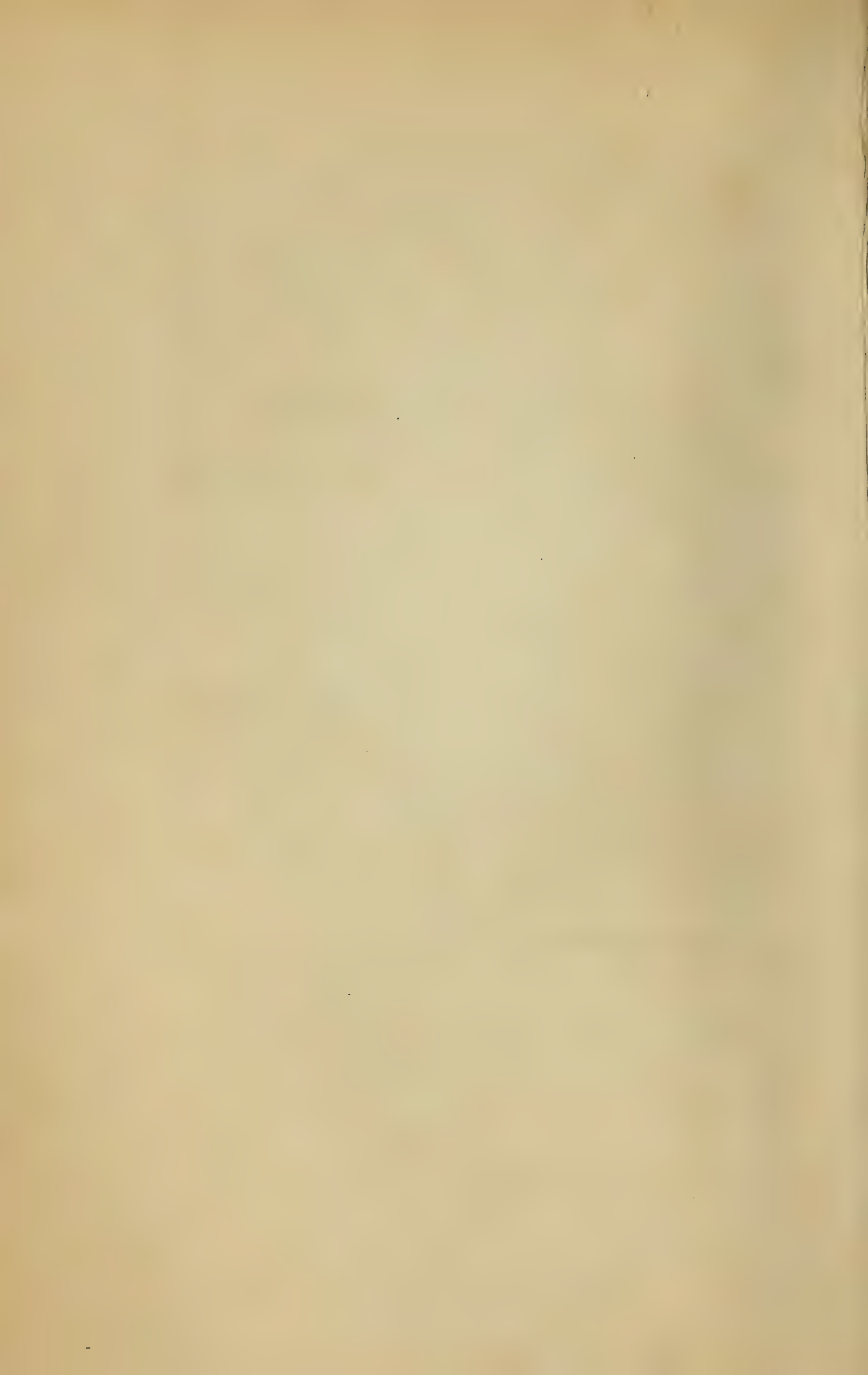
	Bladz.
H. Memorie van den Piloodt-major Visscher, over het ontdekken van het Zuidland, dd. 22 Jan. 1642	160
I. Extract uit het Dagregister van het „Casteel Batavia”, dd. 13 Aug. 1642. (Betreffende het vertrek der schepen, den volgende dag)	163
J. Extract als boven, dd. 19 Juni 1643. (Betreffende den terugkeer der schepen, den 15 ^{en} Juni 1643)	164
K. Missive als boven, dd. 22 December 1643. (Kort verslag van de reis van 1642/43 en mededeelingen betreffende den voorgenomen nieuwen tocht naar het Zuidland in 1644) . . .	166
L. Extract als boven, dd. 13 Jan. 1644. (Betreffende het ondernemen van een tweeden tocht naar het Zuidland). . . .	168
M. Instructie voor de reis van 1644, dd. 29 Jan. 1644. . . .	170
N. Missive als boven, dd. 23 Dec. 1644. (Kort verslag van de reis van 1644)	182
O. Extract als boven, dd. 4 Oct. 1644. (Hernieuwing van Tasman's aanstelling tot Schipper-Commandeur)	184
P. Extract als boven, dd. 2 Nov. 1644. (Benoeming tot lid in den Raad van Justitie te Batavia)	185
Q. Resolutie als boven, dd. 14 Mei 1648. (Het decreet waarbij tot een expeditie naar de Philippijnen besloten wordt) . .	186
R. Vonnis van den Raad van Justitie te Batavia, dd. 23 Nov. 1649. (Betreffende de mishandeling door Tasman, van een schepeling bij de expeditionnaire macht naar de Philippijnen)	188
S. Extract als boven, dd. 20 Dec. 1650. (Afwijzende beschikking op een verzoek van Tasman, tot verhooging van gage)	191
T. Extract als boven, dd. 5 Jan. 1651. (Intrekking, op Tasman's verzoek, van zijn schorsing als Schipper-Commandeur, ten gevolge van het sub R vermelde vonnis).	192
U. Testament van Tasman, Batavia 10 April 1657	192
AANHANGSEL: Het gegist en waar bestek, op de reis van 1642/3 . .	197
A. Koers en Verheid. — De grootte der door Tasman gebruikte mijlen (met stroomkaartje)	199
B. Het Breedte-bestek, in die dagen. — De daarbij gebruikte instrumenten voor het waarnemen der middagbreeden, (met schematische afbeelding) en de gemiddelde fouten der observatiën	206
C. Het Lengte-bestek, in die dagen	212

Het Bestekhouden op de verschillende reisgedeelten :

I.	Op het traject Batavia—Mauritius	214
II.	„ „ „ Mauritius—Tasmanië (met kaartje)	220
III.	„ „ „ Bezuiden rond Tasmanië	229
IV.	„ „ „ Tasmanië—Nieuw-Zeeland (met kaartje)	231
V.	„ „ „ Langs de W-kust van Nieuw-Zeeland.	233
VI.	„ „ „ Nieuw-Zeeland—Tonga Eil.en	237
VII.	„ „ „ Tonga Eil.en—Fidji Eil.en	238
VIII.	„ „ „ Fidji Eil.en—Onthong Java Eil.en	241
IX.	„ „ „ Onthong Java Eil.en—Nieuw-Guinea	244
X.	„ „ „ Langs N- en NW-kust van Nieuw-Guinea	248
XI.	„ „ „ Nieuw-Guinea—Batavia	251
	Lijst van Breedten en Lengten, met Toelichting	253
	CARTO- EN BIBLIOGRAPHIE	259
	LIJST VAN AANGEHAALDE WERKEN	273
	BLADWIJZER	275
	VERBETERINGEN	300

KAARTEN:

1A.	Kaart in Marmer en Koper (Kon. Paleis te Amsterdam)	tegenover den titel
1B.	Wassende Kaart naar Groote Globe van Blaeu (Geogr. Inst. te Utrecht)	XCIX
1.	De Zuidkust van Tasmanië	31
2.	Zuid-Tasmanië, met den zeiltrek der schepen	tegenover 32
3.	De W-kust van Nieuw-Zeeland, met idem	„ 48
4.	De Tonga- en Fidji Eil.en, met idem	„ 80
	Stroomkaartje Z. Ind. Oceaan	204
	Kaartje van het aanloopen van Tasmanië	224
	„ „ „ „ „ Nieuw-Zeeland	232
5.	Overzichtskaart der reizen van 1642/3 en 1644	achterin

VOORWOORD.

In het Algemeen Rijks-Archief te 's-Gravenhage bevindt zich een door Tasman's handteekening gewaarborgd Extract, van het door hem op de „Heemskerck”, gedurende de ontdekkingsreis naar het Zuidland in 1642|3 gehouden Journaal. Het is zooals wij later zullen aantoonen, het meest volledige verslag dat van dezen tocht bekend is — het Journaal zelf is nooit gevonden.

In de jaren 1854—60 verscheen in het tijdschrift „Verhandelingen en berigten betreffende het Zeewezen enz.”, door bemiddeling van Jacob Swart, van den tekst van dit Extract-Journaal een afdruk, toen in gedeelten en later in 1860 in één geheel in octavo-boekvorm¹⁾. — Die afdruk was echter niet zooals die van zulk een belangrijk werk behoort te zijn; hij was nl. allesbehalve letterlijk. Op eigenmachtige wijze was de spelling veranderd en de tekst op meerdere plaatsen van onjuiste soms dwaze tusschenvoegingen en noten voorzien. Intusschen heeft die uitgave zeer zeker de groote verdienste gehad, voor het eerst over deze reis volledig licht te hebben verspreid.

In 1898 is dat Extract-Journaal andermaal gepubliceerd en wel in photo-lithographischen facsimile-afdruk, thans met alle daarin voorkomende kaarten, landverkenningen en afbeeldingen, en met overzetting van den tekst in het Engelsch. Mr. J. E. Heeres, destijds Hoogleraar aan de Indische Instelling te Delft, nam op verzoek der firma Frederik Muller & Co. te Amsterdam, die er reeds vele gegevens voor had bijeenverzameld, de uitgave er van op zich.²⁾ Door aan deze toe te voegen een met groote zorg bewerkte, zeer gedocumenteerde Inleiding, benevens diverse kaarten van vroegere en latere reizen van Tasman, is het een standaardwerk geworden — zoowel wat inhoud als uitvoering betreft — van Tasman's ontdekkingsstocht in 1642|3

1) Journaal van de reis naar het onbekende Zuidland, in den Jare 1642. Amsterdam, Wed. G. Hulst van Keulen, 1860.

2) Abel Janszoon Tasman's Journal of his discovery of Van Diemensland and New-Zealand in 1642. Amsterdam, Fred. Muller & Co., 1898.

in het bijzonder, en van zijn vroegere en latere verrichtingen in het algemeen.

Sinds nu eenerzijds, Swart's onnauwkeurige uitgave nog slechts antiquarisch is te bekomen en anderszijds Mr. Heeres' werk door het onvermijdelijk groot-folio formaat onhandig en lastig bij het lezen is en door den hoogen prijs bijna alleen in Bibliotheek-leeszalen na te slaan — kan het zeker niet overbodig geacht worden, dat thans door de zorg der Linschoten-Vereeniging, van deze belangrijke reis een meer voor ieder toegangelijke nauwkeurige bewerking verschijnt.

De kaarten, landverkenningen, enz. in het Extract-Journaal voorkomende, zijn allen in deze uitgave opgenomen. Hun plaatsing in den tekst en hun volgorde, is echter somtijds iets gewijzigd ten einde dien tekst geregeld te doen verloop; de nummers tusschen [] duiden de rangschikking in het origineel aan. — De drie kaarten hier gemerkt N°. 2—4, zijn op de ware grootte nageteekend, doch van al het overige is langs photo-zincographischen weg een verkleinde af-druk vervaardigd; Tasman's handteekening aan het slot van het Journaal, is op die wijze op de ware grootte weergegeven.

Een zeer bijzondere kaart, vrijwel een unicum op cartographisch gebied, niet in het Extract-Journaal voorkomend, doch door haar voorstelling van Australië rechtstreeks verband houdend met Tasman's beide reizen — is hier geplaatst onder N° 1^A tegenover het titelblad. Zooals het onderschrift aldaar aangeeft, is zij in marmer en koper ingelegd, in den steenen vloer van de Grootte Krijgsraadkamer in het Koninklijk Paleis te Amsterdam.

Aan Hare Majesteit de Koningin, de Hooge Beschermvrouwe der Linschoten-Vereeniging, is het Genootschap eerbiedigen dank verschuldigd, voor de vergunning om van die kaart een, voor zoover bekend, tot heden nimmer genomen reproductie te hebben mogen laten vervaardigen.

Voor details omtrent de kaart en haar geschiedenis, worde verwezen naar de rubriek „Cartographie”, sub 1. Hier slechts de mededeeling, dat het aan de hand van authentieke bescheiden gebleken is, dat deze kaart behoudens esnige vernieuwingen, dezelfde is als die welke bij den bouw van het toenmalig Stadhuis (1648—'55) in den vloer van de Grootte Burger-Zaal gelegd werd.

Een andere kaart, hierachter als Kaart 1^B aangeduid („Cartographie”, sub 2) en evenmin aan het Extract-Journaal ontleend, is een verkleinde reproductie volgens Mercator's Projectie, van de eenige Grootte Globe vervaardigd door Blaen, nog in Nederland aanwezig,

nl. in het Geographisch Instituut te Utrecht. Zeer waarschijnlijk dateerend van omstreeks 1648, behoort deze globe, met de bovengenoemde kaart 1^A, tot de oudste documenten waarop de resultaten van Tasman's tochten zijn afgebeeld.

Voor goed overzicht der reizen, zijn op een deel der wereldkaart, aan het einde van dit werk gevoegd, de routes der schepen in 1642|3 en in 1644 aangegeven,

Bij de samenstelling der „Inleiding” is in hoofdzaak, voor de vermelding van feiten en data, een zeer dankbaar gebruik gemaakt van Mr. Heeres' bovengenoemd werk en van zijn „Aandeel der Nederlanders in de ontdekking van Australië”.¹⁾

Wat de beschouwingen en gevolgtrekkingen aangaat waartoe de bewerking van een en ander mij leidde, wat betreft de daaruit voortvloeiende waardeering van Tasman's arbeid en het daarbij meer naar voren brengen van het aandeel aan zijn zoo verdienstelijken medewerker Visscher toekomende — zij blijven natuurlijk geheel voor mijne rekening.

Aan het einde van het Journaal is in „Bijlagen” verzameld, al wat aan oorspronkelijke stukken omtrent Tasman en zijne reizen bekend is. Daarna wordt in een „Aanhangsel”, het gegist en waar bestek op de reis van 1642|3 nader beschouwd, en de uitkomsten er van getoetst aan de sedert gebleken werkelijkheid. Er zal uit blijken met hoe groote nauwkeurigheid dat bestek is bijgehouden en dit, niet-tegenstaande de gebrekkige wetenschappelijke hulpmiddelen waarover destijds beschikt werd. Het ongunstige oordeel door sommigen ten deze uitgesproken, is dan ook ten eenenmale ongegrond. — Voor beoordeeling van het bestek op de reis van 1644, ontbreken bij ontstentenis van een Journaal, alle gegevens.

Bij het overbrengen van het handschrift in druk, is, behalve in den aanhef op pag. 1 en 3, de interpunctie geheel weergegeven zooals zij in het origineel voorkomt en zijn er, behalve het weglaten van woorden die abusievelijk herhaald waren, geen wijzigingen in den tekst aangebracht. Waar de copieerder door het plaatsn van een horizontaal streepje boven de laatste letter van een woord, te kennen gaf dat hij gemakshalve of uit plaatsgebrek een paar letters wegliet, daar zijn die letters in den druk er bij gevoegd, wijl dat teken thans niet meer gebruikt wordt. Zoo is bijv. bij: en, doorgaen, hebben, van, enz.

1) Feest-uitgave van het Kon. Ned. Aardr. Gen. bij gelegenheid van zijn 25-jarig bestaan. Leiden, E. J. Brill, 1899.

in stede van zulk een streepje, gezet: ende, doorgaende, hebbende, vande, enz. Waar voorts bij persoonsnamen met de letter z eindigende, bijv. Fansz, Jacobsz, enz., op deze z een hor. of dakvormig streepje geplaatst werd, als aanduiding der afkorting van Fanszoon, Jacobszoon, enz., daar is dit teeken in druk omgezet als zⁿ; dus: Fansz.ⁿ enz.

Woorden in het Journaal tusschen (), zijn ook aldus in den tekst geplaatst; tusschen [] zijn gezet, woorden die in het origineel niet voorkomen, doch daar kennelijk bij het copieeren zijn overgeslagen.

Wat het aanéenschrijven van woorden betreft, zoo getrouw mogelijk zijn diè woorden aanéingedrukt, bij welke het met oog op den onderlingen afstand der letters, tusschen en in de woorden (ook in de woorden zijn de letters veelal los naast elkaar geplaatst) de bedoeling van den schrijver schijnt geweest te zijn, die woorden als aanéengeschreven te doen beschouwen. Die bedoeling was intusschen meer-malen niet al te duidelijk.

Ditzelfde bezwaar deed zich voor bij de vraag: is deze letter als hoofd- of als gewone letter aan te merken? Als regel is dan aangenomen, als hoofdletter te beschouwen — zij het midden in een zin, een enkel maal ook midden in een woord — alle letters die, al werden ze soms kleiner geschreven, echter den hoofdletter v o r m aangeven; terwijl gewone letters, ongeacht of ze soms grooter werden geschreven dan de anderen, naar analogie als gewone letters zijn afgedrukt.

* * *

Een woord van welgemeenden dank ten slotte, aan mijn oud-collega Kapitein ter zee S. P. l' Honoré Naber, die door zijn groote belesenheid op maritiem-historisch gebied, mij op zoo hulpvaardige wijze verschillende waardevolle gegevens wist te verstrekken. Het was ook hij, die in het bizonder de aandacht vestigde op de hierboven besproken merkwaardige kaart in het Koninklijk Paleis te Amsterdam.

Niet minder erkentelijk ben ik den Kapitein ter zee I. M. Phaff, Chef der Hydrographie der K. N. M., die steeds bereid was mij alle gevraagde inlichtingen betreffende zeekaarten en zeilaanwijzingen te verschaffen; terwijl ik tevens dankbaar de hulp herdenk onder-vonden van den oud-zeeofficier P. H. Gallé, Adj.-Directeur van het K. N. M. I. te De Bilt, afdeeling Oceanographie en Maritieme Meteorologie, bij het nagaan van den invloed van stroomen en winden in den Indischen en Grooten Oceaen, op Tasman's gegist bestek.

R. P. M.

December 1919.

Inleiding

INLEIDING.

A. *Abel Janszoon Tasman.*

Van de jeugd van Tasman is tot heden niets zekers bekend geworden. In de eerste biographie over hem, in 1844 door wijlen Prof. G. Lauts uitgegeven ¹⁾, werd Hoorn als zijn geboorteplaats vermeld, terwijl het jaar waarin hij het eerste levenslicht aanschouwde toen nog onbekend was. Reeds in 1845 echter kon, dank zij de nasporingen van den Archivaris der Oude Koloniale Archieven Mr. P. L. de Munnick, worden vastgesteld, dat Tasman niet in Hoorn, maar in het dorpje Lutjegast in Groningen geboren werd; als zoodanig toch werd dat plaatsje vermeld in zijn te Batavia teruggevonden testament dd. 10 April 1657. ²⁾

Tasmans'
geboorte-
plaats en
jeugd.

Het duurde evenwel tot 1887 voor men, dank zij de onderzoekingen van Mr. Ch. M. Dozy, Archivaris van Leiden, ook omtrent het jaar zijner geboorte eenige zekerheid kreeg. In een kerkelijk huwelijksregister van Amsterdam ³⁾ trof deze toch aan, dat op 27 December 1631 Tasman bij gelegenheid van zijn tweede huwelijk zijn leeftijd opgaf als 28 jaar. Vermoedelijk is hij dus in 1603 geboren; uit de kerkelijke doopregisters van Lutjegast valt hieromtrent niets te leeren, daar deze niet verder dan tot 1684 teruggaan.

Ook over zijn familie ontbreken alle inlichtingen. Vermoedelijk behoorde deze niet tot den allerlaagsten stand, want Tasman kon schrijven en stellen en dit terwijl het volksonderwijs in de Provincie Groningen destijds op lagen trap stond. In 1631 had hij het evenwel nog niet verder gebracht dan tot „vaerentgesel”, zooals hij in bovenvermeld huwelijksregister ge-

1) „Verhandelingen en berigten betrekkelijk het Zeewezen en de Zeevaartkunde”. Nieuwe volgorde IV. Amsterdam 1844, p. 275 en verv.

2) Zie Bijlage U.

3) Zie Bijlagen A en B.

Linschoten XVII.

noemd werd; hij bleek toen reeds weduwnaar te zijn van Claesgie Heijndrix. Zijn woonplaats was in de onaanzienlijke Teerketelsteeg te Amsterdam, ook zijn tweede vrouw Jannetie Tjaers of Tjaerss woonde aldaar, in de Palmstraat; in het huwelijksregister teekende zij met een kruisje. Uit den eersten echt ontsproot één dochter Claesgen, die later in Batavia trouwde, het tweede huwelijk bleef kinderloos.

Tasman's
eerste ver-
blijf in Indië.
— 1633-'37.
Benoemd
tot schipper
in 1634.

In begin 1633 vertrok Tasman, voor zoover bekend, voor het eerst naar Indië, per „Banda”, uitgerust door de Kamer van Amsterdam. Zijn diensttijd aldaar duurde 3 jaar, uit- en thuisreis niet medegerekend, voor ondergeschikt-dienenden destijds den gebruikelijken tijd. Van deze periode is alleen bekend dat hij in Februari 1634 als 1e stuurman met de „Weesp” naar Ambon vertrok en in Mei d.a.v. door den Gouverneur van dat eiland, Anthonie van den Heuvel, die de uitreis op de „Weesp” had medegemaakt, tot schipper benoemd werd op de „Mocka”. Onder Commandeur Frans Leendertzsoon Valck nam hij met zijn schip en anderen deel aan het zoeken naar en in kaart brengen van een veiliger route van Ambon naar Banda in den Oost-moesson, dan tot nog toe bekend was. De toen gevonden en aanbevolen weg, benoorden Ceram om, werd sindsdien steeds gevolgd en bleek ook in den West-moesson goed te voldoen. Op beter wijze dan tot heden, konden nu van Ambon de specerijen naar Banda overgebracht worden, om van daar via Batavia met de retourvloot naar Holland te worden doorgezonden.

Hierna ontving hij andere, afzonderlijke opdrachten in de Ambonsche en aangrenzende wateren, als: het beletten dat vreemde schepen die kusten aandeden, het houden van kleine straf-expedities tegen wederspannige inlandsche vorsten e. d., waarbij hij meermaalen van het Bestuur dier gewesten blijken ontving dat zijn diensten op prijs gesteld werden.

In Juli 1636 keerde hij, vermoedelijk per „de Zeeuwsche Nachtegaal” naar Batavia terug en vertrok einde 1636 met de retourvloot naar Nederland. Als overcompleet in zijn rang, z.g.n. „in de bovenrol”, maakte hij als stuurman die reis mede, hoewel in het scheepsjournaal als „Schipper Abel” aangeduid; de scheepsresoluties werden ook door hem geteekend. Het bevel over deze vloot was opgedragen aan Hans Putmans, afgetreden Gouverneur van Formosa; Tasman was ingescheept op het Admiraalschip „Banda”, waarop Thijs Hendrikszoon Quast, ook kort geleden uit Japan en Formosa teruggekeerd, het bevel voerde. Met dezen Quast zoude Tasman in latere jaren nog veel samenwerken.

Na Kaap de Goede Hoop en St. Helena te hebben aangedaan, werd uit vrees voor ontmoetingen met Spaansche oorlogschepen en Duinkerker kapers, de route benoorden Schotland om genomen. Na veel ongerief te hebben ondervonden van het gebrek aan ververschingen en de onzwaardigheid van sommigen der schepen, bereikte de vloot in Augustus 1637 het vaderland. Tasman blijkt zich op deze reis in het bijzonder met magnetische en zeevaartkundige waarnemingen, op zeer verdienstelijke wijze te hebben beziggehouden.

Binnen het jaar keerde hij weder naar Indië terug, doch nu als schipper op het fluitschip „de Engel” van 150 last, uitgerust door de Kamer van Amsterdam. Bizonderheden van deze reis, die bijna 6 maanden duurde, zijn niet bekend; wel is opgefiekend, dat hij thans door zijne vrouw vergezeld werd, want om deze reden was hij in tegenstelling met vroeger, ingevolge de bepalingen der O.I. Compagnie, dit keer verplicht tien jaren achtereen in de Indische en aangrenzende wateren te verblijven.

Een maand na aankomst te Batavia (Oct. 1638) vertrok hij reeds weder van daar, om opnieuw in de Molukken te dienen. Van Makasser af, waarheen hij den supercargo Hendrik Kerckringh moest overvoeren om met den Sultan aldaar, na afloop van een periode van strijd, handelsovereenkomsten aan te gaan, werd door Gouverneur-Generaal en Raden de keus der reisroute aan hemzelve overgelaten. „Wij zullen” heette het in de uitgevaardigde Instructie „hier niet vaststellen welken koers voornoemd fluitschip zal hebben te sturen van Makasser naar Amboina, daar wij ten deze ons geheel verlaten op de kennis en ondervinding van Schipper Tasman”. Wel een bewijs hoezeer zijne bekwaamheden gewaardeerd werden.

Nog beter kwam dit uit toen hij, van zijn zesmaandsche Moluksche reis te Batavia teruggekeerd, kort daarop tot onderbevelhebber van een flottielje van twee schepen benoemd werd, die met een belangrijke opdracht zouden worden uitgezonden. Het betrof nl. een onderzoek dat Bewindhebbers der O. I. Compagnie wenschten in te stellen, naar het bestaan van goud- en zilverhoudende eilanden in den Noordelijken Stillen Oceaan.

Voor het eerst was hieromtrent gerapporteerd door een Portugeesch schip in Spaanschen dienst, dat in 1583 de reis van Manilla naar Mexico makende, onder de kust van Japan door zwaar stormweer uit het Westen werd beloopt en gedurende acht dagen steeds verder Oostwaarts afdreef, tot het op den negenden dag twee onbekende eilanden in 'tzicht liep. Men ging hier aan wal en kreeg den indruk dat zij waren: „muy rricas, muy

Tasman's tweede verblijf in Indië. — 1638, tot aan zijn dood in 1659.

Maakt onder Quast een onderzoekstocht beoosten Japan mede, naar gouden zilverhoudende eilanden. — 1639.

pobladas de gente, de mucha policia" en bevond er dat het goud en zilver op het strand slechts voor het oprapen lagen en ook verschillende huishoudelijke artikelen er van vervaardigd waren (!). De ligging werd opgegeven te zijn op ± 400 Spaansche mijlen Oost van Japan, tusschen 35° en 40° N.Br.

Begrijpelijkerwijze volgde hierop van Spaansche zijde een nader onderzoek, doch noch in 1586 noch in 1611 gelukte het aan de speciaal daartoe uitgezonden schepen die eilanden terug te vinden.

In Indië kreeg men omtrent deze zaak voor het eerst bericht via Japan. Een onderkoopman der Compagnie, Willem Verstegen, had n.l. gedurende een verblijf aldaar van eenige jaren, alles wat hem dienaangaande ter oore was gekomen verzameld en diende nu hierover bij zijn terugkeer op Batavia in 1635 een memorie in aan den Gouverneur-Generaal Hendrik Brouwer. Aanstonds besloot deze op de schijnbaar zooveel belovende zaak in te gaan en het bevel over de eventueel uit te rusten expeditie op te dragen aan den in de Chineesche en Japansche wateren goed bekenden Commandeur Quast. De kort daarna optredende Gouverneur-Generaal Antonio van Diemen, de man die gedurende zijn bestuur tot zooveel meer onderzoek naar verre landen den stoot zou geven, ging ook aanvankelijk geheel op de plannen van zijn voorganger in. Later ontvangen inlichtingen deden echter sterken twijfel bij hem oprijzen aangaande de juistheid van Verstegen's rapport, zoodat hij besloot voorloopig nog niet tot de uitvoering van den voorgenomen tocht over te gaan.

Inmiddels was echter door de officieele berichten uit Batavia aan H.H. Bewindhebbers der O. I. Compagnie in Holland, bij dezen zoodanig de begeerte naar de ontdekking en het in bezit nemen dier rijke eilanden opgewekt, dat thans van hunne zijde de aansporing en tevens de lastgeving kwam de zaak aan te pakken. In de daarop belegde vergadering van Gouverneur-Generaal en Raden, in Mei 1639, werd nu besloten de fluitschepen „de Engel" en „Graft" onder het bevel van Quast met bekwamen spoed uit te zenden; Lucas Albertsen werd benoemd tot Schipper op het vlaggeschip „de Engel", terwijl op de „Graft" Tasman als zoodanig werd aangesteld, met de bepaling dat hij Quast in geval van onmacht of overlijden („hetgeen God in zijne genade verhoedde" — aldus luidde het in de Instructie) in het opperbevel zoude vervangen.

Reeds in Juni d.a.v. lagen de schepen zeilklaar ter reede van Batavia, ieder bemand met 45 koppen waaronder 5 soldaten, gevirtualieerd voor

12 maanden en ruim voorzien van ruilmiddelen van Europeesche en Indische herkomst. De opdracht was: op de Noorderbreedte van 36 à 37°, van de Oostkust van Japan af tot op ongeveer 600 Spaansche mijlen verder Oostwaarts, naar de goud- en zilverhoudende eilanden te zoeken en daarna naar Batavia terug te keeren, zoo mogelijk benoorden Japan om, ten einde te trachten op de kusten van „Choré” en „Tartarien” handelsbetrekkingen aan te knooien.

Wij zullen de lotgevallen dezer expeditie, als vallende buiten het bestek van dit werk, stilzwijgend voorbijgaan. Het resultaat is bekend: de eilanden werden niet gevonden. Nog éénmaal, in 1643, werd door het opperbestuur te Batavia de poging herhaald: doch ook Marten Gerritszoon Vries, aan wien toen de leiding was toevertrouwd, keerde onverrichterzake met zijn beide schepen terug. Sedert dien lieten de Hollanders, zooals reeds vroeger de Spanjaarden, de beantwoording van dit vraagstuk aan anderen over. Ruim 130 jaar later werd andermaal en nu door Cook tevergeefs naar de oplossing er van gezocht; ± 10 jaar daarna nog door de la Pérouse en ten slotte in het begin der 19e eeuw door den Rus von Krusenstern. Wel was dus aan de legende van dat Dorado een lang leven beschoren geweest!

Het nautische resultaat dezer reis was evenmin belangrijk en bestond in hoofdzaak uit de ontdekking van een groep eilanden — o.a. het Engel-, Graft- en 't Hooge Meuwen-Eijlandt — en de Engels Drooghte, resp. tusschen 25° en 27° N.Br. en op 20° 40' N.Br. op de kaart gezet. Maar wijl deze kaart en de journalen dier reis niet vóór 1842 zijn gevonden, is geen dier namen behouden gebleven. De groep eilanden heet thans de Bonin Eil.^{en} en de droogte: het Parecevela of Douglas-rif, maar door hun vrij juiste ligging leveren zij wel een merkwaardige getuigenis van de nauwkeurigheid van het bestek dier Hollandsche zeevaarders.

Voor Tasman eindigde deze onvruchtbare tocht — die bovendien aan 41 der 90 opvarenden, tengevolge van ziekte en ontbering het leven kostte — op Formosa, waar de beide schepen 24 Nov. 1639 op de reede van Fort Zeelandia ten anker kwamen. Quast vertrok nl. kort daarop naar Batavia, doch Tasman werd met zijn schip door den Gouverneur Johan van der Burch aangehouden.

Terug uit de Japansche wateren, ontvangt hij op Formosa een hydrographische opdracht. — 1639.

Tengevolge toch van den zich voortdurend uitbreidenden handel der Compagnie in deze gewesten, werd steeds meer de behoefte gevoeld aan betrouwbare zeilaanwijzingen voor de vaart in de Chineesche en aangren-

zende wateren; in verband hiermede ontving Tasman nu de opdracht, deze in medewerking met bovengenoemden Vries samen te stellen. Blijkbaar kweet hij zich goed van zijn taak, want zijn arbeid vormde den grondslag voor de Instructie, niet lang daarna door het Opperbestuur te Batavia als „ordre ende seijnbrieff” uitgegeven en waaraan de gezagvoerders van 's Compagnie's schepen zich in den vervolge bij het bevaren van die wateren hadden te houden.

Thans kon ook de „Graft” de reis voortzetten, een kostbare lading Chineesche waren werd nog ingenomen, en zoo bereikte Tasman na een overtocht van 21 dagen, 19 Febr. 1640, de reede van Batavia.

Slechts korte rust werd hem echter hier gegund, want hij ontving weldra de opdracht de „Graft”, na afloop van noodzakelijke herstellingen, naar Djambi te brengen, haar daar over te geven en met een lading peper naar Batavia terug te keeren. Hier zoude hem andermaal een belangrijke zending worden toevertrouwd en wel opnieuw naar Noordelijk Oost-Azië.

Als bevelhebber eener flottielje van 4 schepen, voor handelsbelangen naar Japan gezonden. — 1640.

In Mei 1640 werd nl. besloten een viertal schepen met handelswaren naar Japan te zenden, om daarmede tevens aan den Rijksbestuurder geschenken over te brengen, en Tasman werd nu tot Commandeur dezer flottielje benoemd, met Vries als een zijner onderbevelhebbers. De schepen waren de „Oostcappel”, het vlaggeschip, de „Meerman”, de „Otter” en de „Broeckoort”, de eerste drie ieder bemand met 50, de laatste met 55 koppen en allen uitgerust voor tien maanden.

Eerst werd Formosa aangedaan om Chineesche lading voor Japan in te nemen en daarmede einde Augustus Firando of Hirado op de NO-kust van Kioeshioe bereikt, alwaar de Hollandsche factorij in Japan gevestigd was. Hier maakte Tasman kritieke tijden mede, want kort te voren was de mededeeling van het Japansche gouvernement ontvangen, dat deze nederzetting moest worden opgeheven en onder zeer beperkende en voor den handel bezwarende bepalingen naar het eilandje Deshima nabij Nagasaki worden overgebracht; een en ander een gevolg van de vrees voor het verbreiden van het Christendom en van de zucht zich zooveel mogelijk van de buitenwereld af te sluiten. 1) Niet vóór einde December kon Tas-

1) In 1894 in Japan zijnde, viel mij bij een bezoek aan de beroemde mausoleums van Ieyasoe en Iemitsoe in Nikko op, dat zich onder de vele merkwaardigheden die zij bevatten, ook bevonden een bijna manshooge bronzen scheeps-heklantaarn en een koperen kaarsenkroon, die sterk aan Oud-Hollandsch maaksel deden denken. Inderdaad deelde de gids mij mede — en wees mij in een Japansch reisboekje de plaats aan waar het vermeld stond —

man, nu alleen met de „Oostcappel”, vertrekken en verkreeg hij van de factorij de opdracht de op Firando ingenomen Japansche waren via Formosa naar Cambodja te brengen, naar de Hollandsche nederzetting te Patani, en van daar met Cambodja-goederen naar Java terug te keeren. Half April was deze reis volbracht en ankerde hij ter reede Batavia.

Een maand later lag de „Oostcappel” reeds weder zeilklaar en andermaal was de bestemming Formosa en Japan. Op de heenreis werd Cambodja aangedaan, om aldaar eenige kooplieden van Laos ¹⁾ af te zetten, die door Tasman op de vorige reis op hun verzoek van Cambodja naar Batavia waren medegenomen tot het aanknoopen van handelsbetrekkingen met de O. I. Compagnie. Gedeeltelijk was men hierin geslaagd; want wel wilde het Opperbestuur zijn relaties ook tot Laos uitstrekken, maar het zenden van schepen rechtstreeks daarheen achtte men te bezwaarlijk en gaf er daarom de voorkeur aan dat de handelaars van Laos in Cambodja of Batavia zelf ter markt kwamen. — Japan werd op deze reis niet bereikt, want kort na het verlaten van Formosa werd de „Oostcappel” begin Augustus door zulk zwaar weer beloopen, ²⁾ dat de masten overboord sloegen en het roer verloren ging. Als een hulpeloos wrak dreef het schip 20 dagen rond, met 6 à 7 voet water in het ruim, tot het gelukkigerwijs door eenige andere Hollandsche schepen werd opgepikt en naar Formosa op sleeptouw teruggebracht. Bijna drie maanden lag het daar en vertrok toen onder noodtuig half November naar Batavia, begeleid door twee andere schepen. Dwars van Hainan, voor de Golf van Tongking, kwamen zij in de staart van een anderen storm, maar dank zij Tasman’s zee-manschap en zijn gelukkig gesternte, slaagde hij er in de „Oostcappel” ondanks de gebrekkige tuigage, na 33 dagen reis den 20^{en} December 1641 behouden te Batavia binnen te brengen. Van de begeleidende zooveel beter uitgeruste schepen werd nadien nimmer iets gehoord en met hen

Met één schip opnieuw naar Japan gezonden; keert, be-noorden Formosa door zwaar weer beloopen, naar Java terug. — 1641.

dat deze zaken in de eerste helft der 17e eeuw aan den Shogoen of Rijksbestuurder geschonken waren door „zijn vazal, den Koning van Holland”! Een kleine tot bescheidenheid stemmende aanwijzing, hoe men zich destijds in Japan en wellicht nog lang daarna, de verhouding tusschen de Japanners en de Hollanders en de positie van deze laatsten op Firando en Deshima voorstelde.

1) Het tegenwoordige Anam. Zie over de handelsbetrekkingen der O. I. C. met Cambodja en Laos, Deel XIII der Linschoten-Vereeniging (1917), waarin Dr. Hendrik P. N. Muller deze uitvoerig bespreekt.

2) Vermoedelijk een tifoon, die in dezen tijd van het jaar, gedurende den ZW-moesson voorkomen.

ging een lading zijde en suiker ter waarde van bijna 5 ton gouds naar beneden.

Na afloop van zijn 3jarige verbintenis als schipper, verhoogd in gage tot 80 gld. 's maands. — 1642.

Intusschen was op deze reis zijn driejarig verband als schipper verstreken, hoewel zijn tienjarige verbintenis als ambtenaar der Compagnie nog niet was afgeloopen. Hij werd nu andermaal voor drie jaar aangesteld en zijne maandelijksche gage daarbij van 60 tot 80 gulden verhoogd. 1)

Nog één korte reis naar Palembang volgde, voor politieke en handels-oogmerken en daarna wachtte hem de opdracht, die voor altijd zijn naam zoude verbinden aan de ontdekking van het vijfde werelddeel.

De 1e ontdekkingsreis naar Australië. — 1642/3. Aangeseld tot schipper-commandeur.

Bij hunne Resolutie toch van 1 Augustus 1642, besloten Gouverneur-Generaal en Raden van Indië, de schepen „Heemskerck” en „Zeehaen” onder het bevel van Tasman te bestemmen, om het Zuidland, waarvan thans reeds verschillende kustgedeelten waren verkend, nader in ligging en grootte te bepalen. — Voor de wijze waarop deze opdracht werd vervuld en voor de resultaten van dezen tocht, worde verwezen naar het Journaal zelf en naar het hieronder volgende verslag der reis, met aangehechte beschouwingen. 14 Augustus 1642 van Batavia vertrokken, keerden beide schepen den 15^{en} Juni 1643 aldaar terug; met een „Godt zij ge-loft ende gedanckt voor behouden reijse” sluit Tasman zijn Journaal af.

De 2^e ontdekkingsreis naar Australië. — 1644.

De hierop volgende tocht van Januari tot Augustus 1644, andermaal naar het Zuidland, doch nu meer ter verdere verkenning van Australië's Noord- en NW-kust, zal eveneens later uitvoeriger besproken worden; te zamen met de reis van 1642/3, maken zij beiden toch één geheel uit.

Werkzaam te Batavia.

Tasman bleef thans eenigen tijd te Batavia aan wal en vervaardigde toen o.a., in samenwerking en overleg met zijn gewezen „pilootd major” François Jacobszoon Visscher (over wien later nader), een kaart aangevende waar h.i. in den Stillen Oceaan gekruist zoude moeten worden, om kans te hebben de Spaansche zilverschepen tusschen Amerika en de Philippijnen te verrassen. 2)

Op zijn verzoek voor vast aangesteld als schipper-commandeur, op een gage van 100 gld. 's maands. — 1644.

In October 1644 werd hij op zijn „versoucq” — daar hij in „beijde voijagies [van 1642/3 en 1644] ons redelijcq contentement wegen sijnen dienst ende gedaene debvoiren gegeven heeft” en wijl hij „om trent ses jaeren weder hier te lande geweest zij, mitsgaders in hem de couragie bevinden om de Generaale Compie bij diergelijcke occasien met 't opsoecken van

1) Zie Bijlage C.

2) Een afdruk dezer kaart komt voor in Heeres' „Journal of Tasman”. Zie ook over deze kaart hier beneden.

rijcke landen off proffitable negotien meer goeden dienst te doen, in . . . qualite van schipper commandeur 1) bij desen geconfirmeert ende de novo voor drie achtereenvolgende jaeren aengenomen, onder een tractement van hondert gulden ter maend ingaende 14 Augustij 42 : voormelt". 2) — Deze achterna komende vrijgevigheid van het Opperbestuur, doet denken dat men Tasman's diensten op de twee afgeloopen reizen — hoewel slechts „redelijcq contentement" gegeven hebbende — destijds toch tē weinig erkend en beloond achtte.

Korten tijd later werd hij benoemd tot lid in den Raad van Justitie te Batavia, 3) ter vervanging van schipper Vries en werd hem daarbij in het bijzonder opgedragen kennis te nemen van ingezonden scheepsjournalen. Gedurende die periode maakte hij af en toe korte reizen. Bij een dezer, was de opdracht, eenige schepen voor Ceylon bestemd, via Straat Bali en de Zuidkust van Java uitgeleide te doen.

Een andere reis, in 1645, was naar Engano. Met het schip de „Frederik Hendrik" werd hij derwaarts gezonden, om op dat nog vrijwel onbekende eiland, nabij de ZW-kust van Sumatra, een aantal inboorlingen te „overreden" met hem naar Batavia te gaan; men hoopte op die wijze duurzame betrekkingen met hen aan te knopen. Als de berichten omtrent dezen tocht juist zijn, 4) dan zoude, onverschillig hoe Tasman's opdracht luidde, deze nooit voor hem een verontschuldiging zijn voor de laffe, wreede wijze waarop hij met zijn overmacht een aantal inboorlingen, mannen en vrouwen, verraderlijk oplichtte en wegvoerde; velen van hen stierven op den overtocht of te Batavia. Zijn gedragingen ten deze werden zelfs door een tijdgenoot onbewimpeld afgekeurd.

Eenigen tijd later stelde hij een verhandeling op over Zeilaanwijzingen van Batavia naar „Punte Gale" op Ceylon in de maanden Januari en Februari; 5) hij vermeldt daarin ook eigen ondervinding op die route opgedaan, zoodat hieruit blijkt dat zij in vroeger jaren door hem bevaren werd. Kort daarop behandelde hij op die wijze het traject Batavia—Manilla.

1) Deze titel had hij te voren reeds geruimen tijd gevoerd, zonder het aan dien rang verbonden tractement te genieten.

2) Dagregister van het „Casteel Batavia"; zie Bijlage O.

3) Zie Bijlage P.

4) Ontleend aan „de Reizen van Gijsbert Heecq naar Oost-Indië", overgedrukt in Marineblad 1910/11 pag. 114 (oud) door de zorg van S. P. l'Honoré Naber.

5) Aanwezig in het Rijksarchief te 's Gravenhage.

Benoemd tot lid in den Raad v. Justitie te Batavia. — 1644.

Verregaand ruw optreden tegen bewoners van het eiland Engano. — 1645.

In 1646 treffen wij Tasman voor korten tijd op Djambi aan, om aldaar „onze Engelsche vrienden” vóór te zijn bij het opkopen van den peperoogst, „ook al moest daarbij $\frac{3}{4}$ of één reaal boven den pikol-marktprijs worden gegaan”. 1)

Tot het midden van 1647 bleef hij verder te Batavia werkzaam, o.a. ook bij het uitrusten van schepen en maakte daarop voor handelsaangelegenheden een korte reis met 3 schepen naar Siam. In November van dat jaar teruggekeerd, inspecteerde hij te Batavia de retourvloot vóór haar vertrek naar het vaderland.

Als bevelhebber eener vloot van 8 schepen naar de Philippijnen gezonden om de Spanjaarden afbreuk te doen. — 1648.

In 1648 wachtte hem weder een belangrijke, ditmaal zijn laatste opdracht. Gouverneur-Generaal Cornelis van der Lijn, opvolger van den 19 April 1645 overleden Antonio van Diemen, had n.l. besloten, nog vóór de vredesonderhandelingen te Munster geëindigd zouden zijn, om „voor de derde mael van hier nae Manilhas vaerwater een treffelijcke en sufficante scheepsarmade uijt te setten, tot affbreuck ende krenckinge van onsen erffvijandt den Castiliaen ende bijzonderlijck omme eenmaal (met de hulpe Godes [sic]) het silver schip van Aqua Pulco naer Manilha tenderende, 'tattrapperen, ende te vermeerteren, mitsgaeders de Spaense navale macht sodanich binnen hare baijen ende havenen te besetten ende in te houden, dat geenderhande uijtsettinge noch na Nova Spangien, t'Spaensch Ternaten, noch oock elderswaert van dit jaer connen doen”. 2)

Aanvankelijk bestond het voornemen de leiding dezer expeditie aan Jacob Jacobszoon Van der Meulen op te dragen, maar deze werd ziek en nu viel de keuze op Tasman als zijn opvolger, uithoofde van diens „requisite bequaem heijt, dapperheijt ende langhduirige experientie”. Tegelijk met zijne benoeming, ontving hij eervol ontslag uit den Raad van Justitie.

Een vrij aanzienlijke strijdmacht werd voor bovengenoemd doel bijeengebracht, bestaande uit 8 schepen en jachten, bewapend met 226 stukken en bemand met 900 zeelieden en 250 soldaten. Tasman's vlag woei van de „Banda”, de vice-Commandeur Dirk Ogel scheepte zich in op „de Jonge Prins” en Schout-bij-Nacht Johan Truijtman bevond zich a/b van de „Reijnsburgh”; de namen der overige schepen waren „Snoucq”, „Arent”, „Arnemuiden”, „Luijpaert” en „Popkensburch”.

15 Mei 1648 lag de vloot zeilklaar te Batavia en ving zij den tocht aan, van welken zij in Januari van het volgend jaar terugkeerde. Het resultaat van deze zoo grootsch opgezette onderneming bleef verre beneden de

1 Zie Heeres' „Journal of Tasman” p. 120. 2) Zie Bijlage Q.

verwachting en bepaalde zich tot het verwoesten van eenige nauwelijks verdedigde Spaansche kustversterkingen op de Philippijnen en het tot zinken doen brengen van één zilverchip, zonder dat de lading gered had kunnen worden. De „Reijnsburgh” ging in een storm te gronde en het totaal verlies aan manschappen bedroeg bijna 500, terwijl van de overlevenden nog vele ziek aankwamen, o.a. Tasman zelf. Op de terugreis was nog, volgens het reisplan, Siam aangedaan en het kwam toen den slechten staat waarin de flotielje zich bevond ten goede, dat de Vorst de van te voren hem beloofde hulp tegen Sangora, op de O-kust van het Malakka Schiereiland, niet meer behoefde; hij had toch sedert dien van een expeditie daarheen afgezien.

Doch nog minder dan het Opperbestuur, had Tasman zelf, reden om zich over de gevolgen van den tocht te verheugen. Bij den terugkeer der vloot werd nl. door een schepeling een aanklacht bij den Raad van Justitie te Batavia tegen hem ingediend, wegens zware mishandeling op reis. Wat daarbij aan het licht kwam gaf, wat Tasman betreft, blijk van zoo verregaande ruwheid, gepaard met zulk een totaal gemis aan zelfbeheersching en aan besef van de rechten en plichten van Opperbevelhebber, dat zelfs in misbruik van drank en in de ruwere zeden dier tijden geen voldoende verontschuldiging voor zijn optreden te vinden is. Mitsdien werd hij dan ook bij vonnis van den Raad ¹⁾ van zijn rang vervallen verklaard, voor zoolang het den Gouverneur-Generaal zoude behagen, met stilstand van tractement; tevens werd hij veroordeeld met ongedekten hoofde in 's Raads openbare zitting te verklaren, dat hij dien schepeling „onnoosel ende ten onrechten oock extra judicieel buiten alle vormen van proces uijt eigen believen, selfs in persoone tot die infaeme executie heeft gestelt”. Ook werd hem nog een boete opgelegd en een zware schadeloosstelling aan den benadeelde.

Wegens mishandeling van een schepeling, op de Philippijnen, door den R. v. J. te Bat. vervallen verklaard van zijn rang, met stilstand van tractement. — 1649.

De Kerkeraad der Hervormde Gemeente te Batavia, trad eveneens tegen hem op. Door een opzettelijk vervroegde verkiezing van ouderlingen, werd nl. bewerkt dat hij op den dag van uitspraak van zijn vonnis, als zoodanig wegens niet-herbenoeming moest aftreden. ²⁾

1) Zie Bijlage R.

2) Niet ten onrechte wellicht is de opmerking gemaakt, dat voor een optreden als op Engano en op de Philippijnen, eenige verontschuldiging kan liggen in een min of meer overspannen zenuwtoestand, veroorzaakt door langjarigen onafgebroken verantwoordelijken dienst in de tropen; sinds 1638 was Tasman reeds in Indië.

In het najaar van 1650 diende hij een verzoekschrift in, om in zijn rang en genot van gage hersteld te worden. De beschikking hierop, 1) dd. 20 December 1650, was echter afwijzend, wijl „geconsidereert” werd dat zijn „capaciteit ende presteerende diensten . . . de zelve voor als noch niet meer meriteren”. Na een tweede kort daarop gevolgd „instantelijck verzoek”, werd hij evenwel „van sijn suspence gereleveert en in voorige qualite en gagie van schipper Commandeur herstelt ingaende op den 24^{en} September a^o passato” . . . 2) — Carel Reniersz. was destijds Gouverneur-Generaal, Joan Maetsuijcker en de Vlamingh van Oudtshoorn, onder meer, leden van den Raad van Indië.

Na herhaald verzoek, weder in zijn rang hersteld, doch niet meer als zoodanig dienst gedaan. — 1650.

Omstreeks 1652 uit den dienst der O. I. C. getreden, drijft hij daarna van uit Batavia kusthandel voor eigen rekening.

In actieven dienst schijnt hij niet meer te zijn getreden en daar hij in de archieven van 1653 wordt vermeld als ex-Commandeur, moet dus vóór dien tijd zijn loopbaan bij de Oost-Indische Compagnie voor goed afgesloten zijn geworden.

Weinig meer is verder van hem bekend. Als eigenaar van een klein vaartuig, bevoer hij somtijds de kust van Java, om voor eigen rekening eenigen handel te drijven, voor zoover de O. I. C. dit aan hen die niet in haar dienst waren, veroorloofde. — Inderdaad een weinig roemrijk einde van de loopbaan van hem wien eenmaal zulke grootsche opdrachten werden toevertrouwd!

Zijn laatste levensjaren bracht hij te Batavia door, alwaar zijn grondbezit, blijkens een plan van de stad uit die dagen, 3) zeer aanzienlijk was; hij woonde er hoogstwaarschijnlijk op de Tijgersgracht, een der voor naamste buurten.

Nog één keer lezen we van hem, in 1657, toen hij zijn testament liet maken en daarbij zijn tweede vrouw Jannetie Tjaers en zijn dochter Claesgen uit het eerste huwelijk, met hare kinderen, tot zijn erfgenamen benoemde; aan de armen van zijn geboorteplaats „Luytgegarst” vermaakte hij gelijktijdig een som van „vijff en twintich guldens eens a veertich groot yder”. In een officieele copie van dit testament, in de archieven te Batavia bewaard, is uit een daarop in October 1659 geplaatste aanteekening van den Secretaris der Weeskamer, af te leiden dat hij kort te voren, dus op ongeveer 56 jarigen leeftijd, was overleden.

Overleden te Batavia in 1659.

1) Zie Bijlage S. 2) Zie Bijlage T. 3) Zie Heeres' „J. o. T.” p. 125, noot 9.

B. *Franchoijs Jacobszoon Visscher.*

Veel minder dan van Tasman, is er van Visscher's leven en werken bekend, maar toch is van hem iets tot ons gekomen dat tot heden van Tasman gemist wordt, nl. een document met een zeer persoonlijk cachet en waaruit ten volle blijkt het gewichtig aandeel dat aan Visscher in beide ontdekkingsreizen moet worden toegekend. Het is nl. zijn Memorie of „Beschrijvinge noopende het ontdekken vant Suijtlantd”.

Wat de waarde van het stuk verhoogt en de verdienste van den opsteller te meer doet uitkomen, is het feit dat het ontworpen werd op last van Gouverneur-Generaal van Diemen. Deze kende toch Tasman en Visscher beiden, en bewees dus door. aan laatstgenoemde die opdracht te geven, dat hij diens kennis en doorzicht ten deze hooger schatte dan van iemand anders, Tasman niet uitgesloten. Werd daarna aan dezen, uithoofde van zijn grootere nautische bekwaamheden en zijn wellicht meer gezaghebbend optreden, de uitvoering en leiding van het geheel toevertrouwd, ontegenzeggelijk was Visscher als ontwerper en opsteller van het reisplan, de leider in wetenschappelijken zin.

Duidelijk komt dit ook uit in de Instructie, waar wij in een der laatste alinea lezen: „in saecken die de zeevaart als courssen ende t' ontdekken van de landen &a aangaen sal [Visscher] de tweede stem occuperen, en desselfs advijsen in behoorlijcke achtginge genomen werden, wesende dese reijse met sijne communicatie geconcipeeert”. Uit den aard der zaak had Visscher, ondanks zijne bekwaamheden, niet officieel de „eerste stem”, sinds Tasman „naast God schipper van zijn schip” moest zijn en blijven. Maar dat het inderdaad Visscher was, wiens advies in moeilijke en ook andere oogenblikken steeds gevraagd en gevolgd werd, blijkt uit het Journaal op meerdere plaatsen.

Het resultaat op hydrographisch en geographisch gebied is ook zeer zeker aan hem te danken en de kaarten, hoewel natuurlijk in overleg en overeenstemming met Tasman vervaardigd, zijn ongetwijfeld van Visscher afkomstig. Reeds het bijschrift wijst daarop; van iemand met een handschrift als Tasman in zijn onderteekening van het Journaal laat zien, is toch geen fijn cartographisch werk te verwachten. Dit is ook niet noodig trouwens en vermindert in niets Tasman's verdiensten op ander gebied.

De beide mannen vulden elkaar juist zoo goed aan, zooals wel blijkt uit hun langdurige vruchtbare samenwerking. Reden te meer dus, om billijk-

Visscher door G.-G. van Diemen uitgekozen, om het plan voor de reis van 1642/3, opstellen.

Visscher's adviezen gedurende de reis, door Tasman steeds gevraagd en gevolgd.

Visscher's aandeel in de weten-

schappelij-heidshalve Visscher's aandeel daarbij, meer dan tot nu toe geschied is, ke leiding, verdient meer naar naar den voorgrond te brengen. 1)

Visscher's eerste reizen o.a. naar Indië, Cambodja, Tongking en Japan. — 1625-35.

Geboren te Vlissingen, wordt voor het eerst Visscher's naam aange- troffen op een der schepen die onder bevel van Jacques l'Hermite en Gheen Huygen Schapenham in 1623 naar Indië uitzeilden; doch niet voór 1632 wordt hij in de archieven der O. I. Compagnie genoemd.

Blijkbaar had hij toen reeds veel in de Japansche wateren en op Cam- bodja en Tongking gevaren, want in 1634 ontving hij van den vertegen- woordiger der Compagnie in Firando de opdracht een deel der W-kust van het groote Japansche eiland Kioeshioe en de nabijgelegen Gotto Eil. en op te nemen; voor schepen komende van Batavia en ZO-Azië, en bestemd voor het benoorden die eilanden gelegen Firando, was het toch veel waard te weten waar zij op die kusten bij stormweer en mist een vluchthaven konden aandoen. De opdracht kon evenwel niet uitgevoerd worden, even- min als een latere naar de Zuidkust van Japan nabij Osaka, daar de be- volking en de Japansche autoriteiten van die landstreken, er zich tegen verzetten, hoewel Visscher voorzien was van aanbevelingen van de Ja- pansche overheid in Firando. Hij bepaalde zich dus tot opnamen nabij Firando en het opstellen van zeilaanwijzingen in het algemeen, van Indië naar Japan; aan hierheen vertrekkende schepen werden zij later ter in- structie medegegeven.

In 1636 diende Visscher op de retourvloot die ook den afgetreden Gouv. Gen. Hendrik Brouwer naar Holland overvoerde; door dezen werd hij toen o.a. ook geraadpleegd over de beste wijze om de Spaansche sloop- vaart tusschen Mexico en Manilla te bemoeilijken. 2) Het volgend jaar was hij reeds weder in Batavia terug, met den rang van opperstuurman en in 1638 ontving hij in Tongking de opdracht de Baai van Tongking en het daarvoor gelegen Eil. Hainan op te nemen en in kaart te brengen. In 1640 had hij dit belangrijke werk voltooid en keerde hij, na nog een kort verblijf in Japan, naar Batavia terug. Bij Resolutie van G. G. en Rade van 12 Jan. 1641 werd hij daarop weder voor 3 jaar als Opperstuurman of Pi- loodt-Major aangenomen en tevens als erkenning van bewezen diensten, van 66 tot 80 gulden in maandgage verhoogd.

Nakort ver- blijf in Hol- land (1636) keert Vis- scher terug naar Indië als opper- stuurman of „Piloodt- Major". Opname van de baai van Tong- king. — 1638/40.

1) Het was P. A. Leupe, die in zijn „De reizen der Nederlanders naar Nieuw-Guinea enz." 's Gravenhage, M. Nijhoff, 1875, p. 39, voor het eerst hierop de aandacht vestigde.

2) Zie Heeres' „Journal of Tasman" p. 108, noot 6.

Omstreeks dezen tijd begonnen de plannen van Gouverneur-Generaal van Diemen, voor een nauwkeuriger onderzoek van het Zuidland, vastere vorm aan te nemen en besloot hij daarbij van de kennis en bekwaamheden van Visscher partij te trekken. Hij droeg hem derhalve op hierover de bovenbedoelde Memorie op te stellen; in het begin van 1642 was deze ter indiening aan het Opperbestuur gereed.

Visscher wordt belast met het opstellen eener Memorie nopens het ontdekken van het Zuidland. — 1641/2.

Kort samengevat ¹⁾ wordt daarin als volgt het van grootsche opvatting getuigende plan uiteengezet, waarbij niet alleen het vraagstuk van de ontdekking van het Zuidland, maar tevens dat van het onderzoeken van het geheele Zuidelijk Halfrond, in beschouwing komt. Visscher stelt dan voor:

1°. Van Batavia naar Mauritius te zeilen, van daar Zuidwaarts op naar de parallel van 51 à 54 graden en dan Oost te sturen tot men de Lengte van Nieuw-Guinea's Oostpunt, dan wel die van de Salomonis Eil.^{en} bereikt heeft; vervolgens worde Noordwaarts op gegaan en langs de Noordkusten dier eilanden naar Batavia teruggekeerd. — Het Oostelijk deel van den Zuid-Indischen Oceaan zoude hiermede verkend zijn.

Punt 1 der Memorie.

2°. Uit Nederland vertrekkende, zal men bij „Caep de bonne Esperance . . . hem terstondt naer de Zuydt vervoegen tot op de 54 graden voorschreven” en vervolgens, zooals sub 1° vermeld is, de reis voortzetten. — Op deze wijze zoude ook het Westelijk deel van den Zuid-Indischen Oceaan onderzocht worden.

Punt 2.

3°. „Coomende uijt het vaderlandt, nemende sijnen cours naar Brasil inde Baije de todos los Sanctus ofte rio Janeiro”, worde daarna naar Straat le Maire gestuurd en van af de Oostzijde van het hier liggend Staten Eiland²⁾ „hetwelcq een hooch, dobbelt gehackelt lant is, altijd met snee bedeckt . . . alsoo men aldaer geen weste winden gebrecq” heeft, een Oostelijke koers genomen en deze als sub 1° en 2° gevolgd tot op de Lengte der Salomonis Eilen. — Zodoende zoude tevens de geheele Zuid-Atlantische Oceaan afgezeild worden.

Punt 3.

4°. Om nu het dan nog ondoorzocht gebleven deel van het Zuidelijk Halfrond, nl. de Zuidke Groote Oceaan, te exploreeren, zouden de schepen in „Conseption ofte Chillewey”, op de kust van „Chijlij” moeten uitgerust

Punt 4.

1) Zie in extenso, Bijlage H.

2) Men wist destijds nog niet, dat dit een betrekkelijk klein eiland was en vermoedde dat het deel uitmaakte van het onbekende Zuidland. Het heet dan ook in Visschers „Beschrijvinge”: „Soo soude men perfect coomen te weten hoe vard dito Staten landt was streckende”.

worden „soo de Nederlanders eenige goede vervarsch plaets [aldaar] bewoonden”. Van hier zoude met den ZO-passaat de parallel van 12 à 15 graden „op welcke breete de eijlanden Salomonis in onse gemeene gelooven gestelt sijn” 1) gevolgd moeten worden, om bij die groep gekomen „sijn best [te] doen om naer de Zuydt te geraecken in de weste winden, alwaert tot op 50 graden . . . seijllende alsdan met dese westelijcke wint weder om de Oost tot de straet la Meer ofte de oude straat van Maggelaen”. 2)

Inderdaad zoude men zodoende „het zuijder gedeelte van de werelt-rontom dien ganschen cloot connen ontdekken, ende vinden het geene datter is, het sij dan landt, zee ofte ijsbergen, alles wat Godt aldaer verordent heeft”.

Zooals later blijken zal, werd alleen het sub 1° genoemde plan in de Instructie opgenomen en werd daarin tevens nog een andere route voorgesteld.

Memorie van Visscher omtrent het ontdekken van Noord-Japan. — 1642.

Gelijktijdig met de bovengenoemde Beschrijvinge, diende Visscher een Memorie in over het nader ontdekken van het Noordelijk deel van Japan; zij strekte in 1643 tot grondslag voor de bekende reis daarheen, van Maarten Gerritsz Vries. Eenige maanden later verscheen van zijn hand een Verhandeling over het gebruik van z.g.n. Variatiekompassen, 3) waarover zeer gunstig aan Bewindhebbers in Nederland werd gerapporteerd.

Reis van 1642/3.

Na terugkomst te Batavia van de ontdekkingsreis van 1642/3, stelde hij Zeilaanwijzingen te boek van Batavia naar de Pescadores en terug; de hierin aangeprezen routes werden spoedig daarna door het Opperbestuur aan de schepen der Compagnie voorgeschreven. Als erkenning zijner ver-

1) De Salomon Eil.^{en} liggen tusschen 5° en 11° Z.Br.

2) Visscher teekent hierbij terecht aan dat van af deze zeestraten, wegens de op die hooge Breedte heerschende Westewinden, de parallel van 51 à 54 graden niet in Westelijke richting kan gevolgd worden. — Een andere opmerking t.d.p., dat men na van Tafelbaai of Mauritius uit, die parallel te hebben opgezocht, die niet Oostwaarts zoude kunnen volgen tot aan Straat le Maire of Magellaan, omdat „de reijzen te langh ende te swaer [zouden] vallen” is minder juist, want dit traject is zeker niet langer dan het door hem voorgestelde van Chili uit via de Salomonis Eil.^{en} Zuidwaarts naar de parallel van 51 à 54 graden en dan Oostwaarts op naar Amerika's Zuidpunt; en bleek het inderdaad op die Breedte op den duur te „swaer”, dan zoude evenals in 1642 geschiedde, slechts eenige graden Noordelijker behoeven te worden gestuurd om handzamer weer te krijgen.

3) Aanwezig in het Rijksarchief te 's Gravenhage.

diensten werd hij nu benoemd tot Schipper en Piloodt-Major en zijn maandgave verhoogd tot 95 gulden.

Visscher bevorderd tot Schipper. — 1643.

Hierop volgde zijn deelnemen in het voorbereiden en het uitvoeren van Tasman's tweeden tocht naar het Zuidland, in 1644, ter vollediger verkenning van Australië's Noord- en NW-kust. Na afloop hiervan ontwierp hij met Tasman een plan om de Spaansche zilvervloot tusschen Acapulco

Reis van 1644.

en Manilla te onderscheppen. Aan Vries werd in 1645 de uitvoering ervan opgedragen en Visscher vergezelde hem daarbij. Succes had deze onderneming echter niet, zoomin wat het hoofddoel betrof als wat aanging het nevenplan: een overrompeling van Spaansche nederzettingen op de Philippijnen. Het eenige dat deze tocht opleverde, was eenige vermeerdering van kennis omtrent de Noordkust van Nieuw-Guinea. Op de uitreis deed Vries nl. op verschillende punten, tot ongeveer op de Lengte van Salomon Sweers hoek ¹⁾, die kust aan, evenwel met het negatieve resultaat dat nergens sporen van „gout ofte silver” of edelgesteenten aangetroffen werden.

Visscher ontwerpt en neemt onder Vries deel aan een tocht om de Sp. zilvervloot te onderscheppen. — 1645.

Na deze verrichtingen wordt Visscher's naam, bevreemdend genoeg, nergens meer in officiële of andere stukken genoemd. Vermoedelijk is hij niet lang daarna overleden, want hij was voor de Compagnie juist in die jaren van haar groei, een te waardevolle werkkraft op zeevaartkundig gebied, om ze onnoodig ongebruikt te laten.

Sedertdien niets meer omtrent Visscher bekend.

C. Hetgeen den Nederlanders in 1642 van het Zuidland bekend was.

Hoe stond het op het tijdstip waarop Tasman zijn ontdekkingstocht zoude aanvaarden, met de kennis der Nederlanders aangaande het „ten deele bekende ende noch onbevaren Suijd ende Oosterlandt”? Kort samengevat kwam zij op het volgende neer.

Men wist ten eerste dat zich beoosten de eilanden, die het Oostelijk deel van den Indischen Archipel uitmaakten, nl. Gilolo, Ternate en Misool in het Noordoosten, Ceram, Ambon en Banda in het midden en Aroe, Keij en Timorlaut in het Zuidoosten, het groote „Landt vande Papuos,” Nieuw-Guinea, Oost- en Zuidwaarts uitstreckte. De Noordkust hiervan was door Spaansche en Hollandsche zeevaarders, komende van Zuid-Amerika, in algemeene ligging op de kaart gezet en eveneens was dit door eerstgenoem-

Hetgeen uit Nederlandsche bronnen, van het Zuidland in 1642 bekend was.

¹⁾ Over dezen hoek, zie later. In Heeres' „J. o. T.” p. 110, noot 7, staat abusievelijk dat dit de O^e hoek van Nieuw-Hanover is; het is de N^e.

den geschied met eenige groote groepen eilanden, o.a. de Salomonis en Espiritu Santo, die zich Oostwaarts aan Nieuw-Guinea aansluiten. Ook de Westkust van Nieuw-Guinea, was door Hollandsche schepen vrij ver Zuidwaarts op bezeild en men meende daarbij te kunnen vaststellen dat zij tot ongeveer 17° Z. Br. één doorlopende kustlijn vormde.

Ten tweede was bekend dat zich in den Indischen Oceaan, Zuid van Java, van $\pm 20^\circ$ tot 35° Z.Br., een vermoedelijk groot vastland uitstreckte, het Zuidland genaamd, waarvan de ongeveer NZ loopende Westkust op verschillende punten mijlen ver door Hollandsche schepen was verkend en welks Zuidkust eveneens door een hunner, ± 280 mijl ¹⁾ Oostwaarts op, was langs gezeild.

Onopgelost was echter in 1642 de vraag, in hoeverre het Oostland Nieuw-Guinea en dit Zuidland één geheel uitmaakten en tot waar dan de Oosten verdere Zuidgrens van dit groote continent reikten.

Hetgeen uit
vreemde
bronnen, in
1642 van
het Zuid-
land bekend
was.

Alvorens echter meer in bijzonderheden na te gaan, hoe men tot deze door Hollanders bijeengebrachte kennis van het Oost- en Zuidland gekomen was, een woord over hetgeen vóór hen aan andere volken daarvan bekend was.

In het vermaarde werk: „Itinerario, voyage ofte schipvaart van Jan Huygen van Linschoten naer Oost ofte Portugaels Indien,” ²⁾ uitgegeven in 1596, doch waarvan het eerste gedeelte dat de zeewegen naar O. Indië behandelde, reeds in 1595 gedrukt was en den Hollanders bekend was die in dat jaar voor het eerst daarheen uitzeyden — geven twee daarin voorkomende kaarten ³⁾ hieromtrent eenig licht.

Zij maken, blijkens het opschrift, aanspraak „wt de alder correckste Pas ende Lees-caerten getrocken [te zijn,] die de Portugaloissche stvjrlvijden hvjldendaechs gebrvjdcken.”

De eene kaart geeft een afbeelding van Oost-Azië, van af China en Japan tot op $\pm 10^\circ$ bezuiden den O. I. Archipel, de andere bevat het Oostk. Half-rond. Op deze laatste wordt de ZW-kust van *Nova Guinea* Zuidwaarts doorgetrokken en is aldaar op $\pm 12^\circ 30'$ Z.Br. een groote in zee loopende

1) Over de grootte dezer mijlen, zie „Aanhangsel”.

2) Laatstelijk in 1910 uitgegeven in Deel II der „Linschoten-Vereeniging”, bewerkt door Dr. H. Kern.

3) Gedeeltelijk gereproduceerd in Heeres' „Aand. der Nederlanders in de ontdekking van Australië”; krt. 1 en 2. — Krt. 2, komt in zijn geheel voor in Deel II der L.-V.

rivier geteekend, de *Rio S. Pedro* ¹⁾ genaamd. Onafgebroken loopt daarna de kustlijn in Zuidwaarts uitgebogen Westelijke richting voort, tot zij be-
 zuiden West-Java, op $\pm 16^\circ$ Z.Br., recht Zuid gaat tot ongeveer 63° Z.Br.
 en zich hier in W^{ke} en NW^{ke} richting vervolgt. Kort vóór dat recht-Zuid-
 op-gaan, daarbij (alwaar zij een soort van kopvorm aanneemt) en kort
 daarna, zijn resp. de namen *Maletur*, *Beach* en *Lucach* tegen de kust ge-
 plaatst. Bovendien staan er op ± 75 mijl OZO van Timor twee kleine Het Land
 van Beach,
 Maletur en
 Lucach.
 eilanden, *Guaon* genaamd, midden in de volle zee aangegeven. — De O.
 Azië-kaart, niet zoover Zuidelijk en Oostelijk reikende, bevat alleen het
 kopvormig landschap Beach en de eilanden Guaon.

Nu spreekt Mr. J. E. Heeres in een zijner werken ²⁾ over het „mysterieuse
 Beach” en wekt daardoor onwillekeurig het vermoeden op, dat hij de ont-
 dekking daarvan eenigszins tot het rijk der fabelen rekent te behooren. In
 het licht van het bovenstaande gaat deze meening echter o. i. te ver. Ver-
 gelijken wij dit daartoe met hetgeen de Hollanders hier na 1595 aan-
 troffen.

De, langs de later gevonden Torres Straat, Zuidwaarts doorgetrokken Vergelij-
 king van
 Linscho-
 ten's kaart,
 uit Portu-
 gesche
 bronnen
 saamge-
 steld, met
 de werke-
 lijkheid.
 ZW-kust van Nieuw-Guinea, komt eveneens voor op de eerste origineele
 Hollandsche kaart van die streken, van Arend Martensz de Leeuw van
 1623 ³⁾; de daarop aangegeven Batavia Rivier met zijn groote monding, op
 $\pm 12^\circ$ Z Br., zoude zeer wel de bovenvermelde Rio S. Pedro kunnen zijn.

Verder is het mogelijk dat wat voor de twee smalle eilanden Guaon met
 hun W^{ke} en NW^{ke} strekking is aangezien, de eveneens dicht bijeen gele-
 gen NW^{ke} uitloopers zouden zijn van de vrij lage Bathurst en (of) Melville
 eilanden aan Australië's NW-Punt; in afstand en ligging ten opzichte van
 Timor (± 65 mijl, OZO) komen zij toch merkwaardig met die der Guaon
 Eil.^{en} overeen. Is die NW-Punt op vrij grooten afstand om de NW gepas-
 seerd, dan lag dus het vrij lage achterland dier Bathurst en Melville eilan-
 den onder de kim en wordt dus verklaard dat hun NW^{ke} uiteinden voor
 eilanden werden gehouden; bovendien, nergens anders in die zee liggen
 er zulke eilanden en het heeft toch absoluut geen zin, dáár niet-geziene
 eilanden op de kaart te zetten en ze nog wel te benoemen.

De Noordkust van Maletur-land vertoont in ligging en strekking weinig

1) Uit kaart N°. 1, „Aand. der Ned. in” enz. blijkt niet duidelijk of er S. Pedro of S.
 Perro staat.

2) „Aand. der Ned. in” enz. p. 14, noot 1.

3) Als boven p. 46.

gelijkenis met die van Australië en is blijkbaar dan ook niet aangelopen, want anders had het achterland der zgn. Guaon Eil.^{en} moeten gezien zijn; ook ligt het land van Beach eenige graden te N^k en te W^k. Maar wèl stemt de daarna Zuidwaarts loopende kustlijn van Lucach-land, in strekking goed overeen met die van het in 1616 en later door de Hollanders verken- de *Eendrachts-* en *Dedelsland*. Op de Linschoten-kaart is zij evenwel veel te ver Zuidwaarts doorgetrokken en de later W^{ke} en NW^{ke} richting berust natuurlijk geheel op fantasie. — Het bijschrift op de kaart bij Beach nl. : „prouincia aurifera” behoeft ook zeker niet op „mysterie” te berusten, want in later eeuwen is gebleken dat zich dicht langs de NW- en W-kust van Australië, een reeks van goudvelden uitstrekt : de Kimberley, Pilbara, Ashburton, Gascoyne en nog verscheidene meer. ¹⁾

Uit een en ander volgt dus, dat er op verschillende punten bepaalde overeenkomst bestaat tusschen het op Linschoten’s kaart medegedeelde en de sedert gebleken werkelijkheid. ²⁾ Meer zekerheid zoude er ongetwijfeld ten deze bestaan, als bekend was welke „Portugaloissche Pas ende Lees-caerten” door Linschoten destijds gebruikt werden. — In verband

Kaartje der
Nassausche
Vloot,
waarop
Beach „t
land Een-
dracht” ge-
noemd
wordt. —
1626.

met het bovenstaande is het zeker interressant, dat op een Wereldkaartje uit het Journaal der Nassausche Vloot van 1626, ³⁾ ook dat land van Beach voorkomt met den zelfden kopvorm als op Linschoten’s kaart, maar daar niet met het bijschrift Beach doch met den naam : „t land Eendracht” is aangeduid!

Wat nog Nieuw-Guinea’s ZW-kust betreft, zoo wordt vermeld in het

1) Zie Stieler’s Atlas, 1905, krt. 78 en 79.

2) Dr. A. Wichmann in zijn „Nova Guinea” I, p. 7, vergist zich, als hij schrijft dat : „die von Mercator gegebene Darstellung [van kaart en namen der landen Lucach, Beach en Maletur] von . . . Linschoten kopirt wurde”. Daar Mercator zijn bekende wereldkaarten van 1541 en 1569 ontwierp met behulp van een uitgave van Simon Grynaeus, die vlg. Dr. A. W. „auf einer der schlechtesten Handschriften beruhte” zoude dus ook Linschoten’s voorstelling geen vertrouwen verdienen. Nu blijkt echter uit een vergelijking van Linschoten’s kaart (Heeres’ „A. d. N.” enz. krt. 1) met die van Mercator (Wichmann’s „N.-G.” krt. 1) dat zij juist wat die kustlanden van Beach en Maletur betreft, vrij veel verschillen en dus Linschoten hier ten minste *niet* „kopirte”. Bovendien zou dit ook in flagrante tegenspraak zijn met het hierboven medegedeelde opschrift op L.’s kaart. — Wat de afleiding der bizarre namen Lucach, Beach, enz. betreft, hieromtrent valt met zekerheid niets te zeggen, „ende can van onbekende saecken [nu eenmaal] niets vast gestelt worden” om met G. G. en R. v. I. in dato 22 Dec. 1643 te spreken.

3) Heeres’ „A. d. N.” enz. op het Titelblad.

„Journael ofte dachregister beginnende Ady 22 April A^o 1601 in 't schip Gelderlant" 1) d.d. „15 Mayo. In Banda," dat „die van 't eylant Ceran ende Banda" van „dat eylant van Nova Guinea geen wissicheyt [hadden], dan weeten te seggen dat daer blanck volck woondt aen de suyt syde, bewoont met Portugusen, dan noijt geen portugiische schepen vernomen. Sy weten van haer handelinge noch coopmanschappen niet te seggen". — Geen rook zonder vuur en hier dus minstens een aanwijzing, dat de Portugeezen daar reeds vóór de onzen geweest waren.

Vage berichten omtrent Portugal, vestiging op Z. W. Nieuw-Guinea vóór 1601.

Dat ook onze eigen zeelieden destijds o.a. aan het bestaan van het land Beach geloofden, blijkt duidelijk uit het volgend uittreksel van een schrijven van Commandeur Frederik Houtman, dd. 7 Oct. 1619, aan Prins Maurits 2): „wij [zijn] op den 8^{en} Iuny met de schepen Dordrecht en Amsterdam wt de Tafelbay met een goede wint . . . t' seyl gegaen ende den 19^{en} July is ons onverwacht het *Zuytland Beach* op 32 graeden 20 minuten gemoet." Te onverdachter deze getuigenis, waar aan Houtman, blijkens zijn gelijktijdig schrijven aan H. H. Bewindhebbers der O. I. C. in Nederland, 3) de bezeiling dezer kust, ± 90 mijl meer om de Noord, door Dirck Hartogs met de „Eendracht" in 1616, bekend was.

Maar er zijn andere gegevens beschikbaar, die vrijwel afdoende uitmaken, dat, in stede van „mysterieus" te zijn, de ontdekking van het land Beach d.i. dus van het Zuidland, vóór de komst der Hollanders in deze gewesten, wel degelijk tot de zeer reële feiten behoorde. Zonder dienaangaande in bijzonderheden te treden, als vallende buiten het bestek van dit werk, zij derhalve in het kort alleen het volgende medegedeeld. — R. H. Major in zijn „Early Voyages to Terra Australis" geeft nl. reproducties van twee oude kaarten en in een supplement op die uitgave, een copie van een andere, allen voorzien van uitvoerige toelichting. Wat de beide eersten betreft komt hij dan tot de o.i. geheel juiste conclusie: „Our surmises, therefore, lead us to regard it as highly probable that [de West-èn de Oostkust van] Australia was discovered by the Portuguese between the years 1511 and 1529, and, almost to a demonstrable certainty, that it was discovered before the year 1542." 4) Wat aangaat de derde kaart — waarop

Oude Portugeesche kaarten toonen aan, dat tusschen 1511 en 1542 en in 1601 de West-èn Oostkust van Australië door Portugal bezield is.

1) Heeres' „A. d. N." enz. p. 3.

2) Als boven p. 14.

3) Als boven p. 14 en 15.

4) R. H. Major „Early voyages" enz. Hakl. Soc. 1859, p. LXIV; Supplement op id.

bij den NW-hoek van Australië, het zgn. Beach-land, in het Portugeesch vermeld staat : „Nuca Antara werd ontdekt in het jaar 1601 door Manoel Godinho de Eredia op last van den Onderkoning Ayres de Saldanha,” en op welke kaart o.a. ook de Golf van Carpentaria in embryo-vorm voorkomt — zij sluit mede op goed aangevoerde gronden allen twijfel uit, dat inderdaad aan de Portugeezen de eer toekomt Australië het eerst verkend te hebben.

Gedetailleerd overzicht van reizen door Ned. schepen naar het Zuidland, vóór 1642.

Thans in plaatselijke volgorde van Noord naar Zuid, een meer gedetailleerde beschrijving van de ontdekkingen der Nederlanders van het Oost- en Zuidland, vóór 1642.

Als eerst bekende poging om aangaande die kusten meer bizonders te weten te komen, lezen wij in het boven aangehaald Journaal van de „Gelderlant,” dat op 10 April A^o 1602 daar aan boord, ter reede van Banda „t Collegium van den breeden raet door beroep van den heer admirael”¹⁾ vergaderde en ondermeer werd besloten „het jacht Dvyffken naer het eylandt Ceram te senden,” om aldaar te vernemen „oft sy oock kennisse hebben van Nova guinea, oft oock van daer oijt scheepen gevaeren, oft van Nova Guinea op Ceram gecomen sijn.”

Of dit voornemen volvoerd is en zoo ja, met welk resultaat, is totheden niet bekend geworden.

Willem Jansz met de „Duyfken” in 1606, verkent de Oostkust der Golf v. Carpentaria tot ± 13° 45' Z. Br. en vaart ongemerkt aan Torres Straat voorbij.

Drie jaar later was het andermaal de „Duyfken,” die onder bevel van Willem Jansz naar die gewesten zou worden uitgezonden. Wel is ook van deze reis Journaal noch kaart tot heden tot ons gekomen, maar toch zijn uit andere bronnen verschillende gegevens over dezen eersten tocht naar Nieuw-Guinea bekend geworden.

Zoo vermeldt, in het kort, in de eerste plaats een zekere Kapitein Johan Saris in „sijne Aanmerkingen van 't geene, ten tijde van sijn verblijf tot Bantam in Oost-Indiën voorviel, van October 1605 tot October 1609”²⁾ dat hij van een Nockhada³⁾ Tingal met een „Javaansche Jonk” midden 1606 te Bantam aangekomen, vernam „dat de Hollandse Pinas [Duyfken] willende het Nieuw Guinea ontdekken, dat Eyland wel hadden gevonden, maar dat sy hun Volk hebbende aan land gesonden, om den Koophandel aldaar te versoeken, 9 der selve van de Heydenen, zijnde Menschen-eters,

1) Adm. Wolphert Hermanszoon, een eskader commandeerende waartoe ook de „Gelderlant” behoorde. Zie Heeres' „A. d. N.” enz. p. 3. 2) Als voren p. 4.

3) Nachoda of schipper.

waren vermoord, so dat sy, daar geen voordeel siende te doen, genoodsaakt wierden, af te wijken en reeds tot Banda gekoomen waren" . . .

Meer in het bijzonder weten wij van deze reis het volgende. 1) — In November 1605 van Banda vertrokken, werd na de Keij en Aroe Eilanden te hebben aangedaan, naar Nieuw-Guinea overgestoken en van ongeveer 5° Z.Br. af, de kust Zuidwaarts gevolgd. Benoorden den Nken ingang der tegenwoordige Marianne Straat werden de Jong's Punt en Modderhoek voor eilanden aangezien en ontving deze hoek daarom den naam **Modder Eylandt**.²⁾ Na Frederik Hendrik Eiland (toen **Tyuri** genoemd) te hebben gerond, werd verder de Zuidkust van Nieuw-Guinea langs gezeild en bij de Zuidelijkste uitbuiging (ongeveer bij 141 O.L. Gr.) om de Oost een „open” gezien. Hier stuurde men aan de Westzijde langs en liep zodoende ongemerkt aan den ingang van *Torres Straat*³⁾ voorbij. Verder om de Zuid, kreeg men weer voeling met den wal en verkende die daarop in Zuidelijke richting tot op ongeveer 13° 45' Z.Br. Van af dit punt, **Kaap Keerweer**⁴⁾ gedoopt, werd waarschijnlijk langs dezelfde route tot Frederik Hendrik Eiland, den terugweg naar Banda aanvaard en in Juni 1606 aldaar aangekomen. — Zonder het te vermoeden was de „Duylken” dus het eerste Hollandsche schip geweest, dat het Zuidland, Australië's Noordpunt, had bezeild en wel de Oostkust van de later zoo genoemde *Golf van Carpentaria*.

Een verder doordringen in deze Golf geschiedde in 1623 door de sche-
pen „Pera” en „Aernem,” onder bevel van Jan Carstensz en Joosten van
Colster of Coolsteerd. — Zij voeren, evenals Jansz, van af ongeveer 5°
Z.Br. langs Nieuw-Guinea's ZW-kust. Bij den ingang van de tegenwoordige
Marianne Straat gekomen, moest de koers van ZO tot ZW veranderd wor-

Jan Carstensz met de „Pera” en „Aernem” in 1623, verkent de Oostkust der Golf v. Carpentaria tot ± 17° 8' Z.Br. en vaart ongemerkt aan Torres Straat voorbij.

1) Heeres' „A. d. N.,” enz. p. V, 3^e en 4^e al.

2) Als boven p. 5, alwaar deze naam op de daar voorkomende kaart wordt aange-
troffen. — Alle door Hollandsche zeevaarders gegeven namen op deze kusten, volgen hier
in zwaarder druk.

3) Over de ontdekking van deze Straat, zie later.

4) De oudst bekende kaart waar deze kaap op voorkomt, is de zgn. Tasman-kaart van
1644, o. a. gereproduceerd in Heeres' „Journal of Tasman” en hierachter uitvoerig be-
sproken; daarop ligt zij op ± 14° 45'. Ook Isaac de Graaff, kaartenmaker der O. I. C.
plaatst haar op zijn bekende kaart van 1690—1714 (zie Heeres' „A. d. N.,” enz. krt. 14) op
die hoogte. Het is dan ook bevreedend in de Instructie aan Tasman op zijn reis van
1642/3 medegegeven (zie Bijlage E) te lezen van den „Hoec Keer-weer, gelegen op
18 graden”.

den en werd daarom dat punt **die Keerweer** genoemd. Frederik Hendrik Eiland werd nu rondgevaren, waarbij de ZW-hoek den naam **die valsse Caep** ontving, en daarna de Zuidkust van Nieuw-Guinea verder Oostwaarts gevolgd. Hier werd dicht onder den wal het **Vleermuijse Eijlandt** ontdekt en liep men eenige dagen later, zooals de „Duyfken” in 1606, bij het Zuidelijkste punt der kust een „open” in ’t zicht. Hopende hier een doorgang om de Oost te vinden, stuurde Carstensz er op aan; maar al spoedig bemerkte hij dat de hier liggende banken, waartusschen hij „als in een cauwe ingeseijlt” bleek te zijn, hem den weg versperden. Te vergeefs zond hij nog sloepen uit, om het vaarwater eenige mijlen verder Oostwaarts op te looden; overal bleef het „dicht.” Hij noemde deze plek dan ook **die droge bocht**.

Om de West en ZW werd nu naar dieper water gestuurd en daarna weder Oostelijk. Dwars van het midden der Torres Straat liep hij toen echter tegen een **drochte** aan, zonder daar land te zien; hij hield daarop weer wat „uit” en kreeg ten slotte, na bijna drie etmalen overdag ZO gekoerst te hebben en ’s nachts voor anker te zijn gegaan, op $\pm 11^{\circ}40'$ Z.Br. opnieuw de kust in ’t zicht — naar hij meende „’t land van Nova Guinea,” in werkelijkheid echter de Westkust van het Schiereiland York, dus het Zuidland. Andermaal was men dus ongemerkt aan den ingang van de Torres Straat voorbijgevaren.

Tot ongeveer $17^{\circ}8'$ Z.Br. werd de kust gevolgd en was men dus zonder het te vermoeden, het Zuidelijk einde der Golf ($\pm 17^{\circ}40'$) vrij dicht genaderd. Om nautische redenen stelde Carstensz hier in den scheepsraad voor, den terugtocht te aanvaarden en daarbij zooveel mogelijk onder den wal te blijven. Aldus werd besloten en werd daarop hier, bij de **Staten revier** een „houte calomme, bij gebreck van steen, aen een boom” bevestigd en „daer inne gesneden de naer volgende woorden in effecte

Anno 1623 den 24ⁿ April sijn hier aen gecomen twee jachten wegen de Hooge Mogende Heeren Staten Gen.¹”

Den dag na het vertrek van daar, boekte Carstensz echter in zijn Journaal dat de „Aernem met opgesette malisieusigheijt ende moetwil, tegens instructie ende resolutie van ons geloopen sijn,” er schamper aan toevoegende: „ende den cours naer Aru (om aldaer wat goet cier te maken) . . . wat den tijt sal leeren”. Het vermoeden dat de „Aernem” tot zulk een onverantwoordelijke handeling in staat was, zal ook wel een der niet medegedeelde redenen geweest zijn, die Carstensz hadden doen besluiten bij de

Staten Rivier „huistoe” te gaan; want iets vroeger in zijn journaal teekent hij reeds aan „dat het jacht Aernem vermits sijne slimme seijlage ende de weijnige lust ende lieffde die den schipper ende stuerman tot de voyage bethoont hebben, in verscheide reijse ende tijden de reijse vrij wat verlenct heeft”. — Tot „goet cier” maken en dan nog wel in zoo’n achterland als Aroe, was het intusschen niet gekomen, want vier weken later zelf bij dat eiland zijnde, heeft hij „door de Arouesen (die dadelijck met haer prauties aen boort quaemen) verstaen ’t voorschreven jacht niet gesien te hebben.” De „Aernem” intusschen, had, waarschijnlijk door harde Oostewinden Westwaarts afgedreven, zelf wèl wat gezien en ontdekt, nl. het z.g.n. **Arnhemsland**, den NW-hoek van de Golf van Carpentaria; in zooverre was uit dit kwaad toch nog iets goeds geboren. ¹⁾

De „Aernem” in 1623, verkennt *Arnhemsland*.

Journaal en kaarten van de „Aernem” zijn niet tot ons gekomen, maar zij moeten bekend geweest zijn aan hen die eenige jaren later dien naam op de kaart handhaafden; had de „Aernem” toch destijds zelf dit land niet ontdekt en zoo genoemd, zeer zeker zouden dan anderen, gezien de treurige houding van haar schipper op dezen tocht, op die wijze niet den naam van het jacht vereeuwigd hebben. ²⁾

Het journaal van Carstenz is behouden gebleven ³⁾ en gelukkig ook de kaart van den Opperstuurman Arend Martenz de Leeuw, ⁴⁾ het oudst bekende Hollandsche document dat op deze kusten betrekking heeft. — Een kort verslag van deze reis, verscheen reeds twee jaar later, in 1625, in

De oudste bekende krt. van Z. Nieuw-Guinea, van Martenzde Leeuw; 1623.

1) In latere officiële stukken (Instructie van G. G. en R. v. I., Febr. 19, 1636, aan Pool en Pieterszoon, die opnieuw deze kusten bezochten) wordt gesproken van Arnhems- en Speultsland; waar dit laatste zoude liggen, is bij gebreke aan betrouwbare gegevens niet uit te maken. Heeres („J. o. T.” p. 102) werpt de vraag op: is hiermede „het Groote Eijlandt” in de Golf van Carpentaria bedoeld? Zeer wel mogelijk, want het lag ongeveer in de route van Staten Rivier naar Arnhemsland.

2) Ook op de hedendaagsche kaarten, zie o. a. Stielers Atlas, 1905, no. 76, komt die naam nog voor.

3) Aan dezen tocht van „Pera” en „Aernem” is nog de gedenkwaardigheid verbonden, dat toen voor het allereerst het bestaan van het **Sneeuwgebergte** aan de ZW-kust van Nieuw-Guinea is gerapporteerd. In eenvoudige en toch aangrijpende taal meldt Carstenz hierover d.d. 16 Febr. 1623: „wesende ontrent 1½ mijl van ’t lege landt op 5 ende 6 vaem cleijgrondt; landtwaert in, na gissinge 10 mijlen, verthoonde hem overhooch geberchte dat op vele plaeten wit met snee bedect lach, wesende certain vrij wat vremts als op bergen, soo na de linie equinoctialis gelegen, snee te hebben.”

4) Rijksarchief, ’s Gravenhage; gereproduceerd in Heeres’ „Aand. der Ned. in” enz. p. 46.

N. van Wassenaer's „Historisch Verhael alleredenckwaerdigste Gebeurtenissen”. 1)

Piet. Pieterszoon met de „Cleen Amsterdam” en „Wesel” in 1636, verkent de N. kust van Australië bij Melville Eil. — *Van Diemensland.*

Van af Arnhemland tot aan het ongeveer 80 mijl Westelijker gelegen tegenwoordige Melville Eiland, was de Noordkust van Australië, ten tijde van Tasman's reis in 1642 nog onbezocht gebleven. 2) Dit groote eiland werd in 1636 door Pieter Pieterszoon met de „Cleen Amsterdam” en de „Wesel”, komende van Aroe, aangedaan en door hem voor een deel van het Zuidland gehouden en **van Diemensland** gedoopt. 3) Zoo goed als zeker liep hij het aan bij den Oosthoek van Dundas Straat: „saegen 't lant ZOtZ omtrent 6 mijlen van ons . . . omtrent 6 mijlen aff Westelijck saegen oock lant, doch was niet aen den anderen vast, maar wel ruijm drie mijlen verscheijden”. Van af dit „open” — de inderdaad ruim 3 mijl breede Dundas Straat — vervolgde hij van 14 tot 20 Juni zijn reis in Westelijke richting, langs de ongeveer 25 mijl lange Noordkust van Melville Eiland. 4) 's Nachts en soms ook overdag lag hij onder den wal ten anker, daarbij te vergeefs trachtende met de inboorlingen in aanraking te komen: „saegen wel op veel plaetsen in 't lant roocq, maer conden geen volck huijssen ofte vaertuygen vernemen”. Toen dan ook bij den **Roode Hoek** (de NW-Punt van Melville Eiland, de tegenwoordige Kaap van Diemen) bleek dat „de streckinge van 't land . . . hier van de hoeck aff soo varde als men sien conde Z.t.W. en Z.Z.W. [was], met weynich bochts . . . ende alsoo de wint als voren van den S.O. ten Z. was, sulx dat het lant niet weder aen conde seijlen, resolveerden” zij de thuisreis naar Timor te aanvaardden.

Vanaf bovengenoemden Rooden Hoek op $\pm 11^{\circ}$ Z.Br., tot op ongeveer 21° Z.Br. in ZWke richting (d.i. de geheele NW-kust van Australië) was

1) Deel IX, 1625, pag. 67/68. De Heer S. P. l'Hon. Naber maakte mij hierop opmerkzaam.

2) In 1644 werd deze kust door Tasman zelf bezeild en in kaart gebracht. Zie hierover later.

3) Uit Tasman's Instructie voor de reis van 1644 (zie Bijlage M) blijkt dat het resultaat van dezen, ook door van Diemen opgezette tocht, overigens zeer gering was.

4) Sommigen (o. a. Heeres in zijn „Aand. der Ned. in" enz. p. VIII) nemen aan dat Pieterszoon destijds de geheele Noordkust van Australië bezeilde. Gezien zijn Journaal („A. d. N.” pag. 68 en verv.) en wat hier boven medegedeeld is, is dit intusschen niet wel mogelijk. Ten overvloede worde nog verwezen naar Tasman's Instructie van 1644, waar over Pieterszoon's reis vermeld wordt: „hebben ten naesten zuijtwart seijlende Aernhems ofte van Diemenslant op 11 graden wel 30 mijlen custs ontdeckt”. (De Z.Br. van de Noordkust van Melv. Eil. is inderdaad $\pm 11^{\circ} 20'$).

het voor de Nederlanders in 1642 nog terra incognita. Doch van hier tot op het midden der Zuidkust was het land, tusschen de jaren 1616 en 1628, meer of minder verkend geworden.

De kuststreek op ongeveer 21° Z.Br., werd in 1628 „onverdacht ontdeckt” door de „Vyanen” (Viana) onder Gerrit Frederikszoon de Witt. Komende van Batavia met bestemming naar het vaderland, raakte het schip door „contrarie weste winden” aldaar op de kust bezet. Na een gedeelte zijner lading over boord te hebben gezet, „waarmede Godtloff sonder meerder schade van de gront geraecte”, vervolgde het de reis waarbij „50 mijlen custs beseijlt is, sonder dat nochtans in deze ontdekkingen, eenige sonderlinge cuntschap van dit grote lantsgelegentheden ervaren, maer alleen bevonden is, dat barre vuile custen, groene landouwen en seer wilde swarte barbare Inwoonders heeft”. Blijkbaar tevreden over eigen prestaties alhier, doopte de schipper dit land : **G. F. de Witt's land.** ¹⁾

G.F.deWitt met de „Vyanen” in 1628, verkent de NW-kust van Australië bij ± 21° Z.Br. — G. F. de Witt's land.

Ongeveer op deze hoogte eindigen de van Indië uit gedane ontdekkingen, hetzij door opzettelijk daartoe uitgezonden schepen, hetzij door toevallig aanloopen. Verder Zuidwaarts, werd de geheele Westkust van Australië en de Zuidkust tot halverwege, te beginnen met 1616, in een elftal jaren door uit Holland komende schepen toevalligerwijze bezeild en in schetskaart gebracht. De oorzaak van deze belangrijke feiten was het volgende.

Nieuwe, Zuidelijker route aande uit Holland komende schepen voorgescreven. 1613.

Tot op 1611 toch, namen de uitgaande schepen na Kaap de Goede Hoop te hebben aangedaan of gerond, de koers bewesten of beoosten Madagaskar langs en staken dan van daar naar Java over, daarmede dus ongeveer den ouden zeeweg der Portugeezen volgende. Maar vooral het eerste gedeelte dier reis bracht veeltijds tegenspoed mede, zoo : de Westelijke stroomen langs de kusten van Zuid-Afrika en Madagaskar, de veranderlijke winden en stilten op die lagere Breedten gepaard met de groote hitte, de vele „droochten ofte onsuivere eylanden” die men daar aantrof en niet minder de van het NO naar ZO loopende orkanen die, zij het dan niet zoo

1) Afgaande op de bekende kaart van Hessel Gerritsz (1618—1627) gereproduceerd in Heeres' „Aand. der Ned.” enz. sub 5, waarop de Witt's land is aangegeven, is dit de kuststreek geweest van het thans nog „de Witt-District” geheeten gebied der NW-Division van den Staat West-Australië (Zie o. a. Stieler's Atlas 1905, kaart n°. 77). De eilanden later genoemd Monte Bello en Barrow Eil. en eenige van den Dampier Archipel, zijn op de *Hessel Gerritsz's* ~~Witt's~~ kaart vrij duidelijk te herkennen.

veelvuldig, in het voorjaar bewesten en beoosten de Mascarenen in den Indischen Oceaan voorkomen.

Om al die bezwaren te ontgaan, besloot dan ook in 1611 de bevelhebber eener uitgaande vloot, de latere Gouverneur-Generaal Hendrik Brouwer, van de Kaap af, een andere, Zuidelijker route te beproeven. In stede van de Zuidkust van Afrika te volgen en daarna om de Noord te gaan, stuurde hij ongeveer langs de parallel van 36° Z.Br. recht Oost aan en behield dien koers zóólang, totdat hij meende genoeg Oost gehaald te hebben om met den ZO-Passaat Noordwaarts naar Java over te loopen. Het nautisch instinct van Brouwer of van zijn raadgevers bleek juist geweest te zijn, want al was de zeeweg iets, zij het weinig, langer geworden, de reisduur werd bekort en de overtocht voorspoediger. Op de nieuwe Zuidelijke route toch, werd door de daar steeds doorstaande Westewinden, die bij Australië's ZW-kust eerst in Zuidelijke winden en daarna gewoonlijk zonder stiltegordel in den ZO-Passaat overgaan, bijna voortdurend met ruime gelegenheid gevaren en juist tengevolge van die winden stroom-mède ondervonden. Op het vroegere Noordelijke traject had men daarentegen op die lagere Breedten, met veel tegenwind en dus ook weer met veel tegenstroom te kampen.

Over dit nieuwe „vaarwater” kon Brouwer derhalve zeer gunstig aan H.H. XVII in Holland rapporteeren en van 1613 af, toen overeenkomstig zijn advies aan alle uitgaande schepen voor den vervolge deze route werd voorgeschreven, is tot op den tegenwoordigen tijd dit de zeeweg naar Indië gebleven — zij het dan dat aan het initiatief der scheepsbevelhebbers werd overgelaten een hoogere Breedte te nemen, en zelf te bepalen tot hoever zij die wenschten te volgen, alvorens Noord op te gaan.

Hoevick
Claessen
van Hille-
gom met de
„Seewolf”
in 1618, ver-
kent de
NW-kust
van Austra-
lië op ± 21°
20' Z.Br.

Het W-einde van de Witt'sland was reeds 10 jaar vóór de Witt's komst, in 1618 gezien maar niet in kaart gebracht, door den Opperkoopman Pieter Dircxsoon met de „Seewolf”, komende „uyt de Tafelbaey”. Hij volgde de nieuw voorgeschreven Z^{ke} route „sulcx dat wij Godt Loff seer haest de Suyt tot op 37, 38 ende 39 graden hebben gecregen ende daer op de duy-sent mylen styff den oostelycken cours gehouden, aleeer wy onzen cours noordelijck aen stelden . . . Op ten 11^{en} Mey [1618] gecomen zijnde op 21 graden 15 min. S. brete hebben . . . landt ontdeect ende vernomen het lach te loevert oost van ons omtrent 5 ofte 6 mijl soo dat wy der niet en conden aencomen. Was vlack en laech landt, seer lanck ende conden van

de stengh [van top] aen beyde eynden te weten de Suyt ende Noorthoek noch ander landt sien, hooch ende berchachtich . . . sout wel mogen een vaste cust wesen . . . Doch watter van sy, is Godt de Heere bekendt, al-tijds ist oock, soo 't schijnt, bij niemant bevaren oft ontdect, dewijle wij hier noyt oft gehoort en hebben ende inde caert niet anders als een clare zee en staet. 1) De schipper van de „Seewolf”, Hoevick Claessen van Hillegom, rapporteerde hetzelfde, doch geeft op voor de breedte „21 gr. 20 men.”

Twee maanden later maakte andermaal een uit Holland komend schip, de „Mauritius” onder bevel van den koopman Willem Jansz en den schipper Lenaert Jacobsz, hier — iets Zuidelijker — land. Ook zij hadden „duy-sent mylen geseylt om de Oost . . . op de zudel. breete van 38 graden” en waren toen op $\pm 22^\circ$ Z.Br. de kust in 't zicht geloopt en wel vermoedelijk bij het tegenwoordige schiereiland Exmouth Men zag het evenwel voor een eiland aan „bevonden voetstappen van volck, streckt aen 't westzijde N.N.O. ende Z.Z.W. lanck 15 mijlen.” Op de kaart van Hessel Gerritsz (1618—27) vindt men te dier plaatse ook nog een riviermond geteekend, met het bijschrift: „**Willems revier**, bezocht bij 't volck van 't schip Mauritius in Julius A^o 1618”. 2)

Aan de omgeving van de Willems Rivier sluit zich Zuidwaarts tot $\pm 26^\circ$ Z.Br. het kustgedeelte aan, dat het eerst van alles door de Nederlanders ontdekt werd: het bekende **Land van d'Eendracht** „opghedaen by Dirck Hartogs met het schip d'Eendracht in October A^o 1616.” Dit vaartuig was nl. een der eersten die den nieuwen door Brouwer uitgezochten weg had te nemen, maar evenals zoo verscheidene na hem, koerste het te lang om de Oost; bij gebreke toch aan tijdmeters in die dagen, kon men de Lengte niet astronomisch vaststellen, maar moest deze geheel uit het gegist bestek opmaken. Te laat stak de „Eendracht” dus Noord op en liep zodoende de Westkust van Australië in 't zicht op ongeveer 26° Z.Br. Woordelijk werd dit gedenkwaardig feit als volgt uit Indië aan H.H. Bewindhebbers in Holland bericht: *D'Eendracht, verspreekende de scheepe van syne Compagnie aen de Cabo, is van haer geloopen soo verre omme de Suyt dat diferente ey-landen, doch onbewoont, heeft gerescontreert.* — Het was dus wel niet de

Lenaert Ja-cobsz, met de „Mauri-tius” in 1618, ver-kent de NW-kust van Australië op $\pm 22^\circ$ Z.Br. — *De Willems Ri-vier.*

Dirck Har-togs met „d'Een-dracht” in 1616, ver-kent de Westkust van Australië van $\pm 26^\circ$ — 22° Z.Br. — *Land van d'Een-dracht.*

Juiste be-woordingen waarin de ontdekking van Austr-

1) De hierbeneden te vermelden ontdekking van de Westkust, in 1616 door de „Een-dracht”, was Direxsoon dus blijkbaar nog niet bekend.

2) Deze rivier is vermoedelijk dezelfde die later, en alsdan ten onrechte, Ashburton Rivier genaamd is.

lijc door de „Eendracht”, naar Holland werd gerapporteerd. vaste wal die verkend was, maar dicht daar tegenaan gelegen eilanden; blijkbaar vond het schip achter een hunner een veilige ligplaats, want die plek werd door den ontdekker **Dirk Hartog's ree** genoemd, een naam die een dier eilanden nog heden draagt.

Om de Noord de reis naar Java vervolgende, verkende men tevens het kustgedeelte tot op $\pm 22^\circ$ Z.Br., dus ongeveer tot de Willems Rivier. — Ruim 80 jaar later vond Willem de Vlamingh, met de „Geelvinck” die reede aanlopende, op de NW-Pt van het Hartogs Eil. „aen een pael die meest vergaen sijnde, egter nog over eynde stonden, een gemeene middelbare tinne schootel die plat geslagen geweest sijnde, aen do. pael gespijckert was, en oock nog aen gemelte pael neerhangende bevonden, waerop de volgende woorden gegraveert nog te lesen sijn geweest :

Ao. 1616 den 25^e October is hier aengecomen het schip den Eendragt van Amsterdam, den oppercoopman Gillis Miebais van Luyck, schipper Dirk Hartog van Amsterdam; den 27e do. 't seyl gegaen na Bantam: den ondercoopman Jan Steyn, den opperstierman Pieter Ledoecker van Bil.” 1)

Jac. Rommers of Jacop Remerssens Rivier, vóór 1629 ontdekt op 22° à 24° Z.Br.

Midden op deze kust van Eendrachtsland, 2) op ongeveer 24° Z.Br., is op een in 1630 door Johannes Keppler te Neurenberg uitgegeven wereldkaart, 3) een riviermonding geteekend met den naam **Jac. Rommers Rivier**. Dirk Hartog⁴ vermeldt ze niet, hoewel hij er langs voer; evenmin komt ze voor op de kaart van Hessel Gerritsz van 1618—'28. 4) Een andere aanduiding er van, is echter te vinden in de „Daghaenteyckeningh” van Commandeur François Pelsaert, die in den nacht van 3 op 4 Juni 1629 met zijn schip de „Batavia” bij de Houtman Abrolhos 5) op de klippen

1) Deze schotel werd door de Vlamingh medegenomen naar Batavia en van daar aan H. H. XVII in Amsterdam opgezonden. Hij bevindt zich thans nog in het Rijksmuseum aldaar. (Beschreven en afgebeeld door J. F. L. de Balbian Verster in het tijdschrift „Eigen Haard” van 2 Sept. 1899). — De Vlamingh heeft „op dezelve plaetse weder een nieuwe pael en platte tinne schootel ter gedagtenisse doen setten”. Ook deze is, ruim 120 jaar later nog aan zijn „pael neerhangende bevonden” en toen door de Fransche Expeditie met de schepen „l'Uranie” en „la Physicienne” onder L. de Freycinet, bij haar reis om de wereld in 1817/20 mede naar Parijs gebracht; daar is zij sedert niet meer teruggevonden. Voor reproductie van deze zie ook Heeres' „Aand. der Ned. in” enz. p. 85.

2) Nog tal van jaren, tot in de 2^e helft der 19^e eeuw, kwam de naam „Eendrachtsland” op de kaart voor. Na de kolonisatie dier kustlanden kwam hij echter allengs meer in onbruik.

3) Zie Heeres' „Aand. der Ned. in” enz. p. 10.

4) Als boven, krt. 5.

5) Zie hierover beneden.

liep. In een sloep, langs de kust naar water zoekende, meldt hij nl. dd. 16 Juni „Hadden de hoogte van 22 graden ende 17 minuten. Ick was van meeningh, naer **Jacop Remessens rivier** te loopen” . . .¹⁾ Door de weinige overeenstemming tusschen deze plaatsbepalingen, is bij gebreke aan andere gegevens, niet uit te maken welke rivier met de Jacop Remessens Rivier is bedoeld.

Van af Dirk Hartog's Zuidelijkste punt ($\pm 26^\circ$ Z.Br.) tot op ongeveer 33° Z.Br., werd de kust drie jaar later voor 't eerst bezeild door de schepen „Dordrecht” en „Amsterdam,” onder bevel van den Commandeur Frederik de Houtman en den opperkoopman Jacob Dedel. — Na de Tafelbaai verlaten te hebben, werd weder ingevolge de nieuwe Instructie op de Breedte van ongeveer $36^\circ 30'$; 1000 mijl recht Oost gekoerst. In de missive van Houtman aan H.H. XVII lezen wij dan verder: „Resolveerde [daarop] ons coers . . . noort oost ende noortoost ten noorden aen te stellen, wesende op d'elevatie van 35 graden 25 minuten suydelijcker breete, ende bij de voorschreven coers geseylt omtrent 60 mijlen is ons den 19^{den} [Juli 1619] in den avont onverwacht lant bejegend, daer wij van affwenden. Den 20^{en} hebben bevonden dat het een vaste custe was, streckende Z. ende N. . . . en conde geen plaets vinden om bequaem aen lant te comen doort hart branden oft aenstorten van de zee . . . Ende hebben hier op de custe gehouden tot den 28^{en} July, doch alsoo het seer harde wayde, hebben niet aent lant connen commen, alsoo dat wij 't voorschreven lant hebben moeten verlaten niet sonder groot peryckel, alsoo den harde wint ons op 't lant besetteden . . . Den 29^{en} dito alsoo wy meenden buyten alle landen waeren, hebben onse coers N. t. O. aengesteld. Smiddachs hadde de hoochte van 29 graden 32 minuten, snachts omtrent drie uren voor daech is ons weder buijten vermoeden leech lant gemoet: is leech gebroken lant met recyfen rontom, en condon geen hooch oft vast lant gesien alsoo dat men dese droochte moet schuwen, want zeer valsch leijt om schepen die dit lant willen aendoen. Is wel thien mijlen lanck, leijt op 28

Frederik
Houtman
met de
„Dor-
drecht” en
„Amster-
dam” in
1619, ver-
kent de
Westkust
van Austr-
alië van af \pm
 $33^\circ - 26^\circ$ Z.
Br. — *l. d'*
Edels landt.

1) Als voren, p. 54 en verv. — In noot 3 aldaar is vermeld, dat Leupe in de archieven der O. I. C. van ongeveer 1619, den naam van een stuurman Jacob Remmetsz tegenkwam. De Rommers of Remmetsz Rivier is dus zooals Heeres opmerkt, ontdekt ongeveer tusschen 1628 en 1629; want in 1628 is ze nog niet op Hessel Gerritsz' kaart aangegeven en in 1629 was Pelsaert er blijkbaar mede bekend.

graden 46 minuten." Deze „recyfen" en „droochten" heeten nog heden ten dage de **Houtman Klippen of Abrolhos**. 1)

Om de Noord de reis vervolgende „wesende op de hoochte van 27 graden 40 minuten" zoo gaat Houtman in zijne missive voort: „versekeren wij ons selven dat dit het lant is dat d'Eendracht anno 2) gevonden ende beseijlt heeft, ende en twijfelen niet ofte alle het lant, dat op 22, 23, 25 ende wij tot op 33 graden gesien hebben, alletsamen een vaste custe ende aen malcanderen is streckende." Deze „vaste custe" droeg sindsdien den naam van **I. d'Edels landt** 3) en Hessel Gerritsz op zijn kaart van A^o 1627 zet er als beschrijving bij: „Duynich landt boven met boomen ende bos-cage." 4)

Deklip *Tortelduyf* in 1624 op de W-kust van Australië verkend.

Bezuiden de Houtman Abrolhos, op $\pm 29^{\circ} 30'$ Z.Br., is op de kaart van Hessel Gerritsz geteekend het eiland of de klip **Tortelduyf**. Geen bizonderheden zijn omtrent het aanloopen hiervan bekend, slechts staat in het „Dagregister van tgene hier in Batavia tsedert p^{mo} January A^o 1624 gepasseert is," 5) het volgende opgeteekend, dd. 21 Iuni: „arriveerde alhier uyt tvaderlandt t advys jacht de Tortelduyff. . den 16^{en} November 1623. . uyt Texel geseylt." — Sinds nu die reis van 1623/4 de eenige is, die door een schip van dien naam naar Indië gemaakt werd, moet dus de ontdekking in 1624 hebben plaats gehad.

... met de „Leeuwin" in 1622, verkent den ZW-hoek van Australië, op $\pm 34^{\circ}$ Z.Br. — 't Landt van de Leeuwin.

Ongeveer 15 mijl bezuiden Houtman's Zuidelijkste punt, op $\pm 34^{\circ}$ Z.Br., maakte in Maart 1622 het schip de „Leeuwin," komende uit Holland, land en bevond dat de kust aldaar een ZO^{ke} strekking begon aan te nemen. „Laegh ghelijck verdroncken landt" teekent Hessel Gerritsz op zijn kaart hier bij **'t Landt van de Leeuwin** aan, er iets meer om de ZO aan toevoegende: „laegh duynich landt." Nadere berichten aangaande deze ver-

1) Volgens Prof. Dr. H. Kern (Dl. II der Linsch. Ver. 1910, pag. 12, noot 2) is „Abrolhos" van Portugeeschen oorsprong en zag de volksetymologie, zoo bij Portugeezen als Hollanders, in dit woord: „Open uwe oogen" of „Houd goede wacht".

2) Oningevuld.

3) Deze naam is tot op heden bewaard gebleven in den naam van het District „Edel" (West. Division, West-Australië) even bezuiden Hartog's Eil. gelegen.

4) Heeres in zijn „Aand. der Ned. in" enz. p. 17, acht deze beschrijving toepasselijk op „'t Land van de Leeuwin". Dit is evenwel minder juist, daar op Hessel's kaart („A. d. N." p. 9) bij de kuststrook met dat bijschrift, dezelfde diepte cijfers staan als in Jacob Dedels missive aan H.H. XVII voorkomen; n.l. 14 vm. bij de ankerplaats op de „latitude van 32^{1/2} graet" en 100 vm. meer naar buiten („A. d. N." p. 16).

5) Zie Heeres' uitgave van dit Dagregister ('s Gravenhage, Nijhoff, 1896).

kenning, zijn niet tot ons gekomen, doch geen Hollandsche naam is op deze kust beter bewaard gebleven, want geen schip rondt nog heden ten dage Australië's ZW-Punt of het loopt **Kaap Leeuwin** in 't zicht. 1)

Aansluitende aan het Land van de Leeuwin, werd verder Zuidoost- en Oostwaarts op, in Januari 1627, de Zuidkust van Australië „opgedaen met 't Gulden Zeepaerd van Middelburgh”, onder bevel van schipper François Thysen of Thyszoon, „daer mede voor extraordinari raet van Indien overcompt d'E. Heer Pieter Nuyts”. Het schip schijnt in Juni of Juli 1626 van eenige anderen, waarmede het uit Nederland was vertrokken, te zijn afgeraakt; 2) het hield daarna in den Z. Indischen Oceaan weder te lang om de Oost en liep zoodoende 26 Januari 1627 deze kust aan. Bizonderheden van de verdere zoo belangrijke verkenning, zijn niet bewaard gebleven; het eenige document dat hieromtrent eenig licht verspreid is weder de kaart van Hessel Gerritsz. Uit deze volgt dan, dat over niet minder dan ruim 280 mijl, de Zuidkust Oostwaarts werd langs gestuurd en deze daarbij **'t Landt van Pieter Nuyts** is gedoopt. Hier en daar blijkt onder den wal te zijn geankerd en ten slotte werd bij een groep eilanden, waarvan een den naam **S. François** 3) en een ander dien van **S. Pieter** ontving, den steven gewend en de reis naar Batavia vervolgd, alwaar men den 10^{en} April aankwam.

François Thysen met „'t Gulden Zeepaerd” in 1627, verkent de Westhelft der Zuidkust van Australië. — 't Landt van Pieter Nuyts.

Van Nieuw-Guinea's ZW-kust, tot hier bij het midden van Australië's Zuidkust, strekte zich dus in 1642, met eenige onderbrekingen, de reeks van opzettelijke en toevallige ontdekkingen van het Oost- en Zuidland uit, door Nederlandsche schepen verricht. 4) Wel hadden nog anderen, uit

1) Collingridge (zie Heeres' „J. o. T.” p. 97, noot 3) leidt de naam „Leeuwin” af, uit „the peculiar shape of de Australian continent” alhier, of vermoedt dat er aldaar veel leeuwen rondliepen! En dit, terwijl hij later zegt dat het afdoende geconstateerd is, dat dit kustgedeelte het eerst door het Hollandsche schip Leeuwin is aangeloopt.

2) Zie als boven, noot 4. Het jaartal 1627 aldaar, moet vermoedelijk 1626 wezen.

3) Deze namen, blijkbaar de voornamen van Schipper en Extraord. R. v. I. a/b „'t Zeepaerd”, leven in *S. Frances* en *S. Peter* nog heden voort; zoo ook die van Nuyts in *Nuyts-Archipel* voor de geheele groep en *Nuytsland* voor een gedeelte der kuststrook langs de zgn. „Groote Australische Bocht”.

4) Behalve die Nederlandsche schepen, was in 1622 één Engelsch schip de „Trial” op ± 20° Z.Br. voor de kust van het Zuidland verschenen. Volgens Hessel Gerritsz' kaart liep het ± 70 mijl dwars van de Willems Rivier op de klippen, dus „sonder landt gesien te hebben” (Missive van G. G. en R. v. I. aan Bewindhebbers der O. I. C., 6 Sept. 1622. Zie Linschoten XVII.

Holland komende, tot op dat tijdstip die kusten hier en daaraangehoopen, maar tot vermeerdering van de kennis aangaande het verdere beoep van deze, of betreffende het achterland, hadden die reizen niet bijgedragen; bijzonderheden daarover te vermelden, is hier dus niet van aanbelang. 1)

Reis van Le Maire en Schouten in 1616; ontdekking van de Cocos en Verraders Eilanden. Volledigheidshalve valt echter aan het eind van dit overzicht nog te spreken, de ontdekking in 1616 van de *Cocos* en *Verraders Eil.* in de Stille Zuidzee, door de Hollandsche zeevaarders Jacques Le Maire en Cornelisz. Schouten. Die eilanden zouden toch Tasman op zijn reis van 1642/3 tot punt van verkenning dienen op zijn terugweg langs de Salomonis Eilanden en de Noordkust van Nieuw-Guinea; in zijn Journaal worden zij dan ook meermalen genoemd. Naar aanleiding van die ontdekking het volgende.

Willms

Krachtens het op 20 Maart 1602 voor een tijdperk van 21 jaar aan de Oost-Indische Compagnie bij haar oprichting verleende octrooi, was het slechts aan hare schepen vergund beoosten Kaap de Goede Hoop en door straat Magellaan op O.-Indië te varen. Anderen was het op straffe van verbeurdverklaring van schip en lading verboden, zoodat het dan ook slechts

Heeres' „A. d. N.” enz. p. 17). De 46 overlevenden van de 97 opvarenden bereikten in twee sloepen Batavia.

1) Tot deze schepen behoorden o.a. „t Wapen van Hoorn”, dat in 1622 „bij nacht met herde wint” op 't land van d'Eendracht verviel, doch toen „t weder bedaerde” de reis naar Java kon voortzetten (Zie Missive als in noot 4, vorige pag.). — Zoo ook de „Leyden” onder Claes Hermansz in Juli 1623, op ± 27° Z.Br. en het zelfde schip onder Daniel Janssen Cock in April 1626, op ± 26½° Z.Br. (Zie de Journalen dezer reizen, Heeres' „A. d. N.” p. 49 en 50.) — 7 Sept. 1627 raakte Jan Pietersz. Coen met de schepen „Galias”, „Utrecht” en „Texel” op 28½° Z.Br. op deze kust bezet en merkte hij dientengevolge in zijn schrijven aan Bewindhebbers d.d. 30 Oct. 1627, op „dat dit Suijderlant oock wel 40 mijlen oostelijcker” op de kaart ligt „alst behoort.” (Zie Heeres id. p. 52). — Opperkoopman J. van Roosenbergh rapporteerde aan Bewindhebbers d.d. 8 Nov. 1627 dat hij met „t Wapen van Hoorn” den 17^{en} Sept. 1627 „t land van d'Eendracht [Leef] gesien omtrent Dirck Hartochs reede, omtrent 7 mijlen van ons, van middelbare hoochte, gelijk D' overen in Engelant.” v. R. had opzettelijk het Zuidland aangehoopen om „voor half October niet veer van Java te wesen” (Zie Heeres id. p. 52). David Pietersz. de Vries, Schipper van dat schip, rapporteert in zijn Journaal bijna woordelijk hetzelfde. (Zie Dl. III der Linsch. Ver. p. 102).

Heeres zegt („J. o. T.” p. 96, noot 2) „Eendrechtsland was further surveyed by . . .” en dan volgen de namen der zoeven genoemde schepen, welke deze kust *aanliepen*. Dit is echter geen *surveying* d.i. opnemen, in kaart brengen, zooals dat aanloopen abusievelijk genoemd wordt. Alleen de schepen, die dit werk verrichtten en het resultaat er van — een meer of minder volledige kaart der kuststreek — medebrachten, zooals de „Eendracht”, „t Gulden Zeepaerd” e.a. werden om die reden in den tekst vermeld.

Compagnie's schepen geweest waren, die de hierboven vermelde ontdekkingen hadden gedaan. Alleen aan enkele kleine maatschappijen, die reeds vóór 1602 vergunning hadden door genoemde zeestraat te varen, bleef dat nog toegestaan, op voorwaarde dat zij hun schepen uitzonden binnen 4 jaar na den aanvang van het octrooi; zoo niet, dan verviel daardoor hunne concessie.

Sinds nu evenwel in het octrooi woordelijk aangegeven stond: *door Straat Magellaan*, meenden sommigen in Holland, dat het dus wel geoorloofd was door eenige andere passage in die streken de Zuidzee op te varen.

Met het oog daarop werd in 1615, door een combinatie van kooplieden te Hoorn, wier hoofd Isaac Le Maire was, de vader van Jacques Le Maire, een tweetal schepen de „Eendracht” en de „Hoorn” uitgerust. Zij ontvingen de opdracht *bezuiden* Straat Magellaan om te gaan en te trachten in het Zuidland bewesten Tierra del Fuego handelsbetrekkingen aan te knopen; gelukte dit daar niet, dan moest de reis naar Indië voortgezet worden.

In Juni 1615 van Texel vertrokken, waren zij eind Januari '16 dwars van de verboden Straat en bleven nu om de Zuid doorleggen. Zodoende werd weldra Vuurland's ZO-P.¹ bereikt en Oostwaarts daarvan een onbekend hoog land gezien, het later genoemde *Staten Eiland*. Zij zagen het echter voor een deel van het Zuidland aan en werd het daarop **Statenland** ¹⁾ gedoopt.

Tusschen deze beiden, werd, door de sedertdien geheeten **Straat Le Maire**, verder om de ZW gestuurd en kort daarop het Zuidelijkst tegen Vuurland's kust gelegen eiland bereikt; in den naam van **Kaap Hoorn**, aan de Z-P.¹ daarvan gegeven, werd die van de stad van waar zij uitzonden waren, vereeuwigd.

De Groote Oceaan lag thans vóór hen en daar van het hier vermoede Zuidland dus niets werd gezien, werd naar Indië koers gezet. Verschillende kleine eilanden werden op dezen overtocht voorbijgevaren en zoo kwamen zij in Mei 1616 op de breedte van 16° 10' bij het bovenvermelde **Cocos Eil.** (inl. Tafahi, zeekrt. Boscawen) en **Verraders Eil.** (inl. Nioeatoboetáboe, zeekrt. Keppel); ± 28 mijl meer om de WtN werd het **Goede Hoop Eil.** (inl. Nioeafoe) en ± 32 mijl NWtW van dit, de **Hoornsche Eil.**^{en} (inl. Fotoena en Aloefa, zeekrt. Horne Eil.^{en}) ontdekt; deze liggen ongeveer in het midden van de ruime passage tusschen de Fidji (*Prins Willems*) en de Samoa Eil.^{en}.

1) De namen op deze reis door Le Maire gegeven, zijn met zwaarder letter gedrukt; die van Tasman afkomstig, zijn hier gecursiveerd.

In WNW^e richting vervolgden zij hun reis en liepen toen achtereenvolgens, benoorden de Salomonis Eil.^{en}, de later ook door Tasman verkende eilanden *Onthong Java* 1), **Marcken**, **Groene Eil.^{en}** en **Sint Jan** in 't zicht. Langs de Noordkusten van Nieuw-Ierland, Nieuw-Hanover en Nieuw-Guinea, welk laatste land zij bij het eiland **Vulcanis** (*Het Brandend Eijlandt*) „aen boort cregen”, werd daarop de reis naar Java voortgezet. Hun eigenaardige ontvangst aldaar, valt buiten het bestek van dit werk.

Afleiding
van den
naam *Aus-*
tralië.

Ten slotte nog enkele opmerkingen over de benaming van het Zuidland in vroegere en latere dagen.

Ten tijde dat men, afgaande op vage berichten van zeevaarders of van inboorlingen der Zuidzee eilanden, vermoedde dat zich bezuiden Amerika, Azië en Afrika een groot continent uitstreckte, werd op de oude kaarten aldaar zulk een vasteland geteekend, met het bijschrift: **Australis incognita**. 2)

Na Tasman's reizen van 1642/3 en 1644, wordt het door hem en andere Nederlanders vóór hem, ontdekte werelddeel, op een hierna uitvoerig te bespreken kaart dier groote tochten, d.d. 1644, voor het eerst met den naam **compagnis niev nederlandt** aangeduid. Reeds vrij spoedig veranderde deze in **Nieuw-Holland** of **Hollandia Nova** en bleef aldus tot in de 2^e helft der 19^e eeuw op alle niet-Engelsche kaarten gehandhaafd.

Bij de Engelschen kwam echter in het begin der 19^e eeuw de naam **Australië** in zwang, als afleiding van *Terra Australis*, het Zuid-land. Niet geheel ten onrechte. Hunne nederzettingen op de Oostkust, waren toch uitsluitend het gevolg van de op zichzelf staande ontdekking dier landen door Cook, welke geen rechtstreeksch verband hield met de ontdekkingen der Hollanders van de NW-, W- en ZW-kusten. Ook bestond er nog steeds twijfel of die O^e en W^e kusten wel tot hetzelfde continent behoorden. 3)

1) Zie noot vor. pag. Over de andere namen van deze en de volgende eilanden, zie in het *Journal* hierachter t. d. p.

2) O.a. op een wereldkaartje van Jodocus Hondius, Amst. 1598, gereproduceerd in Nordenskiöld's „*Periplus*” p. 152. Zie ook „*Remarkable Maps*,” Deel II en III.

3) Nog in 1800 gaf Bonaparte, toen Eerste Consul, aan Commodore Baudin, bij diens vertrek met de „*Géographe*” en „*Naturaliste*” voor een ontdekkingsreis rond de wereld, o.a. de instructie mede: te zoeken naar de groote Zeestraat die verondersteld werd, het door de Engelschen bezette O^k deel van het continent, af te scheiden van het W^k gedeelte waarop de Hollanders aanspraak maakten. („*Early Tasmania*”, Walker Memorial Vol-

En waar nu de O^e kustlanden reeds tot ontwikkeling begonnen te komen, terwijl de anderen sinds meer dan anderhalve eeuw vrijwel onbezocht waren blijven liggen, daar was het begrijpelijk dat de bewoners daarvan, hun land een eigen zelfstandigen naam wenschten te geven en het niet langer als een aanhangsel wilden beschouwd zien van een aangrenzend nooit verder geëxploreerd gebied. 1)

Eigenaardig is een andere naamgeving van nog ouderen datum. Toen nl. door den Portugeeschen zeevaarder, in Spaanschen dienst, Pedro Fernandez de Quiros, in 1606 de Nieuwe Hebriden, ZO van den Solomon-Archipel in den Grooten Oceaan, voor het eerst aangelopen werden en hij door de aaneengesloten ligging dier eilanden, meende hier het groote continent ontdekt te hebben dat zich tot Straat Magellaan en de Zuidpool uitstreckte, doopte hij het : **Austrialia del Espiritu Santo** — en wel Austrialia : „ter eere van het Huis van Oostenrijk” waaruit Koning Philips III van Spanje stamde en Espiritu Santo : „tot meerdere glorie van den Heer die hem hierheen geleid had, het land aan hem getoond en hem daarna in de tegenwoordigheid van zijn vorst gebracht had.” 2)

ume, Hobart, 1902, p. 9). — Baudin in begin 1802 de Zuidkust van Australië, NW van Tasmanië, voor het voorgeschreven onderzoek aanlopende, noemde het *Napoleon Land*.

1) Aldus voorgesteld door Gouverneur Macquarie van Victoria, in een Missive aan het Engelsche Gouvernement, d.d. 4 Apr. 1817. („Early Tasmania” als boven, p. 56 en Labillièrè's „Early History of Victoria”, p. 184). — Volg. Dr. A. Wichmann („Nova Guinea” I, p. 28, noot 2) was het de Eng. zeeofficier Matthew Flinders, die, „aus persönlicher Abneigung gegen die Niederländer . . . den Namen Neu-Holland ausgemerzt und dafür Terra Australis gesetzt” heeft. Of Flinders zoo erg bevooroordeeld was, valt echter te betwijfelen (zie hierachter p. 23, noot 3).

2) Aldus berichtte de Quiros in 1607 in zijn hoogdravende stijl aan den Koning van Spanje. Zijn vele brieven werden in 1611 uitgegeven, door Don Juste de Zaragoza in „Historia del descubrimiento de las regiones Australes. . .” Herdrukt, Madrid 1876, 3 Vol. Zie ook p. 487, noot en p. 503 Vol. 2, Serie II, Vol. XV Hakluyt Soc. 1904. — De Heer S. P. l'Hon. Naber, aan wien ik deze nog niet gepubliceerde naamafleiding van Australië dank, wees er tevens op dat reeds in 1622 onze Hessel Gerritsz in zijn „Beschryvinghe vander Samoyeden Landt en Tartarien &c.” een hoofdstuk wijdt aan het „Verhael van zeker Memoriael ghepresenteert aen Zyne Majesteyt, by den Capitein Pedro Fernandez de Quir; aengaende de bevolkinghe ende ontdeckinghe van 't vierde deel des Werelts, ghenaeamt Austrialia icognita, ofte onbekent Austrialia, zijn grooten ryckdom ende vruchtbaerhey, ontdeckt by den selven Capiteyn.” Dus hier destijds die spelling. — In Tasman's Instructie voor zijn reis van 1642/43, wordt van dit Austrialia del Espiritu Santo geen melding gemaakt en ligt dus het vermoeden voor de hand dat toen ter tijde Hessel Gerritsz' boekje in Indië nog niet bekend was.

De naam **van Diemensland** bleef nog vele jaren na de eerste vestiging der Engelschen, in 1803 op de Zuidkust van het eiland aan de Derwent Rivier, in gebruik. Later werd hij om begrijpelijke redenen op verlangen der bewoners in **Tasmanië** veranderd.

De benaming **Statenland** werd reeds kort na de ontdekking vervangen door die van **Nieuw-Zeeland** of *Zealandia Nova*; ¹⁾ men zag toch weldra de onjuistheid der veronderstelling in, dat dit land één geheel zoude uitmaken met het Statenland in 1616 bezuiden Zuid-Amerika door Le Maire ontdekt.

D. *De reis van 1642|3.*

In 1642, achtte zooals wij boven zagen, Gouverneur-Generaal Antonio van Diemen, in overleg met H.H. Bewindhebbers in Nederland, het oogeblik gekomen om de verdere oplossing van het vraagstuk van het Zuidland definitief ter hand te nemen en niet langer aan het toeval en den tijd over te laten, wat een opzettelijk en grondig onderzoek zooveel beter en vlugger kon doen leeren kennen.

In bewoordingen, die ons door hun voornamen eenvoudig onwillekeurig het beeld voor oogen roepen van van Diemen's krachtige persoonlijkheid, vangt dan de Resolutie van 1 Augustus 1642, waarbij tot dezen gedenkwaardigen tocht besloten werd, aldus aan :

Resolutie
dd. 1 Aug.
1642, waar-
bij tot den
tocht beslo-
ten wordt.

Gelijck onse predecesseurs de Heeren generaals Jan Pietersen Coen salr, Pieter de Carpentier, Henrick Brouwer ende wij, staende haer E. en onse regeringh, seer genegen sijn geweest, om het ten deele bekende ende noch onbevaren Suijd ende Oosterlant te besijlen, pertinent t' ontdekken, mitsgaders ingevolge eenige emportante landen, ofte ten allerminsten bequame passagien naer bekende rijcke plaetsen op te doen, ende die ter gelegener tijt, tot verbeteringh, ende vergrotingh vandes Compies generaal welvaren te gebruiken, hebben de Heeren onse principalen dat voornemen niet alleen gelaudeert, maer oock t' aanvangen desselfs successive bij haere generaele brieven, hooghlijck gerecommandeert 2)

1) Op Blaeu's globe in het Geogr. Inst. te Utrecht, vermoedelijk omstreeks 1648 vervaardigd (zie achterin bij: „Cartographie en Bibliographie”, sub 2) komt reeds de naam *Zealandia Nova* voor.

2) Zie in extenso, Bijlage D.

De voor dezen tocht bestemde schepen de „Heemskerck” en de „Zeehaen”, werden daarop te Batavia uitgerust en „den E. Abel Janssen Tasman tot commandeur van beijde . . . gestelt, denselven bij desen autoriserende om de vlagge op Heemskerck van de groote stenge te voeren, den Raet te beroepen, continueel daerinne presideren.”

De schepen;
hun beman-
ning en uit-
rusting.

De „Heemskerck” was een klein oorlogsjacht van 60 last in 1638 voor het eerst uit Nederland gezonden en werd gecommandeerd door Schipper Yde T’Jercxzoon Holman of Holleman. Geboortig uit Jever in Oldenburg, was T’Jercxzoon in 1640 als tweede stuurman uitgekomen en spoedig daarop tot schipper bevorderd; hij stond blijkbaar zeer goed aangeschreven, want hij werd thans bestemd om „bij overlijden vanden Commandeur Tasman (dat Godt verhoede) . . . in desselfs plaetse [te] succederen, en in alle manieren conform dese instructie ¹⁾ als sijn voorsaet [te] gebieden, en gehoorsaemt [te] werden”.

De „Zeehaen” een fluitschip ²⁾ van 100 last, in 1640 in dienst gesteld, stond onder bevel van Gerrit Janszoon, geboren te Leiden; hij overleed gedurende de reis den 6^{en} Juni 1643. ³⁾

Het eerste schip werd bemand met 60, het tweede met 50 „cloecke coppen . . . mitsgaders van alle noodige provisie voor twaalf en van rijs voor achtien maanden gevictualeert”. Tevens werden diverse koopmansgoederen ⁴⁾ medegegeven om ruilhandel mede te drijven en bevatte de Instructie dienaangaande, de vermakelijk naïve aanschrijving, om bij het informeeren „nae gout en silver” bij de inboorlingen, na te gaan „oft bij hun in waardige achtigh is, u gelatende daer nae niet graegh te wesen, om hun lieden van desselfs waardije oncundigh te houden” (!)

Als onderkoopman a/b van de „Heemskerck” was geplaatst Abraham Coomans, van wie geen verdere bijzonderheden bekend zijn; op de „Zeehaen” diende de coopman of supercargo Isaack Gilsemans, geboortig uit Rotterdam, kort te voren van onderkoopman tot dezen rang bevorderd. Sinjeur Gilsemans was blijkbaar „van vele markten thuis”, want als korporaal in 1634 in Indië gearriveerd, werd hem thans bovendien nog de post van „teyckenaer” toevertrouwd, daar hij „vande seevaert, als het

1) Zie in extenso, Bijlage E.

2) Fluitschepen waren lange smalle schepen, vlotte zeilers, met betrekkelijk weinig diepgang en toch vrij veel berging. Zie Heeres’ „Journal of Tasman,” p. 106, noot 7.

3) Alleen vermeld in het Extract-Journaal, collectie Sweers (Zie hierover later).

4) Zie voor de opsomming hiervan, Bijlage G.

uiteijckenen der landen, redelijke kennis heeft." 1) „Alle landen, eijlanden, hoecken, bochten, inwijcken, baijen, rivieren, drooghten, bancken, sanden, revieren, clippen en rudsen &a, die bejegenen, en passeren sult" moest hij „perfect carteren, en beschrijven, als mede d' opdoeninge en gedaente, wel affteijkenen."

Met den „stierman-maijor" François Jacobszoon Visscher op de „Heemskerck" en den „opperstierman" Hendrik Pietersen op de „Zeehaen", maakten de boven reeds genoemden den „Breedten Raedt" van de Expeditie uit en wel Tasman als „continueel presis" en Coomans als secretaris. Van Pietersen is niets verder bekend." 2)

De Instructie voor deze reis.

De Instructie aan Tasman medegegeven, luidde: allereerst naar Mauritius stevenen, om derwaarts verschillende goederen voor de Compagnie over te brengen en aldaar vóór het aanvaarden der groote reis zoo veel mogelijk water, brandhout en verversching in te nemen „versorgende t' scheepsvolck in dien tijd wel ververscht, en geduyrigh alleen met versche spijs gevoedt werden . . . „maer geen langer tijd als 14 a 16 dagen . . . daermede toebrengen." — „Uijterlijcken . . . den 12 ofte 15^{en} Octob." de reis vervolgende, moest dan zoo spoedig mogelijk met Oke en „variable" winden Zuid gehaald worden, totdat met de daar doorstaande Westewinden de Breedte van 52 à 54° bereikt was; „ende bij aldien op sulcken hooghte geen landt ontdeekt, [zoude men] den cours recht Oost aen stellen."

Tweede gedeelte der Instructie. Laat de keuze der twee onderdeelen, aan Tasman over. — Eerste onderdeel.

Hier splitste zich de opdracht in tweeën, naar keuze van den leider. Het eene gedeelte luidde: „soo lange [Oost]seijlen tot de langhte vant Oostejnde van Nova Gunea, ofte wel vande eijlanden Salomonis, gelegen in longitudo van omtrent 220 graden, ofte tot dat lant bejegenen mocht . . . ofte noch 100, 150 a 200 mijlen Oostelijcker om te beter van een doorgangh uijt d'Indische inde Zuidzee verseeckert te wesen, en den wegh te prepareren, om na desen gevoeghlijck een corte passagie nae Chilij te vinden." Daarna moest benoorden of bezuiden de Salomonis E.ⁿ („bij soo verre eijlanden sijn") en langs de Oost- en Noordkust van Nieuw-Guinea Westwaarts op gezeild worden, vervolgens Zuidwaarts langs Ceram en Aroe Eil.^{en} naar Kaap Keerweer (in de Golf van Carpentaria) en daarna wederom West op, naar de Willems Rivier (op de W-kust van Australië, benoorden Eendrachtstland) en van daar naar Batavia teruggekeerd.

1) Zie Bijlage D en het Journaal dd. 25 Sept. '42. 2) In de Instructie wordt slechts zijn voornaam vermeld, doch het Journaal dd. 4 Oct. '42, geeft ook zijn achternaam.

In het andere gedeelte van de opdracht heette het: „ten ware u.l. met rijpen overlegh bequaemer vinden mochten, maer tot de langhte van t'oost-eijnde des bekenden Zuijdlants, ofte d'eijlanden van St. Pieter en Francoijs [Oostwaarts] te zeijlen, ende alsdan Uwens cours recht noorden aenstellende, deselve int gesicht loopen, vervolgende van daer de Cust Oostwaerts om t' ontdekken hoe verre die streckt, ende off dit ontdeckte Zuijdlant aen Nova Guinea omtrent Caep Keerweer vast is, oftewel . . . gesepareert sij." In dit laatste geval zoude dan de Noordkust van het Zuijdlant tot aan de Willems Rivier „westwaert aen gevoechlijck ontdeckt" kunnen worden en vervolgens de thuisreis naar Batavia aanvaard.

Jammer genoeg voegden G. G. en R. v. I. aan dit gedeelte hunner opdracht toe: „maer dewijle waarschijnlijk te vermoeden is, die landen sonder scheijdingh aeneen palen . . . soo meijnen wij d'eerste voorgestelde maniere beter te sijn, namentlijk t'seijlen [op 52 à 54° Z.Br.] tot de langhte van Nova Guinea ofte d'eijlanden Salomonis, om de Oost."

Tasman gevoelde zich thans wellicht niet verantwoord een andere als „d'eerste voorgestelde maniere" te volgen en wij meenen dat dit advies daarom inderdaad zeer te betreuren is; te eerder zal Tasman er ook begrijpelijkerwijze toe zijn overgegaan, wijl hij als zeeman meer voor het varen op de open zee dan voor het „kusten" langs onbekende stranden en hunne gevaren, gevoeld zal hebben.

Men wist toch thans reeds hoe het Zuidland aan West- en aansluitende Zuidzijde tot aan de eilanden S. Francois en S. Pieter, door den Indischen Oceaan begrensd werd. Lag het dus niet veel logischer voor de hand — in stede van op 52 à 54° Z.Br. „in 's Blaue hinein" om de Oost te blijven doorliggen, met de kans op niets anders te ontdekken als lucht en water — bij die eilanden, waar men het verst met het onderzoek gevorderd was, het ontdekkingswerk voort te zetten en van daar af verder om de Oost en Noord langs de kust voort te werken?

Vanzelve zoude dan toch het geheele Zuidland in grootte en ligging zijn bepaald en hiërom ging het toch immers in eerste instantie. Zeer waarschijnlijk zoude dan, de Oostkust gevolgd zijnde, het Noordelijkste deel, het tegenwoordige schiereiland York, zijn gerond en zoo door Endeavour Straat (de Zuidste passage door Torres Straat) de NW-kust van Australië zijn bereikt¹⁾. Het geheele continent ware dan rondgevaren en verkend en

1) Aldus geschiedde in Aug. 1770, toen de bekende zeevaarder James Cook met zijn schip de „Endeavour" de Oostkust van Australië volgende, door die sedert zoo genaamde

een grootsch, afgerond werk verricht. — Thans zoude later een afzonderlijke tocht tot het vastleggen van de Noord- en NW-kust noodig zijn en dan tòch nog het vraagstuk van de Oostkust van het Zuidland en van de zoo lang gezochte passage tusschen dit en Nieuw-Guinea, onopgelost blijven.

Had Tasman zich bovendien ook nog aan de lètter der Instructie, wat betreft de eerste „maniere”, gehouden en dus die parallel van 52 à 54° inderdaad gevolgd, dan had behoudens het vermoedelijk ontdekken van eenige weinig belangrijke Zuidzeeeilanden, zijn geheele tocht van 1642/3 geen ander dan het negatieve resultaat opgeleverd, dat het Zuidland zich zoover Zuidelijk niet uitstreckte. Hij was dan toch vrij ver bezuiden Tasmanië en Nieuw-Zeeland langs gezeild, zonder iets van die kusten te zien.

Door slecht
weer wordt
van de In-
structie af-
geweken en
lager Breed-
te opge-
zocht.

Maar gelukkigerwijze deden omstandigheden van weer en wind hem Noordwaarts van die voorgeschreven parallel afwijken. Den 6^{en} November nl., de 49° Z.Br. bereikt hebbende, kregen zijn schepen steeds meer te kampen met harde Westewinden, hagel- en sneeuwbuien en groote koude, zoodat „de Zee was seer onstuimich ende ons volck begint Zeer in te vallen”.

Aan Visscher gaf dit blijkbaar den volgenden dag aanleiding, bij den bevelhebber „Annotatien soo uijt de Terester globij als uijtde groote caerte vande Zuijt Zee getrocken” in te dienen. 1) Na een beschouwing over het verschil in de Lengte der Salomonis Eil.^{en} volgens de „caerte” en de „globium,” heet het dan verder — zonder eenig verband met het voorgaande — vrij onverwachts: „Soo is dit ons advijs als dat men behoorde te blijven, opde 44 gra : Zuijder breete tot de 150 graden der langhte gepasseert, wickende als dan tot de 40 Graden breete, ende blijvende aldaer met een oosten cours” . . . Hierop volgt dan een koersbepaling naar die eilanden. — Gemotiveerd wordt dit advies verder niet en het maakt dan ook eenigszins den indruk van „besteld werk,” alsof Tasman niet op eigen verantwoording van de Instructie wilde afwijken, door hier voor het verkrijgen van handzamer weer, lager Breedte te gaan opzoeken.

Intusschen — hoofdzaak — het advies op zichzelf, bleek goed; dien dag werd de koers NO bepaald en reeds den volgenden morgen op 46½° Z.Br. was „het weer wat handiger” en van af den 9^{en}, de Breedte van 44° bereikt hebbende, bleef het „goet weer en slecht water.” En toen men, na tot den

Straat den Indischen Oceaen bereikte. Dat Torres hem 164 jaar vroeger hier, iets Noorde-lijker door een andere passage, was voorgegaan, was Cook niet bekend.

1) Zie in extenso in het Journaal d.d. 7 Nov. 1642.

19^{en} Oost gestuurd te hebben, opnieuw door „een storm uijt den noorden ende daer nae uijtten Noort Westen, met hagel ende Zneeuw ende groote coude” werd overvallen, zoodat „mosten het onder de wint smijten” en zij den 20^{en} „lensten voort met een ffock ter halver mast,” om 's nachts weder te gaan bijliggen — werd andermaal lager Breedte opgezocht en liep men dientengevolge drie dagen later „Zeer hooghlandt” in 't zicht en was daarmede de ZW-kust van Tasmanië ontdekt.

*

*

Doch thans vóór verder in détails te treden, een kort verslag van de reis van 1642/3 zelve.

Kort verslag van de reis van 1642/3. — Van Batavia naar Mauritius.

Den 14^{en} Augustus 1642 van Batavia vertrokken, kwamen de schepen 5 September voor Fort Frederik Hendrik op Mauritius ten anker. Hier vulden zij hun voorraden aan en beklagt zich in verband daarmede de Gouverneur van het eiland van der Stel, ¹⁾ dat de schepen te Batavia zoo „hopeloos onvoldoende” waren uitgerust. Met name vermeldt hij daarbij dat van de „Zeehaen” het tuig half verweerd en het rondhout half verrot was, zoodat een groot gedeelte er van vernieuwd moest worden. In het Journaal zelf wordt van een en ander minder hoog opgegeven, vermoedelijk om eigen of anderer tekortkoming ten deze, niet te releveeren. Voor van der Stel bestond er intusschen niet de minste aanleiding de herstellingen zwaarder op te geven dan zij waren.

Tasman ontving hier ook een gedrukt journaal, eenige kleine kaarten bevattende, genaamd „De nieuwe werelt”, met dagverhalen van eenige reizen door de Straten Le Maire en Magellaan naar de Salomonis Eil.^{en} en andere streken gemaakt; ook nog eenige woordenlijsten van de taal der bewoners dier eilanden en van Nieuw-Guinea en omgeving.

8 October werd Mauritius weder verlaten en ingevolge de Instructie Zuidwaarts gekoerst. De opgegeven Breedte van 52 à 54 graden werd niet bereikt, want zooals wij boven zagen werd op advies van Visscher wegens het voortdurend slechte weer nabij den 50^{en} Breedtegraad, den 7^{en} November, Noordwaarts beter gelegenheid opgezocht en gevonden. 10 Dagen later, op 147° 3' O.L. „maeckten [zij] gissingh het tegenwoordige bekende Zuijtlant al gepasseert te wesen, ofte soo verre als pieter Nuijts om de oost geweest is.” Hiermede was dus *de facto* beslist, dat men niet, zoo-

Van Mauritius eerst om de Zuid en daarna om de Oost.

1) In een brief aan G. G. en R. d.d. 13 Oct. 1643. (vlg. Heeres).

als in de Instructie ter keuze was gelaten, 1) hier recht Noord naar dat Pieter Nuijtsland zoude sturen, om van daar af Oostwaarts op, verder de Zuidland-kust te verkennen — maar dat men op die hoogere Breedte om de Oost zoude blijven doorliggen.

Ontdekking van Tasmanië's Westkust. — 24 Nov. 1642. En zoo werd dank zij het gelukkig toeval, den 24^{en} November 1642, 's namiddags ten 4 ure, op ongeveer 42° 22' Z.Br. en „naer onse gissing” op 10 mijl afstand, in het OtN rechtvooruit het eerste land gezien: de ZW-kust van Tasmanië, toenmaals door Tasmangedoopt **Anthoonij van Diemenslandt** „ter eeren van d'E D^e H^r Gouvern Generael onze hooge overicheijt die ons heeft uijt gezonden om deze ontdeckinge te doen.” Eenige uren later „in 't noordt oost Zagen [zij] meede 2 bergen”, die nog heden ten dage op de Engelsche kaarten de namen *Mt. Heemskerk* en *Mt. Zeehaan* dragen, ter herinnering aan dit gedenkwaardig feit. 2)

Tasman neemt hier een nieuwe Lengte aan, die echter blijken zal geen verbetering te zijn. De kust werd verder Zuidwaarts gevolgd en in schetskaart gebracht en daar haar strekking vrijwel N-Z werd bevonden, bepaalde Tasman, na bespreking met de „Zeehaen”, dat hare Lengte op 163° 50' zoude vastgesteld worden, ten einde „daer op nieuw de langhte van daen beginnen te reekenen”.

Het is zeer jammer dat hij niet in zijn Journaal aangeeft, hoe hij tot die z. i. verbeterde Lengte, door hem „middellanghte” genoemd, komt — want later 3) zal blijken dat zij eigenlijk geen verbetering was. Vermoedelijk is zij verkregen uit het „middelleeren” der Lengten van schippers en stuurlieden der beide schepen.

Z- en ZO-kust van Tasmanië verkend.

Zuidelijker gekomen, bemerkte men dat „dit landt ontvalt hem alhier na d'oost.” Zij bleven toen Oostwaarts de kust langszeilen en volgden die ook toen ze verderop een meer N^e strekking aannam. Hier en daar werd onder den wal geankerd, zonder aanraking met inboorlingen te krijgen; wel zag men rook op sommige plaatsen. In de **Frederick Henricx baai** 4)

1) Zie over deze keuze, de bespreking der Instructie hierboven.

2) Over de juiste plaats waar de kust aangeloopt werd, zie schetskaartje in het „Aanhangsel” bij dit Traject.

3) Zie „Aanhangsel” bij dit Traject, sub b, het *Lengte-besteek*.

4) Tegenwoordig geheeten: „North Bay”; de naam F. H. is aan een der kapen van de baai gegeven. De baai die op schetskaart No. [18] in het Journaal, achter in de F. H. Baai is geteekend, heet thans „Blackman Bay”. D'Entrecasteaux in 1793, zag verkeerdelijk een meer Westwaarts gelegen baai voor de F. H. Baai aan; sedertdien bleef deze zoo heeten.

plaatsten zij „een pael met Comps^s merck daer in gehouwen, ende de prince vlagge . . . opdat de posterieur's blijcken mach, wij alhier geweest ende gemelte landt (tot bezit en eigendom) ingenomen hebben.” 1)

Als bizonderheid op magnetisch gebied zij hier medegedeeld dat kort voor het aanloopen der Westkust, op 22 Nov. de zgn. agone of lijn waarop de magnetische declinatie nul is, gesneden werd. Tasman ondervond daar dat zijn kompassen zeer onrustig waren en „niet stijl [stonden] gelijk wel behoort ofte alhier eenige mijnen van Zeijlsteen sijn, is wel mogelijk want onse Compassen staen op geen 8 streecken stijl, daar is altijs iets dat de compassen doet roeren ofte loopen.” 2)

Den 5^{den} December de Oostkust verder langs sturende, bevond men des morgens dat „hem het landt om de noort west ontvalt” en daar de wind voortdurend uit het Westen en Noordwesten doorstond, zouden zij „'t landt niet langer aen boort connen houden” of bezeilen; in den scheepsraad werd daarop besloten de koers recht Oost „aen te setten” en zoo verder de reis te vervolgen.

De kust die hun om de NW ontviel, was de NO-Punt van Tasmanië bij de Banks Straat, zoodat de geheele Oostkust van het eiland afgezeild was. Terugwerkende toch van de geobs. midd. Br. van den volgenden dag (6 Dec.) = $41^{\circ} 15' Z.$, naar het punt op de kust van waar men 's morgens 5 Dec. met den koers recht Oost vertrokken was, dan komt dit punt derhalve eveneens op $41^{\circ} 15' Z.$ Br. te liggen, d.i. dus nabij den ingang van Banks Str. en wel ± 4 mijl uit den wal. Toen werd nl. een „ronden hoogen berch” W 6 mijl gepeild, en vrij zeker was dit de Huntsman cap van

Van af Tasmanië verder om de Oost.

1) Blijkens de kaart in het Journaal d.d. 4 Dec., werden op de Z- en O-kust, verschillende eilanden naar leden in den Raad van Indië genoemd; zoo in opvolging: *Wits[er]* E.ⁿ, *Swers* E.ⁿ, *Maet Suickers* E.ⁿ, *Borels* E.ⁿ, *Schoutens* E., *Vandertins* E.; ook een naar Tasman zelf en naar de echtgenoot van G. G. van Diemen: *Maria* E. — *Schoutens* E. heet op de zgn. Visscher-krt in het Britsch Museum: *Batavia* E. (Zie Heeres' „J. o. T.” p. 14, noot 6 en hierachter par. E.). De naam *van Diemensland* voor Tasmanië, werd door Rainaud verbasterd tot *Terre de Diamant* en Taylor maakte er zelfs *Demon's land* van! (Heeres, p. 12, noot). De Harven vermoedde dat Tasman's echtgenoot er mede is aangeduid. (Heeres, p. 14, noot 5).

2) In een interessant aanhangsel van Heeres' „Journal of Tasman” geeft Dr. W. van Bemmelen een beschouwing met kaart over de magnetische declinatie in den Indischen en Grootten Oceaan omstreeks 1640, berustende op de bepaling van de miswijzing der kompassen op de reizen van Tasman en anderen.

den 2812' hoogen Mt. Nicholas, een der toppen die daar in een N-Z reeks ± 2 mijl van de kust af liggen.

Ontdekking van Nieuw-Zeeland, — 13 Dec. 1642. — Waarom NO-waarts en niet bezuiden Nieuw-Zeeland om, gestuurd werd.

Zoo werd eenige dagen Oost doorgestuurd, 1) tot men den 13^{en} Dec. tegen den middag „een groot hooch verheven landt” omtrent 15 mijl om de ZO in 't zicht kreeg. 2) Met „d' overheden van de Zeehaen” werd toen be- raadslaagd en besloten voorloopig recht in den wal te sturen, om deze daarna om de NO te volgen. Daar de wind de laatste etmalen gestadig uit het ZW-ZZW doorgestaan had en dit wel zoo zou aanhouden, was er toch alle kans dat het land bezuiden de kust die zij aanliepen, bovenwinds van hen zou blijven. Het was dus begrijpelijk dat er om die reden — gegeven de onmogelijkheid om met schepen zooals ze toenmaals gebouwd en getuigd waren, recht in wind en zee op te werken — niet aan gedacht werd, dit nieuwe land ZW-waarts op te gaan verkennen.

Dat het zich in die richting niet ver zoude uitstrekken, dus dat daar geen groot vastland aanwezig zoude zijn, was de vorige dagen door Tasman vermoed, waar hij dd. 12 Dec. in het Journaal aantekende : „de groote Zees continueerden noch uijtten Zuijt westen, soo dat alhier om de Zuijt geen groot landt te verwachten is.” Al bleek deze verwachting in later jaren juist, toch was het mogelijk geweest, dat het pas ontdekte land zich ver Zuid- of ZO-waarts zoude voortgezet hebben, immers bij de heerschende ZW en Westewinden had er dan tòch „groote zees” of deining uit dèze richting kunnen loopen.

Een andere veronderstelling van hem, is minder juist gebleken, nl. dat „dit landt aen het state Landt vast Zoude wesen,” d.i. aan het Staten Eiland bij Kaap Hoorn, Amerika's Zuidpunt, ± 1100 mijl verder Oostwaarts gelegen. Destijds was dit wegens zijn hooge kust door Le Maire en Schouten voor een groot vastland aangezien. En al noemde Tasman thans zijn vermoeden ook „onzeecker,” toch „alsoo wel conde wesen,” doopte hij dit „tweede landt dat bij ons bezeylt is ende ontdeckt” : „**Staten landt** ter eeren vande Hoogh Mo^o H^{ren} staten.” 3)

1) Dit gedeelte van den Grooten Oceaan, draagt op de Engelsche zee kaarten, dientengevolge den naam „Tasman Sea”.

2) Over de juiste plaats waar de kust aangelopen werd, zie „Aanhangsel” bij dit Traject.

3) Zie over de verandering van dezen naam in het tegenwoordige *Nieuw-Zeeland* p. XXXVIII, noot 1.

De NW- en Noordkust van dit Zuider-Eil. van Nieuw-Zeeland volgende, 1) kwamen zij den 18^{en} Dec. ten anker in een kleine baai, later de „Moor- denaars-baai” gedoopt, daar hier den volgenden dag door inboorlingen een der sloepen werd afgeloopt en hierbij eenige zeelieden omkwamen. 2) Men vervolgde daarop de reis Oostwaarts langs de kust, „omme te sien ofte ergens bequame plaetsen mogen vinden, alwaer eenige ververzinge en water te krijgen sijn soude.” In dien nacht „ontrent een uere” bemerkte men evenwel, uit den oplopenden grond, want na een diepte van 25 à 26 vm. gelood te hebben kreeg men kort daarop 15 vm, dat men in een grooten inham, op Journaal-kaart [No. 3] **Zee Haens bocht** genaamd, verzeild was geraakt, zoodat „sijn terstont gewent om den dach te verwachten”, en „deden onsen cours om de west recht contrarie als daer in gecomen waren.”

De West-
kust van
Nieuw-Zee-
land wordt
langs ge-
zeild.

's Morgens zag men dan ook „alhier ront omme landt leggen soodat wel 30 mijlen in een bocht geseijlt waren, wij hadden te voore gemeent 't landt al waer wij ten ancker geweest hadden een Eylandt te wesen niet 't wijffelende van aldaer een doorganck in de ruijme Zuijt Zee te Zullen vinden, maer Zulcx is tot ons herten leet heel anders uijtgevallen.”

Dit „herten leet” had hun zeker bespaard kunnen blijven, indien wind en zee gunstiger gelegenheid voor onderzoek geboden hadden, want inderdaad was Tasman's meening volkomen juist en bestond er een „doorganck” en wel de later door Cook van de Oostzijde ingevaren Straat tuschen het Noorder- en Zuider-eiland van Nieuw-Zeeland, die sedert naar hem genoemd is.

Maar zwaar stormweer en hooge zee uit het N en NW gepaard met mist werkten hem tegen, te ontmoedigender wijl hij — onder den Noordwal van het Zuider-Eiland geankerend liggende, om beter weer af te wachten — bemerkte dat „de vloet uijtten Zuijtoosten comt”, zoo „datter wel een

Vermoeden
halverwege
de Westkust
een door-
gang (de
latere Cook
Straat).

1) Op de NW-kust geeft Tasman aan een zeer kenbaren hoek den naam *Clijppijgen hoek*; tegenwoordig heet deze: Kaap Foulwind en is aan een ± 22 mijl meer om de ZW gelegen hoek, den naam *Cliffy Head* gegeven.

2) Eigenaardig is het verhaal dat sedertdien onder de inboorlingen over dit feit bleef voortleven. In het Journaal van kapitein Banks, een der onderbevelhebbers van Cook, die ongeveer 130 jaar later die plek met hem bezocht, is n.l. opgetekend, dat hem toen door de bewoners werd medegedeeld „dat indertijd twee groote schepen, veel grooter dan de hunne, daar waren aangekomen en deze door de inboorlingen waren vernield en al de opvarenden gedood”! (Heeres' „J. o. T.” p. 112, noot 3).

Ongunstige
gelegenheid
verhindert
onderzoek.

doorganck mochte wezen". Geen wonder, dat die vloedstroom zoo merkbaar langs zijn schip trok, want hij lag slechts ongeveer 6 mijl van de monding der Straat ten anker. 1)

„Soo haest als weer en wint lijden wil" was hij dan ook voornemens, „dat Zelffde te onderzoeken", maar toen het weêr afgebuid was en het 's avonds van den 25^{en} zelfs „stilletiens" werd „soodat een partij cabel in corte" om te eerder onder zeil te kunnen gaan, liep 's nachts de wind naar het Oosten en kwam dus juist uit de richting die hij voor het onderzoek moest opgaan.

Noodgedwongen gaf Tasman dit toen op, en daar er hem veel aan gelegen was uit dezen hoekzak weg te komen, lichtte hij nog met donker het anker en stuurde aanstonds Noordwaarts op, om zoo spoedig mogelijk de ruimte te halen en „benoorden dit landt om te Zeijlen."

Intusschen doet het vreemd aan, dat Tasman hier niettemin op zijn kaart de Zuidkust der Zeehaen Bocht ongebroken dóórteekent. Hij koerste toch op den V. M. van 20 December recht op den ingang van de Cook Straat aan, ging om 12^u op ongeveer 6 mijl afstand er van, over den anderen boeg en moèt dus zeker toen en reeds eerder, een „open" voor zich hebben zien liggen. — Later zullen wij zien, dat hij deze handelwijze nog eenige malen in soortgelijke gevallen herhaalt.

Visscher, op zijn kaart in het zgn. Huydecoper-Journaal, 2) is meer „open" en teekent er te dier plaatse dan ook een, vrijwel waar het later bleek te zijn.

De reis werd nu om de Noord langs de Westkust van Nieuw-Zeeland vervolgd. Bij de Noordpunt gekomen — naar de echtgenoot van den Gouverneur-Generaal, **Kaap Maria van Diemen** genoemd en thans nog zoo geheeten — bemerkten zij zich „in een Zeer grooten stroom" te bevinden, die hen om de West zette, terwijl „hem het landt na de oost" ontviel. „Mede quam alhier een groote Zee uijtten noortoosten aen schieten, die ons niet weijnich dede blijden, om dat alhier een doorganck mochte becomen." Op een nabijgelegen eiland, ter eere van den dag en tot op heden **Drie Koningen Eil.** genoemd, 3) trachtte men nog verversching in te ne-

1) In de tegenwoordige Admiralty Bay.

2) Dit Journaal zal later besproken worden. Zie voor reproductie van dit deel van Visscher's kaart, Heeres' „Journal of Tasman", pag. 112, noot 8.

3) Tasman maakt hier op Journaal-kaart [No. 3], een voor hem ongewone fout; want terwijl hij opgeeft nabij die kaap dit eiland NWtN te peilen — zooals juist is — legt hij

men, maar door de hooge zeëen gelukte het niet er te landen en zoo werd „den raet beroupen” en „geresolveert . . . met een oosten cours te loopen tot de langhte van 220 Graden . . . wijckende als dan na 't noorden off wel recht noorden aen, tot de Zuider breete van 17 Graden, als wanneer den cours recht west stellen Zullen.”

Die „oosten cours” werd echter reeds spoedig NO tot NOtN tengevolge van de doorstaande Oostelijke winden, waardoor ook „grootte deijninge” uit het ZO liep en de zee zeer aanschoot „uitten oostelijcker handt”. Dit versterkte Tasman in zijn meening „dat om de oost geen groot landt van ons te vermoeden is”; maar om nu uit en ander te besluiten dat „dit vaerwater van Batavia nae chijlij . . . is een gladt vaerwater, soo dat niet inde wech is om dit vaerwater te bevaren” — dat „gaet soo vast niet”, zooals daaromtrent in de Missive van het Opperbestuur aan Heeren XVII later werd opgemerkt.¹⁾ En in die zelfde pittige en lakonieke stijl wordt er dan aan toegevoegd: „Dit is gissingh, ende can van onbekende saecken niets vast gestelt worden.” (!) En terecht, want Tasman's gevolgtrekking, al bleek ze later juist, berustte destijds op te weinig gegevens om gemotiveerd te heeten.

Van af Nieuw-Zeeland wordt om de NO de reis vervolgd.

Zoo ging het nu de eigenlijke „Zuijtzee” in. Meestal „met goet weer met een claren hemel”, soms met een „coelte” uit het Westen en een „regencaeck”, waardoor „de Zee schiet uitten oost Zuijt oosten ende uitten Zuijt westen tegens malcander” en waarbij dan die Westewind benut werd om zooveel mogelijk Oost te halen. Na twaalf dagen zeilens, waarvan de laatste twee reeds in den ZO-Passaat, die op ongeveer 26° Z.Br. bereikt werd, klonk het weder: „Land vooruit”, ditmaal: „aan S B” en kwam er een klein „hoogh ende bar eijlandt” in 't zicht, dat „hem vertoont als 2 vrouwen borsten”. Het lag OtN bovenwinds van hen, zoodat ze het „door de scherpheijts des wints” niet konden bezeilen om te zien of er „water ofte eenige groente te becomen” was, om hun ruim 3 maanden geleden op Mauritius ingenomen voorraden eindelijk weer eens te kunnen aanvullen. „Om datter soo veel pijlsteerten waren”, ontving het in het voorbijvaren den naam **Pijlsters eijlandt** (inl. Ata) welke het heden nog voert.

Den volgenden dag, 20 Januari, hadden ze meer geluk, want tegen den

beiden ongeveer O-W van elkaar. Blijkbaar is hij hierbij afgegaan op zijn Breedten, die hem voor kaap M. v. Diemen 34° 30' — eveneens juist — en voor Drie Koningen Eil. 34° 25' gaven, terwijl deze laatste in werkelijkheid 34° 9' bedraagt.

1) Zie Bijlage K.

Linschoten XVII.

Ontdekking van den Tonga Archipel. — 20 Jan. 1643. middag werd eerst aan SB een klein en hoog en daarna recht vooruit een groot en laag eiland gezien. Bij de NW-P.^t van dit laatste, gingen de schepen ten anker en spoedig was een vriendschappelijke aanraking met de inlanders verkregen. Het groote eiland „t noordelijxte, hebben wij de naem gegeven van **Amsterdam**, ter oorzaecke d'overvloed van verversinge, die aldaer bequamen, het Zuijdelijxte noemden wij **Middelburch**". Deze eilanden behoorden tot den Tonga of Vriendschaps Archipel en toen 130 jaar later voor het eerst weder vreemde zeevaarders Amsterdam — eigenlijk Tongataboe geheeten — aandeden, bleek nog in dichtwerk bij de inboorlingen de herinnering aan dat lang geleden bezoek voort te leven, al was dan ook alles wat er hen in stoffelijken zin aan kon doen denken, o. a. de hen destijds onbekende en zoo waardevolle ijzeren voorwerpen, reeds lang vergaan of verdwenen ¹⁾).

Bij nog een ander eiland van deze groep, nl. Namoecka, werd eenige dagen vertoeft en „overmits alhier onse vaten vol water becomen hebben”, ontving het den naam **Rotterdam** ²⁾. Het schijnt dat het verblijf hier en op Tongataboe (Amsterdam), na de lange zeereis eenigszins verslappend op de scheepstucht werkte, tenminste Tasman vond het noodig na overleg met den Raad, hier eenige artikelen „den volcken voor te lezen ende op stuerplecht te placken”, waarbij met strenge straffen werd gedreigd tegen allen „Ia selfs officieren” die „hunne bevolen wachten niet wel waer en nemen 't welke dijkmael soude connen strecken tot perijckel ende na-deel van deze onze Scheepen ende Scheeps volck” ³⁾.

1 Februari werd de reis weder om de Noord voortgezet en nog eenige kleine eilanden der Tonga-groep voorbijgevaren. Den 4^{en} bevond men de middagbreedte 16° 40' te zijn en werd daarop ingevolgt de in begin Ja-

1) Het was Cook die hen toen in 1773 bezocht, op zijn tweede Zuidzee-reis. Bij zijn derde reis in 1777, bleef hij er drie maanden en gaf toen die groep den naam van Vriendschaps Eil^{en}.

2) In twee opzichten is de reden voor deze naamgeving nog al curieus. Vooreerst wijl Rotterdam jarenlang met zijn Maaswater nu niet bepaald den roep had van smakelijk drinkwater te hebben, en ten tweede wijl juist van Namoecka in de Britsche Zeilaanwijzingen staat opgegeven: „no water procurable.” Vermoedelijk stelde Tasman dus zijne eischen niet heel hoog — wel te begrijpen intusschen, sinds zijn restant drinkwater uit de eerste dagen van October van Mauritius dateerde!

3) Zie Journ. 30 Jan. '43.

nuari genomen resolutie, de koers West aangesteld. Het verste punt op deze ontdekkingsreis was hiermede bereikt. Het verst Oostelijke punt der reis bereikt.

Men kwam nu in de parages, waar in 1616 Le Maire en Schouten, komende van Straat Magellaan, de „coques ende verraders eijlanden” hadden aangedaan. Goede uitkijk werd dus gehouden om ze niet voorbij te zeilen, ten einde zich aan hen te kunnen verkennen. Maar voor voorbijzeilen van eenig land, welk dan ook, behoeften ze ditmaal inderdaad niet te vreezen, want na in den nacht van 5 op 6 Februari bij het zien van land, op en neer te hebben gehouden om den dag af te wachten, bevonden ze zich 's morgens „rontom in veel reven . . . daer seer om bedrouft waren.” Ontdekking van den Fidji Archipel. Gevaarvolle passage tusschen reven. — 6 Febr. 1643. Geen wonder, — het was een der gevaarvolste momenten van de geheele reis. Recht West vooruit toch, benedenwinds, werd een lang rif bemerkte dat zich ver Noord- en Zuidwaarts uitstreckte, met „barningh, daer niet boven conden Zeijlen” en waarop de schepen dus onvermijdelijk dreigden te pletter te loopen. Geen ontkomen aan dit gevaar scheen mogelijk; maar daar werd op het laatste oogenblik ontdekt, iets „aen lij, een kleinje plaets van ontrent 2 Scheeps langhte wijdt, daer het niet aen barnde”. Daer lag dus de eenige kans op redding. Het roer toen opgehaald en „hielden daer op dragende, alsoo” — gelijk het zoo sober doch veelzeggend opgeteekend staat — „der anders geen uijtcomste waer”. En die bleek er gelukkig te zijn, al ging het daar „op 4 vadem Tusschen de clippen door, doch met groote Zorge”. Daarop verder, langs andere reven en eenige eilanden (toen de **Prins Willems Eilanden** genoemd) en men was weder in de ruimte. Gelegenheid om ergens veilig te ankeren was er niet gezien en derhalve „stelden onzen cours noort waert aen om by daegh uijt al deze vuijlen te geraecken, soo het mogelijk is” 1).

Dank zij Tasman's zeemanschap en zijn gelukkig gesternte, geraakten zij er dan ook uit, zij het na nog menig zorgvol oogenblik. Begrijpelijker-

1) Van een vijftal dezer op de Journ.-kaart [N°. 4] gezette Pr. Willems Eil.²³ (deel uitmakende van de Fidji-groep) is later gebleken dat zij de Oostkust vormen van het groote eiland Vanoe Levoe. Daar die Oostkust diep ingesneden is, zag Tasman onder het voorbijzeilen de inhammen voor zeestraten aan. In den naam Tasman Straat voor de passage tusschen de kleine eilanden Tavioeni en Ngamia, is het aandenken aan deze ontdekking dier groep bewaard gebleven. — Visscher oordeelt (zie Journaal 7 Febr.) dat het deze eilanden zijn, die „in de groote caert geteekent staen” ZW van de Hoornsche Eijlanden. Dit oordeel en die „caert” schijnen juist, want op de zeekaarten liggen de „Horne Isl.” 30 mijl NO van de Fidji-groep. Hieruit zou dan volgen dat de Fidji Eil.²³ reeds vroeger door andere zeevaarders aangelopen zouden zijn, en door dezen op de kaart gezet.

wijs was toen zijn eerste gedachte, hoe in den vervolge het aanloopen van zulke „vuijlen” te voorkomen. Piloot Major Visscher werd daarom „achter” geroepen en naar „sijn gevoelen” gevraagd en dit luidde: „dat men behoorde den cours bijde wint over om de noort te loopen, om op de oost Zijde van Nova Guinea niet te vervallen, alzo het een leger walende inde quade tijdt is; dat het onmoegelijk wezen soude om vande wal aff te comen geraecken.”

Tasman was het hiermede eens en wist bovendien dat Jacob le Maire en Willem Schouten in 1616, op deze hoogte meer om de Noord, „aldaer Zulcke Eijlanden niet gevonden en heeft”; de kans was dus vrij groot, daar een schooner vaarwater te zullen aantreffen. Intusschen, door „hart onstuijmich weer conden de vrunden van de Zeehaen niet aenboort krijgen noch verspreecken” en het besluit, hoe de reis verder te vervolgen, moest dus op de „Heemskerck” alléén genomen worden. De Raad werd nu aangevuld met de beide onderstuurlieden en ieder stelde zijn meening op schrift. 1) De twee laatstgenoemden waren het natuurlijk geheel eens met Tasman, Visscher en Schipper Holman en zoo werd besloten „soomen de wint tot sijn wil hadde . . . van hieraff recht noorden aente gaen, tot de Zuijder breete van 4 Graden, ende dan recht west tot de cust van Nova Guinea.”

Besluiten
recht Noord
op te gaan
tot 4° Z.Br.
en van daar
West te stu-
ren naar
Nieuw-
Guinea.

Maar de „wint” had zijn eigen wil en bleef vooreerst met stormvlagen en „doncker dijsich mottich regenachtich weer . . . noch uijten noorde-lijcker handt”, zoodat „in vijff etmael Zon noch maen noch sterren [werden] gezien” en het behoud dan ook in stede van Noord, ongeveer 100 mijl om de West was geweest; dus allesbehalve zooals wenschelijk geacht werd. 2)

Den 14^{en} Febr. werd van een gunstige gelegenheid gebruik gemaakt om Visscher naar de „Zeehaen” te zenden, ten einde ook dáar advies in te winnen omtrent de te volgen route. Schipper en opperstuurman benevens de beide onderstuurlieden waren het met de „Heemskerck” eens, hun adviezen waren kort en zakelijk; maar sinjeur Gilsemans, de ex-korporaal, thans „coopman” en „teijckenaer” en minder bescheiden uitgevallen dan

1) Zie Journaal 8 Febr.

2) Tasman ondervond hier geen voor die parages ongewoon slecht weer, want in de meergenoemde Sailing Directions staat voor hier aangeteekend: „from January to April, the trade is frequently interrupted by squalls and breezes from West and NW accompanied by much rain and violent gales; destijds was het meer: van NW en Noord.

zijn collega Coomans op het admiraalschip, kon blijkbaar deze gelegenheid niet laten voorbijgaan om zijn wijsheid eens te luchten. 't Begon al bij den aanhef van het schriftelijk rapport; bij de overigen is die sober: „het Advijs van mijn is” enz. of iets dergelijks, maar bij Isaack G. heet het: „Advijs ofte redenen waerom ofte uijt wat oorZaecke, sustineeren 't oirbaerste te sijn om den noort te navigeren.” Dan komt alspoedig de scherpzinnige opmerking dat „dit deel des werlts tusschen vier winden schijnen te leggen”; vervolgens worden, natuurlijk geheel overbodig, „de portugezen” en hun „carteringe” er bij gehaald en dan „vertrouwt”, dat „d'Eijlanden, bijde E. Commandr bezeijlt” (dus de Fidji-groep) de Salomonis zullen wezen! Nu liggen deze laatste intusschen $\pm 270 m$ WNW van de Fidji Eil.^{en} en slaat dus heer supercargó hier de plank wel eenigszins mis. Hetzelfde geldt voor zijn opmerking, dat die Salomonis „apparent Zoude connen sijn 't Landt van Nova Guinea,” want tusschen deze beiden ligt oók nog $\pm 170 m$. Hij is ten slotte zoo verstandig zich aan het algemeene recept: „om de Noord, tot de 4 à 5° Z.Br.” te houden, maar kan toch niet nalaten hier nog een eigen kleurtje aan te geven, door als meest gewenschte koers NNW aan te bevelen.

De hoop om spoedig die lage Breedte te halen, kwam echter niet tot vervulling, want ruim een maand hadden ze daartoe noodig. Stille „labbercoelte” en tegenwind hielden hen op, soms was het behoud zelfs Oostelijk, en daarbij voortdurend zware regens. Tasman merkt dan ook op, dat hij zich verwonderde „dat alhier Zulcken westelijcken wint is waijende, ofte het moste wezen dat de weste mousson over Noua Guinea continueerlijk is waijende.” Deze laatste veronderstelling is sedert volkomen juist gebleken, want de zeilroute lag hier langs den grens van den NW-moesson, die tot daar in den Zuidelijken zomer doorstaat.

En zoo werd het 20 Maart vóór de 5° Z.Br. bereikt was en had men 7 weken noodig gehad voor een afstand van 300 mijl die door een Ocean-greyhound van deze dagen, met 25 mijlsvaart, in 2 etmalen zou zijn afgelegd.

Den 22sten werd ten laatste weer land gezien en bleken het „zeer veel inde twintich [eilanden]... al cleijne drommeltjens” te zijn „altezamen in een reciff”; blijkens een onderschrift onder een landverkenning, werden ze **onthong Java** genoemd. ¹⁾ In het Journaal staat hier aangeteekend: Komen in bekende vaarwaters; de eigenlijke ontdekingsreis is hier afge-

1) Een kleine groep eilanden ± 10 mijl benoorden Onthong Java gelegen, draagt te-

loopen. —
22 Maart
1643.

„dit zijn de eijlanden die Le Maire inde caerte geleijt heeft ende leggen omtrent 90 mijlen van de cust van Noua guinea.”

Met deze aanzeyling was Tasman dus weder in de toen bekende wereld aangekomen en hiermede derhalve zijn eigenlijke ontdekkingsreis naar nieuwe landen beëindigd. De kust van Nieuw-Guinea lag intusschen nog heel wat verder af dan die 90 mijlen.

Van nu af volgde hij (tot aan het Westeinde van Nieuw-Guinea) vrijwel de route ook door Le Maire en Schouten in 1616 genomen en herkende dan ook in de eerstvolgende dagen, de door dezen geziene en benoemde eilanden *Marcken* en de *Groene Eil.*^{en}

Ontdekken
eenige ei-
landen be-
noorden de
Solomon
Eil.^{en} enden
Bismarck-
Archipel.

Iets verder om de West, zag men 29 Maart „heel hooghlandt, dat scheen ofte het een streckende cust waer” en hield daarop wat aan, waardoor achtereenvolgens twee eilanden, *Sint Jans* 1), en **Anthony Caens** 2), aan de landzijde gepasseerd werden. Dit laatste eiland bevonden zij te zijn op de Lengte van 170° 41', recht Noord van de indertijd door de Spanjaarden benoemde **Cabo de Sancta Maria**. 3) De 90 mijlen waren nu ongeveer afgelegd en kregen ze dus, naar gedacht werd, met deze kaap „de cust van nova guinea aenboort”; in werkelijkheid was het echter de Oostkust van Nieuw-Ierland, behoorende tot de groote eilandengroep (de Bismarck Archipel) die tegen de NO-zijde van Nieuw-Guinea gelegen is.

Nog eenige eilanden: **Gardenijs** 4) en de **Visschers E.**^{en} 5) werden aan gewoondig den naam *Tasman Eil.*^{en}, vermoedelijk ter herinnering aan zijn passage alhier.

1) Aldus genoemd door Le Maire. De inlandsche en hedendaagsche namen der toen door hem geziene eilanden zijn vermeld in noot bij het Journaal t. d. p.

2) Door Tasman zoo genoemd naar het lid in den Raad van Indië.

3) Dr. A. Wichmann in „Nova Guinea” p. 89/90 schrijft dat deze naam niet voorkomt op eenige hem bekende Spaansche zeekaart en koestert „denn auch nicht den geringsten Zweifel” dat Tasman den naam Cabo de Natividad de Nuestra Señora (voorkomende op de kaart van Nieuw-Guinea van Antonio de Herrero, 1601, overgenomen in „de Nieuwe Wereld anders gheenaempt West-Indien,” 't Amsterdam, 1622) omgezet heeft in Cabo de S. Maria. — Waarom Tasman dat zou gedaan hebben is echter niet zeer duidelijk; veel waarschijnlijker lijkt de veronderstelling dat hij die laatste naam ontleend heeft aan de „Spaense beschrijvingh van Nova Guinea ende Salomons eijlanden”, die hem bij vertrek uit Batavia was medegegeven (zie Bijlage E). Deze beschrijving is tot heden niet gevonden.

4) Volgens het Journaal (4 April) werd hieraan den naam gegeven van *garde Neys*; onder landverkenning [50] is hiervan gemaakt *Gerrit de Nijs* (waardoor de tegenwoordige zeekaarten schrijven: Gerrit Denys). Tasman benoemde intusschen dit eiland, naar het lid i. d. R. v. I. Gardenijs, zooals de naam ook 5 April in het Journaal voorkomt.

5) Deze groep bestaat uit 3 vrij groote en enkele kleinere eilanden; het Noordel.^{en} groote, heet thans Fisher E. (incl. Simberi) en de 2 Zuidel.^{en} Tabar en Tatau.

hun Zuidzijde voorbijgezeild en daarbij veel „Faveur” van stroom om de West ondervonden „zoo dat alle dage aente Zien meer west vorderden, als Zichtbaer^{lk} over 't water voort gaende was.” — In den nacht van 7 op 8 April voeren zij, naar hunne meening, langs „een groote bocht ofte jn-wijck”; het was evenwel de afscheiding tusschen Nieuw-Ierland en het zooveel kleinere Nieuw-Hanover, doch daar die passage vol met kleine eilandjes ligt, die vrijwel den horizon afsluiten, bemerkten zij bij hun nachtelijke vaart uiteraard hun vergissing niet.

Den 8^{en} werd de Noordkust van Nieuw-Hanover langsegeild en bij den flauw uitbuigenden Noordhoek opgemerkt: „van alhier begint het landt hem altemet Zuijdelijker te ontvallen”. De veel scherpere Westhoek, van welken het dan ook heet: „alwaer het Zelve lant hem Zeer cort ontvalt”, werd daarop den 9^{den} gerond en hun „best doende om de Zuijt te crijgen”, werd nu in dien koers verder gestuurd. Nog altijd toch hoopte Tasman er-
gens, thans hier, een „door ganckt [te] Vinden nae Caep Keerweer” op de O-
kust van de Golf van Carpentaria, dus tusschen de Zuidkust van Nieuw-
Guinea en het Zuidland door.

Hopen be-
zuiden
Nieuw-
Hanover
een door-
gang naar
Kaap Keer-
weer te zul-
len vinden.

Op de Jacob Swart-kaart¹⁾ staat in het Westeinde van Nieuw-Hanover **Salomon Sweers Hoek**; de vraag is nu, wordt hiermede de Noord- of de Westhoek van het eiland bedoeld? En dan blijkt uit een landverkenning t. d. p. in het Journaal en de middagpeiling op 8 April, in verband met de tegenwoordige zeekaart (Eng. 2766), dat die naam voor den Noordhoek geldt. Terecht is deze dan ook op die kaart zoo genoemd. De Duitschers herdoopten ze onder hun voormalig bestuur, tegen de usance, in Einfahrts Cap. — De Westhoek heet tegenwoordig C. Queen Charlotte (incl. Matanalem); Valentijn duidde haar destijds aan als **Struishoek**. Waar hij toch schrijft,²⁾ dat Tasman voorbij de Gardenijs en Visschers Eilanden „tot aan den uitstekenden Struishoek liep, merkende dat daar 't landt naar 't Z. en Z.O. uitschoot”, kan hij (gezien de zeekaart) geen an-

1) Dezelfde als bedoeld p. XXXVI, al. 4; in 1860 voor het eerst door J. S. gepubliceerd.

2) François Valentijn's Oud en Nieuw Oost-Indien III, 2^e uitg. 1862, p. 50. — Het eerst komt de naam Struishoek voor (vgl. Dr. A. Wichmann), in het „Tweede deel van Eenige Oefeningen . . . Bijeengesteld door Dirck Rembrantsz. van Nierop . . . 't Amsterdam . . . van der Storck.” 1674, p. 62; de eerste kaart die den naam Strus- of Struyshoek bevat, is die van Pieter Goos (De Zee-Atlas ofte Water-Weereld. t'Amsterdam 1666); daarna vindt men hem ook in den Atlas van Johannes van Keulen (De Nieuwe Lichtende Zeefakkel. Amsterdam 1705).

deren als dezen en dus niet den Noordhoek, d. i. Hoek Salomon Sweers bedoeld hebben. 1)

Al bestond er inderdaad Zuid van Nieuw-Hanover, die gehoopte doorgang, zij het dan niet zoo rechtstreeks als Tasman zich die waarschijnlijk voorstelde — eerst had hij toch de Dampier Straat tusschen Nieuw-Brittannië en Nieuw-Guinea moeten vinden, dan de ZO-Punt van dit land rond en vervolgens den Oken ingang van Straat Torres ontdekken — het was hem toch niet gegeven die passage te verkennen en op te zeilen.

Na vier dagen, vanaf 9 April, ter bereiking van dat doel Zuidelijke koersen gestuurd te hebben, begon hij te „gelooven in een groote bocht te wezen”, 2) daar „het water alhier soo slecht [was] als in een revier Zonder eenige beweginge” en toen hij dan ook op den 14^{en} den overwal van die bocht in 't zicht liep en daar het „Landt van 't oost noortoosten tot het ... west Zuijt westen ... aen malcander vast” zag liggen, begreep hij dat hiër geen ingang was. En terecht, want de Noordkust van Nieuw-Brittannië strekte zich daar voor hem uit. Hij besloot toen om de West de reis te vervolgen en stuurde zoo, met variable winden en „coeltjens” overdag en stilte 's nachts, op 5 à 7 mijl uit den wal, verder. Een vijftal kleine eilan-

1) Dr. A. Wichmann in „N. G.” p. 91, verwacht blijkbaar N- en W-hoek met elkaar. Hij schrijft toch dat de hoek waar Tasman zich op 8 April bevond en bemerkte dat het land „altemet” zuidelijker begon te vallen: „das heutige Königin Charlotte-Vorland [is] . . . und nicht das Nordkap von Neu-Hannover.” Behalve uit een vergelijking van de landverkenning van Salomon Sweershoek, met de middagpeiling op 8 April en de zeekaart, blijkt ook uit den tekst van het Journ. de onjuistheid dezer bewering. Van den scherpen Q. Ch. Hk. zou Tasman toch niet gezegd hebben: het land *begint* hier Zuidelijker te vallen; dit past geheel op den zooveel flauweren N^d-Hoek. Van dien scherpen hoek, zegt hij dan ook duidelijk: dat het land daar *zeer cort* ontvalt. — Hoe nu echter Dr. W. iets verder zeggen kan: „im Laufe der Nachmittags [d. i. van 9 April] konnte das Queen Charlotte Foreland gerundet werden” is niet wel te begrijpen, want dan is hij in tegenspraak met zijn bovenaangehaalde meening dat de op 8 April gepasseerde hoek „das heutige K. Ch. Vorland” is.

Capt. W. Dampier schrijft op zijn kaart in „A Voyage to New-Holland, etc. in the year 1699,” London, Knapton, 3^d Ed. Vol. III: Cape „Solomaswer”. — Volgens Dr. A. W. maakte E. T. Hamy, van Struishoek: „Cap des Autruches” en beweerdedeze dat Hernando de Grijalva in 1537 haar „Cabo de las Avestruces” gedoopt had!

2) Die bocht heet op de Jacob Swart-kaart *Bocht van goeden hoopen*; blijkbaar is zij destijds zoo genoemd in de verwachting daar een doorgang om de Zuid te vinden.

den, op de Jacob Swart-kaart alleen met „tamelick hóocht” en „tamelick laegh” aangeduid, 1) zeilde hij in die dagen beoosten en bezuiden langs.

Maar waar ten leste wèl een doorgang lag, dat was recht Zuid van de plek, waar hij den 18^{en} April, „’s morgens met der zonnen opganch,” „eenen hoogen berch op nova guinea” ZtW op het kompas peilde, op 6 à 7 mijl afstand; die berg was nl. niet Nieuw-Guinea, doch blijkt uit het afzetten op de zeekaart van zijn bestek der laatste dagen, zoo goed als zeker het 4500’ hooge Oemboði of Rooke Eiland midden in Straat Dampier geweest te zijn. 2) Maar het geluk en wellicht ook te groote voorzichtigheid of te weinig opmerkzaamheid speelden hem hier, jammer genoeg, parten. Want was hij dichter genaderd en dit was mogelijk geweest, gezien de gelegenheid — al waren het dan slechts „cleijne coeltjen” met soms stilten — dan had hij zeker begrepen hier met een eiland met een ruime passage aan weerskanten, in plaats van met een bergtop op den diep onder de kim liggenden vasten wal, te doen te hebben gehad.

Het is interessant hier eens na te gaan hoe het Dampier in 1700 wèl gelukte te dezer plaatse een doorgang te vinden. 3) Van 22-24 Maart, dus na genoeg in hetzelfde seizoen (hij rapporteert dan ook: „having but little Wind and fair Weather”) volgde hij van af Montague Baai de Zuidkust van Nieuw-Brittannië in Westelijke richting. Den 24^{en} ’s avonds stond hij zonder het te vermoeden voor den ingang van de Straat: „we saw some high Land bearing North-West half West; (hetzelfde Rooke Eil. dat Tasman ZWtZ en ZtW gepeild had) to the West of which we could see no Land, though there appeared something like Land bearing West a little Southerly

Varen ongemerkt aan den gehoopten doorgang (de Dampier Straat) voorbij.

Hoe het in 1700 aan Dampier gelukte, hier een doorgang te vinden.

1) Deze eilanden (inl. Witoe) werden ook in 1793 door d’Entrecasteaux verkend en toen door hem „Isles Françaises” genoemd.

2) In Heeres’ „J. o. T.” worden de woorden „eenen hoogen berch” minder juist vertaald met „a high range of mountains” (Journal 17 April). Blijkens een noot op pag. 47 maakt H. daaruit op dat dit het Finisterre Gebergte op Nieuw-Guinea is, welks Oosteinde in dezelfde peiling ongeveer ligt (ZW t W) als waarin die hooge berg den vorigen avond bij zonsondergang het eerst gezien was op 6 à 7 m. (Zie Journ. 17 April). Dit is evenwel niet mogelijk, want toen was de afstand tot dat Oosteinde ongeveer 30 m; terwijl Tasman bovendien 17 Apr. ’s avonds, uitdrukkelijk zegt dat hij het Westeinde van een hoogen berg peilde. Voor het Westeinde van het Finisterre-Gebergte komt die peiling dus nièt overeen en nog minder de afstand. — Tasman’s schatting van den afstand, ’s avonds en ’s morgens, op 6 à 7 m, is te gering; volgens zijn bestek, dat hier dicht bezuiden Unia Eil. langs gaat en dus vrij goed te controleeren is, moeten die afstanden resp. ongeveer 15 en 9 m geweest zijn.

3) „A Voyage to New-Holland,” enz., p. 217 en v. v.

(in die richting ligt ongeveer o.a. de 7700' hooge M^t. Cromwell op Nieuw-Guinea); but not being sure of it, I steered WNW all Night, and kept going on with an easy Sail, intending to coast along the Shore at a distance." 10^u S'avonds werd in het NWtW een groot vuur gezien („a burning Hill," het kleine Sakar Eil., benoorden de Straat tusschen Rooke Eil. en Nieuw-Brittannië). Dampier lag in kooi „having been indisposed this 3 Days: But upon a Sight of this, my chief Mate called me; I got up and view'd it for about half an Hour. . . . I charg'd them to look well out," en — zóó stuurde in „bright Moon-light" de „Roe-buck," met zijn zieken captain, in den nacht van 24 op 25 Maart de sedert, zoo terecht naar hem genoemde Dampier Straat door — rather plucky and cool! Den volgenden dag bij het brandende eiland Sakar zijnde, „we look 'd out very well to the North, but could see no Land that way; by which I was well assur'd that we were got through, and that this East-Land does not join to *New-Guinea*; there-fore I named it *Nova-Britannia*." 1) — Ook Rooke Eiland en de kapen King William en Anne op de tegenover elkaar liggende kusten van Nieuw-Guinea en Nieuw-Brittannië werden toen door hem zoo gedoopt.

Nog dit détail, de betrouwbaarheid van Dampier's kaarten aantooneude. Eenige dagen te voren was hij op de ZO-kust van Nieuw-Brittannië, de door hem genoemde diepe St George Baai een weinig in- en daarop voorbijgevaren. De achterwal er van, had hij niet gezien en teekende hij toen de kustlijn op zijn kaart daar *niet* door, ofschoon uit den tekst van zijn reisverhaal blijkt dat hij er geen „open" vermoedde. In later jaren werd daar de St George Straat ontdekt, die Nieuw-Brittannië van Nieuw-Ierland scheidt.

Sturenlangs
de Noord-
kust van
N.-Guinea.
— 21 April-
19 Mei '43.

Verder Westwaarts werd de reis nu voortgezet, om den 20^{en} April bij Karkar of Dampier Eil. — in landverkenning [60] als **het brandende Eijlandt** aangeduid 2) — onder den wal van Nieuw-Guinea, weder samen te vallen met de route van Le Maire en Schouten; deze waren nl. in 1616 bij Sweers Hoek niet om de Zuid maar ongeveer WZW doorgezeild. Van hieraf werd dicht onder de kust gestuurd en in de nauwe passages bij

1) Dat *dese* naam voorkomt op de hiervóór gepubliceerde kaart N°. 1^A, ingelegd in den steenen vloer van de Groote Krijgsraad-Zaal in het Kon. Paleis te Amsterdam, is dus het bewijs dat die kaart *na* 1700 is vervaardigd óf bijgewerkt.

2) Le Maire had het (zie Journaal) *Vulcanis* gedoopt.

Karkar en Manam E. „gestadich” stroom om de West bevonden. De delta der Ranoe en K. Augusta Riv.^{en} naderend, kwam men „tegen heel bleeck water aen” en „meijnden jnt eersten 't Zelve een drooghte te wezen”, doch bemerkte weldra dat het uitstroomend rivierwater was. Van 25 April tot 7 Mei werd daarop bij de *Janna* en de *Moa* (Wakde)^{E.en} vertoefd en van daar, benoorden de *Arymoa* (Koemamba)^{E.en} en voorts „vard' van landt” blijvend, de tocht vervolgd; Kaap d'Urville werd dus niet gezien en van de groote Mamberonmo Riv., aldaar in zee loopend, alleen de „affwatering” bespeurd.

Enkele dagen later, benoorden *Willem schoutens Eijl.* passeerend, liep Tasman evenals destijds zijne voorgangers, ongemerkt de bezuiden daarvan gelegen Geelvinck Baai¹⁾ voorbij.

- 15 Mei bevond men zich bij het Westeinde van Nieuw-Guinea en had op den middag *de caep de Goede Hoop* Zuid 3 mijl van zich. In het nu volgend etmaal wêrd de ongeveer 12 mijl breede ingang van de zeestraat tusschen Waigeoe Eiland en den vasten wal (de later genaamde Dampier Straat), dwars overgestoken. Hoewel van een achterwal uit den aard der zaak niets te bespeuren was en de beide zijden der Straat zich vrijwel evenwijdig aan elkaar, in het WZW uit het gezicht verliezen, hield Tasman het hier voor een diepe baai en teekende dus op zijn kaart de kustlijn gesloten. Daar hem bekend was dat Willem Schouten destijds aldaar „ingezeijlt was ende te rugge wederom uijt moste”, vond hij het blijkbaar overbodig nog een nader onderzoek in te stellen en vervolgde derhalve op den achtermiddag van den 16^{en} zijn koers langs de Noordkust van Waigeoe.

Varen, ongemerkt aan de tweede Dampier Straat voorbij.

Ook hiër zou het later Dampier gelukken een doorgang te vinden, evenals destijds bij Nieuw-Guinea's NO-Punt, van de tegenovergestelde zijde komende. Vertoonde zich bovendien de Oostelijke ingang als een breed open vaarwater, van de Westzijde loopt men al dadelijk tegen verscheidene kleine eilanden en reven aan en is de toegang door het dicht tegen den Zuidwal liggende groote eiland Batanta tot op 3 à 4 mijl vernauwd. Toch wilde Dampier hier een doorgang zoeken, en al kruisende en tijstop-

Hoe het in 1700 aan Dampier gelukte hier een doorgang te vinden.

1) Intusschen teekent hij op de 8 Sept. 1644-kaart (waarover later) tóch de Zuidkust van Schouten Eiland en dicht daaronder de kust van Nieuw-Guinea, ofschoon hij geen van beiden zag en de laatste er niet was. Dampier, die er op uit- en thuisreis langs voer, brak daar zijne kustlijnen af met een stippellijn; hij stond hier verder uit den wal dan Tasman.

pende en soms sloepen vooruit zendende om op te looden, werkte hij zich in zes dagen door die afsluiting van eilanden en „vuijlen” heen; vier dagen later was hij de Straat uit en dwars van Kaap de Goede Hoop.

Onzeker
bestek, door
zwaren
stroom, bij
het ronden
van Wai-
geoe.

Nadat dicht onder den Noordwal van Waigeoe langs gezeild was ¹⁾ en daarop de Kawee-„enghte” doorgevaren, was hiermede Waigeoe's NW-Pt. gerond. Tasman stuurde nu, achtereenvolgens de eilanden Jef Fam, Kofiau en Misool aan BB passeerende, verder Zuidwaarts op Ceram aan. ²⁾ In Straat Kawee en van daar tot Jef Fam, ondervond hij zwaren vooral ZWen stroom; zijn bestek is er dan ook zeer onzeker en, in tegenstelling met bijna overal elders op deze reis, bezwaarlijk op de kaart af te zetten. In het Journaal zijn gedurende die dagen en nog tot aan Ceram toe, de Lengten en éénmaal ook de behouden koers, niet ingevuld; ook kunnen sommige opgaven van koers en verheid, tusschen Kawee en Jef Fam, in verband met den Journaal-tekst, niet juist zijn. ³⁾ In het later te bespreken

1) Dr. A. Wichmann („Nova Guinea”, I, p. 97/98) vergist zich, als hij hier Tasman's route aangeeft. Verkeerdelijk interpreteert hij nl. „West welzoo Zuidk” en „Nk” met ZW en NW. Gezien dat T. koersen, tot 1/4 streek nauwkeurig, vermeldt (o.a. 29 Mei), dan wordt met „welzoo”, hoogstens 1/3 of „iets” bedoeld. Dr. W's conclusie, dat T. derhalve Tg. Wariai ZW en het eiland Baba NW peilde, is dus onjuist; het waren Hk. Freycinet iets bezuiden en het eiland Manoeran iets benoorden het Westen. Daar T. aangeeft dat hij 's nachts benoorden het gepeilde eilandje omliep, zoude hij dus vlg. Dr. W. benoorden Baba langs gegaan zijn; gegist bestek en Journaal maken uit dat dit niet mogelijk is en de zeiltrek op de 8 Sept. 1644-krt. (waarover later) spreekt het eveneens tegen. — Als boven p. 98, r. 9 v. o. staat: 139° O.L., moet wezen: 131°. Iets verder staat dat Tasman de Seprang Eil.^{en} aan BB liet liggen, moet zijn: aan SB; de eilandjes die aan BB gepasseerd werden, waren o.a. Schoen en Sipsapa.

2) Mr. Heeres zegt hierover (nJ. o. T.” p. 114) „Tusschen wat zij dachten te zijn de Westkust van Nieuw-Guinea (Waigeoe) en wat door hen beschouwd werd als een der uiteinden van Celebes (Poeloe Gebeh) vonden zij daarop een goeden doorgang.” De schrijver vergist zich hier naar ik meen, want ten bewijze dat Tasman zeer goed wist dat hij hier tusschen Gilolo in het Westen en West-Nieuw-Guinea in het Oosten doorvoer, leze men wat hij dd. 21 Mei in zijn Journaal schrijft: „om met de eerste gelegenheit . . . bijde cust van Noua Guinea . . . ons naerde Zuijt te vervoegen tot dat de breete van den hoeck wedda aen het eijlandt Gilolo gepazzeert waren.” (Hoek Wedda moet wezen: de Eil.^{en} Wedda nabij den O-Hoek van Gilolo). — Bovendien was de ligging van Gilolo en Ternate toen ter tijde reeds te goed bekend, dan dat Tasman zich zoo had kunnen vergissen; P^{oe} Gebeh ligt ook niet bij het uiteinde van Celebes, maar midden tusschen Gilolo en Waigeoe. In het Journaal t. d. p. komen de namen Celebes en P^{oe} Gebeh niet voor.

3) Zie voor détails de noten in het Journaal en het „Aanhangsel” t. d. p.

Huydecoper-MS. betreffende dezen tocht, zijn die Lengten wèl ingevuld, doch tot aan Jef Fam zijn ze evenmin goed te achten. De zig-zag koerslijnen tot aan dit eiland, op de Jacob Swart-kaart en op de eveneens hierna te beschouwen 8 Sept. 1644-kaart van Tasman, komen noch onderling noch met de Journaal-opgaven overeen.

Een paar dagen vóór de Noordkust van Ceram werd gezien, kwam de scheepsraad bijeen om te beslissen hoe de reis verder vervolgd zoude worden. In de Instructie was toch gedacht, dat men reeds in de „twijfelmaent” April, dus met de kentering der moessons, op deze hoogte zoude zijn aangekomen. Maar thans was het al bijna Juni en zoude derhalve de ZO-moesson bezuiden Ceram en in de Arafoera Zee reeds krachtig doorstaan. Daartegen opwerken was niet doenlijk en van het verdere reisplan, om „bij Oosten Ceram en d'eijlanden Cauwer, Queij en Arou na Caep de Keerweer [in de Golf v. Carpentaria] te comen,” aldaar naar „canalen ofte doorgangen” naar de Zuidzee te zoeken, vervolgens de geheele NW-kust van Australië tot de Willems Rivier te bezeilen en eerst dàn naar Batavia terug te keeren, moest dus worden afgezien. Derhalve werd toen „gerezolveert ende goet gevonden dat wij onzen cours . . . na ceram ende zoo voorts na Batavia Zal navigeren alsoo het om dese tijdt van 't jaer ommogel^k is dan door oorzaecke dat ons de wint ende de stroom tegen is.”

De reis werd daarop langs Ceram en benoorden Boeroe, Westwaarts vervolgd, Straat Boeton en Straat Saleier doorgezeild en toen koers gezet naar Java. Den 15^{en} Juni 1643, dus juist 10 maanden na het vertrek van Batavia, lieten de „Heemskerck” en „Zeehaen” daar ter reede weder het anker vallen en was hiermede een der merkwaardigste ontdekkingstochten, door Nederlandsche zeevaarders gedaan, tot een goed einde gebracht.

Beide schepen waren dus, dank zij de „cloecke copen” van hoog tot laag, en ondanks alle gevaren, behouden teruggekeerd; slechts had men „10 man van sieckte verloren, behalven noch vier door de wilden aent Staten land dood geslagen.” — Hoe groot waren niet soms de verliezen aan volk en schepen geweest, op andere verre tochten in die tijden?

De ingenomenheid der autoriteiten te Batavia, met de resultaten der reis, was echter maar matig. Ten eerste was de opdracht slechts gedeeltelijk uitgevoerd, daar zooals boven vermeld, door te late aankomst bij Ceram „t' onderzoeken, off Nova Guinea aent grote Suijtlant vast ofte met canaele en tusschen gelegen Eijlanden gesepareerd zij, . . . en wat onbe-

Besluiten de voorgescreven reis niet verder te vervolgen, doch naar Java terug te keeren.

15 Juni 1643 te Batavia teruggekeerd.

Het Opperbestuur is niet voldaan over de resultaten van de reis.

kende Eijlanden tusschen Nova Guinea, en t' bekende Zuytland gelegen mogen wesen" achterwege had moeten blijven. En vervolgens werd, in een Missive van het Opperbestuur aan Heeren XVII, 1) over hetgeen dan wèl verricht was, „geremarqueert, gemelten Commandeur [Tasman] tot ondersoek vande gelegentheden, gestalte ende nature der opgedane landen en volckeren niet al te grooten devoir aengewent, maer ten principalen noch alles voor een curieuser successeur opengelaten heeft. Soo blijkt mede dat vant' eijland Mauritius suijsden aengeseijlt, tot de hooghte van 49 graden geen land bejegend hebben, maer van daer oostelijck aen lopende, bij zuijsden 't Zuytland eijntlijck in de Zuyt zee sijng gecomen. Off nu opdie lenghte voorts passagie nae Chilij ende Peru sij, gelijk d' ontdeckers vastelijck sustineren, gaet soo vast niet, alsoo, ingevalle eenige graden zuijsdelijcker gelopen waren, 2) nog wel land mochten bejegent hebben, selfs 't Staten land (bij hem soodanigh genoemt) dat bij zuijsden hadden laten leggen, 3) ende sigh wel strecken conde tot aende Straet le Maire, mitsgaders dan wijder noch vele mijlen oostelijcker. Dit is gissingh, ende can van onbekende saecken niets vast gestelt worden."

G. G. en R. v. I. wilden intusschen hunne bij de uitreis gegeven belofte, van een „goet præmium" voor „extra ordinaire gedaene moeijte ende naersticheijte," gestand doen, „alhoewel daer in effecte noch geen ryckdommen ofte saecken van proffijt maer alleen d' aengetogen landen ende passagie van goede apparentie sijng ontdeckt." Dientengevolge werd, „eendrachtelijck verstaen, de gemelte ontdekkers tot supplement onser toseggingh om d' aengetogen redenen wegen de Compie te vereeren als namentlick den commandeur, schippers, coopluijsden, stierluijsden tot boekhouder incluijs elcq met twee en voorts het gemeene scheepsvolc een maand gagie." 4)

In hoeverre er inderdaad voor het Opperbestuur te Batavia redenen bestonden, om zich niet zeer voldaan te toonen over de resultaten van dezen tocht en aan welke oorzaken een mogelijk gegronde ontevredenheid hunnerzijds zou kunnen worden toegeschreven, zal later aan het einde der volgende reis meer in bijzonderheden beschouwd worden.

*

*

Thans iets over de officiële en andere bescheiden, die betreffende dezen tocht bekend zijn.

1) Zie Bijlage K. 2) Zie intusschen p. XLII. 3) Id. id. p. XLVI. 4) Zie Bijlage J.

Tot de eerstgenoemden, hierachter in extenso in Bijlagen D—K weer- Officiële
gegeven, behooren de volgende: bescheiden
betrekking
hebbende
op de reis
van 1642/43.

1°. Resolutie van Gouverneur-Generaal en Raden van Indië, dd. 17 Jan. 1642, waarbij tot het doen van deze reis besloten wordt.

2°. De Instructie aan Tasman medegegeven, dd. 13 Aug. 1642.

3°. Missive van G. G. en R. v. I. aan „Heeren XVII”, dd. 12 Dec. 1642, bevattende een kort overzicht van het reisplan.

4°. Lading-lijst van de „Heemskerck” en „Zeehaen”.

5°. „Beschrijvinge noopende het ontdekken vant Suijtlant”, door Franchoijs Jacobsen Visscher, dd. 22 Jan. 1642.

6°. Extract uit het Dagregister van het „Casteel-Batavia”, dd. 13 Aug. 1642, betreffende het vertrek der schepen.

7°. Alsboven, dd. 19 Juni 1643, aangaande de terugkomst, met een kort overzicht der reis.

8°. Missive van G. G. en R. v. I. aan „Heeren XVII”, dd. 22 Dec. 1643, bevattende hetzelfde als sub 7°.

In deze stukken wordt in beknopten vorm de aanleiding tot de reis, haar doel en opzet, en de uitvoering er van, medegedeeld.

Een volledige voorstelling van die uitvoering, dus van de reis zelve, zoudé uit den aard der zaak alleen verkregen kunnen worden door kennismaking met de oorspronkelijke Scheepsjournalen aan boord van de „Heemskerck” en de „Zeehaen” gehouden; doch tot heden zijn deze nimmer gevonden. Maar wel is er tot ons gekomen een ander document, dat ten deze veel zoo niet alle licht verschaft. Bij de O. I. Compagnie bestond nl. het voorschrift ¹⁾ dat aan elk harer zes Kamers in Nederland, een copie moest worden toegezonden van belangrijke documenten aan de Regeering in Indië overhandigd of door haar uitgegeven. En nu is er bewaard gebleven een door Tasman onderteevend van-dag-tot-dag-verhaal zijner reis van 1642/3, bevattende 195 folio-pagina's, waarvan 145 beschrevenen de overigen met kaarten, landverkenningen, enz. beteekend, dat blijkbaar een dier zes, zij het verkorte, copiëen is van het Scheepsjournaal der „Heemskerck”; waar de andere 5 exemplaren zich bevinden is niet bekend.

Andere bescheiden betreffende dezen tocht. — Extract-Journalen.

¹⁾ Resolutie van Nov. 12, 1611 en Generale Missive van Dec. 12, 1642 (Heeres „J. o. T.” p. 59, noot 2).

Zeer waarschijnlijk werd gedurende de reis, door Tasman zelf, een uittreksel uit het groote Journaal bijgehouden en dan later van dit extract die voorgeschreven afschriften gemaakt en door Tasman geteekend. Andere officiële bescheiden, als Resolutiën van den Scheepsraad of van den Breeden Raad, naar welke meermalen in de Journaal-copie wordt verwezen, zijn tot heden evenmin gevonden.

Volledig
Extract-
Journ.; ge-
schonken
aan het
Rijksarchief
door Mr. J.
G. Gleich-
man in 1867.

Dit dag-verhaal of Extract-Journaal berust in het Rijks-Archief te 's Gravenhage; in 1867 werd het daaraan ten geschenke gegeven door Mr. J. G. Gleichman, die het zich na het overlijden van zijn familielid Mr. F. A. van Hall, oud-Minister van Finantiën, uit diens bockerij had aangeschaft. Gelijk Mr. Heeres aantoonst, 1) is het zoo goed als zeker deze copie die voor het eerst, in 1854 en 1860 door Jacob Swart, chef der firma Hulst van Keulen te Amsterdam, resp. in tijdschrift en in boekvorm werd gepubliceerd. 2) Blijkbaar was ze toen in het bezit der firma, welke gedurende meer dan een eeuw kaartenmaakster der O. I. Compagnie was geweest. Het vermoeden ligt dus voor de hand, dat het — na die publicatie zijn waarde als unicum verloren hebbende — daarop door Swart is verkocht en zoo in het bezit van Mr. F. A. van Hall is gekomen.

Er zijn intusschen nog vier andere documenten bekend, op deze reis betrekking hebbende.

Ged. van
Extract-
Journ.; ge-
schonken
aan het
Rijksarchief
door Mr. D.
Blok, tus-
schen 1872
en '81.

Een er van bestaat slechts uit één folio-vel, bevattende een teekening van de „Moordenaars-baai” op Nieuw-Zeeland (19 Dec. 1642) en een opname van de „Zant duijnen” langs de kust aldaar. Het werd tusschen 1872 en 1881 door Mr. D. Blok te Amsterdam, aan het Rijks-Archief ten geschenke gegeven. Aangezien de voorstelling in sommige details verschilt van die voorkomende in het hierachter gepubliceerde Extract-Journaal, doch daarentegen overeenstemt met een dergelijke teekening in Valentijn's bekende werk over de reis van 1642/3 3), moet dat folio-vel een fragment zijn uit een ander Extract-Journaal en wel uit een dat Valentijn tot zijn beschikking had, doch dat sedert verloren is geraakt.

Ged. van

Een tweede document berust ook in het Rijks-Archief en bevat 35 folio-

1) Zie voor détails omtrent inhoud en herkomst der hierna te vermelden documenten Heeres' „Journal of Tasman” p. 59 en vervolg.

2) Zie ook „Voorwoord”.

3) François Valentijn's, Oud en Nieuw Oost-Indiën, Deel III, 2e Boek, Afd. „Banda”, p. 50. Zie ook Heeres' „J. o. T.” p. 61 en hierachter bij rubriek „Cartographie en Bibliographie”.

pagina's, waarvan 28 beschreven Het is een gedeeltelijke copie van een ander Extract-Journaal als een der bovengenoemde. Zooals Mr. Heeres met aanhalingen duidelijk maakt, is het a/b van de „Heemskerck" door een ondergeschikte bijgehouden. Het Rijks Archief kocht het in 1859 aan uit den boedel van den Rijks Archivaris Mr. J. C. de Jonge, waarin het behoorde tot een collectie documenten betrekking hebbende op de O. en W. I. Compagnie tusschen de jaren 1602 en 1702. Die stukken waren in bundels verpakt, gemerkt C. S. (zeer waarschijnlijk de initialen van Cornelis Sweers) en vrij zeker afkomstig uit de nalatenschap van Salomon Sweers, in Tasman's tijd Lid in den Raad van Indië. Nieuwe gezichtspunten opent dit stuk niet.

Extract-Journ.; aangekocht door het Rijksarchief in 1859.

Een derde document, een vollediger Journaal-copie dan het voorgaande, ook gemerkt C. S. en dus afkomstig uit dezelfde collectie Sweers, is sinds jaren in het bezit der familie Huydecoper van Maarseveen en Nigtevecht. Op verschillende zeer aannemelijke gronden komt Mr. Heeres tot de conclusie dat het de Jonge-exemplaar is afgeschreven van dit document en dat dit weer, zeer waarschijnlijk voor het Lid in den Raad van Indië Salomon Sweers, gecopieerd werd van het officieele Extract-Journaal door Tasman aan Gouverneur-Generaal en Raden aangeboden. Over de historisch-wetenschappelijke waarde oordeelt genoemde schrijver dan als volgt: 1) „The Huydecoper MS. has an unmistakable value for purposes of comparison. For the rest its intrinsic value is far inferior to that of our [de Rijks Archief-]copy. It is a slovenly transcript, which is a better term to describe it than the designation „extract", used in the title-page . . . But it is especially the utter absence of charts, marine surveyings and drawings, that characterises the Huydecoper MS. as decidedly inferior in value." En in een noot t. d. p. heet het dan nog: „Those [kaarten, enz.] which are now found in it . . . did not originally form part of the MS. and have evidently been pasted into it at some subsequent period."

Extract-Journ. toebehoorende aan de familie Huydecoper van Maarseveen en Nigtevecht.

Wij zullen thans aantoonen dat dit zoo volledig MS.-verslag van Tasman's grooten tocht, hetwelk althans in zijn tekst nooit minder doch wel meer geeft dan het R.A.-J., en dat eveneens de groote waarde heeft een unicum te zijn, wijl het niet zooals het Britsch Museum-MS. (waarover later) een copie is van eenig bekend Extract-Journaal, meerdere waardeering verdient, dan het hierboven wordt toegekend.

Vergelijking tusschen het Huyd. MS. en het R. Arch.-J.

Indien met „far inferior" alléén bedoeld wordt, dat er aan ontbreekt de

1) Zie „Journal of Tasman" p. 65.
Linschoten XVII.

handteekening van Tasman, die van het R.A.-J. ontegenzeggelijk maakt het tot heden meest authentieke verslag van deze reis, wijl nergens elders zulk een door Tasman gewaarborgd exemplaar aanwezig is — dan is die qualificatie tot op zekere hoogte juist. Maar waar zij blijkens de zin „But it is especially enz”, ook slaat op „de volkomen afwezigheid van kaarten enz.” daar gaat zij zeker veel te ver.

Vooreerst zij, aangaande den tekst, opgemerkt dat als het R.A.-J. een *extract* is, dan toch het H.-MS. op dezelfde omschrijving recht heeft, daar bij beiden de inhoud gelijkkluidend is, en is het H.-MS. een *transcript* of afschrift, dan toch het R.A.-J. om dezelfde reden eveneens. Voorts de vraag: wie is een „slordiger” copieerder, hij die hem weinig bekende woorden als Gilsemans, Moluccos, werpanker verkeerd weergeeft (In het R.A.-J. heet Roobol ook wel Roolol) of hij die soms heele zinnen weglaat, waardoor in enkele gevallen de bedoeling van den tekst geheel verandert, 1) die nalaat om de opgaven van de Lengte in te vullen, 2) die 16 Mei schrijft: „het vasteland *en* Nieuw-Guinea” in plaats van *van*? — Wanneer nu geconstateerd kan worden, 3) dat het schrift van het H.-MS. zeker niet minder leesbaar of fraai en eerder regelmatig is dan dat van het R.A.-J., dan zal het antwoord op bovenstaande vraag vermoedelijk niet met Mr. Heeres' meening overeenstemmen.

Kleine gebreken in beiden.

In het Huyd.-MS. geen plaatjes. De ingevoegde kaarten en landverkenning, van even ouden datum als de tekst.

Wat de teekeningen of plaatjes betreft, alleen uit ethnographisch oogpunt belangrijk, die komen inderdaad in het H.-MS. niet voor, doch wat aangaat de kaarten en landverkenningen 4), kan zeker niet van „volkomen afwezigheid” gesproken worden. Het H.-MS. is nl. van gewoon folio-formaat, het R. A.-J. daarentegen van groot-folio, zooals ook ongetwijfeld het origineele scheepsjournaal zal geweest zijn. Kaarten enz. in beide laatstgenoemden op ééne of over twee bladzijden geteekend, zouden dus alleen *verkleind* ook op ééne of twee bladzijden van het H.-MS. kunnen zijn weergegeven. Daar dit echter niet geschied is, doch in beide Journa-

1) Zie in Journaal hierachter de noten bij de datums 8 Nov., 21 Jan., 6 Febr., 21 April, e. a.

2) Id. dd. 18—27 Mei.

3) De tegenwoordige eigenaar Jhr. J. Huydecoper van Maarsseveen te de Bilt, stond mij welwillend toe zijn Extract-Journaal te vergelijken met Mr. Heeres' „Journal of Tasman”.

4) Dit woord is abusievelijk vertaald met „surveying”, zijnde dit: opnemen, in kaart brengen.

len dezelfde schaal gebruikt werd, moesten de kaarten in het H.-MS. dus wel op een afzonderlijk vel papier van groot-folio formaat worden geteekend en deze papieren dan, opgevouwen, in dit Journaal gevoegd worden. Dat deze foliant reeds gebonden was vóór men er in begon te copieeren, wordt bewezen door het feit dat van de 190 bladzijden waaruit het bestaat, alleen de eerste 113 gebruikt zijn; het zoude toch inderdaad geen zin gehad hebben — gesteld dat men de copie op losse vellen geschreven had, met alle kans op weg- of doorenraken — er daarna nog bijna een zelfde aantal blanco vellen bij te binden. In dit beschreven foliant moesten die kaarten enz. dus wel geplakt worden en is er niet de minste reden om aan te nemen dat dit niet dadelijk of kort daarna zoude geschied zijn; dus niet „at some subsequent period”, na meerdere jaren, toen men toevallig die kaarten enz. eens ergens anders tegen kwam.

Ontbreken de teekeningen, ook op het gebied van landverkenningen geeft het H.-MS. niet veel, maar wát het daar geeft (Landv. van de Maria, Schouten en van der Lijn E.^{en}) is van nautisch standpunt gezien bepaald meerwaardig, in vergelijking met wat het R.A.-J. biedt. Heeft dit laatste toch daarbij alleen het onderschrift; dat het zich aldus vertoont als men er langs zeilt, het H.-MS. vermeldt tevens de Breedte van het schip, den afstand in mijlen uit den wal en — zeer voornaam punt — de peilingen waarin verschillende eilandjes, hoeken, enz. werden gezien; een nakomer kan zich dus dadelijk behoorlijk oriënteeren en dat is toch de eenige bedoeling met het geven van landverkenningen. „Decidedly inferior” kan men in dit geval dus van het R.A.-J. zeggen.

En nu het voornaamste punt: de kaarten. In het H.-MS. komen twee geteekende kaarten voor, een van Nieuw-Zeeland's Westkust en een van de Tonga en Fidji Eil.^{en}. Een, behalve dezen, nog in het R.A.-J. aanwezige kaart van Zuid-Tasmanië, bevindt zich niet in het H.-MS. Wel echter wordt hierin aangetroffen een zeldzame, mooi afgewerkte, gedrukte kaart van Hessel Gerritsz, ¹⁾ die behalve den O. I. Archipel, ook aangeeft wat er tot 1628 van het Zuidland bekend was. Afdrukken hiervan, waren in 1643 zeker in Indië aanwezig en is er toen zeer waarschijnlijk, ter completeering van het geheel, een aan het H.-MS. toegevoegd.

De belangrijkste kaart in het H.-MS. is ongetwijfeld die van Nieuw-

1) Mr. Heeres verkreeg destijds vergunning, van deze kaart, voor zijn „Aand. der Ned. enz.” een reproductie te laten maken. De uitvoering er van staat echter veel ten achter bij het origineel.

De landverkenning in het Huyd.-MS., meerwaardig dan dezelfde in het R. Arch.-J.

De N. Zeel.- Zeeland. Ze is fraai van uitvoering en blijkens het opschrift „met groot krt i. h. Huyd.-MS., vlijt seer neerstig ontworpen door Franchoijs Jacobszoon stierman”, dus het origineel van die door Visscher, den eigenlijken wetenschappelijken leider van de tochten i. h. R. Arch.- Journ. van 1642/3 en 1644. 1) In enkele kleine détails verschilt zij van de R.A.-krt. Zoo dekken de kust- en koerslijnen van de eene niet overal volkomen die van de andere en is in de Visscher-krt in den zeiltrek bovendien het datumcijfer bij de plaats van elk middagbestek gezet. Ook verschilt een bijschrift langs de kust in bewoording doch niet in beteekenis, terwijl op de V.-krt enkele plaatselijke namen niet voorkomen en een paar groepen eilandjes een kleiner aantal van deze bevatten. De teekening van de R. A.-krt en de bijschriften, zijn grover van lijn en van letter en dus door een minder ervaren hand aangebracht, het schrift is daar hetzelfde als dat onder de landverkenningen; deze laatsten en de kaarten zijn dus door dezelfde persoon vervaardigd. — Waar nu de R.A.-krt wat het essentieele betreft, d.w.z. kustlijn en kaartnet, behoudens één na te noemen uitzondering en de bovenvermelde kleine afwijkingen, geheel identiek is met de V.-krt; waar wij nu weten dat deze door Visscher zelf ontworpen werd — daar is dus bewezen dat *de Kaart in het Rijks Archief-Journaal een copie is van de kaart in het Huydecoper-Manuscript*. Dit vaststaand feit verleent dus aan de Visscher-kaart den voorrang en een bijzonder groote waarde; maar er is meer!

De N. Zeel.- Op de V.-krt en niet op de R.A.-krt, is nl. in de „Zee Haensbocht” aankrt i. h. Huyd.-MS., gegeven de ingang der later zoo genoemde Cook Straat, die de twee hoofd- waarp de Cook Str. eilanden van Nieuw-Zeeland vaneen scheidt, en zulks t e r p l a a t s e w a a r voorkomt, die ingang inderdaad is; derhalve niet als veronderstelling, maar mede daardoor het als bevonden werkelijkheid. 2) De V.-krt is dus de oudste kaart waarop het kostbaarste document over de ontdekking van N.-Zeeland; op Nieuw-Zeeland naar waarheid is voorgesteld. Bij het destijds overnemen van deze kaart in het scheepsjournaal van de „Heemskerck” — waarvan het R. A.-J. een copie is — is zeer waarschijnlijk op last van Tasman de ingang der Cook Straat weggelaten. Het was toch Tasman's eigenaardige gewoonte, gelijk wij vroeger aantoonde³⁾, om kusten die hij bezeeilde „dicht” te teekenen, als hij daar voor zeestraten of baaien kwam die

1) Zie hierboven de korte biographie van Visscher.

2) Mr. Heeres vermeldt dezen ingang ook en geeft er in zijn „J. o. T.” p. 112 een schets van, maar laat er verder geen licht op vallen.

3) Zie hierover bij de beschrijving van de reis van 1642/43.

hij wèl zag, maar om de een of andere reden niet nader kon of wilde onderzoeken.

De Visscher-kaart in het Huydecoper-Manuscript is dus, w a t N i e u w - Z e e l a n d b e t r e f t, een veel grooter historisch-geographisch document dan èn de kaart in het Rijks Archief-Journaal èn zelfs het door Tasman onderteekende verslag van de ontdekking zelve. Men zoude wenschen dat een kaart die zulk een zeer bijzondere waarde heeft — wat Holland aangaat omdat zij een waar en zichtbaar getuigenis aflegt van de roemrijke tochten van zijn oude zeevaarders, en voor Nieuw-Zeeland omdat zij het tijdperk inleidt waarin het tot onafhankelijken Staat gevormd wordt — niet ware weggeborgen in eenige Verzameling of Archief, maar voortdurend ter aanschouwing van een ieder werde gesteld in de Lands-Vergaderzaal van Nieuw-Zeeland, als symbool van wat de ontdekking van dit land voor beide Staten beteekent.

Over de tweede geteekende kaart in het H.-MS. het volgende. Ook deze, de Tonga en Fidji Eil.^{en} bevattende, heeft een soortgelijk opschrift als de Nieuw-Zeeland-krt, nl.: „ontworp gedaen door Franchoy's Jacobszoon stierman, de naemen gestelt naer ordre vanden Commandr. Tasman”; ook deze kaart ontvangt dus hierdoor een waardevol cachet. De verschillen met de overeenkomstige kaart in het R. A.-J. zijn hier grooter. Vorm, ligging en grootte der onderscheidene eilanden van beide groepen komen minder goed overeen; de namen bij de Tonga Eil.^{en} geplaatst, zijn op de V.-krt veel talrijker en zoude uit bovenvermeld opschrift dus volgen dat de teekenaar van de R. A.-krt, geèn orders daaromtrent van Tasman ontving, te minder waar eenige namen die hij wèl plaatst (van Diemens Reede, Vanderlins Reede, Justus Schoutens Bay) op de V.-krt ontbreken. Datumcijfers zijn op deze weder langs den zeiltrek geplaatst. Het N^{ste} der Fidji Eil.^{en} (Thikombia) ligt op deze kaart, in Lengte ten opzichte van de anderen, beter dan op de R.A.-krt. — Het is echter bevreemdend dat het Lengte-net van eerstgenoemde, bij de Tonga Eil.^{en} 1° 45' en bij de Fidji Eil.^{en} 1° 42' Westelijker ligt dan op de R. A.-krt, en eveneens volgens de opgaven in den tekst van het R. A.-J. èn het H.-MS. Ten opzichte van dezen is dat Lengte-net dus foutief. Het Lengte-Verschil tusschen beide eilandgroepen wordt in het „Aanhangsel” nader besproken. 1)

Wat het Breedte-net der kaarten aangaat, valt nog het volgende op te

1) Zie bij: Traject Tonga-Fidji Eil.^{en}, sub *b*, *Het Lengte-besteek*.

De krt. der
Tonga en
Fidji Eil.^a
i. h. Huyd-
MS., gelijk-
waardig aan
die in het
R. Arch.-J.,
behalve wat
het Lengte-
net betreft.

Niet bij alle kaarten gebruik gemaakt van Mercator's projectie.

merken. Beide kaarten van Nieuw-Zeeland, ook de eene van Tasmanië, zijn geteekend met wassende Breedte, dus volgens de zgn. Mercator's projectie, in het laatst der 16^e eeuw door Mercator voor het eerst voorgesteld. De twee kaarten der Tonga en Fidji Eil.^{en} daarentegen, zijn gewone platte kaarten; wegens de zooveel lager Breedte waarop deze eilanden liggen, wijkt de hierdoor gegeven voorstelling echter slechts weinig van de ware af. Wel bevreemdt het dat zelfs Hessel Gerritsz, de bekwame kaartenmaker der O. I. Compagnie, op zijn hooger genoemde kaart die zich vrij ver Zuidwaarts uitstrekt, nog de oude verkeerde teekening volgt; ook op de zgn. Tasman-kaart van de beide reizen van 1642/3 en 1644 (waarvoor elders meer) geschiedt, weder 16 jaar later, onbegrijpelijkerwijs nog hetzelfde. Een en ander is slechts te verklaren uit starre behoudzucht, sinds door niemand op goede gronden ontkend kon worden dat Mercator's voorstelling de eënjg juiste en de andere de zèker slechte was. Schier onnoodig te zeggen, dat Mercator's principe ook heden nog steeds gehuldigd wordt.

Extract-Journ. geschonken aan het Britsch Museum door Sir Joseph Banks ± 1780.

Het vierde document ten slotte, bevindt zich in het Britsch Museum te Londen. 1) In het laatst der 18e eeuw werd het door Sir Joseph Banks, een der onderbevelhebbers van Cook — die het vóór 1776 in Engeland gekocht had — tegelijk met een vertaling in het Engelsch van de hand van den Rev. Charles Godfrey Woide „then Chaplain to His Majesty's Dutch Chapel at St. James Palace”, aan het Museum nagelaten. Het Journaal is in leder gebonden, van klein-folio formaat en bevat, met eenige inleidende bescheiden, 101 bladzijden. Evenmin als het Huydecoper-MS. is het door Tasman zelf geteekend; wel staat aan het eind zijn naam er voluit onder, doch niet in zijn bekende schrift, maar met „was getekent” er voor. Na ampele beschouwing, komt Mr. Heeres tot de gevolgtrekking 2) dat het een op sommige plaatsen zelfs slordige copie is, van het hierachter gepubliceerde Extract-Journaal; alle kaarten, teekeningen enz. zijn er uit overgenomen.

Oude kaarten betreffende deze reis. Grootte kaart, dd. 1644; voor

Over afzonderlijke kaarten op de reis van 1642/3 betrekking hebbende, nog het volgende.

In de eerste plaats moet dan genoemd worden, de kaart op last van van Diemen in 1644 vervaardigd; zij bevat behalve de resultaten van dezen

1) 8946, Plut. CLXXII D. Zie ook Heeres „J. o. T.” p. 66, noot 1.

2) Heeres „J. o. T.”, p. 68.

tocht, tevens die van Tasman's tweede reis naar het Zuidland in 1644. T. a. p. in deze Inleiding wordt zij uitvoerig besproken¹⁾, hier alleen volledigheidshalve de vermelding dat zij in het jaar 1860 voor het eerst wereldkundig werd gemaakt door een reproductie, die Jacob Swart er van aan zijne uitgave van Tasman's Journaal van 1642/3 toevoegde. Een copie van die reproductie, met Engelschen tekst, verscheen in 1899 in Mr. J. E. Heeres' bekende „Journal of Tasman”. Het origineel werd na 1891 aangekocht door Prins Roland Bonaparte.²⁾

Een andere kaart, alleen de ontdekking van Tasmanië betreffende, berust in het India Office te Londen. Het „Report on the old records in the India Office” door George Birkwood³⁾ beschrijft het als: „een ruwe schets, zeer beschadigd en alleen door goudvlies bij elkaar gehouden.” De herkomst er van, is niet na te gaan; het handschrift is 17de eeuwsch en de kaart geeft geheel den indruk oorspronkelijk te zijn; door sommigen wordt vermoed dat zij a/b van de „Zeehaen” is vervaardigd.⁴⁾ Bij een vergelijking met de hierachter voorkomende Journaal-kaart [N° 2], vallen de volgende verschillen op te merken: 1° Op deze Journ.-krt is Tasmanië's Westkust op de 25 Nov. '42 aangenomen „middellanghte” van 163° 50' gelegd; op de Ind. Off.-krt bedraagt de Lengte der W.-kust 164° 40'.⁵⁾ 2° Op deze laatste kaart komen twee eilandjes voor bij de ankerplaats in de Frederik Hendrik Baai en één Noord van Maria Eil., doch niet op de Journ.-krt. 3° De Wits Eil.^{en} zijn op deze kaart vier in aantal, op de Ind. Off.-krt drie. 4° Het schiereilandje dat op de Journ.-krt beoosten de Frederik Hendrik Baai ligt, is op de Ind. Off.-krt als eiland geteekend. 5°. De vorm van Tasman Eil. en die van de eilanden bij Tasmanië's Oostkust verschillen op de twee kaarten. — Alleen wat betreft sub 2°, stemt de Ind. Off.-krt met nog een andere kaart overeen, nl. met die voorkomend in Valentijn's meergenoemd reisverslag; vermoedelijk is zij dus, gezien hare overige afwijkingen, door een ondergeschikte vervaardigd, die dan om de aangevoerde redenen op de „Heemskerck” diende. De Valentijn-kaart

het eerst gepubliceerd door Jacob Swart in 1860. — Origin. in bezit van Pr. Roland Bonaparte.

Kaart in het India-Office te Londen — vermoedelijk afkomstig van een ondergeschikte a/b „Heemskerck”.

1) P. LXXVI. 2) Komt nl. nog voor in verkoop-catal. Fr. Muller & Co., 1891.

3) Vgl. Heeres' „J. o. T.” p. 70: Second reprint, London, Allen 1891, p. 77.

4) o. a. A. Mault, zie als boven p. 70, noot 6.

5) Hieruit zou afgeleid kunnen worden, dat dit exemplaar a/b van de „Heemskerck” is vervaardigd. Daar toch kwam door schrijf- en rekenfouten de Westkust te liggen op grooter O.L. dan de aangenomen „middellanghte” van 163° 50' (zie „Aanbangsel”), zoodat de „Zeehaen” een kleiner O.L. moet gehad hebben, in de aannemelijke veronderstelling dat 163° 50' „gemiddelleert” is, uit de opgaven van beide schepen.

komt op de andere punten met de Journ.-krt overeen; wellicht heeft V. dus bij de samenstelling van zijn kaart de beschikking over beiden gehad, sinds hij blijkbaar aan Journ.-krt en Ind. Off.-krt gegevens ontleende.

Kaart in het Britsch Museum, verkeerdelijk aan Visscher toege-schreven; mogelijk afkomstig van Gilsemans.

Van een derde kaart, aangevende de reizen van 1642/3 en 1644, bezit het Britsch Museum een copie 1), vermoedelijk ook uit de 17^e eeuw 2). Het opschrift dier copie luidt: „This large land of New Guinea was first discovered to joyne to ye South land by ye Yot Lemmen as by this chart Ffrancois Jacobus Vis: Pilot Maior Anno 1643” 3). — Mr. Heeres ontving destijds uit Londen een photo-lithographische facsimile van deze copie en constateerde na vergelijking met de door Jacob Swart gepubliceerde zgn. Tasman-kaart, dat op de copie de bijschriften zeer onnauwkeurig vertaald of overgenomen zijn (Lemmen voor Limmen, Vis voor Visscher, 1643 voor 1644 geven hiervan reeds een staaltje), dat er veel minder plaatselijke namen op voorkomen en — een zeer voornaam punt — dat de dieptecijfers groote afwijking vertoonen. Hij komt dan ten slotte tot de conclusie, dat Visscher „deze meer of minder ruwe schets[kaart]” vervaardigde en dat Tasman ze bij de samenstelling van zijn kaart gebruikte, er uit overnemen- de wat hem goeddacht. 4)

Sinds nu echter Visscher schipper was op het Admiraalschip „Limmen” en dus aan de dagelijksche samenwerking met Tasman niets in den weg stond, is het toch niet aan te nemen dat de resultaten van hun gemeen- schappelijk 5) werk, vooral op zulk een belangrijk punt als loodingen, zóó zouden uiteenloopen. Visscher ging immers juist mede voor ’t „perfect carteren”; zijn benoeming tot schipper zal wel meer als belooning voor bewezen diensten zijn aan te merken, dan wegens erkende zeemansschap, daar Tasman als opperbevelhebber zoo noodig steeds dadelijk kon ingrijpen. Het lijkt derhalve vrijwel uitgesloten, dat een kaart van Visscher aan die Britsch Museum-copie ten grondslag heeft gelegen. Al zoude hij toch een nóg zoo onvolledige schets maken, dan is het van een accuraat man als hij was, niet aan te nemen dat hij er ooit f o u t i e v e loodingscijfers op zoude plaatsen.

1) Sloane MSS. No. 5222, Art. 12. — Aldaar gevonden door R. H. Major (zie zijn „Early Voyages etc.” p. XCVI).

2) Vlg. den Heer A. Mensing is deze copie, afgaande op het papier waarop zij geteekend is, van veel later datum (Heeres „J. o. T.” p. 72, noot 7).

3) Zie het opschrift op de zgn. Tasman-kaart (p. LXXVII, noot 7).

4) Heeres „J. o. T.” p. 73.

5) Zie o. a. Bijlage E, de op 3 na laatste alinea der Instructie van 13 Aug. '42.

Major, in zijn bekend: „Early Voyages to Terra Australis,” geeft van die copie een verkleinde reproductie. Legt men deze nu naast de zgn. Tasman-krt, dan vertoonen zij in den opzet van beide reizen wel veel punten van overeenkomst, doch tevens blijkt ook de juistheid van Heeres' bovenstaande opmerkingen betreffende benamingen en loodingen. Er valt daarbij echter een ander, eigenaardiger, verschil te constateeren en dit zou verklaard kunnen worden, indien het origineel van de Br. Mus.-krt was bijgehouden op een ander schip dan het Admiraalschip. De samensteller dier kaart zou dan niet steeds ruggespraak met Tasman hebben kunnen houden over verschillende onderdeelen, benaming van eilanden, verschil van diepten enz. en bovendien zou dat andere schip soms kleine afzonderlijke opdrachten van Tasman hebben kunnen ontvangen, van welke het resultaat niet ten volle aan hem medegedeeld of door hem overgenomen was.

Zoo staat er bijv. op de B.M.-krt, in den trek langs de buitengronden der Torres Straat, ter plaatse ongeveer waar de zeekaart vrijgrootte diepte aanwijst en op de zgn. Tasman-krt 8 *vm* voorkomt, een loodingscijfer van 15; dit is een worp geweest, die op de „Limmen” niet kan gedaan zijn, want dan was hij daar a/b, wegens de exceptie, zeker genoteerd, sinds alle loodingen op dat traject a/b van de „Limmen”, varieeren van slechts 9 tot 3 *vm*. Verder geeft de B.M.-krt geen zeiltrek o.a. in de kleine baai beoosten Kaap van der Lijn (Golf van Carp.) en bleef het schip daar dus vermoedelijk buiten; blijkens de T.-krt ging de „Limmen” naar binnen en nam er water in. In de van Diemens Baai (bij Melville Eil.) daarentegen, geeft de eerste kaart in de O^e helft meer loodingen dan de tweede en volvoerde dus waarschijnlijk een ander schip dan de „Limmen”, aldaar een diepte-onderzoek. Het Schouten Eil. en het Pijlstaert Eil. van de T.-krt, heeten op de B.M.-krt resp. Batavia en Middleburgh, terwijl de Maria Baai, bij de eene op Amsterdam, bij de andere op Rotterdam voorkomt. Enz.

De samensteller van het origineel der B.M.-krt, zoude dus op de eerste reis a/b van de „Zeehaen”, op de tweede a/b van de „Zeemeeuw” of „Bracq” gediend moeten hebben en daarenboven bekwaam geweest moeten zijn in het „carteren”. En nu leeren de bemanningslijsten dat alleen met Gilssemans het een zoowel als het ander het geval is geweest, want behalve als supercargó ging hij o.a. op de eerste reis, als „teyckenaer” mede, daar hij „vande seevaert, als het uitteijckenen der landen, redelijke kennisse

heeft". 1) Bovendien, gezien zijne houding onder sommige omstandigheden, 2) zoude juist van iemand als hij, eigenmachtig benamen van nieuwe eilanden enz. te verwachten zijn. Zeer wel mogelijk derhalve dat aan Gilssemans het vaderschap over de Britsch Museum-kaart toekomt, aan Vischer zeer zeker niet.

Thans een volledig overzicht van Tasman's tweeden tocht naar het Zuidland in 1644; onvermijdelijk moest hierboven soms reeds eenig détail er van besproken worden, tengevolge van den samenhang tusschen beide reizen.

E. *De reis van 1644.*

Het lag niet in den aard van een voortvarend vastbesloten man als Gouverneur-Generaal Antonio van Diemen, om een onafgedaan gedeelte van een vraagstuk dat hij opgelost wenschte te zien, lang op beantwoording te laten wachten.

Aanvankelijk was het dan ook zijn voornemen geweest reeds in October '43, dus vier maanden na Tasman's terugkeer, „de vojagie . . . met een propre macht van schepen, jachten en volck te doen hernemen, de passagie nae Chilij te vervolgen, in alliantie ende handel met de Chilees te comen, ende door Godes hulpe [*sic*] t' eiland Chilij-Waij 3) de Spangiaerden afhandig te maken, ende ons aldaer gevest mitsgaders en passant eenen goeden buijt in Zuijdzee gehaelt te hebben, 't welk nae alle apparentie goed succes ende tot groot proffijt vande Compie uyt te vallen stond." 4)

Maar deze plannen, waarbij dus thans meer dan vroeger de passage naar de Zuidzee op den voorgrond kwam en de ontdekking van het Zuidland eenigszins naar achteren werd gedrongen, kwamen niet tot uitvoering. Door „malignatie der Portugesen hier te lande" was van Diemen verplicht zijne „force tegens hun te gebruicken", zoodat „den Castiliaen . . . in de Zuijtzee ende elders voor dees tijd moeten ongemolesteert laten"; hij troostte zich daarbij met de opmerking „Ondertusschen bewerckt den moedigen Portugees hier te lande sijn eijgen bederff".

Niet vóór „September ende October toecomende" (c.q. 1644) derhalve, meende hij „de saecke . . . gewapender hand" te kunnen hervatten, „ten-

1) Zie Bijlage D en Journ. dd. 25 Sept. '42.

2) Zie p. LIII.

3) Chiloë, op de kust van Z. Amerika, bezuiden Valdivia.

4) Zie Bijlage K.

ware", schreef hij d.d. 22 December 1643 aan H.H. XVII er bij 1) „UEd. ons 't contrarie mandeerden, ende dat uijt crachte vant West Indische Octroij derwaerts niet vermogen te navigeren." Het antwoord zag hij „in Meert off April aenstaende te gemoet;" dus vrijwel per keerende mail!

„In allen gevalle" zoo heette het verder „word tegen die tijd de nader ontdeckingh deser Zuyjder landen ernstig bijderhand genomen, blijvende in vaste hope noch iets proffitabels op te doen." En dan volgt nog de opmerking: „omme ondertusschen niet ledigh te wesen, nemen voor d° Tasman, ende piloot Frans Visscher met 2 jachten omtrent Februarij over Banda nade Noord Custe van Nova Guinea te schicken, ende dat land van Cabo Keerweer op 17 graden breete, voorts westelijck aen t'ontdecken, omme te vernemen, off t'bekende Zuijd land daeraen vast is, of wel gesepareert, dat in de voordere te doene opsoeckingh groot licht sal geven. t'Succes word UEd.: 't sijner tijd bekend gemaect."

Ruim een maand later en het voornemen was reeds ten uitvoer gebracht: De schepen de jachten „Limmen" en „Zeemeeuw" en de quel of galjoot „Bracq" lagen ^{en hun be-} ^{manning.} zeilklaar ter reede Batavia, gereed om het vroeger afgebroken onderzoek te gaan voortzetten. Zooals wij boven zagen, was de leiding ook dit maal weder aan Tasman toevertrouwd; het minder vleierend oordeel zijner superieuren, dat hij bij de vorige reis „niet al te grooten devoir aengewent, maer ten principalen noch alles voor een curieuser succesuur opengelaten" 1) had, scheen hierbij ten deze dus geen beletsel geweest te zijn. Ook Frans Visscher zijn beproefde medewerker, zagen wij dat hem andermaal zoude vergezellen; te samen hadden zij evenals vroeger, bij het opstellen der Instructie van advies gediend.

De „Limmen" het Admiraalschip, was vermoedelijk in 1639 voor 't eerst uitgekomen, zij mat 60 last en voerde een bemanning van 45 zeelieden en 11 soldaten; de „Zeemeeuw" sinds 1643 in Indië en groot 50 last, had 35 zeelieden en 6 soldaten aan boord en de „Bracq", van 1640, was bemand met 14 koppen.

Tasman, als Opperbevelhebber was weder „continueel" voorzitter van den Raad; Visscher voerde als „schipper-piloodt-major" het commando op de „Limmen", Dirk Cornelisz Haen op de „Zeemeeuw" en Jaspas Jansz Koos op de „Bracq"; Haen was tevens aangewezen als plaatsvervanger

1) Zie Bijlage K.

van Tasman. De eerste stuurlieden Crijn Hendricksz de Ratte, Carstens Jurriaensz en Cornelis Roobol en de supercargó Gilsemans van de „Zee-meeuw” zijn oude bekenden der vorige reis. Blijkbaar had de laatste als „coopman” dus voldaan, want om zijn nautische bekwaamheden, gelucht in zijn „Advijs ofte redenen” van 14 Febr. '43, zal hij wel niet uitgekozen zijn. Als „teijckenaer” schijnen destijds zijn prestaties ook niet groot te zijn geweest, tenminste wij vinden thans voor dat werk een ander op de bemanningslijst geplaatst. Secretaris en tevens lid van den Scheepsraad was de subcargó Anthony Blauw 1) van de „Limmen”.

Het resultaat van deze reis is alleen bekend uit een kaart; bijzonderheden omtrent deze.

Het is zeker zeer te betreuren dat het Journaal van deze belangrijke reis tot heden niet is gevonden; alleen een kaart, waarop deze tocht en die van 1642/3 zijn aangegeven, is tot ons gekomen. Met behulp van deze en van nog enkele verspreide gegevens, is het echter mogelijk een voldoende nauwkeurig overzicht van het resultaat samen te stellen.

Over deze kaart thans nader. Voor zoover bekend, wordt zij voor het eerst vermeld door Jacob Swart 2) in 1860. In dat jaar werd nl. door hem uitgegeven het „Journaal van de reis naar het onbekende Zuidland, in den Jare 1642, door Abel Jansz. Tasman,” 3) toen in één geheel, nadat het kort te voren stuksgewijs door hem was gepubliceerd geworden in het tijdschrift „Verhandelingen en Berigten betreffelijk het Zeewezen enz.” Hoe hij in het bezit dier kaart kwam zegt hij niet, alleen vermeldt hij: „onder mijne geteekende kaarten der vroegere Nederlandsche zeelieden en hydrographen bevindt zich eene zee-kaart, waarop de twee . . . togten van Tasman, naar en om Nieuw-Holland, . . . zijn aangeduid.” 4) — „Deze kaart” heet het verder, „thans ruim twee eeuwen oud, is . . . met zorg en met eene soort van weelde bewerkt, paart verder bij netheid een zekere uitvoerigheid . . . Welligt is zij eenmaal onder het oog van Tasman te zamen gesteld . . .” 5)

1) Van den vroegeren diensttijd, hetzij bij de O. I. C., hetzij elders, van de schippers Haen en Koos en den subcargó Blauw is niets bekend.

2) Chef der Firma Wed. G. Hulst van Keulen te Amsterdam; hare uitgaven betroffen in hoofdzak werken van zeevaartkundigen aard. De f^a Frederik Muller & Co. nam bij hare liquidatie kaarten en andere bescheiden over.

3) Het origineel van dat Journaal is hetzelfde als van het hierachter weergegevene.

4) J. Swart „Journaal van de reis naar het onbekende Zuidland enz.” Hulst v. Keulen. A'dam. 1860. p. 2.

5) Als boven, p. 4.

Ten slotte schrijft hij dat het een „oorspronkelijke, op parkement geteekende, kaart” 1) is. — Aan die bovengenoemde uitgave van het Journaal, voegt hij „zonder verandering” een reproductie dier kaart toe en teekent daarbij aan : „Ook is in het algemeen in de spelling der woorden weinig verandering gebragt en slechts in enkele woorden, waar mij dit als volstrekt noodzakelijk voorkwam eenige verbetering of verandering gemaakt . . . of zeer grove feilen verbeterd. De spelling van vele woorden . . . blijft echter nog gebrekkig ; . . . Het komt mij voor dat de teekenaar der kaart meer ervaren was in het teekenen dan wel in het letteren der kaart.” 1)

Dit is wel hêel zacht uitgedrukt, want naar Swart's copie te oordeelen, zijn het opschrift 2) en de bijschriften in jammerlijk Nederlandsch gesteld en bevatten sommigen der laatsten zelfs volslagen onzin ; eigennamen zijn ook meermalen bijna onherkenbaar verminkt. Heer Swart stelde blijkbaar zijn eischen niet heel hoog, want òf het origineel geeft ook zulk knoeiwerk te zien, òf hij heeft op het „letteren” gemakshalve al heel slechte controle uitgeoefend. Hoogstwaarschijnlijk is het laatste het geval, want de deskundige Heer A. Mensing (chef der F.^a Fred. Muller en Co. te A'dam) heeft indertijd origineel en copie zorgvuldig met elkaar vergeleken en verklaart dat het eerste zeer schoon van uitvoering, de laatste daarentegen zeer onnauwkeurig is. 3)

1) Als voren, p. 182 en 183.

2) Het opschrift van de copie luidt, 1° bovenaan: „Carten dese landen Zin ontdeekt by de compagnie ondeckers behalven het norder deelt van noua guina ende het west eynde van Java; dit warck aldus by mallecanderen gevoecht ut verscheyden schriften als mede ut eijgen bevinding by abel Jansen tasman. A^{no} 1644 dat door order van den E. d. h. gouverneur general Anthonio van Diemen” (O. a. staat op het origineel — zie Heeres' „J. o. T.” p. 72, noot 2 — „alle dese landen . . .”) — 2° midden in het vasteland van Australië: „COMPAGNIS NIEV NEDERLANDT — Int osten het groote landt van nouo guinea met het erste bekende zijt lant weesende een landt end altesaemen aen malkanderen vast als by deese gestippelde passagie by d'Jachten Limmen, Zeehmeeuw end' het quel d'bracq kan worden A^{no} 1644.” — 3° Nog een kort bijschrift bij Tasmanië en Nieuw-Zeeland.

3) Een andere mogelijkheid is, dat Swart de meer voorgekomen koopmanstruc heeft uitgehaald, van die copie opzettelijk te vervalschen, om daardoor de waarde van het origineel des te hooger te houden. Dit origineel werd jaren geleden aan de Ned. Regeering te koop geboden, doch de gevraagde som, jammer genoeg, te hoog geacht. Daarop werd het aangekocht door Prins Roland Bonaparte te Parijs, in wiens bezit het thans nog is. Mr. Heeres vroeg hem destijds vergunning het voor zijn „Journal of Tasman” te mogen laten copieeren, maar Prins B. weigerde dit, omdat hij het zelf wilde laten doen. Mr. H. moest zich dientengevolge vergenoegen met een copie van Swart's copie; hier en daar zijn tusschen

Vergelijking van de kaart dezer reis met een latere kaart van Tasman van Nieuw-Guinea's N.-Kust.

Intusschen, voorshands is alleen Swart's copie ter algemeene beschikking en men zoude dus omtrent de meerdere of mindere mate van betrouwbaarheid van deze, alsnog in onzekerheid moeten blijven, indien er niet toevalligerwijze nog een andere kaart beschikbaar was op ruim tweemaal grooter schaal vervaardigd en onbetwistbaar door of onder toezicht van Tasman samengesteld. Het is een kaart van het N^k deel van den Grootten Oceaan, dd. 8 September 1644, onderteekend door Tasman en aangevende: „Een grondigh onderwijs hoe men alderbequaemst sal cruysen op het silverschip comende uijt Nova Hispania naer d' Manilha . . .”¹⁾ Op deze kaart komt nl. ook voor, het W^k deel van Nieuw-Guinea's Noordkust, van af Waigeoe Eil. tot $\pm 12^\circ$ Oostelijker, met Tasman's zeiltrek van 1643 er bij. Dat het inderdaad T.'s route van '43 is en niet een latere van hem of van een ander zeevaarder, blijkt uit de getallen 19 tot 23 die bij de zigzag-koerslijn bewesten Waigeoe geplaatst zijn en die de datums van Mei '43 aangeven (zie Journaal) waarop de „Heemskerck” en „Zeehaen” zich toen daar bevonden. Die koerslijn komt ook ongeveer zoo op Swart's copie voor, maar op deze is zij bij de Arimoa Eil.^{en} 2) foutief. Zij is daar nl. bezuiden die groep langs gelegd, terwijl zij volgens het Journaal³⁾ en de kaart van 8 Sept. '44, er benoorden om moest gaan.”

De kustlijnen op beide kaarten komen in algemeenen vorm vrij goed overeen, maar halverwege de Noordkust zijn er op het Oostelijk gedeelte, geleidelijk toenemende verschillen tusschen de Breedten.⁴⁾ Het werkelijke beloop der kust gaat ongeveer midden tusschen beiden door en wijken ze beider kustlijnen eenige kleine verschillen; bijschriften zijn bij H. uit den aard der zaak in het Engelsch (zie ook „J. o. T.” p. 71 noot 2).

Daar de Heer Mensing bekend is met de geschiedenis van het origineel (zie p. LXXVI, noot 2), verzocht ik hem onlangs eenige inlichting omtrent een détail ervan. Zijn eveneens weigerend antwoord had hetzelfde motief als dat des prinsen: hij was nl. ook van plan daar zelf eens wat over mede te deelen. Zeer te hopen dat de Heer M. t. g. t. hier inderdaad eens toe zal overgaan; Prins B. laat al 20 jaar op zich wachten!

1) Gereproduceerd in Heeres' „Journ. o. Tasman” N° IV.

2) Op Swart's copie staat die naam, zooals de tekst van het Journaal aanwijst abusievelijk, bij eenige Oostelijk van hen gelegen eilandjes.

3) Journaal 7 Mei: „Arymoa [lag] NW van ons . . . hebben doen weder noordwaert overgewent . . . behouden cours NtW”. — 8 Mei „hadden . . . Arymoa ZW”. — 9 Mei „hadden . . . Arymoa ZtO . . . ZOtO”.

4) Bij de „laege Eijlandekens” (op $\pm 160^\circ 30'$ O.L., kaart van 8 Sept. '44) bedraagt dit verschil zelfs $\pm 35'$. Tegenwoordig heeten deze Sainson Eil.^{en}; zij liggen dicht bij de Berlin Reede.

dus nagenoeg een zelfde bedrag af. Trouwens Tasman begaat op zijn kaart van 8 Sept. '44 meer en soms onnoodige onnauwkeurigheden, onnoodig — wijl hij kustlijnen aangeeft die hij onmogelijk kan gezien hebben. Zoo is op beide kaarten de kustlijn van af de plek „Hiertoe Revieren”¹⁾ Westwaarts op, vóór, bezuiden en voorbij de Schouten Eilanden, doorgetrokken, en dit terwijl juist de kust bij die „Revieren” (de groote Mamberonmo delta) vrij plotseling om de ZW buigt en daar de groote Geelvink Baai vormt. — De naamgeving is op beide kaarten ook niet altijd juist. Op de Swart-copie staat de naam Kaap de Goede Hoop ongeveer een halve graad te W^k en nog wel midden in een inbuigende kust, op de 8 Sept. '44-kaart heet de O-hoek van Gilolo: Kaap Maba, terwijl volgens het Journaal, Swart's copie en Dampier's kaart, 2) de overliggende W-Punt van Nieuw-Guinea zoo genoemd wordt.

Aangaande het Breedte-net zij nog opgemerkt, dat het op de Swart-copie en op de 8 Sept. '44-krt geconstrueerd is volgens de cilindrische projectie, dus zonder vergrootende Breedte. Daar laatstgenoemde kaart blijkens de onderteekening van Tasman afkomstig is, valt dit te meer op; want bij de Journaal-kaarten [N° 2] en [N° 3] resp. van Tasmanië en Nieuw-Zeeland is, zooals wij vroeger zagen, de zooveel juistere Mercator's projectie toegepast en hiermede dus de superioriteit dier methode erkend. Wel is deze weder niet gevolgd bij Journaal-kaart [N° 4], den zeiltrek van de Tonga naar de Fidji Eil.^{en} aangevende, maar door de lagere Breedte waarop die groepen liggen, heeft dit weinig invloed.

Wat de Lengten betreft: op de Swart-copie zijn zij niet aangebracht, terwijl op de andere, de N-kust van Nieuw-Guinea 30' en meer om de Oost ligt dan het Journaal aangeeft; zoo zijn bijv. de Lengten van K. de Goede Hoop en Jamna, op de kaart resp. 150° 25' en 157° 30' O. en volgens het Journaal 149° 53' en 156° 47' O.

Er valt ten slotte nog een fout te beschouwen, die de zgn. Tasman-kaart, d. i. dus de Swart-copie, aankleeft, waardoor op deze een eigenaardig tot heden niet verspreid licht valt. Het betreft de ligging in Breedte, der geheele NW- en W-kust van Australië. Vergelijken wij haar daartoe, op eenige kenbare punten, met andere kaarten en met de zeekaart.

Het net der beide kaarten.
Een tot heden nog niet vermeld fout der zgn. Tasman-krt.

1) Op de 8 Sept. '44-kaart, op ± 155° 30' O.L.

2) Zie „A voyage to New-Holland, etc. in the Year 1699”, by Capt. William Dampier. London, Knapton. 3^d Ed. 1729, Vol. III.

PLAATS.	zgn. Tasman-krt. (Jacob Swart-cop.)		zgn. Visscher-krt. (Brit. Mus.-cop.)		Hess. Gerritsz-krt. (Heeres' A. d. N. K. '5)		Zeekaart
	Z.Br.	fout	Z.Br.	fout	Z.Br.	fout	
1. NW-P. ^t Melville Eil. . .	11° 25'	+ 0° 15'	10° 40'	— 0° 30'	—	—	11° 10'
2. Midd. v. Dampier Arch. (Rosemary Eil.)	21 0	+ 0 35	19 20	— 1 5	—	—	20 25
3. Dirk Hartog's Reede (N- P. ^t D. H. Eil.)	26 50	+ 1 20	24 35	— 0 55	25° 40'	+ 10'	25 30
4. Midd. v. d. Houtman A- brolhos	29 10	+ 0 35	27 20'	— 1 15	28 30	— 5	28 35
5. Tortelduif Klippen . .	30 40	+ 1 10	27 50'	— 1 40	29 25	— 5	29 30
6. Kaap Leeuwin	36 15	+ 2 0	33 50	— 0 25	34 15	0	34 15
7. Zuid ^{te} P. ^t ZW-kust Au- stralië	37 10	+ 2 10	34 40	— 0 20	35 0	0	35 0

In toenemende mate — Zuidwaarts gaande — is dus de zgn. Tasman-krt, tot het grootte bedrag van 2° 10' in Breedte foutief en sinds de zoo merkwaardig juiste Hessel Gerritsz-kaart dateert van 1618 tot '27 en zij dus aan Tasman in 1644 moet bekend geweest zijn, is het niet veroorloofd aan te nemen, dat een kaart die zulke grove fouten bevat — al betreffen ze kusten die hij niet zelf bezield — onder Tasman's toezicht zoude vervaardigd zijn. 1)

Daar op de zgn. Visscher-krt de overeenkomstige fouten in het algemeen kleiner zijn, blijft de veronderstelling mogelijk dat zij van iemand als Gilsemans afkomstig is; 2) de vrij grootte fouten die zij bijv. bij punt 2—5 vertoont, zijn zeker een bewijs te meër, dat zij niet door een deskundig man als Visscher ontworpen kan zijn.

*

*

De Instructie voor deze reis is bewaard gebleven en geeft een helder

1) Prins Bonaparte moge dan een „met zorg en . . . weelde . . . oorspronkelijke, op parkement geteekende kaart” over Tasman's reizen, vermoedelijk voor hoogen prijs van Fred. Muller en Co. gekocht hebben — een origineele kaart van Tasman bezit hij zeker niet. — Jacob Swart's veronderstelling dat zij „welligt . . . eenmaal onder het oog van Tasman te zamen gesteld” is (zie zijn „Journaal van de reis naar” enz. p. 5) moet dan ook onjuist geacht worden.

2) Zie p. LXXIII, 1.^e al.

overzicht van wat men tot nu toe van het Zuidland wist en wat men nog verder daarvan te weten wenschte te komen. 1) Zij bevat behalve hetgeen op den vorigen tocht onafgedaan was gelaten — d.i. 1° het kustonderzoek van af Kaap Keerweer (Carstenz's verste punt in de Golf van Carpentaria in 1623) tot aan de Willems Rivier op Australië's NW-Punt, 2° het zoeken op die kust van een doorgang tusschen Nieuw-Guinea en het Zuidland naar de Zuidzee, met het oog op een nieuwe route naar Chili — thans o.a. ook nog de opdracht na te gaan of het pas ontdekte van Diemensland (Tasmanië) één geheel uitmaakte met het Zuidland; verder, welke eilanden er nog mochten liggen tusschen dit en Nieuw-Guinea en ten slotte welke handelsbetrekkingen eventueel in die nieuwe landen aangeknoopt en welke rijkdommen er nog gevonden zouden kunnen worden. — Voor het eerste, nog onafgedane gedeelte van den vorigen tocht, werden 5 of 6 maanden voldoende geacht.

De Instructie voor deze reis aan Tasman medegegeven.

29 Januari 1644 werd te Batavia het anker gelicht en via Makasser (alwaar het doel der reis niet bekend mocht worden gemaakt) en Ambon, den 27^{en} Februari Banda bereikt. Hier scheepte zich op last van Gouverneur Cornelis Witsen voor den duur der expeditie als tolk in, „kwartier-meester”, Jan Jorisse, bijgenaamd „capteyngt”; door hem hoopte men o.a. op Aroe tolken voor het achterland mede te krijgen, die daar volgens Jorisse zeker zouden te vinden zijn.

Kort verslag van de reis aan de hand der kaart en volgens enkele verspreide gegevens.

Van Banda werd, na Aroe voor dit doel te hebben aangedaan — met welk resultaat is niet bekend — Oostwaarts verder gekoerst en halverwege de NW-kust van het tegenwoordige Frederik Hendrik Eiland land gemaakt. De ZW-Punt hiervan *cap fuiry ofte valsche cap*, 2) werd nu gerond en langs de Zuidkust doorgezeld. Ongeveer ter hoogte van de tegenwoordige Marianne Straat, is dan op de kaart een riviermond aangegeven met den naam van *Mannen rivier*, vermoedelijk een verknoeiing van Meeu-

1) Zie Bijlage M.

2) Alle namen die op de zgn. Tasman-kaart voorkomen, zijn hier gecursiveerd. — Kaap Valsch ligt daarop op de Z.Br. van 8° 33', Carstenz in 1623 „leijt [ze] op de hoochte van 8 graden 15 min. bijsuijen.” In April 1904 bepaalde ik daar aan wal, met een Univ. Instr., de Breedte op 8° 26' 31"; de Breedte op die oude kaarten is dus zeer goed te noemen. — De naam *fuiry* dateert van de reis van Jansz in 1606, die van *valsche cap* van Carstenz. (Zie boven, p. XXIII en XXIV).

wen Rivier 1). Meer om de Oost is de *clappers rivier* geteekend (waarschijnlijk thans Boelaka geheeten) en dicht daarbij onder den wal eenige eilandjes; een hunner is met *Vlersmus eylant* aangeduid en werd reeds in 1623 aldus door Carstensz benoemd. De dan volgende riviermond ontving geen naam, doch iets verder om de ZO, is een andere: *rivier dorangio* gedoopt; daar op deze kust de rivieren Bian en Merauke worden aangetroffen, die door hun wijde monding reeds van ver uit zee zichtbaar zijn, is het vrij zeker dat deze twee hier bedoeld zijn. De kust verderop, heeft het bijchrift *clappers kust* en krijgt weldra een iets Noordelijker strekking (ONO). Kort te voren is weer een riviermond aangegeven — zeer waarschijnlijk de tegenwoordige Bensbach Rivier, 2) de grens tusschen Nederlandsch en Britsch Nieuw-Guinea; andere rivieren komen hier toch niet voor. Bij dit punt aanvangend, is Oost- en Zuidwaarts op, één groote droogte op de kaart geteekend en staat dan ook bij die Noordelijke ombuiging *droog hoek*; Carstensz noemde dit hier de „droge bocht.”

Tasman vaart ongemerkt aan Torres-Straat voorbij. Langs deze droogte stuurde Tasman daarop, volgens den zeiltrek op de kaart, in diepten van 4 tot 9 vadem Zuidwaarts. Ruim 2° Zuidelijker, op 11° Z.Br., loopt hij dan de kust weer aan en ankert daar bij wat als een diepe inham met *waterplaets* is aangeduid.

Australië's Noordpunt was hiermede bereikt en andermaal dus de ingang van Straat Torres onbemerkt voorbij gevaren. Over dit opmerkelijke feit iets uitvoeriger.

Dit andermaal voorbijvaren aan Torres-Straat, nader beschouwd. Het had hier toch gegolden een reeds lang vermoeden doorgang te vinden, een doorgang waar reeds meermalen naar gezocht was en op welks ontdekking, door het Opperbestuur blijkens de bijzondere vermelding in de Instructie, om verschillende redenen en terecht, hooge prijs werd gesteld.

Is nu Tasman's zeiltrek juist, dan heeft hij hier niets anders gedaan als in ruime diepten aan de buitengronden van de zeestraat voorbij gevaren, 3) zonder ook maar éénmaal door iasturen en ankeren en het uitzien-

1) Heeres „A. d. N.” enz. p. 88. 2) De W-oever der monding ligt vlg. de kaart op 8° 47' Z.Br. In Febr. 1893 bepaalde ik die met een Un. Instr. op 9° 7' 35" Z.

3) Het diepte-cijfer van 9 *v*m op de kaart, ongeveer bij 10° Z.Br., komt goed overeen met de 9 vadem's-plaat die aldaar op de Eng. zeekaart 447 ligt. Tasman is toen blijkbaar ongemerkt aan de Cook Shoal of Cook Reef voorbij geloopt. — Carstensz in 1623 „hebbende hoochte van 10 graden 15 min.”, dus ongeveer op die plek zijnde, zag er „verscheijde

den van sloepen of van de kleine „Bracq,” een poging tot nadere verkenning te doen.

Het valt daarbij op, dat vanaf den „droog hoeck” bij Nieuw-Guinea, tot aan den inham met „waterplaets” op 11° Z.Br., de kustlijn met een groote Oostwaartsche uitbuiging onafgebroken doorloopt en dit, terwijl men van die Oke kustlijn, over een zeer groot gedeelte, verder verwijderd is gebleven dan IJmuiden van de Engelsche kust af ligt; onmogelijk kan men die dus gezien hebben, evenmin als geweten dat die geheele bocht met laagwater, tot op 3 à 4 mijl van den zeiltrek, zoude droogloopen — zooals door de gebruikelijke stippeling te dier plaatse is aangegeven.

Of wilde men soms de Heeren te Batavia, die van dit soort „kaartlezen” vermoedelijk weinig begrip hadden, „bijbrengen,” dat de kust hier onderzocht en nergens een „open” bevonden was? Waarom anders niet, evenals Martensz de Leeuw op zijn bekende kaart van 1623,¹⁾ hier alleen de droogte bij den „hoeck” van Nieuw-Guinea aangegeven en de kustlijn om de Zuid pas weer geteekend toen men ze werkelijk zag liggen?

Verder is er in den „drooge bocht,” even bezuiden de parallel van 10°, een groot eiland geteekend en nog eenige kleinere er om heen. Dit groote eiland is zoo goed als zeker Banks Eil. op 10° 10' Z.Br., dat met zijn 1300' hoogen top — dubbel zoo hoog als die van eenig ander eiland in de Straat — als van zelve het eerst de aandacht trekt; met het aan de NW-zijde dicht er tegenaan gelegen Mulgrave Eil., maakt het van het Westen uit gezien, één geheel uit. Banks Eil. derhalve het in kaart gebrachte zijnde, dan volgt hieruit dat de inham vóór welken op 11° Z.Br. werd geankerd, geen baai, doch de W-ingang van Endeavour Straat was en dan is dus het land benoorden dien inham geteekend, geen vasteland maar het groote Prince of Wales Eil.²⁾ Waar nu de Endeavour Straat bezuiden en het Prince of Wales Channel benoorden dat eiland, juist de passages zijn om Torres-

steen perfect op den gront liggen”. De Leeuw teekende dientengevolge daar een „droochte”, maar maakte ze wel wat al te groot!

1) Zie Heeres' „A. d. N.” enz. p. 46.

2) Deze inham op 11° Z.Br. kan niet de zgn. Batavia Rivier-inham geweest zijn, die op de tegenwoordige kaarten op 12° Z.Br. ligt (tusschen deze en Endeavour Straat loopt de kust vrijwel zonder inbocht recht N—Z). Tasman maakte toch nimmer zulke groote fouten in Breedte. Carstensz had een rivier ongeveer op die hoogte van 12° Z.Br. ontdekt en aldus genoemd. — De „waterplaets” van Tasman in dien inham op 11° Z.Br., is dan de waterrijke Jardine Rivier.

Straat, langs in of uit te varen, daar zou Tasman dus ongemerkt vóór de Z^e passage ten anker hebben gelegen. Het blijft dan te verwonderen dat de tijstroomen, het soms 9 à 11' groote verval en de onderbroken kustlijn Oostwaarts op, die hij daar allen heeft moeten waarnemen, hem niet hebben doen vermoeden dat hij vóór een zeestraat lag — en àls dit zoo is, dat hij dan geen sloepen of een der kleinere schepen uitgezonden heeft om dit nader te onderzoeken. Zijn plicht gebood hem dit toch in dat geval, te meer wijl de in dat jaargetij doorstaande ZO-moesson aldaar kalme zee en gunstigen wind kon doen verwachten.

Het valt niet te ont-
kennen dat
Tasman
weinig
moeite
deed, hier
bij de Tor-
res Straat,
den ver-
moeden
doorgang te
vinden.

Uitdrukkelijk stond toch in zijn Instructie hieraangaande voorgeschreven: „de Cust oostwaert tot op 9 graden vervolgen (d. i. bij de Z-P.^t van N.-G., de zgn. „droog hoeck”), de aldaer gelegene vlacke bocht voorsichtelĳck oversteeken, en ontrent het hoge Eijlant (d. i. dus Banks Eil.) ofte Speults rivier (de Noordelst gelegen rivier op de kaart van de Leeuw, a/b „Pera”; op de zgn. Tasman-krt komt zij niet voor) met de Jachten reede soecken sult . . . sendende interim 't quel de Brack voor 2 à 3 dagen bochtwaert in, om te vernemen of binnen die groten inwijck geen doorgangh in de Suijtsee is, dat in deser voegen, ofte aent trecken van de stroom in corten kan vermerct en ervaren werden.”

En terwijl Carstensz destijds met de „Pera” en „Arnhem” bij die „drooghoeck” in de „vuijlen” bezet rakende, eenige keeren sloepen uitzond, soms „voor 4 dagen met provande versien om te diepen ende het lant . . . 7 a 8 mijlen te vervolgen” ¹⁾ en ook persoonlijk op die wijze onderzoek instelde — deed Tasman, volgens den zeiltrek op de zgn. T.-krt, hier niets van dat alles.

Aan de hand van een en ander, valt het dan ook moeilijk (tenzij het Journaal hem later op dit punt vrijspreekt) Tasman ten deze niet gebrek aan activiteit en opmerkzaamheid ten laste te leggen. En het is dan ook meenen wij, een man als van Diemen geenszins euvel te duiden, dat hij naar aanleiding van zulke tekortkomingen later naar Holland schrijft: „UEd. gelieven te vertrouwen dat bij goede gelegentheit . . . alles nader sullen laten ondersoecken, door vigilanter ende couragieuser personen, als tot nu daertoe gebruickt sijn.”

Hoe Torre
in 1606,
door de
Torres-
Straat voer.

En nu: „die Ironie des Schicksals!” Terwijl Jansz, Carstensz en Tasman resp. in 1606, 1623 en 1644 hoopten en, ieder op zijne wijze, poogden aan de Westzijde der Straat een doorgang te vinden en niet slaagden, kwam in 1606 de Spaansche zeevaarder Luiz Vaes de Torres met de „San Pedro”

1) Heeres „Aand. der Ned.” p. 33.

van de Oostzijde aanzeilen en dáár — zònder er een passage te vermoeden, zònder er dus naar te zoeken, zònder ze te zien, vaart hij er door. . . zònder het zelf ooit geweten te hebben! Inderdaad: „at sea something must be left to chance” zooals Nelson steeds zeide. — Uit Torres' schrijven dd. 12 Juli 1607 1), uit Manilla aan den koning van Spanje verzonden, blijkt dienaangaande het volgende. Hij stuurde, langs de Zuidkust van Nieuw-Guinea's ZO-einde, de thans genaamde Golf van Papoea in en vermeldt dan, in het diepst daarvan gekomen: „Wij konden niet verder gaan door de vele ondiepten en zware stroomingen. Zoo waren wij genoodzaakt om de ZW er uit te zeilen in die diepten, naar 11° Z.Br. Overal liggen hier talloze eilanden, waarheen wij langszeilden en aan het einde van den 11^{en} graad werd het ondieper. Hier waren zeer groote eilanden en wij zagen er ook om de Zuid” . . . — Verdere bijzonderheden over de Straat of de doorvaart, komen in zijn schrijven niet voor — wel een bewijs dat hij dus niet inszag waar hij passeerde; van het Zuidland heeft hij derhalve niets bespeurd.

Van af de plek waar Torres boven aangeeft dat hij om de ZW ging, stuurde hij blijkbaar door het tegenwoordige „Great NE Channel”, recht op het midden van de Straat aan. Die „zeer groote eilanden” zijn uit den aard der zaak de Noordelijkste die daar liggen, c. q. het Bank's Eil. (tweemaal hooger dan eenig ander hier) en het Mulgrave Eil. En waar hij nu daarop zegt: „wij zagen er ook om de Zuid”, — dat waren dan Prince of Wales en Horn Eil. en Schiereiland York — daar kan uit dezen zinsbouw niets anders opgemaakt worden, dan dat hij deze eilanden „daar om de Zuid liet liggen”, m.a.w. dat hij tusschen die „zeer groote” en die „om de Zuid” doorgingen aldus — vermoedelijk tusschen de daartusschenliggende, O-W strekkende, Noord- en Zuid-Torresreven — den Indischen Oceaan in voer. — Met zijn opgegeven Breedte van 11°, komt dit niet geheel overeen, want de passage tusschen die twee reven ligt ongeveer op 10° 30'; maar die 11° zijn zeker niet juist, omdat de O^e ingang van Endeavour-Straat (de Zuidelijkste doorgang die hij had kunnen nemen, nl. tusschen Prince of Wales Eil. en Schiereiland York) reeds op ± 10° 42' ligt. Op een halven graad na, is zijn bestek trouwens niet nauwkeurig, want waar hij in zijn schrijven — vóór hij om de ZW gaat — nog mededeelt dat hij de kust van Nieuw-Guinea tot 7½° volgde en dat deze tot 5° doorloopt, daar valt

1) Zie R. H. Major, „Early Voyages to Terra Australis”. London, Hakluyt Society, 1859.

op te merken dat hij bij 8° reeds om de ZW heeft moeten gaan, wijl de banken achter in de Papoea Golf zich tot zoover Zuidwaarts uitstrekken, terwijl de Golfkust zelve niet Noordelijker dan $\pm 7^{\circ} 45'$ komt.

Maar hoe het zij, aan Torres alle eer dat hij tusschen al die „vuijen” bleef doorvaren. Terecht draagt dan ook sindsdien die Straat zijn naam, al zou het nog tal van jaren duren vóór dit feit wereldkundig werd.

De geheele
Golf van
Carpentaria
wordt
verkend.

Tasman vervolgde nu de reis verder Zuidwaarts, langs de kust reeds vroeger door „Duijken”, „Pera” en „Aernem” bezeild; eenige nieuwe rivieren en baaien werden daarbij ontdekt en benoemd ¹⁾ en de door zijn voorgangers geziene weder verkend.

Na het passeeren van Carstensen's Zuidelijkste punt, Kaap Keerweer op $\pm 17^{\circ}$ Z.Br., ²⁾ was spoedig de Zuidkust der Golf van Carpentaria bereikt en werd nu deze en daarop de Westkust verder langsgestuurd. Eenige hier tegenaan gelegen kleine eilanden werden weder voor deelen van het vatseland aangezien, hoewel de schepen er volgens den zeiltrek zeer dicht langs hielden of zelfs bij ten anker kwamen.

Het later zoo genaamde Groote Eijlandt ³⁾ werd intusschen als een zoodanig herkend en aan de landzijde voorbijgevaren. Weldra was Arnhemland bereikt en hiermede de verkenning van de „Groote spatieuze bocht off Golphe” van Carpentaria ⁴⁾ beeindigd; het was nu tevens gebleken dat

1) Achtereenvolgens de *State-, Prince-, Carpentiers Riv., Vliegende-bay, Visscher-, Pera- en Aernem Riv.*

2) Op Swart's copie van de zgn. Tasman-kaart staat hierbij aangeteekend: „Hier toe hebbe dersomig en de Keergewrocht.” Daar de vervaardiger er zulk een krom taaltje wel niet zal hebben bijgeschreven, bewijst dit de juistheid van Mensing's opmerking, dat die copie „zeer onnauwkeurig” is.

3) Tusschen dit en Kaap Keerweer werden achtereenvolgens gezien en benoemd de *van Diemen-, van der Lijn-, Caron-, Maetsuycker-, Sweers-, Demmer-, Witsen-, Crook-, van Alphen-* en *Abel Tasman Rivier*. Voorbij de Sweers Rivier is geteekend het schiereiland *Cabo van Diemen*, voorbij de A. Tasman Riv. de schiereilanden *Cabo van der Lijn* en *Cabo Maria* en bij dit laatste de *Limmenbocht*. Die schiereilanden bleken later eilanden te zijn en heeten resp. de Wellesley Eil.^{en}, de Sir Edward Pellew Groep (een dezer heet nog: Vanderins) en Maria Eil.

4) Pieter de Carpentier (van 1623—'27 Gouverneur-Generaal) was toen ter tijde, tot aan zijn dood in 1659, Voorzitter van het College van Bewindhebbers der O. I. C. in Nederland en is deze baai dus naar hem genoemd; waarschijnlijk door van Diemen, daar op de zgn. T.-krt die naam nog niet voorkomt. (Zie ook bij „Cartographie” hierachter: sub *Deer 9/*.)

een vroeger vermoede doorgang om de Zuid, tusschen dit Arnhems-land en Kaap Keerweer niet bestond. 1)

Het tegenwoordige Wessel Eiland werd daarop gerond, eenige ZW^k daarvan gelegen kleinere eilanden weder voor vasteland aangezien en meer om de West de *crocodil Eijlant(en)* verkend.

De Noordkust van Australië werd nu verder Westwaarts gevolgd en nabij haar Westeinde de latere Dundas Straat (tusschen het groote Melville Eiland en het vasteland) voor den ingang van een gesloten baai, de *Van Diemens bay*, aangezien. Ongeveer 12 mijl werd zij Zuidwaarts ingevaren, daarin gekruist en diep er in ten anker gegaan.

Die zoogenaamde baai heeft een vorm ongeveer als de Zuiderzee, doch is bijna tweemaal breeder en anderhalf maal dieper dan deze; de kust zijn hooger. Dundas Straat aan de Noordzijde, is iets breeder dan de passage tusschen Hollandsche en Friesche kust, evenzoo de Clarence Straat, die aan de ZW-zijde weder toegang tot de open zee geeft. Nu vermeldt de „Australia Pilot” van de Britsche Hydrographie, dat „off Cape Don (O-H^k van Dundas Straat) the tidal streams, at springs raise a dangerous race, sometimes attaining a speed of nearly 5 knots”. Ongeveer zoo'n tijdstroom zal er dus ook in Clarence Straat loopen en nu is het toch moeilijk aan te nemen — al is het niet altijd „springs” — dat Tasman bij het binnenkomen en het later kruisen dwars voorbij dat ZW^k „open” en langs de Oostkust van Melville Eiland, niets van dien tijdstroom zou gemerkt hebben — dieper in de baai ten anker liggende, uit den aard der zaak minder; bovendien moet hij toch in het ZW die onderbreking van de kustlijn gezien hebben. Doch evenals vroeger bij Torres Straat, Dampier Straten en Cook Straat, heeft hij het hier blijkbaar bij vermoedens gelaten en geen nader onderzoek ingesteld, want op de kaart is de kust weder gesloten geteekend.

Vermoedelijk is dit gedaan om aldus de latere vraag te voorkomen: waarom destijds aan een onderstelde passage is voorbijgevaren, in stede van te trachten haar door te gaan. — Had Tasman inderdaad zoo weinig opmerkingsgave bezeten, als waarvan de zgn. T.-krt soms getuigt, dan

1) Blijkens de Instructie dacht men aan de mogelijkheid van een doorgang van het Zuid-einde der Golf van Carpentaria naar het pas ontdekte Tasmanië. Daar door moest dan naar de eilanden S. Pieter en Francois (Nuyt's Archipel) gezeild worden en verder Westwaarts langs de Westkust van Australië naar Java terug; „als wanneer 't bekende Zuijtlant rontom beseijlt en voert grootste Eijland des Werelts ondeckt zijn soude”. — Dat „Eijland” zou intusschen later blijken nog wel tweemaal zoo groot te zijn.

De Noordkust van Australië langs gezeild. Het groote Melville Eil. voor een deel van het vasteland aangezien.

zouden hem toch zeker niet in vroeger jaren met zooveel succes opdrachten zijn gegeven voor het samenstellen van zeilaanwijzingen voor de belangrijke routes van Indië op Oost-Azië; zulk werk berust toch in zijn conclusies immers juist op het scherp waarnemen van kusten, ondiepten, winden, stroomen en getijden.

De NW-kust van Australië tot 23 $\frac{1}{2}$ ° Z.Br. verkend en daaropnaar Java teruggekeerd.

Zonder dat verdere bijzonderheden vallen op te merken, werd tot \pm 23 $\frac{1}{2}$ ° Z.Br., ongeveer 18 mijl voorbij de Willems Rivier, het voorgeschreven eindpunt dezer kustreis, het land ZW-waarts gevolgd en van daar via Kei en Aroe, waarschijnlijk tot het afzetten van de tolken en het „capteyngt”, naar Batavia teruggekeerd. 4 Augustus 1644 kwam men aldaar ter reede ten anker. — De vraag waarom ook niet dat deel der opdracht volvoerd was, waarin onder meer een onderzoek gelast werd naar het al of niet verbonden zijn van het in 1642 ontdekte Tasmanië met Australië, moet voorloopig bij ontstentenis van het Journaal of andere gegevens, onbeantwoord blijven.

Nadere beschouwingen over Tasman's zeil trek op de kaart van deze reis.

Nog enkele beschouwingen over de zeilroute, zooals die op de zgn. T.-krt staat aangegeven, mogen hier ten slotte volgen. — Blijkens de vele, 32, ankertjes die er in geteekend zijn, van af den inham bij Torres Straat, tot aan het einde der kustreis, soms op 7 à 10 mijl doch ook wel op 40 à 50 mijl onderlingen afstand, heeft het niet altijd aan goeden wil ontbroken om aanraking met inlanders te verkrijgen en nadere kennis van kust- en achterland op te doen.

Maar het resultaat was pover: „hebben oock niet[s] advantagieus opgedaan, maer wel arme naeckte strantlopers, sonder rijs, noch eenige considerable fruiten, seer arme, ende op veelē plaetsen quade genatureerde menschen” — aldus G. G. en R. v. I. in hunne Missive d.d. 23 December 1644 aan H.H. XVII in Holland. 1)

Dit weinige succes — op zichzelf beschouwd — kon intusschen, hoe teleurstellend ook, het Opperbestuur later geen aanleiding tot ontevredenheid zijn: bij „naeckte strantlopers” is nu eenmaal geen „gout ende silver” te verwachten en met hen geen „proffijtelijcke” handelsbetrekkingen aan te knopen.

Een andere zaak is echter: indien ook de zeil trek langs de kust op de kaart niet juist is aangegeven, indien Tasman verder uit den wal

1) Zie Bijlage N.

bleef en niet zoo dikwijls ankerde als is aangegeven — dan valt er ten deze, op zijn goeden wil wel wat af te dingen. En wat dit betreft bestaat er een opmerkenswaardige getuigenis die, als zij juist is, niet in zijn voordeel pleit.

Captain William Dampier toch, op zijn reis van 1699 naar Nieuw-Holland en Oost-Indië met het oorlogschip „Roe-buck” voerende 12 stukken en 50 man, gedurende een maand de Westkust van Australië van $\pm 27^{\circ}$ tot $15^{\circ} 37'$ Z.Br. volgende, merkt dienaangaande het volgende op: 1)

Ordeel van Dampier over de nauwkeurigheid van Tasman's zeiltrek.

„This Place 2) is in the Lat. of 20 deg. 21 min., but in the Draught that I had of this coast, which was *Tasman's*, it was laid down in 19 deg. 50 min., and the Shore is laid down as all along joining in one body or Continent, with some Openings appearing like Rivers; and not like Islands, as really they are. See several Sights of it. This Place lies more Northerly by 40 min. than is laid down in Mr. *Tasman's* Draught: And beside its being made a firm, continued Land, only with some Openings like the Mouths of Rivers, I found the Soundings also different from what the prick'd Line of his Course shews them, and generally shallower than he makes them; which inclines me to think that he came not so near the shore as his Line shews, and so had deeper Soundings, and could not so well distinguish the Islands. His Meridian or Difference of Longitude from *Shark's-Bay* agrees well enough with my Account, which is 232 Leagues, tho' we differ in Lat. And to confirm my Conjecture that the Line of his Course is made too near the thore, at least not far to the East of this Place, the Water is there so shallow that he could not come there so nigh.”

De boven aangehaalde zin: „which inclines me to think” enz. geeft ook een verklaring van het feit waarom Tasman, in tegenstelling met zijn tot dusver gevolgde gewoonte van overal namen te geven, de kapen, rivieren, baaien en eilanden op deze kuststrook van de „Van Diemen's bay” af, niet benoemd heeft — nl. wijl hij daar, vermoedelijk dan in tegenspraak met de route op de kaart aangegeven, te ver uit de kust bleef om die onderdeelen te onderscheiden en dus slechts de kustlijn in algemeene strekking kon waarnemen en weergeven; van daar ook wellicht, die voor hem ongewoon groote fouten in Breedte.

1) „A voyage to New-Holland”, etc. p. 94.

2) „This Place” is Dampier's ankerplaats bij het midden van den Dampier Arch., ongeveer bij Rosemary Eil. De ware Breedte daarvan is $20^{\circ} 25' Z.$

Tegenstrijdigheden en onnauwkeurigheden in Dampier's reisverhaal.

Het geloof aan de volkomen betrouwbaarheid van Dampier's verslag, wordt evenwel om de na te noemen redenen eenigszins op de proef gesteld. Uit den eersten zin aldaar, volgt nl. dat „this Place” bij Dampier 31' *Zuidelijker* ligt dan bij Tasman, terwijl het dan daarop in den tweeden zin heet „this Place” ligt (bij Dampier) 40' *Noordelijker* dan bij Tasman. Waar vergist hij zich ?

Dampier's opgave van 20° 21' Z.Br. komt te goed overeen met de ware Breedte van 20° 25', 1) is te gepreciseerd (het minutental niet afgerond op vol tiental), om niet juist geacht te worden. Is er dan in de 19° 50' van „Tasman's draught” soms een schrijffout gemaakt en moet dit bijv. 20° 50' wezen ? — Zoo ja, dan is Dampier's Breedte volgens den eersten zin 29' *Noordelijker* dan die van Tasman en stemt dit dan tamelijk wel overeen met het 40' *Noordelijker* van den tweeden. Tasman's Breedte van 20° 50' (verbeterde eerste zin) en 21° 1' (vgl. tweeden zin, nl. 20° 21' + 40') zijn dan vrijwel in harmonie èn onderling èn met de „zgn. Tasman-krt,” 1) die 21° 0' aangeeft. Dampier zou dus deze kaart a/b gehad hebben.

Een andere mogelijkheid is: de opgaven 20° 21' en 19° 50' in den eersten zin zijn goed, maar in den tweeden moet voor 40' *Noordelijker*, 40' *Zuidelijker* gelezen worden. — Daar volgens den eersten zin „dat punt” bij Dampier 31' *Zuidelijker* ligt dan bij Tasman, zouden alsdan de opgaven tamelijk wel overeenstemmen. Maar dan zou met de „Tasman's Draught,” noch de „zgn. Tasman-kaart” noch de „zgn. Visscher-kaart” kunnen bedoeld zijn ; want sinds op deze twee, „dat punt” resp. op 21° 0' en 19° 20' Z.Br. 1) ligt, zoude Dampier's Breedte van 20° 21', resp. 39' *Noordelijker* of 61' *Zuidelijker* geven dan de Breedte van zijn „Tasman's Draught,” terwijl Dampier voor het Breedte-verschil (vgl. eersten zin) 31' *Zuidelijker* en (vgl. verbeterden tweeden zin) 40' *Zuidelijker* constateert ; overeenkomst zou er dan niet bestaan.

Aangezien er nu geen andere groote kaarten van de reizen van Tasman in 1642/3 en 1644 bekend zijn, als de twee bovengenoemde, is bij gebreke aan verdere gegevens, de meest waarschijnlijke onderstelling : Dampier had de „zgn. Tasman-kaart” bij zich en schreef abusievelijk 19° 50' voor 20° 50'.

Wat zijn „Meridian or Difference of Longitude from Shark's-Bay . . . which is 232 Leagues” betreft, gaat Dampier ook niet vrij uit. Daar 1 L. =

1) Zie ook de tabel p. LXXX.

3' 15" Lengte is, 1) zou het Lengte-Verschil tusschen Shark's Bay (W-ingang ben. Dirk Hartog's Eil.) en „this Place" dus $754' = 12^{\circ} 34'$ bedragen, terwijl het volgens de zeekrt ongeveer $3^{\circ} 15'$ d.i. 60 Leagues is. Moet hier weër aan een schrijffout gedacht worden? Het Lengte-Verschil op de „zgn. Tasman"- en op de „id. Visscher-kaart" komt vrijwel met de werkelijkheid overeen; hoe of Dampier er dus van kan zeggen: „agrees well enough with my Account" is niet duidelijk.

In verband met boven aangegeven tegenstrijdigheden en het feit dat de tekst in den besproken eersten zin, zich in den tweeden meermalen en geheel onnoodig herhaalt, de vraag: heeft soms een ander als Dampier, dit gedeelte van zijn verslag opgemaakt en maar wat losse zinnen, aan twee afzonderlijke, verschillende rapporten ontleend, bij elkaar gevoegd? Het lijkt er inderdaad wel wat op.

*

*

Het resultaat van Tasman's tweeden ontdekkingsstocht stelde het Op-
perbestuur eveneens teleur.

Er was „niet[s] advantagieus opgedaen, maer wel arme naeckte strant-
lopers" zooals het, gelijk wij reeds mededeelden, in een schrijven aan de
Bewindvoerders in Holland luidde. En dat dit niet zoozeer aan de om-
standigheden, als wel aan de minder goede leiding werd toegeschreven,
blijkt ook uit de toevoeging: „Wat nu op ende in dit Zuyjderdeel is, blijft
onbekent, alsoo de luijden niet anders gedaen hebben als langs de cust te
seijlen, ende die ondersoecken sal wat de landen geven, moeten daerin
ende door wandelen, waertoe dese ondernemers seggen geen macht ge-
noegh gehadt te hebben." Dat dit laatste dan eenigermate wordt toegege-
ven, duiden de slotwoorden van dien zin aan: „daer al wat aen zij."

Ook over de
resultaten
van Tas-
man's twee-
de reis naar
het Zuid-
land, is het
Opperbestuur niet
tevreden.

Heette het reeds na afloop van de eerste reis, dat Tasman „tot onder-
soeck vande gelegentheden, gestalte ende nature der opgedane landen en
volckeren niet al te grooten devoir aengewend, maer ten principalen noch
alles voor een curieuser successeeur opengelaten heeft" — thans werd dit
minder gunstig oordeel nog verscherpt, waar naar Holland de verzekering
werd gezonden: „dat bij goede gelegentheit ende van tijt tot tijt alles na-
der sullen laten ondersoeken, door vigilanter ende couragieuser personen,
als tot nu daertoe gebruikct sijn," en waarop dan volgt: „Landen t' onder-
soecken is ijders werck niet."

1) Op de middelbreedte van $22^{\circ} 30'$.

Beant-
woordden
de resulta-
ten der bei-
de reizen,
met recht
niet aan de
verwach-
ting? — En
zooniet, wat
was daar-
van de
oorzaak?

Thans de vraag: berustte deze duidelijk afkeurende beoordeeling van Tasman's leiding, op billijke gronden — en zoo ja: was dan hij niet voor de opdrachten berekend geweest, of had er aan de uitvoerbaarheid van dezen het een of het ander gehaperd?

Beschouwen wij daartoe die opdrachten wat nader. Naar hun aard waren zij in drie onderdeelen te splitsen, onderscheidelijk omvattende een zeevaartkundige, een hydro-geographische en een commercieele taak. Zeevaartkundig: voor wat aangaat het behouden varen en het nauwkeurig bijhouden van het bestek; hydro-geographisch, d.i. dus het eigenlijk ontdekkings-werk: voor zoover betreft het opzoeken van nieuwe landen en zeestraten, het vinden van kortere veilige vaarroutes, het opnemen en oplooden van kusten en het in kaart brengen daarvan; commerciëel: met oog op der Compagnie's „negotie”.

Aan zijn zeevaartkundige opdracht heeft Tasman zeker ten volle voldaan. Van zijn groote ontdekkingsreizen keerde hij met alle schepen en met slechts gering verlies aan mannen, behouden terug — een feit dat zich slechts weinig bij zulke tochten in die en ook in later tijden voordeed. Een toonbeeld van zijn kalm beleidvol optreden en snel handelen in uren van gevaar, zal altijd blijven zijn manoeuvre bij het aanloopen der Fidji Eilanden; en de sobere taal waarin hij het gebeurde in die hachelijke oogenblikken weergeeft, toen het behoud van schip en leven alleen van hem afhing, doen begrijpen dat hij een leider was tot wien zijn ondergeschikten in vol vertrouwen opzagen. — Het bestekhouden, waarvoor hij, hoe groot Visscher's verdiensten ten deze mogen zijn, toch in elk geval de verantwoordelijkheid droeg, is niettegenstaande de eenvoudige hulpmiddelen gebleken zeer betrouwbaar te zijn; meermalen is het geroemd door groote vreemde zeevaarders die na hem die wateren bezochten.

Bij het opsporen van nieuwe verbindingswegen was hij echter minder voorspoedig, daar het hem niet gelukte van de groote zeestraten waar hij vóór kwam, de Cook's Straat, de beide Dampier Straten, Torres Straat en Dundas Straat den ingang of doorgang te vinden. Waar lag dit aan? Aan gebrek aan goeden wil om het te onderzoeken, aan moed of durf om het te wagen? In zekeren zin, wèl — namelijk voor zoover hij zich niet verantwoord gevoelde, met zijn slecht bezelde schepen zich te dicht onder onbekende kusten met hun onderzeesche gevaren te wagen.

Slechte
bebeeldheid
der Hol-

Inderdaad toch, waren de Hollandsche schepen in die dagen, vergeleken bijv. met die der Engelschen, slechte zeilers. In hoofdzaak lag het aan

hun bouw, waardoor zij te veel afdreven en dus niet in den wind konden opwerken en waardoor hun vaart te veel belemmerd werd. Nog in 1697 schreef de bekende scheepsbouwer Cornelis van Yk, ¹⁾ naar aanleiding van het in 1667 op de Theems vermeersterde en naar Holland overgebrachte lineschip „Royal Charles”: Sij [de Engelschen] hebben ons door haar Voorbeeld, binnen eenige jaaren, onse Scheepen niet soo Krom, dat is, voor en agter, niet soo veel opspringende, ook agter niet soo hoog, leeren maaken; want beide (mijns oordeels) nergens toe nut, maar doorgaans schadelijk zijn, dewijl Swakke, en Ranke Scheepen geevd, en veel *vaartsbelettende Windvang* ²⁾ met sig sleept. Verder heet het daar: 't Gevoelen van dat de Scheepen, om vaart te maken, niet het Water mosten van een kloven; maar hetselve gelijk als inslorpen, of daar over heen loopen, en alzo onder de Kiel doorjagen, was de reden waarom sij [de Hollandsche scheepsbouwers] dese Steeven dapper over 't Water lieten hangen en waardoor dus juist de schepen als een ballon op het water naar lij afdreven en opwerken er mede, vrijwel ondoenlijk was. Maar later werd deze fout erkend en schrijft dan ook van Yk: Heden [1697] werd dese Steven veel steilder gesteld . . . Ook vintmen de Scheepen hier door, aan haar onder Water sijnde Deel, veel Langer, en (gevolglijk) *om bij de Wind te zeilen, veel snediger geschikt.* ³⁾ De Ervarenheit leert ook daaglijks, dat Scheepen sodanig gebouwd, datse van alle kanten het Water gemaklijk kunnen van haar afwijzen, en alzo in haar natuurlijke Zwaarheid blijven, *veel meerder Weg afleggen,* ⁴⁾ als andere, die door haare platte, uitgebrookene, en over 't Waterhangende Boegen, haar selve uit haar Gewicht, en ter smoor, Zeilen.

Hier dus de onverdachte getuigenis van een bekend deskundige uit die dagen, welke het feit verklaart waarom Tasman zich in 1643 met zijn schepen bijv. niet in passages wilde wagen, waar doorheen Dampier zich in 1700 soms al opwerkende en tijstoppende tusschen eilanden en reven door, zooals bij den West ingang van Waigeo Straat ⁵⁾, wèl een weg durfde te zoeken en dien dan vond.

In den wind òp, was toch zoo'n ingang voor Tasman met zijn slechte zeilers niet te halen en met ruime gelegenheid er op aan sturende, liep hij groote kans, wanneer de doortocht bij nadering door reven of kustlijn afgesloten bleek, er niet meer te kunnen afzeilen en bij gebreke aan goeden ankergrond ⁶⁾, op de kust bezet te raken en zijn schepen te verspelen.

1) „De Nederlandsche Scheepsbouw-konst opengesteld". Jan ten Hoorn, Amsterdam 1697, p. 17 en 56.

2) Cursiveering van mij.

3) Ook genaamd Dampier Straat; aan Nieuw-Guinea's NW-Punt.

4) Zoo staat bij den O en ingang der Dampier Straat (NW-P.¹ van N. G.) onder den wal ± 100 *vm*; de andere Dampier Straat (NO-P.¹ van N. G.) is nog niet opgelood, doch ± 7

De schepen
blijven
meermalen
onnoedig
ver uit den
walen varen
daardoor
ongemerkt
aan den
ingang van
zeestraten
voorbij.

Toch krijgt men den indruk, uit sommige bepaalde gevallen af te leiden, dat hij in 't algemeen de veiligheids-coëfficiënt, zekerheids- of gemakshalve, wel wat àl te groot nam. Zoo o.a., toen hij medio April 1643 den Noordwal van Nieuw-Brittannië, bij Nieuw-Guinea's NO-Punt, in 't zicht loopende, dezen zonder verder insturen, op 5 à 7 mijl¹⁾ afstand, om de West volgde en zooals wij vroeger zagen, ²⁾ hierdoor de Dampier Straat tusschen die twee landen, ongemerkt voorbijvoer en dit, terwijl hij nog al hoopte daar een doorgang naar het Zuidland te vinden ! Het is toch duidelijk dat wie op een afstand Amsterdam — Utrecht van een kust verwijderd blijft, waardoor van deze dus behalve eenige bergtoppen niets boven de kim komt, bezwaarlijk kan zeggen ernstig gepoogd te hebben, zich te overtuigen hoe die kustlijn daar onder de kim verliep — te minder als de gelegenheid van weer en wind, zooals toenmaals, gunstig was.

Een gelijksoortig verzuim zoude kunnen genoemd worden, zijn in rechten koers voorbijvaren aan den breeden ingang van de Dampier Straat tusschen Nieuw-Guinea's NW-Punt en het eiland Waigeo, waar alles hem op een vermoedelijken doorgang wees; en dit dan, omdat Le Maire en Schouten met hun nòg slechter bezeilde schepen in een baai meenden verzeild te zijn. Als een nakomer zich steeds door opmerkingen van voorgangers, vrijgesteld acht nadere onderzoekingen in te stellen, dan zoude zeker veel belangrijk ontdekkingswerk achterwege zijn gebleven. — De weinige activiteit door Tasman ten deze ten toon gespreid bij Torres Straat en Melville Eiland, werd reeds vroeger t.d.p. besproken.

Het verwijt
van het Op-
perbestuur
dat de sche-
pen niet
veel meer
deden dan
langs de
kust te zeilen,
is niet
ongegrond.

Het verwijt van G.G. en R. dat „de luijden niet anders gedaen hebben als langs de kust te seijlen” kan dan ook met het oog op bovenstaande handelwijze, niet onverdiend heeten. Was bijv. die doorgang bij Nieuw-Brittannië tóen gevonden, dan was de geheele onnutte reis langs Nieuw-Guinea's Noordkust, in 1616 reeds door Le Maire en Schouten afgelegd, achterwege gebleven en had heel wat belangrijker ontdekkingswerk Zuidwaarts op verricht kunnen worden.

Datzelfde verwijt betref ook — en hier komen wij aan het commercieele gedeelte van de opdracht — het daardoor missen van gelegenheid, ten eerste om aanraking met de inboorlingen te krijgen, handelsrelaties met

mijl ben. en bez. den ingang staat ± 850 *vm*; bij den N^o ingang van Cook Straat is de diepte 60—80 *vm*; dus overal te veel om vlug te ankeren.

1) ± 37 à 52 K.M.

2) P. LVII.

hen aan te knopen en inlichtingen te ontvangen over de rijkdommen van kust- en achterland en ten tweede om deze zelf daar nader op te sporen.

Betreffende het eerste punt was de klacht juist, al zoude later blijken dat het een zaak betrof van heel weinig aanbelang, wegens het zeer lage peil van ontwikkeling en welvaart der inboorlingen. Onbillijk was echter zeer zeker de eisch dat zij, om te onderzoeken wat die landen eventueel zouden kunnen opleveren „daerin ende door [hadden moeten] wandelen”!

Zulk soort „wandelingen” in tropische en sub-tropische landen, met hun ongebaande wegen en oernatuur, kunnen — willen ze eenig succes hebben en zich dus verder dan een paar dagreizen van de kust uitstrekken — immers niet geschieden zonder behoorlijke uitrusting aan vivres, ruilmiddelen enz. en dragers om ze op te voeren, en zonder goed gewapend te zijn tegen mogelijk onvriendschappelijke ontmoetingen met inboorlingen. Men stelde zich te Batavia die zaak dus wel wat al te eenvoudig voor en zeker waren de schepen van Tasman met hun kleine bemanning, er ten eenenmale onvoldoende voor uitgerust. Hier dus een opdracht, die geen rekening hield met de omstandigheden.

Het verwijt dat Tasman niet hier of daar het binnenland nader onderzocht, is onbillijk.

Had men ten overvloede geweten, dat achter die kusten niets als schaars bevolkte, weinig voortbrengende of onvruchtbare landen lagen, soms ook woestijnen „ohne Ende”, zooals in NW-Australië, waarschijnlijk was dan dit verwijt wel achterwege gebleven. Maar . . . hoè groot zou het wel geweest zijn, als men had kunnen vermoeden, dat daar op de zandvlakten achter vrijwel de geheele Westkust van het Zuidland en op nog geen 3 dagreizen van de kust tegenover het pas ontdekte Tasmanië, bij Ballarat, dat „gout” — waar zelfs mannen als van Diemen, zij het dan „tot soulaes van de gemeene participanten ende eere des vinders” zoo naarstiglijk naar lieten zoeken — sinds eeuwen slechts op het oprapen of uitgraven lag te wachten?

*

*

Ten slotte het eindoordeel samenvattende, dan meenen wij zooals boven reeds werd opgemerkt, dat Tasman als Zeeman zeker ten volle aan zijn plicht en de in hem gestelde verwachting heeft voldaan; als Ontdekker? . . . Wij gelooven dat geen zucht om nationale gevoeligheid te sparen, een beletsel mag zijn om te erkennen, dat hij ten deze niet is vrij te pleiten van gebrek aan „curieusheit”, „vigilantie” en „couragieusheit” — zooals de termen van zijn veroordeeling door hoogerhand, in opvolging van tijd en beteekenis luiden.

Meermalen toch als aan hem, in de opdrachten aan wier opstelling hij zelf had medegewerkt, de toetssteen wordt aangelegd — en hier denken wij o. a. aan bijna al die boven breeder omschreven gevallen, waarin hij bij die vermoede zeestraten voor keerpunten op zijn reizen stond — heeft hij getoond in gebreke te zijn gebleven en daardoor het ongunstige over hem gevelde oordeel verdiend te hebben.

En dan — de mannen die over hem als rechter zaten, waren toch ook waarlijk niet de eersten de besten. Daar was een Antonio van Diemen, na 9 jaren dienst als Gouverneur-Generaal te vroeg door den dood aan de Compagnie ontvallen — van wien de Engelsche historicus Burney getuigde: „a name which will ever rank among the greatest promotors of maritime discovery” — voorts een Joan Maetsuijcker, die 25 jaar lang dien hoogen post met eere vervulde, om van de minderen als Cornelis van der Lijn, die toch ook dien rang bekleed heeft, en Salomon Sweers, Cornelis Witsen en anderen niet te spreken. — Het gaat inderdaad niet aan, hun oordeel, eerst verscheiden maanden na afloop van elken tocht op schrift gesteld — dus na rijp beraad en na Tasman zeer zeker tot zijn verdediging gehoord te hebben —, als overhaast, nog onder den indruk der teleurstelling over het weinig „proffijtelijke” der resultaten, als onbillijk, ter zijde te schuiven.

Had Tasman op zijn eersten meest beteekenenden tocht, niet, dank zij het gelukkig toeval, dat hem wegens slecht weer een lagere Breedte en beter gelegenheid deed opzoeken, Tasmanië en Nieuw-Zeeland ontdekt — was hij dus zonder iets te zien tot de Lengte der Salomonis Eilanden doorgegaan, dan zoude zeker de ontdekking van slechts een tweetal der talrijke Zuidzee-eilandgroepen, de Tonga en Fidji, hem geen grooter wereldbekendheid hebben gegeven en zijn naam ook in Holland even weinig tot het algemeen zijn doorgedrongen, als geschied is met Mr. Jacob Roggeveen wegens diens omzeiling van den aardkloot in 1721/22; de ontdekking van het Paasch Eiland was op dezen tocht het piéce de résistance, de voornaamste vrucht van alle moeite en kosten.

Een beeld zich te vormen van Tasman als mensch, is niet wel mogelijk, want niets wat hierop eenig licht zoude kunnen werpen, brieven van of aan hem, een dagboek, zijn er tot heden tot ons gekomen. In zoover misschien te betreuren, wijl daardoor allicht zijn persoonlijkheid aan aantrekkelijkheid zoude gewonnen hebben; het weinige toch dat wij thans van

hem weten — zijn optreden op de Philippijnen en op Engano — deed hem kennen als een man van, zelfs voor die tijden, ruwen onbeschaafden inborst.

Maar afgezien hiervan — dan hebben wij Tasman, met zijn ambts- en tijdsgenooten Quast, Vries, Visscher e.a. te rangschikken onder hen, die zich door hun liefde en geschiktheid tot den zeedienst, hun bekwaamheid en groote werkkraft, voor de O. I. Compagnie, juist in haar eerste tijden van ontwikkeling en expansie, zulke waardevolle dienaren toonden. Leiding, in hoogerem zin, gaven zij niet. Die ging, met de bezieling, uit van mannen grooter, hoogerstaande dan zij, van een Jan Pieterszoon Coen, een Antonio van Diemen, een Joan Maetsuijcker, die met ver vooruitzienden blik wisten aan te wijzen, de groote lijnen waarlangs de zaak der Compagnie moest worden en inderdaad ook werd vooruitgebracht. Voor Tasman en de anderen, was dan de meer bescheiden maar toch ook zeker belangrijke taak weggelegd, de gegeven opdrachten uit te voeren.

Dit, geholpen door de fortuin en gesteund door bekwame medewerkers als Visscher e.a., in verschillende opzichten met groote verdienste te hebben gedaan en werk te hebben geleverd waarvan zij die na hem kwamen steeds de nauwkeurigheid prijsden, geeft hem zeer zeker recht op een eervolle plaats onder de opbouwers van „Overzeesch-Nederland.”

TOELICHTING.

In het Journaal zijn de Lengten gerekend van af den Meridiaan over de Piek van Teneriffe, 16° 39' W. van Greenwich.

Bij de behouden koers en verheid moet aangenomen worden dat de koers rechtwijzend is opgegeven en de verheid uitgedrukt in sgn. Snellius-mijlen; 1 mijl = 1900 Rijnlandsche Roeden = 7185 M.

Peilingen, als zijnde afgelezen op het miswijzend kompas, moeten als miswijzend beschouwd worden.

Loodingen zijn opgegeven in vademmen van 6 oude Amst. voeten = 1.70 M.

In het „Aanhangsel” is een en ander nader toegelicht.

Waar in het Journaal de opgaven van Breedte, Lengte, koers of verheid cursief zijn gedrukt, wordt hiermede aangeduid dat die opgaven bij het narekenen van het bestek foutief zijn bevonden.

In het „Aanhangsel” vindt men bij den betreffenden datum, daarbij lettende op de indeeling van de reis in de opeenvolgende trajecten, de verbeterde waarden vermeld en wel onder de rubrieken a, het Breedte-bestek, voor zoover betreft fouten in Breedte en onder b, het Lengte-bestek, voor wat aangaat alle overigen. Tevens is daar aangegeven de invloed welke die fouten op het Journaal-bestek gehad hebben.

De in Journaal-noten en het „Aanhangsel” voorkomende verkortingen, in de zeevaartkunde gebruikelijk, hebben de volgende betekenis:

<i>b</i> Breedte.	<i>l</i> Lengte.
Δb veranderd in <i>b</i> , uitgedrukt in minuten-meridiaan.	Δl veranderd in <i>l</i> , uitgedrukt in minuten-parallel.
<i>mb</i> middel- of gemiddelde <i>b</i> .	<i>afw</i> afwijking, d. i. veranderd in <i>l</i> , uitgedrukt in minuten-equator.
<i>k</i> koers.	<i>vm</i> vadem.
<i>v</i> verheid.	
<i>m</i> mijl (1 <i>m</i> = 4 min.-mer.).	
<i>Berghoogten zijn opgegeven in voeten van 0.30 M.; diepten in vademmen van 1.80 M.</i>	

Kaart N° 1B.

Wassende kaart naar de GROOTE GLOBE van BLAEU (\pm 1648) in het Geogr. Inst. te Utrecht.
(Op $\frac{1}{5}$ der ware grootte.)

N.B. Over dit eenige in Nederland bestaande exemplaar, zie bij „Cartographie”, sub 2.

Journael ofte Beschryvinge

door mij, Abel Janszⁿ Casman van een voyagie/ gedaen vande
stadt Batavia in oost Indien/ aengaende de ontdeckinge van 't
ombekende Zuytlandt/ inde Jare Anno 1642.

Aug^o A^o 1642.

Journal ofte beschrijvinge door mij, Abel Janszⁿ Casman vaneen voya- gie/ gebaen vande stadt Batavia in oost Indien/ aen- gaende de ontdeckinge van 't onbekende Zuytlandt, inde Jare Anno 1642, den 14^{en} Augustij-Godt almachtich gelieve hiertoe Zijnen Zeegen te geben Amen.

Adij. 14en Augustij A^o 1642 Zijn met ons 2 Scheepen van de reede Bata-
via onder Zeijl gegaen, te weten 't Iacht heemskercq ende 't fluijt-
Schip de Zeehaen, de wint noort oost met goet weder, opdato des
avonts is de Zeehaen aen 't eijlandt rotterdam aen de gront geseijlt
des nachts sonder merckelijcke schade daer weder aff geraekt, ende
hebben ons tot vorderingh vande reijze nade straet Zunda vervoecht.

Adij. 15en d^o Tegens avont sijn bijde hr Sweers gecomen, die op 't Iacht
bredam was, daer uijt verstonden datter een quelpaert aende hoeck
van bantam ten ancker lach dat uijt 't vaderlandt gecomen is, 's nachts
sijn voor anier ¹⁾ ten ancker gecomen op 22 vadem alwaer ons Schip
hebben opgeredt, alsoo 't Zelve soo ongereddert lach, dat 't onmo-
gelijck waer om mede in Zee te gaen.

Adij. 16en d^o de wint noch oost doorgaende coelte, de stroom gaet hart de
straet Sunda uijt savonts met de landtwint lichten onse anckers, ende
gingen onder seijl, setten onsen cours om tusschen de prince-Eijlan-
den ende cracatouw door te Zeylen.

Adij. 17en d^o des morgens hadden de prince eijlanden Zuijt west ende craca-
touw noort west ten noorden van ons, de wint Zuijtoost ende onzen
cours Zuijt west ten westen, 's middachs hadden het Zuijdelijck van
de prince Eijlanden oost Zuijt oost van ons 5 mijlen, hadden de Zuij-
der breete van 6 Graden 20 minuten Langhte 124 ²⁾ gra : nade mid-
dach in stilte gedreven : ditto geresolveert dat van de straet Zunda
Zullen 200 mijlen Zuijt west ten westen aen Zeijlen tot opde Zuijder
breete van 14 graden daer van daen west Zuijt west aen, tot op de
Zuijder breete van 20 graden daer van daen recht west aen tot het
Eijlant Mouritius.

Adij. 18en d^o gegiste breete 6 graden 48 minuten, langhte 123 gra. 20 mi-

1) Anjer. 2) *Cursief* gedrukte opgaven van Br., L., koers of verheid zijn bijnarekenen
van het bestek foutief bevonden. Zie „Toelichting” hiervóór en „Aanhangsel” bij betreffend
Traject en datum.

Augo A° 1642.

nuten de wint Zuijtoost met goet weer, cours behouden Zuijt west ten weste gelijk op 17^{en} met den raet hebben geresolveert, ende geseijlt 13 mijlen 's nachts harde regen met donder ende blicxem

Adij. 19en d° 's middachs bevonden breete 8 Graden 38 minuten langhte 120 Graden 35 minuten geseijlt 36 mijlen, cours naer gissinge behouden Zuijt west ten westen, maer bevinden ons Zuijdelijcker ¹⁾, de wint Zuijtoost ten ooste topseijls coelte miswijzinge 3 graden noort westeringh.

Adij. 20en d° 's middachs bevonde breete 10 gra : langhte 118 gra : 30 minuten de wint Zuijtoost ten ooste topseijls coelte, cours behouden Zuijt west ten weste, geseijlt 36 mijl goet weer dat met een slecht water.

Adij. 21en d° 's middachs bevonden breete 11 Graden 12 minuten lenghte 116 graden 42 minuten de wint Zuijtoost topseijls coelte, cours behouden Zuijt west ten westen ende gezeijlt 32 mijlen, Zagen veel gevogelten maeckten gissingh de langhte van de Coques ²⁾ Eijlanden te hebben, miswijsinge 5 Graden noortwesteringh.

Adij. 22en d° 's middachs bevonden breete 13 graden 31 minuten, lenghte 114 graden 40 minuten, de wint Zuijtoost topseijls coelte cours behouden Zuijtwest ten westen ende geseijlt 36 mijlen.

Adij. 23en d° 's middachs bevonden breete 13 graden 57 minuten langhte 112 graden 23 minuten, de wint Zuijtoost met een doorgaende coelte cours behouden Zuijt west ten weste, gezeijlt 40 mijl de Zee schoot noch hert uijt den Zuijt westen ende Zuijt Zuijt westen.

Adij. 24en d° 's middachs bevonden breete 14 graden 29 minuten, langhte 109 graden 41 minuten, de wint Zuijt oost met een doorgaende coelte, cours behouden west ten Zuijen ende geseijlt 40 mijlen.

Adij. 25en d° 's middachs bevonden breete 15 grade 13 minu : langhte 107 gra : 20 minu : , de gegiste breete 15 gra : 28 minu : de wint Zuijt oost met een doorgaende coelte cours behouden west Zuijt west, wel soo westelijck ende geseijlt 38 mijlen miswijsinge Noort westeringh 8 graden 20 minuten.

Adij. 26en d° 's middachs bevonden breete 16 Graden, ende lengte 105 graden 12 minuten, de gegiste breete 16 grade 7 minuten, de wint Zuijt Zuijt oost topseijls coelte, cours behouden west Zuijt west wel soo westelijck ende gezeijlt 36 myl miswijsinge 11 Graden.

Adij. 27en d° 's middachs bevonden breete 16 Graden 40 minuten, langte 103 graden 32 minuten, de wint Zuijt oost doch Zavonts oost, slappe

1) Zie „Aanh.” bij : Traject Bat.-Maur., a. *Het Lengte-bestek.* 2) Cocos of Keelings Eil^{en}.

Aug^o A^o 1642.

topseijls coelte cours behouden west Zuijt west ende geseijlt 26 mijlen, miswijsinge 12 graden 30 minuten.

Adij. 28en d^o's middachs naer gissinge opde Zuijderbreete van 17 gra : 7 minu : ende lenghte 102 graden 22 minuten, de wint variabel met donckere locht, cours behouden west Zuijt west ende geseijlt 18 mijlen.

Adij. 29en d^o's middachs, gegiste breete 17 graden 50 minuten ende lenghte 100 gra : 34 minuten; nadenmiddach variabele winden, in d'eerste wacht 3 glasen uijt Zijnde; doen cregen de wint weder Zuijt Zuijt oost topseijls coelte cours behouden west Zuijt west ende geseijlt 28 mijlen.

Adij. 30en d^o's middachs gegiste breete 18 graden 51 minuten langhte 97 graden 58 minuten, de wint Zuijt oost met regen caeckiens ¹⁾ cours behouden west Zuijt west ende geseijlt 40 mijlen, ontrent den Middach brack de Zeehaen sijn blinde ree ²⁾ instucken.

Adij. ul^{mo} d^o's middachs gegiste breete 19 graden 55 minuten langte 95 gra : 14 minuten, de wint Zuijt Zuijt oost ongestadich met motregen cours behouden west Zuijt west ende geseijlt 42 mijlen, weijnich naer den middach overslach met de Schippers ende stuerluijden gemaect; door malcander gereeckent, bevonden ons opde Zuijder breete van 19 graden 48 minuten ende middellanghte van 95 gra 24 minuten ³⁾ liepen noch west Zuijt west aen tot den avont ende doen west aen, als hebbende de breete van 't eijlandt Mouritius.

Adij. p^{mo} septembr' s middachs gegiste breedte 20 gra : 28 minu : ende lengte 92 gra : 19 minu : de wint Zuijt oost doorgaende coelte, met motregen cours behouden west ten Zuijen ende geseijlt 42 M.

Adij. 2en d^o's middachs gegiste breete 20 gra : 28 minuten, lenghte 89 gra : 29 minuten de wint oost Zuijt oost met een doorgaende coelte ende motregen, holle Zee's cours behouden west geseijlt 40 mijlen miswijsinge 20 graden noort westeringe des nachts.

Adij. 3en d^o's middachs bevonden breete 20 graden 36 minuten; langhte 86 Graden 56 minu : de wint oost Zuijt oost topseijls coelte met goet weer cours behouden west ende geseijlt 36 mijlen.

Adij. 4en d^o's middachs gegiste breete 19 gra 55 minu : langhte 85 gra : 13 minuten, de wint oostelijck slappe topseijls coelte, cours behouden west noort west geseijlt 26 mijlen, miswijsinge 22 graden 30 minuten 's nachts d'eerste wacht uijt, Zagen landt hielden den geheelen nacht bij met cleijn Zeijl.

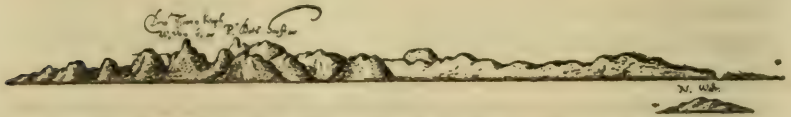
1) Buien. 2) Ra. 3) Niet deze *b* en *l*, maar de eerst opgegevene, blijken echter voor het berekenen van het geg. bestek op 1 Sept. gebruikt te zijn.

Septembr A^o 1642.

Adij. 5en d^o 's morgens Zagen dat het eijlandt Mauritius was, hielden er op dragende ende sijn ontrent 9^{en} ueren aldaer ten ancker gecomen hadden de breete van 20 gra: ende lenghte 83 graden 48 minuten waren naer gissingh noch 50 mijlen beoosten 't eijlandt Mouritius doen 't Zelve Zagen.

[1] Aldus Verthont hem 't Eijlant Mauritius Als ghij 4 Mijlen Buijten de Wal Zijt.

[2] Aldus Verthoont hem 't Eijlandt Mauritius Als het omtrent 3 Mijlen Van u is.

[3] Aldus Verthoont hem 't Eijlandt Mauritius Als het omtrent 1 a 2 Mijlen Van u is.

Adij. 6en d^o Zonden Zes Matroozen, drie vande Zeehaen ende 3 van ons schip nevens een onser onderstuerluijden, naer 't bosch tot behulp vande Iagers in 't vangen ende affbrengen van 't wilt, 's middachs Zagen een schip buijten de baij voor 't gadt, 't welck ontrent 4 ueren daer nae bij ons ten ancker gecomen is, als wanneer verstonden 't Zelve den Arent uijt patria comende, den 23 april passado, in vloote vande scheepen salmander ende Zutphen, 't Iacht de Leeuwerick ende 't galiodt de visscher, uijt Texel gezeijlt was, welcke Schepen en Iachten aende Zoute eijlanden ¹⁾ van hem gescheijden sijn, om hunne reijse na batavia te vervorderen, gemelten Arent bracht eenige provisie, als victualie ende amonitie van oorlooge, oock chrijs ende boodts volcq voor 't eijlandt Mouritius d'opperhooffden van geseijde Iacht rapporteerden, aen den Command^r vander stel; dat sij lieden op 27^{en} verleden aen diego rodrigos gecomen waren, vermoedende 't Zelve Mauritius te wesen, vermits bij na op eene hooghte leijdt, alwaer sij lieden een ffrans schip ter reede vonden, uijt welcken niet ten rechten hadden kunnen vernemen, van waer' garriveert was, vermits haer dubbel Zinnige responce, eenige gaven voor dat van die-

1) Kaap-Verdische Eil^{en}.

Septemb^r A^o 1642.

pen¹⁾; andere dat uijt 't roode meir quamen, ende dat hare meijninge was nade mascarinas ofte wel aen madagascar te loopen; was met hun lieden gelijk van gemelte Eijlandt genavigeert, ende den 5^{en} deser 's middachs van haar gezcheijden; des avonts hadden hem noch in 't gezicht, als wanneer Zagen dat sijn cours west Zuijt west stelden, op dit rapport sont den command^r voorn^tapeetestant eenich volcq naerde noort west sijde van 't eijlandt, omme te besichtigen ofte den ffransman sich derwaerts oock getransporteert hadde, prezumeerende dat hij d'onze wel mochte gesocht hebben 't abuzeeren, ende van meijninge Zijn aldaer eenich ebbenhout te hacken 't welck hem mislucken Zoude.

Adij. 7en d^o sijn meest den geheelen dach bezich geweest met talijen en stagen; vermist, 't want out, Zwack ende niet veel te vertrouwen is, hebben aen weder sijde van 't groote en ffocke want noch drie hooftouwen tot verzeekeringe gelecht, Tegens den avont hebben 8 stucx bocken en een varcken van Landt becomen.

Adij. 8en d^o 's morgens sonden 4 bocken vande 8 dittos op gisteren becomen aende Zeehaen, van waer noch een Matroos hebben doen halen ende een van d'onse daer bij gevoecht, de Zelve naer landt gesonde tot assistentie vande Iagers ende 't volcq dat op 6^{en} dezer der waerts gegaen is.

Adij. 9en d^o Zonden een onser Timmerluijden nevens 7 a 8 matroosen soo van ons als vande Zeehaen, naar t bosch om Timmerhout te hacken; nade middach schreven een ordinantie aen d'overheden vande Zeehaen; waer bij haer gelasten, niet meer als een halff mutsien Arack, daeghs onder hun scheepsvolcq tot rantsoen te geven, d'E: Command^r van der stel cundicht ons; geen ander ordre van d'E: D^e H^r Gouv^r generael ende raden van India te hebben, als een pijmpeltien Arack onder sijn Volck te schencken; ende dat noch maer aen die geene welcke cout nadt ende vuil Zijn, omme dan de meeste vrede minste onlust en onwillicheijt onder 't volcke behouden hebben best geoordeelt ons volcq, voor soo lange hier ter reede leggen maer een halfien Arack des daeghs uijt te deelen.

Adij. 10en d^o hebben d'E: vander stel, door onsen Schipper Ide Tiercxz^a aen boort doen halen, ende met sijn E geconfereert, ofte niet noodich voor onse scheepen, ende nuttel^k voorde Compagnie Zoude sijn, aleer van hier vertrecken, om onze gedestineerde reijse, voorder 't ondernemen, een rendezous plaetse concluderen te meer alsoo

1) Dieppe.

Septembr A° 1642.

d'E Dr H^r Generael ende raden van India, 't Zelve in onse Instructie wel expresselijck ende serieuslijck manderen ende recommanderen; naer goet overlech, hebben alle schippers opper ende onderstuerluijden aen boort doen verschijnen ende hun lieden voorgedragen, dat Ider tegenwoordich schriftelijck haer advijs Zullen geven, wat men best voor een rendezvous behoort te nemen, wanneer door hart weer storm ofte ander interval ('t welcq niet verhoopen ende den goeden Godt verhoede) vanden anderen quamen te geraecken om weder bij den ander mogen te comen; als wanneer Ider's advijs gehoort hebbende, rezolveeren Zullen 't gunt ten meeste dienste vande Comp^a, en oirbaer onser voijagie, noodich wesen mach, 's avonts bequamen 8 bocken 2 varckens vanlandt, onzen Timmerman Ian Ioppen is mede aen boort becomen, cundichden dat eenige balcken gehouwen hadden; maer te dier plaetse geen meer bequaem hout te becomen is.

Adij. 11^{en} d^o 's morgens is onzen Schipper nevens geseijden Timmerman met de boot naer 't bosch gevaren, om 't houtwerck van daer te halen 't Zelve aen 't ffort ffredricq Heijndrick, omme tot plancken ende sijn bequaemste gezaecht te worden, gebracht, nademiddach hebben 4 bocken en een varcken aan die vande Zeehaen gelanght.

Adij. 12^{en} d^o 's morgens is onse boodt voor de tweede werff, naer 't bosch gevaren ende heeft andermael, eenige balcken aen voorgeroerde ffort gebracht, Tegens den avont creegen weder 12 stucx bocken van welcke de helft aande Zeehaen Zonden; onsen Schipper rapporteerden dat een onser Matroosen genaempt Ioris claesen van bahuijs; met arbeijden van een balck die aen landt gesaecht Zoude werden, hem deerlijck verzeert heeft, waerover onsen opper ende onderbarbier op staende voet aen laendt Zonden, omme den patient te viziteren, ende noodich behulp te doen.

Adij. 13^{en} d^o op heden anders niet voorgevallen, als dat een Zack rijs voor ons Volck naer 't bosch gesonden, ende een wangh op onse groote raa geleijdt hebben.

Adij. 14^{en} d^o hebben weder 4 stucx bocken en 2 varckens van landt becomen waer aff van elcx de helft aen 't fluijt Schip de Zeehaen overgaven, 's avonts is 't volk op 6^{en} deser door d'E vander stel uijt gesonden weder gekeert, rapporterende: dat nergens in geenige baijen, den ffransman vernomen hadden.

Adij. 15^{en} d^o 's morgens sonden onsen hooghboots en schiman met partye Matroosen en touwerck aen landt om lijn te slaen.

Septembr A^o 1642.

Adij. 16en d^o is 't Iacht cleijn Mauritius van alhier gescheijden, sal ontrent 10 mijlen om d'oost ebbenhout gaen halen tot carga vanden Arent ontrent 't gadt comende, heeft 'et geanckert vermits door de harde wint niet uijt geraecken conde, Tegens den middach is den raet van 't ffort ffredrick hendricq, de Zchepen heemskerq, Zeehaen ende 't Iacht den Arent, aen des Admirael's boort, door d'E Command^r vander stel ende Tasman beroupen, in des Zelffs vergaderinge geproponceert ende geresolveert, 't gunt bij resoluittie van dato deser blijktt; Tegens den Avont, is onsen onderstuer^m chrijn heijdrick die op 6^{en} dezer naer de Iagers int bosch gezonden hadden weder aen boort gekeert, met Zich brengende 10 stucx bocken op dato hebben een van d'onderstuerluijden op de Zeehaen geordineert naer 't bosch in onse sturmans plaetse te gaen.

Adij. 17en d^o 's morgens sonden onsen anderen onderstuerman Carsten Iurriaenzⁿ met Zes Matroosen naer 't bosch om branthout te hacken Tegens den avont hebben 4 stucx bocken van de 10 dittos op gisteren becomen aen die vande Zeehaen overgegeven; op heden hebben met ordinantie van den command^r vander stell volgens de resoluittie van gisteren, 't volgende uijt Iacht den Arent gelicht ten behoeve van ons schip ende Zeehaen Namenlijck:

6. Trossen soo cleijn als groot.

1. rolle canefas.

20 stucx blocke soo groot als cleijn

$\frac{1}{2}$ huijt pompleer.

6 gijslijntiens.

1 worpancker.

partije pladthooffde spijkers

4 stucx hooren om de lantaren mede te lappen.

Adij. 18en d^o niet anders gepasseert, als dat een wangh achter tegen onse focke mast gelecht, ende 6 stucx varckens van landt becomen hebben vande welcke des avonts met den doncker 3 dittos aenden Quartie-meester vande Zeehaen gaven.

Adij. 19. hebben de Timmerluijden 't schip van buijten gedreven, de lecken die vinden connen gestopt, voorts alles versien ende de naeden wel gepeect.

Adij. 20en d^o ben met S^r vander Maerzen ondercoopman en seconde ¹⁾ opt fort fredrick hendrick, 's morgens vrouch om de west van 't eijlandt Mauritius, uijt schieten gegaen ende sijn tegen den Middach met

1) second = tweede of onderbevelhebber.

Septembr A° 1642.

13 stucx wilde vogelen weder aen boort gecomen, heden hebben partije gezaeghde plancken van 't landt doen halen ende oock eenich lijn laten slaen.

Adij. 21en d° 's morgens is 't Iacht cleijn Mauritius buijten geraeckt ende naer sijn gedestineerde plaetse; om ebben hout tot lading van den Arent van daer te halen gezeijlt; hebbende Zedert 16^{en} stantij dat van hier scheijden, door de harde oost Zuijtooste passaeet wint niet connen uijt comen, op dato hebben een nieuwe groote marsse, ende op de flocke nevens des selfs marsse raa elck een wangh gemaect, Zavonts bequamen 10 stucx vee van landt, te weten 7 bocken en drye varckens.

Adij. 22en d° 's morgens sijn wij en Gerrit Ianszⁿ schipper vande Zeehaen nevens partije matroosen met hunne bijlen naer bosch gevare omme ons van goet Timmerhout tot Marsse raa.s, ancker stocken ende besaenst roeijts etc^a voorde voordr aenstaende vojagie te versien ende sijn tegens den avont weder gekeert met brengende een ronthout bequaem voor een wangh op een marsse raa te gebruijcken, met oock een anckerstock voor ons en twee dittos voorde Zeehaen.

Adij. 23en d° hebben 3 ancker stocken en een ronthout tot een marsse raa, met partije branthout uijt bosch, ende een boot water beoosten t ffort ffredricq henrick uijt een affloopende spruijtte gehaelt.

Adij. 24en d° haelden 3 chaloupe branthout en 3 boodts water van landt Tegens den avont bequamen met de Iagers chaloup 5 bocken ende 3 varckens van welcke 3 stucx bocken ende een varcken savonts inde boodt vande Zeehaen gelangt hebbe, 's nachts inde tweede wacht cregen nog een boodt met 7 varckens water aen boort.

Adij. 25en d° 's morgens met den dach hadden een slap coeltie vande wal, eerst uijtten noord noord oosten, naderhandt wat stijver vande noort west ten westen ende west noort westen, 't welck noch d'eerste landt wint is die gehadt soo lange hier geanckert gelegen hebben heden sijn 2 chaloupen branthout ende twee boodts water van Landt gehaelt, op dato heeft onsen opperstuerman Maior francoijs Iacobszⁿ met Sr Gilsemans 't landt aff gesteecken.

Adij. 26en d° hebben den raet van heemskercq ende de ffluijt Zeehaen beroepen ende geresolveert op 4^{en} Toecomende van hier te vertrecken als bijde resoluijtie breeder te beoogen is.

Adij. 27en d° Zonden onsen onderstuer^m chrijn heijndrickse naer 't bosch om branthout te hacken.

Septembr A^o 1642.

Adij. 28en d^o hebben onse chaloup ende boodt naer 't bosch om branthout van daer te halen gesonden.

Adij. 29en d^o continueerden noch met chaloup ende boodt om branthout te Zenden, op heden is 't Iacht cleijn Mauritius weder gekeert mede brengende een vande Madagascarse wech geloopen slaven.

Adij. 1mo d^o hebben noch aldoende geweest met branthout te halen; tegens den avont bequamen 10 stucx bocken.

Adij. 2mo Octobr waren met chaloup ende boodt noch al continueel besich om branthout te halen Tegens den avont bequamen 9 stucx soo bocken als geijten van Landt.

Adij. 2en d^o waren noch aldoende met branthout ende vaten die dagel^k ledich raecten vol water te halen.

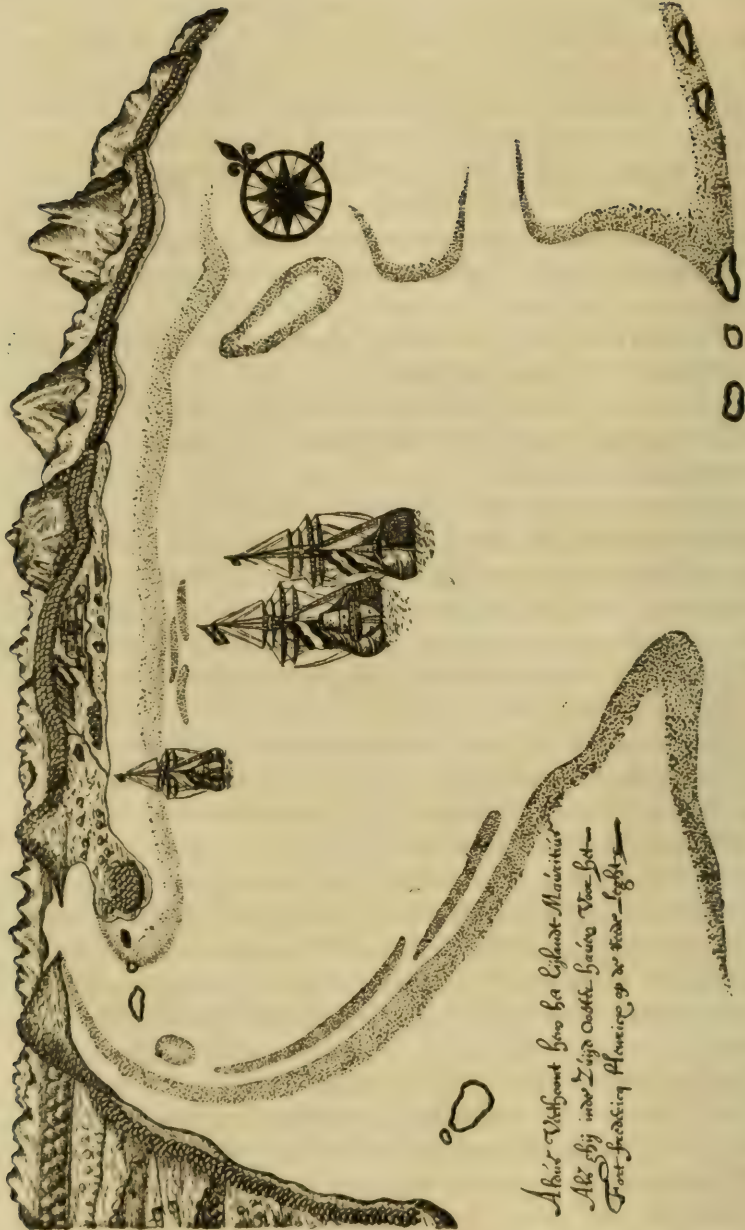
Adij. 3en d^o continueerden noch met boodt en chaloup water en branthout te halen met den doncker bequamen 7 stucx vee te weten 2 varckens 4 bocken ende een geijt.

Adij. 4en d^o sijnde den geprefigeerden dach om onder Zeijl te gaen doch conden door contrarie wint niet uijt geraecken, soo dat genootZaecht waren te blijven leggen, derhalven Zonden den piloot Maior francoijs Jacobszⁿ met den opperstuerman vande Zeehaen, heijndrick pietersen om t ooster gadt daer wij Zouden uijt Zeijlen te diepen welcke met 't hooghste water ende dat in springh niet meer bevonden als qualijck 13 voeten.

Adij. 5en d^o de contrarie wint noch al continueerende, conden niet uijt geraecken der wegen sonden onse chaloup ende den onderstuer^m Carsten Iurriaenzⁿ met de Zeegen uyt visschen, die weder keerende voor 't geeheele scheepsvolck een Treffelijcke Zoode bracht.

Adij. 6en d^o hebben een worp gedaen om 't Zuijtoostergadt uijt te geraecken, ende het tweede uijtgebracht, maer door de harde contrarie wint 't Zelve moeten laten berusten, Tegens den avont verstonden, dat het uijtgesonden volck om de madagascarse wech geloopen slaven te gaen Zoucken weder gekeert waren, sonder dat eenige vande wech-geloopene vernomen hadden; op heden bequamen andermael voor 't gansche scheeps volck een goede Zoode visch.

Adij. 7en d^o de wint uijt de oostelijcker handt waren noch doende om uijt te werpen; 's avonts quamen onder de eijlanden voorde Baij leggen op 17 vadem vuijle gront, dese baij is Zeer qualijck uijt te comen, doordien dat den Zuijtooste wint alhier continueerlijck doorwaeijt, die alhier niet noodich van doen heeft behouft alhier niet te comen.

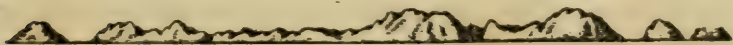
*Aldus Verthoont hem ha Eijlandt Mauritius
 Als ghij inde Zuid Oostre See des Van-Bat-
 Fort sekerling Pluving op de Reede Leght.*

[4] Aldus Verthoont hem het Eijlandt Mauritius Als ghij inde Zuid Ooster hauen Voor het Fort fredericq Henricx op de Reede Leght.

Octobr A^o 1642.

- [5] Aldus Verthont het Eijlandt Mauritius Als ghij 2 Mijlen Vande Zuidoost Hauen
Zuijd Zuijd Oost in Zee Zijt.

- [6] Aldus Verthoont het Eijlandt Mauritius als ghij 5^{en} Mijlen Vande Zuidoost hauen
Zuijen in Zee Sijt.

Adij. 8en d^o 's morgens regenachtig weer ende het luchtien uijt de wal dat met dwarrel winden, lichten onse anckers op maer door contrarie winden, mostense weder laten vallen, ontrent acht ueren cregen de wint Noort oost ten ooste lichten onse anckers op ende Zijn alzo Zuijt oost in Zee geloopen, daer Godt voor sij gelooft ende gedanckt; dit eijlandt Mauritius leijt op de Zuijder breete het Zuijteijnt van 20 graden 12 minuten ende langte 78 gra : 47 minu : stelden onsen cours Zuijt Zuijtoost aen, alsoo de wint noortoost hadden, dat met een slappe topseijs coelte 's middachs stelden onsen cours Zuijden ten oosten aen.

Adij. 9en d^o 's middachs bevonden breete 21 graden 5 minuten langhte 78 graden 47 minuten, cours behouden Zuijen ende geseijlt 13 mijlen, dat met goet weer ende een labber coelte; de wint uijtten Zuijtoosten hebben meede een resoluittie van schaffen getrocken, gelijk bijde Zelve blijcken Zal, Zavonts Zagen het Eijlandt Mauritius noch.

Adij. 10en d^o 's middachs op de gegiste breete van 21 graden 54 minuten langhte 78 graden 11 minuten, cours behouden Zuijtwest ten Zuijen ende geseijlt 15 mijlen, de wint uijtten Zuijtoosten slappe topseijs coelte, tegens den dach begon de Zee hart aen te schieten uijt den Zuijdelijcker handt, ende bevonden dat onse bezaens mast inde vischer gansch in stucken waer, alsoo datter twee wangen op moste leggen.

Adij. 11en d^o 's middachs gegiste breete 23 graden 28 minu : langhte 77 gra : 51 minuten, de wint Oostelijck slappe topseijs coelte, cours behouden Zuijden ten westen ende geseijlt 24 mijlen.

Adij. 12en d^o 's middachs bevonden breete 25 Graden 18 minu : langhte 77 graden 51 minuten, de wint noordelijck slappe topseijs coelte, dat met goet weer ende een clare locht met slecht water; cours behouden Zuijden ende geseijlt 28 mijlen hebben meede een wanhg op

Octobr A^o 1642.

onse besaensmast geleiijt miswijsingh 23 Graden 30 minuten noord westeringh.

Adij. 13en d^o 's middachs gegiste breete 27 gra : 26 minu : langhte 77 gra : 51 minuten, cours behouden Zuijden ende geseijlt 32 mijlen de wint uijtten noortwesten, 's morgens met regen ende een topseyls coelte.

Adij. 14en d^o 's middachs bevonden breete 29 graden 20 minu : langhte 78 graden 45 minuten, cours behouden Zuijt Zuijtoost geseijlt 29 mijlen de wint west ende west Zuijt west, dat met een topzeijls coelte, 's nachts d'eerste wacht uijt, de wint Zuijt suiit oost wenden het om de west, miswijsinge 23 graden 30 minu.

Adij. 15en d^o de wint Zuijt oost ende oost Zuijtoost, dat met een donkere locht stijve coelte, 's middachs gegiste breete 29 graden 45 minu : langhte 78 graden : 57 minu : cours behouden Zuijt Zuijtoost ende geseijlt 7 mijlen ; tegens den avont cregen de wint oost ten Zuijden met motregen.

Adij. 16en d^o de wint Zuijden ende Zuijt Zuijtoost, oock Zuijtoost ende oost Zuijtoost, dat met een topseijls coelte ; 's middachs hadden de Zuijder breedte van 31 graden 17 minuten ende langhte 78 graden 13 minuten ; cours behouden Zuijt Zuijtwest ende geseijlt 25 mijlen miswijsinge 25 graden 15 minuten.

Adij. 17en d^o stilletiens ende de wint westelijck, onse cours Zuijt Zuijtoost ende geseijlt 9 mijlen, 's middachs bevonden breete 31 gra : 51 minu : ende langhte 78 graden 26 minuten, Tegens den Middach, cregen een slappe topseijls coelte, wint als vooren, miswijsinge Noord westeringe 25 graden 30 minuten.

Adij. 18en d^o goet weer ende de wint westelijck ; dat met een topseijls coelte, 's middachs bevonden breete 33 gra : 56 minu : langhte 78 gra : 56 minu : cours behouden Zuijden ten oosten ende gezeijlt 32 mijlen ; Tegens den avont liet de Zeehaen het opde lijdraeijen hielden terstont na hem toe riep tegens ons dat het barckhout, daar sijn puttingh bouts in staen opweeck ; soo dat daer clampen op moste leggen miswijsinge 24 graden.

Adij. 19en d^o ontrent 9 uren cregen de wint Zuijt Zuijt west met motregen, ende het wiert meede stilletiens, 's middachs gegiste breete 36 gra : 2 minu : langhte 80 graden, cours behouden Zuijt Zuijdoost ende geseijlt 34 mijlen, dat met een topseijls coelte, nadenmiddach cregen de wint uijtten Zuijdt oosten wenden het om de west.

Adij. 20en d^o Mistich weer dat met een motregen, 's middachs gegiste breete 36 graden 29 minuten langhte 79 graden 25 minuten, cours

Octobr A° 1642.

behouden Zuijt west, de wint variabel, dat met slijckent weer ende geseijlt 10 mijlen, Tegens den avont wiert het stilletiens dat uijt den Zuijt Zuijtoosten.

Adij. 21en d° variabele winden, dat met stilte, 's middachs bevonden breete 36 graden 22 minu: langhte 79 graden 25 minuten, soodat bevonden 2 mijlen om de Noort gedreven waren, Tegens den Avont cregen een coelte uijt den noortwesten.

Adij. 22en d° doncker mottich weer ende de wint westelijck, dat met een doorgaende coelte; 's middachs hadden de gegiste breete van 38 graden 11 minuten ende langhte 78 graden 57 minuten cours behouden Zuijden ten oosten ende geseijlt 28 mijlen miswijsinge 24 graden 40 minuten affgaende noortwestering.

Adij. 23en d° 's morgens begost de wint hart door te coelen uijtten west Zuijt westen, ende Zuijtwesten, soodat onse Marseijls in namen 's middachs gisten op de hooghte te wesen van 40 gra: 18 minu: langhte 80 graden 46 minuten cours behouden Zuijtoost ten Zuijen, ende geseijlt 40 mijlen, 's middachs deden onsen cours Zuijt oost aen, cregen altemet harde regenbuijen.

Adij. 24en d° 's morgens namen onse bonets ¹⁾ aff ende streecken onse ffock op steeven, ende lieten het voor het schooverseijl ²⁾ ter lens loopen ³⁾, dorsten 't niet bijde wint leggen, dat door de harde winden die wij hadden, dese wint was met hagel ende regen vermengt soodanich dat vreesde het schip niet Zoude connen verdragen doch met den middach nam het weer wat aff soodat bijde wint staecken, conden de Zeehaen niet Zien daerom staecken bijde wint, om hem in te wachten, 's middachs gisten opde hooghte te wesen van 40 Graden 42 minuten ende langhte 83 graden 11 minuten, cours behouden oost ten Zuijden ende geseijlt 30 mijlen, hadden de wint Zuijtwest ende Zuijden, dat met een harde storm, keecken wel uijt nade Zeehaen maer conden hem niet Zien.

Adij. 25en d° 's morgens Zonden een man aen stengh om te kijcken na onzen macker; die hij achter uijt sach daer Zeer over verblijft waren; het weer wat handiger regen onse bonets weder aen haelden de ffock opde mast, Tegens den middach quam het fluijt schip de Zeehaen

1) Volgens *N. Witsen* „Scheepsbouw“ 1^e dr. 1671, pag. 486 is een Bonnet „een zeil, 't geen aen de onderzeilen vast is, 't welck af en aen geregen kan werden, daer dickmael noch een tweede Bonnet aengezet wordt.“

2) „*Aet schooverseijl*“ heet thans: grootzeil; „*de schoover*“ wordt nu genaamd: fok.

3) „*Ter lens loopen*“ (thans: lenzen) is voor harde wind en hooge zee weg loopen.

Octobr A^o 1642.

wederom bij ons, 's middachs gisten opde hoogte te wesen van 39 graden 58 minuten, langhte 84 Graden 11 minuten, cours behouden Noortnoortoost ende geseijlt ofte gedreven 12 mijlen; 's middachs stelden onzen cours Zuijtoost aen, de wint Zuijt west dat met een doorgaende coelte.

Adij. 26en d^o goet weer de wint Zuijtwest ten westen, dat met een topseijls coelte, 's middachs bevonden hoogte 41 gra : 34 minu : langhte 86 graden 10 minuten, cours behouden Zuijt oost ende geseijlt 32 mijlen, de Zee schoot noch hart uijtten Zuijt Zuijtoosten, stelden onsen cours Zuijtoost ten Zuiden ende Zuijt Zuijtoost, praeijden de Zeehaen verstonden dat dien dach een man op haer schip gestorven was, soo als den anderen verpreijt hadden is sijn marsse raa gebroecken maeckten terstont een aen, die op voorraet algemaect hadde op dato middellangte 86 gra : 14 minu : breete 41 gra : 40 minu :

Adij. 27en d^o 's morgens voor 't schaffen vande vrouchcost Zagen verscheijde croost ende lies drijven; derhalven lieten de vlagge wayen waerop d'overheden vande Zeehaen aen ons boort gecomen sijn, wij deden den raadt beroupen stelde de Zelve voor 't gunt d' E: H^r Gouv^r Generael ende raden van India bij Instructie belasten wegens 't Zien ende gewaer werden van landt, drooghten blinde clippen etc^a oversulcx hebben den raedt voorgedragen, ofte niet best Zoude sijn ter wijle soodanige merckteecken van Landt vernamen, continueelijck een man aen stenge te houden, omme naer landt drooghte blinde clippen, ofte andere schadelijcke incidenten, uijt te doen kijcken als mede wat men best tot een premie soude stellen, voor die Zulcx eerst te sien comt, soo is bij den raet goet gevonden gestadich een man te doen uijt kijcken, ende wie eerst landt drooghte blinde clippen etc^a, comt te sien ende vernemen; dat daer voor 3 realen van achten ende een canne arack sal genieten als breeder bijde resoluijtie van dato dezer can beooght werden 's middachs gisten op de hoogte te wezen van 43 Graden ende langhte 88 graden 6 minuten, cours behouden Zuijt oost ende geseijlt 30 mijlen, de wint westelijck met een topzeils coelte ende motregen miswijsinge 26 graden 45 minu : 's nachts lagen met cleijn Zeijl bij.

Adij. 28en d^o 's morgens met den dach sloegen weder voor stelden onsen cours, Zuijt Zuijtoost aen hadden doncker mistich weer, sagen noch croos drijven, 's middachs maeckten gissingh opde hoogte te wesen van 44 graden 47 minuten ende langhte 89 graden 7 minuten, cours behouden Zuijt Zuid Oost ende geseijlt 29 mijlen, de wind noort

Octobr A^o 1642.

west ende west, dat met een topzeijls coelte Zagen oock stucken van boomen drijven als off et bladen van wilde pisangh boomen waren snachts lagen met cleijn Zeijl bij, dorsten niet voort Zeylen door dien het soo mistich was, doch de Zee begon te slechten schooten altemet een musquetschoot, altemet oock met groff geschut.

Adij. 29en d^o 'smorgens maeckten weder seijl deden onsen cours. Zuijt Zuijt oost verpreijden d'overheden vande Zeehaen, alsoo ons dochte dat best wezen soude onsen cours, soo lange de mist continueert oost aen te Zetten, de vrunden van 't fluijt Schip de Zeehaen verpreijt haer lieder toe geroupen hebbende, ofte niet best ende raetsaemst Zoude sijn: dat men want geduerende desen mist ende donckerheijt 't Zeer Zorchlijck ende qualijck mogelijck is bekent landt te verkennen; 'k gezwijge vreemde landen te connen ontdecken, den cours tot clarder weer ende helder uijt Zicht, oost aen te doen, 't welke hun lieden niet ongeraden dochte; der wegen hebben den scheeps raet en d'onderstuerluijden doen roupen, haer gesamentlijck voorgesteld 't geene d'overhooffden vande Zeehaen int preijen gecundicht, als mede der Zelfer advijs ende goet duncken gecundicht hebben, dien volgende voorgedragen wat sijlieden voor best Zoude oordeelen, waer op met eenparige stemmen beslooten is Zulcx als bij de resoluittie van dato dezer breeder blijckt, ende met d'opinie der overic- heijt vande Zeehaen accordeert 's middachs stelden onsen cours oost aen, dat met een noort Noort westen wint; topzeijls coelte maeckten gissingh opde hoogte van 45 graden 47 minuten te wezen, ende langhte 89 graden 44 minuten, cours behouden Zuijt Zuijt oost ende geseijlt 17 mijlen.

Adij. 30en d^o 's morgens met den dach maeckten weder seijl, deden onsen cours oost aen dat met een clare lucht en topzeijls coelte uijtten westen, 's middachs bevonden breete 45 gra : 43 minu : langhte 91 graden 51 minu : cours behouden oost ende geseijlt 22 mijlen miswijzigh 26 gra : 45 minuten.

Adij. ul^{mo} d^o Tegens den middach begost het te motregen, dat met mist de wint verhieff hem hoe langer hoe harder, soodat onse marsseijls in namen, 's middachs namen ons grootseijl oock in ende liepen ter lens met de flock de wint ende Zee waren Zeer verbolgen 's middachs gisten opde hoogte te wesen van 47 gra : 4 minu : ende langhte 95 graden 19 minuten cours behouden oost Zuijt oost ende geseijlt 50 mijlen, hadden een storm uijtten westen deden onsen cours oost aen.

Adij. p^{mo} Nouembr 's morgens het weer wat handiger maeckten meer seijl

Novemb A^o 1642.

's middachs bevonden hooghte 46 graden 9 minuten ende langhte 99 gra : 9 minuten waren Zeer verwondert dat ons soo noordelijck bevonden also gisten op 47 graden te wesen ende bevonden ons op 46 graden 9 minuten ; cours oost behouden dat nu noordelijcker bevinden stelle dat recht noorden aen dan is de cours oost ten noorden een halve streeck noordelijcker ende geseijlt 40 mijlen nademiddach wiert het weder mistich de wint liep naer het noordwest met slappe coelte Zagen verscheijde steencroos drijven, stelden onse cours Zuijt oost aen door dien ons soo noordelijck bevonden 's nachts lagen bij met cleijn Zeijl, op heden is onsen Constabel eldert luijtiens inden heere gerust.

Adij. 2en d^o 's morgens maecten weder seijl, deden onsen cours Zuijtoost aen de wint noort west met een doorgaende coelte Zeijlden met schooverseijls, was Zeer mistich cours behouden oost Zuijt oost ende geseijlt 25 mijlen, na gissingh opde hoogte van 46 gra : 47 minu : ende langhte 101 gra : 23 minu : sagen noch veel steencroos drijven, 's nachts lagen weder met cleijn Zeijl bij, dorsten inde mist niet voort Zeijlen.

Adij. 3en d^o de wint Zuijtwest met een harde coelte, maecten weder seijl stelden onsen cours Zuijtoost aen, cregen altemet harde kaecken met hagel ende sneeuw, oock groote coude 's middachs bevonden hooghte 46 graden 47 minuten ende Langhte 103 graden 58 minuten cours behouden oost ten Zuijen ende geseijlt 27 mijlen, hadden tusschen de kaecken redelijck gezicht soodat 's nachts lieten voort gaen, Zagen noch altemet eenich steencroos drijven bevonden dat wij om den noort geset wierden.

Adij. 4en d^o wint ende weer als vooren, onsen cours was noch Zuijt oost 's middachs stelden onzen cours oost aen, de gegiste breedte 48 gra : 25 minuten, langhte 107 graden 56 minuten, cours behouden Zuijt oost ten ooste ende geseijlt 40 mijlen, nademiddach vorderde onsen Schipper ende stuerluijden, hunne middellanghte ende Zuijder polus breete, welcke met onse confronterende, bevonden door den ander 107 Graden 25 minuten langhte ; nevens 48 graden 28 minuten : breete, na dese confrontatie hebben den scheeps raet, ende d'onderstuerluijden doen beroepen, hun lieden voorgesteld ende na voorgestelde prositie, gezamentlijck geresolveert, Zulcx ende 't geene de resoluijtie van dato deser in t breede specificceert, als bij de Zelve largior can beooght werden, waer aen ons hier om cortheijts wille gedragen Tegens den avont sagen weer in veel partijen steencroos drijven, hadden groote menichte tonijnen bij ende om t schip onsen

Nouemb A^o 1642.

schiesman met een vande Matroosen hebben oock een Zee robbe gesien, waer uijt vermoede datter wel eenige Eijlanden hier ontrent mochte wesen, alsoo die beesten niet diep in Zee Zwemmen Zullen, dorffden derhalven het niet laten voort staen, maer hebben 't na cocx schaften met cleijn seijl omde noort geleijt.

Adij. 5en d^o 's morgens noch al mistich, dijsich, ruijch weer, met donckere graeuwe locht, maecten weder seijl bij ende lietent voor eerst oost ten Zuijen heen loopen, ter oorsaecke dat het voorleden nacht soo noordelijck gedreven heeft 's middachs gegiste breete 48 graden 25 minu: ende langhte 110 graden 55 min: cours behouden oost ende geseijlt 30 mijlen.

Adij. 6en d^o cregen een storm uijtten westen, dat met hagel ende sneeuw liepen voor een schooverfockien ter lens ende die qualijk ter halver mast de Zee was seer onstuimich ende ons volck begint Zeer in te vallen dat door groote coude: 's middachs gegiste breete 49 graden 4 minuten ende langht 114 gra: 56 minuten cours behouden oost ten Zuijden, geseijlt 49 mijlen miswijsingh 26 Graden.

Adij. 7en d^o Is ons 't volgende doorden piloodt Maior overgelevert

Annotatien soo uijt de Terester globij als uijtde groote caerte vande Zuijt Zee getrocken ende op 7^{en} Nouemb anno 1642 overgelevert aen d'E: Command^r Abel Janszⁿ Tasman, benefens ons advijs.

Vooreerst.

Soo vertoont ons den globium Terester de oostelijckste eilanden vande salamonis te leggen, onderde langhte van 220 graden ruijm; verstaende dese langhte te beginnen vanden meridiaen alwaer de Eylanden corvo ende fflooris, onder gelegen sijn.

Maer naer die langhte die van 't Eijlant Tanneriffe begint ende tegenwordich in 't gebruijck is onder de langhte van 205 gra: schaers, ende leggen inden globium, inde breete van 7 Graden tot de 14 a 15 Graden bij Zuijden den Aquinoctiael.

Dit soo Zijnde wij Zullen de groote caerte vande Zuijt Zee vervolgen, ende dat naerde langhte die begint, vande picko op Tinna-riffe, wesende tegenwoordich bij een Ider in 't gebruijck.

Vooreerst Batauia gelegen onderde lenghte van . 127 gr: 5 mi: ende de Zuijtwesthoek van celebés 11 gr: 20 mi: oostelijcker, comt voorde lenghte vande Zuijtwest celebés 138 gr: 25 mi: nu van de Zuijtwest hoek celebés, tot de ooste-

Nouemb A° 1642.

lijckxste Eijlanden Salamonis, alwaer inde caert
 geschreven staet de hoorensche Eijlanden . . . 47 gr: 20 mi:
 comt voorde Langhte vande hoorensche Eijlanden 185 gr: 45 mi:
 nu vande hoorntse eijlanden tot het cocus ofte ver-
 raders eijlandt ontdeekt bij willem schouten is noch
 oostelijcker 8 gr: 15 mi:
 comt voorde lenghte van coques ende verraders-
 eijlandt 194 graden.

Soomen begeert door in beeldinge, de hoorentse eijlanden gele-
 gen onderde lengte van 185 gra: 45 minuten de oostelijckxste van
 de Salamonis te wesen; soo Zouden de caerten ende globum verschil-
 len, ontrent de 19 graden; maer soomen het cocus ende verraders
 eylandt, gelegen onder de lenghte van 194 graden breete van $17\frac{1}{2}$
 graden; voorde oostelijcxte van d'eijlanden Salamonis begeert te
 houden, soo Zoude het verschil Tussche de caerten en den globum,
 niet meer dan 11 graden verschillen, dat de globum aenwijst d'eijlan-
 den oostelijcker dan de caerten, nu om Zeecker te gaen; dat bij oos-
 ten alle beijde de aenwijzingen zoo wel den globium, als de caerten
 vervallen zoude.

Soo is dit ons advijs als dat men behoorde te blijven, opde 44 gra:
 Zuijder breete tot de 150 graden der lenghte gepasseert, wijckende
 als dan tot de 40 Graden breete, ende blijvende aldaer met een oos-
 ten cours, soo lange tot op de langhte van 220 graden doende als
 dan den cours noorden, om met de passaet wint de Eijlanden Sala-
 monis ende nova guimea uijt de oost naer de west op te Zoecken, bij
 ons can niet anders overdacht werden, als dat soomen totde 150
 graden lengte geen landt ontmoet als dan weder in een ruijme Zee
 Zullen wesen, ten ware Eijlanden ontmoeten, doch dit wil den tijdt
 wezende den leermeester, alder ondervindingen verthoonen. onder
 stont.

Franscoijs Jacobsen.

s morgens den wint noch westelijck, dat met hagel ende sneeuw
 soodat noch met een huijckende ffock seijlden als vooren ende door
 dien het hier niet conde gaende houden, oordeelden voor best wee-
 der noort te kiezen, waerover resolveerden met den Scheeps raet
 nevens onse onderstuerluijden, alsoo de vrunden vande Zeehaen
 niet verpreijen, veel min aen boort krijgen conde, omme voor eerst
 onsen cours noortoost aen te stellen, ende te loopen tot op 45 a 44
 graden; op de hooghte van 45 ofte wel 44 graden gecomen sijnde,

Nouemb A° 1642.

als dan den cours oost behoudende aen te Zetten tot opde langhte van 150 Graden gelijk de resoluijtie in 't breede dicteert, waer aen ons alhier gedragen, 's middachs gegiste breete 47 graden 56 minuten, langhte 119 Graden 6 minuten, cours behouden oost noortoost ende geseijlt 45 mijlen.

Adij. 8en do 's morgens het weer wat handiger soodat onse Marsseijls bij maeckten, 's middachs de gegiste breete 46 graden 26 minuten ende langhte 121 graden 19 minuten, cours behouden noortoost ende geseijlt 32 mijlen, dat met ongestadich weer ende de wint westelijck ¹⁾, dat alhier Zeer ongestadich is, zeijlden 's nachts met cleijn Zeijl miswijsingh 25 graden 30 minuten.

Adij. 9en do de wint Zuidelijck dat met een graeuwe lucht ende topseijls coelte 's middachs naer gissingh opde Zijder breete van 44 gra : 19 minu : ende langhte 124 graden 20 minuten, cours behouden noortoost ende geseijlt 45 mijlen, 's middachs bevonden ons op de hooghte van 44 Graden, dat met onze gissinge niet overeen comt, zagen noch dagelijcx steencroos drijven. 's middachs stelden onzen cours oost aen volgens resoluijtie van 7^{en} dezer, Tegens den avont hebben d'overheden vande Zeehaen, 't volgende briefflen nevens coppie der annotatien vande piloot Maior franscoijs Jacobszⁿ in een houten schroot coocker wel gewast ende met een prezennigh dicht omgewoelt, achter vande Compangie toe laten dryven, 't welk sij lieden wel bequaemen 't briefken was van desen inhoude.

Aen d'opperhooffden van 't fluijtschip de Zeehaen.

Wij souden de 7^{en} deser gaeren het advijs vande vrunden gehoort hebben, doch de tijdt ende gelegentheijt heeft niet willen lijden waer op met onse raets persoonen neffens d'onderstuerluijden beslooten hebben, om den cours noortoost aen te stellen totde hooghte van 44 graden ende dan recht oost aen behouden cours totde langhte van 150 graden soo uldens onse resolutie mede stemt doet tot een teijcken van Zulcx uwe vlagge van achteren wajen, opdat de resoluijtie daer op in mogen stellen, oock Zullen uldens haer best doen om snachts voor te Zeijlen tot nader ordre, ende wanneer uldens moet hebben ons met de boodt aen boort te connen comen doet tot teijcken een Zeijn vande voorstenge, waer op uldens als dan wachten Zullen, alsoo seer gaerne met de vrunden mondelingh soude spreekken. Vale

1) In het Huydecoper M.S. (zie Inl.) volgt hier: *met mottich, regenachtich mistich weer.*

Nouemb A^o 1642.

*Actum heemskercq opde Zuijder breete van ontrent 44 gra: Zeijlen-
de adij 9^{en} Nouembr 1642; onder stont,*

Abel Ianszⁿ Tasman.

na lecture hebben die vande Zeehaen, tot een teycken dat onse
resoluijtie approbeerden, de prince vlagge laten wajen.

Adij. 10en d^o Goet weer ende de wint Zuijdelijck dat met een topseijls coelte,
's middachs na gissingh opde hooghte van 44 graden langhte 126
graden 45 minuten, cours behouden oost ende geseijlt 26 mijlen,
's middachs bevonden ons opde hooghte van 43 graden 20 minuten,
de Zee schoot Zeer hart aen uijttten Zuijt westen, oock mede uijttten
Zuijt oosten, met groove deijningen hadden miswijsinge 21 gra : 30
minuten.

Adij. 11end^o goet weer ende de wint westelijck met slappe coelte 's middachs
naer gissingh opde hooghte van 43 gra : 20 min : ende langhte 127
gra 45 minu : cours behouden oost ende gezeijlt 11 mijlen wij lieten
de witte vlagge wajen waer op d'overheden vande Zeehaen aen ons
boort gecomen sijn, ende doenmaels met den breeden raet geresol-
veert hebben opde Zuijder breete van ontrent 44 Graden vande Te-
genwoordige langhte (sijnde door den ander op 123 gra 29 minuten
gereeckent) tot op 195 graden 't welke de oostcant van Nova Guinea
is soo als die inde caert geteyckent staet ; gelijk de resoluijtie van
dato deser breeder uijt wijst waer aen ons alhier gedragen.

Adij. 12en d^o goet weer ende slecht water ende de wint westelijck, dat met
een slap topseijls coelte ; 's middachs bevonden breete 43 gra : 50 mi-
nuten, ende langhte 129 graden 17 minuten cours behouden oost
Zuijtoost ende geseijlt 18 mijlen, miswijsingh 21 Graden.

Adij. 13en d^o doncker, dijzich, mistich weer dat met een doorgaende coelte
sien dagelijcx noch steen croos drijven 's middachs naar gissingh
opde hooghte van 44 Graden 16 minuten ende langhte 132 graden
17 minuten, ende cours behouden oost ten Zuijden ende geseijlt 33
mijlen ; de wint noort west 's middachs stelden onsen cours oost aen.

Adij. 14en d^o noch doncker dijsich mottich weer ende de wint west noort
west, met een doorgaende coelte, 's middachs naer gissingh op de
Zuijder breete van 44 Graden 16 minuten ende langhte 136 graden
22 minuten, cours behouden oost ende gezeijlt 44 mijlen, ende de Zee
schieet noch hart aen uijt den Zuijt westen, Zoodat om de Zuijt noch
geen groot landt te vermoeden is.

Adij. 15en d^o goet weer ende een doorgaende coelte vanden west Noort
westen 's middachs bevonden hooghte 44 graden 3 mi : ende langhte

Nouemb A^o 1642.

140 gra : 32 minuten ; cours behouden oost wel soo noordelijck ende gezeijlt 45 mijlen, miswijsingh 18 gra : 50 minuten affgaende noortwesteringh Zagen noch dagelijck veel steencroos drijven.

Adij. 16en d^o 's morgens was het gansch mistich, maer tegens den middach claerdent weder op, bevonden hooghte 44 Graden 10 minuten langhte 144 Graden 42 minuten cours behouden oost ende geseijlt 45 mijlen met een doorgaende coelte uijttten westen, savonts de Zon gepeijlt miswijsinge 16 Graden.

Adij. 17en d^o Goet weer ende een claer gesicht Zagen noch dagel^{cx} veel steencroos drijven, Ende de Zee comt noch uijttten Zuijt westen alhoe wel dagelijcx steencroos sien drijven, soo is nochtans wel te presumeeren, dat om de Zuijt geeng groot Landt is, dat om de groove Zeesdie noch hert om de Zuijt van daen comen, 's middachs bevonden hooghte 44 gra : 15 mi : langhte 147 graden 3 minuten, cours behouden oost ende geseijlt 28 mijlen met een slappe topseijls coelte uijttten westen maeckten gissingh het tegenwoordige bekende Zuijtlandt al gepasseert te wesen, ofte soo verre als pieter Nuijts om de oost geweest is.

Adij. 18en d^o de wint Noort west ende daer na Noorden, dat met mist ende mot regen topseijls coelte 's middachs gisten wij opde Zuijder breete te wesen, van 44 Graden 16 minuten ende langhte 150 graden 6 minuten, cours behouden oost ende gezeijlt 33 mijlen ; Zagen meede eenige walvissschen 's nachts inde honde wacht leijde met cleijn Zeijl bij miswijsingh 12 graden.

Adij. 19en d^o goet weer ende de wint noorden, daer na, noort west dat met een topseijls coelte, 's middachs de gegiste breete 44 gra : 45 minuten ende langhte 153 gra : 34 minu : cours behouden oost ten Zuijen, ende gezeijlt 38 mijlen, 's middachs bevonden hooghte 45 gra : 5 minu : alsoo ick mij Zuijdelijcker bevinde als ick giste, 's morgens miswijsinge 8 graden aff gaende noortwesteringe Tegens den avont verhieff hem een storm uijtden noorden ende daer nae uijttten Noort westen, met hagel ende Zneeuw ende groote coude, mosten het onder de wint smijten met een schooverseijl.

Adij. 20en d^o de wint west noort west met hagel ende sneeuw ende storm 's morgens lensten voort met een ffock ter halver mast, 's middachs naer gissing op de hooghte van 44 gra : 43 minu : ende langhte 155 graden 58 minuten ; cours behouden oost ende geseijlt 26 mijlen bevonden hooghte 44 Graden 32 minuten 's nachts lagen bij met schooverseijl.

Adij. 21en d^o 's morgens het weer wat handiger maeckten onse marsseijls

Nouemb A^o 1642.

weder bij, regen het ffocke bonet aen deden onsen cours oost noordt oost, de wint west, ende daer na noortwest dat met een topseijls coelte gisten 's middachs de hooghte te hebben van 43 Graden 53 minuten, ende langhte 158 graden 12 minuten bevonden ons 's middachs op de hooghte van 43 gra: 40 minu: cours behouden oost noort oost ende geseijlt 26 mijlen, miswijsing 4 Graden noortwesteringe, ende de Zee schiet Zeer hol aen soo uijttten noortwesten als Zuijt west, leijden 's nachts bij met cleijn Zeijl.

Adij. 22en d^o 's morgens met den dach maeckten weder Zeijl de wint westelijck topseijls coelte, groote deijninge uijttten Zuijt westen soo dat om de Zuijt geen landt te vermoeden is, 's middachs gisten opde hooghte te wesen van 42 gra: 58 minu: ende langhte 160 graden 34 minuten, cours behouden oost noort oost ende geseijlt 28 mijlen, 's middachs bevonden hoochte 42 graden 49 minuten, mede stonden onse compassen niet stijl gelijk wel behoort ofte alhier eenige mijnen van Zeijlsteenen sijn, is wel mogelijk want onse Compassen staen op geen 8 streecken stijl, daar is altijts Iets dat de compassen doet roeren ofte loopen.

Adij. 23en d^o Goet weer ende de wint Zuijt west dat met een doorgaende coelte, 's morgens bevonden dat ons roer boven in 't gat vander oerpen onstucken waer, waer over met cleijn Zeijl bijde wint hielden, ende hebben aen weder Zijden een Zwalp geleijdt, 's middachs bevonden hooghte 42 graden 50 mi: ende langhte 162 gra: 51 minu: cours behouden oost ende geseijlt 25 mijlen, bevonden alhier een graet noortwestering die alhier Zeer cort affneempt; naer onse gissingh hebben de westzijde van Nova Guinea noorden van ons.

Adij. 24en d^o goet weer ende clare lucht 's middachs bevonden breete 42 graden 25 minuten, ende langhte 163 graden 31 minuten cours behouden oost ten noorden ende geseijlt 30 mijlen, de wint uijttten Zuijt westen ende daer na Zuijden met een slap topseijls coelte nadenmiddach ontrent 4 uren Zagen landt, hadden het oost ten noorden van ons naer onse gissing 10 mijlen, was Zeer hooghlandt ¹⁾ tegens den avont Zagen in 't oost Zuijdt oost noch drije hooge bergen ²⁾ ende in 't noordt oost Zagen meede 2 bergen ³⁾, is niet soo hoogh als dat om de Zuijt, hadden alhier een recht wijsent Compas, Zavonts in 't eerste glas dat de wacht opgeset was, hebben den raet onses Schips met

1) Eldon Range (4729') en Frenchman Cap (4756'). 2) o.a. Mt Direction (2409') van de Wilmot Range; hoogste top 3483'. 3) Door Flinders bij de eerste omzeiling van Tasmanië in 1798 verkend en genaamd Mt Heemskerk en Mt Zeehaan.

Nouemb A° 1642.

d'onderstuerluijden voorgehouden ofte niet best Zoude sijn het van de wal naer Zee te stecken, ende hun advijs gevordert wanneer Zulcx dachten raetsaemst te wesen, waer op gesamentlijck goet vonden, drije glazen uijt sijnde het vande wal te leggen, ende tien glazen daer van te loopen, wanneer het weder naer landt toe houden Zullen, alles breeder blijckende bijde resoluijtie van dato deser, waer toe ons gedragen, 's nachts drije glazen uijt hebbende, was de wint Zuijt oost, wenden 't vande wal ende werpen gront op 100 vadem schoon wit fijn sant met cleene schulpiens, daer nae wierpen noch eens, ende hadden Zwart groff sant met steenkens 's nachts hadden de wint Zuijt oost met slappe coelte.

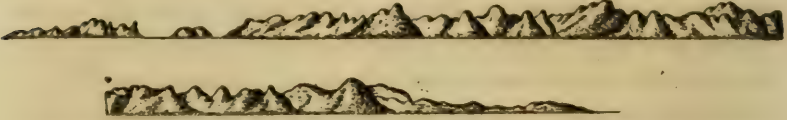
Adij. 25en d° 's morgens stilletiens lieten de witte vlagge ende Topstander van achteren wajen, waer op d'overheden van de Zeehaen met hunne stuerluijden aen ons hoort quamen, als wanneer den raet beriepen ende met den Zelfen geresolveert hebben Zulcx als bij resoluytie van desen dach te sien is, ende aldaer in 't breede geextendeert staet daer aen ons alhier refereren. Tegens den middach cregen de wint Zuijtoost ende daer naer Zuijt Zuijtoost ende Zuijden, wenden 't doen nade wal savonts ontrent 5 ueren quamen onder de wal, drije mijlen buijten de wal hadden 60 vadem corael gront, een miyl buijten de wal hadden schoon fijn wit Zant, bevonden deze cust te strecken Zuijden ten oosten ende noorden ten westen een gladde cust, ende hadden becomen hoogte 42 gra : 30 minuten ende middellanghte 163 graden 50 minuten wenden 't weder vande wal aff, de wint liep Zuijt Zuijtoost topseijls coelte, wanneer men uijtten westen comt ende men bevint dat 4 Graden noort westeringh heeft, dan mach men wel uijt sien na landt alsoo de miswijsinge alhier seer cort afneempt, off het gebeurde dat men eenich hart weer creech uijt de westelijcker hant dan machmen wel bij houden, ende niet voort Zeijlen alhier aende wal heeft men een recht wijsent compass, hebben meede de Middellanghte die wij door malcander hebben geresolveert ende middelleert, waer uijt wij dit landt bevinden ende langhte van 163 graden 50 minuten.

Dit landt het eerste landt inde Zuijt Zee dat ons ontmoet is, ende van Geen europijsche Volckeren noch bekent is, zoo hebben wij dit landt de naem gegeven van **Anthoonij van Diemens** landt ter eeren van d'E D^e H^r Gouv^r Generael onze hooge overicheijt die ons heeft uijt gezonden om deze ontdeckinge te doen, de Eijlanden daer ront om zijn leggende soo veel als ons bekent sijn hebben wij ge-

Novemb A° 1642.

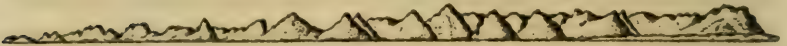
noempt na de E Raaden van India, gelijk bij het caertjen daer van
gemaect beooght can worden.

[7] Aldus Verthoont Hem het landt als ghijder 6 Mijlen

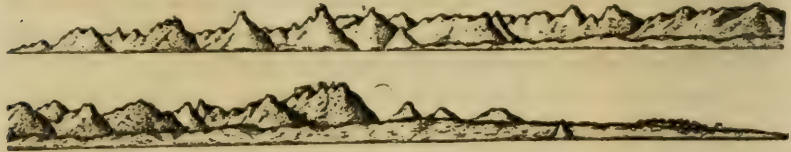

Aldus Verthoont hem Anthonij Van Diemens Landt Als ghij Wtten Westen Compt
en bent op Zuijder Breede Van $42\frac{1}{2}$ gt.

[8] Aldus Verthoont hem het Landt Als ghijder 5 Mijlen Van Zijt.

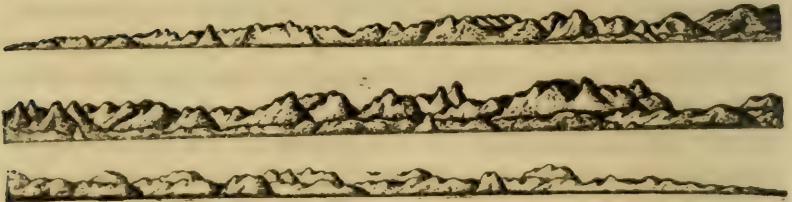

[9] Aldus Verthoont hem het Landt Als ghijder 2 Mijlen Van Zijdt.

Aldus Verthoont hem Anthonij Van Diemens Landt Als ghij Wtten Vesten compt
en bent op de Zuijder breede Van $42\frac{1}{2}$ g.

[10] Aldus Verthoont hem het landt als ghijder Een Mijl —

Aldus Verthoont hem Anthonij Van Diemens Landt Als ghij Wtten Vesten Compt
ende bent op de Zuijder Breede Van $42\frac{1}{2}$ grad.

Adij. 26en d° hadden de wint oostelijck slappe coelte dijzich weer, soodat
geen landt conden Zien maectten gissingh ontrent $9\frac{1}{2}$ mijl buijten de
walte wesen Tegens den middach deden de Topstander waijen, waer
opde Zeehaen datelijck achter ons ongecomen is, als wanneer hun
lieden toe riepen dat Sr Gilsemans eens aenboort dienden te comen ;
waer op hij Gilsemans voornoempt sonder toeven, Zich aen ons
boort Transporteerden ende hebben hem gedeclareert de redenen ;

Nouemb A° 1642.

die in dit onderstaende briefken gementioneert, ende met hem na hun boort genomen sij; omme 't Zelve den Schipper Gerrit Jansz te verthoonen, ende hunne stuerluijden oock te gelasten.

D'overheden van 't fluijt Schip de Zeehaen Zullen in haer dach registers dit landt dat op gisteren gesien hebben ende bij geweest beschrijven opde langhte van 163 graden 50 minu: alsoo wij door den anderen gereeckent, aldus danich bevinden ende dese langhte als vast stellen ende daer op nieuw de langhte van daen beginnen te reeckenen; die voor desen langhte heeft gehadt van 160 graden ofte meer, sal van dat landt nu Zijn reecq^b maecken; dit wordt daer om gedaen, om alle faulten soo veel voor te comen, als eenichsints mogelijk is; de opperhooffden vande Zeehaen Zullen aende stuerluijden dat Zelfde mede belasten ende oock na comen, alsoo wij dit al soo bevinden te behooren ende de caerten die bij Iemandt daer aff Zouden werden gemaectt, Zullen dat landt leggen op de Middel-langhte gelijk voor verhaelt is van 163 graden 50 minuten.

Actum heemskercq datum ut supra. onder stont

Abel Ianszⁿ Tasman.

's middachs gisten opde Zuyder breete van 43 gra: 36 minu: te wesen ende langhte 163 gra: 2 minu: cours behouden Zuijt Zuijt west ende geseijlt 18 mijlen hadden $\frac{1}{2}$ graet noortwesteringh 's avonts cregen de wint noortoost stelden onsen cours oost Zuijt oost.

Adij. 27en d° 's morgens Zagen de cust weder onsen cours was noch oost Zuijtoost, 's middachs maeckten gissingh opde Zuyder breete van 44 Graden 4 minuten ende langhte 164 Graden 2 minuten te sijn, cours behouden Zuijt oost ten oosten ende geseijlt 13 mijlen, 't was motich, mistich dijsich regenachtich weer, de wint noort oost ende noort Noortoost met slappe coelte, 's nachts 7 Glasen in d'eerste wacht uijt, leijden met cleijn seijl bij dorsten niet voortseijlen, door oorsaeck dat het soo doncker waer.

Adij. 28en d° 's morgens noch doncker mistich regenachtich weer maeckten weder seijl stelden onsen cours oost aen ende daer nae noort oost ten noorden, Zagen noortoost ende noort noortoost van ons landt, liepen daer recht nae toe de Cust streckt alhier Zuijt oost ten oosten ende noort West ten westen; dit landt ontvalt hem alhier na d'oost soo ick bemercken can, 's middachs na gissingh op de hooghte van 44 Graden 12 minuten, ende langhte 165 Graden 2 minuten ende cours behouden oost ten Zuijden ende geseijlt 11 mijlen de wint uijtten noort weste met slappe coelte; Zavonts quamen onder de wal; alhier

Nonemb A° 1642.

is onderdewal eenige cleijne eijlanden waer van hem een verthoont als een leeuw, dat leijt ontrent 3 mijlen van het groote land aff in Zee, Zavonts cregen de wint oost hielden snachs bij met cleen seijl.

Adij. 29en d° 's morgens waren noch bijde clip die hem verthoont als een hooft van een Leeuw, hadden de wint westelijck met topseijls coelte; Zeijlden langhs de wal die alhier streckt oost ende west, tegens den middach passeerden 2 clippen, de westelijckxte verthoonden hem als pedra branca; die opde cust van china leijdt d'oostelijcxte verthoonden hem als een hoogen plompen toorn, leijt ontrent 4 mijlen van het groote landt aff, liepen Tusschen de clippen ende het landt door 's middachs maecten gissingh op de hoogte te wesen van 43 graden 53 minuten langhte 166 gra: 3 minu: cours behouden oost noort-oost ende geseijlt 12 mijlen, Zeijlden noch langhs de wal; 's avonts ontrent 5 ueren quamen voor een baij, 'tscheen dat men daer wel een goede reede Zoude vinden; waer over met onsen scheepsraet hebben geresolveert, omme aldaer bijnnen te loopen, gelijk als bij ditto resolutie blijckt, waeren meest inde baij, daer verhieff hem terstont Zulcken harden wint, dat genoot Zaeckt waren om onse Zeijlen in te nemen ende met cleijn seijl weder in Zee te loopen, alsoo het onmogelijck waer om met alsulcken wint ten ancker te comen, savonts resolveerden om de nacht met cleijn seijl na Zee te laten staen om op geen lager wal met alsulcken storm te vervallen alles breeder te sien sijnde bij boven aen getoogen resoluijtie, waer aen ons alhier (omprolexiteijt 't eviteren) refereren.

Adij. Ulmo 's morgens met den dach wenden nadewal waren met de wint ende stroom soo verde vande wal affgedreven, dat pas landt conden Zien, deden onse best om daer weder bij te comen, s middachs hadden landt noort west van ons wenden het om de west de wint noordelijck ons ondienstich om aen dit landt te comen, 's middachs bevonden hoogte 43 graden 41 minu: langhte 168 gra: 3 minuten, cours behouden oost ten noorden ende gezeylt 20 mijl, dat met storm ende ongestadich weer, alhier wijst het Compas recht een weijnich nadenmiddach wenden het om de west met herde ongestadige coelte, wenden het om den noort met cleijn Zeijl.

Adij. Pmo Desemb. 's morgens het weer wat handiger maecten onze marsseijls bij, de wint west Zuijtwest, met Topseijls coelte; deden onsen cours nade wal 's middachs bevonden hoogte 43 graden 10 minuten ende langhte 167 gra 55 min: cours behouden noort noort west ende geseijlt 8 mijlen ende worde stilletiens, op den middach hebben de

Desemb A^o 1642.

witte vlagge laten waijen ; waer op de vrunden van de Zeehaen aen boort gecomen sijn, als wanneer metden ander resolveerden : best ende oirbaerlijcxt te wezen 't landt, (soo wint ende weer 't Zelve maer toelieten) hoe eer hoe liever aen te doen ; soo om nader kennisse van des selfs gelegentheijt ; als meede te sien eenige verversinge te becomen Zulcx de resoluijtie van stantij breeder doceert, daer na cregen het luchtien uijt den oostelijcker handt , liepen naer de wal omme te bezichtigen, oftemen alhier geen goede reede becomen can ; ontrent een uer na 't ondergaen der Sonne ; hebben in een goede haven 't ancker laten vallen, op 22 vadem tusschen wit en graeuw fijn Zandt een natuerlijcke op droogende gront, waervoor den Almachtigen Godt danckbare herten bethoonen Moeten.

[11—14] Aldus Verthoont hem Anthonij Van Diemens landt Als het Noord-oost ende Noord Noord oost Van is het bouenste 8 Mijlen het tueede 6 Mijlen het derde 4 Mijlen.

Aldus Verthoont hem Anthonij Van Diemens Landt als ghij daer bij langs seijlt Van Wits Eijlanden Voor Sueers Eylanden tot aen maet Suickers Eijlanden.

[15] Aldus Verthoont hem het landt Als ghijder 5 Mijlen Noord West Van Zijt is gelegen hoogte Van omtrent 44 gra.

[16] Aldus Verthoont hem het Landt als ghijder 4 Mijlen Zuid West Van Zijdt.

Aldus Verthoont hem het Anthonij Van Diemens Landt als ghij daer bij langs Seijlt Van Maet Suickers Eijlanden Tot Boreels Eijlanden ofte Stormbaj.

Desemb A^o 1642.

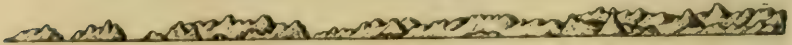
[17] Aldus Verthoont dit Landt Als ghijder bij langhs Zeylt Vande Zuijd Caep tot Marias Eijlanden.

[18] [Schetskaart van de Frederick Henricx Baij, thans North Bay geheeten.]

[19] Aldus Verthoont dit landt Als ghijder bij langhs Zeijlt Vande Marias Eijlant Tot Schoutens Eylandt.

[20] Aldus Verthoont dit Landt Als ghijder bij langhs Zeijlt Vande Schoutens Eylandt Tot Vanderlins Eijlandt.

1) Deze naam staat op het origineel midden op het eiland.

[Kaart N°. 1.]

De Zuid-kust van Tasmanië.
Op ongeveer $\frac{2}{5}$ der origineele grootte.

Desemb A^o 1642.

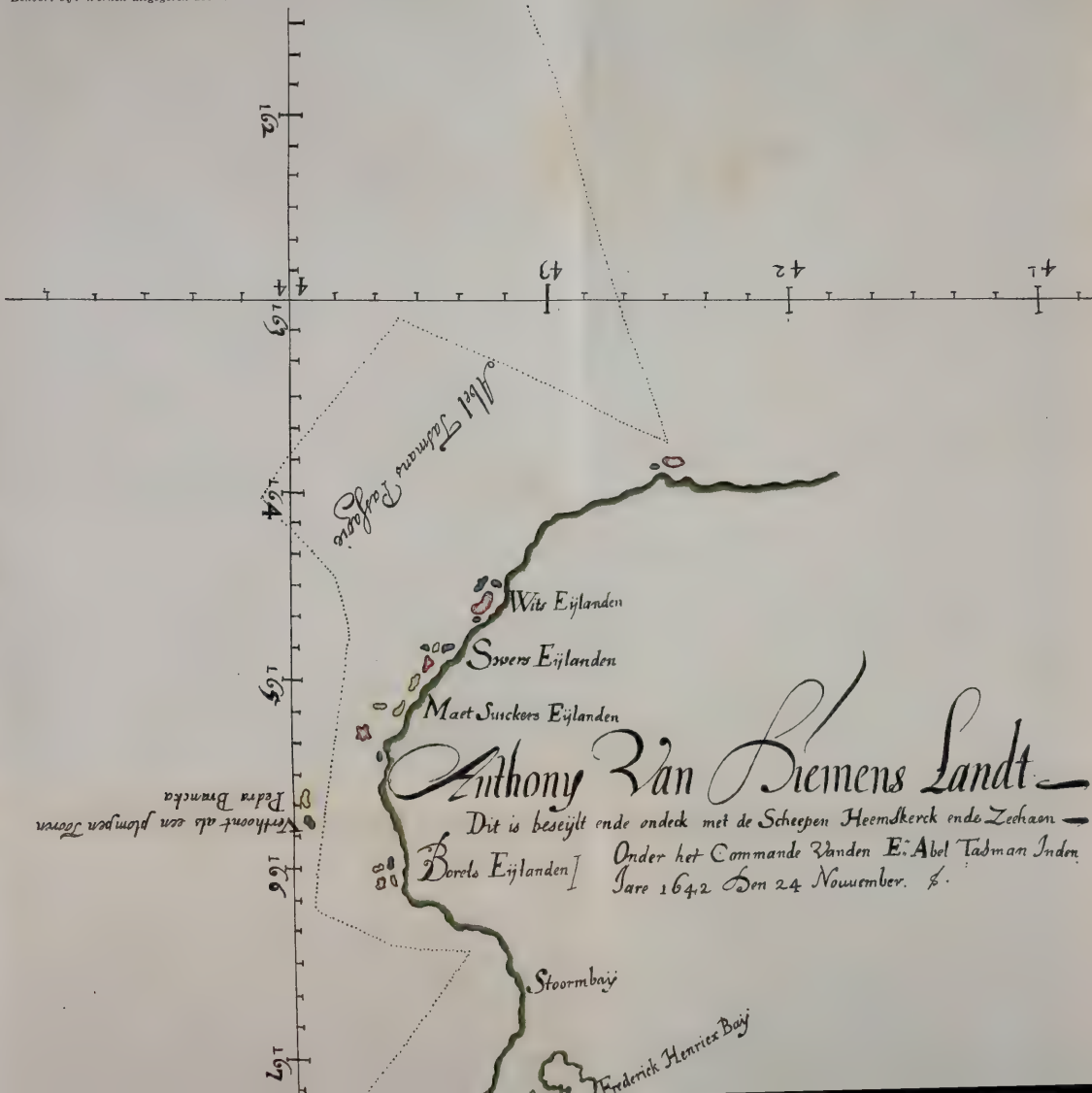
*Adij. 2en do's*smorgens vrouch Zonden den piloot. Maior francoijs Iacobszⁿ met onse chaloup daer inne 4 musquettiers 6 roeijers, Ider versien met een pieck ende Zijtgeweer, nevens 't praeutien vande Zeehaen ende een hunner onderstuerluijden, ende 6 musquettiers naer een Inwijcke, die noort west stijff een groote mijle van ons gelegen was, omme te doorsien wat uijttiliteijten aldaer (soo van versch water verversinge timmerhout als andersints) 't erlangen mochten sijn. ontrent 3 ueren voordien avont keerde onse vaertuijgen weder; brengende verscheijde monsters van Groenten (welcke sij lieden in overvloed hadden sien wasschen) eenige niet ongelijck Zeecker groente die aende Cabo de bona Esperance groeijt ende bequaem is als warmoes te gebruijcken ander langh ende brack sijnde, die geen quade gelijckenisse van peter Selij du mair heeft, den stuerman Maior ende d'onderstuerman vande Zeehaen rapporteerden t gunt volcht, Namentl^k:

Dat Zij ruym een mijle om geseijde hoeck geroyt waren alwaer hoogh, doch effen landt met groente (ongeplant van Godt en natuera voortcoment Zijnde) vruchtbaer Timmerhout bij meenichte, en een affloopende water plaetse veel leedige valeijgen gevonden hadden; welck water wel goet maer vrij moeijelijck te halen oocksoo verlange affloopende was, dat niet meer als met een back geschept conde werden.

Dat eenich geluijt van Menschen, oock gespel bijna als een trompe ofte cleene gom gehooft hadden, 't welck niet verre van hun geweest was; doch hadden echter niemant te Zien gekregen.

Dat 2 boomen gesien hebben ontrent 2 a 2½ vadem dik 60 a 65 voeten onder de Tacken hoogh, in welcke boomen met vuersteenen gehouwen ende de bast affgeschilt was (omme daer bij op te climmen ende de vogelnesten te verlacken) in forme van Trappen Ider wel gemeten 5 voeten vanden ander staende Zulcx dat sij lieden prezumeerden, alhier Zeer groote menschen te wesen off dat die Zelve door eenige practijcque op geseijde boomen moeten weten te climmen, in d'eene boom scheenen deze gecorven Trappen, Zoo versch ende groen, als offet geen vier dagen verleden, dat 't Zelve gehouwen was.

Dat 't 'spoor oft vooren eenige gedierten in d'aerde hadden vernomen niet qualijck gelijckende de claeuwen van een tijger, brachten oock eenige excrementen van (soo prezumeerden en vermercken conden) viervoetige gedierten aenboort nevens weijnich (in 't oogh) schoone Gomma die uijt boomen druipende is, ende een Zwijm van Gommalacca heeft.

Verthoont als een plompen looren
Beden Branka

167
166
165
164
163
162

Sovers Eijlanden Maet Suickers Eijlanden Anthony Van Diemens Landt Borels Eijlanden

Dit is bezeylt ende ondeck met de Scheepen Heemskerck ende Zeehaan
Onder het Commande Vanden E. Abel Tasman Inden
Jare 1642 Den 24 Nouember. 8.

Desemb A 1642.

Dat om de oosthoek van dese baij gediept, met 't hoogste water 13 a 14 voeten gevonden hadden; ebb'en vloeijde aldaer ontrent 3 voeten.

Dat voor aen om geseijden hoeck, meenichten van meeuwen wilde endtvogels ende ganzen; maer landewaert in geen gesien, doch 't geruchte daer van wel gehoord hadden; hebbende geen visch als verscheijde mosselen (op verscheijde plaetsen bij bosiens vast Zittende) vernomen.

Dat t landt doorgaende met Boomen bezet is, die soo Idelstaen, dat men overal door passeren, ende verre van hem affzien, Zulcx dat in 't landen altoos, 't volck ofte wilt gedierten in t gesicht krijgen conde, onbelemmert sijnde van dijcke dichte bosschagie ofte creupel bosch, 't welck in 't Landen een vrijharticheijt tot ontdeckinge geven Zoude.

Dat op verscheijde plaetsen te Landewaert vele boomen gesien hadden welcken boven den voet der Zelfer diep ingaende verbrant, d'aerde hier ende daer vuijstersche wijze gemaect, ende door 't vuerstoecken soo hert als steenen gebrant waren.

Een weijnich voor dat onse vaertuijgen (die weder na boort quamen) in 't gezichte cregen Zaegen aen 't Landt ('t gunt ontrent west ten Noorden van ons lach) bij wijlen een dijcken rook opgaen presumeerden derhalven, ons volcq Zulcx tot een Zeijn deden: om dat soo lange met weder keeren verbeyden want hadden haer gelast in spoet weder her waerts te comen eensdeels om hunne ondervindinge te vernemen als ander sints (wanneer sij lieden aldaer geen oirbaer en Zagen) andere plaetsen te mogen gaen besichtigen; opdat geen tijdt onnuttelijck verquisten Zoude; ons volck sloop gecomen wese, vraeghden haer ofte sij lieden daer ontrent oock geweest, ende vuer gestoockt hadden daerop sij lieden neen replicerden, maer dat op verscheijde stonden ende plaetsen, int bosch oock eenige roockingen gesien hebben; soodat alhier buijten 't wijffel mensche, die van ongewoone lenghte moeten Zijn; heden hadden veel variable winden uijt d'oostelijcke handt; doch den meesten dach stijve doorgaende coelte uijtten Zuijt oosten.

Adij. 3en d^o sijn wij met den Coopman Gilsemans ende onse vaertuijgen als gisteren van musquettiers, de roeijers met piecken ende Zijtgeweer versien, aende Zuijt oost sijde van dese baij gevaren; alwaer water doch 't landt soo laech gevonden hebben dat 't versche water, door de barninge der Zee brack ende Zout gemaect wiert ende om putten te delven was ditto landt te clipachtich; derhalven keerden weder naer boort beriepen den raet van onse 2 sloopen; waer meede

Desemb A^o 1642.

geresolveert ende goet gevonden hebben, Zulcx als de resolutijtie van dato deser uijt wijsende, aldaer in 't lange te Zien ende gextendeert is, waer aen ons, om in dezen corter te blijven, alhier refereren, naer Middach sijn met de geseijde vaertuijgen, nevens den piloot Maior francoijs Iacobszⁿ, den Schipper Gerrit Ianszⁿ, Isack Gilsemans coopman vande Zeehaen, den ondercoopman Abraham Coomans, ende onsen oppertimmer^m pieter Iacobszⁿ naerde Zuijt oost cant van dese baij gevaren, bij ons hebbende een pael met Comp^s merck daer in gehouden, ende de prince vlagge omme de Zelve aldaer op te rechten, opdat de posterieur's blijcken mach, wij alhier geweest ende gemelte landt (tot bezit en eigendom) ingenomen hebben met onse vaertuijgen ontrent ter halver wech geroeijt Zijnde, begon 't hert te waijen ende de Zee soo hol aen te schieten, dat praetien vande Zeehaen, daer de piloot Maior ende Sr Gilsemans inwaren, weder naer boort keere moste wij voeren met onse chaloup voort: dicht onder de wal in een cleen bochtien, 't welke west Zuijt west van de Schepen affstreckte, comende; barndent soo dapper aen, dat Zonder perijckel van 't vaertuijch stucken te stooten, 't lant niet genaecken mochte; wij lieten den gezeijden Timmer^m alleenich metde pael ende prince vlagge aen landt Zwemmen ende bleven metde chaloupe op de wint leggen; deden hem ditto pael ende de vlaggen van boven, omtrent int midden van dese bochte bij vier hooge kennelijcke Boomen halff maenschijnse wijze staende, voordien laeghsten affgaende in d aerde oprechten; dezen boom is even boven de voet verbrant, ende wel den hooghsten van d'andere drije, doch schijnt lager vermits in 't hangen van 't gehuchte staet, heeft inden toppe boven sijn cruijn, twee hooge uijtsteeckende dorre tacken, met cleene dorre spruijtiens ende troncxkens soo een parich bezet, dat het Zich even als groote hoorne van een herte verthoont daer beneffens aende nederste Zijde, noch een Zeer groene ende ronde wel gecroonde tacke staet, welcker telgen door hunne effen proportie, gezeijde stamme Zeer Zierlijck, ende 't bovensten van een lardeerpriem gelijk maecte naer dat d'oppertimmer^m ten aenschouwen van mij Abel Ianszⁿ Tasman, den Schipper Gerrit Ianszⁿ ende den ondercoopman, Abraham Coomans, 't verhaelde verrecht hadden Zijn met 't vaertuijch soo na de wal geroeijt als bestaen dorsten, ende is gementioneerden Timmer^m door de barninge weder aende Chaloupe gezwommen, als wanneer naer verrechtinge dezer Zaecke, weder aen boort geroeijt Zijn latende de posteriteijt ende d'Inwoonders dezes landts (welcke

Desemb A^o 1642.

hun niet verthoonden, al hoe wel wij vermoeden eenige niet verre van daer ende op onse doen en laten met waeckende oogen waren) 't boven geroerde tot een memorie, naer groente deden niet omsien omdat door 't hert aenschieten vande Zee, niemant 't landt als Zwemmende genaecken conde. Zulcx dat 't onmogelijck was Ietwes inde chaloupe te brengen, desen ganschen dach de wint meestal noorden 's avonts de Zonne gepeijlt ende 3 graden noordoosteringh bevonden, met d ondergaen vande sonne cregen een herden Noorden wint, die Zich handt over handt uijtten, noort noort westen tot zoo herden storm verheften, dat genoot Zaectt wierden de beijde ree's te strijcken ende ons teuijancker te laten vallen.

Adij. 4en d^o met 't aenlichten vanden dach de storm affgenomen, 't weer handt Zaem ende de wint vande wal uijtten westen noorden Zijnde, lieten het tuijancker weder op winden, 't voorn^e ancker opgewonden, ende boven water hebbende Zagen dat beijde handen soo verre aff waren, dat niet als de bloote schaft 't hujs cregen, hebben 't ander ancker oock gelicht ende sijn voort onder seijl gegaen, om binnen de noordlijcxte eijlanden door naer de Noort te Zeijlen, ende een bequamer water plaets op te Zoecken, alhier hebben ten ancker gelegen opde Zuyder breete van 43 Graden langhte 167½ dittos voor den middach de wint westelijck, 's middachs bevonden hooghte 42 Graden 40 minuten langhte 168 graden. cours behouden noort oost ende geseijlt 8 mijlen, naer den Middach de wint noort west, dezen gantschen dach Zeer variabele winden, des avonts weder west noort West met herden wint west ten noorden ende west noort west gehadt, wenden 't noortwaerts over, Zagen des avonts eenen ronden berch ¹⁾ noort noort west van ons ontrent 8 mijlen, cours altennaesten bijde wint noortwaerts over, in 't uijt Zeijlen van dese baij, als meede den gantschen dach door, Zagen langhs de custe heene veele roock van vueren opgaen, de streckinge der custen ende deze bijgelegene Eijlanden, Zouden hier wel beschrijven maar excuseren 't Zelve om cort te Zijn, gedragen ons aen 't caertien dat daer van gemaectt ende hier nevens gevoecht is.

Adij. 5en d^o 's morgens de wint Noort west ten westen deden noch onzen cours als vooren, den hoogen ronden berch die daeghs te vooren gezien hadden lach als doen rechtwest van ons 6 mijlen, van waer hem het landt om de noort west ontvalt, sulcx dat alhier 't landt niet langer aen boort conden houden; door dien de wint ons genochsaem

1) De Huntsman Cap van Mt. Nicolas (2812'), 2m West van St. Patrick Hd.

Desemb A° 1642.

- tegen was deden derhalven den raet ende onderstuerluijden bij een comen welcke voorgedragen daer met geresolveert, ende d'overheden vande Zeehaen toegeroepen hebbende, den cours volgens resolutie van 11^{en} passado, rechtoost aen te Zetten ende met dien cours te loopen totde volcomen lengte van 195 Graden ofte salamonis eijlanden, alles breeder bijde resolutie van dato deser te Sien Zijnde, 's middachs de gegiste breete van 41 Graden 34 minuten, langhte 169 graden, cours behouden noort oost ten Noorden ende geseijlt 20 mijlen, stelden onsen cours rechtoost, om vorder ontdekkinge te doen, als oock om niet inde veranderlijcke winden tuschen de passaet ende contra passaet te vervallen, de wint noort west doorgaende coelte, 's nachts de wint west stijve doorgaende coelte ende goet claer weer.
- Adij. 6en d°* 's morgens de wint Zuijt west doch slappe coelte, 's middachs hadden de becomen hooghte van 41 Graden 15 minuten, langhte 172 gra : 35 minuten, cours behouden oost ende geseijlt 40 mylen, den gantschen naer middach heel calm ende stille, de Zee van alle canten hert aen schietende, doch meest uijtten zuijt westen, 's avonts met 't opsetten vande wacht cregen een doorgaende coelte uijtten oost noort oosten ende noord oosten.
- Adij. 7en d°* continueerden noch den noort oosten wint, met geen minder coelte als des nachts hadden, 's middachs gisten de breete van 42 graden 13 minuten ende langhte 174 graden 31 minuten te hebben, cours behouden Zuijt oost ten oosten ende gezeijlt 26 mylen, miswysinge wassende noort oosteringe 5 graden 45 minuten.
- Adij. 8en d°* 's nachts stilletiens ende de wint liep naer het westen ende Noort westen, 's middachs hadden de gegiste breete van 42 Graden 29 minuten ende langhte 176 gra : 17 minuten cours behouden oost ten Zuijden ende geseijlt 20 mijlen.
- Adij. 9en d°* in stilte gedreven soodat na gissinge 3 mijlen Zuyt oost sijn vertiert, 's middachs bevonden breete 42 gra : 37 minu: ende langhte 176 graden 29 minuten, miswijsinge 5 graden Tegens den Avont regen, een labber coelte uijtten west noort weste.
- Adij. 10en d°* altemet een regen caeck met hagel vermenght, hadden de wint westelijck topseijls coelte, 's middachs bevonden hooghte 42 Graden 45 minuten ende langhte 178 graden 40 minuten, cours behouden oost ende gezeijlt 24 mijlen.
- Adij. 11en d°* goet weer met een claren hemel ende de wint westelyck topseijlscoelte, 's middachs bevonden breete 42 graden 48 minn: langhte

Desemb A^o 1642.

181 graden 51 minuten, cours behouden oost ende geseijlt 38 mijlen hadden miswijsinge 7 Graden wassende noort oosteringh.

Adij. 12en d^o Goet weer ende de wint Zuijt Zuijt west ende Zuijt west dat met een doorgaende coelte, 's middachs bevonden hooghte 42 Graden 38 minuten ende langhte 185 graden 17 minuten cours behouden oost ende gezeijlt 38 mijlen, de groote Zees continueerden noch uijtten Zuijt westen, soo dat alhier om de Zuijt geen groot landt te verwachten is miswijsinge 7 Graden Noort oosteringh.

Adij. 13en d^o bevonden breete 42 Graden 10 minuten langhte 188 graden 28 minuten, cours behouden oost ten noorden ende geseijlt 36 mijlen de wint Zuijt Zuijt west, dat met een topseijls coelte, Tegens den middach Zagen een groot hooch verheven landt¹⁾, hadden het Zuijt oost van ons ontrent 15 mijlen, deden onsen cours Zuijt oost aen, recht naer het landt; schooten een schoot ende lieten naer middach de witte vlagge waijen, waer op d'overheden vande Zeehaen aen ons boort gecomen sijn, als wanneer met den ander rezolveerden; gemelte landt, soo haest Immer mogelijck aen te doen, Zulcx alles om redenen, als de resoluijtie van dato dezer breeder exploneert.

Savonts vonden geraden ende gelasten onsestuerluijden soo lange het stijl blijft, dat sijden Zuijt oosten cours behouden, maer bij wackeringsh van coelte, recht oost aen gaen Zullen; op dat niet inde wal geraecken, ende alle ongelucken soo veel doenlijck is voorcomen, mochten want naer onse sustinue, 't landt van desen cant niet aen te doen Zoude wesen, dat door de groote openbare Zee welcke aldaer met groote holle baren ende dijninge op aen compt schieten, ofte ten ware datter eenige beslooten baijen aen desen cant waren, In d'eerste wacht vier glasen uijt Zijnde stelden onsen cours recht oost, miswysinge 7 Graden 30 minuten noort oosteringh.

Adij. 14en d^o 's middachs bevonden breete 42 graden 10 minuten, ende langhte 189 graden 3 minuten, cours behouden oost ende geseijlt 12 mylen, waren ontrent 2 mijlen buijten het landt, was een seer hoogh dobbel landt, doch conden door de dijcke wolcke, het opperste van de bergen niet in 't gezicht crijgen, deden voort onsen cours daer bij langhsnaerde noort; Zoodicht dat men de Zee gestadich tegen 't Landt conde sien barnen, naden middach ontrent 2 mylen van 't landt gront geworpen op 55 vademen waesachtige Zandtgront was stilachtich.

1) De Southern Alps langs Nieuw-Zeeland's W-kust, tusschen Hokitika en Abut H⁴.

Desemb A^o 1642.

Tegen den avont eenen lagen punct ¹⁾ noordoosten noorden van ons gesien omtrent 3 mijlen, dreven meest in stilte naer ditto punct toe, midden inde namiddach gront geworpen op 45 vademen waesachtige santgront, voorder den geheelen nacht in stilte gedreven, de Zee uijtten west noort westen schietende, soodat het landt tot op 28 vademen steckgront genadert sijn, alwaer door stilte, om niet nader het landt te drijven, inde dach wacht met een worp ancker geancerkert Zijnde, de landt wint verwachten.

Adij. 15en do 's morgens een cleijn landelijck, windeken, hebben ons ancker gelicht ende ons best gedaen om van 't Landt aff een weijnich in Zee te geraeken, cours noort west ten noorden; hadden als doen de noordelijcxte lage punt van daeghs te vooren noort noort oost ende noort oost ten noorden van ons; dit landt is van een hoogh dobbel geberrechte, niet lager als Ilha Formosa; 's middachs bevonden breete 41 Graden 40 minuten ende langhte 189 graden: 49 minu: cours behouden noort noort oost, ende geseijlt 8 mijlen, doen lach de punct van daeghs te vooren Zuijdt oost van ons 2½ mijlen, van dese punct steeckt noorden daer van aff, eengroot steen riff ²⁾, alhier boven water ophet riff, staen eenige hooge steijlle clippen off toorens off Zeijlen waren, bijdese punct een mijl daer bij westen geen gront, van alhier alsoo noch het strecken van het hooge landt tot in 't noort noort oosten van ons Zagen hebben onsen cours recht noorden aen gestelt, met goet droogh weer ende slecht water, van dese lage punct voorsz met de clippen, naer de noort oost maect het landt een groote bocht ende streckt voor eerst recht oost, daer naer weder recht noordelijck. dese voorgenoemde punt leijdt onder de Zuijder breete van 41 Graden 50 minuten, den wint west alhier aen 't water was het goet te Zien, dat in dese contreye een bhar landt om aen te Zien, beneffens geen menschen noch eenige roock in 't minste en Zagen, aldaer geen vaertuijgen mosten hebben, alsoo geen teijcken van vaertuijgen hebben gesien, 's avonts 8 graden noort oosteringe.

Adij. 16en do Zes glazen voordendach worpen gront op 60 vademen goede steckgront, als doen lach de noordelijcxte hoeck ³⁾ die wij in 't gezicht hadden, noort oost ten oosten van ons 3 mijlen ende het naeste landt lach Zuijt oost 1½ mijl van ons, dreven in stilte, met goet weer ende

1) K. Foulwind, door Tasman op de Journ.-krt. *Clijppijgen hoeck* genoemd; deze naam is op de zeekrt. bewaard gebleven in het 1° 15' Zuid.^{er} gelegen Cliffy H.^d.

2) De Three Steeples. 3) Rock's P.^t door Tasman op de Journ.-krt. *Steijle Hoeck* genoemd.

Desemb A° 1642.

slecht water; 's middachs de becomen hoogte van 40 Gra : 58 minu : ende 189 gra : 54 minuten middellanghte, cours behouden noort noort oost ende gesejlt 11 mijlen, den gantschen naer middach van stilte gedreven Zavonts met Zonnen ondergaen hadden 9 gra : 23 minuten wassende noort oosteringh, cregen den wint met aennemend coelte, Zuijt west peijlden den uijtstersten hoek¹⁾ welcke van 't Landt Zien conden oost ten noorden van ons. die hem oock soo gewellich ontviel, dat niet 't wijffelden aen t eijnde; beriepen onsen raet met d' onderstuerluijden waer meede geresolveert hebben, van noort oost ende oost Noort oost, Zulcx tot uijtgaen van d'eerste wacht aen te loopen, ende als dan bij te steecken ingevalle weer ende wint sich niet verandert, alles breeder bijde resoluijtie van dato stantijte Zien sijnde; 's nachts in 't sesste glas weder stijl geworden soo dat bijden oost noort oosten cours gebleven sijn, alhoewel in 't vijffde glas vande honde wacht, den hoek van Zavonts Zuijt oost van ons hadden, conden door scherpheijts des wints niet hooger als oost noort oost een weijnich oostelijcker Zeijlen in d eerste wacht hadden een, de honde wacht andermael, gront geworpen op 60 vademem schoon graeuw Zandt, in tweede glas vande dach wacht cregen een coeltien uijtten Zuijt oosten wenden 't doenmaels nade wal toe.

Adij. 17en d° 's morgens in 't opgaen vande Zonne waren ontrent 1 mijl buijten het landt, sagen tot verscheijde plaetsen roock opgaen alwaer van d' Inwoonderen vier gemaect wiert, de wint als doen Zuijden uijt het landt hebben het weder oostwaert over gewent, 's middachs gisten de hoogte van 40 graden 32 minu : 190 graden 47 minuten langhte, cours noort oost ten oosten behouden ende 12 mijlen gesejlt te hebben; naerden middach de wint west, cours oost ten Zuijden langhs een laech duijnich Landt²⁾ met goet droogh weer, op 30 vadem diep Zwart sant soo dat men dit voorsz landt opde gront bij nacht wel mach aen looden, liepen soo naer dese Zant punct tot op 17 vademem alwaer met de Zons onderganck geanckert sijn door stijlte als doen het noordelijckxte vande drooge Zant punct west ten noorden van ons hadden, oock meede hooghlandt tot in 't oost ten Zuijden strecken sijnde; de hoek van 't riff Zuijt oost van ons; hier binnen dese punct ofte smalle sant hoek, Zagen een groote open baj³⁾ wel 4 : a : 3 mijlen wijdt bij oosten dese smalle sant punt; streckt

1) K. Farewell. 2) Op de Journ.-krt. staat hier : staat hier : *sant duiningen dic.*, op de Visscher-krt. in het Huyd. M. S. : *duynich lant.* 3) De zgn. *Mordenaers Baij* van de Journ.-krt ; op de zeeprt. : *Golden of Massacre B.*

Desemb A° 1642.

de hoeck noch wel een mijl daer van aft 6. 7. ende 8. a. 9 voeten diep, dit is een Zant riff dat onder water leijdt ende vande voorn^e punct oost Zuijt oost aff steeckt. savonts 9 Graden noortoosteringe.

Adij. 18en d^o's morgens ons ancker gelicht hebbende met stijlachtich weer; 's middachs gegiste breete 40 graden 49 minuten, langhte 191 graden 41 minuten cours behouden oost Zuijt oost ende geseijlt 11 mijlen; 's morgens voor dat ons ancker 't huijs hadden, hebben met d' overheden vande Zeehaen gerezolveert dat men Zal Trachten binnen dit landt te geraecken, ende bequame haven Trachten te vinden, als na bij comen men het chaloupien voor uijt Zenden Zoude, alles breeder geextendeert inde resoluijtie van dato dezer, nadenmiddach is onsen Schipper Ide Tiercxszⁿ ende piloodt maior ffrancoys Iacobszⁿ, met 't chaloupien nevens 't praetien vande Zeehaen, met den Coopman Gilsemans ende een hunner onderstuerluijden voor uijt gevaren, omme naer 't Landt een ancker oock water plaets te Zoecken, met d' onderganck der Zonne, hebben ons ancker mits het stille wiert, op 15 vademen goede steckgront laten vallen, des avonts ontrent een uere naer Zonne ondergaen, Zagen veele lichten aen landt en vier vaertuijgen onder de wal, welcker 2 hun na ons toe begaven, als wanneer onser beide vaertuijgen weder aen boort keerden; rapporteerende dat niet min als 13 vademen water gevonden hadden, ende met 't verbergen vande Zonne (die achter 't hoogh landt onderginck) noch ontrent een halff mijle van Landt geweest waren; naer dat d onse ongeveer een glas aen boort geweest hebben, die uijt de 2 praeuwen ons beginnen toe te roepen; dat met een groove helle stemme doch conden daer van in 't minste niet verstaen, echter riepen hun lieden in teecken van antwoord weder toe, als wanneer sij lieden ten verscheijden reijse wederom begonnen, doch quamen niet nader als een steenstucx schoot, bliesen oock menich werff op een Instrument 't welck geluijt gaff als der mooren Trompetten, wij lieten een onser matroosen (die wat op de Trompet conde speelen) haer lieder tot antwoord weder toe blasen, die van de Zeehaen deden hunnen onderstuer^m (welcke voor Trompetter in 't Landt gecomen, ende aen Mauritius bijden raet van dat ffort ende de Scheepen onderstuerman gemaect is) van gelijcken doen: naer dat Zulcx verscheijde malen ter weder Zijden gedaen, ende den donckeren avent meer en meer vallende was hebben die uijt de vaertuijgen eijndelijck opgehouden ende sijn wech geschept; wij deden (tot verzeekeringe ende om wel op hoede te wesen) ons volck (als in Zee gewoon

Desemb A^o 1642.

sijn) met gantsche quartieren wacht houden, en versorchde als datter amonitie van oorlooge als musquets piecken ende houwers genoch claer leijde; hebben de stucken op de bovenoverloop aff geblasen, ende weder opgereijt, op dat alle ongelucken voorcomen ende ons defenderen mochten, ofte 't gebuerde dese Luijden ijets quaet attenteren wilde. miswijsinge 9 Graden noort oosteringe.

Adij. 19en d^o 's morgens vrouch ister een vaertuijch van dit volck 13 mannen in hebbende ontrent een worp weeghs aen ons boort gecomen, sij riepen verscheijde reijzen, 't welcke niet conden verstaen de spraecke geen gelijkennisse hebbende, met het vocabulaer 't gunt van d'E De Hr Gouv^r Generael ende raden van India meede gegeven, doch Zulcx niet te verwonderen is, als sijnde Tale van d' eijlanden Salamonis etc^a deze luijden waren (soo yeele sien conden) van gemeene langhte maer groff van stemme ende gebeente, hun couleur tusschen bruijn ende geel, hadden Zwart hair recht boven opde cruijne des hoofts vast gebonden in manieren ende fatzoene als de Iapannen achter aen 't hoofd doch wel soo langh ende dijck van haire; waerop een groote dijcke witte veder stont, haer vaertuijch waren twee lange Zmalle praeuwen aenden ander, waer over eenige plancken ofte ander sit tuijch geleijdt was, Zulcx dat men boven water onder 't vaertuijch door sien can hunne pangaijen ontrent een groote vadem langh, 'smal ende voor scherp, conden Zneedich met deze vaertuijgen overwech geraecken: haer lieder cleedinge was (Zoo het scheen) eenige van matten, andre Cattoene, Zommige ende meest alle 't boven lijff naeck wij weijffden hun meenich reijs dat aen boort Zoude comen thoonden wijdt lijwaet ende eenige messchen, van die ons tot Cargasoen meede gegeven Zijn, doch quamen echter niet nader maer schepten eijndelijck weder te rugge ondertusschen Zijn d'overheden vande Zeehaen (op 't onbieden van 's vorigen avont) aen ons boort verscheenen, als wanneer den raet beroupen ende daer meede geresolveert hebben, met de Scheepen soo na de wal te loopen, als comen connen; alsoo goede anckergront, ende dit volck (naer 't schijnt) vruntschap Zoeckent is; even naer het trecken van dese resoluijtie Zagen noch 7 vaertuijg van landt comen, waer van d eene (voor hoogh ende scherp aff gaende, met 17 copen gemant) achter de Zeehaen om geschept ende een tweede (daer inne 13 cloucke mannen) geen halve worp van ons voor Schip gecomen is, welcke beide somwijlen den ander toeriepen, wij weijffden ende verthoonden haer (als de voorige) wit lijwaet etc^a maer bleven evenwel stijl leggen, den Schip-

Desemb A° 1642.

per vande Zeehaen Zont sijn quartiermeester, met haer praeutien daer inne 6 scheppers naer boort; omme d'onderstuerluijden te belasten soo dit volck aen boort comen wilden Zij er niet te veel over laten, maer voor Zichtich ende wel op hoede wezen Zoude, soo als t praeutien vande Zeehaen naer boort schepten riepen en weijfden met hare pangaijen, die vande praeuw welcke naest bij ons was, aen d'andere die achter de Zeehaen lagen, doch wat hun meeninge ware conde niet weten met als praeutien vande Zeehaen weder van boort stack begonden Zij die voor ons, tusschen beide scheepen lagen zoo frieus daer op aen te Scheppen, dat ontrent halff wegen wel soo na ons schip, de Zeehaens praeutien met haer steeven op Zij aen Trefsen, dat Zelve geweldich over Zwalpten, daer op den voorsten in deser schelmen praeuw, den quartierm^r Cornelis Ioppen met een lange stompe pieck soo fellijck verzcheijde malen inden neck stiet, dat hij over boort vallen moste, waer op d'andere van hun met corte dycke houte ('t geene wij eerst meende Zware stompe parranghs te sijn) ende hare pangaijen aen vielen, het praeutien overweldigende, in welke ffurie 3 vande Zeehaens volck doodt bleven, ende de vierde door het dapper slaen ter doodt toe gequest was, den quartierm^r ende noch 2 matroosen zwommen naer ons boort ende Zonden haer onse chaloupe tegen daer Zij levent in geraeckt sijn, naer dit enorme ffeijt ende detestable Zaecke, lieten de moordenaers 't praeutien drijven, hebben een vande dooden in haer praeuw gehaelt, ende een ander verdroncken, wij ende die vande Zeehaen dit siende schooten dapper met musquets ende canon, maer alhoe wel hun niet Treffen, sijn even wel te rugge gedeijst, ende naer landt buijten schoots geschept, wij deden met onse voor boven en bouchstucken meenigen schoot bij ende ontrent hare vaertuijgen, maer raeckten geene onzen Schipper Ide Terxsen Holman is met onse chaloup wel gemandt ende g'armeert, naer 't praeutien vande Zeehaen geroeijt ('t welke dees vervlouchte menschen, 't onsen geluck noch lieten drijven) ende is met 't Zelve apetestandt weder na boort gekeert, vindende eene der dooden ende d'een totter doodt gequesten daerinne, wij lichten onse anckers ende gingen onderseijl, alzo niet conden oordelen hier eenige vruntschap met dit volcq te maecken, noch water off ververzinge te becoomen Zoude sijn; onse anckers gelicht ende onderseijl wesende: Zagen 22 praeuwen onder 't Landt, waer aff elff stucx (crielende van menschen) op ons aff quamen, wij hielden ons stille tertijdt dat eenige vande voorste beschieten conde; als wan-

Desemb A^o 1642.

neer met onze stucken uijt de constabels camer 1 a 2 schooten doch te vergeefts, deden; die vande Zeehaen schooten meede ende Tref-ten in den voorsten praeuw eenen (welcke met een wit vlaggeken in de handt stont) Zulcx dat hij ter neder storten; wij hoorden het schroot oock in ende Tegen de praeuw aen clappen, maer wat operatie het voorder gedaen heeft bleeff ons onbewust, soo haest Zij dese schoot gecregen hadden, keerden met gezwintheijt naer landt, twee der Zelfer ffatsoene van Tingangh Zeijlen op Zettende, alwaer onder de wal bleven leggen, sonder ons meer te bezouken, ontrent den Middach is Schipper Gerrit Ianszⁿ ende Sr Gilsemans ander werff aen boort gecomen; wij deden hunnen opperstuer^m oock halen als wanneer den raet beriepen ende resolveerden daer meede Namentlijck; alsoo de detestable acte deser inwoonderen aen vier van de Zeehaens volck huijden morgen bethoont ons een leermeester is, deses landts inhabitanten voor vijanden te houden; dat men derhalven oostelijck langhs de wal loopen Zal, volgens de streckinge van 't Landt omme te sien ofte ergens bequame plaetsen mogen vinden, alwaer eenige ververzinge en water te krijgen sijn soude, als breeder bij de resolu-lijtie gementioneert staet, op dese Moordenaers plaetse (die wij oock de Name van moordenaers bajj gegeven hebben) lagen geaenckert op de Zuijder breete van 40 graden 50 minuten Langhte van 191 Gra- den 30 minuten; van alhier hebben onsen cours oost noort oost aen- gestelt, 's middachs gegiste breete 40 Graden 57 minuten langhte 191 Graden 41 minuten, cours behouden Zuijen ende gesejlt 2 mij- len, namiddachs den wint vanden West noort westen, hebben 't doemaels op 't advijs van onse stuerluijden, ende ons goet vinden ~~noort~~ oost ten Noorden aengesteld 's nachts hebbent laten voortgaen; alsoo het claer weer was, doch ontrent een uere naer middernacht gront geworpen op 25 a 26 vadem harde sant gront, corts daer nae de wint noort west worpen Gront op 15 vadem sijn terstont ge- went om den dach te verwachten, deden onsen cours om de west recht contrarie als daer in gecomen waren miswijsinge 9 graden 30 minuten noortoosteringh.

Dit Landt is het tweede landt dat bij ons bezeylt is ende ontdeckt dit Landt hebben wij de naem gegeven van het **Staten landt**¹⁾ ter eeren vande Hoogh M^o H^{ren} staten alsoo wel conde wesen, dat dit landt aen het state Landt vast Zoude wesen, doch onzeecker dit Zelve

1) In het origineel, met gewoon schrift.

Desemb A^o 1642.

Landt gelijkteen Zeer schoon Landt te wesen ende vertrouwen¹⁾ dat dit de vaste cust is van het ombekende Zuytlandt deze passagije hebben wij de naem gegeven van Abel Tasman passagie alsoo hij de eerste is die deze passagie heeft bevaren.

- [21] Aldus Verthoont het Vaste landt be Zuiden de Clippige hoek Als ghij de Cust langhs Zeijlt ende Verthooningen Vande Clippige hoek Die haer aldus Verthoonen als gijder onder cont zien.

- [22] Aldus verthoont Het State landt bij Zuiden de Clippige hoek als ghij de Cust langhs Zeijlt ende de Verthooninge Van clippyge hoek die haer aldus Verthoonen als ghij hier onder cont Zien.

- [23] Aldus Verthoont het State landt aende Steijle hoek als ghij daer bij langhs Zeijlt.

- [24] Aldus Verthoont het State Landt beoosten de Steijle hoek als ghij daer bij langhs Zeijlt.

- [25] Aldus Verthoont het State Landt bij Westen de Zandt duijnen als ghij daer bij Langs Zeijlt.

1) In het Huyd. M. S. staat hier *vermeynen*; deze geheele alinea is daar iets anders geredigeerd en geplaatst aan het eind van 21 Dec.

Desemb A^o 1642.

- [26] Aldus Verthoont hem de Zant duijnen als ghij daer bij langs Zeijlt aen het oosteynde Van deze Zant duijnen Streckt een riff aff omtrent 3 mijlen nae het Zuid oosten dat ghij om moet als ghij inde Moordenaers baij Zeijlen Wilt ende Verthoont gel^e ghij als hier cont Zien.

- [28] Aldus Verthoont hem Abel Tasmans Baij als ghijder Aldus inten Ancker leght op 35 Vadem ¹⁾.

Adij. 20en d^o 'smorgens Zagen alhier ront omme landt leggen sodat wel 30 mijlen in een bocht ²⁾ geseijlt waren, wij hadden te voore gemeent 't landt al waer wij ten ancker geweest hadden een Eylandt te wesen niet 't wijffelende van aldaer een doorganck in de ruijme Zuijt Zee te Zullen vinden, maer Zulcx is tot ons herten leet heel anders uijtgevallen; den wint als doen westelijck deden voortaan ons best met

1) De Admiralty Bay der zeekrt.

2) Op de Journ.-krt. *Zee Haen's bocht* genoemd.

Desemb A^o 1642.

laveren om weder de Zelve passagie uijt te comen, die te vooren ingeseijlt waren; 's middachs bevonden ons opde Zuijder breete van 40 Graden 51 minuten: ende 192 gra: 55 minu: langte ¹⁾ cours behouden oost een halve streeck noordelijcker, ende geseijlt 14 mijlen, naer middach stilachtich de Zee deze bocht hert in schietende, soo dat niet avanceren conden, dreven met de Zee weder de bocht in, 's middachs hebben 't noordewaerts over gewent; Zagen doen een ront hoogh Eijlandeken ²⁾ west ten Zuijden van ons ontrent 8 mijlen dat daeghs te vooren voor bij geseijlt waren, ditto eijlandeken: gelegen ontrent 6 mijlen beoosten de plaets daer wij geanckert Zijn geweest, op de Zelve breete in dese bochte, daer wij soo verre verkeert in geseijlt waren was 't overal in 't aensien een schoon goet landt opde Zeecant meest laech dorr landt, 't binnen landt redelijck hoogh; in 't na landt Zeijlen is al een langhsame opdroogende ankergront van 60: a 50 vademen tot de 15 vademen, wezende als dan noch wel $1\frac{1}{2}$ a: 2 mijlen van 't Landt. 3 ueren naerden middach cregen een cleyn coeltien uijt den Zuijtoosten, doch door dien de Zee Zeer groff aen liep, maecten weijnich ofte geen voortganck, des nachts van stilte gedreven inde tweede wacht den wint west, hebben het noortwaerts ³⁾ over geleijdt.

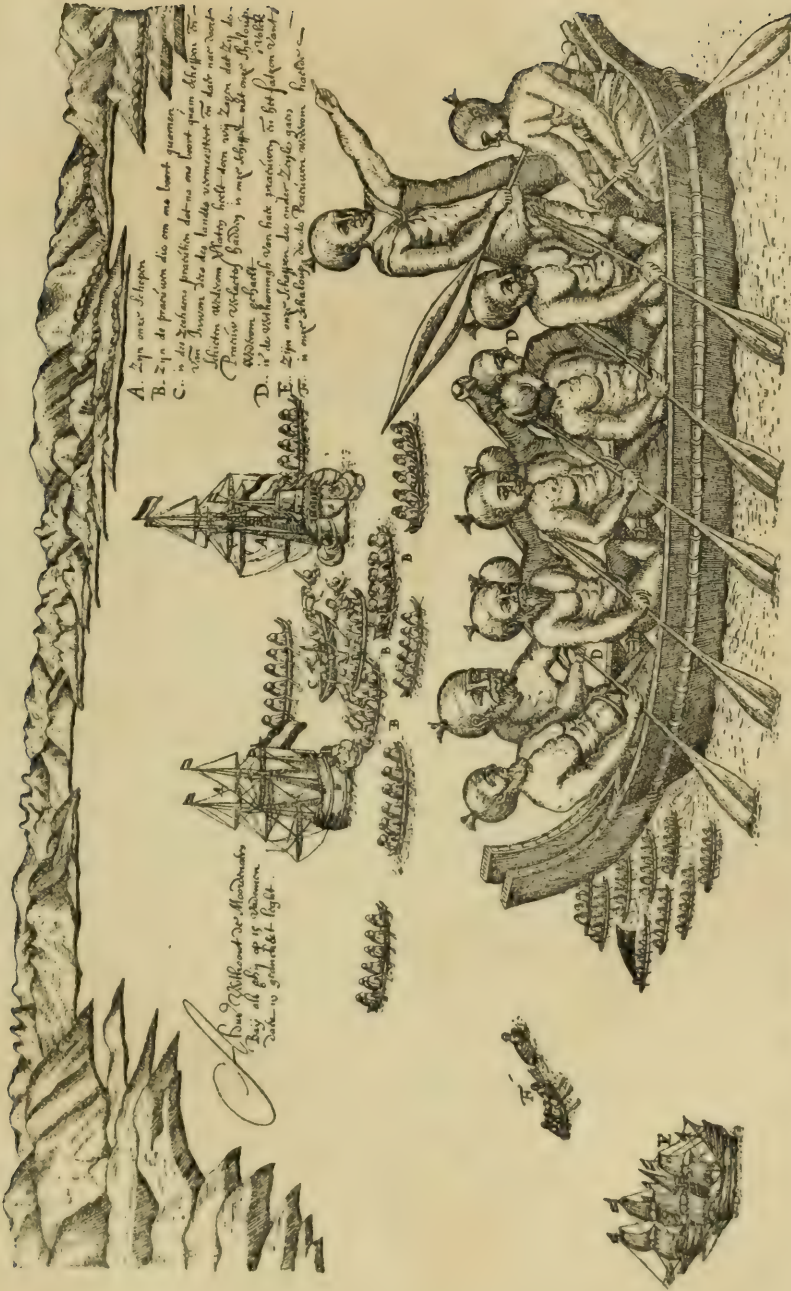
Adij. 21en de 's nachts inde honde wacht cregen de wint westelijck met een doorgaende coelte, lieten het om de noort loopen op hoop dat het landt dat daeghs te vooren noort west van ons hadden, hem aldaer ontvallen Zoude na het noorden; doch comen na cocx schaffen daer weder tegen aen loopen ende streckten hem noch na het noort west, wenden het weder vande wal ende het begost hert aen te coelen, liepen alsoo Zuijt west overna de zuijt wal; 's middachs bevonden hooghte 40 Graden 31 minuten, ende langhte 192 gra: 55 mi: cours behouden noorden ende geseijlt 5 mijlen, ende het waer dijsich, soodat geen landt conden sien, halff achter middach Zagen weder de Zuijtwal, ende hadden het Eijlandt dat daeghs te vooren west van ons waer ontrent 6 mijlen, ⁴⁾ dat selffde hadden Zuijt west ten Zuijden

1) D. i. vrijwel recht Noord $5\frac{1}{2}$ m, van den ingang der hier vermoede zeestraat (zie bij 24 Dec.). Ongeveer 130 jaar later werd deze door Cook van de Zuidzijde binnengevaren en sedertdien naar hem genoemd.

2) Stephen's Eil., hoewel dit 12 en niet 6 m beoosten de ankerplaats in de Moordenaers Baai ligt. De tij-stroom, Cook Straat in- en uittrekkende, maakte hier uiteraard het gegist bestek onzeker. De zeiltrek op de Journ.-krt. komt ook niet geheel met het opgegeven behoud overeen.

3) In het Huyd. M. S. volgt hier: *afgeseijlt, off overgeleijt.*

4) Moet wezen: „8 mijlen“. Zie hierboven bij 20 Dec. reg. 8.

[27] Aldus Verthoont de Moordenaers Bay als ghij op 15 Vademen daer in geanckert leght.

Desemb A^o 1642.

van ons ontrent 4 mijlen, Zeijlden daer op aen, liepen dat het Eijlandt noort noort west van ons waer, lieten aldaer onse ancker vallen ¹⁾ achter eenige clippen op 33 vadem Zant gront met schulpkens vermenght, alhier is het vol eijlanden ende clippen streecken onse rees neder want het waeijde een storm uijttten noort westen ende west noort westen.

Adij. 22en d^o de wint noort west ten noorden ende coelde noch hert aen soo dat geen aperentie en waer om onder seijl te gaen, om Iets te avanceren, hadden het quaet genoch om alhier aen 't ancker te houden; reddden ons schip meede wat op wij leggen alhier opde Zuijder breete van 40 gra: 50 minu:²⁾ ende langhte 192 gra: 37 minu: cours behouden Zuijt west toe Zuijen ende gezeijlt 6 mijl, 's nachts cregen de wint soo hert uijttten noort westen, dat mosten stengen schieten ende noch een ancker toe laten gaen, de Zeehaen begost al door te gaen maer liet mede noch een ancker toe gaen.

Adij. 23en d^o noch doncker, dijsich Mottich weer de wint noort west ende west noort west dat met een storm; Zoo dat noch niet conden avanceren tot ons groot leet wesen.

Adij. 24en d^o noch hert ongestadich weer de wint noch noort west met storm; 's morgens hadden een stille vlaech lieten de witte vlagge waijen, ende bequamen d'overhooffden vande Zeehaen aen ons boort ende hebben haer voorgedragen alsoo de vloet uijttten Zuijt oosten compt: datter wel een doorganck mochte wezen, ofte het niet best wesen soude soo haest als weer en wint lijden wil, om dat Zelffde te onderzoeken; ³⁾ ende Zien off men aldaer geen vers water can become, gelijk breeder bijde resolutijte daer van getroocken te sien is.

Adij. 25en d^o 's morgens setten onse stengen en rees weder om hoogh het Zach noch in Zee duijster uijt, soodat noch geen ancker dorsten lichten, tegens den avont doen wiert het stilleliens, soodat een partij cabel in corte.

Adij. 26en d^o 's morgens 2 ueren voordien dach cregen wij de wint oost

1) In de Admiralty Bay.

2) Deze *b* komt wel zeer goed met de tegenwoordige zeekaart overeen, doch is 15' N^{er} dan volgens de Journ.-krt.

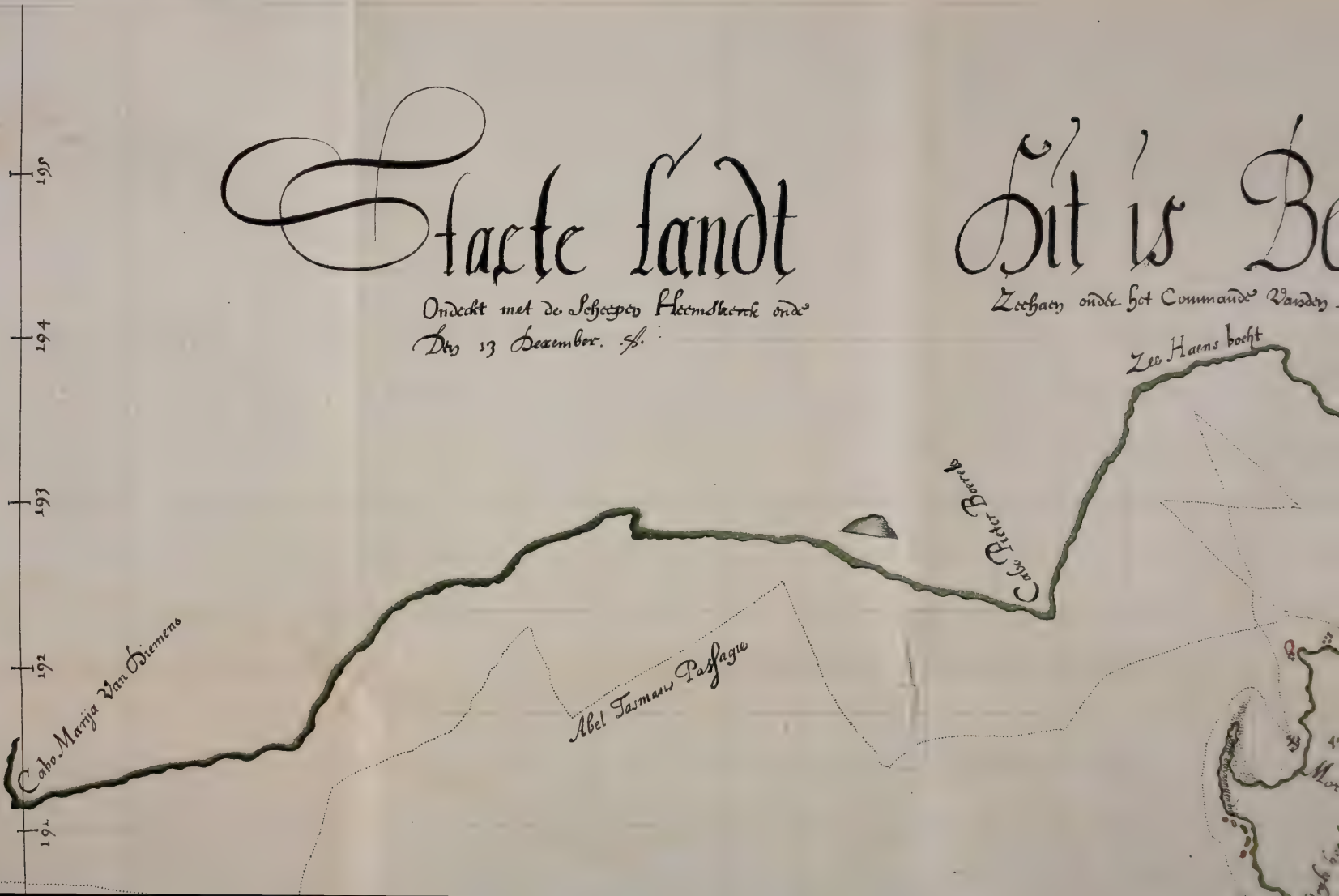
3) Tengevolge van de daarna doorgekomen O^e en Z^e winden, waartegen deze slecht bezeilde schepen niet konden opwerken, is van dit onderzoek niets gekomen. — Intusschen is het zeer eigenaardig, dat op de Visscher-krt. in het Huyd. M. S. de N^e ingang van Cook Straat geteekend staat, juist daar waar hij later bleek te zijn; hij is dus toen niet alleen vermoed, maar wel degelijk gezien. (Zie ook Inl., paragr. D, *De Reis van 1642/3.*)

Stacte landt

Ondeckt met de Schreyer Flootkerck ondt
Dix 13 December. 1711

Dit is Be

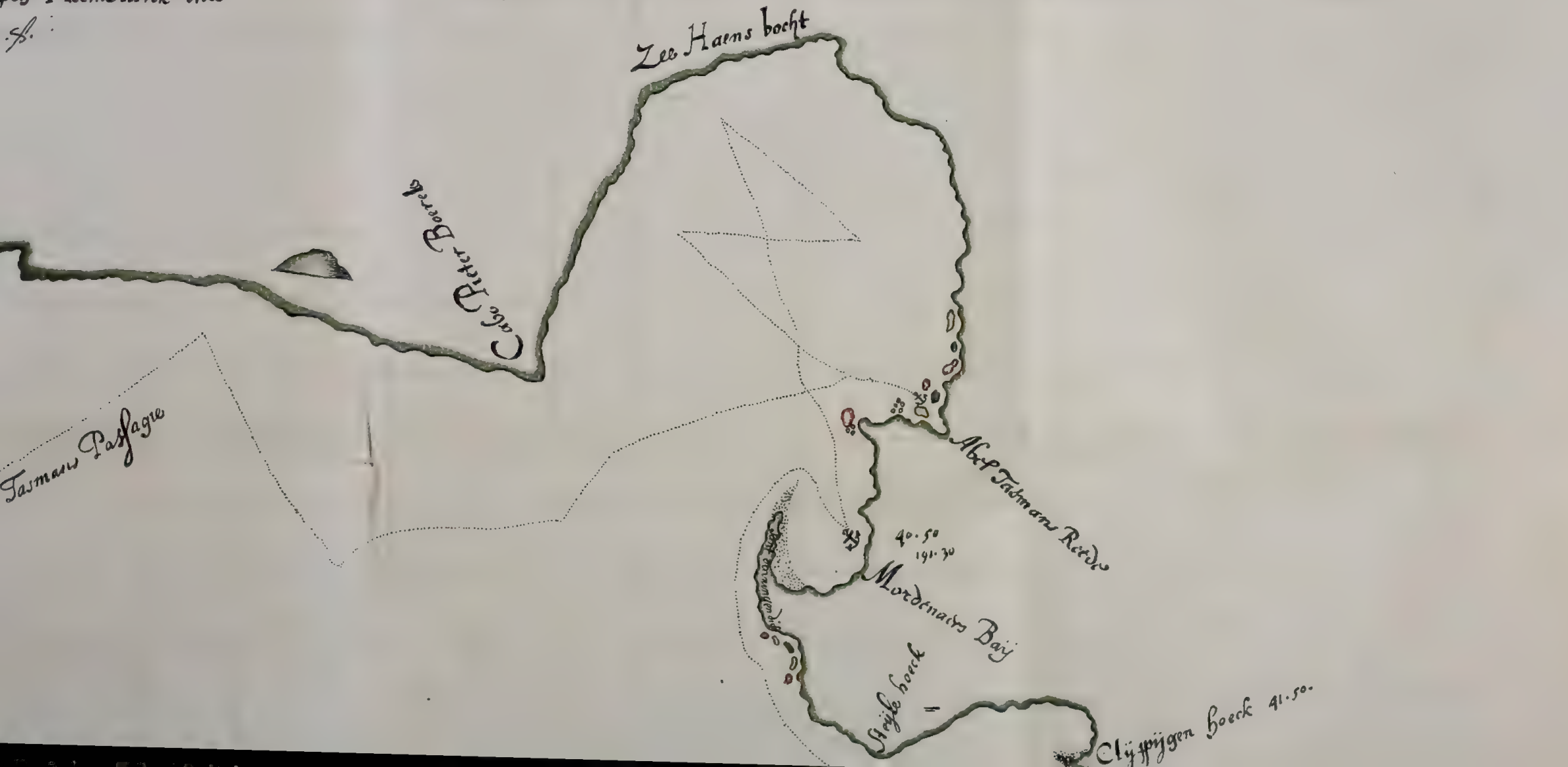
Zeehaen ondt het Commaude Vanden

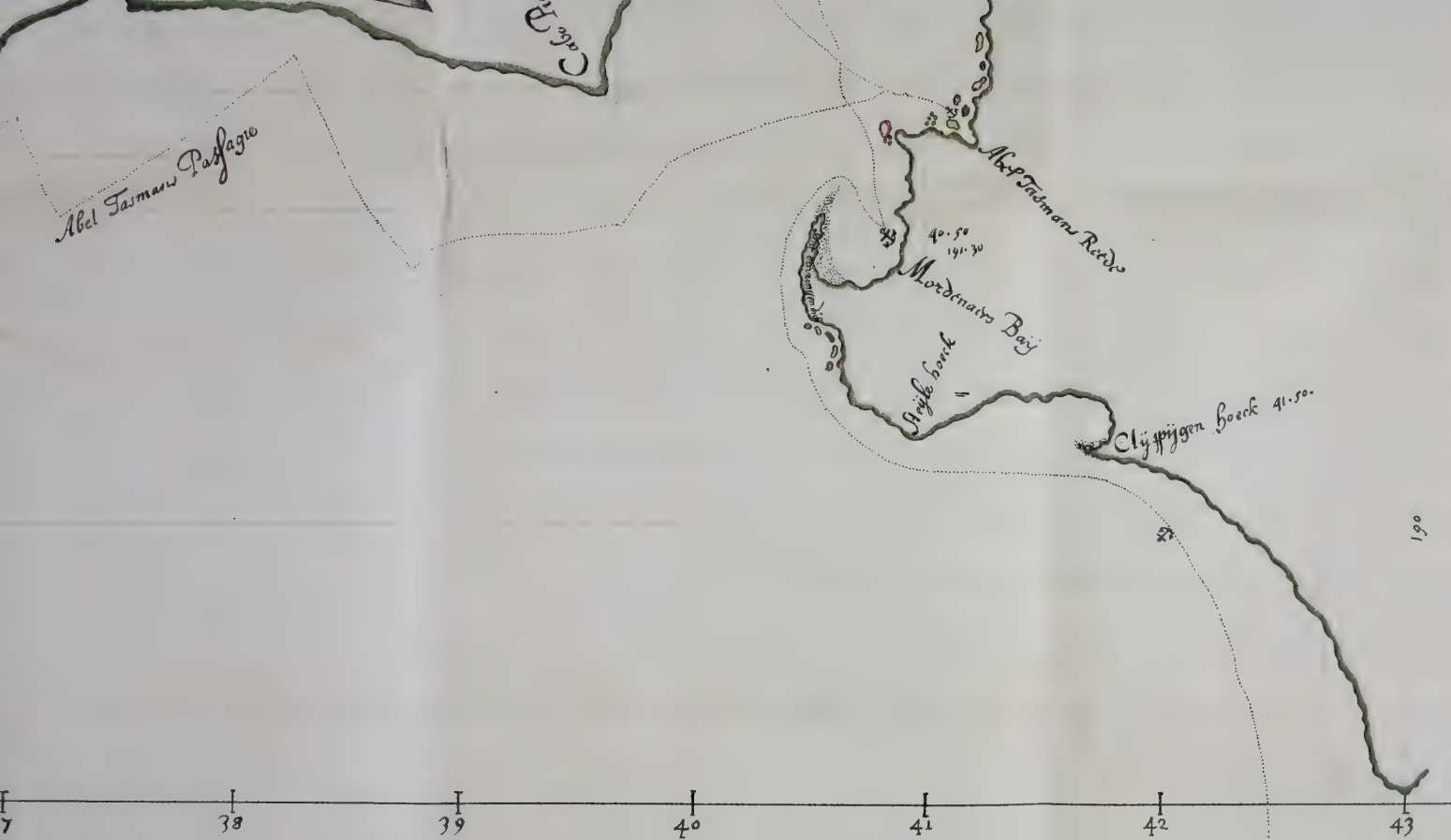

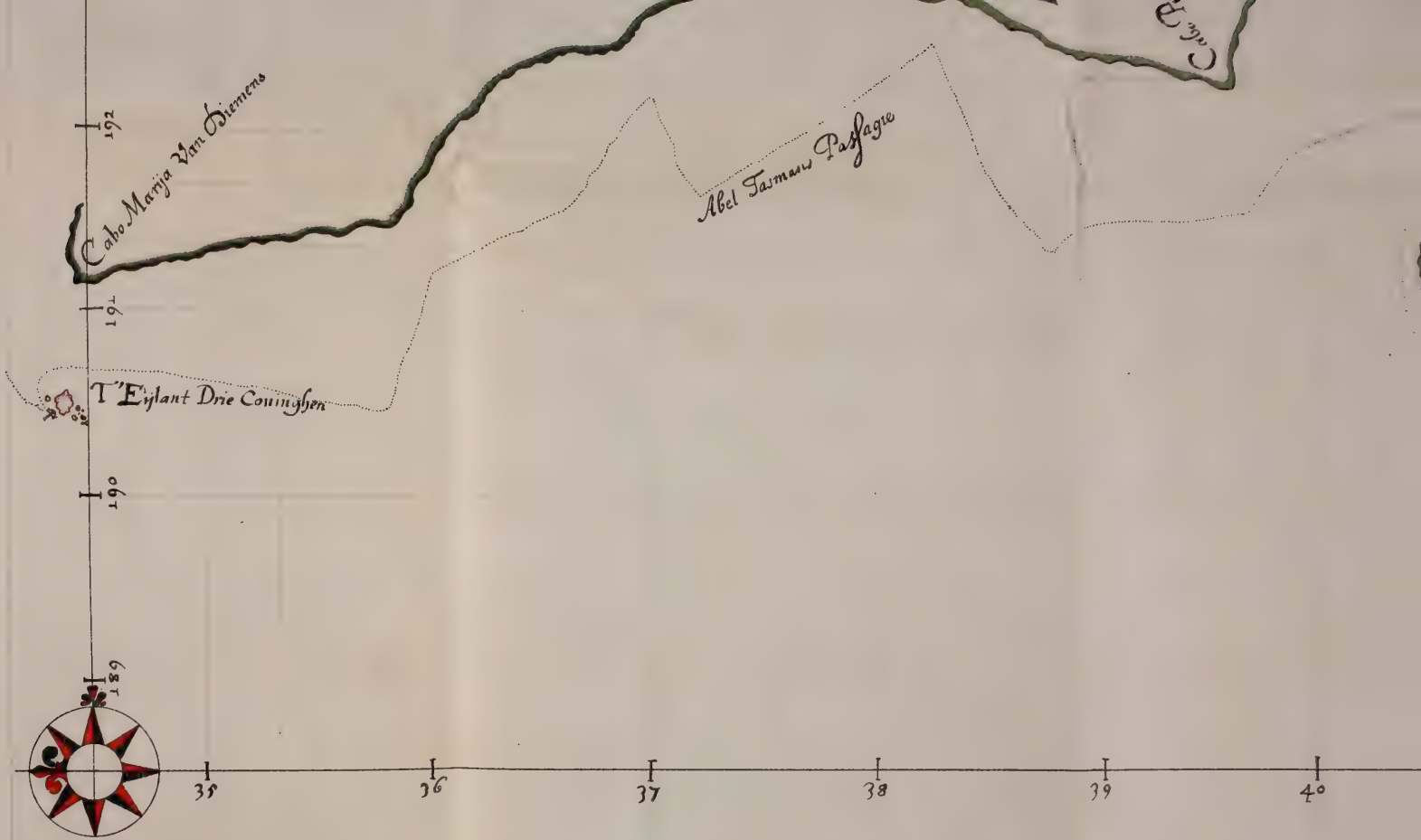
Landt Dit is Bescijft ende.

by Heemskerk ende
f.

Zachary onder het Commaude Vanden E. Abel: Tadmans Inders Dade 1642

Desemb A 1642.

noort oost, een labbercoelte lichte onse anckers op ende gingen onder seijl, deden onsen cours noorden aen om benoorden dit landt om te Zeijlen, met den dach begost het te motregen ende de wint liep Zuijt oost ende daer nae Zuijen tot het Zuijt west met stijve coelte, worpen gront op 60 vadem stelden onsen cours bijde wint over, na het west toe 's middachs gegiste breete van 40 graden 13 minuten ende 192 gra 7 minuten langhte, cours behouden noort noort west ende geseijlt 10 mijlen, miswijsinge 8 Graden 40 minuten 's nachts lagen bij met cleijn seijl.

Adij. 27en d^o smorgens met den dach maeckte weder seijl stelden onsen cours noorden aen, de wint Zuijt west dat met een doorgaende coelte; 's middachs bevonden hooghte 38 gra : 38 minu : ende langte 190 gra : 15 minuten cours behouden *noort west* ende geseijlt 26 mylen 's middachs stelden onzen cours noort oost, 's nachts lagen bij met cleyn Zeijl, miswijsinge 8 gra : 20 minuten.

Adij. 28en d^o 's morgens met den dach maeckten weder Zeijl, stelden onsen cours oost aen, om te bezichtigen ofte dat voorgaende Landt, dat op 40 Graden gesien hadden noch verder om de noort is streckende, dan ofte het om de oost ontvalt, 's middachs Zagen oost ten noorden een hoogen berrech¹⁾ van ons, Zagen het eerst voor een Eijlandt aen, doch daer naer Zagen dat het een streckende custe waer ende waren ontrent 5 mijlen bujten de wal, worpen het loodt op 50 vadem fijn sandt met cleij vermenght, dese, hooge berch leijdt opde Zuijder breete van 38 graden dese cust streckt Zoo ick Zien conde Zuijden ende noorden, ende het worde stilletiens, doch het luchtien cregen noort noort oost, wenden het omde noort west 's middachs hadden de gegiste breete van 38 graden 2 minu : ende langhte 192 gra : 23 minuten, cours behouden noort oost ten oosten ende geseijlt 16 mijlen; Tegens den avont cregen de wint noort oost ende noort oost ten oosten, ende de wint begost hoe langer hoe herder aente nemen, de eerste wacht uijt moste onse marsseijls in nemen. miswijsinge 8 gra : 30 minuten.

Adij. 29en d^o 's morgens met den dach namen onse bonets aff, soo dat onse ffock op steeven mosten strijcken, 's middachs maeckte gissingh op de hooghte te wezen van 37 gra : 17 minu : ende langhte 191 gra 26 minu : tegens den middach maeckten onse ffock weder bij ende liepen alsoo west waert over, cours behouden noort west ende geseijlt 16 mijlen.

1) Mt. Karehoe (2370') op 37° 50' Z.Br.
Linschoten XVII.

Desemb A^o 1642.

Adij. 3^{oen} d^o 's morgens het weer wat handiger maecten onse marsseijls bij, regen onze bonets aen hadden de Zeehaen in lij van ons, hielden op hem dragent hadden de wint west noort west met een topseijls coelte, 's middachs bevonden hooghte 37 graden ende langhte 191 gra : 55 minu : cours behouden noort oost ende geseijlt 7 mijlen Tegens den avont doen Zagen het landt weder, ende hadden het noort oost ende noort noort oost van ons, liepen alsoo noorden ende noort oost aen. Miswijsinge 8 gra : 40 minuten noortoosteringh.

[29] Aldus Verthoont het Staete landt op de Zuijder breede Van 38 graden 30 Minuten.

[30] Aldus verthoont het Staete landt op de Zuijder breede Van 36 graden.

Adij. ul^{mo} d^o 's middachs wenden het om de noort ende de wint west noort west, slappe coelte 's middachs bevonden breete 36 graden 45 minuten, ende langhte 191 graden 46 minuten, cours behouden noort west ende geseijlt 7 mylen, 's avonts waren ontrent 3 mijlen buijten de wal ; de eerste wacht 4 Glasen uijt wenden weder om den Noort, 's nachts worpen gront op 80 vadem, deze cust streckt alhier Zuijt oost ende noort west. dit landt is op Zommige plaetsen hooghlandt ende op eenige plaetsen duijnich landt. Miswijsinge 8 graden.

Adij. P^{mo} Ianuario 's morgens dreven in stille langhs dese cust, die hem alhier noch streckt noort west, ende Zuijt oost, dit is alhier een gladde custe sonder reven ofte bancken, 's middachs hadden de hooghte van 36 Gra : 12 minuten en langhte 191 Graden : 7 minuten, cours behouden noort west ende gezeijlt 10 mijlen, ontrent den middach cregen de wint Zuijt Zuijt oost ende Zuijtoost, stelden onsen cours west noort west aen, om wat vande wal aff te wezen, alsoo de Zee alhier hart tegens aenloopt. miswijsinge 8 graden 30 minuten noortoosteringh.

Ianuarus A^o 1643.

Adij. 2en d^o stilletiens half acht middach cregen een coeltien uijten oosten, stelden onsen cours noort noort west aen de eerste wacht uijt doen deden onsen cours noort west aen, om niet te na aende wal te comen, alsoo savonts het landt noort noort west van ons hadden, om alsoo in geen ongelucken te geraecken, 's middachs hooghte van 35 graden 55 minuten ende langhte 190 gra : 47 minu : cours behouden noort west ten weste ende gezeijlt 7 mijlen miswijsinge 9 Graden.

Adij. 3en d^o 's morgens Zagen het landt oost ten noorden van ons ontrent 6 mijlen, waren verwondert dat soo verd buijten de wal waren ; 's middachs bevonden hooghte 35 gra : 20 minuten langhte 190 graden 17 minuten, cours behouden, noort west ten noorden ende gesejlt 11 mijlen, 's middachs cregen de wint Zuijt Zuijt oost, ende doen stelden onsen cours oost noort oost aen om de wal weder aen boort te loopen ; savonts hadden in t Noorden van ons landt ende in 't oost Zuijt oost.

Adij. 4en d^o 's morgens waren alhier nevens een hoeck¹⁾ ende hadden een eijlandt²⁾ noort west ten noorden van ons, waer over de witte vlagge hebben laten wajen, opdat de overhooffden vande Zeehaen aen boort Zoude comen, hebben met malcander geresolveert aen ditto eijlandt aen te Loopen, om te sien off men al daer geen varsch water groente etc^a becomen can ; 's middachs bevonden breete 34 Graden 35 minuten Langhte 191 Graden 9 minuten, cours behouden noort oost ende geseijlt 15 mijlen, ende de wint Zuijtoost tegens den Middach in stilte gedreven, bevonden ons alhier in een Zeer grooten stroom, die ons om de west Zetten, mede quam alhier een groote Zee uijten noortoosten aen schieten, die ons niet weijnich dede blijden, om dat alhier een doorganck mochte becomen, deze hoeck die oost noort oost van ons hadden, leijdt op de Zuijder breete van 34 Graden 30 minuten, alhier ontvalt hem het landt na de oost, 's avonts Zonden den piloot Maior met de Zecretaris nade Zeehaen, alsoo dicht bij dit Eijlandt waren ende oogenschijnlijck niet conde bemerken dat alhier Iets te becomen is dat van doen hebben, lieten oversulcx d'overhooffden vande Zeehaen hun advijs voorderen ofte niet best wesen Zoude, bij aldien 's nachts een goede wint cregen, het als dan te late voor staen, welcke vrunden oock oordeelden, 't Zelve

1) Op de Journ.-krt. : *Cabo Marija van Diemen* ; thans op de zeekrt. nog zoo geheeten.

2) Op de Journ.-krt. : *T^e Eijlant Drie Coningen* ; thans op de zeekrt. nog zoo geheeten.

Januarius A^o 1643.

best te sijn, dat soo men een goede wint creech het te laten voort gaen miswijsinge 8 graden 40 minuten noort oosteringh.

[31] Aldus Verthoont het drie Coningen Eijlandt als ghij het Noord West 4 Mijlen Van u hebt.

[32] Aldus Verthoont hem t' drie Coningen Eijlandt als ghijder ande Noort West Zijnde op 40 vademen ten anckert legcht dit Eylandt hebben bij de naem gegeven Van drie Coninghen Eijlandt op dat Wij al daer op drie Coningen auont ten ancker gecomen Zijn ende op drie coningen dach Weder Van daen t Zeijlt Zijn gegaen.

Adij. 5en de 's morgens noch in stilte gedreven doch ontrent 9 uren cregen een weijnich coelte uijtten Zuijt ooste, vonden met de vrunden van de Zeehaen geraden onsen cours op 't eijlandt aen te setten ontrent den middach Zonden onse chaloup met den piloot Maior nevens de boodt vande Zeehaen, met den Coopman Gilsemans naer ditto eijlandt omte besichtigen, oft'er geen water te becomen is; zavonts keerden sy lieden weder aen boort rapporteerden: dat dicht bij 't Landt gecomen Zijnde op alles wel gelet ende goede Zorge gedragen hadden omme van d'Inwoonders niet vermeestert off overvallen te worden; waren in een Zeeckere doch cleijne baij geweest, alwaer goet varsch water vonden; twelck van een steijll geberrechte aff viel, in groote abundantie maer door 't aenschieten vande Zee was periculeus, Ia wel gansch ombequaem om daer van daen te halen, der halven sijn Zij lieden voorder om ditto Eijlandt geroeijt besichtigende off ergens eenige ander gelegene plaetse vinden conden; op geseijde landt verthoonden haer in verscheijde plaetsen, op 't hooghste geberrechte ontrent 30 a 35 persoonen, mensche, van lange statuere, voor soo veel van verde conde sien, met stocke ofte knodzen welcke

Januarius A° 1643.

met groove luidje stemme hun toe riepen, 't welke d'onse niet verstaen konden, voortgaende maecten geweldich wijde groote stappen en schreden, in het rontom roeijen verthoonden haer altemet sommige weijnige in 't getall boven op de bergen waer uijt d onse beslooten (gelijck oock wel te gelooven staet) sij lieden alsoo door gaens op haer wijze; hunne assagaijen vaertuijgen ende cleijn geweer wel claer houden, Zulcx dat op ditto Eijlandt wel niet ofte weijnich meer volck als hun vertoonden mochten woonen, want in 't omroeijen van 'teijlandt Zagen ons volcq nergens geen gebouwt ofte geplandt landt, als ontrent het versch water vooren geroert al waer boven aen weder Zijden van 't affloopende water overal in viercante percken volgens de wijze van ons vaderlandt, groen ende plaijsandt stont, doch wat voor groente, bleeff hun door de verre distantie onbekent 't ware wel mogelijk sij lieden alle haer woon plaetse, ontrent geseijde versch water houden, indeze voorzeijde bochten hadden oock 2 praeuwen Zien leggen Zijnde opt landt gehaelt, d'eene vaerbaer en d'ander ontstucken, hebben nergens meer vaertuijch vernomen ons volck ende vaertuijch weder gekeert Zijnde, deden Terstont ons beste om onder 't Landt te comen, alwaer Zavonts een cleijne goetelingh schoot van 't landt op 40 vademen goede gront geanckert sijn, maecten Terstont preparatie om des anderen daechs water te halen ditto Eijlandt leijdt opde Zuijder breete van 34 Graden 25 minuten ende 190 Graden 40 minuten middellanghte.

Adij. 6en d° 's morgens vrouch Zonden beijde de boodts, te weten onsen ende de Zeehaen's, Ider gemonteert, met 2 steenstukken 6 musquetiers, de roeijers van piecken ende sijdtgeweer versien, nevens onse chalupe met den piloot Maior francoijs Iacobszⁿ ende Schipper Gerrit Ianszⁿ naerde water plaets met vaetwerck om water te halen, in 't derwaerts roeijen Zagen sij lieden op verscheijde plaetsen ende hooghten een groot man staen, met een lange stock als een pieck naer t scheen op d'onse de wacht houdende in 't voorbij varen hadde seer luidje tegen ons volck geroupen, maer ontrent terhalver wech vande water plaets gecomen sijnde, tusschen een Zeeckeren hoeck ende een ander groote hooge clip ofte cleijn eijlandeken vonden de stroom soo hert tegen de wint gaende, dat met de ledige boodts genoch te doen gehadt hadden, om recht op de Zee te houden; derhalvenden piloodt maior ende Gerrit Ianszⁿ Schipper van de Zeehaen met den anderen overleijden, omme 't cleijn vaertuijch ende volck alsoo niet te periculiteren, aengemerckt hebbende noch een lanckduerige

Januarius A^o 1643.

voijagie voorhanden stont ende geen volck noch cleijn vaertuijch bijde Scheepen gemist conde werden, over Zulcx waren sij lieden weder naer boort geroeyt, te meer door dien de groote Zee recht op het landt tegen de water plaets aen vallende was alsoo de coelte begon te wackeren, ende wij wel conde vermoeden sij lieden niet aen landt zoude hebben connen geraecken, deden uijt ons Schip een seijn met de opgebonden vlagge, nevens een canon schoot schieten in teecken sij lieden weder keeren mochte doch waren voor onzen Zeijn al in 't herwaert comen; den piloot Maior met onse vaertuijgen weder aen boort verscheenen wesende, rapporteerden dat het door de wint te dangireus, over mits 't aldaer rontom vol herde clippen, Zonder eenige Zandtgrondt dienvolgende perijckel onderworpen was, van 't volck te bezeeren en de vaten schadeloos en stucken te krijgen, wij deden staende voets d'overhooffden vande Zeehaen en d'onderstuerluijden aen ons boort verschijnen, als wanneer den raet beroupen waer mede geresolveert hebben, d'anckers van stonden aen te lichten ende met een oosten cours te loopen tot de langhte van 220 Graden volgens voorgaende resoluijtie, wijckende als dan na 't noorden off wel recht noorden aen, tot de Zuijder breete van 17 Graden, als wanneer den cours recht west stellen Zullen, om de coques ende hoorensse eijlanden ¹⁾ recht in 't gesicht te loopen, ende ons aldaer van water ende verversinge te versien, ofte soo vrouger eenige andere eijlanden comen op te Zeijlen, dat men die sal Trachten aente doen, omme te besichtigen wat daer becomen connen, alles breeder bijde resoluijtie van dato dezer gespecificeert, waer toe ons cortsheijts halven refereren ontrent den middach gingen onder Zeijl, hadden 's middachs eylant ongeveer 3 mijlen recht Zuijden van ons Zavonts met 't ondergaen 't Zelve 6 a 7 mijlen Zuijt Zuijt west, van ons de clippen ende 't eijlandt, Zuijt west ende noort oost van den ander Leggende, 's nachts goede stilachtige oost Zuijt ooste wint gehadt, cours ten naesten bijde wint noort noort oost de Zee uijt den noort oosten loopende.

Adij. 7en de Goet weer ende de wint oost ten Zuijden ende oost Zuijt oost, dat met een topseijls coelte, 's middachs bevonden hooghte 33 Graden 25 minuten, ende langhte 191 graden 9 minuten, cours behouden noort oost ende geseijlt 16 mijlen, de Zee schiet zeer aen uijtten oostelijcker handt, soo dat om de oost geen groot landt van ons te vermoeden is, miswijsinge 8 gra 30 minuten.

1) Ontdekt door Le Maire en Schouten in 1616. (Zie Inl. a. h. cinde van paragraaf C).

Ianuarius A^o 1643.

Adij. 8en d^o 's nachts goet weer voordien middach mist ende motregen, hadden dit etmael de wint uijtten Zuijt oosten met een topseijls coelte, 's middachs bevonden hooghte 32 graden 25 minuten. ende langhte 192 gra: 20 minu: cours behouden noort oost ende geseijlt 21 mijlen, de groote deijninge loopen tegenwoordich uijt den Zuijt oosten, dit vaerwater van Bat^a nae chijlij, dat is een gladt vaerwater, soo dat niet inde wech is om dit vaerwater te bevaren, wij Zullen hier naer dit vaerwater beschrijven Instructiesche wijze, doch laten het tegenwoordich om redenswille, miswijsinge 9 Graden noort oosteringe.

Adij. 9en d^o hadden variabele oostelijcke winden met slappe coelte, 's middachs gisten op de hooghte te wezen van 34 graden 4 min: 1) ende langhte 192 graden 43 minuten, cours behouden noort oost ende geseijlt 7 mijlen, 's nachts in stilte gedreven.

Adij. 10en d^o voor den middach noch stilleliens het luchtien uijt d' oostelijcker handt, 's middachs bevonden hooghte 31 Graden 28 minu ende langhte 192 gra: 43 minu: cours behouden noorden ende geseijlt 9 mijlen nade middach cregen de wint oost noort oost, dat met een slap topZeijls coelte, onse cours was noch noortde waert over bijde wint, Zavonts in 't ondergaen vande Zon cregen de wint noorden ten oosten soo dat doen oost waert over wenden. Noort oosteringe 10 gra: 30 min.

Adij. 11en d^o de wint noch noordelijck dat met een slap topZeijls coelte ende de Zeeschiet uijtten oost Zuijt oosten ende uijtten Zuijt westen tegens malcander, 's middachs gisten opde Zuijder breete te wesen van 31 gra: 10 minuten ende langte 193 graden 35 minuten, cours behouden oost noort oost ende geseijlt 12 mijlen, nadenmiddach cregen de wint noort noort west, deden onsen cours oost noort oost aen, 's avonts cregen de wint west Zuijt west met een regencaeck stelden onsen cours noort oost aen. Miswijsinge 10 graden.

Adij. 12en d^o de wint west Zuijt west topseijls coelte, ende de Zee loop noch Tegens malcander, soo uijtten Zuijt west als uijtten Zuijt oosten; 's middachs bevonden breete 30 gra: 5 minu: ende langte 195 Graden 27 minuten, cours behouden noort oost ten oosten ende ge-

1) In het manuscript staat terzijde van dezen datum en vermoedelijk door een ander bijgeschreven: „NB sal mogelijk 31. g. moeten zijn.“ — Dit is intusschen evenmin juist, daar bij een afgevaren Z. Br. van 32° 25' (zie 8 Jan.) en een behouden koers en verheid sedertdien, van NO 7 m, de bekomen Z.Br. wordt: 32° 5'. (Zie ook „Aanh.“ bij dit Traject).

Ianuaris A^o 1643.

seijlt 29 mijlen; tegens den avont cregen de wint west. Miswijsinge 9 gra: 30 minuten.

Adij. 13en d^o Goet weer met een claren hemel, ende de wint west met slappe topseijls coelte, 's middachs bevonden brecte 29 gra. 10 minuten ende 196 graden 32 minuten cours behouden noort oost ende geseijlt 20 mijlen, de Zee Zchiet noch uijtten Zuijt westen ende Zuijt oosten, 's avonts cregen de wint uijtten Zuijt west, dat met een slappe coelte. Miswijsinge 9 Graden noort oosteringh.

Adij. 14en d^o 's morgens de wint Zuiddelijck dat met slappe coelte, de Zee schiet noch hert uijtten Zuijt westen ende meede uijtten Zuijt oosten, 's middachs bevonden hooghte 28 gra: 40 min: ende langhte 197 gra: 5 minu: cours behouden noort oost ende gezeijlt 10 mijlen, 's middachs cregen de wint Zuijt Zuijt oost met slijckent weer, tot dus verre hebben wij de westelijcke winden gehad. Miswisinge 8 Graden 30 minuten noortoosteringe.

Adij. 15en d^o Goet weer ende de Zee uijtten Zuiddwesten begint te slechten soo dat de deijnninge die uijt den Zuijt westen quamen vrij al wat gemindert Zijn, maer de Zee uytten Zuijt oosten loopt noch hert aen, 's middachs hadden de gegiste breete van 27 gra: 43 minu: ende langhte 198 gra: 9 minu: cours behouden noort oost ende geseijlt 20 mijlen, de wint Zuijt Zuijt oost dat met een slap topseyls coelte, ick ben Tegenwoordich na mijn gissinge 105 mijlen beoosten d' eijlanden Salamonis¹⁾ doch nade middellanghte 62 mylen²⁾ miswijsinge 8 graden 15 minuten.

Adij. 16en d^o Goet weer ende dat met een claren hemel ende de wint uijtten oostelijcker handt, de zee loopt noch uijt alle canten hadden slappe topseijls coelte 's middachs bevonden breete 26 Graden 29 minuten ende langhte 199 graden 32 minuten, cours behouden noort oost ende geseijlt 26 mijlen Zavonts cregen de wint Zuijt oost.

Adij. 17en d^o Goet weer ende de wint Zuijtoost passaet weer 's middachs bevonden hooghte 25 gra: 20 minu: ende langhte 200 gra: 50 minu: cours behouden noort oost ende geseijlt 25 mijlen, dat met slecht water miswisinge 8 Graden noort oosteringh.

Adij. 18en d^o goet weer ende een graeuwe locht passaet weer ende de wint

1) Deze afstand was echter veel grooter; op de kaart die Tasman a/b had, lagen dus de Salamonis (Solomon) Eil.^{ea} veel te O^k.

2) Hieruit volgt dat het verschil tusschen Tasman's Lengte-bestek en de bij Tasmanië aangenomen „middellanghte“, bedroeg: 43 m of 3° 14' in l (bij $\delta = 27^{\circ} 7$). — Zie ook „Aanh.“ bij Traject: Maur.—Tasm.^{id}, δ , *Het Lengte-bestek*.

Januarius A^o 1643.

uigtten Zuijt oosten slappe topseijls coelte; 's middachs gisten op de Zuijder breete te wezen van 24 gra: 18 minu: ende langhte 201 graet 45 minuten; cours behouden noordt oost ende noort oost ten noorden ende gezeijlt 20 mijlen; hadden altemet een regen buijtie.

Adij. 19en d^o Goet weer ende de wint Zuijt oost dat met een doorgaende passaeet wint, ende slecht water, 's middachs bevond hooghte 22 gra: 46 minu: ende langhte 203 gra: 27 min: cours behouden noort oost ende geseijlt 33 mijlen, nade middach ontrent 2 uren Zagen Landt ¹⁾ ende hadden het van ons oost ten noorden ontrent 8 mijlen, stelden onse cours daer nae toe, conden 't niet bezeijllen door de scherpheijt des wints, dit eijlandt vertoont hem als 2 vrouwen borsten, als het oost ten noorden van u is 6 mijlen, ende leijsdt op de Zuijder breete van 22 Graden 35 minuten, ende langhte 204 gra: 15 minuten, het is niet Zeer groot ontren 2 a 3 mijlen in 't ronde, een hoogh ende bar eijlandt soo het schijnt; wij hadden daer gaerne dicht bij langhs geseijlt om te besichtigen ofte al daer geen water ofte eenige groente te becomen is, doch conden niet nader aen comen, door scherpheijts des wints: liepen dicht bij de wint over, alsoo opdese hooghte vier eijlanden inde groote caert vande Zuijt Zee leggen, ofte het de selfde wel mochten wesen, ter wijle op een hooghte leggen, miswysinge 7 Graden 30 minuten.

[33] Aldus Verthoont t' hooge pijlsteeren
eijlant als het oost Noort oost 6 mijlen
Van u is.

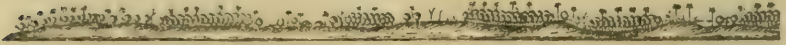
[34] Aldus Verthoont het hooge pijlsteerten eijlandt
alst oost Zuijd oost 3 mijlen Van u is.

Adij. 20en d^o 's morgens in 't opcomen, vande Zonne zagen het Eijlandt noch dat daeghs te vooren gesien hadden, ende lach 't van ons Zuijt Zuijt west ontrent 6 mijlen, dit eijlandt hebben wij de naem gegeven van het hooge pijlstaerts eijlandt, om datter soo veel pijlsteerten waren hadden de wint Zuijt oost ende Zuijt oost ten Zuijden, passaeet weer, topseijls coelte, 's middachs bevonden hooghte 21 graden 50 minuten, ende langhte 204 graden 54 minuten, cours behouden

1) Op de Journ.-krt.: *Pijlsters Eijlandt*; thans op de zeeprt.: *Ata of Pylstaart*. Op de kaart in het Huydecoper M. S., staat hier nog bij: *Vrouwen borsten*.

Ianuaris A^o 1643.

noort oost ten oosten ende geseijlt 24 mijlen, omtrent een uere naer den middach Zagen landt, ende hadden het oost van ons, omtrent 8 mijlen; deden onsen cours daer na toe, 's nachts hielden bij met cleijn Zeijl, miswijsinge 7 Graden 15 minuten noortoosteringe.

[35] Aldus Verthoont 't Eijlandt Amsterdam als het oost noord oost 3 Mijlen Van U is.

[36] Aldus Verthoont 't Eijlandt Middelburch als het oosten Zuiden 4 Mijlen Van u is.

Adij. 21end^o 's morgens stilletiens, hadden het Zuidelijckxte eijlandt¹⁾ oost ten Zuiden van ons ontrent 5 mijlen, deden onsen cours naer het noordelijckxte eijlandt²⁾. leijdt opde Zuijder breete van 21 gra: 50 minuten, ende langhte 205 Graden 29 minuten. Zeijlde aende noort west sijde van het Eijlandt, ende laeten aldaer onse ancker vallen³⁾, op 25 vademen corael gront daer wij ten ancker quamen leijdt opde Zuijder breete van 21 Graden 20 minuten, ende langhte 205 Graden 29 minuten, deze 2 eijlanden leggen ontrent Zuidt oost ende noort west vanden ander, wij conden Tusschen beijden door Zien, 't Zcheen ontrent 1 $\frac{1}{2}$ mijl wijdt te wezen, waer van het Zuidt oostelijckste 't hooghste was, sijnde 't noordelijckxte een laech eijlandt, even als hollandt is, 't noordelijckxte hebben wij de naem gegeven van Amsterdam, ter oorzaecke d'overvloet van verversinge, die aldaer bequamen, het Zuidelijckxte noemden wij Middelburch, ontrent den middach

1) Op de Journ.-krt.: *Middelborch*; thans op de zeekrt.: Eoewa (600'), Tonga Eil.^{ea}. Op de kaart in het Huydecoper M. S. staat hier nog bij: *hooch Eylant*.

2) Zie noot bij 8 Nov. — Hier ontbreken de woorden: *om dat het grootste van van beide eijlanden waar: dit zuidelijckste eijlandt*. — Op de Journ.-krt.: *Amsterdam*; thans op de zeekrt.: Tongataboe, het voornaamste der Tonga Eil.^{ea}. Op bovengen. kaart staat hier nog bij: *Taemelick hooch, als goutstaert ju Engellant* [Start P.^t, Devon] *ofte Stryssaert in noormandie* [bij K. d'Antifer].

3) In het Extr.-Journ. voor het Rijksarchief aangekocht uit den boedel van mr. J. C. de Jonge (zie ook Inl.) komen op de datums 21 — 23 Jan., nog eenige hierboven niet vermelde weinig belangrijke bijzonderheden voor. Bij MONTANUS (zie Bibliographie hierachter, sub 13) doet de scheeps-chirurgijn Hendrik Haelbos op pp. 579 en v.v. eenige meer interessante mededeelingen. (Heeres, „Journal of Tasman”, p. 26 Journ.).

Januarius A° 1643.

isser een cleijn praeutien met drie man van landt dicht aen ons boort gecomen, Zij lieden waren naeck, van bruijne Coluer ende wat meer als gemeene langhte, de twee hadden lanck dijck hair op 't hooft, den derden was cort geschoren hadden niet anders als een cleijn olijck cleetien voor haer mannelijckheijt, hunne praeuw was engh en Zmal, achter ende voor een groot stuck weechs overdeekt, de pangaijen van ordinaris Langhte, het blad daer sij meede schepten inde midden breet, sij riepen ons verscheijden reijsen en wij haer weder toe, doch conden den ander niet verstaen, 'thoonden hun wit lijwaet, daer wij een stuck van ruijm 1½ vadem langh over boort zmeeten, 't welck sij siende der waerts schepten doch alsoo het aen 't Zincken ende vrij diep onder water was is den voorsten uijtte praeuw na 't Zelve gedoocken, hij bleeff een geweldigen langen tijdt onder water, eijndelijck is met 't lijwaet weder boven ende inde praeuw gecomen, wanneer hij 't Zelve tot verscheijde reijse boven op sijn hooft leijde, in teecken van danckbaerheijt; quamen doen met hunne praeuw alleenskens wat nader, smeeeten haer een houdt toe, daer 2 groote spijckers opgebonden hadden, reijckten hun een chinees spiegeltien met een kettingh chineese coralen toe, 't welke met een lange stock na haer haelden, daer zij een hunner visch hoecken, met een lijntien aen bonden, 'tgunt Zij ons in recompence weder toe reijckten; dese visch hoeck was van paerlemoeder schelp, van ffatsoen als een cleijne Zerdeijn, sij leijden de kettingh coralen en 't spiegeltien meenich werff op 't hooft, de middelsten inde praeuw bondt de spijckers om den hals, maer door dien het schuijffien voor 't spiegeltien was, conden sij daer niet in sien der halven reijckten hun noch een ander daer sij in keecken leijden 't op haer hooft, wij 'thoonden hun een oude cocus en een hoen, vraechden uijt ons vocabulair naer water varckens etc^a maer verstonden haer nochte Zij ons niet. wezen ons al na Landt; naer dat wij haer 't boven geschreven vereert, de Coques ende 't hoen vertoont hadden sijn eijndelijck naer landt geschept, ende deden bewijs, als ofte 't een off 't ander van landt wilden gaen halen, op ende nadenmiddach Zagen langs strangh meenichte van menschen loopen, Zommige met witte vaenkens, waer uijt wij prezumeerden, Zulx een vrede teijcken te wesen; des wegen smeeeten onse witte vlagge oock van achteren; daer op is een praeutien met 4 personen cloecke mannen, zijnde 't lijchaem vande midden tot de dien Zwart geschildert, hunne halzen behangen met Groote bladeren aen boort gecomen, brengende een widt vlaggeken ende een cleet van bast van

Januarius A^o 1643.

boomen, dit geseijde vlaggeken stelden hij opde plecht van onse boodt, haere praeuw was de vlerck verciert met zee schulpen en hoorentiens, wij beslooten uijt deze schenckagie en vercieringe, hunner praeuw (die meer als d' andere praeuwen geleeck) dat het vanden koninck ofte overste van 't Landt quam, over Zulcx vereerden haer met een chinees spiegeltien 1 mes 1 dongrij ende een a 2 spijckers wij deden hun een romer wijn schencken droncken zelfs eerst op dat niet souden meenen, wij haer vergeven ofte ander quaet doen wilden; de romer overgelevert hebbende gooten de wijn uijt, ende namen de roemer met naer landt, cort daer aen quamen meenichte van praeuwen, eenige met 5 a 6 andere met 10 a 12 stux clappus, die wij alle reujlden tegen oude spijckers 3 a 4 voor een dobbele middel nagel, sommige quamen heel van landt affzwemmen met clappus, die wij al reujlden naderhandt is een oudt bedaeght man aen ons boort gecomen die d'andere alle eer bewesen, Zulx dat het een overste van haer scheen, wij leijden hem inde kaiujt, hij dede ons reverentie neijghden sijn hoofd op onse voeten, wij deden hem na onze wijze oock eerbiedinge wij thoonden hem versch water in een beecker, 't welck hij wees aen landt te becomen was, vereerden hem met een mes een spiegeltien, ende een stuck dongrij, in 't vertrecken uijt de Cajujt, wiert een onder haer bevonden die des Schippers pistool met een paer muijlen gestoolen hadde wij namen 't hem weder af Zonder 't minste misnoegen te thoonen veele van dese luijden waren 't onderlijff tot de knien zwart geschildert, eenige hadden een paerle moede schulp op de borst hangen, Tegens den avont sijn ontrent 20 praeuwen dicht bij ons boort gecomen, die alle ordentelijck nevens den ander gingen leggen, al eer aen boort quamen maecten een groot gelujdt, roupende tot verscheijden malen Woe, Woe Woe. etc^a waer op die geene die in ons Schip waren neder gingen sitten, ende sijn ditto praeuwen doen aen boort geschept meede brengende een schenckagie van den Coninck, bestaende in een moij groot varcken, partije clappus ende oubis wortelen den brenger was die geene die ons het wit vlaggeken ende het basten cleetien bracht, wij vereerden hun weder met een gemeene schaffschootel ende een stuck cooperdraet, wij reujlden noch eenige clappus, backovens, oubis ende een varcken etc^a voor spijckers en Coralen, ontrent den donckeren avont sijn sij alle van boort gescheijden, uijtgesocht eenen die in 't Schip bleeff slapen.

Adij. 22en d^o 's morgens vrouch sijn weder menichte van praeuwen aen

Januarius A^o 1643.

boort gecomen, met clappus, oubis, backovens, pisangh, varckens ende hoenders 't welcke wij alreuijlden, te weten een Ionck varcken voor een cleijne vadem dongrij, een hoen voor een spijcker off een cetting coralen de clappus, oubis, pisangh etca tegens oude spijckers; verscheijde vrouwen soo oude als Ionge sijnder aen boort gecomen, de ouste vrouwen waren de cleijnste vingers aen beijde handen affgehouden; maer de Ionge vrouwen niet, wat dit beduiden conden niet wijs werden; ontrent 8 ueren is den ouden persoon vangisteren weder aen boort gecomen, bracht ons 2 varckens, daer wij hem een mes met een Zilver bantien beslagen, nevens 8 a 9 spijckers voor vereerden, leijden hem om laech ende rontomme 't schip te besichtigen, deden oock een van onse groove stucken lossen, daer Zij Zeer aff verschrickten ende als verbaest van wech liepen maer overmist Zagen datter niemant schade van leedt, waren haest weder gestilt, wij vereerden desen ouden man met een gefigureertsatijn cleet, een hoet ende een hembt 't welcke hem aendeden, ontrent den middach sijnder 32 cleijne praetiens ende een groot ditto met zeijl toegemaect, ende gefatsoeneert even als in 't Journael van Iacob lamaire in N° 1) afgeschildert staet, bij ons boort verscheenen waer uijt 18 cloucke mannen ende eenige vrouwpersoonen aen ons boort quamen, brachten, eenige cleetiens van bast, ende ffruijt als clappus oubis ende andere wortelen, daer wij geen kennisse aen hadden tot schenckagie Wij vereerden, den opperste van deze persoonen met een hembt een brouck een spiegel tien ende ettelijcke coralen, deden hem de broeck ende 't hembt aen 't lijff, daer hij Zeer meede verciert was; onder dese 18 personen was een groff lijvich man met een St Tomas arm, ende een vrouwmensch die naetuerlijch een weijnich baert aende mont hadden, wij deden d' onderstuer^m vande Zeehaen met sijn Trompet, ende een van hare matroosen met een violons aen boort comen; lieten die nevens onse Trompetter ende een onzer matroosen die opde diijtsche ffluijt spelen conde atemet eens blazen, ende spelen, 't welck haer een verwonderinge was, ondertusschen lieten in onse ende de Zeehaens boodt eenige water varckens doen, omme met dese luijden volgens rezolujtie, te gaen visiteren ofte alhier ergens water te becomen sij, wij deden in elcke boodt een stuerman metgaen onzen Schipper Ide Tiercxzⁿ Holman ende den Coopman Gilse-

1) Volg. Heeres (N.J. o. T.) p. 27 Journ.): plaat G van de eerste uitgaven (1618/9) van Le Maire's reis.

Januarius A^o 1643.

mans, sijn met onse chaloupe nevens den gedaeghden perzoon, ende die nu gecomen was meede gevaren, welcke luiden d' onse de water plaets Zoude wijsen, in onse chaloupe deden oock eenige musquetiers, al hoe wel deze luiden goetaerdich schijnen connen echter niet weten wat in 't herte steeckt derhalven ons volck wapenden om ongelucken voor te comen, naer dat onse vaertuijgen een groot stuck weeghs aende Noort oost sijde van dit Landt geroeijt waren, sijn eijndelijck bij drije cleijne water putiens gebracht, daer men 't water met een Coques dop uijt scheppen moste; dit water was niet bequaem heel groen ende leelijck van Coleur, oock soo weijnig in quantiteit dat off 'et schoon goet was, wij hier geen gerif becomen soude deze luiden die ons volck deze plaetse gewezen hadden, brachten haer landewaert in op een plaijsante plaetse ende cierlijcke baleije, daer d' onse op fijne matiens ter neder geset wierden, sij lieden brachten daer niet als 2 cocus doppen met water, een voor d' overste en d' ander voor onse Schipper, Tegens den avont is ons volck met een Levendich varcken weder gekeert, ende rapporteerden: dat aldaer Geen apparentie om water te krijgen was, desen dach hebben in de 40 stucx varckens gereuijlt Ider varcken voor een dobbele middelnagel en een halff vadem oudt Zeijldoeck, ende ontrent 70 stucx hoenders, elck hoen voor een dobbele middelnagel etc^a partije oubis clappus ende andere ffruijten Tegens coralen, Zavonts wiert er van Landt, van een der oversten een gebraden varcken, oubis ende andere wortelen aen boort gebracht, dese luiden hebben geen kennisse altoos van taback ofte taback drincken, de vrouwen gaen van de midden tot de knien bedeckt met matten van bladen der boomen, de reste naeck hebben 't hair corter als 't man volck, de manne hun baert is in 't gemeen 3 a 4 vingers breed langh aende kinne boven den mont is het redelijck gecort; houdende de knevels niet langer als ontrent 2 stroo breed, Zagen bijdese luiden geen geweer, Zulcx dat al vrede en vruntschap was. de stroom gaet alhier niet hart de vloet loopt om de Zuijtwest ende d' ebbe omde noort oost, 't welck naer onze reecg^b alhier een Zuijtweste maen maeckt, 't water vloeijt ontrent 7: a 8: voeten op ende neer.

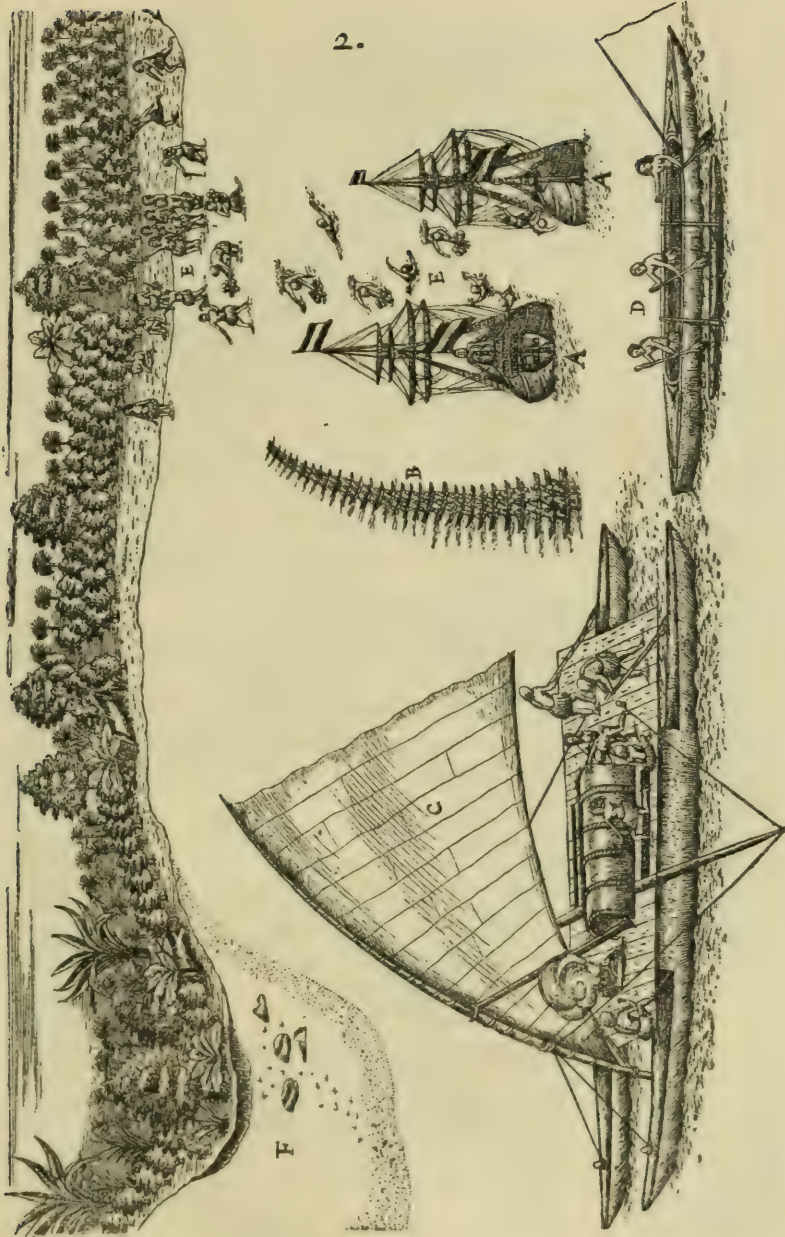
Adij. 23en d^o 's morgens Zijn wij met Schipper Gerrit Ianszⁿ nevens beide boots en chaloupe na Landt gevaren om putten te delven, ende te Zien ofte men alhier geen water becomen can; aen landt comende Zijn terstont na de putten toe gegaen, wezen aen de oversten dat de putten Grooter mosten wesen, gaff terstont last aen Zijn volck die

Ianuarius A^o 1643.

dat 't Zelfde voor ons deden, gingh met ons na de baleijen dede aldaer een matien spreijen, daer wij op gingen sitten, geseten wezende liet terstont op schaffen van Zoete melck ende room, varsche visschen, alderhande ffruijten 't welcke aldaer genoch te becomen sij, deden ons groote eere ende vruntschap vraeghden ons waer dat van daen quamen ende waer heen wilden; Zeijden haer dat over de hondert dagen in Zee geweest hadden, daer haer zeer over verwonderde, Zeijden dat aldaer om water, varckens, hoenders etc^a quamen, daer sij op antwoorden dat die genoch hadden, sooveel als begeerden, cregen 9 varckens met water. ende sij vereerden ons vier levendige varckens met een partije hoenders clappus, banannas etc^a wij vereerden haer weder met 1 vadem lijwaet, 6 spijckers ende 6 bosies corael, daer sij ons Zeer voor bedanckten, doen gingen met de 3 overste daer nae toe haer beduijvende dat wij de witte vlagge bijde baleije wilden laten blijven in teecken van vrede; daer sij seer om verblijdt waren, namen de vlagge d' een voor ende d' ander naer op haer hoofd daer meede willende bewijsen dat sij ander niet ende Zochte als onse vruntschap, doen bonden sij de vlagge aende baleije, tot teecken dat een verbondt met ons hadden gemaect; alzoo de gront alhier steijl ende cort affgaende was, is ons ancker naer den middach met de passat wint doorgegaen, ende Zijn in Zee gedreven, sonder daer jet tegen te connen doen, wij deden ons best om ons ancker opde boech te crijgen, maer door Zwackte dat weijnich volcq aen boort was, conden niet voor middernacht claer werden, wij reuijlden dezen dach noch partije cleijne varckens, hoenders Zoo dat omtrent 100 stucx varckens 150 hoenders ende tamelijcke quantiteit clappus, oubis ende andere ffruijten voor beide scheepen becomen hebben, 's nachts hebben inde Zeehaen moeten verblijven alsoo aen ons boort niet conden geraecken.

Adij. 24en d^o 's morgens waren wel 4 mijlen beneden dit eijlandt gedreven de ffluijt Zeehaen sijn ancker gelicht hebbende, sijn voor den middach bij den ander ende alsoo aenboort gecomen, belasten de stuerluijden vande Zeehaen; mede aen ons boort te comen als wanneer den raet beriepen, ende hun lieden gezamentlyck voordroegen, vermits dit landt bij Interval ende tegens wille hebben moeten verlaten, datter oock weijnich apparentie is omme 't Zelve weder te genaecken, als met groot tijdtverzwuijm, ende de wijle aldaer geen water dat te beduijden heeft te becomen zij, ofte niet best ende raetsaemts wezen soude; de reijse volgens voorgaende resoluijtje te vervorde-

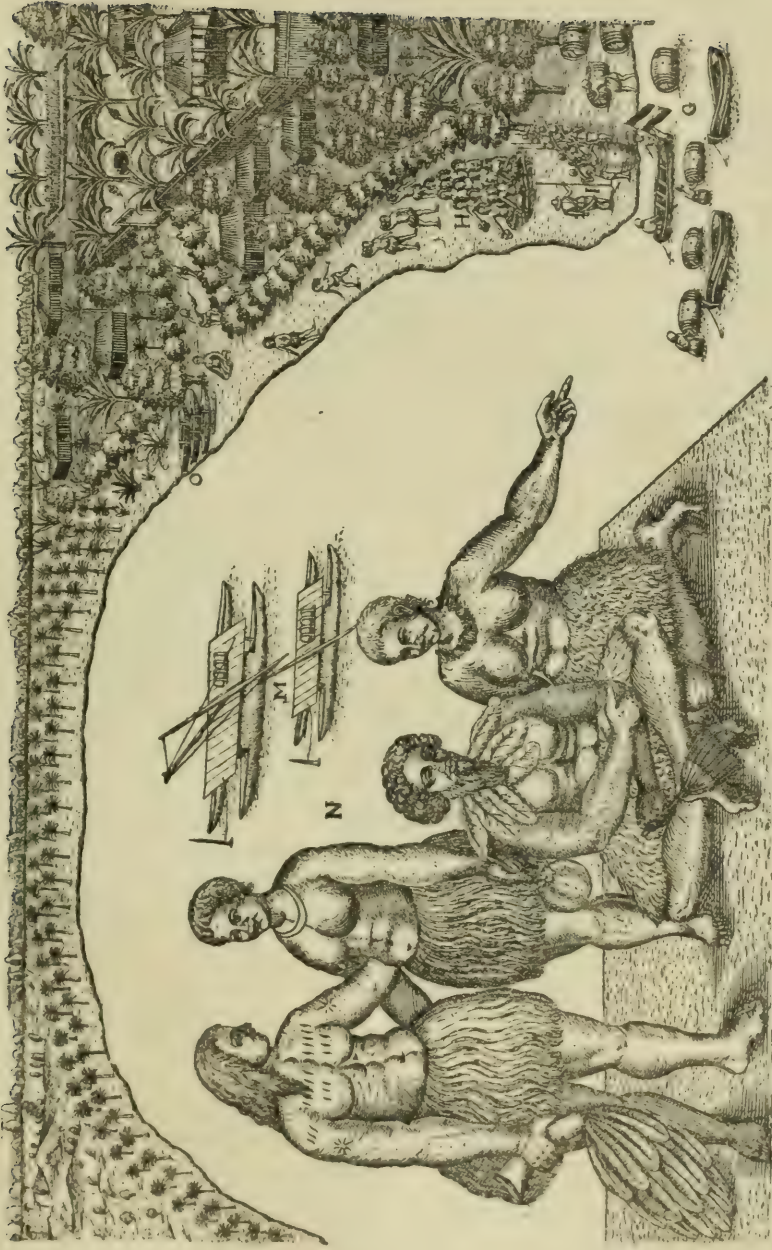
- A Sijn onse Schepen So die geanckert legen Op de Reede dese Reede hebben wij de naem gegeuen Van Diemens Reede ter eeren Van D'E. De. Hr Gouv Generael
- B Sijn Cleijne Scheppraeuwen die met groote triumphe neuens Schenckagie Vanden Coninck comen
- C is een Zeijl Vaertuijch Van 2 praeuwen neuens den ander met een Solder ouerdeckt
- D is een praeuw daer sij meede uijt Visschen Vaeren
- E is Hoe Zij met Clappus en oubis aen boort comme Zwemmen
- F is Den hoeck daer den Conninck om Woont.

[Schetskaart van de Van Diemens Reele op het eiland Amsterdam (Tongataboe)].

[37]

- G is de Plaets daer onze boots leggen om water te haelen
- H is de Plaets daer Sij ons Volcq met Clappus gebonden in't gemoet quamen ende haerneder Sette met Reede Vaenkens aende baste clappus gebonden in teijcken van Welcom
- I is de Plaetse daer ons Volcq met gewer Staen houdende de Wachte
- K is des Coninckx baleije daer wij met hem op gingen Sitten ende wel onthaelt wiarden Sijnde een pagger beslooten
- L is de plaetse daer den Coninck met Sijn Adel hem dagelijcx gaet wasschen
- M Sijn hun Vartuijgen Soo als ten anckers leggen
- N De Natie Van't lant hun manier Van Sitten ende Staen neuens hare Cleedinge.
- O is de Baij daer den coninck wont ende daer Sijn Vaertuijch leijt dese Baij hebben wij de naem gegeuen Van Maria baij ter eeren de edele huijsurowe Van D'E De Hr Gouverneur Generael Aanthonjj Van Diemens.

[Scheetskaart van de Maria Baai op het eiland Amsterdam (Tongataboe)].

Januaris A^o 1643.

ren ende bij aldien eenige andere eijlanden comen te ontmoeten dat men die aen doen Zoude; 't welcke bijden raet goet gevonden gelijk bijde resolutijte van dato dezer te Zien is, alhier daer wij ten ancker hadden geleegen, lagen 2 cleijne eijlandekens ¹⁾ hoogh doch cleijn, omtrent een a 1½ mijl in 't ronde 7 a 8 mijl van ons noorden ten westen, met een doorgaende Zuijtooste passaetwint, stelden onsen cours noortoost aen 's middachs hadden de twee voorhaelde eijlandekens, recht oost ²⁾ 4 mijlen van ons; deze eijlandekens Zijn naer gissingh gelegen onder de Zuijder breete van 20 graden 50 minuten langhte van 206 Graden 46 minuten, omtrent 3 uren naer den Middach hebben 4 a 5 mijlen in 't oost noordt oosten van ons weder een laech eijlandt ³⁾ gezien Tamelijck groot deden onsen cours daer recht nae toe corts, daer na in 't oosten van ons 3 cleijne Eijlandekens ⁴⁾ gesien vangelijcken in 't Zuyt oosten 2 cleijne eijlandekens, ⁵⁾ laech landt alt' Zamen, de veerste waren omtrent 3 a 4 mijlen in 't Zuijdt ooste van ons, stelden onsen cours recht oost Noord' oost over, naer 't grootste alwaer aende westzijde van 't Eijlandeken een gatelingh schoot van t Landt op 12 vademem schulpgront geanckert sijn omtrent een uere voor Sonnen ondergangh hadden aen 't west eijnde een groot hoogh eijlandt ⁶⁾ noort west ten noorden van ons omtrent 8 a 9 mijlen ende dicht daer bij oosten aen noort west van ons noch een ander ditto, ⁷⁾ dat ront ende noch veel hooger als 't voorgaende, vande hooghte ende groote als cracatouw inde straet Zunda, op diergelijcke distantie was, voorder van 't noorden tot het noortoosten noorden noch 7 cleijne eijlandekens ⁸⁾ omtrent 3 a 4 mijlen van ons gelegen, aen alle dese eijlanden is een steijll^e schorre gront Zulcx datmen die niet can aen looden, der wegen moet men op t ooch, dicht aende wal anckeren, meest alle hebben riffen van coraelsteen rontomme, miswijsinge 7 Graden noort oosteringe.

1) Honga-tanga en Honga-hapai, met alle onderstaande eilanden behorende tot de Tonga Eil.^{en}

2) En marge van het manuscript staat: NB dit moet west sijn.

3) Op de Journ.-krt.: *Rotterdam*; thans op de zee-krt.: Namoecka. Op de krt. in het Huyd. M. S. staat hier nog bij: *anna kooka laech, dit is onse waeter plaets geweest.*

4) Mango E.^{en}. Op krt. als voren, nog: *amorkakij.*

5) Tonoemea en Fallafajea.

6) Tofoea (2800'). Op krt. als voren, nog: *amtafoe, wel gelijkende inde hoochte Cracatouw inde Straedt Sunda.*

7) Kao (5000'). Op krt. als voren, nog: *kaij baij.*

8) Kotoe-groep. Op krt. als voren, nog: *all laege eijlandekens voll coocus boomen.*

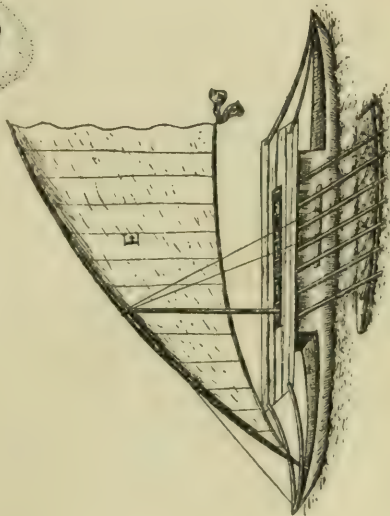
Anamocka Bij ons genant T Eylant
 Anoa
 Rotterdam.

Namocaki

n. 4.

- A In ons Schepers ten auckte liggende -
 Voor anamocka op de Noord der Noord -
 helle Weg de naem gegruet Van Cornelis
 Vanderlinde Noord
- B In den Zant bay Van Wale by met -
 binnre praciuous nade der Schepers -
- C Schepers comes
 de Bay dat is Walle haddes ditz -
 bay helle Weg de naem gegruet Van
- D Justus Schoutten bay
 is 't vreesjke binnre walle
- E In den Zant vaertuyck Van den praci
 die van dende Eylanters gemaet met
 Clappis ende oelien wortel

Amo

Amango

Amatissou

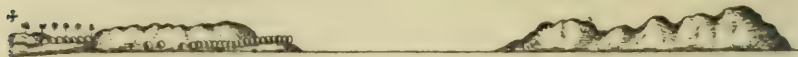
Kaybay

[Schetskaart van de Cornelis Vanderlins Reede op het eiland Rotterdam (Anamocka)].

Ianuarius A^o 1644.

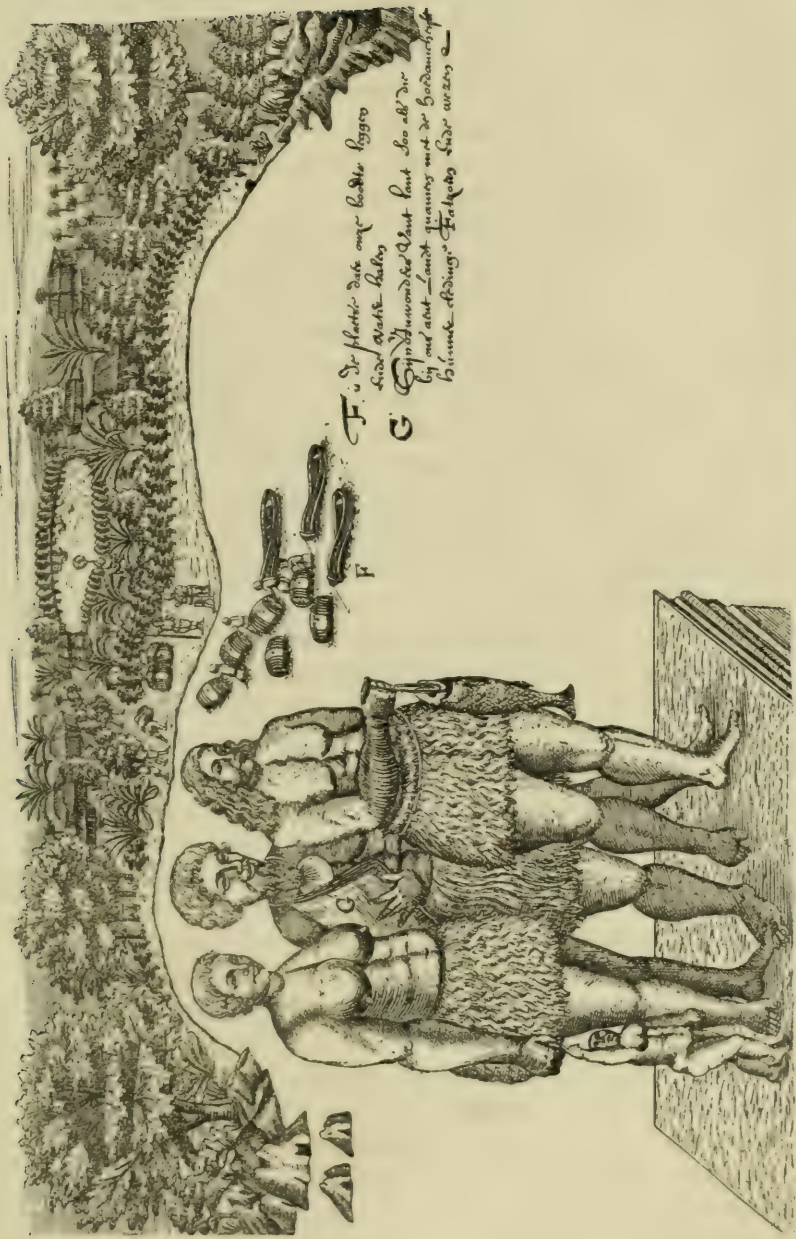

[39] Aldus Verthoont hem t Eijlandt Rotterdam als het 3 Mijlen oost noord oost Van u is.

[40] Aldus Verthoont hem't Eijlandt Namocakj als het 4 Mijlen oost Van u is.

Adij. 25en d^o 's morgens vouch sijn verscheijde praeukens aen ons boort gecomen, met clappus oubis pissangh. etc^a om te verreuijlen voor spijckersdaer Zeer graech naer waren, op ditto eijlandeken scheenen weijnich menschen te woonen, eenige van d'aenzienlijckxte sijn soo 't scheen over in ons schip gecomen; die door ons met eenige cleijnicheijt van lijwaet, messchen spiegeltiens etc^a vereert wierden vorders gaven haer soo veel met wijsen te verstaen, dat wij water van doen hadden, 't gunt sij 'thoonden alhier aen 't Landt in overvloed te becomeen was, derhalven vonden goet, den piloot Maior franchoijs Iacobszⁿ ende Schipper Gerrit Iansz met onze chaloupe, nevens beijde boodts naer landt te Zenden, met hun nemende een dezer Inwoonderen, die haer de waterplaetse wijsen Zoude wij gaven hun een mes, een spiegeltien, en een vlaggeken meede, in teecken van vrede, als oock dat haer water niet Zonder recompence ofte betalinge begeerden, ontrent 2 ueren voor zonnen onderganck is, onze chaloupe, nevens den Schipper ende piloodt maior wedergekeert, rapporterende, dat aen landt comende, ontrent 60 a 70 personen op strant hadden vinden Zitten, daer Zij meenden, meest al't man volck van dit Eijlandt bij was, hadden geen geweer; maer scheen een goet vreedzaam volck, want vonden daer bij veele vrouwen ende kinderen; Zij brachten d'onze op een goet padt te landewaert in, dit volck was Zeer dieffachtich, stalen waer sij bij ofte ontrent comen conden; de vrouwen soo wel als de mans, ons volck volchden haer ongeveer $\frac{2}{3}$ mijl in 't Landt, alwaer Zij bij een versch binnen water quamen, dat wel $\frac{1}{2}$ mijl inden ommeganck was, staende wel $1\frac{1}{2}$ a twee vadem boven het gemeene Zoudt water, maer Zij wisten niet dat het soo na de Zee cant was; alsoo bij ditto water langhs gingen, bevonden 't Zelve aende noort Zijde van 't eijlandt te wezen; ontrent een roerschoot vande Zee, alwaer een Goede Zant bocht was om mette boodts aente comen, Zijnde mede slecht water omde vaten 't Inbar-

F. is de plaats, dat omge boeder laggen
 is, dat vrieke, helen
 G. is de wondel, dat land, soo als die
 by met aut Land, quaring met de boden, schep
 is, hene, stings, Fra, helen, helen, waten, en

[Schetskaart van de Justus Schoutens Baai op het eiland Rotterdam (Nameoka)].

Ianuaris A^o 1643.

cqueren : leggende bujttten voor dit to Zant baij een corael riff, daer de Zee dapper op aen barnde, ditto Corael riff aen t westejnde open wezende, Zulcx dat men bij het landt langhs met laegh water binnen conden roeijen tot in 't slecht water doch om aende Zandt strant te comen moste het water ontrent 1½ a 2 voeten gewasschen Zijn, dit was aende noort Zijde van het eijlandeken, ende onse Schepen leggende aende noort west sijde, mosten omtrent een groote mijl langhs het landt roeijen, over dit vinden van dit water waren Zeer verblijdt, onttrent drije uren naer Sonnen onderganck sijn onze beijde boodts met water aen boort gecomen; die niet eerder overhadde cunnen geraecken, over mits 't water aen 't vallen was, 't water wast ende valt omtrent 8 voeten alhier op ende neer, alhier in ditto versch water hadden veel wilde Eenden sien Zwemmen, die gansch niet schuw ofte voor geen menschen vervaert waren, deze Inwoonders brachten verscheijde clappus ende calbassen met water aen boort, oock eenige fruijten ende varckens doch weijnich hunne praeuwen soo wel met Zeijltuijch als cleijne; hunne cleedinge ffatsoen ende manieren, is even als die van 't ander eijlant uijtgezecht dat deze manspersoonen door den banck, soo langen dijcken hair niet hebben als d' andere; de vrouwluijden sijn Immer soo cloeck na avenandt van lijff ende leden als de manspersoonen dit eijlandt lecht op de hooghte van 20 Gra : 15 minu : ende 206 gr : 19 minuten middel-langhte, dit eijlandt gaven wij de naem van Rotterdam, overmits alhier onse vaten vol water becomen hebben. miswijsinge 6 Graden 20 minuten, Noortoosteringh.

Adij. 26en d^o dezen dach hebben voor Ider schip noch 2 boodts met water gehaelt, Ider Inhebbende 10 a 11 zoo groote als cleijne water varckens, reuijlden noch veel clappus banannas ende andere fruijten voor coralen ende oude spijckers.

Adij. 27en d^o continueerden noch al met water halen ende verversinge te reuijlen, ende hadden voor sonnen onderganck aen elck schip weder twee boodts water binnen Scheepsboort.

Adij. 28en d^o 's morgens met 't criecken vanden dach ben ick nevens schipper Gerrit Iansz, met beijde onse boodts ende chaloupe weder naer de water plaets gevaren, wij voeren meest om wilde entvogels te schieten, doch conden geen becomen; terwijle met de gelade boodts van lant aff te Zetten besich waren, is een dezer Inwoonderen gecomen met meeninge heijmelijck een lange pieck te steelen die hij oock al uijt de boodt ende onder water hadden maer van d'onze

Januarius A^o 1643.

Zulcx Ziende ende hij 't gewaer werdende is met de Zelve gezwindelijck boschwaert in geloopen, d'ander Inwoonders Zulcx vermerkende sijn hem ijlich nagelooopen, aen ons wenckende dat soude blijven leggen sij wilden hem weer gaen halen, gel^k oock deden Zulcx dat de pieck noch weer bequamen, dit volck is overdadich dertel brootdroncken en dieffachtich soo dat argus ooggen voor een mensche naeuwelijck genoch Zijn om toe te kijcken, Zavonts voor Zonnen ondergaen hadden weder voor Ider Schip twee boodts water aen boort, Zulcx dat Tegenwoordich al 26 leggers vol gehaelt ende noch omtrent 10 leggers ende varckens ledich hebben, verversinge van clappus, pissangh backovens ende andere fruijten reuijlden oock in Tamelijcken abundantie, soo dat hier aen dese Eijlanden (Godt Zij gedanght] wel ververscht ende van water versien werden.

Adij. 29en d^o hebben onse boodts nevens de chaloupe met den piloot Maior weder om water gesonden, doch naer middach begon soo stijff uijtten noorden te wajen, dat de boodt vande Zeehaen 5 varckens water in 't Varen van 't gadt uijt laten loopen ende de varckens daer gelaten naderhandt Zijn andere 4 varckens oock uijt gestort heeft, Zulcx dat Zonder water aen boort gecomen is; onze boodt is noch met 7 volle varckens aen 't Schip gecomen, ende de reste van Zijn ledich vaetwerck noch met brengende; doch hadden oock moeijten genoch gehadt.

Adij. 30en d^o hebben de vrunden vande Zeehaen aen boort doen comen, den raet beroupen hun lieden onse Instructie voorgelesen, ende na lectuere een jder raadts persoon gerecommandeert, soo jemant ten dienste van de E Comp^a 't een ofte 't ander meer als wij wiste ofte conbaer woorde, dat 't Zelve soude gelieve te cundigen, omme ons met alle noodigen Iver en vlijdt behulpich te wezen: Insgelijcx elck in 't vrundelijck ende serieuslijck aengemaent dat in alles gelieve te handelen, als bij verschijninge op Batavia aen d' Ed^e Hr^r Gouvern^r Generael en raden van India van meeninge Zijn te verantwoorden, oock mede geresolveert omme op morgen met de Scheepen; bij continuatie van dezen wint van hier te scheijden, doch Zoo de Zelve oostelijcker wert dat men als dan de vaten voort vol water Zal halen, gelijk alles breeder bij de resoluijtie is te Zien, waer aen ons refereren volgende artijckelen hebben bij geseijden raadt op heden mede goet gevonden, den volcken voor te lezen ende op stuerplecht te placken, opdat Ider Zich daer nae te reguleren hebbe.

Alsoo op 27^{en} dezer bij nacht bevonden hebben dat sommige Ia selfs

Januarius A^o 1643.

officieren, hunne bevolen wachten niet wel waer en nemen 't welke dijkmael soude connen strecken tot perijckel ende nadeel van deze onse Scheepen ende Scheeps volck, ende om al Zulcke Inconvenienten ende periculen voor te comen, is op heden bij den raet vande Scheepen heemskerck en Zeehaen geresolveert en g' arresteert; dat soo wie na dezen 't sij op de wacht ofte uijkijck, slapende ofte anders Zonder behoorlijcke toe Zicht bevonden wort, dat de Zelfde voor d' eerst mael van Zijn quartier geleerst de tweede reijs boven t leeren noch een maent gagie prijs gemaectt, voor de derde werff 6 maenden Zijner verdiende Zoudije ende de vierde reijse van ampt ende Gagie gedeporteert Zal worden, off bij aldien 't Zelve een Matroos is Zonder Gagie te dienen.

Volgens den Generalen Artijckel brieff wert niemandt uijt gezondert meede bevolen, eenige brandende lonten kaerzen off ander vuer, het sij hoe 't genaempt can werden te gebruijcken off bij hem te dragen; Ten sij Zoodanich tot sijn ampt ende Scheepsbehoufte, met kennisse sijner officieren noodich hadden, alles op peene van 8 dagen in d' Isers te Zitten en daer en boven noch een maent solts te verbeuren.

Van gelijcken Zal niemandt na bezetter wacht vermogen eenich rumoer te maecken, maer Zal een Igelijck bewaren al Zulcke plaetzen, als hem vanden Command^r Schipper stuerluijden ofte quartiermeesters belast wort, op peene van Arbitrale correctie.

De wachters Zullen oock bij dage noch nachten niemandt aen boort laten comen, dan met consent vanden Command^r Coopman ofte Schipper op lijff straffe.

Actum heemskercq geaenckert op de hooghte van 20 graden 15 mi : ende 206 graden 19 minuten Middellanghte bij Zuiden de Linie Equinoctiael. dezen 30^{en} Januarius A^o 1643. onderstondt

Abel Iansz Tasman.

Adij. Ulmo d^o 's morgens vrouch sonden de boodts met onse chaloupe, weder om water maer alsoo het weer soo doncker ende veranderlijck begon te sien, hebben een seijn gedaen dat sij wederom comen Zouden; waer op oock datelijck gekeert sijn, op den middach sijn wij te weten, ick onzen Schipper den piloot Maior, den Schipper ende coopman vande Zeehaen ende de Zecretarius, met beijde de boodts ende chaloupe naer Landt gevaren, omme aldaer afscheijt te gaen nemen alsoo van meeninge waren te vertrecken; aen landt comende vergaerderden datelijck veele menschen bijden ander, wij vraeghden

Januarius A^o 1643.

twee personen die d' aenzienlijcxte scheenen na d' overste van 't Landt, welcke ons daer op 't boschwaert in geleijde, door enge Zmalle vuijle beslijckte wegen (alsoo een a 2 dagen continueelijck veel regen gevallen was) eerst wierden gebracht aende Zuijt Zijde van 't Landt, daer menichte van Clappus boomen ordentelijck nevens elck ander geplandt stonden, van daer geleijden ons naer de oost zijde van ditto landt, alwaer 6 groote praeuwen 2 aenden ander met plancken overlajdt ende masten op hebbende, lagen. Hier stonden oock een a 2 huijskens die een weijnich meer als gemeen verciert waren, te weten rontomme met riete sportiens gepaggert van die plaetsen geraeckten aen een com ofte brack binnen water van ontrent een mijl in 't ronde; nadat alhier een weijnich vertoeft hadde, vraechden hun weder waer den *Aisij* off *Latouw* (dat is coninck off overste in onse spraecke gezecht) was. Zij wezen ons na d' oversijde van dit water, ende alsoo de Zonne mooi laech na 't water quam keerden weder door eenen anderen wech naer onze vaertuijgen, in 't heen ende wedergaen sagen verscheijde campen ofte 't huijnen die de bedden cierlijck in 't viercant gemaect, ende met allerhande aertvruchten bezaeyt waren, de pisangh ende andere vrucht boomen op veel plaetsen ende meest alle soolijn recht staende dat 't een lust om aenschouwen was, alomme een lieffelijcke aengename geur ende reuck van Zich gevende. Zulcx dat in dit volck (die de fforme van een mensche maer onmenselijke Zeden en manieren over haer hadden) oock menschen vernuft bleeck, ontrent 2 ueren voor 't ondergaen der Zonne quamen weder aen boort, deze eijlanden leggen nade middelangte 185 mijlen oostelijcker als de eijlanden Salamonis, ende na mijn gissinge 230 mijlen beoosten de oostelijcxte Eijlanden Salamonis¹⁾ -- van religie off Godts dienst, weten dese menschen niet, hebben oockh eenige affGoden beelden ofte andere heijdensche reliquien, noch geestelijcken, niet te min sijn superstitieus, want ick hebbe gezien dat een dezer perzoonen een water slange, die voor bij Zijn praeutien quam drijven opnam, leijde hem eerbiedelijck op Zijn hoofd ende zetten dien doen weder in t water, zij dooden oock geene vliegen (die hier in grooten overvloed sijn ende hun genoch quellen) hoe veel die Zelve haer op 't lichaem Zitten, 't is gebeurt ter wijle wij hier lagen, dat onzen stuurman (bij geval) een vliech ende die in 't aenzien, van een dezer oppersten dooden, waer over hem dezen man

1) Zie over dit verschil tussehen 185 m „na de middellangte” en 230 m „na mijn gissinge”, in het „Aanhangsel” bij Traject: Tonga-Fidji Eil.^{en}, sub b, *Het Lengte-bestek*.

Februarius A^o 1643.

gram 't hoonden deze luijden hebben op dit Eijlandt geen koninck off oversten zijn oock geheel sonder regeringe, evenwel weten van quaet ende straffe, den misdadigen, doch die straffe geschiet niet bij rechte; maer Generalijck aen alle d' ontschuldige dit hebben bespuert ten tijde dat wij water haelden ende een dezer personen, hadde een onzer piecken gestoolen daer hij met 't bosch waert in liep, 't welck wij Zagen ende over Zulcx misnoegen 't hoonden; d' andere 't Zelve vermerckende sijn hem na gelooopen, brachten ons de pieck een stuck weeghs nae, ende straften den boosdoener ofte dieff aldus sijn namen een oude cocus ende sloege daer met soo lange op sijn rugge, tot dat de noote borst; ofte dit hunne manieren doorgaens is, dan off 'et eenelijck om onzentwille geschiede Zoude niet connen weten.

Adij. P^o Februarius. Aengezien alhier Tegenwoordich wel ververscht sijn ende onse vaten bij na alle vol water gecregen hebben, waer voor den alschickenden Godt hooghlijck gedanckt ende geprezen sij; de wint Zichnaest eenige dagen herwaerts Noordel^k gehouden heeft, 't welck aende water plaetze van dit Eijlandt een lager wal maect Zulcx dat onze resterende ledige vaten niet vullen connen: dienvolgende hebben geraden geacht, onze voijagie te vorderen, derhalven huijden morgen vrouch d' anckers gelicht ende zijn noordelijck overgelooopen, met een passelijcke coelte uijt den oostelijcker handt.

Adij. 2en d^o 's middachs hadden wij de hooge eijlanden ¹⁾ Zuijt Zuyt oost, het Zuidelijcxte ende het noordelijcxte Zuijdt oost ten Zuijden, omtrent 6 a 7 mijlen van ons, 's middachs bevonden hooghte 19 gra: 20 min: ende langhte 205 Graden 55 minuten; cours behouden van het Eijlandt noort noort west ende gezeijlt 15 mijlen, deze hooge Eijlanden leggen van dat eijlandt daer wij water hebben gehaelt 7: a 8: mijlen noort noort west wel Zoo westelijck, halff achtermiddach Zagen noch een Eijlandt, ²⁾ ende hadden het van ons noord oost ten oosten omtrent 7 mijlen, waer meede redelijck hoogh, de wint oostelyck labbercoelte.

Adij. 3en d^o 's morgens Zagen noch dat eijlandt, dat Zavonts noort oost ten oosten van ons hadden, ende hadden het oost Zuijt oost van ons omtrent 8 mijlen; 's middachs bevonden hooghte 18 Graden 18 minuten ende langhte 205 graden 55 minuten, cours behouden noorden

1) 'Tofoea en Kao. 2) Lette (1790'). Op de krt in het Huyd. MS. staat hier nog bij: *Hooch Eylandeken.*

Februarius A° 1643.

ende geseijlt 15 mijlen, de wint oost Zuijt oost ende Zuijt oost passaet weer, dat met een claren hemel ende slecht water.

Adij. 4en d° Goet weer ende een claren hemel, dat met slecht water, 's morgens maeckten gissingh, dat beneden de 17 graden waren, waer over den cours west aen stelden volgens resoluujtie, 's middachs hadden de gegiste breedte van 16 Graden 40 minuten, ende langhte 205 graden 25 minuten, ende cours behouden noorden ten westen ende gezeijlt 25 mijlen, ende den wint oost Zuijt oost ende Zuijdt oost, topseijls coelte passaet weer, Tegens den avont cregen eenige regen vlagen met donder ende blijcxem.

Adij. 5en d° noch al passaet weer, de wint als vooren topzeijls coelte slecht water, 's middachs bevonden hooghte 16 graden 30 minuten ende langhte 203 graden 12 minuten, cours behouden west ende gezeijlt 32 mijlen, 's middachs stelden onzen cours west ten Zuijden aen om op de 17 Graden te coomen, ende dede meede wel uijt kijcken, om de coques ende verraders eijlanden niet voor bij te Zeijlen, 's nachts drie glazen inde honde wacht uijt Zagen landt, Zetten terstont backboorts halzen toe ende liepen om de Zuijt, tot dat 7 Glazen inde Zelve wacht uijt waren, wenden het doen om de noort.

Adij. 6en d° 's morgens Zagen weder landt ende waren drie cleijne eijlandekens ¹⁾ waren rontom in veel reven, hielden voor de wint om na de Zuijt Zagen een groot riff om de west dat hem al na de Zuijt streckte daer seer om bedrouft waren, dit landt is wel 8 a 9 mijlen Lanck, Zagen recht voor uijt oock barningh, daer niet boven conden Zeijlen, siende dat niet boven de drooghte conden Zeijlen die recht voor uijt lach ende een drooghte die om den noort lag conden mede niet boven Zeijlen, Zagen aen lij een kleijne plaets van ontrent 2 Scheeps langhte wijdt, daer het niet aen barnde, hielden daer op dragende alsoo der anders geen uijtcomste waer, liepen op 4 vadem Tusschen de clippen door, doch met groote Zorge, dit is alhier over al vol reciffen ende 18: a: 19 Eijlanden, doch men can die niet door Zeijlen dat om de drooghten; die alhier Zeer veel leggen ende Zijn Zeer periculeus, dese Eijlanden leggen ²⁾ op 17½ graedt ofte daer ontrent, alsoo geen hoochte becomen hebben 's middachs maeckten gissingh

1) o. a. Noekoe-Mbasanga en Noekoesemanoe van de Ringgold-groep, behoorende tot de Fidji Eil.^{en}, door Tasman *Prins Wijllems Eijlanden* genoemd.

2) Zie noot bij 8 Nov. — Hier ontbreken de woorden: *op de zuijderbreette van 17 graden, de zuijdelijkste leggen.*

Februarius A^o 1643.

op de hooghte van 17 graden 9 minuten, te wezen; ende langhte 201 graedt 35 min: cours behouden west Zuydt west ende gezeijlt 25 mijlen dat met een doorgaende passaet wint uijtten oost Zuydt oosten Zouden geerne onder een van deze Eijlanden ten ancker gecomen hebben, maer conden geen reede vinden, dat door al de banken ende reven die van all deze Eijlanden aff schieten, 's middachs stelden onzen cours noort waert aen ¹⁾ om by daegh uijt al deze vuylen te geraecken, soo het mogelijck is Zagen noch om den noort meede overal veel droochten, daer bezwaerlijck conden doorcomen, doch ten laesten vonden een openingh Zeijlden Tusschen de reven door mosten deze Eijlanden ²⁾ verlaten tot ons groot leetwezen door dien geen ancker gront en vonden, Zavonts Zagen 3 heufvelen, meenden dat het 3 eijlanden ³⁾ waren, in de eerste wacht liepen weder 5 Glazen na 't Landt toe, dat om de drooghte die voor uijt lach te mijde, hadden de wint oost Zeijlden met Schoover Zeijls 5 Glazen uijt wezende inde eerste wacht wenden het om de Noort ende liepen Zoo langh noordewaert over tot dat den dach doorbrack Zagen doen het Eijlandt dat Zavonts Noorden ten westen van ons hadde geZien.

Adij. 7^{en} d^o seijlden noch bijde wint over om den noort met schooverseijls, ende wint noort oost met herden wint ende regen, ende holle Zees uijtten noordelijcker handt; den piloodt Major oordeelde dat deze Eijlanden op 6^{en} dezer bij geweest waren, dat het de Eijlanden waren, die Zuijt west vande hoornsche Eijlanden in de groote caert geteeckent staen; daer over hij oordeelde dat men behoorde den cours bijde wint over om de noort te loopen, om op de oost Zijde van *Nova Guinea* niet te vervallen, alzo het een leger wal ende inde quade tijdt is; dat het onmogelijck wezen soude om vande wal aff te comen geraecken; 's morgens quamen tegens een eijlandt aenloopen, wenden het weder om de Zuijt tot dach wenden het doen om den noort hadden de wint van den noortoosten, dat met een storm, lieten het alsoo met cleijn Zeijl omde noort west loopen 's middachs gisten op de hooghte te wezen van 16 Graden, ende Langhte 200 Graden 48 minuten, cours behouden noort west ten noorden ende gezeijlt 21 mijlen.

1) Men was toen bij de N-P.^t van Tavioeni (zie Journ.-krt. en overzichtskrt. achterin).

2) Diegene van „deze eijlanden“ (d. i. de Fidji E.^{en}) waar Tasman van af 12^u 's middags langs zeilde, waren Kiaw, Rambe en de lange uitloopers van het hoofd-eiland Vanoea Le-voe, welke hij voor afzonderlijke eilanden aanzag en aldus op de kaart zette.

3) Het was echter één eiland, nl. Thikombia (de hoogste der drie „heufvelen“: 630'), het N^{ste} der Fidji E.^{en}.

Februarius A^o 1643.

Adij. 8en d^o continueerden de wint noch uijten noord oosten, ende noort noort oosten, ende bloes noch Zeer hart door met veel regens, Zeijl- den noch met cleijn Zeijl bijde wint over hebben den piloodt Major achter doen roepen, vraeghden hem Zijn gevoelen wat sustineerde ofte het noch de Eijlanden Zouden wesen daer daeghs te vooren van seijde, antwoorde Ia: ende dat men terstont behoorden noorden aente gaen, soomen de wint tot sijn wil hadde; door hart onstuijmich weer conden de vrunden van de Zeehaen niet aenboort crijgen noch versprecken, waerover hebben den raet van 't Schip heemskerck, nevens beij de onderstuerluijden vergadert, ende haer voorgesteld het oordeel vanden piloot Major, haer altesamen belastende dat jder sijn gevoelen soude schriftelijck in stellen om als dan daer een resoluijtie uijt te trecken, gelijk namiddach geschiede, wint ende weer als vooren 's middachs maecten gissingh opde hooghte te wezen van 15 gra: 29 minuten ende langhte 199 Graden 31 minuten; cours behouden west noort west ende gezeijlt 20 mijlen, volgens d'advijzen die op heden geresolveert hebben.

Adij. 8en d^o hadden gaerne den raet van beij de Schepen vergadert doch datselve is ons belet door ongestuimicheijt des weers van regen ende wint: waer over den raet van 't Schip Heemskercq, neven beij, de onderstuerluijden hebben vergadert; haer liedsens voorgedragen dat tegenwoordich al Zulcken ontstuijmigen weer sijn hebbende, dat bij tijden qualijck 2 a 3 Scheeps langhte conden Zien ende dat den 6^{en} dezer soo in Eijlanden ende drooghte verwart waren, dat qualijck uijt conden comen, deze Eijlanden sijn omtrent 18 a 20 in t getal, soo veel als comen tellen, doch het Zoude wel wezen dat noch meerder waren, maer conden niet tellen datdoor de donckerheijt des weers, deze Eijlanden leggen recht inde passagie van Iacob la maire, alsoo hij opdeze hooghte 430 mijlen recht west aengeloopen is, ende aldaer Zulcke Eijlanden niet gevonden en heeft, soo Zoude men daer uyt besluijten, dat die Eijlanden in dien wech niet en leggen maer in de groote caert van de Zuijt Zee daer staen eenige Eijlanden geteekent, die met dezen in hooghte overeencomen doch Zoude meer als 200 mijlen met onze gissingh verscheelen dat dese Eijlanden inde caert westelijcker geteekent staen, dat op al Zulcken langen reijse, ende meest altijdt oost ende west gezeijlt sijn, ende dat veel tijdts met storm en onweer; soo ist dat men seijt voor een spreek wort waer dat gissingh is wel missingh, soo dat dit met ons mede wel can verscheelen.

Februarius A° 1643.

Soo is dit ons advijs, dat men behoorde soo wint ende weer Zulcx wilde toestaen, van hier aff recht noorden aente gaen, tot de Zuyder breete van 4 Graden, ende dan recht west tot de cust van Nova Guinea, alsoo het tegenwoordich een weer is dat men een bekende cust soude misdoen, ick laet staen een ombekende cust, ende daer geen anckergront ende op een lager wal, alsoo men groot perijckel soude loopen van Scheepen ende volck te verliezen, ende tegenwoordich alhier de quade tijdt is; daer de Zuyt ooste passaetwint ende noorde mousson malcander ontmoet; dat moet veel regen ende quaet weer veroorzaecken.

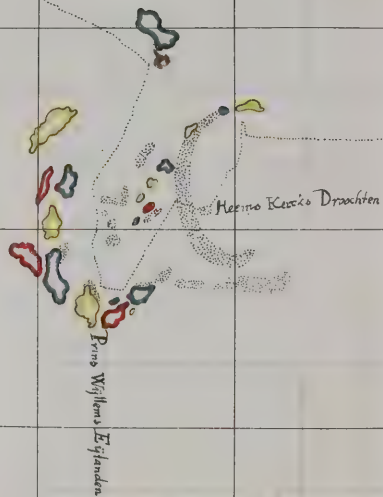
Actum int' t schipheemskercq Adij 8^{en} Febrij A° 1643 op de Zuyder-polus hooghte van 15 gra: 29 minuten ende langte 199 gra: 31 minuten, onderstont.
Abel Ianszⁿ Tasman.

Op huyden den 8^{en} feb, A° 1643. ons bevinde onder de gegiste breete van 15 Gra: 23 minu: langhte van 198 gra: 4 minuten soo ist dat bijden E Command^r Abel Ianszⁿ Tasman, aen den raet van 't Schip Heemskercq belast heeft, Ider sijn gevoelen schriftelijck voor te stellen, wegens den cours van alhier naerde west noort west ofte noordelijcker, om op 't voeglijcxte de cust van Nova Guinea, ofte de Eijlanden aen de noort oost hoek gelegen aen te doen.

Soo is 't dat wij soo veel ons aen gaet ons gevoelen Zullen spreucken voor eerst tegen woordich de quade tijdt ende regen maenden inde Molucques wezende, ende hier alle dagen bevinden regen ende noort-ooste herde winden, welcke aende oost sijde van *Noua Guinea* een lager landt maeckten; oock meede de gantsche oost Indies door, hoe naeder en lager hoe quader weer, dat Soo men de cust van nova Guinea opde hooghte vande Eijlanden Salamonis, volgens ten deele der vermaninge inde Instructie; hoe wel geen precijze ordre syn, wilde aandoen, niet sonder perijckel soude wesen, van in een bocht te vervallen daer Zwaer moedich ofte niet Zoude uijt geraecken, ende alsoo de oostcant van Nova Guinea noch ombekent wesende wel conde geschieden bij oosten ditto landt van *Noua guijnea* vol cleijne Eijlandekens ende raffen mochten leggen, als ons alreede bejegend is sonder eenige ancker gront oock met dusdanigen weer, geen gesicht hebbende, opde drooghten ofte lant soude connen vervallen eer bij ons gewaer conden werden.

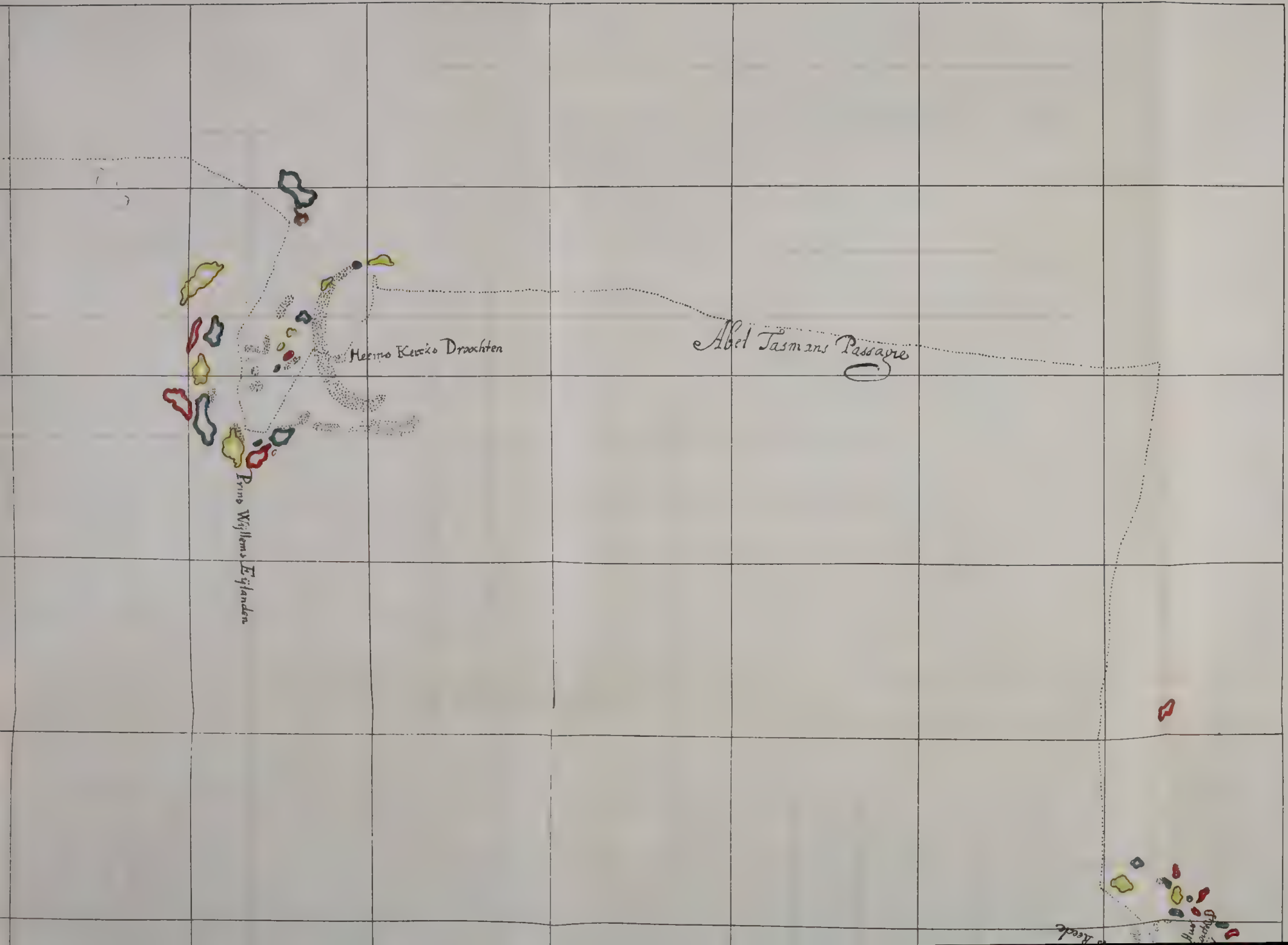
Waer over wij Zeggen als dat men behoorden van alhier soo hoogh bijde wint te Zeijlen om den noort als doenlijck is, tot de breete van 4 a 5 Graden; doende 't Zelve om bujten alle Zorge te blijven, ende

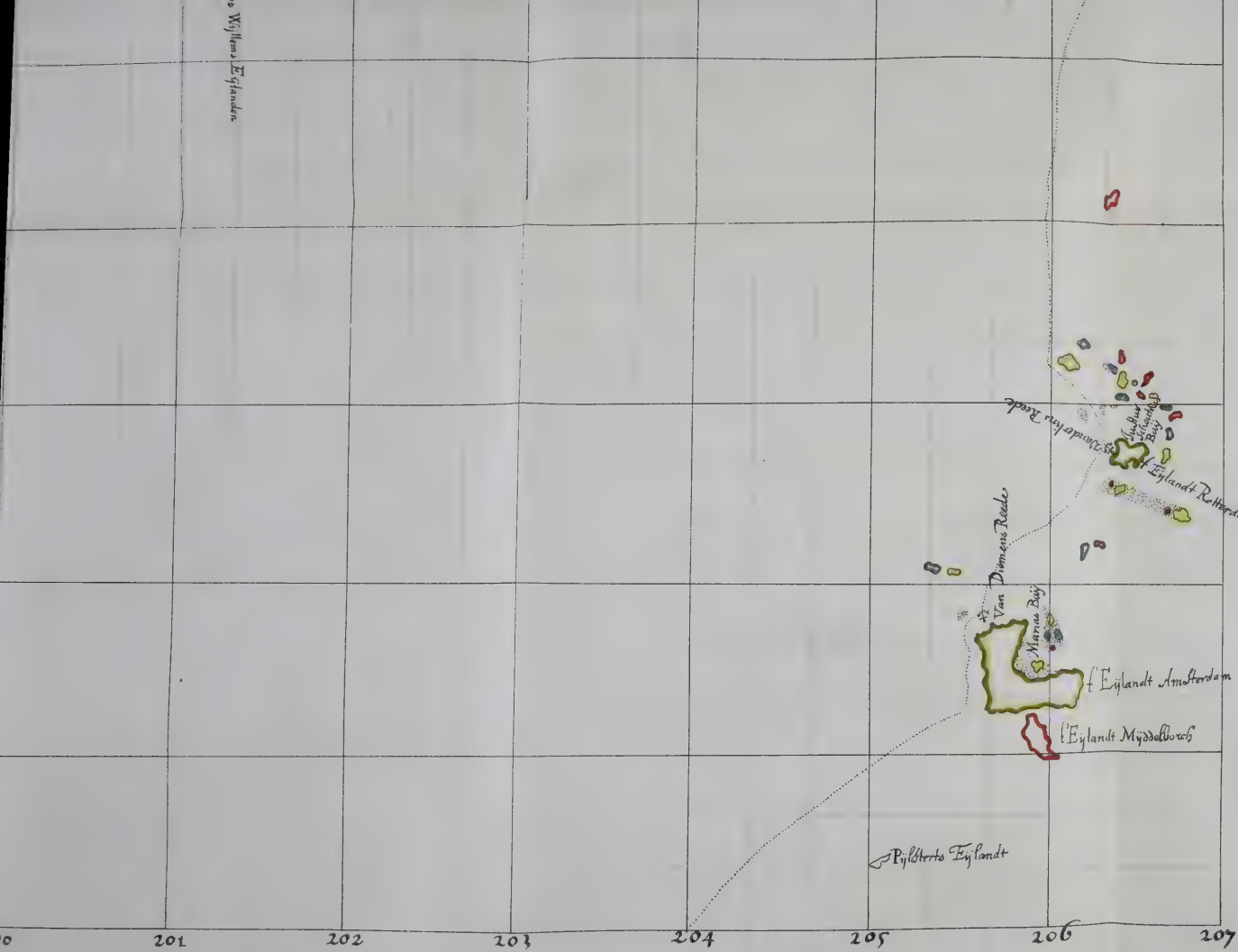
15
16
17
18
19
20

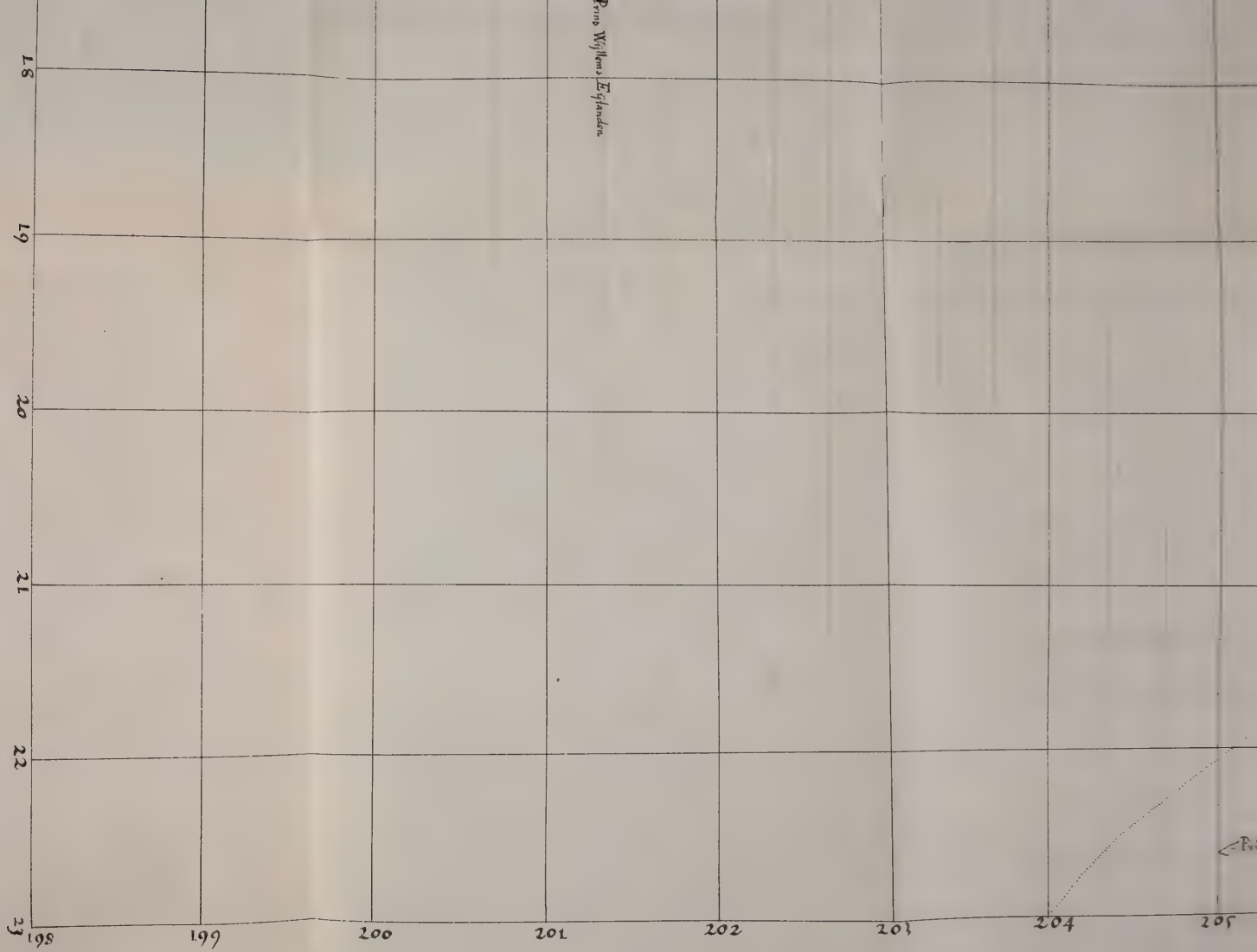
Abel Tasman's Passagie

Ernie Williams Fieldnotes

Februarius A^o 1643.

niet op een lager te geraecken, alsoo de cust hem aldaer ontvalt, al waer men voor eerst om de west wycken can ende reguleeren hem dan voorder naer weer ende wint, onderstont

Franchoijs Iacobszⁿ.

Alzoo op den 8^{en} dezer hier tegenwoordich veel quaet weer ontmoet, soo van regen ende herde noordelijcke winden, dat men schier geen schoover Zeijlen voeren can, ende geen quart van een mijl van hem sien can, Zoo heeft die Command^r den raet van heemskerck bij een laten roupen, met de onderstuerluijden heeft als doen begeert, dat elck sijn gevoelen Zoude schriftelijck overgeven soo is mijn gevoelen dat men sijn cours Zoude soo noordelijck stellen, als weer en wint soude toe laten, Ia tot noorden off noorden ten oosten tot op 3 a 2 graden Zuijder breete, om niet opde leger wal van Nova guinea te vervallen, alsoo het schijnt dat het hier de quade tijdt is ende oock Zoude het wel connen wezen dat men westelijcker was als onze gissingh is, omdat wij op 6^{en} dezer bij 20 a 21 eijlanden sijn geweest; die opde hooghte van 17 graden 10 minu: leggen; ende sijn bij Iacob la Maire niet gesien.

Adij 8^{en} Februarij 1643 int Iacht heemskercq. gisten de Zuijder breete 15 gra: 43 minuten langte 199 gra. 7 minuten. onderstont

Jde Tjerrxzⁿ Holman

Adij. 8en Februarij A^o 1643. alzoo men nu naer mijn gissinge opde Zuijder breete van 15 Graden 47 minu: is ende langhte 198 graden 10 minuten, nu alle daegh vuyl weer was, ende den h^r command^r begeerden, dat Ider voor sijn advijs Zoude schriftelijck in stellen, wat cours dat men Zeijlen soude, ende op wat breete het welck mijn advijs wezen Zoude; dat men de cours Zoude van hier noort westen aen stellen, tot op de Zuijder breete van 3 graden bezuijden de linie, ende dan west aen, onderstont

Carsten Iurriaenz

Aan de E heer mijn heer Abel Ianszⁿ Tasman.

Mijn Advijs is als dat men van alhier ofte de gegiste Zuijder breete van 15 gra: 44 minuten, ende de langhte van 198 gra: 19 minuten den cours soo na het noorden Zal aen stellen, als het doenlijck is om aen het landt van Nova Guinea niet te vervallen, tot de Zuijder breete van 6 a 7 graden want het alhier tegenwoordich nade quade tijdt toe gaet, dat de winden noort oost ende noort noort oost waeijen, ende veel regen met weijnich Zicht alhier staet te verwachten, ende alsoo wij quamen met onze Scheepen opeen leger te vervallen, niet

Februarius A° 1643.

veel kans Zoude wezen om het Zelve door ombeseijltheijt wederom aff te halen, maer licht met schip ende goederen in perijckel te vervallen, zoo is mijn bedenckens beter bijde voorn^e cours te blijven, ende aldaer met Godt gecomen wezende, onsen cours na het westen te stellen, ende als dan het landt van *Noua guinea* aente Zoucken, ende dan voorts naer het landt van gilolo onsen wech te nemen, Adus gedaen int Iacht Heemskerck 1643 den 8^{en} feb^{rij}, onderstont.

bij mijn, Chrijn hendricxzⁿ de ratte.

Adij. 9en d° hadden de wint noordelijck dat noch met regen ende herde wint Zeijlden noch met schooverzeijls, hadden de Zee seer onstuijmich, ende schoot seer hert aen uijtten noorden ende noort noort westen; 's middachs maeckten gissingh opde Zuyder breete te wezen van 15 gra: 29 minuten, ende 198 graden 8 minuten langhte, cours behouden west ende gezeijlt 20 mijlen Zavonts wenden het omde oost, gijden onze ffock op ende lieten het alsoo bijde wint becken ¹⁾ met schooverseijl ende bezaen tot de eerste wacht uijt; maeckten onze ffock doen weder los ende wenden om de west, Inde dachwacht maeckten ons groot marsseijl bij, maer duerde niet lange off t most weder in.

Adij. 10en d° hadden noch variabel weer met regen ende wint, ende de Zee schiet uijt alle boegen, Zoodat de Zee seer onstuijmich is soodat alhier tegenwoordich Zeer quaet weer voor ons is, om jets te ontdekken, dat is tegen woordich niet mogelijk door al dit donckere, dijzich, mottich, weer, 's middachs naer gissingh op de Zuyder breete van 15 Graden 19 minuten, ende Langhte 197 graden 20 minuten, cours behouden *noort west ten noorden* ende gezeijlt 12 mijlen, hebben tegenwoordich in vijff etmael Zon noch maen noch sterren gezien, Zavonts streecken de ffock op steven ende hebben met het schooverseijl ende bezaen bij gelegen.

Adij. 11en d° continueerden de storm noch uijtten noordelijcker handt ende de Zee schiet noch van alle canten, is noch Zeer onstuijmich, dat met doncker dijsich mottich regenachtich weer, hadden mede veel blicxem, 's middachs maeckten gissingh op de Zuyder breete te wezen van 15 Gra: 5 minu: ende langhte 196 graden 5 minu: cours behouden west ten Noorden ende geseijlt ende gedreven 18 mijlen.

Adij. 12en d° na Cocx schaffen begost het wat op te claren, soodat onze groot marsseijl bij maeckten, ende de Zon quam door het scheen ofte het weer veranderen wilde; maer de see schiet noch hert aen maer

1) Zoo hoog mogelijk aan den wind sturen, om weinig vaart te loopen.

Februarius A^o 1643.

mest uijtten west Zuijt westen, 's middachs bevonden breete 15 graden 3 minuten, ende langhte 195 graden 50 minuten, cours behouden west ende gezeijlt 18 mijlen, halff achtermiddach cregen weer het oude weer van regen ende wint, soo dat ons groot marsseijl weder mosten in nemen, ende seijlen met 2 schooverseijls Zonder bonets, ende de wint onthout hem omtrent het Noorden ende noort noort westen is Zeer ongestadich, Zavonts wenden het om de oost tot midernacht wenden doen om de west, hadden 's nachts een harden regen Ia ofte het water uijtten hemel gegooten worde, hadden meede donder ende blicxem.

Adij. 13en d^o 's morgens het weer wat handiger ende de Zee mede wat geslecht soodat onze marsseijls bij maecte, doch regen geen bonets aen, cregen altemet noch een regencaeck, ende de wint hielt hem noch in 't noorden, dit etmael gezeijlt ende gedreven 12 mijlen west Zuijt west, 's middachs gisten opde Zuijder breete te wezen van 15 Graden 21 minuten bevonden breete 15 gra : 38 minu : ende langhte 194 graden 4 minu : ende de Zee begint vrij wat te slechten 's nachts hielden bij met cleijn Zeijl.

Adij. 14en d^o de wint noort west ende noort noort west, dat met goet weer doch noch dick, dijzich doncker weer, noch weijnich gesichts, sonden piloodt major met de Zecretaris nade Zeehaen, om haer lieder Advijs schriftelijck te vorderen, 's middachs bevonden breete 16 gra : 20 minuten, ende langhte 193 graden 35 minuten, cours behouden Zuijt west ende gezeijlt 10 mijlen; volgen d' advijzen der vrunden vande Zeehaen.

Adij 14en Februarij het Iaer 1643, alsoo den Commandr 's morgens den piloot major, ende sijn secretaris aen ons boort gezonden heeft om ons advijs te hooren, te weten instellinge van courzen ten anderen ons advijs op wat breete wij het landt van Nova Guinea Zouden aen doen, soo is mijn advijs op het voorgestelde het boven verhaelde landt aante doen opde Zuijderbreete van 4 a. 5. Graden, de oorzaeck dat mijn advijs, is het landt Zoo noordelijck aente doen is dit: dat wij 6 a 7 dagen heel onstuijmich weer hebben gehad, ende vrees van in een bocht ofte op een lager wal te comen, ende wij opde boven geschreve hooghte, het landt op een bekende breete Zouden aen doen ende het landt opde voorn^e breete aengedaen hebbende apparent dan wel omde Zuijt soude connen geraecken bij aldien den tijdt het wilde lijden; Zoo is mijn oordeels onsen cours Zoo noordelijck aente doen, als mogelijck is, tot opde geschreven breete, ende dan

Februarius A° 1643.

onsen cours recht west aen te doen, tot *Nova Guinea* opde boven geschreve breete, in 't gezicht te loopen, waren naer gissingh opde *Zuijder* breete van 15 graden 49 minuten in lenghte 194 gra: 37 minuten. onderstont.

Gerrit Iansz.

Advijs ofte redenen waerom ofte uijt wat oorZaecke, sustineeren 't oirbaerste te sijn om den noort te navigeren.

Aengezien U: E: heeft gelieft te gelasten ons oordeel ofte advijs (opde vrage op gisteren ons schriftelijck voorgestelt) te geven soo Zij ick van gevoelen geworden vermits ons tegenwoordich onder de *Zuijder* breete bevinden van 15 Graden 55 minuten in lenghte 194 Graden 24 minuten, ende het alhier dees tijdts Iaers laet aensien, een seer ongestadich weer maectt, als meede in dit deel des werlts tusschen vier winden schijnen te leggen als oock niet weten hoe naer het landt van *nova Guinea* gezeijlt sijn, anders als ons de globium ende de groote caert vande *Zuijt Zee* aenwijst, Zoude wij d'Eijlanden, bijde E: Commandr, bezeijlt vertrouwen de *Salamonis* te wezen ten aenzien de Zelve bevonden hebben in lenghte ende breete naerde carteringe der portugeezen; gezeijde Eijlanden bij Schoutens niet gesien moeten geweest hebbe, apparent Zoude connen sijn 't Landt van *Nova Guinea*, naerde carteringe der portugeezen, wel mede Zoude connen rescontreren.

Soo is dij mijn Advijs om redenen boven verhaelt: der onstuijmicheijdt des weers ende apparent gezeijde landt nader als vertrouwen connen Zijn; ende niet wetende hoe danich 't Zelve opdeze breete is streeckende, ofte wat Baijen. Inwijcken, bochten, droochten als anders soude connen wezen; ende wij met deze Tegenwoordige noordelijcke winden, op een lager door strom off diergelijck weer mochten benert werden, groot gevaer van Schip en goet te verliesen onderworpen Zoude sijn derhalven mijn Advijs is, tot naer 't bekende *nova guinea* met een noort noort westen ganch te doen, tot omtrent de *Zuijder* breete van 4 a 5 graden, om alle periculen voor te comen behoorden te navigeren.

onderstont

Actum 't fluijtschip de Zeehaen dezen 15 Febrv 1643. UE geheelen

I: Gilsemans.

Het Advijs van mijn is, dat wij het landt van *Nova Guinea* sullen aendoen, opde *Zuijder* breete van 5 a 6 graden, doordien dat wij Zes etmael, Zulcken ongestuijmigen, noortoosten wint gehadt hadden, ende niet wetende ofte wij in een bocht mochte vervallen dat wij

Februarius A° 1643.

Zoodanich weer mochten weder krijgen, om daer uijt te geraecken, was onzen cours soo hooch noorden aenstellen, als de wint can lijden tot opde voorgezeijde breete; dan west aente gaen om het landt van *Nova guinea* aante doen. ende sijn opde breete van 16 graden 3 minuten ende in langhte van 195 gra : 27 minu : den 14^{en} februarij 1643. onderstont.

Hendrick Pieterszⁿ.

Den 14^{en} Februarij 1643. het Advijs van mijn is, nademael men een 6. a. 7 dagen, een noordelijck wint gehadt hebben, met doncker ruijck en leelijck weer, ende mogelijck soo Zoude men de wal wel nader connen wezen, als men mejjnden, ende oock wel in een bochte soude connen vervallen, aldaer men met een noordel^k wint, ende sulcx ongestadich weer niet wel soude connen uijtcomen, soo is mijn Advijs om opde 5. a 6. graden Zuijder breete te loopen, om nova guinea aen de noortZijde aente doen, ende mijn mejjninge is dit om den cours Zoo noordelijck aente setten als de wint lijden mach, tot opde voorn^e breete, ende dan west aente gaen om Nova Guinea aente doen, ende 's middachs opde Zuijder breete van 15 Graden 57 minuten, ende langhte van 195 Graden 49 minuten. onderstont, bij mijn,

Pieter Nanninghzⁿ duijts.

Adij. den 14^{en} d^o de maent van Februarius sijnde opde Zuijder breete van 15 gra : 57 minu : ende middellanghte van 195 gra : 10 minu : ende men H^r Command^r begeerende te weten, waerom wij soo noordelijck Zoude loopen, als wij ingestelt hadden soo is mijn gevoelen, dit al soo wij 6 : ofte 7 : dagen een harde storm met regen en doncker weer gehadt hebben, niet wetende off wij noch verre vande wal Zijnde, off niet, ende off wij weer in eenige bochten ofte reven, Zoude vervallen, gelijk wij adij den 6^{en} d^o geweest hebben, soo is mijn Advijs dit, als dat wij *Noua Guinea* Zouden aen doen opde 5. a 6. graden, Zuijder breete, om dat wij ons met een noordelijcken cours, van de wal zoude connen comen, mijn mejjningh is, dat wij onsen cours soo hoogh noorden stellen, als het mogelijck is, om opde voorgenoemde breete te comen, als dan west aen tot het Landt van *Noua guinea*. toe. onderstont, bij mijn.

Cornelis ijsbrantszⁿ Roolol. 1)

Adij. 15^{en} d^o noch doncker dijsich weer met regen ende de wint noord west ende west noort west met slappe coelte; hielden over ende weder soo dat niet avanceerden; doordien dat het in de wint waer,

1) Moet wezen : Roobol. Zie Bijlage M.

Februarius A^o 1643.

's middachs na gissingh op de Zuijder breete van 16 Graden 30 minuten ende langhte 193 gra : 35 minu : cours behouden Zuijden ende Zijn gedreven 2 Mijlen ; tegens den avont cregen een regen turbado, uijtten Zuijt westen, stelden onZen cours Noorden aen, Inde eerste wacht doen worde het stil soo dat dien nacht over in stilte dreven.

Adij. 16en d^o 's morgens noch in stilte gedreven, dit etmael hebben niet g'advanceert, dat door stilte.

Adij. 17en d^o het luchtjen variabel met stilte, zoo dat oock niet avanceerden tegens den avont cregen de wint Zuijt west met regen ; stelden onsen cours noorden aen : maer de wint duerde niet lange off 't wiert weder still, zoodat omtrent 2 mijlen noorden aen Zeijlden ; na gissingh opde Zuijder breete van 16 gra : 22 minuten ende langhte 193 Graden 35 minuten.

Adij. 18en d^o noch stilletjens tot den middach bleven opde langhte ende breete als vooren, 's middachs cregen een labber coelte uijtten Zuijtoosten ende hadden altemet een regen kaeck.

Adij. 19en d^o de wint noch Zuijt oost met regen 's middachs bevonden breete 15 graden 12 minuten : ende langhte 193 graden 35 min : cours behouden noorden ende gezeijlt 18 mijlen, hadden noch dagelijcx doncker, regenachtich weer, Zeer ongezont ende geen gezicht om eenich landt te verkennen.

Adij. 20en d^o noch dick, doncker, dijzich, regenachtich weer, ende de Zee schiet van alle canten aen, ende de wint variabel, dan stilte dan coelte, 'smiddachs bevonden breete 13 gra : 45 min : ende langhte 193 gra : 35 minu : cours behouden Noorden ende gezeijlt 21 mijlen.

Adij. 21en d^o de wint variabel, dat uijtten westen ende noort westen tot het noorden, stelden onzen cours noch bijde wint over na het noorden toe ; de Zee is noch Zeer ongestuymich ende hebben mede veel regens ; 's middachs gegiste breete 13 gra : 21 min : ende langhte 193 gra : 35 minu : cours behouden noorden ende gezeijlt 6 mijlen : nademiddach Zeijlden noorden, 's nachts 12 glasen in stilte gedreven, daer na cregen coelte van het noorden liepen als doen west waert over.

Adij. 22en d^o s morgens de wint noch noordelijck dat met grooten regen, onze cours waer noch west waert over bijde wint hadden Zeer groote dinijngen uijtten noord westen, was doncker dijzich, mottich, mistich weer, dan harde winden dan subite stilte ; 's middachs maeckten gissingh opde Zuijder breete te wezen van 13 graden 5 minuten ende langhte 192 gra : 57 minuten, cours behouden west noort west ende gezeijlt 10 mylen ; nademiddach liep de wint na het noortoost

Februarius A° 1643.

ende oost, Tegens den avont de wint Zuid oost, ende daer na Zuiden, dat met veel regen ende harde wint: 's nachts leijden bij met cleijn Zeijl; Zagen mede eenige houten drijven.

Adij. 23en d° de wint westel^k dat met een storm, met dick, doncker weer ende veel regen, men conde altemet qual^k twee scheeps langhte van hem zien, ende de Zee seer onstuymich schiet van alle canten, 's middachs maeckten gissingh opde hooghte te wezen van 12 gra: 10 minu: ende langhte 192 graden 57 min: cours behouden Noorden ende gezeijlt 14 mylen, 's nachts seijlden noortwaert over bijde wint.

Adij. 24en d° 's morgens maeckten onze marszeijls bij, hadden de wint west noort west, ende noord'west, dat met een stijve coelte ende veel regen caecken, de Zee noch Zeer onstuymich, s middachs hadden de gegiste breete van 11 gra: 2 minu: ende langhte 192 gra: 28 minu: cours behouden noort noord'oost en gezeijlt 18 mijlen na de middach mosten onze marsseijls in, ende liepen noch bij de wint noort waert over; 's nachts leijden met een Zeijl bij dorsten niet voort zeijlen, dat om dat geen gezicht hadden vreesden dat tegens landt ofte drooghten Zouden aencomen.

Adij. 25en d° 's morgens maeckten weder zeijl, doen het dach wiert Zagen dat de Zeehaen zijn bezaensmast in stucken waer, haelden onze ffock opde mast, verpreijden hem, vroegen hem; hoe dat al voer? antwoorden: dat hem zelffs conde behelpen, tot dat het goet weer wierde: deze mast is Zoo danich affgebroecken, dat noch een cleijn bezaentjen voeren can, hadden de wint noch noortwest ende Noord' west ten westen met een storm ende veel regen, ende doncker weder; liepen noch bijde wint over noort waert; 's middachs maeckten gissingh op de Zuidder breete te wezen van 10 Graden 31 minuten ende langhte 193 graden, cours behouden noort oost ende gezeijlt 11 mijlen; 's nachts lagen weder bij met cleijn Zeijl.

Adij. 26en d° de wint noch al stiff doorblazende uijtten noortwesten ende dat noch met veel regen ende doncker weer, Ick can mij niet verwonderen, dat dus vard in de Zuijt Zee, dat alhier Zulcken westelijcken wint is waijende, ofte het moste wezen dat de weste mousson over *Noua Guinea* continueerlijck is waijende, ende wanneer die dan door blaest, dat die dan wel een stuck in de Zuijt Zee Zoude connen door blazen; ende de passaet wint slap is waijende, wij hebben tegenswoordich in 21 dagen noijt droogen dach gehadt; 's middachs maeckten gissingh op de Zuidder breete te wezen van 9 gra: 48 min: ende

Februarius A^o 1643.

langhte 193 gra : 43 minu : cours behouden noord' oost ende gezeijlt 15 mijlen ; 's nachts lagen bij met cleijn Zeijl.

Adij. 27en d^o 's morgens maeckten weder Zeijl, deden onze cours bijde wint Noordel^k over, hadden de wint noortwest ende Noort noord' west, dat met dick, doncker, mottich regenachtich weer, ende de Zee begint te slechten ; 's middachs maeckten gissingh op de Zuijder breete te wezen van 9 Graden ende Langhte 194 graden 32 minu : cours behouden noort oost ende gezeijlt 17 mijlen, 's nachts 6 Glazen in de eerste wacht uijt cregen de wint Noorden wenden omde West.

Adij. ul^{mo} d^o de wint noch noorden ende noort noord' west dat met dick, dijzich, mottich regenachtich weer, onse cours was noch westel^k 's middachs maeckten gissingh opde Zuijder breete te wezen van 8 graden 48 minuten ende langhte 194 gra : 2 minuten cours behouden west noord' west ende gezeijlt 8 mijlen.

Adij. P^{mo} Maert goet weer ende dat met slecht water ende hadden de wint noordel^k doch variabel, deden onsen cours west waert over 's middachs becomen hooghte 9 gra : 5 minuten ende langhte 193 gra : 21 minuten, cours behouden west Zuijt west ende gezeijlt 11 mijlen, Zavonts cregen een regen turbado uijtten westen ende voorts den gantschen nacht in stilte gedreven.

Adij. 2en d^o Tegens den dach cregen een weijnich coelten uijtde noordelijcker handt, deden onzen coers westel^k aen, 's middachs bevonden breete 9 gra : 11 minu : ende langhte 192 graden 46 mi : cours behouden west wel Zoo Zuidel^k oost, west ende west ten Zuijden tusschen beijden, ende gezeijlt 12 mijlen dat met variabele wint ende weder ; miswijsinge 10 graden noort oosteringh.

Adij. 3en d^o wint ende weer seer ongestadich ende dat met veel regens ende Zeer variabel dan still dan herde winden, dat qualyck een seijl conden voeren, na gissingh dit etmael gezeijlt 8 mijlen ; cours behouden west maeckten gissingh op de Zuijderbreete te wezen van 9 Graden 11 minuten ende langhte 192 graden 14 minuten, Zavonts hadden noch Zeer veel regens ende dreven in stilte.

Adij. 4en d^o noch variabel wint ende weer dat met veel regens, doch de wint die hielt hem tusschen het Zuijtwest ende het noorden doch hoopen dat haest beteren Zal, 's middachs maeckten gissingh opde Zuijder breete te wezen, van 8 graden 55 minuten, ende langhte 191 graden 57 minuten ende cours behouden noort west ende gezeijlt 5 mijlen.

Adij. 5en d^o noch variabel wint ende weer met veel regens dit variabel weer heeft tegenwoordich al een Maent geduert, dat weijnich gead-

Maert A^o 1643.

vanceert hebben, ende al tusschen het Zuytwest ende noorden, doch hoopen dat haest beteren Zal, 's middachs maecten gissingh opde Zuyder breete te wezen van 8 gra 32 minuten ende Langhte 191 gra : 42 minu : cours behouden noort noort west ende gezeijlt 8 mijlen miswijzinge 10 gra : 30 minuten Noortoosteringh.

Adij. 6en d^o noch al variabele winden met veel regens dan harde buijen dan weder stil dat met subite stilte : ende zoo men al dit weer ende de wint Zoude beschrijven, men behoufde anders niet te doen als schrijven ; 's middachs maecten gissingh op de Zuyder breete te wezen van 8 graden 8 minuten, ende langhte 191 graden 42 minuten, cours behouden noorden ende gezeijlt 6 mijlen.

Adij. 7en d^o noch dick, doncker, mottich regenachtich weer, dat met variabel wint ende weer ende de Zee seer onstuijmich de wint hout hem noch al tusschen het west Zuyt west ende het noortwest ; recht inde wint, s middachs maecten gissingh opde Zuyder breete te wezen van 8 graden 17 min : ende langhte 191 gra : 1 minu : , cours behouden west ten Zuyden ende gezeijlt 12 mijlen Zagen mede veel gevogelt.

Adij. 8en d^o noch dick doncker, mottich, regenachtich weer ende de wint als vooren, hielden alzo over ende weder, de beste boech voor om Zoo veel west te winnen, als mogel^k is, doch vreesse dat eerder geen goede wint Zullen krijgen, voor dat de weste mousson verlopen is ; wij hebben alhier dagelijcx veel regen, 's middachs maecten gissingh op de Zuyder breete te wezen van 7 graden 46 minuten ende langhte 190 graden 47 minuten ende cours behouden noort noord' west ende west ¹⁾ ende gezeijlt 9 mijlen, Tegens den avont begost hem de wint te verheffen soo dat onze Marszeijls in namen ende Zeijlden met schooverzeijls.

Adij. 9en d^o Zeijlden noch met schooverzeijls, dat met een storm uijt den noord' westen ende noort noord westen dat met dick doncker, dijzich, mottich weer ende hadden Zeer veel regens die Zeer ongezont voor ons is, ende de Zee is Zeer onstuijmich 's middachs maecten gissingh opde Zuyder breete te wezen van 8 graden 33 minuten ende langhte 190 gra 1 minu ende cours behouden Zuyt west ende gezeijlt 16 mijlen, 's nachts lagen 16 Glazen bij met cleijn Zeijl ; dorstent niet voort laten staen.

Adij. 10en d^o 's morgens maecten onze ffock weder bij ende liepen alsoo

1) In het Huydecoper MS. komt dit woord niet voor.

Maert A^o 1643.

westwaert over, hadden den wint vanden noort noortwesten met ongestadicheijt des weers ende veel regens: maeckten onze groot marszeijl los, maer mosten 't terstont weder in nemen, dat door hart weer, 's middachs maeckten gissingh opde Zuijder breete te wezen van 9 Graden ende langhte 189 graden 33 minuten; cours behouden Zuijt west ende gezeijlt ende gedreven 10 mijlen, 's nachts lieten het met cleijn Zeijl om de West loopen.

Adij. 11en d^o noch doncker, dijzich, mottich, regenachtich weer ende hadden de wint noordelijck; doch Zeer ongestadich, 's morgens cregen de wint noort noort oost, deden onsen cours noch bijde wint over, 's middachs maeckten gissingh op de Zuijder breete te wezen van 9 graden 12 minuten, ende langhte 188 gra: 29 minuten, cours behouden west ten Zuijden ende gezeijlt 17 mijlen, nade middach Zagen dat die van de Zeehaen haer groot Zeijl opgijden, ende het voor marszeijl in namen, lieten terstont onze ffock opde mast halen om hem in te wachten ende vernemen ofte bij haer jets gebroecken is, bij ons comende verstonden dat haer groot Zeijl in stucken waer, sijn doende om weder te maecken.

Adij. 12en d^o noch ongestadicheijt des weers, hadden variabele winden uijtten noordelijcker handt, 's middachs maeckten gissingh op de Zuijder breete te wezen van 8 gra: 48 min: ende langhte 187 gra: 29 minu ende cours behouden west noord west ende gezeijlt 16 mijlen ende na middernacht in stilte gedreven.

Adij. 13en d^o noch dick, doncker weer ende nade middach in stilte gedreven, ende de Zee schiet noch al Zeer hart aen uijtten noortwesten ende west noortwesten, 's middachs maeckten gissingh op de Zuijder breete te wezen van 8 gra: 48 minuten ende langhte 186 gra: 48 minuten ende cours behouden west ende gezeijlt 10 mijlen; des nachts een cleijn coelte uijtten Zuijden, deden onsen cours noord' west aen.

Adij. 14en d^o stilachtich Zuijden wint met goet drooch weer ende de Zee noch aenschietende uijtten noortwesten, Zagen mede eenige struijcken van boomen drijven, doch geen landt vernomen, 's nachts cregen de wint Zuijt oost met slappe coelte 's middachs bevonden hooghte 10 graden 12 minuten dat met onze gissingh verzcheelt $1\frac{2}{3}$ graet dat onze gissingh noordelijcker is, als wij ons bevinden, ende hebben tegenwoordich in 12 etmael geen hooghte becomen, dat door oorzaecke dat alle dage dick, doncker, mottich weer hebben gehadt, met veel regens na gissingh hadde langhte van 186 gra

Meert A° 1643.

14 minu. cours behouden noortwest ende gezeijlt 13 mijlen miswij-
singe 8 gra : 45 minuten noortoosteringe.

Adij. 15en d° goet weer ende de Zee begint wat te slechten, doch noch
tegens malcander aenschietende, ende hadden de wint Zuijt oost dat
met slijckent weer, ende cours behouden Noort west ende gezeijlt 12
mijlen s middachs bevonden hooghte 9 Graden 33 minuten ende
Langhte 185 graden 40 minuten ende miswisinge 8 graden 40 minu-
ten noortoosteringh.

Adij. 16en d° goet stilachtich weer met claren Zonneschijn dat tegenwoor-
dich in Zes weecken niet gebeurt en is, 's middachs bevonden hooghte
8 gra. 46 minu : ende langhte 184 gra : 51 minu : en cours behouden
noort west ende gezeijlt 17 mijl miswijsing 9 Graden.

Adij. 17en d° goet weer ende dat met slecht water ende de wint oostel^k
met slappe coelte, 's middachs bevonden hooghte 8 gra : 7 mi : ende
langhte 184 gra : 11 minuten ende cours behouden noord' west en-
de gezeijlt 14 mijlen.

Adij. 18en d° Goet weer ende de wint oostelijck dat met een slappe coelte
ende slecht water, 's middachs bevonden breete 7 graden 40 minu :
ende langhte 183 gra : 33 minu : ende cours behouden noortwest
ende gezeijlt 12 mijlen, ende miswijsing 9 gra : nade middach coel-
den het wat stijver door.

Adij. 19en d° noch Goet weer ende een claren locht, dat met een topzeijls
coelte, ende de wint uijt den oostelijcker handt, ende de [zee] begint
uijten oosten ende noort oosten aen te schieten 's middachs bevon-
den hooghte 6 gra : 25 minuten ende Langhte 182 graden 27 minu-
ten ende cours behouden noortwest en gezeijlt 23 mijlen.

Adij. 20en d° goet weer ende slecht water, doch altemet een regen caeck
uijten oosten ende oost Zuijt oosten, dat met een slappe topzeijls
coelte, 's middachs bevonden hooghte 5 gra 15 minu : ende lange
181 gra : 16 minu : cours behouden, noort west ende gezeijlt 25 mij-
len, 's middachs stelden onsen cours west aen, miswijsing 9 Graden
noortoosteringh.

Adij. 21en d° noch al goet weer met slappe coelte uijten oosten ende
noortoosten, altemet een regen buijtje ende slecht water doch de
dijningh compt uijten noortoosten, smiddachs becomen hooghte 5
Graden 25 minu : ende langhte 180 gra : 20 minu : cours behouden
west ten Zuiden ende gezeijlt 14 mijlen.

Adij. 22en d° noch goet weer ende dat met slecht water ende een slap top-
zeijls coelte uijt den oosten ende oost noort oosten passaet wint ;

Maert A^o 1643.

's middachs gegiste hooghte 5 gra : 2 minu : ende langhte 178 gra : 32 minuten cours behouden west ende gezeijlt 27 mijlen : 's middachs Zagen recht voor uijt Landt, ¹⁾ waren daer omtrent noch 4 mijlen aff, stelden onsen cours om benoorden om te loopen eerst west ten noorden ende daer na west noortwest tegens den avont Zeijlden daer dicht bij langhs noort West ; deze eijlanden Zijn Zeer veel inde twintich doch Zeer cleijn het grootste en is boven de 2 mijlen niet langh, de rest sijn al cleijne drommeltjens ende leggen altezamen in een reciff daer streckt in 't noort west een riff aff daer drie clappus boomen op staen, daer het wel aen te kennen is, dit sijn de eijlanden die Le Maire inde caerte geleijt heeft ende leggen omtrent 90 mijlen van de cust van Noua guinea, ²⁾ 's Avonts Zagen in 't noort noort westen noch Landt ; ³⁾ daerom deden onsen cours byde wint over noort noort oost, om benoorden alle vuijlen om te loopen, gijden onze fock op en lieten het zoo drijven tot dach toe.

[43] Deze Eijlanden hebben Wij de naem gegeuen de Eijlanden Van onthong Iava om de goede gelijknisse die Zij daer mede hebben ende leggen mede in Reuen ende Verthoonen haer aldus als ghij haer Zuijt West Van u hebt 2 mylen.

Adij. 23en d^o met den dach maeckten weder zeijl, stelden onsen cours west aen, ende hadden doen de eijlantjens die daeghs te vooren gepasseert waren Zuijden van ons omtrent 3 mijlen ende hadden de wint oost ende noort oost, dat met doncker graeuwe locht, passaeet weer ; 's middachs maeckten gissingh opde Zuijder breete te wezen van 4 graden 31 minuten ende langhte 177 gra : 18 minuten, cours behouden west noord'west ende gezeijlt 20 mijlen, 's nachts d'eerste wacht uijt wezende, leijden bij ; dorsten niet voortzeijlen vreesden dat dat

1) *Onthong Java Eil^{en}*, (inl. Leoenoeewa, zeeckt. Lord Howe).

2) D.w.z. van Nieuw-Ierland (Nieuw-Mecklenburg) aan de NO-zijde van Nieuw-Guinea gelegen. 3) De later zoo genoemde Tasman Eil^{en}.

Maert A^o 1643.

eijlandt onder Zeijlen Zoude, dat bij de Le Maire Marcken genoempt wort.

Adij. 24en d^o 's morgens maeckten weder zeijl deden onzen cours west aen, tegens den middach Zagen recht voor uijt landt ¹⁾ ende waer zeer laech ende verthoont hem in twee eijlanden Zuid oost ende noord'west van malcander, het noordelijcxste verthoont hem als marcken gel^k Iacob le Maire dat beschrift ende de naem van marcken heeft gegeven 's middachs becomen hooghte 4 gra: 55 minu: ende langhte 175 gra: 30 minu: ende cours behouden west naer gissingh maer bevinden datter stroom omde Zuijt gaet ²⁾ ende hebben gezeijlt 20 mijlen, ende de wint oost ende oost Zuijt oost passaet weer, met een slap topzeijls coelte, Zavonts deden onzen cours noorden aen, om benoorden d'eijlanden omte loopen, 's nachts in stilte gedreven, ende Zij vierden 's nachts op ditto eijlandt.

Adij. 25en d^o in de dach wacht hoorden de landt Zee loopen ende het waer noch stijll, waer over terstont onze chaloup ende boodt uijt Zetten ende om van het riff ofte de drooghte off te boechzeeren, doch de stroom ende de Zee Zet ons noch al na het riff ende bevonden alhier

[44] Dit Eijlandt Verthoont hem aldus als ghij t'west Van u hebt 2 mijlen dit eijlandt is bij le Maire genaempt Maercken om de goede gelijkenisse die t' daer mede heeft.

1) *Marcken* (zeekrt. Marqueeen of Mortlock).

2) Dit is een verkeerde gevolgtrekking, voortvloeiende uit een eigenaardige vergissing in het oorspronkelijk Journaal. — 21 Mrt. is de ware $b = 5^{\circ} 25' Z$; daarop wordt 21/22 Mrt. West behouden en blijft dus 22 Mrt. de gegiste $b = 5^{\circ} 25'$ (22 Mrt. was geen zon verkregen). In het Journ. schrijft men echter dien dag abusievelijk in: $b = 5^{\circ} 2'$. — 22/23 Mrt. is dan de geg. $\Delta b = 31' N$; 23 Mrt. wordt weder geen middaghoogte verkregen en nu nooteert men, zonder die vergissing van 22 Mrt. te bemerken, voor de geg. b op 23 Mrt.: $4^{\circ} 31'$ (d.i. dus $5^{\circ} 2' - 31'$). — 23/24 Mrt. is weder West gestuurd en is dus 24 Mrt. de geg. $b = 4^{\circ} 31'$ gebleven. Dien dag krijgt men echter een zonswaarneming en daaruit de ware $b = 4^{\circ} 55'$ en maakt nu de gevolgtrekking, wijl op 24 Mrt. de ware b 24' Z geeft ($4^{\circ} 55' - 4^{\circ} 31'$): „datter stroom omde Zuijt gaet“, terwijl men in die 3 etmalen, 21/24 Mrt., in werkelijkheid slechts 1' Zuid, dus geen noemenswaardigen stroom ondervond; immers: ware Δb 21/24 Mrt. = $5^{\circ} 25' - 4^{\circ} 55' = 30' N$ en geg. Δb 21/24 Mrt. = $31' N$ (in het etmaal 22/23 Mrt.) en dus nagenoeg aan elkaar gelijk.

Meert A^o 1643.

geen anckergront waer over zeer bedrouft waren, omtrent 9 ueren cregen een praeuw van ditto eijlandt aenboort, daer in Zijnde 7 perzoonen ende ongeveer 20 clappus, wij reuijlden een dosijn van dien voor 3 kettincxkens coralen ende vier dubbele middelnagels; ditto clappus scheenen wilt te Zijn, en waren niet veel bijzonders, dit scheen een rouw, onbezuist volck, Zwarter als aen d'eijlanden daer ververscht hebben, oock niet Zoo beleeft, gaen gansch naeckt uijt gezecht voor haer schamelheijt, hebben een cleijn dexel, nauwel^k bastant om hunne testiculen, en de roede met te bedecken 't welk van catoene cleetjens scheenen te wezen, sommige waren 't hair cort geschooren, andere het zoodanich op gebonden hebbende, even als die booswichten van de Moordenaers bay, den eenen hadde 2 veeren recht boven de cruijn des hoofts steecken, in maniere van hoornen een ander was door de neus geringht; doch waer van d^o ringen gemaectt waren, conden niet bekennen, hunne praeuw was met meeu vlerck voor en achter scherp toegaende: maer niet polijdt gemaectt ende oock oudt; hadden pijlen ende twee boogen bij haer van de coralen ende spijckers scheenen geen werck te maecken, nochte jetwes 't estimeren, cregen doenmaels de wint uijtten Zuijden, daer wij (tot ons geluck) mede van 't riff aff Zeijlden; ditto praeuw is weder naer landt geschept, wij Zagen noch een ander cleijnder praeucken naderen: maer is overmits de Turbado niet bij ons comen; wij Zetten onsen cours noorden aen om buijten de vuijlen te geraecken, deze eijlanden sijn 15 a 16 in 't getall, doch het grootste is omtrent een mijl langh, ende de anderen verthoonen haer als huijsen ende leggen al 't zamen in een riff, dit riff streckt noortwest vande eijlandekens aff, omtrent een gotelingh schoot vande eijlandekens aende noort west sijde daer staet een bosje boomen gelijcx 't water, daer van noch 2 mijlen varder noort west, daer leijt mede Zoo een cleijn brockjen, als toppershoetje ¹⁾ ende het riff streckt noch verder omde noort west $\frac{1}{2}$ mijl, Zoo dat dit riff vande eijlantjens 3 mijlen noortwest in Zee is streckende; 's middachs maeckten gissingh opde Zuijder breete te wezen van 4 gra: 34 min: ende langhte 175 gra: 10 minu: cours behouden noortwest ende gezeijlt 7 mijlen; omtrent den middach cregen de wint noortwest ende daerna Noorden, wenden het om de west, daer na liep de wint noort noort oost met slappe coelte, deden onzen cours noord' west aen;

1) Een eilandje in het nauw van Straat Soenda.

Meert A^o 1643.

's nachts weder stilletjens ende de wint noordelijck, liepen nog west waert over.

Adij. 26en d^o Goet weer ende dat met slecht water ende hadden de wint noord'oost, dat met een labber coelte, 's middachs bevonden hooghte 4 gra : 33 minu : ende langhte 174 graden 30 minu : ende cours behouden west ende gezeijlt 10 mijlen, ende bevinden dat alhier een harde stroom om de Zuijt gaet : ¹⁾ waer over onze cours noch noort west aendede miswijsinge 9 gra : 30 minuten noortoosteringh.

Adij. 27en d^o wint ende weer als vooren, 's middachs bevonden breete 4 Gra : 1 minuijt ende langhte 173 gra : 36 minu : ende cours behouden noord'west ten weste ende gezeijlt 16 mijlen ; 's middachs deden onsen cours west aen, om de eijlanden die beosten de Cust van *Noua Guinea* leggen in 't gezicht te loopen ende van daer voorts na de vaste cust over steecken, alzo daer door beter bekend zullen worden, miswijsinge 9 gra : 30 minu : noortoosteringh.

Adij. 28 en d^o noch goet weer ende de wint oost dat met een labbercoelte ende slecht water ; 's middachs bevonden breete 4 gra : 11 minu : ende langhte 172 gra : 32 min : cours behouden west ende gezeijlt 16 mijlen, Tegens den middach Zagen recht voor uijt landt ²⁾ waren 's middachs noch omtrent 4 mijlen aff. dit eijlandt leijdt op de Zuijder breete van 4 graden 30 minu : ende langhte 172 gra 16 minu : ende leijt vande eijlanden die Iacob le Maire marcken genoempt heeft 46 mijlen west ende west ten noorden, 's nachts in stilte gedreven.

Adij. 29en d^o 's morgens bevonden dat ons de stroom nade eijlanden toe trock, 's middachs bevonden hooghte 4 gra : 20 minu : ende langhte 172 gra 17 minu : hebben dezen dach in stilte gedreven, Zoodat dit etmael 5 mijlen Zuijt west is aen gedreven ; half achter middach Zijn ons twee praeukens van 't Landt bij gecomen, de praeuwen waeren met 2 vlercken, doch hare pangaijen zmal ende dicke bladen ;

1) Het bestek geeft intusschen het volgende aan. De geg. Δb van 24/26 Mrt. is 20' N, de ware $\Delta b = 22'$ N, de stroom zette hen in die 2 etmalen dus slechts 2' om de N en niet „hard om de Zuid“. Voor stroom om de Zuid en dan nog wel harde, is hier ook weinig reden ; want het traject der laatste dagen loopt op $\pm 30 m$ afstand, ongeveer evenwijdig aan de Solomon Eil^{en}, die een vrij gesloten keten van WNW—OZO° strekking vormen.

2) De *Groene Eil^{en}*, bestaande uit 4 eilandjes Pinipel (zeekrt. Green 330'), Nissan, (zeekrt. Sir C. Hardy, 197'), Sirot en Batahoen. Pinipel is het W^{ste} en kleinste, Nissan het O^{ste} en grootste op de achterstaande landverk. [45]. — Het „recht voor uijt landt“ moet hier, blijkens afzetten van het bestek op de zeekaart, opgevat worden als : „van af o tot 4 streken aan B.B. vooruit“.

Meert A^o 1643.

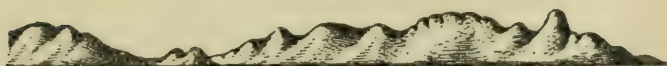

- [45] Deze Eijlandt heft le maire de naem geuen Vande groene Eijlanden om dat Zij groen ende Schoon waren ende Verthoonen haer aldus als ghij het oostelijckte Zuijen ende het Westelijckte Zuijd West Van u hebt 2 mylen.

niet veel bijzonders, in d' eene waren 6 en in d' ander 3 perzoonen; noch omtrent 2 scheeps langhte van ons schip zynde, brack een der geener die met hun zessen in d' eene praeuw waren een van zijn pijlen midden door, stack d' eene helff in sijn hair, ende behielt d' ander inde handt: waer mede hij (zoo 't zcheen) vruntschap te kennen geven wilde, dit volck was gansch ende al naeck, hun lichaam heel zwart 't hair crollende als de caffers, doch zoo wolachtich, noch hunne neuzen soo pladt niet: eenige hadde witte ringen van (zoo 't geleek) been om hare armen, zommige waren in 't aengezicht met calck bestreecken, ende hadden voor 't voorhoofd een bast van Boom omtrent 3 vingeren breed; Zij brachten niet anders met haer als pijlen, bogen ende calleweijs, wij riepen hun eenige woorden toe uijt 't vocabulair vande Tale van *Nova Guinea* maer verstonden niet als van Lamas, 't welck clappus zijn, sij wesen al naer lant vereerden hun twee kettincxkens coralen ende 2 groote spijckers met een oudt Zervet, daer sy ons een heel oude cocus voor gaven, 't welck al was dat sij bij hun hadden: daer mede zijn weder naer landt geschept, Tegens den avont noch stilletjens, doch het luchtjen uijtten noortoosten, dreven seer nade eijlanden, waren doende met boechzeeren om van de wal aff te geraecken, in 't laeste vande honde wacht raecten boven deze eijlanden, ende sijn twee groote ende 3 cleijntjens, doch die leggen aen de west zijde, deze eijlanden heeft le maire genoempt de groene eijlanden, ende Zagen west noort west noch een hoogh

Meert A° 1643.

eijlandt ¹⁾ met noch 2 a 3 cleijne brocxkens, ende zagen in het west noch heel hooghlandt ²⁾, dat scheen ofte het een streckende cust waer; doch wat daer aff is zal den tijdt leeren; miswijsinge 9 Graden noort oosteringh.

[46] Aldus Verthoont St Ians Eijlandt als ghij het Noorden 2 Mijlen Van u hebt.

Adij. 3oen d° slijckent weer ende het luchtjen uijttē noortoosten, waren noch doende met boechzeeren; bevinden dat ons de stroom om de Zuijt streckt, ³⁾ 's middachs bevonden hooghte 4 gra: 25 minu: ende langhte 172 graden cours behouden west ende gezeijlt off gedreven, 4 mijlen; Zavonts hadden St Ians eijlandt noort west van ons omtrent 6 mijlen.

Adij. ulmo d° noch goet weer ende stilletjens, de wint oostelk dat met slecht water, 's middachs bevonden hooghte 4 gra: 28 minu: ende langhte 171 gra: 42 minu: cours behouden west ende gezeijlt 6 mijlen, 's namiddachs lieten de witte vlagge ende topstander waijen, waer over de vrunden vande Zeehaen aen boort sijn gecomen, ende hebben met malcander gerezolveert, gelk breeder bij de rezolujitie van dato stantij can beooght werden.

Adij. Pmo April Anno 1643. cregen de cust van nova guinea ⁴⁾ aen boort op de Zuijer breete van 4 gra: 30 minu: het welcke bij de spanjaerden cabo santa Maria genaempt is; 's middachs bevonden hooghte 4 Graden 30 minuten, ende langhte 171 gra 2 minu: cours behouden west ende gezeijlt 10 mijlen miswijsinge 8 graden 45 minuten.

1) De Feni Eil.^{en} (incl. Wonneram), bestaande uit Ambitlé (zeekrt. St John, 1844'), Babase (873') en Baloem. Zie Landverk. [46] van *St Ians Eijlandt*.

2) O-kust van Nieuw-Ierland.

3) In dit etmaal 5' = 1¹/₄ m.

4) D.w.z. van Nieuw-Ierland.

Linschoten XVII.

April A^o 1643.

Adij. 2en d^o noch goet stilachtich weer ende het luchtjen variabel, deden onzen best om alzoo bijde wal langhs te Zeijlen, die alhier is strec-kende Noord' west ende Zuijt oost van Sint Ians eijlandt noord' west daer leijdt noch een hoogh eijlandt ¹⁾ als zoo groot als S' Ians eijlandt, verscheijden 10 mijlen van malcander, dat hebben wij de naem gegeven van Anthonij caens eijlandt ²⁾, dit eijlandt leijt recht noorden van cabo de Santa Maria, 's middachs bevonden breete van 4 gra: 9 minu: ende langhte 170 gra: 41 minu: cours behouden noort west ende gezeijlt 10 mijlen, doen hadden cabo sancta Maria Zuijden van ons, alzoo dat de voorz^e cabo leijt opde langhte van 170 gra: 41 minu: nae onze gissinge Zavonts liepen onder de wal om met de landt wint beter voor te geraecken vier glazen inde eerste wacht uyt cregen de wint uijtte wal met slappe coelte, deden onzen cours langhs de wal.

[47] Aldus Verthoont de Cust Van Noua guinea ³⁾ als ghijder bij langhs Zeijlt dit landt is genaempt Cabo de Sta Maria.

[48] Aldus Verthoont de Cust Van Noua Guinea ⁴⁾ tusschen Cabo Sta Maria Ende Anthonij Caens Eijlant als ghij daer bij langhs Zeijlt.

1) Tanga of Kaan Eil.^{en}, bestaende uit Malendok, Lif, Tefa en Boang.

2) Naar het lid i. d. Raad v. Indië.

3) Het was echter Nieuw-Ierland (Nieuw-Meckelenburg).

4) Zie bij Landverkenning [47].

April A^o 1643.

[49] Aldus Verthoont Anthonij Caens Eijlandt als het Noorden Van u is.

[50] Aldus Verthoont Gerrit de Nijs Eijlandt als het Noorden Van u is 2 Mijlen.

[51] Aldus Verthoonten Visschers Eijlanden als Zij oost Van u Zijn 4 Mijlen.

[52] Aldus Verthoont de Cust Van Noua ¹⁾ guinea als ghij bij langs Zeijlt Van gerrit denijs Eijlandt nae Visschers Eijlandt.

Adij. 3en d^o 's morgens het windtjen noch landelijck onze cours was noch noord' west langhs de wal; omtrent 9 ueren sagen een vaertuijch vande wal aff comen ende het waer vol volck ditto vaertuijch hadden achter ende voor cromme stevens gel^k de corre corre in tarnaten, bleeff buijten schoots van 't groff geschut een weijnich leggen, daer na is weder na de wal geschept; 's middachs naer Gissingh op de Zuijer breete van 3 gra : 42 minu : langhte 170 gra : 20 minuten cours behouden noord' west ende gezeijlt 10 mijlen, Tegens den avont

1) Zie bij Landverkenning [47].

April A^o 1643.

cregen de wint oost Zuijt oost met slappe coelte deden onzen cours noch al noortwest langhs de wal, dit landt schijnt een Zeer schoon landt te wezen, doch dat is het alderslimste dat alhier geen ancker gront te becomen is, 's nachts hadden donder ende blixem met regen ende variabele coelte.

Adij. 4en d^o Zeijlden noch al langhs de wal, die alhier is streckende noord' west ten westen, ende Zuijd'oost ten oosten; is een schoone cust met veel inbochten, ende passeerden een eijlandt ¹⁾, dit eijlandt leijdt 12 mijlen van *Anthonij Caens* Eijlandt Noortwest ende Zuijd'oost van malcander; dit eijlandt hebben wij de naem gegeven van garde Neijs ²⁾ Eijlandt 's middachs naer gissingh op de Zuijer breete van 3 gra: 22 minu: ende langhte 169 gra: 50 minu: cours behouden noort west ten westen ende gezeijlt 9 mijlen: de wint noch variabel met slappe coelte ende stilte: 's avonts cregen de Landt wint, dat met regen, donder ende blixem deden onse best om alzoo bij de wal langhs te comen.

Adij. 5en d^o smorgens het luchien noch uijt de wal met slappe coelte; tegens den middach quamen bij een ander eijlandt ³⁾, dat 10 mijlen van Gardenijs eijlandt leijdt, ende leggen van malcander west noort west ende oost Zuijtoost. onder dit eijlandt lagen eenige praeuwen: Alzoo gissingh maeckten dat daer lagen en vischten, waerover hebben het de naem gegeven van *Visschers* ⁴⁾ eijlandt; Tegens den middach Zagen 6 praeuwen in 't vaerwater, drie der Zelver sijn Zoo na aen boort geschept dat hun 2 a 3 stucken out zeijldoeck 2 kettincxkens coralen ende 2 oude spijckers toe lieten drijven, naer 't Zeijldoecken taelden Zij lieden niet, ende van 't ander maeckten oock geen off weijnich werck: maer wezen naer 't hooft, waer uijt prezu-meerden, dat Zij daer Tulbanden met meenden deze luijden scheenen schuw te Zijn, en na 't thoonen van hunne minen, Vreeze voor schieten te hebben: quamen oock zoo na niet, dat wij Zien conden, ofte geweer bij haer hadden ofte niet; Zij waren heel zwart ende gansch naeck, hebbende niet als eenige groene blaetjens voor haer mannelijckheijt hangen, eenige hadden Zwart andere ander couleur van hair, hunne praeuwen waren met een vlerck ende in elcx 3 a 4

1) Lihir of Gerrit Denys (1640'). 2) Naar het lid i. d. Raad v. Indië Gardenijs.

3) De Tabar of Gardner Eil.^{en}, bestaande uit Tabar (1476'), Tatau (984') en Simberi of Fischer (980') en nog eenige kleineren.

4) Ten onrechte wordt dus door sommigen beweerd dat zij benoemd zijn naar den Piloodt major Visscher.

April A^o 1643.

perzoonen : maer d'ander hoedanicheden conden van verre niet be-
kennen, naer dat een lange wijle dus om ende bijde scheepen ge-
hengelt, Zomwijlen ons eens toegeroepen hadden, gel^k wij mede
deden, doch conden elckander niet verstaen ; Zijn Zij weder naer
landt geschept. 's middachs maeckten gissingh opde Zuijder breete
te wezen van 3 graden ende langhte 169 gra : 17 minu : cours be-
houden *west noord'west* ende gezeijlt 10 mijlen na de middach had-
den de wint noord west met slappe coelte.

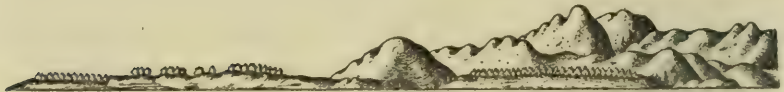
Adij. den d^o 'smorgens stilletjens, halff voor middach Zagen ander mael
8 a 9 praeuwen van ditto eijlant comen, welcker drije na de Zeehaen
ende 5 naer ons boort schepten ; In Zommige waren drie andere 4
eenige oock 5 perzoonen : ongeveer^{l^k} 2 worp weeghs van ons schip
zijnde, hielden stille met scheppen ; riepen ons toe wij conden hun
niet verstaen : maer weijffden dat zij nader zouden comen ; waer op
voor 't schip over zijn geschept, blijvende voor uijt een ruijmen tijdt
leggen hengelen Zonder aenboort te comen, eijndel^k nam een van
onse quartier^{m^{rs}} zijn gordel van 't lijff, 't welck hij haer van verre ver-
thoonden daer op een dezer praeuwen aen boort gecomen, die wij
een kettincxkens corael vereerden, den quartier^{m^r} gaff haer mede
sijn gordel, daer wij niet anders voor cregen als een stuck van 't hert
uijt een sagouboom, 't welck alles was dat sij bij hun hadden, d'an-
dere praeuwen Ziende dat haere mackers geen quaet bejegende, Zijn
mede aen boort comen scheppen, in geen van allen was geen geweer,
ofte jetwes daer zij quaet met uijt rechten conden, wij hadden inden
eersten prezumptie, ofte dit booswichten dien volgende op haer luij-
men ende om een proeije te roven uijt waren, vermits hun Zoo schreu-
machtich hielden. Zulcx geweest sijnde, Zouden de waert 't huijs
gevonden hebben, want op voorraet al voor haer gekoockt hadden ;
hoe wel het voor de cock noch te vroech om schaften was, wij noem-
den haer *Anieuw, ouf^s. pouacka etc^a* (dat Zijn clappus, oubis, varckens
etc^a) t welcke Zij scheenen te verstaen, want zij wezen naer landt, ofte
wilden Zeggen : daer is het ; schepten met gezwintheijt gelijckerhandt
derwaerts : maer overmits de coelte begon te wackeren, vernamen
hun niet weder deze menschen sijn heel bruijn, Ia zoo zwart alseenich
caffir wezen mach het hair van differente couleur, 't gunt zoo veran-
dert door 't bestrooijen vande calck, 't aengezicht met roode verwe
bezmeert, uijt gesteecken 't voorhoofd ; Zommige hadden een wit
been onder door de neus, twelck ongeveer de halve dichte van een
cleijne vinger hadde, hebbende wijders niet aen t lichaem als eenige

April A^o 1643.

groente voor haer schaemte, hunne praeukens waren nieuw ciera^k opgemaect achter ende voor uijt gehouwen in Forme van beelde werck, met een vlerck de pangaijen niet heel langh nochte breed, voor scherp affgaende etc^a 's middachs cregen de wint Zuijt oost met een tamelijcke coelte deden onzen cours langhs de wal West ten noorden, hadden de hooghte van 2 gra : 53 minu ende Langhte 168 gra : 59 minuten cours behouden west noort west en gezeijlt 5 mijlen, nademiddach hadden een goede voortganck, 's nachs hadden het luchtjen uijt de wal met slappe coelte.

[53] Aldus Verthoont de Cust Van Noua Guinea ¹⁾ als ghij bij daer langhs Zeijlt Van Visschers eijlanden om de West.

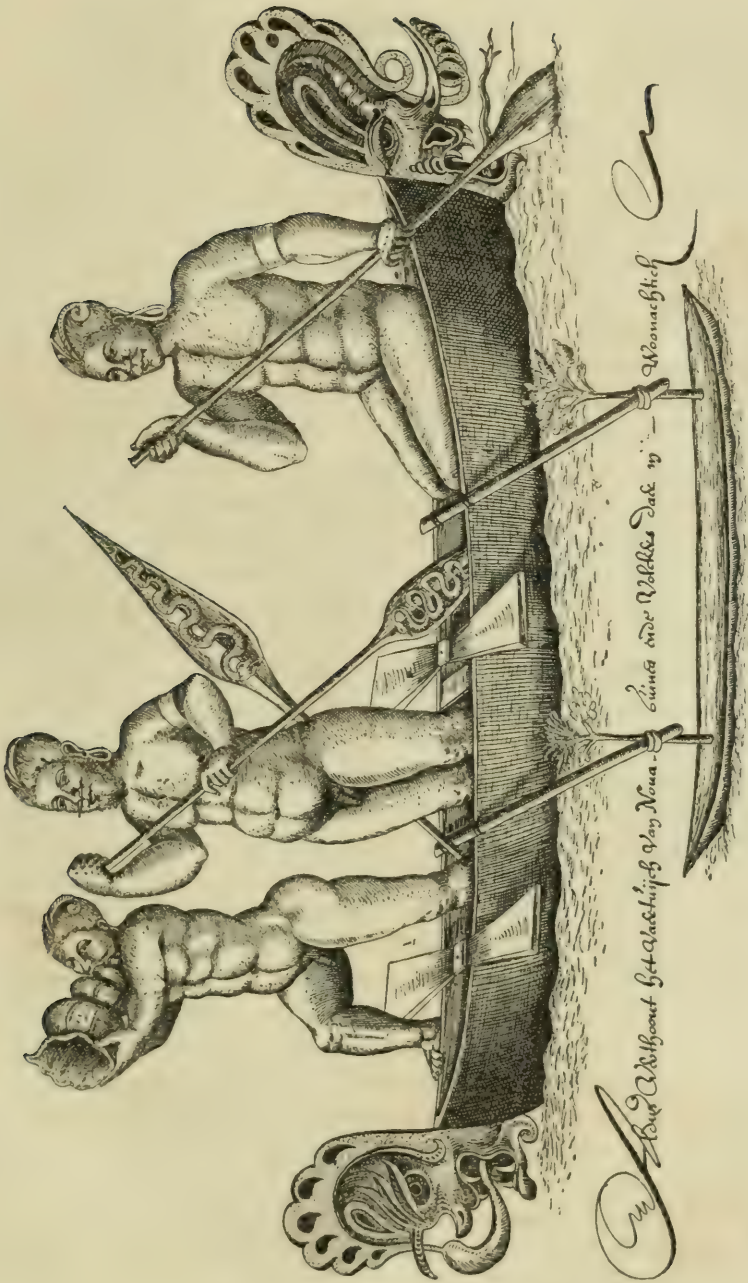

[54] Aldus Verthoont hem de Cust Van Noua guinea ¹⁾ tot aen deze bocht.

[55] Aldus Verthoont hem de Cust Van Noua Guinea ²⁾ ofte Salmon Sweers hoeck.

1) Zie bij Landverkenning [47]. 2) Het was echter Nieuw-Hanover.

[Frauw en inboorlingen van Nieuw-Ierland].

April A° 1643.

Adij. 7en d° 's morgens dreven noch in stilte voor den middach quamen weder 20 praeuwen bij ende omtrent de Schepen zwerven, houdende haer als d'voorige bujten schoots, wij weijffden haer verscheijden malen, als wanneer hun verstouten endschepten aenboort, maer hadden niets in hare praeuwen als een der Zelfer bracht drije clappus daer wij een van bequamen voor een kettincxken corael, onze meninge was om die daer alle drije voor te crijgen maer neen van d'ander 2 wilden niet scheijden een ander hadde een haij (die sij op haar spraecke Ilacxa noemen) welcke wij oock ruijden voor drije kettingen coralen: een derde hebbende een dorades die een onzer Matroozen voor een oude muts gereuijlt heeft Zommige hadden eenige cleijne vischens die sij ons volck toe worpen, doch waren geen eten waerdich eijndel^k sijn der 3 a 4 van dit volck binnen scheeps boort gecomen Zagen met groote verwonderinge toe ende gingen langes Schip even ofte droncken geweest waren, een verwonderende Zaecke, want met soo cleijnen praetjenscheppen ettelijcke mijlen in Zee Zonder ergens van te weten, ende in soo grooten Schip schijnen van des Zelffs bewegen door dijnen der zee droncken te wesen zij hadden geengeweer ofte weijnich bij haer dat veel quaet Zouden connen doen schenen hun met visschen te ernerer want eenige hadden houte elgaers bij haer naer dat een wijle aenboort geweest waren, Zijn gelijckel^k met een Groot crij Joel ende geluijt weder naer landt geschept van alhier alwaer wij des middachs lagen en dreven van stilte begint voorder naerde west heel laech lant doch de cust streckt evenwel noch soo vard' wij Zien condon West ten noorden ende West noortwest 's middachs Gegiste breete 2 gra. 35 minu: en langhte 168 Graden 25 minuten cours west ten noorden ende gezeijlt 9 mijlen, naer den middach Zagen jnt west ten Noorden ende Int Westen bujten den voorz^{de} hoeck ¹⁾ noch hoogh Landt ²⁾ dat naer gissinge wel 10 mijlen van ons lach dreven in stilte des een cleijn coeltjen uijt den oostelijcker handt deden ons best om naer het hooge landt omde West te comen, de stroom alhier gestadich langhs deze cust in ons Faveur, zoo dat alle dage aente Zien meer west vorderden, als Zichtbaerl^k over 't water voort gaende was des nachts passeerden een groote bocht ofte jnwijck. ³⁾

Adij. 8en d° 's morgens quamen aende West cant vande bocht bij vier lage eijlandekens al waer onsen cours bij langhs deden naer deze

1) De N-kaap van Nieuw-Ierland. 2) Nieuw-Hanover.

3) De Byron Straat tusschen N.-Ierl. en N.-Han.

April A° 1643.

Eijlandekens gepazzeert wesende, vonden weder drie cleyne Eijlandekens ¹⁾ daer bij Westen leggende op een, de welcke wij des middachs al gepazzeert waren 's middachs gegiste breete 2 Graden 26 minuten ende langhte 167 gra : 39 minuten de wint oost Zuijtoost doch variabel cours behouden West ten noorden ende gezeijlt 12 mijlen, miswijzinge 10 Graden noortoosteringe, hadden eenen Lagen hoeck ²⁾ al waer twee lage eijlandekens ³⁾ noorden van afflagen Zuijt west ten weste van ons van alhier begint het landt hem altemet Zuijdelijcker te ontvallen des avonts Omtrent 6 ueren naerdenmiddach hadden deze twee Eijlandekens Zuijden ten Westen van ons ende het voorlijcxte landt dat wij Zagen wezende een vlack ende laech affgaende ⁴⁾ lach Zuijt west ten Zuijden van ons omtrent 4 mijlen cours langhs het Landt.

Adij. gen d° 's morgens met der zonnen opganch dreven jn stilte den hoeck van 't Zuijdelijcxte landt dat wij Zagen lach Zuijt oost ten oosten van ons 2½ mijlen alwaer het Zelve lant hem Zeer cort ontvalt, ⁴⁾ hadden als doen noch een ander laech een cleijn eijlandeken ⁵⁾ Zuijt Zuijt west van ons omtrent 2 mijlen deden ons best om dicht bij ditto hoeck langhs te zeijlen doch door stilte belet 's middachs bevonden breete 2 graden 33 minuten ende Langhte 167 Graden 4 minuten cours behouden West Zuijt west ende gezeijlt 7 mijlen, miswijzinge 10 Graden, naer den middach ons gedaen naer den hoeck als voorren.

Adij. roen d° dit etmael redel^k om de Zuijt geadvanceert, doch alsoo door stilte ende anderzints ons best doende om de Zuijt te krijgen, sootot ontdeckinge vande Landen als tot passagie hoe eer hoe beter naer de Zuijt te vinden bevonden des middachs de Zuijdelijcxte hoeck ⁶⁾ oost noort oost van ons ende de noordelijcxte hoeck ⁶⁾ noort noort oost van on^e 's middachs bevonden hooghte 3 Graden 2 min : ende Langhte 167 graden 4 minuten cours behouden Zuijden ende gezeijlt 12 mijlen naer den middach cours noch Zuijden des avonts cregen de wint noort noort west deden om weder het landt te naderen onsen cours oost Zuijdt oost ende Zuijt oost als mede Zuijden, soodat stilachtige variabele winden met regen ons zeer quelden dreven naer middernacht alweder in stilte met slecht water.

Adij. 1 ren d° des middachs in stilte gedreven zonder hooghte te becomen

1) Het Wst en grootste dezer heet Nemto.

2) Naar het lid i. d. Raad v. Indië, *Salomon Smeershoeck*, geboemd. (Zie ook Inl. bij paragraaf D, a, *De reis van 1642/3.*) 3) De zgn. „Three Islands” op de zeeckt.

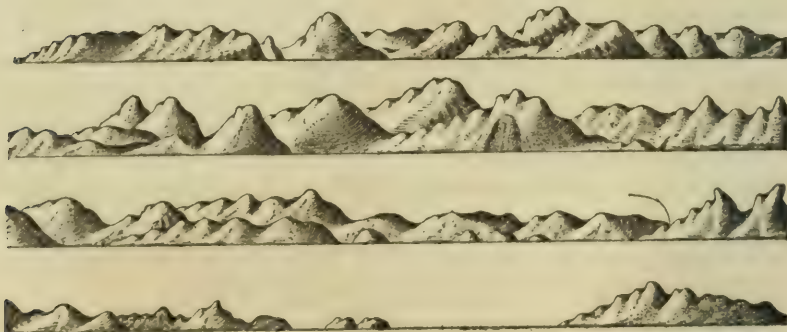
4) K. Matanalem of Queen Charlotte. 5) De Tingwon of Portland Eil^{en}.

6) Van Nieuw-Hanover.

April A^o 1643.

Zagen het landt noch all strecken noort oost van ons te weten de oostelijckste hoeck ende de Westelijcxte hoeck noort noort oost ende noorden ten Oosten, 's middachs gegiste breete 3 graden 28 minuten ende Langhte 166 Graden 51 minuten ende behouden cours *Zuijt west ten weste* $\frac{1}{2}$ west ende gezeijlt 7 Mijlen hadden inde tweede wacht een cleijn coeltjen uijt den oost noortooste deden onsen coers ten naesten bij de wint Zuijt oost over doch aldaer naer weder still.

Adij. 12en d^o drie Glazen jnde dach wacht uijt zijnde, kregen soodanigen aertbevinge dat niemant van ons volck hoe diep oock in slaep wезende inde cooij bleeff leggen: maer jder een verbaest boven gelooopen quam met meenijngē dat schip stiet 't was even eens als ofte de ciel over coralige clippe schuerden, doch 't loot geworpen hebbende bevonden geen Gront: naderhandt hadden noch tot verscheijde malen eenige bewegingh van *Aertbevingh*, maer geene soo geweldich als d' eerste, met stilachtich weer doch corts daer nae grooten regen de wint variabel en still, deden ons best om zoo veel naer de Zuijt oost op te comen als doen^k was omtrent 3 ueren naer den middach den wint west met slappe coelte 's middachs becomen hooghte 3 Gra: 45 mi: en Langhte 167 Graden 1 minuijt cours behouden Zuijt Zuijtoost ende gezeijlt 6 mijlen, coers recht Zuijt oost Zagen als doen een kleijn ront laech eijlandeken Zuijden ten Westen van ons $4\frac{1}{2}$ a 5 mijlen des nachts Grooten regen met variabel weer.

[57] Aldus Verthoont het landt Van Noua guinea ¹⁾ inde groote bocht daer Wij hoopten een door ganckt Vinden nae Caep Keerweer maer beuonden datter geen doorganck en Was.

1) Het was echter de N-kust van Nieuw-Brittannië (Nieuw-Pommeren).

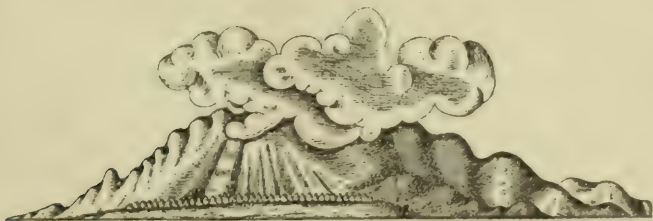
April A^o 1643.

[58] Aldus Verthoont Noua Guinea Inde groote bocht ¹⁾ neuens de Reeuën.

[59] Aldus Verthoont de Cust Van Noua Guinea als ghij tusschen het brandende eijlandt ²⁾ om de West Zeijlt.

[60] Aldus Verthoont hem het brandende Eijlandt ²⁾ als het Noord West Van u is.

Adij. 13en d^o 's morgens den wint noortoost met slappe coelte sagen hooghlant met verscheijden bergen ende met laech landt vermengt van t Zuyt west ten weste tot in het oost Zuyt ooste ³⁾ naer het hem liet aen zien waren in een groote Bocht ¹⁾ wij deden noch ons best

1) Op de Jacob Swart-krt. (zie Inl.) genaamd de „Bocht van goeden hoopen“; de „Reeuën“ worden 14 Apr. vermeld. 2) Karkar of Dampier Eil. (zie bij 20 Apr.).

3) Vermoedelijk de hooge en lage Witoe of Fransche Eil.^{en} in het ZW en het hooge Willaumez schiereiland van Nieuw-Brittannië in het ZO.

April A° 1643.

om de Zuyt te krijgen, smiddachs Gegiste breete 4 graden 22 minuten ende langte 167 Graden 18 minuten cours behouden Zuijt Zuijt oost ende gezeijlt 10 mijlen naerden middach in stilte gedreven Zonder Gront te connen beworpen het water alhier soo slecht als in een revier Zonder eenige beweginge 't welck te meer dede gelooven in een groote bocht te wezen doch den tijdt Zall ons leeren wat vande Zaeck is, des nachts variabele winden ende stilachtich hadden des avonts een Zeecker geberrechte met heuvelen Zuijt Zuijt West van ons deden soo veel doen^{1k} was onzen cours daer nae toe.

Adij. 14en d° 's morgens sagen Landt van 't oost noortoosten ¹⁾ tot het Zuijt Zuijt westen ende daer nae jnt west Zuijt westen, van meijninge aldaer tusschen beijden (hoe wel te vergeefts) een doorganch te vinden doch naerder comende bevonden het aldaer een bocht ende het landt tot jnt westen aen malcander vast te wezen, derhalven met een noort noort westen wint, naerden middach deden onzen cours West ten Zuijden Zoo hoogh wij Zeijllen conden aengesteld ontmoeten omtrent 3 a 4 ueren naerden middach een riff bij Giszinge meest gel^k te water ende met de tegenwoordige Zeewint qual^k boven conden Zeijllen ditto riff leggende 2 mijlen van t Landt soo vermercken conde 's middachs becomen hooghte 5 Gra: 27 minu: ende Langhte 166 graden 57 minuten cours behouden Zuijt Zuijt west ende gezeijlt 15 mijlen miswijzinge 9 graden 15 minuten noort oosteringe tegens den Avont een cleijn coeltjen uijt den noort noort oosten des nachts alweder in stilte gedreven.

Adij. 15en d° hadden al stille variabele winden soodat weijnich avancerden 's middachs Gegiste breete 5 graden 18 minuten ende langhte 166 graden 36 minuten ende behouden cours West noort west ende gezeijlt 6 mijlen miswijzinge 9 Graden noortoosteringh des avonts het hoogh eijlandt ²⁾ recht noort west van ons 6 mijlen.

Adij. 16en d° dreven noch al in stilte als vooren hadden het westelijckste landt dat wij Zagen west ten Zuijden ende West Zuijt west van ons het landt begint alhier vanden eenen hoeck tot den anderen meest west ten noorde te strecken is altemet hooge geberrechte beneffens eenige schoone groote lage valeijen het hoogh eijlandt lach des avonts noortwest ten noorde van ons 2^{1/2} a 3 mijlen, 's middachs gegiste breete 5 graden 5 minuten ende Langhte 166 Graden 27 minuten

1) Het hooge schiereiland Willaumez en de verdere N.-kust van Nieuw-Brittannië.

2) Unia of Mérite (1936') het Z^{ste} der Witoe Eil.^{en}

April A° 1643.

ende cours behouden *noort west* ende gezeijlt 4 mijlen des nachts all stilachtich weer gehadt.

Adij. 17en d° 's morgens dreven noch in stilte omtrent 3 ueren voor den middach hadden het hooge eijlant noortoost van ons 3 mijlen cregen als doen een cleijn coeltjen uijt den Zuijtoosten hebben onzen cours recht west aengesteld, wij hadden de 2 eijlanden als doen recht tegen malcander ¹⁾ 's middachs becomen hooghte 5 gra: 8 minuten ende Langhte 166 Graden ende behouden cours west $\frac{1}{2}$ noorde ende gezeijlt 8 mijlen miswijzing 8 graden 45 minuten noortoosteringe naerden middach alweder van stilte gedreven, des avonts met der zonnen onderganck lach het hooge eijlandt oost ten noorde van ons 6. a 7. mijlen ende het westeijnde van eenen hoogen berch op nova guinea ²⁾ Zuijt west ten Zuijden van ons 6. a 7. mijlen des nachts alweder stillachtich.

Adij. 18en d° 's morgens met der zonnen opganch lach den hoogen berch voorsz^d Zuijden ten westen van ons 7 a 6 mijlen voordien middach cregen een cleijn coeltjen uyt den Zuijt westen deden onzen cours ten naesten bijde wint westwaert over met slecht water, 's middachs becomen hooghte 5 Graden ende langhte 165 graden 37 minuten ende cours behouden west ten noorden ende West noort west ende gezeijlt 5 mijlen met variabele wint ende stilte 's middachs lach den hoogen berch Zuijden ³⁾ van ons, omtrent 4 ueren naer den middach lach den hoogen berch Zuijden ten oosten van ons, soo dat zedert den middach, omtrent 2 mijlen West vertiert hebben wij zagen als doen weder volgens de westelijcke strecking van 't Landt eenen anderen hoogen berch ⁴⁾ Zuijt west ten Zuijden van ons, den wint als doen Zuijt Zuijt west doch stilachtich, cours gedaen ten naesten bijde wint west waert over des nachts een redelijcke coelte uijt den Zuijt oosten jnt eijndigen vande tweede wacht al weder still.

Adij. 19en d° voor den middach een cleijn coeltjen uijt den Zuijden coers west Zuijt west 's middachs becomen hooghte 5 Graden 9 minuten ende langhte 164 graden 50 minuten cours behouden West ten Zuijden ende gezeijlt 12 mijlen miswijzinge 9 graden noortoosteringh hadden des middachs een ront hoogh eijlandeken ⁵⁾, gelegen drie

1) Unia en Garowe. — Uit deze peiling blijkt tevens dat in het Journaal de peilingen miswijzen d zijn opgegeven (zie „Toelichting” hiervóór). Een rechtwijzende peiling NO op Unia, loopt nl. vrij van elk achterliggend eiland.

2) D.w.z. de 4500' hooge top van het Oemboi of Rooke Eil. midden in Dampier Straat.

3) In het Huyd. MS. staat hier ZtO, doch gezien de peiling ten 4^u, is dit foutief.

4) De 5200' hooge top van Tolokiwa of Lottin Eil. 5) Crown Eil. (1668').

April A^o 1643.

mijlen buyten de vaste cust van *Nova Guinea* ¹⁾ recht Zuiden van ons 2¹/₂ mijl, deden onzen cours west Zuyt west wij hebben als doen noch Landt gezien jnt west ten noorden van ons 't welcq redel^k hoogh was, vermoeden 't Zelve eijlanden ²⁾ te wezen, alzoo de vaste cust van nova Guinea al hier niet anders bevonden te strecken als recht west naerdenmiddach den wint Zuyt oost vervolchden noch onzen cours van west Zuyt west twee ueren naer den middach quamen tegen een steenriff ³⁾ aen dat maer een vaem onder water lach Zagen vande stengh noch verscheijden cleijne riffen jnt noorden van 't riff voorz^d al waer tusschen beijden naer 't scheen diep was wij liepen daer bij Zuiden om als doen jnt Zuiden van ons noch ander riffen gezien passeerden alsoo tusschen beijden door ende hebben onzen cours met stilachtich weer West Zuytwest aengesteld hadden het ront hoogh eijlandt dat des middachs Zuiden van ons lach als doen Zuyt oost ten oosten van ons omtrent 4 mijlen soo dat dit riff voorz^d leijdt noort west ten weste van 't hooch ront eijlandt ⁴⁾ 4 mijlen dit riff leijdt onder de Zuyder breete van 5 Graden ende 10 a 12 minuten en de noordelijcxste hoek vande bergen die wij voor eijlanden tot noch toe aenzagen ⁵⁾ lach west noort west van ons omtrent 7 mijlen, waer aen men deze drooghten int aenstaende genoch Zoude mogen kennen, des avonts de Zuyt hoek van een hoogh eylandt ⁶⁾ west ten noorde van ons omtrent 5¹/₂ a 6 mijlen, deden onzen cours met stilachtige variabele winden Zoo veel conden recht west.

Adij. 20en d^o des middachs hadden de Zuidelijckste hoek van het Eijlandt noort west ten weste van ons 2 a 2¹/₂ mijlen. des avonts lach het midden van 't eijlandt noort noort oost van ons 1¹/₂ mijl ende de Zuyt hoek van een ander Grooter ende hooger eijlandt ⁷⁾ west noort west van ons 6 à 7 mijlen deden onzen cours West ten noorden, 's middachs becomen hooghte 5 graden 4 minuten ende langhte 164 gra : 27 min : cours behouden west ten noorde ende gezeijlt 6 mijlen met variabele wint ende stilte miswijzinge 8 Graden 30 min : des avonts alweder van stilte gedreven doch corts daer naer den Wint oost met

1) Tasman zag blijkbaar het ZZO van Crown Eil. gelegen Long Eil. (2000'), voor de ongeveer nog 8 m meer om de Z liggende kust van Nieuw-Guinea aan.

2) Bagabag of Rich Eil. (1969') en het 2 m daarachter gelegen Karkar of Dampier Eil. (4920'). Dit laatste is het zgn. *Brandend Eijlandt* dat op landverkenning [60] is afgebeeld en door Schouten in 1616 „Vulcanis" werd genoemd. (Zie ook bij Journ. dat. 20 Apr. en overzichtskaart dezer reizen, achterin.) 3) Het Hankow-rif der zeekaarten.

4) Crown Eil. 5) Nl. de hooge toppen van Bagabag en Karkar Eil. 6) Bagabag Eil.

7) Karkar of Dampier Eil. De afstand van 6 à 7 m zal ongeveer 4 m moeten zijn.

April A° 1643.

redelijcke coelte des nachts quamen jnt opcomen vande tweede wacht dicht onder het Eijlandt Zagen een groote brant boven uijt het geberrechte gestadich comen. dit is den vulcanis alwaer willem schouten in Zijn Journael van schrift soodat wij om tusschen 't vaste landt van nova guinea ende dit eijlandt door te loopen des nachts lietent Zonder zeijl drijven om den dach te verwachten jnt drijven vernamen harde ravelinge van stroom die ons om de West voerde wezende voor ons voordels Zagen op 't Zelve eijlandt veel vieren dicht aen 't water als mede midde wegen het hooge geberrechten derhalven oordeelden het een volckrijck bewoont eijlandt te wezen leijdt onder de breete van — graden — minuten ¹⁾ alhier langhs de cust van nova Guinea Zeijlende, hadden veel stilte ende Zagen gestadich houdt drijven zoo groot als kleijne Boomen ende bamboezen met ander vuyllicheijt van Landt dat uijt de revieren quam, 't welcq ons dede gelooven veel revieren ende een goet landt te moeten wezen deden onzen cours noortwest langhs de wall.

Adij. 2 ren d° 's morgens lach het midden van 't eijlandt oost 3 mijlen van ons, de Zuijt oost punct oost Zuijt oost ende Zuijt oost ten oosten van ons ende de noort punct noort oost ten oosten van ons, het naeste Landt vande cust Zuijt west $1\frac{1}{2}$ a $1\frac{3}{4}$ mijl van ons, ²⁾ Zagen als doen noch een ander eijlandt ³⁾ noortwest ten weste van ons omtrent 8 mijlen bij Willem Schouten genaempt 't hooge eijlandt wel te recht alsoo het Zelve heel hoogh is des middachs becomen hooghte 4 Graden 30 minuten ende langhte 163 graden 13 minuten cours behouden west ten noorde ende gezeijlt 20 mijlen met veranderlijcke wint des Avonts met der Zonnen onderganck den wint oost met slappe coelte hadden van 'smiddachs gezeijlt 5 mijlen noort west deden onzen cours als doen noort west ten weste met goede coelte ende daer naer west noort West alzoo het midden van het eijlandt des avonts recht noort west van ons lach 4 mijlen ende 6 Glazen jnde eerste wacht uijt tusschen het vaste Landt ende het eijlandt, wezende op het naeuwste bevonden dat alhier aen het vaste Lant van *Nova guinea* een laech landt te beginnen dat hem voort west noort west ende noort west ten westen streckende is derhalven

1) Niet ingevuld in het Journaal; moet wezen voor den 4920' hoogen top: 4° 42' Z.

2) Zie noot 8 Nov. — Hier ontbreken de woorden: *dit eijlandt is naer gissinge lanck 4 a $4\frac{1}{2}$ mijl*; (vgl. Eng. zeekrt. N° 2766; $3\frac{1}{4}$ m).

3) Vulkaan of Manam Eil. (4265'), thans nog werkend; volgens de peilingen op Karkar Eil. was de afstand ± 13 m en niet 8 m.

April A° 1643.

ten eijnde vande eerste wacht alle Zeijllen ingenomen ende alsoo laten drijven met de bezaen om den dach te verwachten ende alle perijckelen voor te comen, doch alsoo de stroom alhier gestadich om de West gaende was hebben aen 't Landt gezien meer gevordert als wel Zichtbaerlijck over t water voortganck hadden dezen berch branden gestadich recht boven uijt met vlammen viers.

Adij. 22en d° 's morgens jnde dach wacht weder zeijl gemaectt ende onzen cours west noortwest aengesteld, quamen met der zonnen opganck tegen heel bleeck water ¹⁾ aen meijnden jnt eersten 't Zelve een drooghte te wezen waer om terstondt naer de noort Zeijlde, hadden als doen den hoogen vierijgen berch oost Zuijt oost ende Zuijt oost ten ooste van ons 7 mijlen die des nachts Zeer brande hadden noch een hoogh doch cleijn eijlandt ²⁾ noort noort oost van ons 4 a 5 mijlen de westelijcxste hoeck van het vaste landt dat wij Zagen west noort west van ons 4 mijlen een groote revier ³⁾ zuijt Zuijt west van ons 2 mijlen, de coers van noort noort West compt tusschen twee hooge Eijlandekens ⁴⁾ bijden anderen gelegen Zagen daer bij westen noch meer landt, waren noch drie eijlanden ⁵⁾, de vaste cust streckt alhier meest west noort West hebben naer Gront geworpen doch geen gevonden hoewel maer een mijll van 't lage landt gezeijlt hadden deden onzen cours weder West noort west langhs de wal passeerden dezen dach 6 eijlandekens ⁶⁾ die wij altezamen aenstierboort lieten leggen, 's middachs bevonden hooghte 3 Graden 39 minuten ende Langhte 161 Graden 38 minuten ende de wint oost ende oost Zuijt oost oock oost noort oost doch variabel cours behouden West noort west $\frac{1}{2}$ noorden ende gezeijlt 27 mijlen nadenmiddach een redelijcke coelte uijtten oost noortooste cours noch als vooren ende alsoo alhier een laech landt vol revieren wesende Zagen veel boomen ende ander hout als mede veel Groene ruijchte uijt de revieren comen drijven met gestadich witachtich Zant water dit lage lant maectt alhier eenen hoeck ⁷⁾ dese punct voor bij wesende ontvalt hem 't landt naerde west soo dat aldaer een Groote bocht maectt doch evenwel is de streckinge van den

1) Waren hier op de hoogte van de Broken Water Bay, met delta van de groote Ranoe en Kaiserin Augusta Rivieren, wier hoofdmondingen hier slechts 3 m van elkaar liggen.

2) Bam of Lesson (1970') thans werkende vulkaan, het O^{ste} der Schouten Eil.^{en}.

3) Ranoe Riv. 4) Blupblup of Garnot en Kadowar of Blossville (984').

5) Wiei of Jacquinet, Keel of Deblois en Wokeo of Roissy, met Bam en de bovenstaanden de groep der Schouten Eil.^{en} uitmakende.

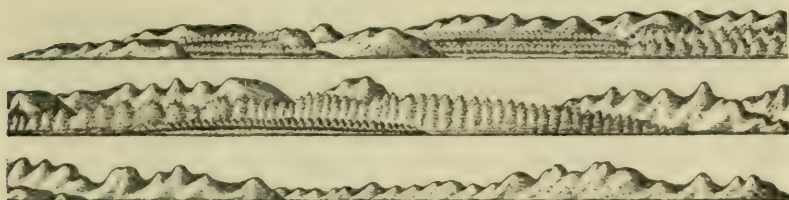
6) De hierbovengenoemden. 7) Kaap Girgir (della Torre).

April A^o 1643.

eenen hoeck tot den anderen west noort West des Avonts lach het westelijcxste eijlandt vande 6¹⁾ te weten de oost hoeck noort oost ten noorden van ons 1½ mijl hadden als doen een ander hoogh eylandt ²⁾ aenboort west ten noorde van ons 5 mijlen deden onzen cours West noort west ende noort west ten westen jnt eijndigen van de eerste wacht hadden het midden van 't eijlandt Zuijt west van ons een mijl, deden voorts onzen coers met eenen oosten wint West noortwest des middernachts Grooten regen.

Adij. 23^{en} d^o 's morgens den wint noch all oostelijck cours noch all west noort west als vooren voordeden middach passeerden Zoo veel hout stucken van Boomen bamboezen ende andere ruijchten all off binnen een revier gezeijlt hadden ³⁾, vermoeden hier omtrent een groote rivier te moeten wezen ende alsoo door de stroom van 't Landt getrocken worden deden onzen cours om weder t Landt aenboort te krijgen West ende daer nae west ten Zuiden, 's middachs gegiste breete 3 Graden 1 minuijt ende langhte 160 graden 3 minuten de wint oost ende behouden cours West noort West ende gezeijlt 26 mijlen twee ueren naerden middach quamen weder dicht aen de vaste cust deden des avonts weder onsen cours recht langhs de wal west noortwest dezen naer middach isser een praeuw van 't vaste Landt aende Zeehaen gecomen.

Adij. 24^{en} d^o 's morgens cours ende wint als vooren met redelijcke coelte, 's middachs Geen hooghte becomen met goet weer gisten opde Zuidder breete te wesen van 2 graden 22 minuten ende langhte 158 graden 36 minuten de wint oost deden behouden cours west noortwest ende gezeijlt 26 mijlen miswijzinge 8 Graden noortoosteringh naer

[61] Aldus Verthoont de Cust Van Noua ghuinea beoosten het Eijlandt Iamna.

1) Wokeo. 2) Kairiroe of d'Urville Eil. (3350').

3) Vermoedelijk drijfhout uit de Kaiserin Augusta Riv., met den steeds ondervonden W^{en} stroom hierheen gevoerd; andere groote rivieren komen Westwaarts van deze niet voor.

April A^o 1643.

den middach regen doch des nachts jnt eijndigen vande tweede wacht Zagen recht voor uijt laechlant met viere hebben het omdendach te verwachten het met een Zeijll bijde wint geleijdt ende laten drie bevonden des nachts de breete van 2 graden 20 minuten. ¹⁾

Adij. 25en d^o 's morgens met den dach weder de Zeijllen bijgemaect met eenen oosten wint deden onzen cours west naer het landt dat des nachts gezien hadden ofte viere op 't Zelve landt bevonden het drie lage eijlandekens ²⁾ te wezen, die dicht aende vaste cust leggen omtrent 5 mijlen beoosten 't eijlant *Moa* ³⁾ 't welck een weijnich daer nae jnt gezicht cregen stellende onzen cours naer het eijlandt *Moa* ende sijn aldaer aende west zijde van 't eijlandt ter reede geloopt ende op 12 vademen Goede Graeuwe Zant Gront geaenckert hadden op dato veel regen de Zee uijt den noortwesten hart aenschietende, ons ancker gevallen sijnde cregen menichte van cleijne praetjens bij ende om onze schepen Zwervende ende hengende een lange wijle al eer aen boort dorsten comen, derhalven bonden eenige coraeltjens op branthoute die wij haer toe smeten waer op meest alle aenboort gecomen sijn, brengende niet meer dan drie Clappes wij beduiden haer uijt het vocabulair van Iacob Le Majre dat zij varckens, hoenders clappes pizangh ende andere ververzigh Zoude brengen, waer op naer landt geschept sijn omme t Zelve te gaen halen ende sijn tegens den middach weder gekeert, met hum brengende eenige 4 sommige 5 a 6 clappes nooten met partije onrype pijzzangh, die wij alle ruijld 5. a. 6 voor een oude spijcker ofte een kettingh coralen voor een mes 12 a 14 clappes nooten brachten oock Zommige geroeckt ende versche visch 's middachs becomen hooghte 2 graden 11 minuten ende langhte 156 gra: 47 minu: de wint oost cours behouden west ten noorden ende gezeijlt 28 mijlen, Zavonts naer dat alle de praeuwen van boort waren deden de vrunden vande Zeehaen met onze chaloupe aenboort halen waer mede gerezolveert hebben Zulcx als de rezoluijtie van dato dezer breeder uijt wijst gelck als bij de zelve te beoogen is.

Adij. 26en d^o 's morgens vrouch cregen weder een groot deel praeuwen met clappus ende onrijpe pijzzangh aenboort, zoo 't zcheen hadden

1) Dit is de eerste en eenige stersobservatie op deze reis vermeld. Gezien de koerslijn, dan is de Breedte 's nachts tusschen 2° 15' en 2° 10' Z geweest en is de waarneming dus slechts 5 à 10' foutief.

2) De Podena Eil.,^{en}

3) Tasman vergist zich hier, het was het eil. Jamma. Later (27 Apr.) bemerkt hij het zelf ook.

April A° 1643.

deze luijden niet veel anders hier ten besten wij ruijlden dezen dach zoo veele dat ons geheele scheepsvolck jder man vijff clappus bequamen doch brachten niet veel anders als clappes ende onrijpe pijzzangh oock eenige versche ende geroockte visch 't welck wij hare alle affruijlden op dato hebben 2 lage eijlandekens ¹⁾ jnt westen van ons omtrent 4 ueren naer den middach Zagen het eijlant *Arijmoa* ²⁾ lach noort west ten weste van ons naer giszinge 8. a 9. mijlen alhier aen 't eijlandt leggende bevonden de wint des daeghs noort oost uijt der Zee ende bij nacht Zuijt oost uijt het landt te waijen, bevonden de stroom alhier gestadich omde west te Gaen, soo hart dat met stilte wel 4.5 : 6. mijlen jnt etmael Zoude drijven haer praeuwen syn alhier geheel Zmall omtrent een voet breed.

Adij. 27en d° 's morgens den wint Zuijt west bevonden alhier de breete 2 gra : 10 minu : ende langhte 156 Graden 47 minu : d° quamen weder menichte van praeuwen aenboort sommige van andere omgelegene eijlanden als mede van 't vaste landt niet anders mede brengende als clappes onrijpe pijzzangh oock eenige geroockte ende versche visch die wij alle meest ruijlden onder geseijde praeuwen waren 2 groote dittos in welcke jder wel 18. a 20. man was jder bij zich hebbende pijl ende booch oock flitsen en harpoenen dit volck was meest Zwart ende naeckt hebbende niet dan een weijnich dexel voor haer schamelheijt wat woorden dese luijden van ons volck hoorden spreekken conden datel^k perfect na spreekken 't welck een gewis teijcken sij dat hunne tale rijck ende swaer van woorde Zulcx daer uyt te besluijten is overmits de letter R in veele hunner woorde ja in zommige 3 teffens gebuijcken op dato bequamen zooveele clappus dat aen jder man 6 clappes eenige pijzzangh hebben uijt gedeelt, des avonts hebben de vrunden vande Zeehaen weder aen boort doen halen ende haer lieden voorgedragen dat berecht werden, niet aen *Moa* maer jamma sijn ofte derhalven niet best wezen Zoude onze Anckers morgen voor den dage te lichten ende loopen naer *Moa*, ³⁾ alwaer apparent meerder ververzinge te becomen sal sijn 't welck bijden raedt goet gevonden gel^k bij ditto rezoluijtie te Zien is.

Adij. 28en d° 's morgens 4 glasen jnde dach wacht hebben onse anckers gelicht ende zijn met cleijne Zeijllen naer 't eijlant *Moa* gezeijlt alwaer omtrent den middach ons Ancker hebben laten vallen op 10 vadem steck gront soo haest 't ancker gevallen was cregen vele

1) De Wakde Eil.^{en} Insoe moar en Insoe manai.

2) Niroemoar van de Koemamba groep. 3) Insoe moar.

April A^o 1643.

praeutjens met clappus pijzzanghs aenboort 's middachs gegiste breete 2 gra : 5 minu : ende langhte 156 gra : 28 minuten cours behouden west ten noorde ende gezeijlt 5 mijlen naer middach omtrent 6 glazen uijt wesende quam een groote praeuw van 't vaste lant met 19 coppen met hem brengende eenige clappes etc^a welcke die van de Zeehaen gereuijlt hebben heden hebben soo veele clappes gereuijlt dat aen jder man 6 stucx sijn uijtgedeelt.

Adij. 29en d^o 's morgens cregen wederom menichte van cleijne praeutjens aenboort met clappes onrijpe pijzzangh etc^a die wij alle geruijlt hebben tegens oude spijkers coralen ende messen soodat op heden onder ons volck jder man 4 clappes uijt gedeelt tegens den avont zijn menichte praeuwen aenboort gecomen waeronder een groote met 11 perzoonen was brachten goede partije clappes die wij hun alle affruijlden tegens den avont hebben de vrunden vande Zeehaen aenboort doen comen ende hebben met malcander geresolveert soo haest wint ende tij zal dienen, ons anckers te lichten ende onze reijs te vorderen.

Adij. ul^{mo} d^o 's morgens de wint hart uijt den west noort westen ende de zee hart aenschietende Zulcx dat volgens onse rezoluijtie van voorrijgen daeghs omme van *Moa* te vertrecken ende onse reijse voorts te vervorderen dezen gantschen dach niet conden uijt rechten maer genootzaeckten waren ten ancker te blijven op heden ruijlden noch eenige clappes zoo veel als zij lieden brachten.

Adij. P^{mo} Majus den west noort westen wint noch continueerende bleven noch ten ancker ter oorzaecke de stroom ons tegen was, soo dat geen voordeel met laveren zouden hebben connen doen, heden bequamen noch eenige clappes.

Adij. 2en d^o bleven noch aent ancker leggen ter oorzaecke den west noort weste wint met stijve doorgaende coelte oplazende ende de stroom gestadich om de oost gaende was hadden altemet regen doch meest droogh weer voor den middach ruijlden noch een goet deel clappes maer naden middach cregen geen praeuwen aenboort overmits de harde coelte des nachts redel^k weer ende al westel^k wint.

Adij. 3en d^o 's morgens quamen weder ettelijcke praeuwen aenboort ons volck bezich zijnde met het schip te spoelen is een onzer matroosen staende op de berchoute om de putze te mannen met een pijl geschooten ende jnt dijcke van zijn been boven de dije, wij deden datel^k eenige van ons volcq met musquets onder hare praeutjens schieten en queste een van deze natie door den Arm. cort daer

Maijus A° 1643.

naer lichten ons ancker ende zijn naer binnen gezeijlt alwaer jacob le Maire met schip den eendracht voor desen gelegen hadden, ende lieten 't Ancker druijpen tusschen beijde de eijlanden in slecht water op 6 vadem steck gront alwaer voor alle winden beschut leggen, de jnwoonders dat siende dat wij met beijde de schepen nae binnen quamen Zeijlen weijfden op strandt met tacken van boomen ende soo het scheen Zeer vervaert waren dat wij jets op haer wilden attenteeren sonden terstont de zelfde perzoon af nae ons boort die te vooren met pijlen op ons geschooten hadden om den peijs met ons weder te maecken gelijk oock geschiede doen quamen de ander jnwoonderen weder aenboort gel^k te vooren doch dorsten soo veel voor haer goet niet eijtschen als te vooren dat wij haer gaven daer waren zij mede te vrede, op heden cregen alhier weder zommige praeutjens met clappes aenboort die wij hunne alle aff ruijlden sood dat onder 't volck ider man 9 clappes uijt deelden.

Adij. 4en d° 's morgens den west noort westen wint noch al continuerende soo dat genoodt zaeckt waren noch te verblijven, op heden quamen weder menichte van praeutjens met clappes aenboort die wij alle ruijlden soo dat aen jder man 7 stucx uijt gedeelt hebben.

Adij. 5en d° 's morgens den west noort westen wint al aenhoudende bleven noch ten ancker leggen heden cregen niet als een weijnich clappes aen boort doch heel jonck het schijnt dat de meeste clappessen van ditto eijlandt al gepluckt sijn.

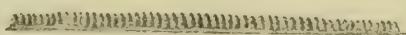
Adij. 6en d° 's morgens omtrent 8 uren cregen het luchtjen wt de wall lichten onze anckers op ende gingen onder Zeijll om onze reijse te vervorderen daer quamen noch eenige praeuwen met clappus aenboort soo wij al onder Zeijll waren, wij hebben aen deze eijlanden soo aen lamna als aen Moa becomen 6000 clappus voor beijde de schepen met omtrent 100 bossen pijzzangh die wij alle ruijlden voor cralen ende oude verroeste spiickers stucken van jseren hoopen die wij sleepen in fatsoen als messchen daer wij houten heften aen maeckte daer zeer graech nae waren een quart mijs buijten de baij wezende worde het still soo dat het Ancker weder most vallen op 9 vadem steck Gront.

Adij. 7en d° 's morgens den wint een weijnich landel^k loopende doch stilachtich Zijn de voort gegaen om een weijnich van 't Landt in zee te geraecken, voordien middach den wint west ten Zuijden een redel^k coeltjen, deden behouden cours noort noort west naerden middagh den wint noort noort west hebben het gewent deden onzen cours

Maijus A^o 1643.

[62] Aldus Verthoont de Cust Van Botta¹⁾ Van Ianna nae Moa.

[63] Aldus Verthoont het Eijlandt takal²⁾ als ghij daer bij langhs Seijlt.

[65] Aldus Verthoont de Cust Van Noua Guinea omtrent Moa.

west ten Zuiden behouden des Avonts met het opzetten vande eerste wacht lach het eijlandt *arijmoa*³⁾ noort west van ons omtrent 3 mijlen hebben doen weder noort waert over gewent deden behouden cours Noorden ten Westen met weijnich voordeel alsoo de Zee wt den noort west Zeer aenliep des nachts den wint west Zuijt west.

Adij. 8en d^o 's morgens met der zonnen opganch hadden het grootste eijlandt *arijmoa*³⁾ recht Zuijt west van ons omtrent 3 mijlen den wint noch west ten Zuiden ende west Zuijt west cours noch behouden noort noort west over des middachs goed weer bequamen hooghte

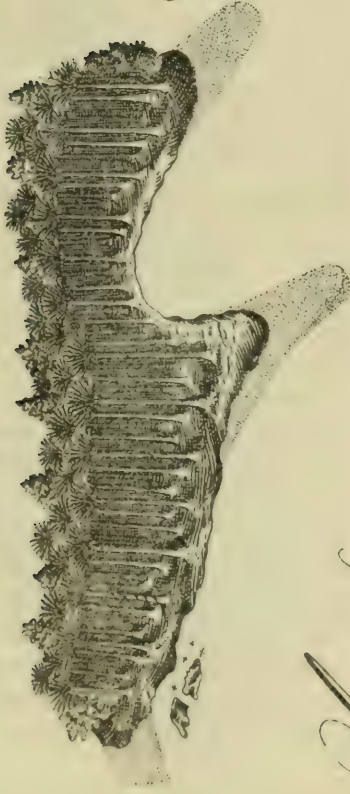
1) Op de zeekrt. komt deze naam niet meer voor, wel nog in den atlas van Stemfoort en ten Sythoff (1897—1904). 2) Vermoedelijk Massi Massi; het kustland alhier heet Takar.

3) Niroemoar, dat met Lansoetoe en Liki de Koemamba Eil.^{en} uitmaakt.

*Vestpunt het t' Englands Mademo de-ge-ade
hebbig mij de naam geveet Vey Canche van den stede*

8.

Vestpunt t' Englands Janna als' mij dat ende op so Veyen to, ancke lecht

[Schetskaart van de Cornelis Witzen Reede, aan de W-zijde van Janna en Mademo;
op Tasman's Sept. 1644-kr. (zie Inl.) wordt zij „Willems Rhede” genoemd.]

[64]

Maijus A° 1643.

1 Graet 30 minuten ende langhte 156 graden 22 minuten cours behouden noorden ten weste ende gezeijlt $8\frac{3}{4}$ mijl miswijzinge 8 Gradenden noortoosteringh hadden den noordwestelijcksten hoeck van 't eijlant *Arijmoa*¹⁾ Zuijt west ende Zuijtwest ten Zuijden van ons 5 a 6 mijlen hebben het alsoeden met een west noortweste wint Zuijt west over gewent met slappe coelte des avonts met der sonnen onderganck hadden het eijlant *Arijmoa* de west hoeck Zuijt west ten Zuijden van ons omtrent $3\frac{1}{2}$ mijl met stilachtich weer den wint west noortwest liepen noch Zuijt west over des nachs jnde eerste ende tweede wacht van stille gedreven de Zee noch uijt den west noort westen loopende jnt eijndigen vande tweede wacht cregen een cleijn coeltjen uijt den Zuijtoosten deden onsen cours recht West.

Adij. gen d° 's morgens den wint Zuijden ten oosten doch stilachtich hadden met der zonnen opganck 't eijlandt *Arijmoa* Zuijden ten oosten van ons omtent 3 a 4 mijlen coers noch all west 's middachs cregen een cleijn coeltjen uijtten noorden het eijlandt *Arijmoa* lach Zuijt oost ten oosten van ons omtrent 3 a 4 mijlen cours west 's middachs becomen hooghte 1 graet 35 minuten ende langhte 155 graden 25 minuten cours behouden west ten Zuijden ende gezeilt 7 mylen miswijzinge 7 graden 30 minuten naerden middach den wint noort noort west met goed weer des Avonts met der Zonnen onderganck lach de noort cant van *Arijmoa* oost ten Zuijden 7 mijlen van ons bevonden alhier de diepte van 67 vademen omtrent 3 mijlen van 't vaste landt dat alhier een geheel laech landt was, den wint noortwest Zeijlden noch naerde wall drooghden alhier verlanchzaem op 50. 40. 30. ende 25 vademen, al goede gront tot 6 glazen jnde eerste wacht uijt wezende quamen op 24 vademen hebben het als doen gewent de wint daer na altemet meer uijt landt comende, soodat omtrent midnachten den wint Zuijt west wezende onsen cours noort West aenstelde langhs het Landt.

Adij. roen d° 's morgens den wint Zuijden cours noch als vooren Zeijlden hier all in dijck water groen van couleur langhs een laech landt dat soo wij vermoeden omdie affwaterings wille voll revieren wezen moste²⁾ maer bleven soo vard' van landt dat geen recht bescheijt van revieren conden zien ofte bemercken voordien middach onzen cours noort Weste aengesteld, bevonden alhier als dat de stroom ons door de affwateringe der revieren gestadich van landt aff Zetteden, 's mid-

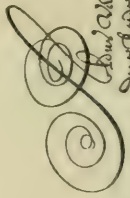
1) Liki.

2) Onbemerkt werd hier de monding der groote Mamberonno Riv. gepasseerd.

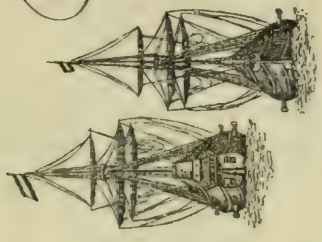
Eijlandt Nou

Eijlandt In Sou

Deu' Aelst bouwt de Eijlandt, Man der In Sou
Duer de Reede koopt altyt de manij geyens, Als de In Sou
Maet Zuijkers allede

Maijus A° 1643.

dachs bequamen hooghte 1 graet 17 minu: ende langhte 155 graden 12 minuten cours behouden west noortwest ende gezeijlt 12 mijlen met variabele winden naerden middach stilachtich des avonts jnde eerste wacht van stiltegedreven jndetweede wacht den wint variabel.

Adij. 11en d° 's middachs den wint Zuijt oost met slappe coelte deden onzen cours west ten Zuyden om weder het lant aenboort te crijgen alsoo geen landt Zagen, 's middachs becomen hooghte 1 graet 3 minuten ende langhte 154 gra: 28 minuten behouden cours west ende gezeijlt 12 mijlen miswijzinge 6 graden 50 minuten noortoosteringh des avonts onzen cours met een Zuijt Zuijt ooste wint recht west aengesteld des nachts al redelijcke coelte doch des Zomtijs stilachtich evenwel naer 't schijnt begint de wint hem Zelfen ten deelen na de oost mousson te vervoegen op dato slecht water de lucht die te vooren uijt den noort westen quam tegenwoordich in stilstandt wij pazzeerden alhier laech landt.

Adij. 12en d° 's morgens den wint oost ten noorden cours west sagen weder het lant lach west ten Zuyden van ons deden onzen cours daer recht naer toe bevonden 't Zelve willem schoutens eijlandt ¹⁾ te wesen wij hadden des middachs de noort hoek recht west van ons omtrent 6 mijlen met goet weer, 's middachs bequamen hooghte 54 minuten ende langhte 153 gra: 17 min. met oost Zuijt ooste wint cours behouden west ende gezeijlt 18 mijlen Zeijlden voorder daer bij langhs, omtrent een uere voor der Zonnen onderganck Zijn van schoutens Eijlandt 6 praeuwen gecomen om ons te bezichtigen in elcke praeuw omtrent 20 24. a 25 man doch quamen door vreeze niet aenboort, dit waren praeuwen omtrent soo groot als oranbaijs jnde moluccus doch niet zoo wijdt Zeer vaerdich jnt scheppen was naer 't scheen een radt volck soo dat dit eijlandt wezende omtrent 18 a 19 mijl langh wel bewoont met volck is, des avonts met der zonnen onderganch hadden de noort hoek van Willem schoutens Eijlandt west Zuyt west van ons omtrent 1½ mijl Zoo dat gestadich de Zee tegen het landt zagen branden op dato des Avonts verheft hem alhier een groote verlanghzame Zee comende uijt den noorden wat het beduiden wil leert den tijdt de wint als noch oostel^k met slappe coelte, wij hebben des avonts onzen cours west aengesteld naerde westelijcxste hoek soo dat des nachts all langhs de wall gehouden hebben.

Adij. 13en d° 's morgens waren omtrent 2 mijlen vande westhoek van

1) Wiak het O^{11e} en grootste der Schouten Eil.^{en}.

Maijus A° 1643.

Willem schoutens eijlandt ¹⁾ Zij lach meest Zuijt west ten Zuijden van ons een ander eijlandeken ²⁾ gelegen noort west ten noorden van ons van deze voorzeijde hoeck 3. a 4. mijlen lach noortwest van ons Zeijlende noch west langhs het landt soo langh tot dat ditto hoeck Zuijden van ons was hebben als doen om weder de vaste cust aen boort te krijgen onsen cours west Zuijt west aengesteld voordemiddach cregen de wint Zuijden met redelijcke coelte 's middachs gegiste breete 54 minuten ende Langhte 152 graden 6 minuten cours behouden west ende gezeijlt 18 mijlen met een ooste wint miswij-singe 6 graden 30 minuten noortoosteringh doch nadenmiddach Zuijt oost met regenachtich weer Zagen als doen weder landt int Zuijt Zuijt westen van ons, 't was tamel^k laech landt wezende 't vaste landt van Noua Guinea ³⁾ van alhier hebben onzen cours recht west aengesteld des nachts redelijcke coelte.

Adij. 14en d° 's morgens waren weder dicht aende vaste cust van *Noua Guinea*, alhier was het binnen landt Zeer hoogh ⁴⁾ als jl. do Fermoza doch heeft meest overall leech ofte leechachtich voorlandt, Zeijlden noch al west langhs de cust naer caep de goede hoope ⁵⁾, 's middachs becomen hooghte 48 minuten ende langhte 150 graden 31 minuten cours behouden west ende gezeijlt 24 mijlen den wint oost naerdenmiddach weijnich coelte, des avonts still Zagen de Caep de Goede hoope lach west ende west ten Zuijden van ons omtrent 6 mijlen beoosten de caep de goede hoope, begint geheel hoogh landt tot dicht op de Zee cant Zonder eenich laech voorlandt te hebben, wel zoo hoogh als het eijlandt Fermoza vervolchden noch onzen cours naer caep de hoop west ten noorden de Zee schietende als nu uijtten noortoosten des nachts doncker weer met regen den wint Zeer variabel dreven daer naer in stilte.

Adij. 15en d° 's middachs hadden de caep de goede hoop Zuijden van ons 3 mijlen hadden de Gegiste breete 41 minuten ende langhte 149 gra : 53 minu : cours behouden west ten noorden ende gezeijlt 12 mijlen, miswijzinge 6 graden noortoosteringh doch variabele wint naerden

1) D. w. z. van Soepiori het W^{ste} der Sch. E.^{en}

2) Mofia.

3) Tasman vergist zich hier; het was Noemfoor Eil. in het NW der Geelvink Baai.

4) Het Arfak Gebergte (9670').

5) Heeres zegt (N.J. o. T." p. 53 v. h. Journ.) dat Schouten de NW-P.^t van Schouten Eil. aldus benoemde. Op de kaart van Le Maire en Schouten's reis (Remark. Maps, II, 14) slaat echter de naam K. de Goede Hoop duidelijk op de werkelijke Kaap en niet op die NW-P.^t Op de Jacob Swart-krt. staat de naam midden in de *z*buigende kust bewesten de Kaap.

Maijus A° 1643.

middach de wint oost noort oost met stilachtich weer deden onzen cours west naer de westcant vande baij ¹⁾ alwaer Willem schouten ingezeijlt was ende te rugge wederom uijt moste, des nachts in stilte gedreven weijnich gevordert.

Adij. 16en d° 's morgens dreven noch in stilte Zagen het landt aende west kant vande bocht voorzeijt ²⁾ den westhoech sij lach west van ons omtrent 7 mijlen des middachs stilachtich wij hadden de westhoeck vande baij Zuijt Zuijt west van ons deden onzen cours west tennoorde 's middachs becomen hooghte 16 minut: ³⁾ ende langhte 149 graden 9 minuten cours behouden west noortwest ende gezeijlt 12 mijlen miswijzinge, 5 Graden 50 minuten doch still naerden middach al weder styl, doch alsoo de stroom ons naer de west voerde alle dage meer aen't landt te zien als het over 't water voortganck hadde op dato verscheijde cleijne eijlandekens aende hoek bij westen gezien deden onzen cours daer naer toe west ten Zuijden, des avonts met der sonnen onderganch lach de westelijcxste hoeck ⁴⁾ van 't vaste Landt dat wij Zagen west wel soo Zuijdel^k van ons 3 a 4. mijlen ende een eijlandeken ⁵⁾ dwars van ditto hoeck gelegen west wel soo noordel^k van ons 3 a 4 mijl wij Zagen tusschen het vaste landt ende ⁶⁾ nova Guinea ende ditto eijlandeken door het open recht west van ons dreven jn stilte des middernachts den wint uijt het landt hebben onzen cours west ten noorde aengesteld om buijten ditto eijlandeken langhs te loopen des nachts variabele winden gehadt ende stilachtich.

Adij. 17en d° 's morgens vrouch waren dicht aen't eijlant voorz^d omtrent een mijl daer van aff quamen als doen tegen een riff aen vonden int overzeijlen op het drooghste 9 vademen steenige Gront ditto eerste riff gepazzeert wezende cregen weder dieper water maer corts daer naer het eijlandt Zuijden ten oosten van ons hebbende Zagen de gront was 7 vademen diep gront als voren deze drooghte streckt als 't voorsz^{de} landt noort west daer van aff deden onzen cours noch al

1) D.w.z. de O^{ke} ingang van Straat Dampier (Zie ook Inl. t. d. p.).

2) Waigeoe Eil.

3) Daar er geen N of Z bij staat, moet aangenomen worden, dat evenals als op andere dagen, Z bedoeld is. Bij narekenen van het gegist bestek (Zie „Aanhangsel“ bij dit Traject en de zeekaart) blijkt dat de 16^e en 17^e Mei de eenige dagen op deze reis geweest zijn, waarop de Breedte op den middag Noord was.

4) Hoek Freycinet op Waigeoe Eil.

5) Manoeran Eil.

6) In het Huyd. MS. staat hier juist: *van*. Dit z.g.n. „vaste landt van nova Guinea“ is echter de N-Kust van Waigeoe Eil.

Maijus A^o 1643.

west ten Zuyden Zagen noch meer eijlanden voor uijt westwaert van ons 5 a. 6. des middachs lach het eijlandt dat gepazzeert waren omtrent 3 mijlen oost van ons, hadden dat etmael vertiert west wel zoo Zuidel^k 9 mijlen gisten de breete van 20 minuten bij Zuyden den Equator en langhte 148 gra: 34 Minuten behouden cours *west* $\frac{1}{3}$ *Zuyden* ende gezeijlt 9 mijlen des avonts met der zonnen onderganck lagen int West noordweste ende noort west ten weste van ons 7 a 8 Eijlandekens ¹⁾ op een rije streckende west ten noorde ende oost ten Zuyden vanden anderen, passeerden also doen voorbij een deel clippen ²⁾ doch al ruijch bewassen Wij lieten die aen stierboort leggen ende noch 4 cleijne Eijlandekens ³⁾ aen bachboort die heel dicht aende vaste cust lagen de cust van *Noua Guinea* is alhier voll cleijne jnbochte ende uijt steeckende punten maer meest overall diepe Gronde soo dat een Mijl van landt laten loopen comende omtrent 4 Glazen indeeerste wacht dwars van een redelijcke bocht ⁴⁾ omtrent $\frac{2}{3}$ mijl van 't landt vonden alhier de diepten van 40 vadem zant Gront alwaer terstont op geanckert Zijn hadden als nu een Groot eijlandt ⁶⁾ west ten Zuyden van ons omtrent 6 mijlen, al waer een open des avonts gezien hadden tusschen de vaste cust ⁶⁾ ende ditto eijlant.

Adij. 18en do 's morgens vrouch met de landt wint ons ancker gelicht ende onder zeijl gaende, naerde enghte ⁷⁾ om tusschen de vaste cust ende het eijlandt door te loopen cors daer naer van stilte gedreven ende omtrent den middach een cleijn coeltjen uijtten westen ende de stroom ons tegen comende soodat weder te rugge dreven quamen der halven tusschen een eijlandt ⁸⁾ op 16 vademen ende een clip die gel^k te water lach ten ancker de gront cleijne corael 's middachs gegiste breete 26 minuten ende Langhte — graden — ⁹⁾ minuten ende gezeijlt 6.

1) O. a. Metjé (Uranie), Coquille, Quoy, Stephanie en Wajag. 2) De rotsige eilandjes Loh loh (153') en Seprang (120'). 3) O. a. Schoen en Sipsipa. 4) Baai van Woenoh.

5) Kawee (2250'); de geschatte afstand is $\pm 3 m$ te groot, maar het was 10^u 's avonds.

6) D.w.z. van Waigeoe. 7) Straat Kawee, ten onrechte ook wel genoemd Straat de Bougainville; de B. voer ze eerst 125 jaar na Tasman door.

8) Waarschijnlijk een der kleine eilanden bezuiden P^{oe} Kawee, dus niet een onder den wal van Waigeoe; want bij het vertrek op den 19^{den}, wordt de koers ZO tO „naer het Landt,“ dus naar Waigeoe toe „gestelt“.

9) In het Huyd. MS. en bij Valentijn (p. 57^b) is hier ingevuld 147° 55'. Aannemende dat dit juist is, dan is sinds 17 Mei dus veranderd in b en l : 6' Z en 39' W; dit zoude dan voor het behoud op 18 Mei geven: $W \frac{3}{4} Z 10 m$, en niet 6 m , zooals hierboven vermeld is. $W \frac{3}{4} Z 10 m$ is mogelijk, alleen zou dan vlg. de zeekaart, in de koers $W \frac{3}{4} Z$ niet de stroom om de WZW en ZW in rekening gebracht zijn, doch in de 10 m verheid wel, 't geen niet waarschijnlijk is. — Bij $v = 6 m$ en afgeleide $\triangle b = 6'$, behoort een $\triangle l = 23'$, gevende 18 Mei $l = 148^\circ 11'$. Deze l is bij de berekening van het verdere Lengte-bestek aangenomen.

Maijus A^o 1643.

mijlen, alhier leggende begon nadenmiddach de stroom noch veel harder te gaen wij lagen alhier onder de Zuider breete van 26 minuten miswijzinge $5\frac{1}{2}$ graet noortoosteringh omtrent 4 uren naerden middach begint de stroom te veranderen wezende die ebbe die naer de west gaet ende de vloet naar de oost soodat alhier een west Zuijt weste maen hooghwater maect doch alsoo wij niet vardt vande westhoech van *Nova Guinea* cunnen wezen volgens de zijdelijcke streckinge die alhier begint, Zoude wel connen geschieden dat beide vloeden alhier aent eijnde van nova guinea verzamelen alsoo te voeren de vloet over all langhs de cust van Nova Guinea uijt de oost gehadt hebben ende alsoo het doncker maen wezende Zijn om Zeeckerheijt dezen nacht aent ancker blijven leggen dezen na middach sijn dicht bij ons schip verscheijden praeuwen die haer voor Tarnatanen uijt gaven spraecken tarnataens een van ons volck die goet tarnataens spreecken conde, heeft lange tegen haer gesproecken ende met Goede woorden Zoecken aenboort te trecken doch evenwel Zeijde beschroomt ende vervaert te wezen waerover bij ons geprezumeert wert dit volck tijdooreezen te moeten geweest hebben, Zijn derhalven met haer praeuwen weder naer landt gevaren den wint west met goet weer des nachts hebben een geweldige stroom om de west gehadt als mede veel draeiende stroomen soodat ons Ancker doorgaende, mosten meer cabel toe laten Gaen voordder all stille gehadt.

Adij. 19en d^o 's morgens de stroom weder begonnen om de west te Gaen hebben ons ancker gelicht ende zijn onder zeijl gegaen den wint met goet weer zijden ten westen, hebben onzen cours Zuijt oost ten oosten over naer het landt gestelt met goet droogh weer hadden in dezen vaerwech al Gront van 25 tot 45 ende 50 vademmen was aen dezen hoch ¹⁾ veel gebroecken landt alsoo bij onze carteringe daer van Zijnde can gezien werden, 's middachs becomen hooghte 35 minuten ende langhte — gra: — ²⁾ minuten cours behouden *west Zuijt west* ende gezeijlt 7 mijlen, ³⁾ de wint Zijden ten westen ende variabel

1) Men leze: hoeck.

2) In het Huyd. MS. is $l = 147^{\circ} 41'$, gevende $14' W$ veranderd in l sinds het vorig bestek. Die $14' W$ zijn niet in overeenstemming met het in den tekst gegeven behoud $WZW 7 m$, daar dan de $\Delta l = 26' W$ zoude moeten geweest zijn, een l gevende van $147^{\circ} 29'$.

3) Dit behoud kan niet juist ingevuld zijn. In dit etmaal (18/19 Mei) is toch slechts gezeild den 19^{en} van 's morgens tot vóór 12^u en nog wel ZOto „naer het landt“ toe. $WZW 7 m$ plaatst bovendien de schepen op den middag van 19 Mei ongeveer $2 m$ NW van Gagi Eil., terwijl zij bij het ronden van Waigeoe, ook vlg. den zeiltrek op de 8 Sept.

Maijus A° 1643.

wij hebben het naer landt gewent alsoo de wint Zuijden was met stilte voor den middach de stroom uijt den Zuijt Zuijt westen comende Zijn op 35 vademen goede Zantgront geanckert ¹⁾ naer den middach heel doodt still des nachts variabele stroomen.

Adij. 20en do° 's morgens den stroom een weijnich omde Zuijt west loopende ende veranderl^k den wint een cleijn coeltjen van den Zuijt oosten deden ons best om de Zuijt te krijen ende tusschen de eijlanden door te loopen maer door contrarie stilachtige wint avanceerden weijnich Zeijlden alhier over een riff van 5 vademen diep zant gront met steenen vermenght doch daer naer alweder 25 = 30. a 40 vademen diep Zantgront met steenen vermenght voordien middach den wint Zuijdel^k hebben het oostwaert over gewent ende corts nademiddach alzoo de wint Zuijt Zuijt west wezende quamen weder tegen het voorz^{de} riff aen ende de stroom hert om de noortoost gaende hebben het op 5 vademen geanckert ²⁾ alhier aen deze hoeck gaet de stroom Zeer wonderl^k soodat mijns oordeels hier van geen Zeeckerheijt te beschrijven is anders dan die toe comende aldaer terstont voor oogen Ziet alwaer op te vertrouwen heeft deze voorzeijde west hoeck van *Noua Guinea* is meest gebroecken landt zoo dat om 't Zelve welte carteren meer tijdts vereijsschen Zoude als ons noodich dunckt daer aante besteeden ons te vreden houdende een goede doorganck gevonden te hebben die int aenstaende voor de compagnie comende ten tijde vande ooste mousson van peru ofte chijlij dienstich vallen can des nachts den wint Zuijden met harde stroom om de Zuijt west gaende bleven noch aent ancker leggen.

Adij. 21en do° 's morgens voor den dach alsoo de stroom om de Zuijt west gaende was ende den wint Zuijt oost wezende hebben ons ancker gelicht ende sijn onder zeijl gegaen met doorgaende wint cours Zuijt west over voor den middach den wint Zuijden ten oosten Zoodat met laveren niet vorderden zijn derhalven onder een cleijn eijlandeken ³⁾ omtrent den Middach op 15 vademen redelijcke Gront geanckert onder de Zuijder breete van 38 minuten ende langhte — gra: — ⁴⁾ mi:

1644-Krt. (zie Heeres' „Journal of Tasman", Krt. IV) altijd ruim beoosten Gagi gebleven zijn. — Gezien de zoekrt., lijkt in verband met den tekst, een behoud van ZOto 1¹/₄ m wel zoo waarschijnlijk. — Door de zware stroomen die hier langs de W-kust van Waigeoe en Nieuw-Guinea trekken, is uiteraard het gegist bestek hier niet zeer nauwkeurig.

1) Vermoedelijk bij T. 6 Sel Pele op Waigeoe.

2) Mogelijk bij het rif 1 m ONO van het eil. Batang Pele.

3) Vrij zeker P° Djoë, in verband met peiling en afstand van de ankerplaats op 22 Mei.

4) In het Huyd. MS. *l* = 147° 34', derhalve veranderd in *l* sinds vorig bestek op 19

Maijus A° 1643.

cours behouden *Zuijden* ende gezeijlt 1 mijl met een *Zuijden* ten oosten wint om met de eerste gelegentheijt soo van wint ende stroom die prezenteeren mochte bijde cust van *Noua Guinea* als anderzints ons naerde *Zuijt* te vervoegen tot dat de breete van den hoeck wedda aen het eijlandt *Gilolo* gepazzeert waren van alwaer men soo hoogh als doenk is can over steecken alhier voeren wij aen landt om eenich branthout, dat aldaer in grooter Abondantie te becomen was, hebben op het voorz^{de} eijlandt wel teijcken gezien van menschen doch Geen vernomen naer 't schijnt comen alhier visschers die hare visch sommige tijden van 't jaer aldaer droogen ende voort op andere plaetzen brengen omte verkoopen omtrent dit eijlandeken als mede aande geheele hoeck langhs tusschen de eijlanden over all gaen soo harde stroomen (gel^k het oude spreek woort) als tot vlissinge voor 't hoofd, de vloet gaende in de contreije om den noort ende de ebbe om de *Zuijt* doch volcht in meest alle de plaetze de streckinge vande landen ofte eijlanden ende doortochten engheten ende Canalen des avonts jnt eijndigen vande eerste wacht den wint *Zuijt* *Zuijt* oost sijn onder zeijl gegaen deden ons best met laveren om de *Zuijt* te krijgen met doorgaende coelte.

Adij. 22en d° 's morgens noch all den wint *Zuijdel^k* deden als vooren ons best om naer de *Zuijt* te vorderen doch quamen alweder ten ancker omtrent den middach bij een cleijn eijlandeken ¹⁾ op 35 vademen zant gront gelegen omtrent 2 mijlen *Zuijt* oost ten ooste vant voorgemelte Eijlandt alwaer wij gelegen hadden, Zoo dat dit etmael niet meer als 2 mijlen *Zuijt* oost ten oosten geavanceert hebben 's middachs becomen hooghte 40 minuten ende langhte — graden — ²⁾ minuten cours behouden *Zuijt* oost ten ooste ende gezeijlt 12 mijlen.

Adij. 23en d° 's morgens den wint *Zuijt* oost doch stilachtich *Zijn* onder zeijl gegaen deden ons best omde *Zuijt* te krijgen voor den middach den wint variabel zoo dat des middachs omtrent 4 mijlen *Zuijden* ten oosten gevordert hebben, 's middachs hadden de gegiste breete 55 minuten ende Langhte — Gra: — ³⁾ min: behouden cours *Zuijden* ten oosten ende gezeijlt 4 mijlen de wint variabel miswijzinge 4 gra :

Mei: 7° W. Dit komt niet overeen met het hierboven vermelde behoud van Zuid 1 m, dat immers o° W geeft.

1) 1/2 m W van het eilandje Tip.

2) In het Huyd. MS. $l = 147^{\circ} 40'$, op $1^{\circ} 3'$ na overeenkomend met het behoud van ZO1O 2 m sinds 21 Mei. In den tekst is 12 m een schrijffout voor 2 m; hooger staat het goed, nl.: „niet meer als 2 mijlen . . . geavanceert”.

3) In het Huyd. MS. $l = 147^{\circ} 43'$, overe enkomend met het behoud sinds 22 Mei.

Maijus A° 1643.

30 minu: quamen alhier weder dicht onder een deel eijlanden ¹⁾ doch vonden voor eerst geen ancker Gront deze cust van *Noua Guinea* streckt alhier al uijt ende met soo veel bochten ende eijlanden kleijn ende groot soodat zij ontelbaer zijn des nachts meest van stilte gedreven hadden des avonts gront geworpen op 50 vademen.

Adij. 24en d° 's morgens dreven van stilte als vooren voordien middach den wint Zuijden ten oosten deden ons best met laveren om de Zuijt te krijgen, soodat evenwel weijnich avanceerden 's middachs bequamen hooghte een Graet 6 minuten ende langhte — gra — ²⁾ minu: cours behouden Zuijt west ten weste ende gezeijlt 3 mijlen, de wint Zuijden ende still, hebben den raadt met de onderstuerluijden vande schepen heemskerck ende Zeehaen vergadert soo is bij deszelffs raadt gerezolveert ende goet gevonden dat wij onzen cours boven de hoeck van wedda ende na ceram ende zoo voorts na *Batavia* Zal navigeren alsoo het om deze tijdt van 't jaer ommogel^k is dan door oorzaecke dat ons de wint ende de stroom tegen is dit can breeder bij de rezoluijtie geoght werden die opdato daer van getroocken is des nachts comende dicht aen een cleijn eijlandeken ³⁾ alwaer niet wel boven conden Zeijlen waer over genootzaeckt was er te ankeren op 11 vademen groove Zantgront aent ancker Leggende bevonden de stroom redel^k om de west loopende.

Adij. 25en d° 's morgens den wint oost Zuijt oost hebben 't ancker gelicht ende onder zeijl gaende liepen tusschen de 2 eijlandekens ⁴⁾ door hadden dezen dach veel variabele stilachtige winden met regen deden gestadich ons best om de Zuijt te krijgen 's middachs becomen hooghte 1 Graet 15 minuten ende langhte — graden — ⁵⁾ minuten cours behouden Zuijt west ten westen ende gezeijlt 4 mijlen met variabele wint des nachts cours recht Zuijden ten westen Zijn des nachts aen bachboort van ons een groot eijlandt ⁶⁾ gepazzeert.

Adij. 26en d° des middachs geen hooghte becomen gisten de Zuyder breete vang 1 graet 38 minu: ende langhte — Graden — ⁷⁾ minu: cours behouden Zuijden ten westen ende gezeijlt 11 mijlen de wint variabel

1) De Jef Fam Eil.^{en}.

2) In het Huyd. MS. $l = 147^{\circ} 34'$, overeenkomend met het behoud sinds 23 Mei.

3) Kommerrust, een der Jef Doif Eil.^{en}.

4) De eilanden Kommerrust en Klarbeek.

5) In het Huyd. MS. $l = 147^{\circ} 21'$, overeenkomend met het behoud sinds 24 Mei.

6) Kofiau.

7) In het Huyd. MS. $l = 147^{\circ} 12'$, overeenkomend met het behoud sinds 25 Mei.

Maijus A° 1643.

Zagen weder int Zuijt oosten van ons een groot eijlandt¹⁾ van omtrent 8 mijlen langh streckte hem meest oost noort oost ende west Zuijt west alwaer aende noord west zijde veel kleine Eijlandekens aff lagen deden als doen onzen cours Zuijt Zuijt west bij westen alle deze cleijne Eijlandekens om des Avonts voor Zonnen onderganch Zagen noch 2 hooge Eijlandekens²⁾ noort west ten weste van ons omtrent 7 a 8 mijlen cours hier naer de gantsche streckinge vande cust Ceram gezien jnt Zuijt Zuijt westen van ons deden onzen cours daer recht naer toe met goet stilachtich weer den wint als doen noort west des nachts het eerste ende tweede quartier van stilte gedreven in de dach wacht cregen den wint noordel^k met regen.

Adij. 27en d° 's morgens den wint meest uijtten westen het west eijnde vant Groote eijlandt dat des avonts gepazzeert waren lach noort oost ten noorde van ons omtrent 5 mijlen den wint westel^k met goet stilachtich weer deden onsen cours Zuijt waert over ten naesten bij de wint naer de cust van ceram alwaer des middachs noch omtrent 5 mijlen aff waren meest omtrent het midden van Ceram 's middachs becomen hooghte 2 Graden 40 minuten ende langhte — graden —³⁾ minuten cours behouden Zuijt Zuijt west ende gezeijlt 11 mijlen met variabele winden ende stilte, met der zonnen onderganch waren noch 2 a 2½ mijl van 't Landt den wint noch al westel^k deden ons best bij Noorden Ceram langhs, naer de west op te comen des nachts met veranderlijke winden omtrent 5 a 6 mijlen gevordert jn de dach Wacht meest still.

Adij. 28en d° 's morgens variabele winden met regen donder ende blicxem deden onzen cours alsoo de landt wint ten deele Zuidel^k waeijde wenden 't west waert over waren als nu dwars vande Eijlandens die 6 bij den anderen leggen⁴⁾ dicht aen de cust van Ceram lagen 't midden daer van Zuijt Zuijt West omtrent 3 mijlen des middachs lagen de westelijcxste van ditto Eijlandekens Zuijt Zuijt oost van ons 3 mylen a 2½ mijl hadden desen dach voordien middach regen gehad 's middachs hadden de Gegiste Zijder breete 2 gra : 48 minu : ende middel Langhte 146 gra : 15 minu cours behouden West ten Zuiden ende gezeijlt 10 mijlen naer den middach droogh weer de wint Zuijt Zuijt oost met slappe variabele coelte.

Adij. 29en d° 's middachs hadden het Eijlandt Boona⁵⁾ west Zuijt west van

1) Misool. 2) Vermoedelijk Pisang en Lawien.

3) In het Huyd. MS. l = 146° 55', overeenkomende met het behoud sinds 26 Mei.

4) Poeloe Toedjoeh. 5) Boano.

Maijus A° 1643.

ons 5 mijlen deden onzen cours dicht langhs het landt van mejninge door de straat van Nassouw ¹⁾ naer de Zuijt te Zeijllen 's middachs gegiste Zuijder breete 2 Graden 52 minu: ende langhte 145 graden 15 minu: cours behouden West $\frac{1}{4}$ Zuijden ende gezeylt 15 mijlen met een Zuijden doch variabele wint maer alsoo des naermiddachs stilachtich ende de wint daer nae met goede coelte bij westen het Zuijden loopende Zoodat genootzaeckten waren des nachts benoorden boona omteloope de wint des nacht Zuijden deden onzen cours ten naesten bijde wint naer het Eijlandt boure.

Adij. 30en d° 's morgens waren dicht aende vaste cust van Boure ²⁾ alwaer aende noort zijde bij langhs Zeijlde met goet weer ende redelijck coelte uijt den Zuijden 's middachs hadden de noortwesthoek van boure genaempt Tannewarij ³⁾ Zuijden ten oosten van ons $1\frac{1}{2}$ mijl 's middachs gisten de Zuijder breete 3 graden 8 minu ende langhte 143 Gra: 52 minu: cours behouden West ten Zuijden ende gezeijlt 21 mijlen naerden middach onder het Eijlandt boure van stilte gedreven de Zee van verscheijden quartieren loopende den wint westel^k lieten het Zuijt waert over loopen om des Avonts dicht aen t landt te wezen ende de landt wint verwachte cregen des nachts een cleijn landel^k windeken cours west ten Zuijden langhs de wall.

Adij. 31en d° voordien middach stilachtige variabele winden 's middachs hadden de west hoek van boure genaempt Tamahoo ⁴⁾ Zuijden van ons 3 mijlen omtrent een uere naerden middach cregen de wint Zuijden een doorgaende coelte cours west waert over 's middachs Gisten de Zuijder breete 3 Graden 15 minuten ende Langhte 147 Gra: 17 minu: cours behouden West ten Zuijden ⁵⁾ tegens den avont den wint Zuijt oost deden onsen cours behouden Zuijt west met doorgaende wint ende Goet droogh weer des nachts int eijndigen vande eerste wacht den wint oost Zuijt oost hebben onzen cours Zuijt west ten weste aengesteld naerde mont der straet botton ⁶⁾ alzoo van Zinnen waren door ditto straet onzen cours soo voort nade booqueroenis ⁷⁾ te vervolgen.

1) Straat Boano. 2) Boeroe.

3) In verband met de *v* in het afgeloope en het volgend etmaal, is dit vermoedelijck geweest H.^k Hatawanoe. De flauw uitbuigende N-kust van Boeroe heeft geen scharp geteekende NW-H.^k; T.^k Palpito kan niet bedoeld zijn, daar zij slechts $1\frac{1}{2}$ m van de W-H.^k afligt.

4) T.^k Wai Saleja.

5) Van 30—31 Mei is $\triangle b = 7$ Z en $\triangle l = 35$ W en komen deze bij den koers WtZ overeen met een verheid van 9 m. 6) Boeton.

7) De eilandjes in Straat Saleier; deze naam komt nog voor in den Atlas van Stemfoort en ten Sythoff, 1897—1904, doch niet meer op de zeekaarten.

Iunij A^o 1643.

Adij. P^{mo} Iunij 's morgens de wint noch al oost Zuijtoost met goet droogh weer ende een redelijcke coelte deden onzen cours West Zuijt west naerde noort hoeck van het Eijlandt botton 's middachs becomen hooghte 4 Graden 13 minuten ende langhte 141 Gra : 5 minu : cours behouden Zuijt west ten weste ende gezeijlt 26 mijlen met een oost Zuijt ooste wint naerde middach Zagen de straet van botton Zeijlende des Avonts de straet in en des nachts inde straet met variable stilachtige winden ons best gedaen om door de straet naer de Zuijt onze reijs te vervorderen.

Adij. 2^{en} d^o 's morgens met der sonnen opganck waren omtrent 3 mijlen inde straet dreven in stilte naerden middach alsoo het stilachtich was ende de stroom ons tegen quam, quamen dicht aende cust van boutton op 26 vademen steck Gront ten Ancker alwaer wij 2 Ioncquen vonden leggen waer van dese Anachgoddess op stanto pedes aen boort Zijn gecomen thoonende hunne passedullen die hij van den E. Gouv^r Gerrit demmer hadde ontvangen, daer sij mede na bijma ¹⁾ ende voorts weder keerende nae Amboina ofte na Bat^a. De Namen vande Anachgoddess vande Ioncquen mouna: Jurregan Wanga, noch een vrij Zwart hendricq Ianszⁿ van Solor vaendrager vande Groene Geuszen waer uijt verstonden dat d'E hr Anthoonij Caen in Amboina met eenige Schepen gearriveert was ende voorts gedestineert naer Tarnaten mede hebben verstaen dat het Schip hollandia in het navigeren van bat^a naer Amboina onder wegen Zoude gebleven wezen wat daer off is zal den tijdt leeren 's middachs gegiste breete 4 Graden 32 minuten ende langhte gra : 141 minu : 3 cours behouden West Zuijt west ende gezeijlt 13 mijlen de wint variabel des nachts 4 Glazen jnde eerste wacht uijt wesende en de stroom begon naerde Zuijt te loopen gingen onder Zeijl den wint des nachts Zeer variabel doch meest Zuijdel^k deden ons best met laveren.

Adij. 3^{en} d^o noch al ons best gedaen als vooren met laveren alsoo de wint Zuijdel^k was 's middachs waren recht in 't eerste naeuw den wint noordel^k stilachtich, 's middachs Gisten op de Zuijder breete te wezen 4 gra : 54 minu, ende langhte 140 gra : 59 minu : cours behouden Zuijden ten Westen ende gezeylt 6 mijlen naerden middach Grooten regen corts tegens den Avont een mijl door het eerste naeuw op 30 vademen goede steck Grondt geanckert met stilte benefens de stroom om den Noort Gaende omtrent middernacht met stil water

1) Bima.

Iunij A° 1643.

ons ancker gelicht ende onder Zeijl gegaen was stilachtich soodat weijnich avanceerden.

Adij. 4en d° 's morgens dreven noch in stilte 's middachs gisten de Zuider breete 5 gra : 20 minu ende langhte 140 graden 56 minu : cours behouden Zuijden ten westen ende gezeijlt 4 mijlen de wint variabel ende 4 ueren nadenmiddach cregen de wint Zuijt oost cours Zuijt Zuijt west recht naerde enghte die dicht aen Boutton leijdt deze is het naeuwste vande straet boutton al waer naer middernacht dicht voor op 12 vademen geanckert Zijn steck Grondt.

Adij. 5en d° 's morgens vrouch ons Ancker gelicht met stilte doch alsoo de stroom wesende d'ebbe meest verlopen was hebben recht in 't naeuw omtrent 2 ueren voordien middach met ons worp ancker op 45 vademen scharpe Grondt geanckert 's middachs Gisten de Zuider breete 5 gra : 5 minu : ende langhte 140 Gra : 52 minu : cours behouden Zuijden ten Westen ende gezeijlt 3½ mijl met variabele wint ende regen naerden middach met de voor ebbe ende stilte bezich wezende om ons worp Ancker te lichten bevonden 't Zelve onder een steen te staen ende genootzaeckte te verlaten vorderende onze voijagie naer boutton om des Avonts de straet uijt bij Zuijden boutton te comen met stilachtige Zuijden wint, Zavonts naer het opsetten vande eerste wacht is den perzoon Ian Pieterszⁿ van meldorp botteliers^{mt} die wij opde ffluijt hadden gezet der wegen eenige causen die den voorn^{de} perzoon verweten ende opden hals geworpen werden tot der tijdt toe dat op bat^a mochten arrijveren soo heeft den delinquant hem Zelfen met een Touw over boort laten dalen ende is alsoo op *Botton* aen landt gezwommen des nachts den wint noordel^k met slappe coelte cours west Zuyt west.

Adij. 6en d° 's morgens lach 't midden van 't eijlandt Camboona 1) noort West vanons omtrent 2½ mijl de wint oost cours west ten Zuijden ende des middachs hadden de West hoeck van Cambona noorden ten Westen van ons 3 mijlen 's middachs gegiste Zuider breete 5 Graden 43 minuten ende langhte Graden 140 minu : 11 cours behouden west Zuijt west ende gezeilt 11 mijlen naer den middach doorgaende wint uijt den oost ten Zuijden des nachts int eijndigen vande tweede wacht passeerden de Eijlandekens genaempt de booqueroenis 2) met Goet claer droogh weer.

Adij. 7en d° hadden des middachs de west hoeck van 't hooge landt van

1) Kabaëna. 2) Tasman stuurde dus toen door Straat Saleier.

Junij A° 1643.

Turatte ¹⁾ noort noort oost van ons omtrent 3 mijlen cours west noort west langhs het Landt met droogh weer ende doorgaende ooste wint 's middachs gisten de Zuijder breete 6 Graden en langhte 138 gra 1 minu: cours behouden *West* ^{1/2} *Zuijden* ²⁾ de wint oost met doorgaende coelt, des avonts met der sons onderganch hebben onzen cours West ten Zuijden aen gestelt midde op het groote riff ³⁾ aen dat wij des middernachts op 13 vademen steen Gront passeerden.

Adij. 8en d° 's morgens doorgaende Zuijt ooste wint, omtrent 3 ueren voor den middach passeerden een Groot steen riff ⁴⁾ vonden op het drooghste 6 vademen Zagen perfect gront was meest met Groote steenen bezet 's middachs becomen hooghte 6 gra: 2 minu: langhte Gra 135 minu 21 cours behouden West ende gezeijlt 40 mijlen met een Zuijt ooste wint cours noch West ten Zuijden met Goet weer.

Adij. 9en d° Zuijt ooste mousson met Goet droogh weer, 's middachs gisten het eijlandt maduere Zuijt Zuijt West van ons 8 mijlen 's middachs becomen hooghte 6 Graden 15 minu: cours behouden West ten Zuijden ende gezeijlt 26 mijlen, langhte 133 graden 49 minuten.

Adij. 10en d° goet droogh weer worpen Gront op 35 vademen des middachs becomen hooghte 6 Graden 26 minu: ende langhte 132 Graden 29 minuten cours behouden West ten Zuijden ende gezeijlt 20 mijlen des avonts hadden de west hoeck van 't eijlandt lubock ⁵⁾ noorden ten Westen van ons 4 mijlen.

Adij. 11en d° 's morgens de wint noch al Zuijt oost Zagen de streckinge vande cust van Iava, omtrent lubuan des middachs still gisten de Zuijder breete 6 Graden 26 minuten ende langhte 131 Graden 23 minuten cours behouden west ende gezeijlt 16 ^{1/2} mijl hadden alhier Zee ende landt wint een cleijn Zeel^k windeken, naerden middach den wint Zuijden met goede Coelte deden onzen cours West des Avonts lach de berch van Lubuan ⁶⁾ recht Zuijden van ons Zagen als doen den hoogen berch Iapare benefens het eijlandeken mandelijcke dat recht West ten Zuijden van ons lach omtrent 6 mijlen.

Adij. 12en d° 's morgens dreven in stilte tegens den middach de Zeewint comende uijt den noortoosten cours West ten Zuijden des middachs hadden het Eijlandeken mandelijcque oost ten Zuijden van ons 4

1) ZW-H.^k Celebes.

2) Aannemende dat de $\Delta b = 17' Z$ en de $\Delta l = 2^{\circ} 10' W$ in dit etmaal, goed zijn, dan komt daarmede het beste overeen een k en v van $W^{3/4}Z$ 33 *m*.

3) De Laars-Bank. 4) De Sibbald-Bank. 5) Bawean.

6) G^s. Lasem in Rembang.

Juni A° 1643.

mijlen ende het middellandt van Crijmon Iava noort noort west van ons 6 mijlen 's middachs becomen hooghte 6 Graden 27 minu: ende langhte 130 Graden 33 minuten cours behouden West ten Zuijden $\frac{1}{2}$ West ende gezeijlt 12 mijlen met landt en Zeewint naerden middach de wint noortoost en goede coelte deden onzen cours west ten Noorden des Avonts met der sonnen onderganch lach het eijlandt crijmon Iava noortoost ten noorden ende Noort noortoost van ons deden als doen onsen cours noch West ten Noorden als vooren.

Adij. 13en d° 's morgens de wint Zuijtoost des middachs hadden den berch van cerebon ¹⁾ Zuijt oost ten Zuijden van ons gisten het boomtjes Eijlandt West van ons 10 mijlen cours noch als vooren met stilachtich weer, 's middachs becomen hooghte 6 Graden ende Langhte 129 graden 3 minuten cours behouden West ten noorden ende gezeijlt 23 mijlen met landt ende Zee wint deden als doen onzen cours West ten Zuijden om [tusschen] poulo rakit ²⁾ ende de cust van Iava door te loopen des Avonts met der sonnen onderganch hadden poulo rakit west ten Noorden van ons omtrent 5 mijlen de wint oost Zuijt oost met stilachtich weer den berch van Cerabon Zuijden ten Westen van ons. 's nachts Zeijlden al Langhs de Wall met de Landt wint op 20 a 21 vaem steck Gront.

Adij. 14en d° 's morgens paszeerde wij de hoeck met de drommel boomen hadden het wintjen uijt den Lande met een goede coelte Zeijlden alsoo langhs de wall op de diepten van 18 a 15 vademen soodat tegens het droogen van den schadelijcken hoeck ³⁾ aen quamen 's middachs naer Giszingh op de Zuijder breete van 6 Graden 3 minuten ende Langhte 127 Graden 59 minuten cours behouden West ende gezeijlt 21 mijlen, 's middachs quamen tegen het droogen vande schadelijcken hoeck aen die wij op 7 a 8 vademen om Looden op het eijnde van het riff Zagen een Engels Schip leggen dat de vlaggen van boven hadden doen wij dicht bij hem quamen lichten hij Zijn Ancker ende Zeijlde om de oost waer nae toe ons onbekent, zavonts in 't ondergaen vande son hadden de hoeck van Sarauan ⁴⁾ Zuijt West van ons omtrent 5 mijlen deden onzen cours langhs de wal, hadden de wint noch Langhs de Wal, 's nachts sijn Tusschen de Eijlanden Leijden ende Enckhuijzen doorgezeijlt $\frac{1}{4}$ mijsl binnen deze eijlanden het [anker] laten vallen op 11 vaem steck Grondt nae giszingh op

1) De Tjerimai. 2) De Boompjes Eil.^{en} 3) T.^s Sedari. 4) Krawang.

Junij A^o 1643.

de breete van 6 graden 12 minuten ende Langhte 127 Graden 18 ¹⁾
 minu: cours behouden West ten Noorden ende West noort West
 gezeijlt 11 mijlen.

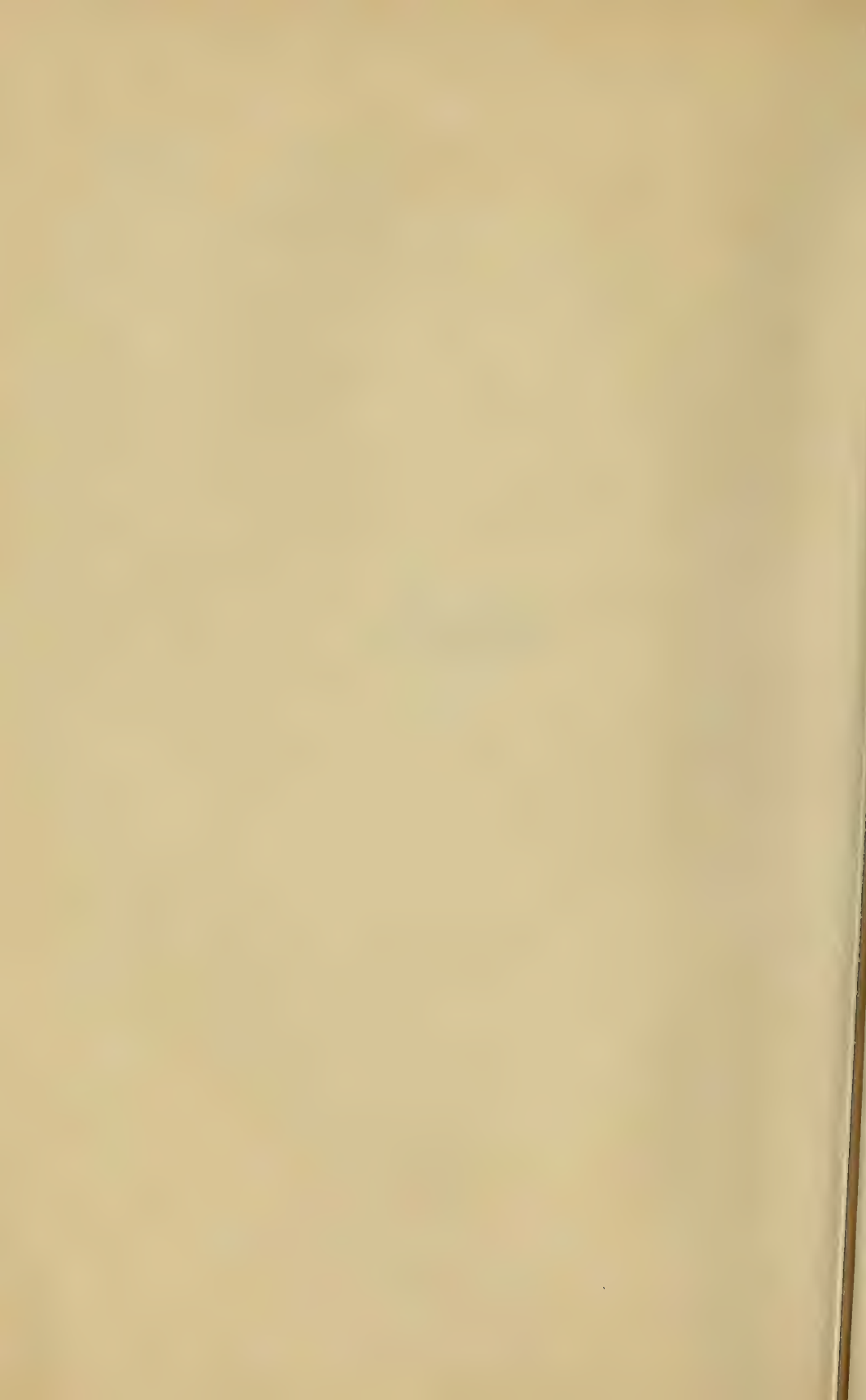
Adij. 15en d^o 's morgens met den dach ben jck met de Shaloup nae Bata
 gevaren Godt zij geloft ende gedanckt voor behouden reijse Amen.

Actum int schip Heemskercq datum als boven
 VEd^e onderdanigen ende altijd
 verplijchtijgen dienaer

Abelzangzwaerman

1) Deze ankerplaats ligt recht Noord van Batavia; voor de Lengte van Batavia wordt
 in het Journaal dd. 7 Nov. 1642 opgegeven 127° 5'.

Bjlagen.

Bijlagen.

BIJLAGE A.

Extract uit het Kerkelijk Register van Huwelijksafkondigingen te Amsterdam.

Den 27 Decemb(er) 1631.

Compareerden als vooren Abel Janszoon van Lutjegast vaerentgesel out 28 jaer woonende in de Teerketelsteech weed(uwnaer) van Claesgie Heyndrix & Jannetie Tjaerss van A(msterdam) out 21 jaer geass(isteert) met haer suster Giertie Tjaers, woon(ende) in de Palmstraet.

Dirckie Jacobs moeder (con) senteert in dit voorschreven huwel(yck) zoo Jan Jacobsz. verclaert.

Versoeckende hare drye Sondaeghse uijtroepingen.

etc.

Abel Jansen Tasman

(Jannetie Tjaerss)
teekent met kruisjes

BIJLAGE B.

Extract uit het Huwelijks Register der Oude Kerk te Amsterdam.

Op Sondach Elf dito 1) heeft H. Geldorpius getrouwt als volcht
Abel Janszoon met Jannetjen Tjaerts.

1) Januari 1632.

BIJLAGE C.

Resolutie van Gouverneur-Generaal en Raden van 17 Januari 1642.

Abel Janssen Tasman van Lutge gast, jongst hier weder te lande gecomen, den 11^{en} October anno 1638 met de fluijt den Engel voor schipper à 60 gulden, wert drie jaren gecontinueert met 80 gulden s' maents t'zeedert 11 October passado; mits dat echter gehouden blijft sijn thien jaerige verbintnisse, in Nederlant (ten insichte sijn vrouw mede gebraght heeft) aengegaen, te voldoen.

BIJLAGE D.

Resolutie van Gouverneur-Generaal en Raden Vrijdach den Eersten Augusti 1642.

Gelijck onse predecesseurs de Heeren generaals Jan Pietersen Coen salr, Pieter de Carpentier, Henrick Brouwer ende wij, staende haer E. en onse regeringh, seer genegen sijn geweest, om het ten deele bekende ende noch onbevaren Suijd ende Oosterlant te beseijlen, pertinent 't ontdekken, mitsgaders ingevolge eenige emportante landen, ofte ten allerminsten bequame passagien naer bekende rijcke plaetsen op te doen, ende die ter gelegener tijt, tot verbeteringh, ende vergrotingh vandes Compies generaal welvaren te gebruijcken, hebben de Heeren onse principalen dat voor-nemen niet alleen gelaudeert, maer oock t' aanvangen desselfs successive bij haere generaele brieven, hooghlijck gerecommandeert, doch vermits t' beijveren vanden handel, ende oorloge hier te lande, mitsgaders manquement van bequame schepen, is tot leetwesen in dat goede werck, alsnoch niet anders gedaen, dan dat wij int begin onser regeringh, volgens resolutie van 13 Februarij anno 1636 over Banda langs de custe van Nova Guinea, onder het beleijt vanden E. Gerrit Thomassen Pool salr uijtgeset hebben, de jachten Cleen Amsterdam ende Wesel, die door ontmoete contrarie winden, soo verre nae 't Oosten ende Suijden, niet hebben connen geraecken, als wel gewenscht, ende d^o Pool bij jnstructie gerecommandeert hadden; sulx dat wij tot die tijt van d'een ende ander gelegentheit weijnigh cundschap gecregen hebbende, t' sedert met diversche personen, hun op dese materie van apparentie verstaende, jnsonderheyt den vermaerden, ende wel g'experimenteerden pilooth Frans Jacobssen Visscher over de te doene ontdekkingh ende van wat cant die alderbest soude connen geschieden, int wijt ende breede gediscoureert, mitsgaders van hem, als andere personen, eenige schriftelijcke advijsen des aengaende becomen hebbende, voor het alderbequaemste oordeelen, ende achten, omtrent desen tijt van hier naer 't Eijlant Mauritius ende voorts int begin der maent October van daer met de Son om de Suijd te seijlen, ende alsoo vande West nae de Oost, d'aengetogen ontdekkingh te doen, waer op bij ons aendachtelijck gelet, ende daer toe nae gemaeckten overslach van des Comp^s presente navale macht ondervonden sijnde, dat wij tot bevorderingh van dit soo considerabelen werck, ende dienstige sake sonder vercortingh van-

den ordinarien handel ende oorloge, wel twee bequame handige schepen, hier tegenwoordich bijde hant, souden connen affsteecken ende toerusten, soo is dan om redenen vooren gededuceert, eendrachtelijck geresolveert, ende g'arresteert tot ontdeckingh van d'apparente rijke Suijder ende Oosterlanden etcetera te gebruijcken, het schip Heemskerck ende de fluijt de Zeehaen, d'eene gemant met 60 ende d'ander met 50 van het cloeckste zeevarend volck hier ter reede, geprovideert van alles voor twaelff, uitgesondert rijs achtien, maanden, wijders van alle dienstige noodwendigheden, mitsgaders diversche coopmanschappen ende mineralen tot preuve in d'opdoende landen, wel versien, onder het gesach vanden E. Abel Janssen Tasman die anno 1639, met den Commandeur Mathijs Quast salr bij Oosten Japan geweest, ende tot deze ontdeckingh seer genegen is, jtem vooraengetogen Pilooth Majior Frans Visscher, mitsgaders de schippers Gerrit Janssen, ende Jde T'Jercksen, dat beide wel g'experimenteerde seeluyden werden bevonden, ende den Coopman Isaack Gilsemans die vande seevaart, als het uijttejckenen der landen, redelijcke kennisse heeft, ende sodanige bequame stierluyden, als gemelten Tasman sal weten uijt te vinden, ordinerende deselve, als voren geprobeert, eerst van hier naer Mauritius te seijlen, ende wanneer daer wel ververscht sijn, omtrent half October aenstaende, nae de Suijd te steecken, tot op de breete van 52 off uijtterlijck 54 graden, om de landen die bij dese hoogte off eerder comen te ontmoeten, oostwaerts aen te ontdecken, op behoorlijcke breete ende lenghte te leggen, ende alles t' observeeren, wat tot die emportante vojagie vereijcht, sonder zuijdlijker als de 54 graden te loopen, schoon daer geen lant ontmoeten, seijlende voorts tot de langhte van Nova Guinea ende d'Eijlanden Salomonis ofte wat oostelijker, om t' onderstaen, off tusschen die landen, 't land van d'Eendracht ende t' onbekende Suijdland geen passagie nade grote Suijd Zee is, keerende alsoovoorts, nae gedane ondersoekinghen bij Oosten en Noorden Salomons Eijlanden ende Nova Guinea door d' Enghte omtrent Gilolo na de Suijt, om mede t' onder vinden off d' ontdeckte West Cust van Nova Guinea aen 't lant van d' Eendracht vast, ofte met canalen en doorgangen affgescheijden is, loopende voorts langhs die geheele onbekende Noort Cust, tot op 21 graden, bij Willems rivier, om van daer in de maent Junij ofte Julij des toekomende jaers, met t' Ooster moesson door de Straet Sunda herwaerts te keeren.

Den E. Justus Schouten, extraordinaris Raad van Indiën, werd gecommitteerd om met advijs van deselve, een goede jnstructie te concipieren,

ende die tegens aengetogen schepen gereed sijn, in desen Rade nader t' examineren, beveelende wijders den E. Cornelis van der Lijn vorengemelt in vooraengetogen Suijtlants vaerders, boven t' gene selfs nodigh hebben, ende tot preuve sal gaen, voor 't Eijlant Mauritius te schepen sodanige nootwendigheden, als den Commandeur Adriaen van der Stel, met d'fluijt d'Eendracht op 26 Julij passado hier gearriveert, is eijsschende.

.
Int Casteel Batavia, datum als voren, geteijckent

Antonio Van Diemen.	Salomon Sweers.
Cornelis Van der Lijn.	Cornelis Witsen.
Joan Maetsuijcker.	Pieter Boreel ende
Justus Schouten.	Pieter Mestdagh, <i>Secretaris.</i>

BIJLAGE E.

Instructie voor den schipper commandeur Abel Jansen Tasman, den stuurman majior Franchoijs Jacobsen Visscher, ende den Raedt vant schip Heemskerck, en fluijt de Zeehaen, gedestineert tot de ontdeckingh vant onbekende en gevonden Zuijldlant, de Zuijt Oostcust van Nova Gunea, mitsgaders d'eijlanden daer omtrent gelegen.

t' Is kennelijck dat voor hondert en vijftich jaren, maer omtrent een derde deel des aert-cloots (gedeelt in Europa, Asia en Africa) bekend sijn geweest, en dat de coningen van Castilien en Portugal (Ferdinandus Catholicus en don Emanuel) t' onbekende deel der aerde gemeijnelijcken America ofte nieuwe werelt genaemt, (en bij de wereltschrijvers in Noort en Zuijd America gedeelt) door de seer vermaerde Zeehelden Christopher Columbus en Americus Vesputius (t' hunnen onsterffelijcken loff) hebben doen ontdecken, gelijk mede omtrent den selven tijt, d'onbevaren custen en eijlanden van Africa, en Oost India door den befaemden Vasco de Gama en andere Portugiese capiteijnen eerst beseijlt geworden sijn. Wat onwaardeerlijke rijckdommen, proffijtelijcke commercien, nuttelijcke traffijcquen, voortreffelijcke heerschappijen, groote macht en mogentheden, de gemelte coningen hare coninghrijcken en croonen door dese ontdeckinge en desselfs gevolg hebben toegebracht, mitsgaders ontelbare blinde heijdenen tot het heijlsaem licht der Christelijcke religie gecomen sijn,

is bij d' ervaerne mede wel bekend, en bij alle verstandige ten hoogsten prijselijck geacht, gevoughelijck andere Europische princen tot t' ontdekken van veel Noordersche landen ten exempel gedient.

Evenwel nochtans is tot nochtot bij geen Christen coningen, princen, noch republijcquen, serieus getracht het resterende onbekende deel des aard-cloots (dat int zuiden gelegen, en vermoedelijck bijna soo groot, als d'oude ofte nieuwe werelt is) tijdelijck te ontdekken, onaengesien met goede redenen te achten is, daerinne veel treffelijcke en vruchtbare landen gelegen sijn, als wesende onder de coude, getemperde en heete sonas, daer nootwendigh veel bevolckte plaetsen, onder t' soete klimaat en toegeneijghden hemel moeten sijn, en dewijle in veel landen, bij noorden den equinoc-tiael (onder de latitudo van 15 tot 40 graden) gelegen, veel rijke mijnen, en andere schatten gevonden worden, soo is ontwijffelijck, diergelijcke vruchtbare en rijke landen mede besuiden den Equator gelegen sijn, twelcke de gout en silverrijcke provincien van Peru, Chilij, Monomotapa ofte Soffala (alle besuiden den Evenaar gelegen) als clare exemplaren ver-toonen en bewijsen. sulcx seeckerlijck te hoopen is, dat de costen en moei-jten, die int ontdekken van soo grooten deel des werelts moesten werden gedaen, met gewisse vruchten van gewin, en onsterffelijcke fame vergolden connen werden.

Dit dan soo sijnde, en dat geen Europische Colonie bequaemer tot dese seer apparente ontdeckinge, als de stadt Batavia (gelijck een middelpunt vant bekende en onbekende Orientaelse India) gelegen is, soo bennen de H^{ren} generaels Jan Pietersen Coen, ende Henrick Brouwer (onse voor-saten) ten tijde haerer regeringe wel genegen geweest, besendingh tot ont-deckinh van de onbekende Zuiderlanden te doen, 't welck door noodi-ger voijagies verhindert is, gelijck mede staende ons gouvernement daar-toe seer hebben g'inclineert, werdende dese saecke vande H^{ren} onse prin-cipalen mede als seer nuttelijck gerecommandeert. Soo ist dat wij in Rade van India overslagh van 's Comp.^s presente navale macht gemaect, en bevonden hebben, dat sonder vercortinh van importanter (t' sij oorloghs ofte handels) besendingen, bequamelijck twee handige scheepen connen afgesteecken werden, en dienvolgens geresolveert, de langh getrachte ont-deckinh vant onbekende Zuidtlandt niet langer uijt te stellen, maer een-mael bij der hant te nemen, ende t'schip Heemskerk met de fluijt de Zee-haen, (van alle nootwendigheden wel versien) daertoe te gebruijcken, en dat ondert beleijt van uwe persoonen, die daertoe als bequaem en welge-

negen, hebben gecommiteert met vertrouwen dese emportante reijse met goet beleiht, noodige couragie en vereijste pasientie, wel en voorsichtelijck bestieren sult, soo als t' uwer wedercomste voor ons, ten contentemente, sult meenen te verantwoorden.

Van de verscheijde manieren, ons op 't ontdecken vant Suijdlant, bij ervaren pilooten schriftelijck voorgestelt, sullen in desen geen extentie doen, maer ons tot derselver hierbij gevoeghde copien refereeren, daer gijlieden u bij gelegentheden van dienen cunt, en sal 't volgende u als de beste maniere tot een regel en instructie dienen, nochtans met sulcken verstande, sulcx t'allen tijde nae eijsch van tijt, plaetsen en gelegentheijt, met advies van rade sult mogen corrigeren, soo en als den dienst van de Compe tot t'erlangen van ons desseijn vereijsschen sal, t' welck u vertrouwt beleiht en experientie bevolen laten.

U. L. sullen dan op morgen vroegh naer gedane monsteringh gesamentelijck onder zeijl gaan, ende Straet Sunda opt spoedighste poogen uijt te comen, stellende cours om haestigh inde Zuïdooste passaedwint te geraecken, waermede Uwen wegh Westwaert nae 't eijland Mauritius (loopende Dieo Rodrigos int gesichte) nemen sult, en binnen de Zuïd Oosterhaven voor t' fort Fredrick Henrick ankeren, wanneer onse neffensgaende brieven, met de ingescheepte goederen voor dat eijlandt aenden commandeur Adriaen van der Stel behandigen, en uwe schepen van water, brandhout, en ververschingh wel en spoedigh provideren sult, maer geen langer tijt als 14 a 16 dagen, ofte uijterlijcken tot den 12 ofte 15^{en} Octob. daermede toebrengen, versorgende t' scheepsvolck in dien tijt wel ververscht, en geduyrigh alleen met versche spijs gevoedt werden, waer toe aen den commandeur van der Stel, de noodige orders gegeven hebben, u naer vermogen behulpigh wesen, en des noodigh t' jagen van wilde gedierten toe laten sal.

Als boven geroert, sullen U. L. na becomen gerieff vant nootwendige omtrent half October, ofte wat vroeger, van Mauritius t'zeijl gaan, stellende cours met de passaet-wint ten naesten bij Zuïdwaert op, soo hoogh als weer en wint gedoogen sal, tot dat omtrent de Zuïtbreedte van 36 a 38 graden, buijten de Oostelijck passaet de variable winden vernemen sult, waermede altijt den besten bough, om Zuïdwaerts te comen, voorwenden moet, tot dat in de Westelijcke passaet-wint comt, daermede ten naesten bij, om de Zuïd sult zeijlen, soo lange dat t' onbekende Zuïdtlant ontmoet, ofte tot de breedte van 52 a 54 graden incluijs. Ende bij aldien op sulcken hoogte geen landt ontdeckt, salt den cours recht Oost aen stellen,

en soo lange seijlen tot de langhte vant Oostejnde van Nova Gunea, ofte wel vande eijlanden Salomonis, gelegen in longitudo van omtrent 220 graden, ofte tot dat lant bejegenen mocht; sulcx geschiedende, 't zij int begin, ofte als Oostelijcker zijt geseijlt, sult bij de ontdeckende cust ofte eijlanden, volgens desselffs streckigh Oostwaert (als geseijt) aenzeilen.

Alle landen, eijlanden, hoecken, bochten, inwijcken, baijen, rivieren, drooghten, bancken, sanden, revieren, clippen en rudsen &a, die bejegenen, en passeeren sult, moeten u. l. perfect carteren, en beschrijven, als mede d'opdoeninge en gedaente, wel affteijkenen tot welcken eijnde u een teijckenaer medegegeven wert; mede wel sorghvuldigh noterende, op wat hoochte ofte breete, hoedanige streckinge en distantie, de custen, eijlanden, capen, hoofden ofte hoecken, baeijen en rivieren, vanden anderen gelegen sijn, wat kennelijcke bergen, als mercken, heuvelen, boomen, off gebouwen (waeraen men die mach kennen) daarop te sien sijn, mede wat diepten en ondiepten van gronden, blinde clippen, afschietende reven aen de hoecken, sullen gelegen wesen. Hoe en op wat mercken die bequaemelijk te schuwen sijn. Items off de gronden hard, scharp, weeck, vlack, opgaende, ofte steijl sijn, off men die opt loot magh aandoen, ofte niet, op wat mercken men de beste ancker plaetsen in rheedden en baijen vint. Hoe de gaten en rivieren instrecken, en te beseijlen sijn, wat winden in die gewesten wajien, hoe de stroomen loopen, off ebbe en vloedt hun na de maen of winden reguleeren, wat veranderingh van moesson, regen en drooghte bevindt. Voorders neerstelijck observerende en noterende, daer ervaren stuerluijden op te letten staet, en in toecomende tot t'bevaren van de ontdeckte landen dienstigh wesen can. Den bequaemen tijt des jaers, als t' somerweder, lange dagen, en corte nachten, sullen tot de voorgenomen ontdeckingh en waernemingh van alle d'aengetogen saecken, seer dienstigh sijn, weshalven nergens tijt versuijmen, noch onnoodich consumeren moet, maer het beste vanden somer en goet weder gebruijcken, wanneer soo wel bij nacht als dagh sult connen voortseijlen, t'welcke int corten der dagen, en bij donckere maenen, om alles int gesicht te krijgen soo niet geschieden can, over sulcx daer aen, om spoedigh en in corten tijt veel t'ontdecken, ten hoogsten gelegen is.

Als boven gemelt, sullen u. l. t'ontmoetende landt, Oostwaerts aen ontdecken, ofte geen land bejegenende den Oosten cours tot de lenghte van Nieuw Guinea, ofte Salomons eijlanden vervolgen, ten ware u. l. met rijpen overlegh bequaemer vinden mochten, maer tot de langhte van t'oostejnde

des bekenden Zuydlants, ofte d'eijlanden van St. Pieter en Francoijs te zeijlen, ende alsdan Uwens cours recht noorden aenstellende, deselve int gesicht loopen, vervolgende van daer de Cust Oostwaerts om t'ontdecken hoe verre die streckt, ende off dit ontdeckte Zuydlant aen Nova Guinea omtrent Caep Keerweer vast is, ofte wel dat met canalen ofte doorgangen vanden anderen gesepareert sij, als wanneer de Noordcust, met t'passeren van een der canalen, tot aen Willems rivier, westwaert aen gevoeghlijk ontdeckt conde werden; maer dewijle waerschijnlijk te vermoeden is, die landen sonder scheidigh aeneen palen, en onsecker sij, off desselfs Zuydcust, door Noortooste streckigh, ende t'gemoeten vande oostelijcke passaat wint tot Nova Guinea, soude connen vervolgen, en alsoo lichtelijk genootsaect sijn, ten dien eijnde de westelijcke winden zuydwaerts te gaen vinden, ofte andersints westwaerts langs 't landt van d'Eendracht, nae Batavia te keeren, soo meijnen wij d'eerste voorgestelde maniere beter te sijn, namentlijk t' seijlen tot de langhte van Nova Guinea ofte d'eijlanden Salomonis, om de Oost.

Wij seggen dan (als bovengemelt) onse meeninge te wesen (bij aldien gij lieden op de Zuyjderbreete van 48, 52 a 54 graden int zeijlen Oostwaerts aen geen landt ontmoet,) t'selve niet suijdelijker soecken, maer den Oosten cours vervolgen sult, tot de langhte van de Oostcant van Nova Guinea en bij goet vinden des Raets, van daer d'eijlanden Salomonis ofte noch 100, 150 a 200 mijlen Oostelijcker om te beter van een doorgangh uijt d'Indische inde Zuydsee verseeckert te wesen, en den wegh te prepareren, om na desen gevoeghlijk een corte passagie nae Chilij te vinden.

Met d'aengewesen cours op de lenghte van Salomons eijlanden ofte 100 a 200 mijlen Oostelijcker gecomen wesende, ende met de Zuydooste passaed-wint, op een westen cours deselve ontdecken, anders bij Zuiden ofte Noorden d'eijlanden (bij soo verre eijlanden sijn) na d'oostcust van Nova Guinea en daer langs, Noort ende Westwaert connen seijlen, tot omtrent t'eijlandt Gijlolo, alwaer niet twijffelen eenige canalen ofte doorgangen na de Zuyt ontdecken sullen, om dewelcke bequaem en nuttelijk te passeren, sult trachten in de twijffel maent April daeromtrent te wesen, om met de veranderlijcke winden, binnen door (ist doenlijk) bij Oosten Ceram en d'eijlanden Cauwer, Queij en Arou na Caep de Keerweer te comen, t'welcke voor 't stijff doorblasen vant Ooste mousson, dient te geschieden, anders soudet moeijten om de Zuyt soo oostelijck te becomen, onderworpen wesen.

Wanneer nu den hoeck Keer-Weer (gelegen op 18 graden) aen boort gecregen hebt moet de cust van dat landt, tot aen Wilms rivier (op 21 graden aen t' Eendraghts landt gelegen) westwaerts met de Zuid Ooste passaet wint (volgens desselfs streckingh) langhs geseijlt werden, observerende, beschrijvende ende noterende t' gunt hiervoren opt ontdekken van d'onbekende Zuytlandt aangewesen is, insonderleijck wel neerstigh en ten rechten besichtigen, off tusschen Nova Guinea en t' landt van d'Eendracht, namentlijck d'aengetogen plaetsen, kaep Keer Weer en Willems rivier geen canalen ofte doorgangen om de Zuyt vernemen cont, waaraen seer veel, om spoedigh in de Zuidzee te comen gelegen is. Wat instructie A^o 1636 den Commander Gerrit Pool tot t'ontdecken van dit onbekent geweste was verleent, cont bij desselfs copia sien, waervan u bij occasie dienen moght.

Van Willems rivier, daer verhoopen omtrent de maent Meij ofte Junij des aenstaenden jaers sult wesen, moeten u. l. hunnen cours midden opt eijlandt Java aenstellen, om met t'ooste moesson langhs desselfs Zuidcust te zeijlen, en gevoeghlijck tusschen den Westhouck van dat landt ende Prince eijlanden binnen de straet Sunda na Batavia comen.

Om op geen onbekende landen drooghten off clippen te zeijlen, en d' ongelucken van dien, sooveel in 's menschen vermogen is, voor te comen, sullen u. l. gestadigh wel doen uijkijcken, ende een redelijcke premio stellen, voor de gene die eerst onbekende landen off schadelijcke ondiepten ziet, en verneemt en is dit sooveel als noodigh hebben geacht u. l. van de courssen ende zeijlagie, tot ontdekkingh der onbekende Zuyderlanden te instrueren; t'gunt meerder vereijsschen en voorvallen mocht, sullen aen u goet beleiht, zeemans ervaringh, ende dispositie des raedts deffereren.

Voortgaende dan tot andere saecken, die op Uwe te doene reijse vlijtigh waer te nemen, en te achtervolgen hebt, soo blijven u. l. gerecommandeert bij t'ontdecken van landen, ter gelegender tijt ende plaetse, nu en dan ten ancker te comen, altijt soeckende en kiesende bequame baijen ofte rheaden, daer met t'minste perijckel leggen condit, waertoe de twee medegaende tinganghs seer dienstigh sullen sijn, insonderheijt tot ontdekken van baijen, drooghten, havens en rivieren, &a als omtrent Nova Guinea en t'landt van d'Eendracht, off inde Zuydooste passaetwint op vreedige zeen gecomen zijt.

Groote omsichtigheijt sal t'aller plaetsen int landen met cleijn vaertuygh dienen gebruijckt, alsoo apparent is, de Zuyderlanden met seer rouwe wilde

menschen gepeupleert sijn, waeromme altijd wel gewapend en voorsichtigh op hoede moet wesen, want in alle deelen des werelts, bij experientie bevonden is, geen barbare menschen te vertrouwen sijn, vermits zij lieden gemeijnelijck opinieren, dat de lieden die hun soo bovenmaten vreemt ende onverwacht verschijnen alleen comen om hare landen in te nemen, 't welck (mits sorgeloosheit en licht vertrouwen) menigen trouwloosen moort int ontdecken van America veroorsaect heeft. Ten welcken aensien de barbare menschen die rescontreren en ter spraecke comen mocht, wel en minnelijck bejegenen sult, cleijne affronten van dieverije, ofte andersints, die aen d'onse mochten begaen, sult ongemerckt laten passeren, om door t'straffen hun geen afkeer van ons te doen hebben, maer met thoonen van goede minen, t'onswaerts trecken, opdat te beter vernemen moght, van wat gelegentheden zij lieden en hare landen sijn, ende off daer ijets nnttelijx te halen off te verrechten is.

Van de gelegentheit der landen, wat vruchten en bestiael daer zij, hoedanige timmeragie van huisen, t' fatsoen en wesen der inwoonderen, haer cleedingh, wapenen, zeden, manieren, spijs, erneringh, religie, regieringe, oorloge ende andere merckwaardige saecken meer, jnsonderheit ofte goet ofte boosaerdig sijn, sult nae toelatingh des tijts, wel poogen te vernemen, hun verthoonende diversche monsters vande goederen, ten dien eijnde medegegeven, om te onderstaen wat waren ende materialen zij hebben, en hoedanige van de onse weder begeeren, alle t'welcke scherpelijck aenmercken, wel afteijckenen en correct beschrijven sult, houdende ten dien eijnde een breet, ende wel g'extendeert journael, daer alle uwe rescontren perfectelijck in aengeteijckent werden, om daer mede op u wederkeeren, behoorlijck rapport aen ons te connen doen.

Soo eenigh landt gepeupleert met civiele menschen (als niet apparent) op doet, sult daarvan meer staet, als vande wilde barbaren maecken, trachtende met d'overigheden en onderdanen in gespreck en kennisse te comen, hun informerende, daer om te negotieren comt, verthoonende de monsters van de waren, ten dien eijnde mede gegeven, als bij facture sult connen sien, wel lettende waervan estime maecken, en tot wat goederen meest genegen sijn, insonderheit naspeurende wat waren bij haer sijn, insgelijcx nae gout en silver, en oft bij hun in waerdige achttingh is, u gelatende daer nae niet graegh te wesen, om hun lieden van desselfs waerdije oncundigh te houden, en soo gout ofte silver in eenige mangelingh mochten presenteren, moet u houden off die spetie niet estimeerde, verthoonende copier,

spialter en loot, even off di mineralen bij ons van meerder waerdijewaren.

Alle insolentie en moetwil vant scheeps-volck tegen d'ontdeckte natien, sult voorsichtelijck prevenieren, en versorgen hun geen overlant in hare huijsen, thuijnen, vaertuigh, middelen ofte vrouwen & a wert aengedaen. Insgelijcx geen inwoonders tegen hunne wille uijt haer landt vervoeren, maer soo eenige weijnige vrijwilligh daertoe genegen sijn, mocht die alsdan wel herwaerts brengen.

Bij aldien op dese reijse eenige rijcke en voor de compie proffijtelijcke landen, eijlanden, ofte passagies werden ontdeckt, soo sullen int rescompereren van gedane moeijten en arbeit, tegen de beleiders en alle t'wel dragende scheepsvolck niet ondancckaer sijn, maer met soodanige premium vereeren als bevinden sullen haer gedaene diensten te meriteren, daerop U altsamen te verlaten hebt.

De schepen sijn met 110 cloecke coppen gemant, namentlijck Heemskerck met 60 ende Zeehaen met 50, mitsgaders van alle noodige provisie voor twaalf en van rijs voor achtien maanden ge victualeert; laet daarvan t'ordinarie rantsoen van 2 vlees en een spekdagh ter weecke, en 1½ mutsien arrack des daeghs, ordentlijck uijtdeelen en alles wel mesnagieren; stercken aracq gaet in ijder schip twee leggers, om in de coude tot des volcks gesontheit soberlijck uijt te deelen, maer insonderheit dient t'versch water seer gemesnagieert opdat daer van in geen nootwendige behoeften vervalt, en om t'selve te soecken, in uwe reijse niet verachttert off vruchteloos en onverrechter saecken te keeren, genootsaecht wert.

En opdat de vojagie volgens dese instructie en onse goede intentie wel mach gereguleert en voltrocken werden, goede ordre onder t'volck onderhouden, recht ende justitie conform de generalen artikelbrieff geadministreert en voorders ten meesten dienste vande Compie gedaen en verrecht mach werden, t'gunt op soo periculeusen en langhduijrigen reijse voorvallen en verreijsschen mocht, soo hebben den E. Abel Janssen Tasman tot commandeur van beijde de schepen gestelt, denselven bij desen autoriserende om de vlagge op Heemskerck van de groote stenge te voeren, den Raet te beroepen, continueel daerinne presideren. Oversulcx gelasten en gebieden aen alle officieren en matroosen, niemant uijtgesondert, die op de schepen Heemskerck en Zeehaen bescheijden sijn, den gemelten Abel Tasman voor haren commandeur en opperhoofd t'erkennen, respectereen, en gehoorsamen, mitsgaders in alle voorvallende gelegtheden, met goeden raet en vlijtigen dienst, tot voorderingh der vojage

gie en ontdeckinge der onbekende landen te adsisteren als vigilante en getrouwe dienaeren betaempt, en gelijk voor ons int keeren meent te verantwoorden.

Den Raedt van dese schepen sal uijt de volgende persoonen bestaen, namentlijk :

den Commandeur Abel Janssen Tasman, continueel presis,
 den schipper IJde t'Jercxen op Heemskerck,
 den piloot majoor Francois Jacobsen op de,
 den schipper Gerrit Jansen }
 den coopman Isaack Gilsemans } op de Zeehaen,
 den ondercoopman Abraham Coomans, op Heemskerck, die mede als
 secretaris wesen sal,
 den opperstierman Henrick . . . 1) op de Zeehaen.

Bij desen Raet sullen alle voorvallende saecken tot bevoorderingh deser vojagie en uijtvoeringh onser ordre beleijt ende afgehandelt werden, sulende den commandeur bij steekingh twee stemmen hebben, doch in saecken van justitie sullen d'hooghbootslieden mede geroepen werden, als d'ordre onser principalen dicteert, maer in saecken die de zeevaart als courssen ende t' ontdekken van de landen & aengaen, sal den stierman majoor Francoijs Jacobsen de tweede stem occuperen, en desselfs advijsen in behoerlijke achtinge genomen werden, wesende dese reijse met sijne communicatie geconcipeert; d'onderstierlieden sullen dan mede geroepen werden, en adviserende stemmen hebben, die den commandeur colligeren, en met de meeste stemmen sluijten sal, versorgende alle resolutien terstont geregistreert, geteekent, en ten dienste van de Compie wel uijtgevoert werden.

Bij overlijden vanden Commandeur Tasman (dat Godt verhoede) sal den schipper IJde T'Jercksen in desselfs plaetse succederen, en in alle manieren conform dese instructie als sijn voorsaet gebieden, en gehoorsaemt werden.

Soo haest in zee gecomen zijt, sult om wel bij den anderen te blijven, met advijs des raedts een goeden zeijnbrieff concipieren, daer tot volvoeren van ons concept ten hooghsten aengelegen is, en dient daerinne mede gedacht, soo door storm (dat Godt verhoede) van een quaemt te versteecken, hoe weder bequaemlijkst bij den anderen geraecken mocht.

Tot besluijt deser instructie sullen u. l. den zegen des alregeerders toe-

1) Pietersen; zie Journ. dd. 4 Oct.

wenschen, dien bidden uwe persoonen met mannelijcke couragie, tot volvoeringe der voorgenomen ontdeckinge te begenadigen, en behouden te laten keeren, tot verbreijdinge zijner glorie, reputatie des vaderlants, Comps^s dienst en u. l. aller onsterfelijcke eere.

Int casteel Batavia den 13^{en} Augusti A^o 1642.

Ende was onderteeckent Antonio van Diemen, Cornelis vander Lijn, Joan Maetsuijcker, Justus Schouten, Salomon Sweers, Cornelis Witsen, ende Pieter Boreel.

Alle t'vastelandt en eijlanden die ontdekken, aendoen en betreden sult, moeten u. l. voor de Ho : Mo : H^{ren} Staten Generaal als Souveraine vande geunieerde proventien in possessie nemen, t'welcke in onbewoonde landen, off die geen heer en hebben door t'oprechten van een steen ter gedencknisse, ofte planten onser prince vlagge, tot waren eigendom geschieden can, want sulcke landen den vinder en innemer met recht behooren. Maer in gepeupleerde landen, ofte die ontwijffelijck heeren hebben, sal int nemen der besittinge ende eigendom, t'consent des volcx ofte conings noodigh wesen, dat door minnelijck bewegen met t'presenteren van een boomken geplant in weijnigh aerde, 't gemeen oprechten van een steen, ofte t'stellen van de prince-vlagge ter memorie hunner vrijwillige submissie, ofte onderworpinge dient te geschieden, allen t'welcken u. l. perfectelijck in u journael aenteijckenen sult, met nominatie vande persoonen die present zullen wesen, om in toecomende tijden onse republijcke te connen dienen.

Actum Batavia, datum ut supra; onderstont: Wt den naem van d E. Heer Gouv^r Generaal en Raden van India ende was onderteijckent
Justus Schouten.

Register vande pampieren den schipper Commandr. Abel Janssen Tasman (gedestineert tot ontdeckingh vant Zuytlandt) ter hant gestelt.

- N°. 1. Instructie voor gemelten commandeur.
„ 2. Bedenckingh van schipper Marten Gerritsen Vries, over d'ontdeckingh vant Zuytlant. 1)

1) Niet meer aanwezig.

- N°. 3. Descriptie nopende deselve ontdeckingh van den Stierman Ma-
ijor Francoijs Jacobsen. 1)
- „ 4. Remonstrantie van den selven op die eijgen materie. 2)
- „ 5. Spaense beschrijvingh van Nova Guinea ende Salomons eijlan-
den. 2)
- „ 6. Copie Instructie voor den commandeur Gerrit Pool tot opdoe-
ningh vanden onbekende landen bij Oosten Banda ende t'Zuijt-
land. 3)
- „ 7. Vocabulair eeniger woorden van de talen der eijlanden Salomo-
nis, Nova Guinea ende d'omleggende eijlanden.
- „ 8. Facture van Heemskerck ende Zeehaens ladingh. 4)
- „ 9. Inventaris van d'Heemskerck. 2)
- „ 10. D^o. van de Zeehaen. 2)

BIJLAGE F.

Missive van Gouverneur-Generaal en Raden aan de Heeren XVII.

Edele Erntfeste Wijse Voorsienige ende seer bescheidene Heeren.

.

Emmer soo seer als U. Ed. sijn genegen tot d'ontdeckingh van onbekende landen; om sulcx te ondernemen, gebreken geen wackere schippers ende cloecke stuerluijden, veel minder provisie God loff ende alle nootwendigheden, tot diergelijcke voijagies, maer wel volck, principelijck bequame jachten ende fluijten. Echter hebben ons g'evertueert, ende d'ontdeckingh vant onbekende als gevonden Zuijtlant, de Zuijt ende Oost Custe van Nova Guinea, mitsgaders d'eijlanden daer omtrent gelegen, int werck gestelt ende sijn tot dien eijnde als geseijt, t'jacht Heemskercken ende t'fluijtschip de Zeehaen 14 Augustj passato, onder t'beleijt vanden schipper commandeur Abel Jansen Tasman, Frans Jacobszoon alias Visscher, als piloot majior, de schippers Yde t'Jercksen, ende Gerrit Janszoon, nevens cloecke stierluijden, gemant met 110 coppen, van victualie versien voor 12 ende van rijs voor 18 maenden, nae t'eijlandt Mauritius genavigeert, omme van daer, nae wel ververst van water ende brandhout sijn versien, 12 a 15 October, omme de Zuijt te steecken, tot inde Westelijcke passat gecomen sijn, als wanneer g'ordonneert blijven, noch al om de Zuijt te loopen, tot

1) Bijlage H. 2) Niet meer aanwezig. 3) Besproken in de Inleiding. 4) Bijlage G.

t'onbekende Zuijtlant gemoeten; ende t'selve, off andere landeren, tot op de breete van 52 off 54 graden niet vernemende, den cours dan oost te doen, tot de lenghte vant Oostejnde van Nova Guinea, off d'eijlanden Salomonis inde longetude van omtrent 220 graden gelegen, off tot landt gemoeten, als wanneer bij d'ontdeckte Cust off eijlanden, volgens derselver streckingh, Oost, als geseijt aensejlen sullen. Ten waren d'ontdeckers nae rijp overlegh, bequamer oordeelden, maer tot de lenghte vant Oostejnde des bekenden Zuijtcusts off St. Pieter ende Francoijs eijlanden te seijlen, ende dat landt om de Noort te vervolgen Oostwaerts, omme t'ontdecken hoe verre dat streckt, ende off t'selve aen Nova Guinea, omtrent Caep Keer Weer, vast ofte met canalen off doorgangen gesepareert is, als wanneer de Noortcuste, met het passeren een der Canalen tot aen Willems rivier westwaerts genoegelijck sal t'ontdecken wesen.

Maer dewijle waarschijnlijk te vermoeden is, die landen vast aenden anderen; also wanneer daer veel inconvenienten ende obstakelen te gemoeten sijn, breeder in onse instructie aengewesen, sijn inde selve van gevoelen, d'eerste voorgestelde maniere ende cours, namentlijck t'seijlen tot de lenghte van Nova Guinea off d'eijlanden Salomonis om d'Oost ende soo ingevalle op de Zuijder breete van 48, 52 ende 54 graden int zeijlen Oostwaerts aen, geen landt bejegenen, is den Raedt in consideratie gelaten 100 à 150 tot 200 mijlen Oostelijcker als de Salomonis te seijlen omme te beter van een doorgangh uijt d'Indische in de Zuijtzee versekert te wesen, ende den wegh te prepareren, omme na desen gevoeghlijck een corte passagie van hier nae Chilj te vinden, daer bijnae niet aen getwijffelt wert, ende een emportante saecke, van groote profijten voor de Compie sal wesen.

De voornaemste puncten d'ontdeckers in mandato gegeven aldus aengewesen sijnde, sullen die saecke hier niet breeder extendeeren, maer t'overige, namentlijck wat geduyrend' de vojagie ende int keeren, t'observeren, mitsgaders hoe hun ontrent d'inwoonderen te gedragen hebben, item wat goederen, coopmanschappen, mineralen &a omme te beter ende grondiger te bespeuren, t'gene bij dese onbekende zuijternatie getrocken zij, ende haere landen voortbrengen, dese schepen mede gegeven, ende wes meer is, aen onse instructie, ende andere nevengaende beschrijvingen noopende voorschreven ontdeckingh, den Commandeur ende Raet deser schepen ter hant gestelt, gedragen, vertrouwende int resumeren derselver contentement nemen sult, ende met ons den Almogenden omme goets succes bidden, ten eijnde dese besendingh strecken magh tot voorderingh,

ende vermeerderingh van Godes gemeente, bekeeringh van vele blinde heijdenen, proffijt vande participanten, respect onses vaderlants, ende int bijzonder tot eere vande ontdeckers, die bij goede uijtcomste met eerlijcke schenckagie ende advancement toegeseijt hebben te beloonen.

Aende passagie ende corte vojagie omme van hier in Chilij te geraecken, wort schier niet gedubiteert; de seeckerheijt staet ons niet t'behouden keeren deser uitsettingh te vernemen. Soo sijnde, dat God geve, sal voor de Compe^e vrij wat groots met de Chilesen connen worden verricht, ende door deselve passagie van den Castiliaan in West India alsdaer minstaen denckt, groote buijt te becomen wesen. UEd. gelieven dit project in consideratie te nemen, ende ons daerop van advijs te dienen, alsoo niet wel g'informeert sijn, off t'octroij vande West Indische Compe^e sich over Chilij extendeert, ende UEd. ingevolge wij, van hier uijt crachte van gemelte octroij, niet vermogen souden, plaets in Chilij te begrijpen, ende handel te stabileren. Ondertusschen sullen bij goet succes geen occasie versuijmen, passagie gevonden sijnde, besendingh tot een preuve derwaerts t'ondernemen, opdat kennisse krijgen wat in dat groot vermaert Chilij ten besten van de Compe^e te doen zij, daertoe dan bequaem vaertuigh van noode is, ende daeromme als meer andere saecken, d'equipagie vooreerst soo veel niet besneden, als UEd. sustineren, door 't cesseren vanden oorloge met den Portugees behoort te connen geschieden. Ende mandeert ons in dese gelegentheijt ten nauwsten t'overleggen met hoeveel schepen den handel over gantsch India can waergenomen worden, daerop seggen dat UEd. desaengaande anno passato specialijck sijn gedient ende aengewesen, waer, ende hoe de schepen vande Compe^e tot voorderingh van d'ordinarij commercie in quantité ende qualité g'emploijeert worden; nu doen daerbij, tot heden, omme gemelten handel wel waer te nemen meer schepen te cort als over sijn gecomen, dat ons tot ontdeckingh van onbekende landen, opsoeckingh van nieuwe negotie, daer als geseijt noch veel in te voorderen sij, veel comt te mancqueren, waerover daerinne tot ons leetwesen, weinig off niet is connen verricht worden. Sulcx dat beslujtend'equipagie voor eerst niet dient besneden, maer veel eerder met ondiepgaende weerbare jachten, fluijten ende cleene jachten, vergroot.

Lijste van UEd. navale macht gaat bij desen, daeruijt wel sullen connen colligeren, off ongefondeerden eijsch doen, eenelijck seggen ten aensien dat met den Portugeesch in vrede sijn, (edoch den goeden God weet, off van duijre sal wesen) de versochte cloecke oorlogschepen voor eerst wel connen

derven, ende ten aensien de besetting van Goa comt te cesseren, hebben onse petitie gelijk wel vernemen sult na advenant besneden, temeer treffelijcker als oijt voor desen, dit jaer van UEd. sijn gesecondeert.

.....
Geschreven in U.Ed: Casteel Batavia desen 12^{en} December A^o 1642.

U.Ed: g'affectioneerde vrunden ende trouwschuldige dienaeren, den gouverneur generaal ende Raden van India,

Antonio Van Diemen.

Anth. Caen.

Cornelis Vander Lijn.

Joan Maetsuijcker.

J. Schouten.

Salomon Sweers. 1642.

Cornelis Witsen.

BIJLAGE G.

Lading-lijst der schepen „Heemskerck” en „Zeehaen”.

Voiage naert Zuydland aent comtoir Batavia f 2965.16.12 voor naervolgende goederen ende coopmanschappen als andersints, door ordre van dEd: Heer Generaal ende Raden van India gescheept ende geladen int jacht Heemskerck en de fluijt Zeehaen, gaende op heden van hier, overt eijland Mauritius naert Zuydland, geconsigneert in handen van den schipper commandeur Abel Janssen Tasman, omme bij ontdekkingh van Zuyder ofte Oosterlanden door denselven tot een preuve aldaer ten meesten dienste vande generaele Compie gebeneficeert te worden, ende t'sijner tijt daarvan behoorlijk bewijs, rekeningh ende reliqua te doen, sijnde alles gepackt, g'assorteert ende costende als per factuij boeck int largo iste sien, te weten.

Intjacht Heemskerck (onder cognossement vanden schipper Ide Tjercks Holleman) t naervolgende :

4 ps. gecouleurde lakenen langh samen 110 ^{1/2} el a 5 ^{3/4} gl. d'el	comt f	635. 7. 8
5 ps. zijde patholen	n n	45.—
10 ps. gecouleurde armosijnen	n n	51.—
4 ps. roode bethilles	n n	30.—
4 ps. guinees lijnwaet	n n	24.—
10 ps. golcondase dekens	n n	22.—
10 groene chinese cangans	n n	22.15
500 chinese spiegelstjes	n n	65.—

50 catti chinese corael	comt f	63.15
1 picol wasch	n n	56.02
2 picol peper	n n	51.—
20 boeckspiegels a 2 gl.	n n	40.—
50 slechte messen	n n	21. 7. 2
19 ⌘ olijphantstanden	n n	19.—
2 pampieren clatergout	n n	20.—
200 ⌘ allerhande iser	n n	24.—
$\frac{5}{8}$ r ^a swaerte goud in een goude coubangh	n n	20.14. 6
50 ⌘ Hollants stael	n n	17.10
50 ⌘ sandelhout	n n	18. 9.12
4 witte smalle baftas	n n	20.—
4 garen taffechelas	n n	16.—
1 picol suijcker	n n	14. 0. 8
25 ⌘ thin	n n	11. 3. 2
50 ⌘ spialuter	n n	11. 3. 2
25 ps. gesorteerde isere pannen	n n	11. 9. 8
20 ⌘ giroffel naegelen	n n	10.—
200 ps. houte chinese cammekens	n n	10. 4
50 parranghs	} a 12 ps. per reael	n n 21. 7. 2
50 bijltges		
1 picol cassia lingua	n n	7.13
4 ⌘ schiltpatshoorn	n n	4.16
2 ps. caliturs hout	n n	4. 4
50 ⌘ looth	n n	4.—
50 chinese naelden	n n	3. 8
4 blauwe chelas	n n	16.16
20 enckelde tapechindes	n n	15.—
4 Sarassen leij de Coutchin	n n	14.—
4 breede Zuratse chits	n n	12.—
4 poulangobars	n n	8. 8
10 pampieren chinees gouddraet	n n	1.19
10 ⌘ foelij	n n	2.10
$\frac{5}{8}$ r ^a silver in een coupon	n n	1.11.14
10 ⌘ notemuscaten	n n	1.—
50 ⌘ allerhande koper in een mantje diveersche neurenburgerij in 1 d ^o .	}	n n —
50 ⌘ sappanhout		
50 ⌘ ebbenhout		
100 pr. diveersche sorteringh porceleijn	}	n n —
1 groot koper becken		
3 ps. peerlen		

f 1470. 4

Int fluijtschip de Zeehaen (onder cognossement vanden coopman Isaacq
Gilsemans ende schipper Gerrit Janssen van Leijden) 't volgende:

4 ps. lakenen langh samen 114 $\frac{3}{4}$ el a 5 $\frac{1}{4}$	comt f	659 16. 4
500 ps. chinese spiegelgens	n n	65.—
50 catti cleene chinese corael	n n	63.15
1 picol wasch	n n	56. 2
2 picol peper a 10 r ^a de picol	n n	51.—

10 gecouleerde armosijnen	comt f	51.—
5 ps. zijde patholen	" "	45.—
20 boeckspiegels	" "	40.—
4 roode bethilles	" "	30.—
4 guinese lijnwater	" "	24.—
10 chinese cangans	" "	22.15
10 golcondasche dekens	" "	22.—
4 witte ende swarte smalle baftas	" "	20.—
4 taffachelas gingam	" "	16.—
4 blauwe chelas	" "	16.16
20 enckelde tapechindes	" "	15.—
4 Sarasser leij de Coutchin	" "	14.—
4 breede Zuratse chits	" "	12.—
4 poulangobars	" "	8. 8
200 f allerhande iser	" "	24.—
50 slechte messen	" "	21. 7. 2
20 f oliphantstanden	" "	20.—
2 pampieren clatergout	" "	20.—
50 parrangs	} a 12 ps. per réael	" "
50 bijtges		
50 f sandelhout	" "	18. 9.12
50 f hollants stael	" "	17.10
1 picot poijer suiCKER	" "	14. 8
25 gesorteerde isere pannen	" "	11. 9. 8
25 f thin	" "	11. 3. 2
50 f spialter	" "	11. 3. 2
200 houte cammekens	" "	10. 4
20 f giroffel nagelen	" "	10.—
1 picol cassia lingua	" "	7.13
2 ps. caliturs hout	" "	4. 4
5000 chinese naelden	" "	3.18
4 f schilpatshoorn	" "	4.16
50 f looth	" "	4.—
10 f foelij	" "	2.10
10 f notenmuscaten	" "	1.—
10 pampieren gouddraed	" "	1.19
$\frac{5}{8}$ r ^a swaerte goud	" "	20.14.06
$\frac{5}{8}$ r ^a swaerte silver in een coupan	" "	1.11.14
50 f allerhande copen in een mande	" "	—
50 f sappanhout	" "	—
50 f ebbenhout	" "	—
100 ps. diverse sche sorteering fijne ende grove porceleijn	" "	—
3 ps. paerlen	" "	—

f 1495.12.12

Sa bedraecht t'cargasoen p Heemskerk ende Zeehaen na 't Zuytlandt
f 2965.16.12.

BIJLAGE II.

Beschrijvinge noopende het ontdekken vant Suijtlant.

Eerstelijck dunkt ons gevoehlijcxt te wesen dat men van Battavia behoorde te vertrecken, omtrent half Augustus ofte ten langsten primo September om verscheijden redenen, eensdeels om het principaelste van de somertijt ende lange dagen int ontdekken te gebruijcken alsoo ons onbekent is, wat voorvallende saecken, die ons tijt vercorten conden, soudén moogen rescontreeren.

Voorstel
vande ont-
deckingh
uijt Batt.^a
over Mauri-
tius, Zuijd
ende Oost-
waert aen.

Ten tweeden om aan het eijlandt Mauritius provisie van water, brandhout als andersints te doen alwaer ten minsten met goede voorspoet tot aldaar een maent van doen hebbende, alsmede het liggen aldaer omtrent 15 a 20 dagen, hiermede gaet de zon bezuijden de linie ende is de bequaemste tijt, om met de son ons naer de zuijt te vervoegen tot op 52 a 54 graden. Hiermede is de tijt tot int eerste van November verstreken, als wanneer men aldaer om de Zuijd, de langste dagen begint te krijgen, beneffens het beste weer, oock somtijts noordelijcke winden, derhalven bequaemst soo om spoedichst om de Zuijd te comen als om ontdekkinghe van landen te doen alsoo men die tijt dach ende nacht vrij hartich mach voortseijlen, daer men ter contrarije ter tijde vande corte dagen, des nachts niet sonder vreese is, oock mede veel stormen is onderworpen, met hagel, sneeu ende coude &a.

Maer in dien tijt voor seijt van alhier vertreckende soo heeft men 3 a 3½ maenden tijd om die ontdekkinge nu alles perfectelijcq te becomen soo van groote rievieren, inbochten, clippen, drooghten, sanden, banken ende diepten beneffens gelegentheijt vande inwoonderen, wat goet aldaer valt ende ten anderen vertiert kan worden dat altsamen tijt vereijst, alsoo alsulcke menschen seer schouw, rouw ende wilt zijn derhalven swaerlijcq in corten tijt connen bevredicht worden.

Nu op dito voorschreven hoochte van 52 tot 54 graden gecomen zijnde, ende noch geen landt ontmoetende soude men als in de voorgaande geschriften sijnnen cours vereijst oost aan te stellen soo lange tot ontmoetinge van landt ofte tot de langte van de oostcant Nova Guinea ende alsdan noorden ten westen aengaen om Nova-Guinea aen boort te loopen.

Ten anderen men soude naer gelieven soo vard omde oost connen loopen, tot dat men de eijlanden van Salomones, noorden van hem hadde

doende alsdan sijnnen cours noorden, om ditto eijlanden te ontdekken, cont haer om haere versprijdinghe qualijcq missen; dit dunct ons wel de bequaemste manier van doen.

Niet twijfelende ofte inde eijlanden van Salomonis sal vrij wat vreemts geopenbaert worden, coomende de wederom reijse bij noorden Nova Guinea langs ende soo voorts bij Cheram laeut tusschen Nova Guinea ende Cheram door naer Banda ofte Amboina.

Verder soude men meerder ontdeckinge cannon doen uit het vaderlandt seijllende tot aen de Caep de bonne Esperance, ende van daer t' seijlgaende hem terstondt naer de Zuijdt vervoegen tot op de 54 graden voorschreven, ofte dat men landt quame te sien op sulken manier soude men de ontdeckinge wel 500 mijlen westelijcker beginnen om als dan als voorverhaelt Oost aen, soo geen landt ontmoeten, tot de langte van de eijlanden Salomonis te seijlen.

Compt vande ontdeckingh uijt Europa over Capo de goede hoope oostwaerts.

Wij sullen alhier nog een ander manier voorstellen aengaende het ontdekken vant Zuijdlandt uijt het vaderlandt seijllende om dito eijlandt noch 7 a 800 mijlen varder te ontdekken.

Vooreerst coomende uijt het vaderlandt, nemende sijnen cours naar Brasil inde Baije de todos los Sanctus ofte rio Janeiro, om aldaer wel te ververschen ende provisie te doen van alle behouftigheden, loopende alsdan naer de straet Lameer, doende de Oostzijde te weten het Staten landt aan boordt het welcq een hooch, dobbelt gehackelt lant is, altijd met snee bedeckt ende alsoo men aldaer geen weste winden gebrecq hebbende kan men gevoeglijcq langs het Staten landt Oostwaert aen seijlen, soo soude men perfect coomen te weten hoe vard dito Staten landt was streckende.

Om de ontdeckingh uijt Nederlandt over Brazil vande straet Lemaire Oostwaerts te doen.

Seijlende alsoo voort met ditto Ooste Cours soo lange tot de langte vande eijlanden Salomonis, soo doende soude men alle de gantsche onbekende provintien van Beach bekent krijgen ende alweder de voorige passagie bij noorden Nova Guinea om in Amboina ofte Banda connen arriveeren.

Nu om voorder het zuijdlandt voorschreven te ontdekken, tusschen ende vande eijlanden Salomonis om de Oost naar de straet la Meer, dit en soude mijns oordeels tegenwoordigh niet connen te wege gebracht werden.

Aenwijsinge tot de ontdeckinge uijt Chilizand'eylanden Salomonis tot de straet le Maire.

Om van de west te coomen, soudende reijsen te langh ende te swaer vallen oock mede en kan het om de Westelijcke winden vande Oost door de straet la Meer niet geschieden.

Maar soo de Nederlanders eenige goede vervarsch plaets op de kust van Chijlij bewoonden, als daer is Conseption ofte Chilleweij, soo soude men uijt Chijlij connen equipereen loopende in de passaet wint op de Zuijder breete van 12 tot 15 graden op welcke breete de eijlanden Salomonis in onse gemeene gelooven gestelt sijn, soolange opde voorseijde breete om de west tot dat men de eijlanden Salomonis int gesicht crijcht off de langte becomt, volgens op den Globum geteijckent; soo men in al sulcken gevalle aldaer eenige verversinge becoomen conde, was dies te beter; nu van dito eijlanden Salomonis most men sijn best doen om naer de Zuijdt te geraecken in de weste winden, alwaert tot op 50 graden ofte tot dat men landt ontmoet.

Seijllende alsdan met dese westelijcke wint weder om de Oost tot de straet la Meer ofte de oude straat van Maggellaen, soo doende sal men het zuijder gedeelte van de wereltrantom dien ganschen cloot connen ontdekken, ende vinden het geene datter is, het sij dan landt, zee ofte ijsbergen, alles wat Godt aldaer verordent heeft; behalven noch de noord cant, vant tegenwoordige bekende Zuijderlandt teweeten van de 22 graden suijder breete, ofte Willems rivier gelegen meest suiijden ende noorden, vant middel-landt van Java, tot de Valsche hoecq gelegen Oost Zuijd oost vant eijlandt Arnoy 1) 60 mijlen.

Voorstel
omt landt
tusschen
Nova Gui-
nea ende d'
Eendracht's
landt t'ont-
decken.

Nu soude ons noch ontbreecken als voorschreven vande hoecq op 22 graden suiijden vant middel-landt van Java tot de valsche hoecq, gelegen 60 mijlen Oost Zuijd Oost vant Zuijderlandt van Aru onder de suijder breete van 8 graeden 10 minuijten, doch dit maect alhier een groote bocht ende is voor dezen ten deele ontdeekt geweest Anno 1623 den 24 april tot 17 graden tot de Staten rivier, doch resteert nog vrij wat veel tot den hoecq gelegen op 22 graden alsoo het landt van daer meest West ende West ten suiijden is streckende.

Om nu door wat manier men hetzelve resterende perfect soudon connen carteeran alsmede eenigh onperfecte plaetsen voorder te recht brengen, soude wel vereijschen inde maand Meert van Banda ofte Amboina naar de Oost tot Aru t' seijl te gaen ende van het suiject eindt van Aru, sijnnen cours Oost Zuijd oost aen te stellen om in April bij de Valsche hoecq te komen, omdat in dese maendt de wint begint te weijffelen, dat men alsdan bequaemelijck op het loodt soo naar de wal mach coomen als tijt ende gelehentheit sal connen lijdén. Het is naert schrijven vande voorige

1) Aroe.

ontdeckers aldaer seer vlack waeter, soodat men, als den wind nogh hart uijt den westen blaest, om reden dat het met de weste wint een lager wal is veel perijckel is, maer in April aldaer arriverende souden mijns oordeels geen swaricheijt hebben te verwachten; t' selve soude sonder groot ver- leth connen geschieden, alsoo dito ontdeckers commende aen ofte langs het suijslant tot op 22 graden breete om de west, connen de cust van Java op de Zuijd zijde aendoen ende alsoo op Battavia in de maent van Junius of Julius bequamelijck arriveren.

Gestelt int Casteel Battavia desen 22 Janij, 1642
was onderteijckent

Franchoijs Jacobsen.

BIJLAGE I.

Extract uit het Dagregister van het „Casteel Batavia”.

Woensdagh den 13 Augusti 1642.

T'schip Heemskerck ende de fluijt de Zeehaen, volgens resolutie van primo deses, over t'eijlant Mauritius, naer d'onbekende Suijd ende ooster landen gedestineert, alsnu tot vertrek gereet, de provisien, noodlijckheden, ende wat tot dese ontdeckingh meer gebreeckt, mitsgaders het noodwendige voor Mauritius selfs gescheept, item daer toe oock vaerdigh sijnde d'instructie bij den E. Justus Schouten, Extraordinaris Raet van Indien, voorde ontdeckers tot die voijagie geconcipeert, van gelijcken de missive aenden Commandeur Adriaen vander Stel op gemelt eijlant, door den Secretaris deser vergaderingh nae de punten bijden Gouverneur generael opgegeven behoorlijck g'extendeert, mitsgaders tot d'een ende d'ander, d'voordere gerequireerde pampieren oock gereed, in desen Rade g'examineert, ende alles met onse teeckeningh becraghtight wesende, soo is eendrachtelijck verstaen, gemelte ontdeckers mergen vroegh nae gedane monsteringh, in godes name, onder seijl te laten gaen, om haren cours van hier naar Mauritius ende van daer omde Suijt te stellen. Des werden den E. Schouten ende Secretaris voormelt, gecommiteert, om den E. Abel Janssen Tasman, als Commandeur over dese twee schepen, aen boort t'authoriseren, ende met eenen aen d'officieren als t'gemeene volck int generaal toeseggingh te doen, dat hun gesamentlijck voor d'opseijlingh

van emportante landen, ofte dienstige passagies t' harer wedercomste eerlijcke recognitie toevoegen sullen.

.....
 Aldus geresolveert ende g'arresteert int Casteel
 Batavia, dato alsvoren,
 getekent

Antonio Van Diemen.
 Cornelis Vander Lijn.
 Joan Maetsuijcker.
 Justus Schouten.
 Salomon Sweers.
 Cornelis Witsen.
 Pieter Boreel ende
 Pieter Mestdagh, Secretaris.

BIJLAGE J.

Extract uit het Dagregister van het „Casteel Batavia”.

Vrijdagh XIX^{de} Junij A^o XVI^cXLIII.

Op 15^{en} stanti (God loff) hier weder ter rheeде gecoomen sijnde, den commandeur Abel Janszoon Tasman met 't jacht Heemskerck ende de fluijt den Zeehaen 14 Augustij A^o Pass^o van hier over 't eijland Mauritius uijtgesonden tot het opseijlen ende ontdecken vande onbekende Zuijder en Oosterlanden, bewysende bij hun gehouden journaelen ende gedaene bestecken, int' seijlen oostwaerts aen alwaer de wind gants crachtich ende de zee soo hol bevonden, dat niet geraeden achten meer na de Zuijd te steecken, maer allenskens opgeseyden cours noordelijker afftewycken, tot op de 44 graden breete ende 167 graden lengte, alwaer den 24 November passado opgedaen ende ontmoet hebben seecker groot land van buiten met eylanden beseth ende 't selve Antonij van Diemens land genaemt, sonder te weten hoe verre t'hem omde Noord west ofte Noord oost is streckende, ofte yemand van't land te spreken, synde daer maer bij suiiden langs ende soovoorts geseijlt tot de lengte van 189 graden, alwaer op de breete van 43 tot 35 graden den 13^{en} December hebben aengeseijlt ende opgedaen noch seecker groot land, bij hun het Staten landt genaempt,

waervan het volcq boosaerdich ende moortdadigh bethoonden te wese vermits in seeckeren groote baj met veel gemande prauwen aenquame., een onser vaertuijchjes de wech afsneden ende daer vier man met houten geweer in omhals brachten ende noch een quetsten die aen boort quam swemmen, welck land sich op de 35 graden breete ende 192° lengte na de Zuyt ontviel, ingevolge een doorgangh uijt d'Indise inde Zuydzee gevonden, sulcx dat oock vast gestelt wert, daer op den paralel, alwaer den westen passaeet wind is waeijende, een bequame passagie naer de goudrijcke custe van Chili te wesen, sijnde van daer Noord oost waert over steeckende voorts te lande gecoomen op de breete van 21 en lengte van 205 graden, aen seeckere volckrijcke eylanden die geciviliseert ende seer minnelijcq scheenen te weesen, gevende hun acces tot het land ende versch water, mitsgaders sooveel verversinge als noodich hadden, keerende van daer voorts westelijcq, bejegenden in passant noch eenige eylanden ende droochten, die seeckerlijck presumeren van de insulis Salomonis te wesen en van daer voorts al cruijssende tot de 5 en 4 graden, dat de custe van Nova Guinea aen boort hebben gekregen ende daer bij noorden langs tot tussen de Westhouc van dit land ende t'eyland Gilolo Zuytwaerts de Noortcuste van Ceram aengeseijlt, ende soo wijders door de Strate van Buton alsvooren herwaerts gecoomen sijn, ende alsoo wij bij d' instructie, aen gemelten Commandeur Tasman ende synnen raed medegegeven, toegeseijt ende belooft hebben, bij aldien op dese reijse eenige rijcke ende voor de Compe profitelycke landen, eylanden ofte dienstige passagies wierden ontdeckt, de beleyders en 't gemeene scheepsvolcq voor extra ordinaire gedaene moeijte ende naersticheijt 't haerder wedercomste met een goet præmium versien souden, soo is dan, alhoewel daer in effecte noch geen ryckdommen ofte saecken van profijit maer alleen d' aengetogen landen ende passagie van goede apparentie sijn ontdeckt, welckers waere gelegentheijt bij nader ondersoucq sal moeten opgedaen werden, echter eendrachtelijck verstaen, de gemelte ontdeckers tot supplement onser toeseinghing om d'aengetogen redenen wegen d'E. Compie te vereeren als namentlick den commandeur, schippers, coopluijden, stierluijden tot boekhouder incluijs elcq met twee en voorts het gemeene scheepsvolc een maand gagie, waervoor hun yder op haer loopende reequeninge tot laste van de Compie sullen doen crediteren ende de novo weder belasten voor de gemelte vereenigingh die hun in contant sal gewerden.

.

Aldus gedaen ende geresolveert int casteel Batavia
datum ut ante, geteekent

Antonio Van Diemen.

Cornelis Vander Lijn.

Joan Maetsuijcker.

Justus Schouten.

Salomon Sweers en

Pieter Mestdagh, Secretaris.

BIJLAGE K.

Missive van Gouverneur-Generaal en Raden aan de Heeren XVII.

Edele Erntfeste wijze, voorsienighe en seer bescheijdene Heeren.

.

Wt onse jongste advijsen, sullen UEd: verstaen hebben equipagie tot ontdeckingh vant bekende als onbekende Zuijdlant, onderleijt, mitsgaders wat d'overhoofden op die voyagie in mandate gegeven hadden. t'Jacht Heemskerck ende t' fluijtschip de Zeehaen, daertoe onder 't commando van den schipper commandeur Abel Tasman gesonden, sijn den 15^{en} Junij passado tusschen Halemachera ende Nova Guinea door 't gat off passagie van Maba langs Ceram, ende de Strate Bouton behouden te deser rhede gekeert, hebbende op de vojagie 10 man van sieckte verlooren, behalven noch vier door de wilden aent Staten land dood geslagen. Verscheijde nieuwe landen ende eijlanden sijn om de Zuijt ontdeckt, mitsgaders, soo gesustineert werd, een open passagie tot de Zuijd zee, om in Chili te comen, gevonden. De particulariteijten op dese reijse voorgevallen hier t'extenderen, soude te langh vallen, oock onnodigh, dewijle int Batavisch verbael onder 15 Junij alles langh ende breed word aengetogen, gelijk dat tot nader openingh U.Ed. mede toe comen, de dagregisters van den voorsijden Tasman ende piloot majoor Francois Jacobsen Visscher, daer bij de winden, courssen, streckingh van landen, gedaente der volckeren etc. pertinent aangewesen werd, ende afgetekend sijn. Echter hebben gemarkueert, gemelten Commandeur tot ondersoeck vande gelegentheden, gestalte ende nature der opgedane landen en volckeren niet al te grooten

devoir aengewent, maer ten principalen noch alles voor een curieuser successeur opengelaten heeft. Soo blijkt mede dat vant' eijland Mauritius sijden aengeseijlt, tot de hooghte van 49 graden geen land bejegend hebben, maer van daer oostelijck aen lopende, bij zijden 't Zuidland eijntelijck in de Zuijt zee sijn gecomen. Off nu opdie lenghte voorts passagie nae Chilij ende Peru sij, gelijk d'ontdeckers vastelijck sustineren, gaet soo vast niet, alsoo, ingevalle eenige graden zijdelijcker gelopen waren, nog wel land mochten bejegen hebben, selfs 't Staten land (bij hem soodanigh genoemt) dat bij zijden hadden laten leggen, ende sigh wel strecken conde tot aende Straet le Maire, mitsgaders dan wijder noch vele mijlen oostelijcker. Dit is gissingh, ende can van onbekende saecken niets vast gestelt worden.

Desen allen niet tegenstaende bleven nae 't arrivement der aengetogen ontdeckers van voornemen, de voijagie in October passado met een propre macht van schepen, jachten en volck te doen hernemen, de passagie nae Chilij te vervolgen, in alliantie ende handel met de Chilees te comen, ende door Godes hulpe t' eijland Chilij-Waij de Spangiaerden afhandig te maken, ende ons aldaer gevest mitsgaders en passant eenen goeden buijt in Zuijzee gehaelt te hebben, 't welk nae alle apparentie goed succes ende tot groot profijt vande Compie uyt te vallen stond. Maer onse consepten sijn door malignatie der Portugesen hier te lande (daermede genootsaecht werden den oorloge te continueren, ende, omme Comp^s recht te maintenir, onse force tegens hun te gebruicken, als op sijn plaets naeder sullen aenwijzen) verhindert en gestut. Ondertusschen bewerckt den moedigen Portugees hier te lande sijn eijgen bederff, ende den Castiliaen overtreffelijcken dienst, dat hem in de Zuijtzee ende elders voor dees tijd moeten ongemolesteert laten. Buijten dit incident was apparent, d'Heer Generael Brouwer (soo voor sijn E: niet reet waren geweest) omtrent Chily gerescontreert hadden, dat te weder zijde onverwachte bejegeninge soude sijn gevallen. Noch sijn al van voornemen tegen September ende October toecomende (bij aldien des Comp^s constitutie sulcx gedooght) de saecke te hervatten, gewapender hand, nevens getrocken coopmanschappen nae Chily te tenderen, tenware UEd. ons 't contrarie manderden, ende dat uijt crachte vant West Indische Octroij derwaerts niet vermogen te navigeren, 't welck in Meert off April aenstaende te gemoet sien. In allen gevalle word tegen die tijd de nader ontdeckingh deser Zuijder landen ernstig bijderhant genomen, blijvende in vaste hope noch iets profitabels op te

doen. Ende omme ondertusschen niet ledigh te wesen, nemen voor d^o Tasman, ende piloot Frans Visscher met 2 jachten omtrent Februarij over Banda nade Noord Custe van Nova Guinea te schicken, ende dat land van Cabo Keerweer op 17 graden breete, voorts westelijck aen t'ontdecken, omme te vernemen, off t'bekende Zuijd land daeraen vast is, of wel gese-
pareert, dat in de voordere te doene opsoeckingh groot licht sal geven.
t'Succes word UEd: 't sijner tijd bekend gemaectt.

.....
Geschreven in UEd. Casteel Batavia den 22
Dec. 1643

Antonio van Diemen.
Anth. Caen.
Cornelis vander Lijn.
Joan Maetsuijcker.
J. Schouten.
Salomon Sweers.

BIJLAGE L.

Extract uit het Dagregister van het „Casteel Batavia”.

Woensdagh 13 January 1644.

.....
Noch overslach gemaect hebbende, vande beseijdinge, die ons tot vor-
deringh vanden handel als maintenuie desselfs in corten meer te doen staen
ende de vereijchte scheeps gelegtheden daartoe noodigh als present bij
der handt, mitsgaders ondervindende dat buijten het wel waernemen van
't een ende 't ander eenichsints machtigh sijn twee a drie jachten tot het
besoucken van nieuwe landen ende voordeelen te connen afsteeken, en-
de hiertoe lange genegen geweest sijnde, omme te onderstaen ofte de cust
van Nova Guinea ende t'onbekende Zuijdtlandt aenden anderen vast, dan
off hetselve met caenaelen gesepareert sij, gelijkq onse predecresseurs al in
den jare 1606, 17, 23 en 27 mitsgaders wij staende onse regeeringh anno
1636 met de jachten Cl. Amsterdam ende Wesel onder het gesagh vanden
commandeur Gerrit Thomasz Pool derwaerts besendingh hebben gedaen,

maer door verscheijde intervallen van 't een noch t' ander tot dese tijd geen sekerheijt becomen; item om noch te mogen weten off het nieuwe Van Diemens landt door den schipper commandeur Abel Jansz. Tasman met t'jacht Heemskercken ende de fluijt de Zeehaen in November anno 1642 int zijden opgedaen met dese twee groote landen ofte een derselver gemeen off afgescheiden is; item wat onbekende eijlanden tusschen Nova Guinea ende t' Zuytlandt meer gelegen, mitsgaders wat schatten, voordeelen, profitable negotie ofte bequame doorgangen daar voor de generale Compie tot verbreidingh ende verbeteringh van haeren staet hier te lande te vinden sijn: soo is dan om de aengetogen redenen ende consideratien eenstemmigh geresolveert ende g'arresteert, tot nader ende perfecte ontdekkinge, mitsgaders waere ondervindingh vant geene voor int corte aengetogen hebben van hier aff te steecken ende wel versien uijt te setten de jachten Limmen, Zeemeeuw ende t'quel de Bracq, twelke tot dese gelegentheijt seer dienstig geacht worden ende het beleidt vandien te bevelen aen den schipper commandeur Abel Jansz. Tasman vooren gemelt, g'assisteert met den schipper en piloot maijoor Francois Jacobsz. Visscher ende meer bequame stierluijden, doende deselven haeren coers nemen over Macasser, om daer en passant te brengen ende aen lant te setten den oppercoopman Adriaen van Zuidwijck . . . , nevens sijn geselschap ende cargasoen, om daer volgens jaerlijkse gewoonte ende contract, met den Coningh van Macasser A^o 1632 gemaect, tot September aenstaende te resideren, en sien watter omme gaet, gevende daervan met d^o jachten advijs aenden gouverneur Gerrard Demmer in Amboina, van waer dan wijders tot bevorderingh der aengetogen ontdekkingh haren wegh over Banda nae de Custe van Nova Guinea ende soo voorts opt Zuylandt sullen nemen, mitsgaders tegens Junij off Julij aenstaende door de Strate Sunda weder op Batavia maecken te wesen. Den E. Justus Schouten, extraordinarijs raed deser vergaderingh, wert gecommiteert om met advijs ende communicatie van aengetogen schipper commandeur Tasman en piloot major Visser, de noodige instructie voor deselve tot dese vojagie in te stellen, en ons deselve dan te verthoonen, om die nae welbevindingh te mogen approberen en hun daermede soo haest doenlijck te depecheren; den E. directeur-generaal Cornelis van der Lijn wert gelast het cargasoen, dat geoerden Suidwijck voor Macassar noodigh heeft, met desselfs advijs te ramen ende [in] 't jacht Limmen off te schepen, mitsgaders t' gene hem tot instructie dient voorgesteld te concipieeren

Aldus gedaen en gearresteert int Casteel Batavia
datum als voren; was geteeckent

Antonio Van Diemen.	Justus Schouten.
Cornelis Van der Lijn.	Salomon Sweers.
Joan Maetsuijcker.	Pieter Mestdagh, <i>Secretaris</i> .

BIJLAGE M.

Instructie voor den Schipper Commandeur Abel Jansen Tasman, den Schipper Pilot Mayoor Frans Jacobsz Visscher en den Raet van de Jachten Limmen, Zee-Meeuw ende t' Quel de Brack, gestedineert tot nader ondeckinge van Nova Guinea, en de onbekende Custen van de ondeckte Oost en Suijder landen mitsgaders de Canalen en Eijlanden, daer door en ontrent gepresumeert.

Hoe tot vergrotingh, vermeerderingh en verbeteringh van de Nederlandsche Oost-Indische Compies Stant en Commerciën in Orienten op d'expresse bevelen van de Heeren Maijoores, bij de successive regenten van Indiae, diversche malen ijverlijck is getracht, het grote landt van Nova Guinea, en andere onbekende Oost en Suijder landen tijdelijck t' ontdekken, is ul. door gehouden discourssen en communicatie van Journalen, Caerten en geschriften ten principale wel bekend, namentlijck dat vier verscheiden voijages, met sober Succes tot dese begeerde ondeckinge sijn gedaen, waarvan

D' eerste reijse in den Jare 1606, door ordre van den President Jan Willemz Verschoor, (die toen ter tijt des Comp^s Negotie tot Bantham diri-geerde,) met 't Jacht 't Duijffken ondernomen is, 't welck de Eijlanden van Keij en Arouw in passant besocht, de onbekende Zuijt en West Custen van Nova Guinea, omtrent 220 mijlen van 5 tot 13³/₄ graden Zuijderbreete, ondeckt en alleen bevonden heeft, dat grote lantten meerendele woest, en sommige plaetsen van wilde, wreede-swarte-barbarische menschen bewoont te sijn, die eenige van onse matrosen dootgeslagen hebben, soo dat de ware gelegentheit van 't lant, en watter vallen ofte begeert wesen mocht niet vernemen condē, maer door gebreck van vivres, als andere nootwendigheden, van de begonnen ondeckinge te rugge sijn gekeert, en den uijtersten hoeck van 't ondeckte lant op 13³/₄ graden Suijder breete, met den naam van Caep Keer-Weer in haar Caert bekend gemaekt.

De tweede vojagie met seecker Jacht in den Jare 1617, onder 't beleyt van den fiscael d'Edel, met weijnich vrucht gedaen, van welcx beiegingh en ondervindingh tegenwoordich (mits 't verlies van de Journaele aantiejckeninge) geen seeckere cuntschap te vinden is.

Sedert is de vorder ondeckinge van de onbekende oost en suijderlanden, door gebreck van overige schepen, tot den Jaere 1623 suspensgebleven, maer is interum int Jaer 1619 't schip t' Wapen van Amsterdam (Banda int derwaerts varen voorbij drijvende) aen de zuijtcust van Nova Guinea geraeckt, daermede eenige van desselfs volk dootgeslagen sijn van de barbare inwoonders, en oversulcx geene seekere cuntschap van 's lants gelegenheijt vernomen, gelijk mede middelerwijle, in den Jare 1616, 1618, 1619 en 1622 de west custe van het grote onbekende Zuijlaent van 35 tot 22 graden bij de uit 't vaderlant comende schepen d' Eendracht, Mauritius, Amsterdam, Dordrecht en de Leeuwin, onvoordacht ondeckt geworden is, om welcx gelegentheden nader te vernemen, den Gouverneur Generael Jan Pietersz Coen, loffelijcker gedachte, in September Anno 1622, de Jachten Haringh ende Hasewint, derwaerts hadde uijtgeset, welcke reijse door 't beiegene vant schip Mauritius en 't soecken vant schip Rotterdam verhindert wiert, waer over op zijn Ed^s ordre.

De derde vojage, om met die van de Eijlanden Keij, Arou en Tenimber nader vrientschap te maeken, mitsgaders Nova Guinea, en de Suijderlanden t' ontdekken, in de maent Januario 1623 uijt Amboina met de Jachten Pera en Arnhem (onder den Commandeur Jan Carstens) aengevangen wiert, bijde welcke alliantie met gemelte Eijlanden gemaect, Nova Guinees suijtcust nader ondeckt, den Schipper met acht personen vant Jacht Arnhem van d' Inwoonders verradelijck doot geslagen, en mits ontijdige separatie Arnhem nae t' ontdekken van de grote Eijlanden Arnhem en de Speult genoegh onvruchtel. in Amboina gekeert; maer 't Jacht Pera sijn reise vervolgende, heeft de Zuijt Cust van Nova Guinea tot aen een vlacke Jmbocht op 10 graden en van daer de Westcust van t' selve lant tot aen Caep Keer-Weer, beseijlt, van waer voorder zuijtwuert tot op 17 graden, aen Staten Rivier de Cust ondeckt, 't lant voorts westwaert sien streckende, en van daer weder nae Amboina gekeert, in welke ontdekkinge meest overal, ondiepe vlacke gronden, woeste stranden, en landen, alle sober van diversche wilde, wrede en arme brutale natien bewoont gevonden sijn en ten principaelen niet nuttelijx voor de Comp^{ie} uitgerecht. 't Journael van dese reijse is nu mede niet te vinden, doch con-

nen d' ontdeckte landen in de daarvan gemaecte caerte werden gesien.

Door 't sober succes van de gemelte derde voijagie, voornamentlijk mancquement van overige schepen, [is] het vervolch van de begonnen ondeckinge weder tot den Jare 1636 naegebleven. En Jnterum int Jaer 1627 de zuijtcust vant grote Zuijtlant bij 't schip t' Gulde Zeepaert (comende uit 't Patria) wel 250 mijlen onversiens ondeckt, gelijk mede int volgende Jaer 1628, 't selve lant aen de noortcant bij 't schip Viana (varende uijt India na Nederlant) op de zuijderbrete van 21 graden onverdacht ondeckt en omtrent 50 mijlen Custs beseijlt is, sonder dat nochtans in dese ontdeckingen, eenige sonderlinge cuntschap van dit grote lantsgelegentheden ervaren, maer alleen bevonden is, dat barre vuile Custen, groene landouwen en seer wilde swarte barbare Inwoonders heeft, gelijk aent wel bekend verseijlen van 't schip Batavia, en de daaruijt gevolchde gruwelen en elenden, genoegh gebleken, ende bij die vant Jacht Sardam, (int seijlen langs desselfs Custen, bevonden is).

Eindelijck is de vierde voijagie tot nader ondeckinge van Nova Guinea, ende d'Oost en Suijder landen in den Jare 1636, (staende ons Gouverno), met de Jachten Amsterdam en Wesel (onder beleijt van den Commandeur Gerrit Thomasz: Pool) in de maent April uit Banda aengevangen, welcke de zuijdcust van Nova Guinea, op $3\frac{1}{2}$ graden aengedaen en omtrent 60 mijlen tot op 5 graden oostwaert beseijlt hebben, alwaer den Commandeur Pool (terselver plaetse, daer den Schipper van 't Jacht Arnhem Anno 1623 dootgeslagen was) neffens noch drie personen van de Barbare inwoonders vermoort is, echter wiert de reijse onder den Coopman Pieter Pietersz vlijtelijck vervolcht, en de Eijlanden Keij, en Arouw besocht, maer alsoo doort beiegenen van seer stijve oostelijke winden, de westcust van Nova Guinea niet aenseijlen condon, hebben ten naesten zuijtwuert seijlende Aernhems ofte van Diemenslant op 11 graden wel 30 mijlen custs ondeckt, sonder oijt volck, maer wel teijckenen van roock te vernemen, voort noortwaerts keerende, hadden de onbekende Eijlanden van Timor laut en de bekende Eijlanden Tenimber, Kauwer &c. aengedaen, doch met d'Inwoonders, (die seer vreesachtigh waren) noijt in gespreck geweest, sulcx dat na drie maenden cruijsens in Julij tot Banda zijn gekeert, en niet sonderlings in dese reijse ondeckte nochte uijtgerecht, als bij haer Caert en Journael te sien en te lesen is.

Na dese slecht gesuccedeerde voijage is geen vorder besendinge tot nader ondeckinge oostwaers gedaen, maer verleden jaer d'ondeckinge van

de noch onbekende Zuider landen, ernstich onder ul. beleid hervat, ende op die remarckable voijage, het grote onbekende Staten en van Diemens lant op 35 en 43 graden zuijderbrete ontdeect, alsmede een langh gewenste passagie in de Suijtzee, waer van in desen (mits ul. volkomen cuntschap) geen relaes te extenderen nodich is.

Om van de gedane, begonne en betrachte ondeckinge van soo veel nieuwe grote landen, volgens des Comp.^s intentie en recommandatien van de Heeren onse Meesters tot volmaecten cuntschap te brengen, restert door vervolch noch t' ondersoeken, off Nova Guinea aent grote Suijtlant vast ofte met canale en tusschen gelegen Eijlanden gesepareerd zij, alsmede ofte 't nieuwe van Diemens lant, met dese twee grote landen, of een derselver gemeen ofte affgescheidten is, en wat onbekende Eijlanden tusschen Nova Guinea, en t' bekende Zuijtland gelegen mogen wesen, nawelcke ondervindinge, de nadere cuntschap van de hoedanigheden van alle de gemelte bekende en onbekende landen, met meerder bequaemheden, t'ondersoecken sullen sijn.

Alle 't bovenverhaelde wel geconsidereert, en bij overslach van 's Comps^s presente scheepsmacht, bevonden sijnde, dat sonder vercortingh van de ordinaire commercien en oorlogsexpeditien wel twee ofte drie jachten connen affgesteecken werden, soo is in rade van Jndiae geresolveert de Jachten Limmen, Zee-Meeuw en t' quel de Brack tot de voordere ondeckinge van de Oost en Zuiderlanden, uijt te setten, van alle nootwendigheden wel te versien, ende u l. t' beleid van dien te bevelen, met vertrouwen dese emportante voijagie met cloeckmoedigheijt, wackerheijt, voorsichtigheit, goet beleid, en vereischte pacientie wel bestueren sult, soo als voor ons t' uwer wedercompste, tot vernoegen sult meenen te verantwoorden.

Aenvanckelijck sullen u.l. op morgen vroegh naer gedane monsteringh gesamentlijk onder seijl gaen, en uwen cours na Macasser, Amboijna en Banda sodanich stellen, ende aldaer ten dienste van de Comp. verrichten, sulcx als bij aparte instructie bevoolen is, waer na uw int derwaerts vaeren, dan volcomen te reguleren hebt.

In Amboijna en Banda gecomen wesende, sult uwe Jachten van water, brandhout en wat meer noodich wesen mocht, ruijmelijck versien, t'scheepsvolck gedurende t'aenwesen aldaer met versche spijsse wel ververschen, en voor de reijse behoorlijk provideren, waertoe aen de Heeren Vice Gouverneurs Gerrit Demmer en Cornelis Witsen bij desen ordre geven,

sulcx uwe Instructie haer E. communiceren en in geschrifte afvoorderen sult de nader kennisse die haer E. van de landen en Eijlanden bij oosten Banda gelegen hebben mochten, insonderheijt 't Journael van den Commandeur Carstens, dat wij meijnen daer noch te vinden wesen sal, en u.l. op de reijse dienstich wesen can, doch begeeren geensints daermede eenige tijt onnuttelijck sal werden doorgebracht, maer alles opt vlijtigste soo cort te beschikken, dat int laetste van Februarij met het doorgaende weste moesson uwe reise van Banda beginnen mooght, beramende alvooren met advijs des raets (selfs int begin der reijse) een goeden zeijnbrief, daerinne mede dient gedacht, soo de Jachten door storm, ofte andere incident (dat God verhoede) van den anderen kwamen te versteecken, door wat middelen weder bequaemlijxt bij een geraecken mochten, waeraen tot geluckigh volbrengen van de voorgenomen reijse ten hoogsten gelegen is.

Na 't bevoolen verrechten in Amboijna ende Banda sullen u.l. (als gesecht) int laetste van Februarij ofte (ist doenlijck) vroeger, de geordonneerde vojagie in de name godes aenvangen, nemende uwen Cours oostwaert, door en int gesichte van de Eilanden Tenimber, Keij en Arouw na de hoeck Ture, ofte valsche Caep, gelegen op 8 graden aen de zuitcust van Nova Guinea, van waer de Cust oostwaert tot op 9 graden vervolgen, de aldaer gelegen vlacke bocht voorsichtelijck oversteecken, en ontrent het hoge Eijlant ofte Speults rivier met de Jachten reede soecken sult, mitsgaders de hoedanicheijt des lants vernemen, sendende interim 't quel de Brack voor 2 à 3 dagen bochtwaerts in, om te vernemen of binnen die groten inwijck geen doorgangh in de Suijtsee is, dat in deser voegen, ofte aent trecken van de stroom in corten kan vermerct en ervaren werden.

Van deze inbocht moeten u.l. de West Cust van Nova Guinea tot de uijterste ontdeckinge op 17 graden langer seijlen, en die voorts na desselfs streckinge, west ofte suitwaerts vervolgen, dan is te duchten in dat gewest de zuijtooste passaet wint beiegenen sult, daermede de Cust bij zuijt oostelijcke streckinge, beswaerlijck aen boort soude te houden zijn, dat echter opt alder vlijtighste dient betracht, opdat seeckerlijck ervaren werde, off dit lant van t' grote bekende Zuijtlant affgescheiden is, dat aent beiegenen van de grote langhsame dieningen, uijt den Suijtoosten wel te speuren wesen soude, in welken gevalle (ist doenelijck) soo verre om de zuijtoost, tot aen t' nieuw van Diemens lant en van daer tot d'Eijlanden St. Pieter en Francois, sult poogen te zeijlen, opdat desselfs noordelijcke streckinge ondecken, en alsoo mede van een doorgangh, tusschen 't selve, en 't be-

kende Zuytlant in de Zuytzee (dat wenschelijk ware) verseeckert wesen moght, die sodanich als presumeren en verhoopen bevonden werdende, dient int wederkeeren doort gevonden Canael, de oost Cust vant bekende Zuytlant langs gesejlt en t'selve volgens zijn streckinge westwaerts, tot aen de Witslant en Willems revier op 22 graden, vervolcht, als wanneer 't bekende Zuytlant rontom besejlt en voort grootste Eijland des Werelts ondeckt zijn soude.

Maer bij aldien (als vermoedelijk) 't lant van Nova Guinea sonder eenige canalen aent Suijtlant vast, en dienvolgens één lant is, sullen u. l. desselfs noort Cust van de 17 tot 22 graden, met de zuyt ooste passaat wint, bequamelijken langes connen zeijlen, en volcomen ondecken, van waer dan voorders uwen cours (soo 't wint en weder eenighsints gedoocht) langes 't lant van de Eendracht, tot aen Houtmans abrolhos vervolgen sult, en aldaer ter bequaemster plaetse anckeren, om te onderstaen off de kist met acht duijsent rijxdaelders, die vant verongelucte schip Batavia Anno 1629 in desselfs wrack (vermits van een metael half cartouw bevallen) gebleven, en bij die vant Jacht Sardam niet opgedoocken is, neffens 't selve stuk geschut soudet connen salveren, daer aen de Comp.^e goeden dienst geschieden soude, weshalven daerinne te vigileren, niet naerlatigh wesen moet, Insgelijx daer ontrent aent vaste lant te vernemen off de twee Nederlanders die 't lijff verbeurt hebbende bij den Commandeur Francisco Pelsert, ter selver tijt daerop geset zijn, noch int leven mochten wesen, daarvan in sulcken gevalle des lants gelegenheijt vernemen, en hun (des versoekende) passagie herwaerts geven sult, bij welcke gelegentheijt ontrent de 28 a 26 graden oock nae een bequame water- en verversch plaets soecken sult., dat voor de schepen, die uit Nederlant na India comen, een gewenschte saecken wesen soude.

Maer bij aldien den laeten tijt des jaers, en apparente stormwinden, 't seijlen tot aen Houtmans droochte niet gedoogen wilde, dat (na bevindinge) aen u. l. en des raets dispositie refereren, soo sult dienen 't overleggen off van Willems revier de cust vant Zuytlant niet weder oostwaert opzeijlen, en van de Witslant, met de zuytooste passaat, ten naesten bij oostwaert over steecken cont, om Aernhems en van Diemens landen, nader te ondecken en perfectelijck te vernemen, off dito landen, geen een en 't selfde Eijlant zijn, en wat aldaer te halen wesen mocht; mitsgaders wat andere Eijlanden tusschen Balij, Cumbava ende Timor en 't Zuytlant gelegen mogen zijn.

Dit alles met godes hulpe geluckelijcken verrecht wesende, t'welcke verhoppen voor t' uijtgaen vande maent Junij geschieden can, sullen ul. haeren coers, t' zij Houtmans abrolhos ofte van Diemens lant beseijlt, gesamentlijk na de zuijtcust van Java stellen, en daer langs door Sundas Strate tot Batavia keeren, daer wij ul. in Julij aenstaende met goed succes verwachten sullen.

Alle landen, Eijlanden, hoecken, bochten, inwijcken, baeijen, reviren, droochten, bancken, sanden, reven, clippen en rutsen, &c. die in dese ondeckinge, soo wel op de Custen van Nova Guinea en 't Suijtlant, als in den Indischen Oceaen en binnenlantse zee beiegenen en passeren sult, moeten ul. perfect carteren, en beschrijven, alsmede d' opdoeninge en gedante wel afteijckenen, tot welcken eijnde U een teijckenaer mede gegeven wert, mede wel sorchvuldigh noterende, op wat hoochte ofte brete, hoedanige streckinge, en distantie, de Custen, Eijlanden, Capen, Hooffden ofte hoecken, baeijen en reviren, van den anderen gelegen zijn, wat kennelijcke mercken als bergen, heuvelen, boomen of gebouwen (waer aen men die mach kennen) daer op te sien zijn, mede wat diepten en ondiepten van gronden, blinde clippen, afschietende reven aen de hoecken sullen gelegen wesen, hoe en op wat mercken die bequamelijck te schuwen zijn, Item off de gronden, hard, scherp, weeck, vlack opgaende, ofte steijl zijn, off men die opt loot mach aendoen ofte niet, op wat mercken men de beste anckerplaetsen in reeden en baijen vint, hoe de gaten in reviren instrecken, en te bezeijlen zijn; wat winden in die gewesten waeijen, hoe de stroomen lopen, off ebben en vloet hun nae de maen of winden reguleeren; wat veranderinge van moessun, regen en droochten bevint, vorders neerstelijck observerende en noterende, daer ervaren stuerluijden op te letten staet, en in toecomende tot t' bevaren van de ondeckte landen dienstich wesen can. Den tijt des Jaers sal mits t' corten der daegen geensints toelaten, ergens tijt versuijmt off onnodigh gecontinueert werde, maer die opt sorchvuldighste bequamelijck gebruijckt, daerom spoedich veel t' ondecken ten hoogsten aen gelegen is.

Echter om de custen van de Oost en Zuijderlanden naar eijsch wel t' ondecken, sal nodich wesen nu en dan ter gelegender tijt, en bequaemer plaetsen, ten ancker te comen, altijt soeckende en kiesende soodanige Baeijen, ofte reeden, daer met de minste perijckelen inlopen, leggen, vertrecken, en bij toevallende winden, ofte andersints bequamelijck ruijmen cunt; vooral sal int landen met u cleijn vaertuich grote sorgvuldigheijt, en

circumspecte voorsichtigheit dienen gebruijckt, vermits (als bovengemelt) diversche maelen bevonden is, dat Nova Guinea van wreede, moordadige menschen is bewoont, en onsecker blijft, met wat soorten van menschen de Zuiderlanden bevolct zijn, dat te presumeren is, geen geciviliseerde noch gepoliceerde lieden, maer rouwe, wilde, woeste barbaren sijn, waeromme altijt wel gewapent, en op hoede wesen moet, want bij experientie in alle gewesten des Aert cloots bevonden is, geene barbare natien te vertrouwen zijn, vermits gemenelijck opinieren, dat het volck, t' welck hun soo onverwacht en vrent verschijnt, alleen comen, om hare landen in te nemen, dat int ondecken van America en d' Orientaelse landen, aent verrassen en dootslaen van veel sorchlose en licht vertrouwende ondeckers, menichmal tot ruine hunner vojagies gebleecken is, om welke respecten de barbaren, die rescontreren en ter spraecke comen mocht, stadigh wel en minnelijck beiegenen sult, en cleijne affronten van diverije, ofte andersints die aen d' onse mochten plegen, ongemerct laten henen gaen, om door t' revengeren geen affkeer van ons te causeren, maer bij alle doeneelijke middelen poogen hunlieden t' uwaerts te trecken, opdat te beter en spoediger de gelegentheden van haer en hare landen vernemen mooght. Insonderheijt off daer iets nuttelijx voor de Compe te halen, brengen ofte verrichten is.

Van de gelegentheijt der landen, wat vruchten en bestiael daer zij, hoedanige timmeragie van huijsen, t' fatsoen en wesen der Inwoonderen, haer cleedingh, wapenen, seden, manieren, spijsse, erneringh, religie, regeeringe, oorloge en andere merckwaardighe saken meer, insonderheijt offse goet off boosaerdigh zijn, sult na toelatingh des tijts, wel poogen te vernemen, hun verthoonende diversche monsters van de goederen ten dien eijnde mede gegeven, om te onderstaen wat waren en materjalen zij hebben, en hoedanige van d' onse weder begeeren, alle t' welke scherpelijck aenmercken, wel affteijckenen en correct beschrijven sult. Houdende ten einde, een breet en wel geextendeert Journael, daer alle uw resconteren perfectelijck in aengeteijckent werden, om daarmede op u wederkeeren behoorlijck rapport aen ons te connen doen.

Soo eenigh lant gepopuleert met civile menschen (als niet apparent) opdoet, sult daarvan meer staet als vande wilde barbaren dienen te maecken, trachtende met d' overigheden en onderdanen in gespreck en kennisse te comen, hun informerende, daer om te negotieren comt, verthonende ordentelijck de goederen en monsters van de waren, ten dien eijnde mede

gegeven, die in beide de Jachten alsmede t'quel verdeelt gaen, als bij de facture perfectelijck aengewesen wert, monterende gesamentlijck ter somme van f 2809:12:6 waarvan d'onderkooplieden boeckjens in vereijfchter forme sullen houden, om t'zijner tijt daermede behoerlijcke reeckeninghe, bewijs ende reliqua te doen.

In 't verthonen van de gemelte goederen en monsters van waren sal ul. met de ondercooplieden wel scherpelijck letten, waer die vremde natien estime van maecken, en tot wat goederen meest genegen zijn. Insgelijx bespeuren wat coopmanschappen ofte waren zijlieden daer hebben, insonderheijt nae gout en silver, ende off dat metael bij hun in waerdige achtginge is, u gelatende, daer nae niet graegh te wesen, om hunlieden van desselfs precieuse waerdije oncundich te houden, en soo t'selve in mangelingh van uwe goederen mochten presenteren, moet u houden off die specij niet estimeerde, maer verthonen coper, spialuter, thin en loot, even off die mineralen bij ons van meerder waerdije waren. En soo ghij hen tot handeligh genegen vint, sult onse goederen, insonderheijt daer gretigh naer zijn, in sodanige estime houden, dat niet als met groot profijt vercocht off vermangelt werden, mede niet anders aennemende, als t'geene seeckerlijck weet voor de Compe proffitabel te wesen, 't welck hem selve int handelen wel wijsen sal, sullende int bijzonder nodigh wesen, van de daer sijnde raerste waren, monsters en van alle andere perfecte notitie herwaerts brengt, om te sien wat retouren van daer soude getrocken connen worden, en in toecomende daervan gedient te zijn.

Alle insolentie en moetwil van t'scheepsvolck tegen d'ondecte natien sult voorsichtelijck prevenieren en versorgen, hun op geenderleij wijze eenigen overlast in hare huijsen, tuijnen, vaertuigh, middelen, offte vrouwen &c. werde aengedaen, insgelijx geen Inwoonders tegen hunnen wille uijt haer lant vervoeren, maer soo eenige weijnige vrijwillich daertoe genegen mochten zijn, mooght die alsdan wel herwaerts brengen.

Ende dewijle wij onse intentie wegen uwe te doene vojagie in dese ten principaelen hebben gededuceert, en op alle voortevallen saecken, geen precise ordre can gegeven worden, soo sullen 't geene resteren magh, en voorkomen sal, aan uwen ijver, vigilantie, en goet beleid, neffens des raets voorsichtige dispositie bevolen laeten, met een hopent vertrouwen gijlieden in dese expeditie soodanigh vigileren sult, dat deselve tot nut van de generaele Compe succederen sal, als wanneer wij oock niet spaersaem sullen sijn, uwe gedane devoiren na merite te recompenseren; want bij aldien

op uwe reijse eenige voor de Compe^e proffijtelijcke landen, Eijlanden ofte passagies werden ondeckt, soo beloven mits desen, de beleijders en alle t' weldragende scheepsvolck met sodanigen premium te vereeren, als bevinden sullen haren gedanen goeden dienst te meriteren, sulcx ons deshalven bedancken sullen, waer op u al t'samen te verlaeten hebt, gelijk ul. mede een redelijcke premie sult stellen voor desulcke die eerst eenige onbekende landen, Eijlanden, ondiepten, clippen ofte schadelijcke vuijlen vernemen sullen, ten eijnde alle ongelucken soo veel doenelijck voorgecomen werden.

Ende op dat in toecomende ons de vruchten van de moeijsse ende costen, tot dese ondecking gedaen, niet misschien door eenige andere Europische natien, geprecipieert mogen werden, sullen ul. alomme van de landen ende Eijlanden, die beseijlt ende genen ofte barbare inwoonderen hebben, uijt den name ende van wegen de geotroijeerde Nederlantsche Compe^e met eenig bequame teijkenen, als t'zaijen van vruchten, planten van boomen, oprechten van een steen, hout, ofte anders possessie nemen; in dezelve nevens lants, ofte Comp^s Wapenen, met letters uijthouwende ofte snijdende, in wat Jaer ende tijt ijder lant beseijlt en in possessie als vooren genomen hebt, met verclaring, voornemens blijven, met d'eerste gelegenheit van hier volck derrewaerts te schicken, ende met permanente Colonien ons den eigendom nader te verseeckeren. Maer oft gebeurde (dat niet meenen) eenige landen ofte Eijlanden mocht comen te ondecken, gepoliceerde regeringe hebbende, sullen ul. met de landvooghden, ofte Regenten derselver, op t'beste dat doenelick sal wesen, trachten uijt de name als boven in contract te comen, opdracht van derselver landen, daertoe te brengen zijnde, te krijgen, ofte t'frequenteren derselver, met uijtsluijtinge van andere natien, ofte andere voordelen voor de generale Compe^e te bedingen, daer van in uwe Journalen pertinente aenteeckeninge doende, met expressie der namen en qualiteiten der gener, met dewelcke sult hebben gehandelt, om de Compe^e te dienen, daarvan 't node werden mach.

Ende opdat dese periculeuse voyagie, volgens dese instructie, en onse goede intentie, wel mach gereguleert en voltrocken, goede ordre onder 't volck onderhouden, recht en Justitie conform den generaelen artijckelbrieff geadministreert, en voorders ten meesten dienste van de Compe^e gedaen, en verricht mach werden, 't gunt op soo een periculeuse en langhduerige reijse voorvallen en vereijsschen mocht, soo hebben den E. Abel Jansen Tasman tot Commandeur van de drie Jachten, en het daer op va-

rende volck gestelt, denselven bij desen authoriserende, om de vlagge vant Jacht Limmen van de grote stenge te voeren, den raet te beroepen en continueel daerinne te presideren; belasten en gebieden dienvolgens aen alle officieren, soldaten en matrosen, niemant uijtgesondert, die op de Jachten Limmen, Zeemeeuw en t' quel de Brack bescheijden zijn, den gemelten Abel Tasman, voor haren Commandeur en Opperhoofd t' erkennen, respecteren en gehoorsamen, mitsgaders in alle voorvallende gelegtheden met goede raet en vlijtigen dienst, tot voorderingh vande voijagie en ondeckinge der geordonneerde onbekende landen, als vigilante en trouwe dienaren betaemt, behulpich te zijn, soo en gelijk ijder voor ons opt wederkeeren sal vermenen te verantwoorden.

Den raet van dese drie Jaghten zal bestaen uit de volgende personen namentl:

den Commandeur Abel Jansz Tasman, continueel preses
den schipper piloot mayoor François Jacobsz op Limmen

— Schipper Dirck Cornelis Haen }
— Coopman Isaac Gilsemans } op de Zee-meeuw

Schipper Jasper Jansz Koos, op 't quel de Brac.

Crijn Hendricksz, Stier-man op Limmen

Carsten Jeraensz, Stier-man van de Meeuw,

Cornelis Robol, Stier-man op de Brac,

En den Ondercoopman Anthonij Blauw, als Raet en Secretaris.

Bij desen breedten Raet sullen alle voorvallende saecken, tot bevoorde ringh van de voijagie, uijtvoerigh onser ordre, en t' administreren van de Justitie, beleidt, gedaen en affgehandelt werden, en den Commandeur bij steeckingh, dobbele stemme hebben, maer in saecken die de zee-vaert, en t' ondecken van landen aangaen, sullen d' onderstierluijden mede compareren en adviseerende stemmen hebben, die den Commandeur colligeren en met de meeste concluderende stemmen sluijten sal, versorgende alle resolutien terstont drie dubbel geregistreerd, geteijckent en ten dienste van de Comp^e wel uijtgevoert werden, Ende aengaende de particuliere Scheeps-raden van ijder Jacht, daerinne sullen de ondercoopliden ofte boeckhouders, en Hoochbootslieden mede geroepen werden, als d' ordre onser priscipalen dicteert.

Soo den Commandeur Tasman (dat God verhoede) quame t' overlijden, sal soodanigen persoon in desselfs plaetse succederen, als bij ons ingesloten acte is genomineert, die in allen deelen conform den inhoud deser In-

structie, even als sijn voorsaet gebieden, en soo 't betaemt gehoorsaemt werden sal.

De Jachten gaen gemant met 111 cloecke coppen, daeronder 16 soldaten en een officier, als namelijk :

Op Limmen	45 zee-volck	11 soldaten t' samen	56 coppen.
Op de Zeemeeuw	35 „	6 „	41 „
Op 't quel d' Brac	14 „		14 „

comt 94 zee-volck 17 soldaten t' samen 111 coppen.

Zijn mede van alle nodige amonitie, gereetschappen en provisien ver-
sien, en voor acht maenden ruimtelijck gevirtualieert. Laet alles wel en
behoorlijck mesnagieren, en t' ordinarij rantsoen van twee vleesch en een
speckdagh, een mutsken azijn en $\frac{1}{2}$ mutsken olij ter weecke en $1\frac{1}{2}$ muts-
ken arrac des daags ordentelijck uijt delen. Stercken arrac gaet in ijder
Jacht een legger, en 120 kannen voor de Bracq uijt de Zee-meeuw te pro-
videren, om inde coude tot des volcx gesontheit soberlijck uijt te delen,
doch dient insonderheijt 't versch water en branthout seer gemesnagieert,
onaengesien van water vaten rijckelijck versien zijt, opdat daer van in
geen nootwendige behoeften comt te vervallen en omt selve te soecken in
uwe reijse niet verachtet, off onverrichter saken te keeren genootsaect
wert, dat tot grote schade van de Comp^e (die int equiperen van dese Jach-
ten grote costen heeft gedaen) en u aller schande gedijen soude, ende
daeromme met neerstige voorsichtigheit voorgecomen dient.

'T gunt voorders op de vojagie sal dienen gedaen, sullen hier, als sijnde
ongeboorne dingen, niet instrueren, maer sulcx ul. en des raets vertrouwt
beleijt bevoolen laten; alleen recommanderen serieuselijck in alles soo-
danige voorsichtigheijt te gebruijcken, dat s' Gomp^s costelijcke schepen
en volck buijten alle vermoedelijcke perijckelen soo veel doemelijck ge-
houden werden, omt welcke te beter te versorgen wij geensints begeeren,
den Commandeur hem lichtvaerdigh van boort begeven, maer altijt in de
Jachten blijven sal, tot dat s' Comp^s dienst na t' goedvinden des raets,
t'contrarij mochten vereijschen, opdat door onbedenckelijcke quade toe-
vallen de desseijnen deser importante reijse niet verhindert werden.

Eijndelijck en tot besluit van dese Instructie, sullen ul. des albestierders
seegen toewenschen, die wij bidden uwe personen tot volvoeringh van de
voorgenomen ontdeckinge met mannelijcke couragie te begenadigen, en
verrechter saken behouden te laeten keeren, tot verbreydinge sijner glorie,

reputatie onses Vaderlants, des Comps dienst, ons contentement en u aller onsterffelijcke eere.

Int Casteel Batavia desen 29^{en} Januarij 1644, was geteekent Antonio van Diemen, Cornelis vanderLijn, Joan Maetsuijcker, Justus Schouten ende Salomon Sweerts.

Gesloten Commissie voor den Successeeur van den Com-
mandeur Abel Jansen Tasman bij afflijvigheijt.

Geconsidereert de sterfflijckheijt der menschen, en de disordren die daer uijt veel tijts door afflijvigheijt van de hoofden in Commissie gesonden, comen t'ontstaen, Ist dat wij tot doeneijckce preventie van sulcx, goedgevonden hebben t'ordineren, gelijk doen bij desen, ingevalle den schipper Commandeur Abel Jansz Tasman op dese vojagie van ondeckingh mocht comen t'overlijden, dat God verhoede, den Schipper van 't Jacht de Zee-meeuw, Dirck Cornelis Haen, in desselfs plaetse succederen, als hoeft gekent werden, ende onse Instructie aen d'Tasman gegeven voor eigen aennemen, ende vervolgen sal, sijnde dit in sulcken gevalle ten dienste van de Generale Comp^e onse meeningh ende begeeren.

Int Casteel Batavia 29 Januarij A^o 1644, geteekent Antonio van Diemen, Cornelis vanderLijn, Joan Maetsuijcker, Justus Schouten en Salomon Sweerts.

BIJLAGE N.

Missive van Gouverneur-Generaal en Raden aan de Heeren XVII.

Edele Erntfeste wijze voorsienige en seer bescheijdene Heeren.

.
Tot nader ontdeckingh van Tartarien ende t'Noorder America, mitsgaders d'opgeseylde Zuijderlanden int Oosten als Salomons eijlanden, daervan UEd. voor desen caerten onse bevindingh ende opinie gecommuniceert hebben, inclineren wij seer, maer pregnanter affairen ende manquement van bequame jachten, hebben ons tot dato weder houden. t' Zal echter nodich wesen, die vaert behartigen, ende de reeds ontdeckte landen beter ondersocht worden, alsoo vertrouwen emmers eenig gout en silver rijk te sijn; soo begrijpen oock meer ende meer de ontdeckingh van eenige rijcke minen voor de Comp^{te} gansch nodich te sijn, die oock ver-

trouwen nog opgedaen sullen worden. Bij aldien buijten prejuditie ende behoudens Comp^s. respect met den Portugees hier te lande tot accoort ende vrede geraecken, inclineren seer een vojagie naer Chilij t' onderneemen omme t' onderstaen off quantite gout voor aldaer getrocken coopmanschappen om te setten sijn, ende met eenen mede in de West India a l'improviso een treffelijcken buijt te halen, t' welck men meent door Godes hulpe niet ontstaen soude, ende de wijle UEd. opinieren die van de West Indische Comp^e haer octroij omtrent Chilij extenderende te sullen maintaineren, sal bij ons, ten ware UEd. t' selve geliefden t' ordonneeren, niet getracht werden aldaer te vesten, t' welck buijten dat van desen cant gevoechlijck soude geeffectueert ende oock behouden connen worden. Wij hebben wel verstaen t' gene onder d' Heer generael Brouwer zal^{rs} beleijt daer verricht is.

In conformite van ons project UEd. voor desen gecundight, nopende t' ondersoeck en bevindingh der binnen custe van Nova Guinea als om te vernemen off op de hooghte van 17, 18 à 20 graden latitude passagie off doorgangh tot inde Zuijtzee mochte opgedaen werden, off dat gemelte cust om de Zuijt west tot Willems revier quam te strecken, hebben over Macassar, Amboina ende Banda dewaerts uijtgeseth de jachten Limmen, Zeemeeuw ende t' quel de Bracq ende de directie van'die vojagie bevolen den schipper commandeur Abel Tasman, g'assisteert met de piloot major Frans Jacobsen Visscher. Wat consideratien op dese reijs bij ons geweest sijn, ende t' gene des in mandate gegeven is, sullen om cort te wesen, hier niet herhalen, UEd. resumeren onse gegeven ordre int briefboek onder 29 Januarij deses jaars geregistreert. Gemelte jachten sijn 29 Februarij uijt Banda genavigeert ende hebben de cust vervolgt doch geen doorgaende canael tusschen het half bekent Nova Guinea ende t' bekende lant van d'Eendracht off Willems riviere ter zijder breete van 22 $\frac{1}{2}$ ende lenghte van 119 graden bevonden, maer wel een groote spatieuze bocht off Golphe, gelijk de caerte ende journalen bij desen gaende uijtwijsen. Soo hebben oock niet advantagieus opgedaen, maer wel arme naeckte strantlopers, sonder rijs, noch eenige considerable fruijten, seer arm, ende op veele plaetsen quade genatureerde menschen, gelijk UEd. breeder ende omstandelijck verneemt in Batavis verbael, daer de courssen ende gepasseerde particulariteiten aengetekent sijn, in dato 4,5 ende 10 Augusti passato, wanneer voorseijde Tasman van bovenaengetogen hooghte en lenghte des Zuidtlants (hebbende gestadigh laughs de cust op vlacke

gronden gezeijlt) door Sundas strate tot ons keerde. Wat nu op ende in dit Zuiderdeel is, blijft onbekent, alsoo de luijden niet anders gedaen hebben als langs de cust te seijlen, ende die ondersoecken sal wat de landen geven, moeten daerin ende door wandelen, waertoe dese ondernemers seggen geen macht genoegh gehadt te hebben, daer al wat aen zij. Ondertuschen is dit groot ende tot noch onbekent Zuytlant door voorseijde Tasman in twee voijagies ront gevaren ende wort gecalculeert in sich te begriipen 2000 mijlen lants gelijk de caerten daer van getrocken, die UEd. toekomen, uijtwijsen. Dat nu soo grooten lant onder verscheijden climaten leijt, namentlijk t' zuyt-oost eijnde op $43\frac{1}{2}$ graden suijserebreete, afgaende tot $2\frac{1}{2}$ graden, niet van voordeel te vinden sal sijn is qualijck aenemelijck. Insgelijcx de groote Noorderlanden van America. t' Sijn saeken die niet willen verhaest worden, maer UEd. gelieven te vertrouwen dat bij goede gelegentheijt ende van tijt tot tijt alles nader sullen laten ondersoeken, door vigilanter ende couragieuser personen, als tot nu daertoe gebrijckt sijn. Landen t' ondersoeken is ijdwers werck niet. Soo mosten daertoe oock sijn bequame vaerdige jachten ende veel volck waeraen vertrouwen het UEd. niet sullen laten mancqueren, gelijk tot noch niet geschiet is. Gode geve maer uijt d' een off d' ander een rijcke silver ende gout mine, tot soulaes van de gemeene participanten ende eere des vinders

Geschreven in UEds. casteel Batavia desen 23 Decembr. 1644, was get. Antonio van Diemen, Cornelis van der Lijn, Salomon Sweers, Paulus Croocq, Simon van Alphen.

BIJLAGE O.

Extract uit het Dagregister van het „Casteel Batavia”.

Dinsdagh den IV October Ao. 1644.

Abel Jansz. Tasman van Lutgegast in Vrieslandt, laetst hier weder te lande gecomen den 11^{en} October 1638 met de fluijt den Engel voor schipper a 60; sijnde desselffs tractement naderhandt in den jare 42 verhooght tot op 80 gulden 's maents en 14^{en} Augustij desselven jaers als schipper commandeur per 't jacht Heemskercq ende de fluijt de Seehaen, over 't eijlandt Mauritius gesonden tot ontdeckingh der vermoede suijsderlanden,

mitsgaders 30 Januarij jongst over Banda met twee jaghten en een quel om gelijke ontdekkingh van dien cant te doen, in welke beijde voijagies ons redelijcq contentement wegen sijnen dienst ende gedaene debvoiren gegeven heeft, werd nu ten dien aensien op zijn versoucq ende bequaemheijt als dat rede omtrent ses jaeren weder hier te lande geweest zij, mitsgaders in hem de couragie bevinden om de Generaale Compie bij diergelijke occasien met 't opsoecken van rijke landen off profitable negotien meer goeden dienst te doen, in gemelte qualite van schipper commandeur bij desen geconfirmeert ende de novo voor drie achtereenvolgende jaeren aengenomen, onder een tractement van hondert gulden ter maend ingaende 14 Augustij 42: voormelt, dat in dier qualite gebruikt zij, ende het verbandt . . . dezer loopende maendt.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't casteel Batavia datum alsvooren, was geteekent Antonio van Diemen, Cornelis van der Lijn, Salomon Sweers, Paulus Croocq, Simon van Alphen ende Pieter Mestdagh, secretaris.

BIJLAGE P.

Extract uit het Dagregister van het „Casteel Batavia”.

Woensdagh den II November Ao. 1644.

.

In plaets van den commandeur Marten Gerritsz Vries, op gisteren pr. de schepen Sutphen ende Schiedam naar Molucco vertrocken, wert goet gevonden weder in den raed van justitie te gebruijcken den schipper commandeur Abel Jansz. Tasman, mits naest den jongsten raetspersoon cessie neme, ende den gewonen eed prestere, die hem den E. Simon van Alphen, president van den selven raed, op morgen sal affnemen; committeerende ende qualificeerende de Tasman wijders om volgens resolutie van primo Februarij deses jaers alle daercomende scheepsjournalen te vorderen ende visiteren, mitsgaders ons daervan pertinent rapport te doen, gelijkq de Vries 't sedert tot zijn vertrek gedaen heeft.

Aldus gedaen en geresolveert in 't casteel Batavia datum als vooren, was geteekent Antonio van Diemen, Cornelis van der Lijn, Salomon Sweers, Paulus Croocq, Simon van Alphen ende Pieter Mestdagh Sect.^s

BIJLAGE Q.

Resolutie van Gouverneur-Generaal en Raden van 14 Mei 1648.

Manilha.

Commissie voor den Commandeur

Abel Jansen Tasman.

Cornelis van der Lijn, gouverneur generael, ende de raden van India, wegens dEdele Hooghmogende Heeren Staten generaal der vrije vereenichde Nederlanden, sijn hoochheit en vorstelijcke genade Wilhelm Frederick bij de gratie Godes, prince van Orangie, Grave tot Nassauw & a ende dEdele Heeren Bewinthebberer der geotroijeerde Nederlandsche Compie alhier in Orienten, allen den genen die desen sullen sien ofte horen lesen saluijt doen te weten. Aengesien wij onlangs in Rade van India hebben voorgenomen en geresolveert, desen jare weder, ende voor de derde mael van hier nae Manilhas vaerwater een treffelijcke en sufficante scheepsarmade uijt te setten, tot affbreuck ende krenckinge van onsen erffvijandt den Castiliaen ende bijzonderlijck omme eenmael (met de hulpe Godes) het silver schip van Aqua Pulco naer Manilha tenderende, 'tattrapperen, ende te vermeesteren, mitsgaeders de Spaense navale macht sodanich binnen hare baijen ende havenen te besetten ende in te houden dat geenderhande uijtsettinge noch na Nova Spangien, t' Spaensch Ternaten, noch oock elderswaert van dit jaer en connen doen, opdat dE. Compie alsoo, ten laetsten eenmael de gewenschte vruchten van hare langh gesupporteerde groote oncosten mochte comen te gaderen; soo hebben wij tot dien eijnde tijdelijck laten equiperen, ende veerdich maecken, item behoorlijck monteren van alles (wat tot soodanige expeditie nodich sij) provideren ende rijckelijck met krijghs en ander varend volck doen mannen de schepen ende oorlogsjachten Banda, Jonge Prins, Reijnsburgh, Snoucq, Arent, Arnemuijden, Luijpaert, ende Popkensburgh; welcke aensienlijcke vloote wij genouchsaem bastant ende machtich oordeelen omme 'sComps des-eijnen (door des Heeren genade) met reputatie uijt te voeren. Maer dewijle echter, omme alles wijsselijck, ende met goet overlech te dirigeren ende te verrichten, ten hoogsten nodich sij, dat sodanigen armade met een verstandigh, ervaren, en manhaftich hoofd versorcht werde, die alomme ende overal het oppergesach en beleidt te water en te lande hebbe en waerneme; soo ist, dat wij ons ten vollen verseeckert, gerust, ende verge-

noucht houdende wegens de requisite bequaem heijt, dapperheijt, ende langhduirige experientie van den schipper commandeur Abel Jansen Tasman, den selven in gevolge hebben genomineert, gestelt, ende geauthoriseert, gelijck hem nomineren, stellen, ende autoriseren bij desen, tot onsen commandeur ende opperhoofd van de voornoemde acht oorlogs schepen, omme (uijt cracht van dese onse commissie) over dito vloote van offentie te gebieden off te commanderen, de vlagge van de groote stenge continueel te voeren ; den raedt (wanneer het nodich werdt) te beroupen, daerin altoos te praesideren, recht ende justitie, soowel int crimineel als civijl (met advijs van rade) te administreren, mits gaeders naer eijsch van saecken paratelijck te doen uijtvoeren, in somma wijders te verrichten, alle 't geen hem bij instructie nader sal werden gelast, in soodaniger vougen, als een eerlijck goet en getrouw commandeur en overhoofd van soo machtigen armade toestaet en betaemt, ordonneren ende bevelen derhalven aen den vice commandeur Dirck Jansen Ogel, schout bij nacht Johan Truijtmán, wijders alle oppercoopliden, schippers, capitainen, luyttenants, alle mindere officieren, soldaten en matrosen die met meer genoemde acht schepen als nu naer de custe van Manilha vertrecken ofte misschien naderhandt noch daerbij soudén mogen comen, bovengenoemden Abel Jansen Tasman voor haren commandeur en opperhoofd aen te nemen, respecteren, ende te gehoorsamen, even off wij selve in persoon aldaer tegenwoordigh waren ; item aen denselven, in 't volvoeren sijner chargie, te bewijsen ende te praesteren, alle vereijchte raedt, hulpe ende assistentie, conform den eedt van getrouwicheijt, waer mede een ijder aen den staet der Vereenichde Nederlanden, ende de generale Compie gehouden en verbonden is. Overmits wij sulcs ten meesten dienst en welstandt van gemelte Compie dusdanich vinden te behooren.

Verleent in't Casteel Batavia opt eijlant Groot Java den 14^{den} Maij Anno 1648, was geteeckent

Cornelis van der Lijn.

BIJLAGE R.

Extract uit de „Copie Criminele Rol vanden Acht
baren Raadt van Justitiae des Casteels Batavia”,
12 December 1648 tot 27 November 1649.
Dingsdagh adij 23 November 1649, presentibus om-
nibus.

.

In de saecke voor den achtbaeren raedt van Justitie des casteels Bata-
via ongedecideert hangende tusschen de Hr. Mr. Johan Cunæus, advt. fis-
cael van India, nomine officij, Eijscher ter eenre, ende Abel Jansen Tas-
man, commandeur in dienst der E Compie, gedaechde, ter anderer zijden,
in welke saack d'Hr. Eijst. schriftelijk eijsch gemaakt ende geremon-
streert hadde, hoe dat bij gedaechde in den jare 1648 naer de Manilhas als
commandeur over een aensienlijke navale macht van hier vertrocken,
ende aldaer op de eijlanden Baviauwartier afgesteecken wesende, is
den ged^e. op 28 Augustij A^o passado (naer dat dien geheelen dach met
eenige sijner officieren goede cier in seecker clooster gemaakt ende int
vallen van den avont weder kerende) onderwegen een half musquets
schoot buijtten t' voorseijde quartier ontmoet eenen Coenraet Janssen van
Amsterdam, dienende dE. Compie als hoop looper a vijff gulden s' maants,
met noch een ander bootsgesel, dewelcke te dier tijdt alsmede den dach te
vooren om eenich vee ter ordre haerder officieren te becomen uijt geweest
hadden, ende alhoewel deselve daer mede int minste niet en hadden mis-
daen vermits vant interdijt (t' welck den ged^e. seijt op den 27 Augustij
voorschreven hadde laeten publiceeren) dat sich niemant op lijfstraff buij-
ten t' quartier en soude vervougen, ignorant ende gansch oncundich wae-
ren, alsoo te dier tijdt (gelijck verhaelt) landtwaerts in hadden geweest,
als mede dat deselve de schiltwachten sonder eenige aenspraeck ofte ad-
vertentie vant selve hadden gepasseert, heeft echter hij ged^e. (niet tegen-
staende hij eenige jaeren te vooren als Raadts persoon in desen achtb.
Raade hadde geseten, mits gaders dat hem van de hooghe overigheit al-
hier een ample ende honorable commissie mede gegeven was, waer naer
sich principelijck int hanthaven ofte exerceren van de justitie behoort
hadde te reguleren) hem niet ontsien, de gemelte twee jonge matroosen
buijten aenclachte van dHr. fiscael ofte informatie van de saack genomen
te hebben ende sonder den raadt daarover te beroupen, jae deselve niet

eens te hooren, aenstonts aen te vatten, ende deselve te condemnieren aen een boom opgehangen te werden, tot welcken eijnde hij gede. met groote dreijgementen een stuck lont vande aldaer present wesende soldaten becomen, ende daarvan een strop gemaect hebbende, heeft den gedaechde de voorseijde strop om den hals van den vooren gemelte Coenraet Jansen selfs in alle haest gedaen ende sijnen vice commandeur genaemt Dirck Oogel (die versochte dat dese onrechtmatige executie mochte werden uijgesteld tot dat den Raadt daerover vergaderen soude) gelast op een boom te klimmen ende voorseijde Coenraet daeraen op te hangen; 't welck alsoo geschiet wesende heeft den gede. de banck (daer den onschuldigen patient hadde doen opstaen) van onder sijn voeten wech genomen, ende deselve in sulcken vougen, tot sijne ende desselfs eerlijcke ouders eeuwighe ende onuijtblusschelijcke schande soo lange laeten hangen, maackende middelerwijle hij gedaechde noch een strop om den tweeden matroos den selven ganck te doen gaen tot dat eijndelijck den voorseijden vice commandeur (die op den boom bleef sitten) bemerckende des patients overgroote benauthelijt, ende dat den selven bijnae vant leven ter doot was gebracht, oversulck in sijn gemoet (buijttē alle twiffel) daerover beswaert vindende, den patient los gelaeten, ende tegens d'aerde heeft laeten vallen, als wanneer den selven aldaer een wijl tijts voor doot bleef leggen, ende de streepen van de strop wel over de 3 weecken daer nae sich inden hals verthoonden; over welcke onrechtmatige ende tiranelijcke executie, waerinne den gedaechde sich als beschuldiger, eijen rechter 'n beul gemaect heeft, ende mitsdien de justitiae daer door crachtelijck geviolert hadde, d' Hr. Eijrs. geconcludeert dat den gede. bij haer E. achtb. difinitive vonnisse soude werden van sijn honorabel commandeur qualiteit gedeporteert ende voorders inhabil verclaert tot eenige publijcke bedieningen, daerenboven gecondemneert de geledene smartelijcke injurien ende schande aen den patient honorabelijck ende profitabelijck te beteren: honorabelijck dat in volle vierschaer Godt ende de Justitiae om vergiffenis soude bidden ende verclaeren, den gelederden onnoosel ende ten onrechten tot soo infaeme executie te hebben gestelt; profitabelijck, ten profijte van den gelederden in een somme van duijssent realen van achten, verbeurende daer en boven een amende van ses hondert gelijcke realen t' applicheren usu cum expensis.

Waer jegens bij den gede. in sijn schriftelijck antwoord, was geallegeert,

dat des daechs voor de gemelte executie door t'geheele quartier bij publijcke trommelslach hadde doen afcundigen dat niemant sich buijttent quartier en soude vervougen op pene van metter doot gestraft te worden, t'welcke bij veele jonge matroosen ende princepaelijck bij gemelte Coenraet Jansen, die daegelijx omtrent den viant in groot perijckel vant leven te verliesen als ongebonde menschen waeren loopende, in geen achttinge genomen werdende, heeft voorseijde Coenraet met een sijner mede maets des anderen daechs naerde voorseijde publijcque interdictie sich niet ontzien de boot van sijn bescheijden schip trouwlooselijck op strant t'abandonneren ende landewaerts in buijten t'quartier te vluchten; alwaer van den gede. ende den voorseijde vice commandeur, sonder eenich geweer bij haer te hebben geatrapeert ende haere verdiende straffe voorgehouden wesende, heeft gemelte vice commandeur een stuck londt van de soldaten becomen hebbende, den voorseijde Coenraet daer van een strop aen sijn hals vast gemaect ende hem daermede aen een boom een weijnich tijts laeten hangen, doch aenstonts denselven weder gelaergeert, negerende voorders dat hij gede. te dier tijdt goede cier soude hebben gemaect alsmede dat den meergemelte Coenraet Jansen daarvan in onmacht soude sijn geweest, eijndelijck voor desselfs mede maet een strop gemaect te hebben, sulcx dat t'selve maer een dreijgement ten afschrick van alle andere overtreders van 's Heeren mandaten is geweest, sustineerende hij gede. oversulcx dat d'voorseijde executie rechtmatelijck ende tot voorcominge van andere swaere ongevallen naer de militaire wetten is gevelt, ende hadde mitsdien contrarie conclusie genomen ten fine van niet ontfanckelijck ende bij ordine dat des Hr. Eijrs. eijsch soude werden ontseijt ende de gede. daarvan g'absolveert mede met de kosten.

Parthijen wijders gedient van replijcq ende duplijcq, mitsgaders van voorder productie gerenunchieert ende hincjnde recht versocht, den Raadt ten daege dienende geresumeert de stucken ende documenten by parthijen wederzijts g'exhibeert, ende wijders op alles exactelijck geleth ende gepondereert hebbende watter materie was dienende ende haer E. achtb. eenichsints mochte moveren; doende recht uijt den naam ende van wegen d'Hoogh mog. Heeren Staten Generael der vrije Vereenichde Nederlanden, suspenderen den gede. van sijn ampt, qualite ende gagie ter discretie van den Ed. Heer Gouverneur Generael van India ende condemneren denselven in openbaere vierschaer met ongedecqten hoofde te verclaeren,

dat hij meergemelten Coenraet Janssen onnoosel ende ten onrechten oock extra judicieel buijtten alle formen van proces uijt eijgen believen, selfs in persooene tot die infaeme executie heeft gestelt. Verbeurende niet te min de somme van 1000 realen van 8^{en} aan meergenoemden Coenraet, alsmede een pecunele amende van een hondert ende vijftich realen van achten te verdeelen als gebruijckelijck met de kosten.

Onderstondt mij present ende was geteijckent Vincent van Moock, Sect^s.

BIJLAGE S.

Extract uit het Dagregister van het „Casteel Batavia”.

„Dinsdag XX December A^o. 1650.

.
 Soo mede den persoon van Abel Janszoon Tasman van Littgegest in Vrieslandt, schipper commandeur in dienst der E. Comp. met hondert guldens ter maendt, in Rade als voren comparerende, ende versoeckende, vermits ruijme tijts exspiratie in qualiteit ende gagie verhooght te mogen worden, js 't, dat op desselffs capaciteit ende presterende diensten gelett, ende geconsidereert zijnde, dat de zelve voor als noch niet meer meriteren, dien volgende goetgevonden denzelven zijn versoeck ter tijt toe, dat in importanter chergie geemploijeert comt te worden, t'ontseggen; doch daer en boven g'arresteert, ende vastgesteld wordt, voortaan, niemandt, van wat gelegentheijt hij zij, omd' Heeren Meesters met geen onnodige lasten te beswaren, in qualiteit ofte gagie te verhoogen, ten zij daer toe plaets ende occasie van dadelijck emploijement comt t'offereren, ende de zelve sulcx vereijsschende zij.

.
 In't Casteel Batavia, datum ut supra. Was geteekent Carel Reniersz., Joan Maetsuijcker, Gerard Demmer, Joan Cunaeus, Arnold de Vlamingh van Oudtshoorn, Willem van der Beecq, ende Willem Verstegen.

BIJLAGE T.

Extract uit het Dagregister van het „Casteel Batavia“.

„Verbeterde personen in gagie ende qualité sedert
13 December a^o 1650.”

Adij 5^{en} Januarij 1651.

.....

Alsoo Abel Janszoon van Lutgegast, in Vrieslant, jongst schipper Com-
mandeur in dienst der E. Compie met 100 gulden ter m^d, en welcke chergie
a^o 1649 bij den achtbaren raet van Justitie deses Casteels over begane
mesusen op de laetste tocht naer de Manilha van ampt en gagie tot dis-
cretie van den gouverneur generael ende Raden van India is gesuspen-
deert, wert als nu op sijn instantelijck versoeck als ten aensien de Compie
in diversche gewesten goede diensten heeft gedaen en voortaan noch doen
kan bij dese van sijn suspence gereleveert en in voorige qualite en gagie
van schipper Commandeur herstelt ingaende op den 24^{en} September a^o
passato dat de Compie heeft weder beginnen dienst te doen.

In 't Casteel Batavia

 BIJLAGE U.

Testament van Tasman; Batavia 10 April 1657.

In den naeme goodes Amen ick Abel Tesman geweesen commandeur
in dienst der E. Compe woonende buyten der stadt Batavia, gaende en
stande, siek naer den lichaeme, myn sinnen memorie ende verstandt wel
hebbende, ende gebruykende, over denckende de broosheyt des leevens
datter niet sekerder is dan de doot ende niet onseckerder en is als d'ure
der selver heb daeromme eer deeser werelt te scheyden, willen maecken
ende sluyten een beslooten testam^t met vrye deliberatie, eygen ende
vryen wille, soo als ick maecke ende sluyte mits deesen in maniere naer
beschen. Voor eerst recomandeere ick myne siele scheydende alhier in de
sonderlinge genaede ende barmherticheyt van godt almachtigh ende myn
doot lichaem d'eerlycke begravinge der aerden ofte zee naer tyts geleegeent-
heyt, ende al voren te coomen tot dispositie van myne tydelycke goederen
die van godt te leen hebbe ontfangen ende naerlaeten sal, soo verclaerde

ick eerstelycq te revoceeren, te derogueren, doot ende te niet te doen mits deesen alle testamenten, codicilen, legaten ende mackagien egeene uytgesondert, beslooten ofte publickelyck by my gepasseert, gemaectt ende onderteeckent, waer die bevonden mochten werden, willende ende begeerende dat deesen mynen besloote testamente alleen staet grype ende effect sorteeren sal, soo en gelyck eens yder overlydende testam^t in de beste forma can subsisteeren ende van cracht ende macht syn, alwaer 't de solemnityten alhier naer rechten gerequiereert hadde vergeten ofte niet geobserveert, niet tegenstaende mede eenige lant-costume, municipale ofte beschreven rechten desen eenichsins contrarierende, alle 't welck ick testateur verclaere te derogeren ende te niet te doen, voo soo veel deesen mynen wille naerdeeligh sijn. Treedende hiermeede tot dispositie van myne goederen: vooreerst legateer ick aen den armen van het dorp genaempt luytgegarst de somma van vijff en twintich guldens eens a veertich groot yder, ten tweede legateer ick aen *abel* myn dochters soone, verweckt bijsal^r *mr philip heylman*, in syn leeven opperchirurgijn ¹⁾ des casteels Batavia, een goude cop van vier realen swaerte, met een deegen met silver gevest; alle andere vordere erves ende haeren meuble ende inmeuble goederen egeene uytgesondert, hoe die genaempt zyn, tot wat plaetsen geleeegen ofte bevonden, laete ende maeck ick aen myn beminde huysv^r *Joanna Tiercx*, omme daermede te doen ende te handelen als haere eyge vrye goederen, sonder contradictie van ymanden, behoudens dat in gevalle gebeurde zy weederomme quam te herhouwelycken, dat zij als dan schuldich ende gehouden sal syn, aen de kinders van myne dochter *Claesjen* (als nu getrouwt voor d' tweede mael) met *Sr Jacob Breemer*, die welcke sy by den eersten ende naer houlycke mocht comen naer te laeten, van onsen geheelen inboel te bewysen ende uyt te keeren den gerechte helfft van alles, alsoo meede zullen gemelte kinderen de helfft genieten, in gevalle myne gedachte huysv^r naer mij ongehoullyck quaeme te sterven, vorders is myne wille ende begeerte, dat myne wel genoemde huysvrouwe niet schuldich noch gehouden sal zyn te maecken, te leveren eenige staet, inventaris, reeckeninge, bewys, ofte relicqua, van het geene sy weegens onse boedel sal coomen te besitten, ende ingevalle myne dochter voorn. ter saecken van haer kintsgedeelte ofte wel ter saecken van het geene haere kinderen is ge-

1) In het handschrift was deze waardigheid onleesbaar. Mr. Heeres vond in een aantekening van P. A. Leupe, dat Mr. Philippus Heijlman opperchirurgijn was te Batavia en aldaar overleed 6 December 1655.

maekt ende by my geordonneert, myne voorsch^{en} huysvrouwe soude coomen te molesteeren ende bedwingen tot leveringh van staet ende inventaris etc. ofte wel dat zy deese myne wille door haer ofte door ymant anders van haer ofte haer kinderen weegen soude willen querelleeren ende in disput trecken, soo wille ende begeere ick dat myne huysv^r in plaetse van de helft van onse goederen maer schuldich ende gehouden sal syn uyt te keeren een kints gedeelte, dat is een vierde part van de geheele boedel, sonder meer, blyvende de andere dry vierde parten als dan suyver ende vry aen myne huysv^r omme daer meede te doen ende te handelen als haere eygen ende vrye goederen. Noch is myne wille ende begeerte dat in gevalle imant van myne wel genoemde dochters kinderen ongehoulyck quame te sterven, dat de portie van den overledene sal versterven ende devolveeren op syne susters ofte broeders, die int leeven blyven; in allen hetgeene voorschⁿ is, instituere ende nomineere ick tot myne erfgenaem nogh myne dochter Claesie haere kinderen, by houwelycken verweckt ende noch te verwecken, ende ingevalle myn beslote testament ende wille mocht werden gequerelleert ende gedisputeert als vooren, soo instituere ende nomineere ick myne welgeseyde huisvrouwe Joanna meede erfgenaem in myne goederen voor een kints gedeelte sonder meer. Aldus deze doen schryven door den Not^s Jan Keyser van Breda daertoe versocht in myn woonsteede buyten de stadt Batavia op maendach den tienden april, int jaer onses Heeren Jesus Cristy XVI^c seven en vijftich. Oirconde deese met myn eygen handt ondersch^{en} (was getekt A. J. Tasman (laeger stondt) my present als getuygen hier toe versocht (was geteeckent) Jan Keyser Not^s pub. Aen dit testam^t was aengehecht een half vel pampier daer op stond tsedel van de Comp^e met vier andere van de Not^s Keyser ende was t naervolg. daer op geschreeven. In de Naeme Godes Amen op huyden den 10 april 1657 compareerde voor my Jan Keyser van Breda, Not^s openbaer by den Edl^{en} Raeden van Brabant, in 'sGravenhaage ende in Nederlandts Indien geadmitteert binnen der stadt Batavia residerende ende de getuygen naer genoempt d' Hr^r Abel Tesman oudt comandeur in dienst der E. Comp^e sieckelyck naer den lichaeme, gaende ende staende, syn sinnen memorie en verstandt wel hebbende ende gebruyckende, soo mij Notaris ende de getuygen opentlyck bleeke de welcq op dit beslooten ende op vier plaetsen besegelt pampier met den sigenette myns Notaris begrepen ende gesch^{en} te syn, syn testament, laeste ende uysterste wille, by den comparant met eygen handen onderteeckent, willende ende begeerende

dat het gundt daerby heeft geordonneert sal stede grypen ende effect sorteeren, soo en gelyck eens yder overlydende testament in beste forma can bestaen niet teegenstaende eenige lant off besche^{en} rechten deesen contrarierende ende dat eenige gerequiereerde solemnityten waeren vergeeten alle 1) Te derogeeren voor soo veel synen wille naerdelich syn, aldus gedaen ende gepasseert ten woonhuysse van de Hr Compt buyten deeser steede op den tienden der m^t ende jaere voorsch^{en} naer den middach de clocke omtrent vijff uyre ter presentie van Jacob Jacobsz van Dantsick borger deeser steede meede wonende ontrent den Hr Comparant ende Lambert van Dam myns Notaris clercq als gelooffverdige getuygen hier over geroepen die deesen nevens den compt ende my Not^s hebben ondersch^{en}. (Was geteeckent) A. J. Tasman (lager stondt) quod attestor Jan Keyser Not^s (ter zyde stondt) X (waer by was gesch^{en}) gestelt by Jacob van Dansick ende Lambert van Dam.

gecollationeert accordeert in Bat^a ady

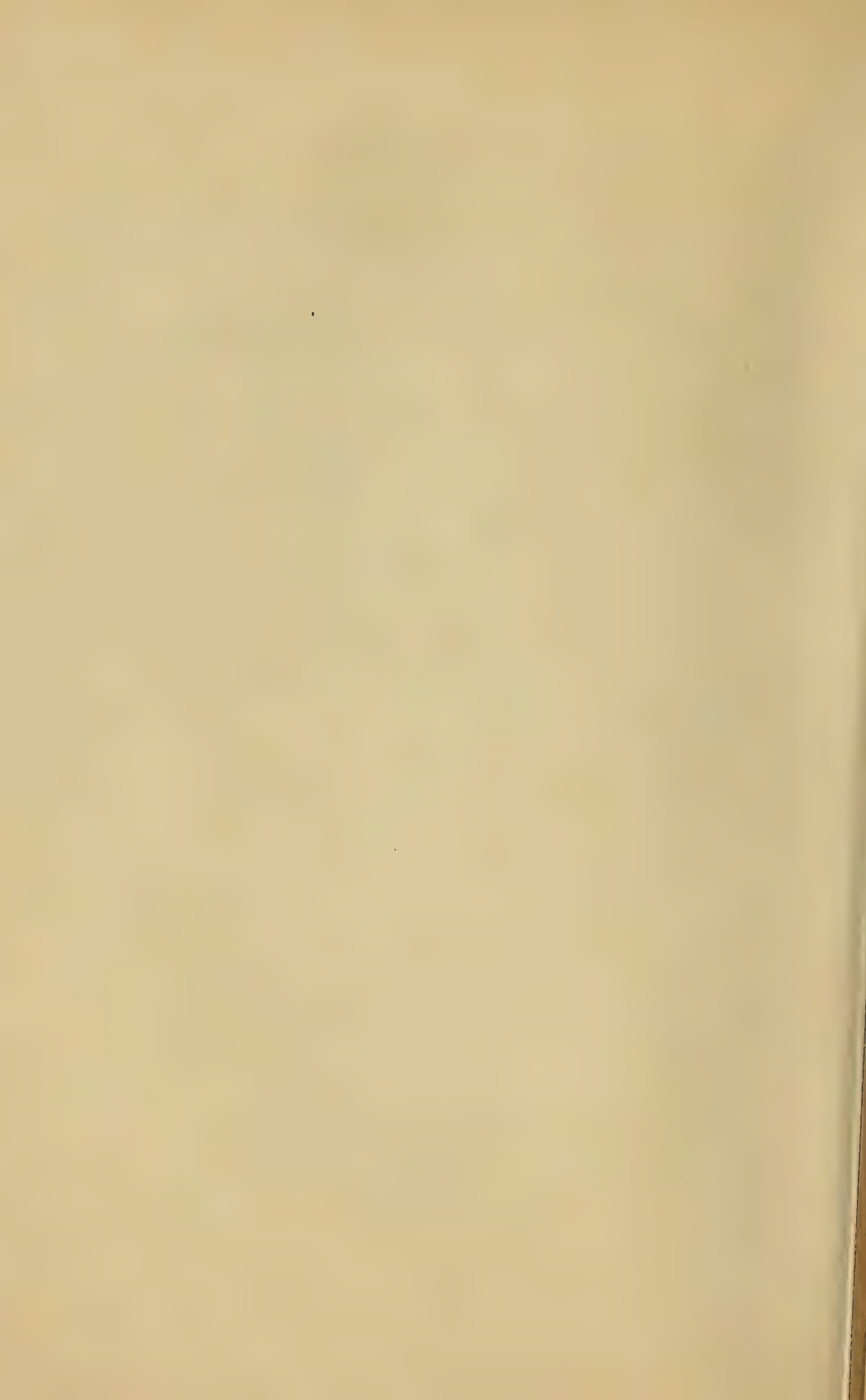
22^{en} october a^o 1659

des t oirconde :

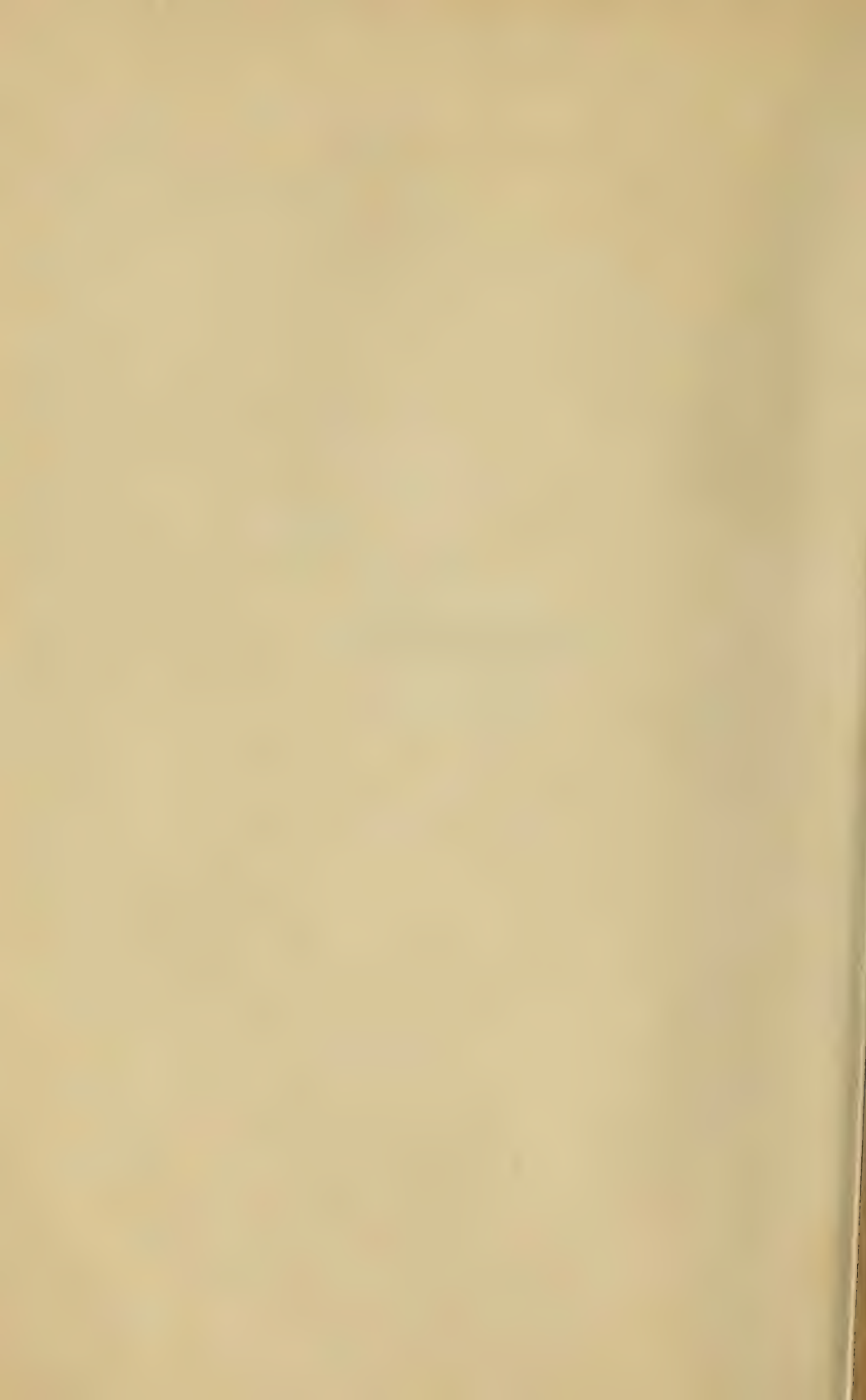
Cornelis Mol

Secretaris.

1) 4 of 5 woorden onleesbaar.

Anhangsel.

Aanhangsel.

HET GEGIST EN WAAR BESTEK OP DE REIS VAN 1642/3.

Het bestek, d. i. de plaatsbepaling van het schip, kan gegist of waar zijn. — Gegist bestek berust op het vaststellen van den afgelegden weg, het zgn. „behoud”, door middel van den gestuurden koers en de gemeten verheid. Bij het waar of astronomisch bestek daarentegen, wordt van deze gegevens geen gebruik gemaakt, doch alleen van de resultaten van waarnemingen op hemellichten. Beide soorten van bestek worden bovendien onderscheiden in Breedte- en Lengte-bestek, naar mate het dient om de Breedte dan wel de Lengte te leeren kennen.

Beschouwen we eerst nader de onderdeelen van het gegist bestek, nl. koers en verheid, om daarna in 't kort de zons waarnemingen en de destijds daarbij gebruikte instrumenten te bespreken.

A. KOERS EN VERHEID.

In het Journaal is bij het behoud, de koers rechtwijzend opgegeven, d. i. verbeterd voor de miswijzing van het kompas, veroorzaakt door de plaatselijke afwijking der magneetnaald van het ware Noorden. Proefondervindelijk, bij het naciijferen van het bestek, is dit nl. gebleken het geval te zijn en ook thans is een rechtwijzend behoud nog gebruikelijk. — Peilingen daarentegen, moeten beschouwd worden miswijzend te zijn opgegeven, daar zij op het miswijzend kompas werden afgelezen. Dit blijkt o.a. uit het Journaal op 17 April 1643. Aldaar staat nl.: „hadden het hooge eijlant noortoost” en iets verder: „hadden de 2 eijlanden als doen recht tegen malcander”. Dit „hooge eijlant” is blijkens het afzetten van het bestek op de zeekaart, Unia Eil. Was nu die peiling NO rechtwijzend, dan liep de peilingslijn vrij van elk achterliggend eiland, maar neemt men NO miswijzend, d. i. hier: N 54° O rechtwijzend, dat gaat zij ook over het verder gelegen Garowe Eil.

De verheid is uitgedrukt in Geographische of Duitsche mijlen, 15 G. M. = 1° Meridiaan, zooals ook de mijschalen op de Hollandsche zeekaarten dier tijden aangeven. 1) Een andere vraag is echter: welke grootte,

1) Zie o. a. krt II in Heeres' „J. o. T.”, waarop de N-kust van Ceram is geteekend, zooals ze in Juni 1634 o. a. door de „Mocha” onder bevel van Tasman, bezeild werd.

uitgedrukt in de toenmaals gebruikte maat van Rijnlandsche Roeden of de tegenwoordige van Meters, 1) werd destijds voor 1° Meridiaan en dus voor de G. of D. M. aangenomen? En hierop is het antwoord niet zoo gemakkelijk te geven. Het volgende is intusschen bekend.

Het was de Leidsche Hoogleraar Willebrord Snellius, die door triangulatie tusschen Alkmaar en Bergen op Zoom, voor het eerst in Holland een Graadmeting bewerkstelligde. Het resultaat zijner meting, in 1617 gepubliceerd, was: 1° Merid. = 28500 Rijnl. Roeden en dus 4' Merid. of 1 G. M. = 1900 R.R., d. i. = 7158 M. — Willem Jansz. Blaeu, de bekende kaarten- en globemaker en uitgever van zeevaarkundige werken, in zijn jeugd leerling of amanuensis van den beroemden sterrekundige Tycho Brahé, 2) verrichtte vóór 1617 ook een Graadmeting, langs het strand tusschen Maasmond en den Helder; het resultaat, herleid tot Meters, was 1 G. M. = 7414 M. Het werd echter pas na zijn dood door zijn zoon bekend gemaakt (\pm 1670), vermoedelijk wijl Blaeu, die geen driehoeksmeting aangewend had, destijds vreesde dat zijn uitkomst minder juist was dan die van den Hoogleraar Snellius. Het tegendeel bleek later waar, want Musschenbroek, die de berekeningen van Snellius hervatte en eenige zijner metingen verbeterde (1729), vond, herleid tot Meters, 1 G. M. = 7413 M., 3) dus nagenoeg wat Blaeu geconstateerd had en wat het later in werkelijkheid is gebleken te zijn, nl. 7408 M.

In geen zeevaarkundig werk tusschen 1617 en 1642 verschenen, wordt evenwel de grootte van een mijl opgegeven en toch móet zooals wij zullen aantoonen, Snellius' uitkomst van 1900 R.R. = 7158 M. daarvoor destijds aangenomen zijn en dus de loglijnen o. a. op de „Heemskerck” en „Zeehaen” dienovereenkomstig gemerkt zijn geweest. 4)

Indien men nl. het aantal mijlen, door Tasman afgelegd tusschen twee punten waar tevens een middaghoogte is genomen, beschouwt als Snellius-mijlen en ze dan herleidt tot ware mijlen van 7408 M. en deze weder in verband met den koers tot graden en minuten Breedte, dan wordt verkregen het met de loglijn gemeten Breedte-Verschil tusschen die twee

1) 1 Rijnl. Roede = 3,7676 M.

2) P. J. H. Baudet, *Leven en Werken van Willem Jansz. Blaeu*, Utrecht, C. v. d. Post Jr. 1871, p. 2 en v. v. en „Naschrift” op id., p. 3—7.

3) Als voren p. 10 en 11.

4) Zie intusschen p. 204, noot 3.

middagbestekken. 1) Stemt nu dit aldus bekomen B.-V., met in a c h t n e m i n g v a n d e n s t r o o m, overeen met het B.-V. uit de beide middaghoogten gevonden, dan moet de grootte die bij het merken der loglijn voor de mijl aangenomen werd, dicht bij die van de Snellius-mijl geweest zijn.

Om de proef zoo zuiver mogelijk te doen zijn, moet de invloed van fouten in het bestek zooveel doenlijk geëlimineerd worden. Deze fouten kunnen zijn :

1° de fout in het koers-sturen. De invloed hiervan zal het meest worden ontgaan, door een traject te beschouwen waarop de koersen dicht bij N of Z liggen. Is toch de opgegeven koers bijv. Zuid en had men zonder dat het bemerkt was $Z \frac{1}{2} W$ gestuurd, dan zoude dit over een afstand van bijv. 40 mijlen, slechts een fout in Br. geven van 1'. Was daarentegen $W \frac{1}{2} Z$ gestuurd, terwijl opgegeven werd West, dan zoude over den zelfden afstand en bij even groote koers-afwijking de fout in Br. 17' bedragen.

2°. fouten in de observaties der middaghoogten. De invloed hiervan op het B.-V., zal des te geringer zijn naarmate grooter mijlental tusschen de observaties doorloopen is. Een dergelijk resultaat kan verkregen worden door een serie bepalingen van kleine B.-V.en te beschouwen, wyl aan te nemen is dat de verschillende toevallige observatie-fouten elkaar in meerdere of mindere mate zullen opheffen.

Het kiezen van een zoo groot mogelijk traject, waarop N^e en Z^e koersen gestuurd zijn, heeft bovendien het voordeel dat dan des te meer op den voorgrond treedt een eventueel verschil tusschen de ware mijl-grootte en die volgens welke de loglijn verdeeld is.

Wat den stroom betreft, zal de stroomkaart moeten aanwijzen welke de meest waarschijnlijke invloed was, dien hij op het bestek gehad heeft.

Behalve het afleiden van de gebruikte mijl-grootte 1° uit het vergelijken van den afgelegden weg met het astronomisch B.-V., kan zulks 2° geschieden door het ware B.-V. van de zeekaart te nemen, wanneer de plaatsen van afvaart en aankomst bekend zijn en 3° door onder deze omstandig-

1) Men zoude zulk een meting kunnen noemen, een zij het wat ruwe Graadmeting door rechth. driehoeksmeting. Van elk dezer rechth. driehoeken is toch bekend de hypotenusa (koerslijn) en een der scherpe hoeken (koershoek) en kan dus de gevraagde rechthoekszijde $\Delta \delta$, dus een gedeelte van den meridiaan, berekend worden. Door optelling dezer partieele $\Delta \delta$'s, wordt dan de totale $\Delta \delta$, tusschen begin- en eindpunt, langs den meridiaan in graden en onderdeelen gemeten.

Oct. 1642	Geobs. Z.Br.	Astron. B.-V.	Behouden		Gegist B.-V.		Geobs. Br. geeft		Beh. verh.	Gegist B.-V.		Geobs. Br. geeft	
			koers	verh.	p. etm.	tuss. de obs.	N	Z		p. etm.	tuss. de obs.	N	Z
9	21° 5'	.	.	<i>m</i> ¹⁾	<i>m</i> ²⁾
10	geen obs.	.	0° 50'	15	ZW t Z	.	.	.	14.5	0° 48'	.	.	.
11	g. o.	.	1 34	24	Z t W	.	.	.	23.2	1 31	.	.	.
12	25 18	4° 13'	1 52	28	Z	4° 16'	.	3'	27.1	1 48	4° 7'	—	6'
13	g. o.	.	2 8	32	Z	.	.	.	30.9	2 4	.	.	.
14	29 20	4 2	1 47	29	ZZO	3 55	.	—	28.0	1 43	3 47	—	15
15	g. o.	.	0 26	7	ZZO	.	.	.	6.8	0 25	.	.	.
16	31 17	1 57	1 32	25	ZZW	1 58	1	1	24.2	1 30	1 55	—	2
17	31 51	0 34	0 33	9	ZZO	0 33	—	—	8.7	0 32	0 32	—	2
18	33 56	2 5	2 6	32	Z t O	2 6	1	1	30.9	2 2	2 2	—	3
19	g. o.	.	2 6	34	ZZO	.	.	.	32.9	2 2	.	.	.
20	g. o.	.	0 28	10	ZW	.	.	.	9.7	0 28	.	.	.
21	36 22	2 26	(—) 8	2	N	2 26	—	—	1.9	(—) 8	2 22	—	4
		15° 17'	15° 14'			15° 14'	3'				14° 45'		32'

1) De mijl beschouwd als ware G. M. van 7458 M. 2) Hier is aangenomen dat de mijlen-opgave uit het Journaal, zooals in kol. 5 opgegeven, Snelius-
mijlen zijn. Die opgaven zijn dus allen met $\frac{1}{160}$ verminderd, om daardoor toch met ware G. M. de $\triangle b$ uit de koerstafels te kunnen nemen; de verheid is hierbij
op volle minuten afgerond.

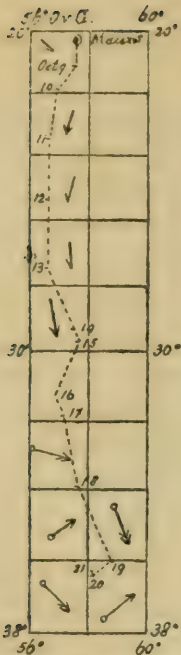
heid een met O^e of W^e koersen afgelegd traject te vergelijken met het bekende Lengte-Verschil volgens de zeekaarten. In dit geval geldt dan wat hierboven voor N^e en Z^e koersen gezegd is, voor O^e en W^e.

Een traject dat zich het beste tot bovenbedoeld onderzoek leent, is dat van 9—21 Oct. 1642, toen de schepen na het verlaten van Mauritius Zuidwaarts stuurden om hooge Breedte te halen. Door alsdan het gegist bestek te berekenen en met de ware mijlen-grootte van 7408 M. en met de door Snellius berekende van 7158 M., kan opgemaakt worden de meest waarschijnlijke grootte der door Tasman gebruikte mijl. — Om deze berekening te vereenvoudigen, mag aangenomen worden dat het verschil tusschen de ware en de Snellius-mijl, in stede van 250 M., 247 M. bedraagt, d. i. zoo goed als $\frac{1}{30}$ van de ware mijl. Door Tasman's mijlen-opgave dan met $\frac{1}{30}$ te verminderen, verkrijgt men zijn volgens den log afgelegden weg, voor het geval hij de Snellius-mijl gebruikt heeft. Eerst dan toch zijn die aldus gereduceerde mijlen inderdaad ieder = 4' Merid. Hetzelfde resultaat zoude uiteraard verkregen worden door die mijlen-opgave ter opzoeeking onder het argument „verheid” in de koerstafels, in stede van, zooals ook de gereduceerde, met 4, met 3,865 te vermenigvuldigen, daar de Snellius-mijl niet 4' maar slechts 3' 865 Merid. groot is. Aan het Journaal is nu nevensgaande tabel ontleend.

Na 12 dagen is er dus — Tasman's mijl op 7408 M. aannemende — een niet noemenswaard verschil van slechts 3' tusschen zijn gegist en astronomisch bestek. Uit deze goede overeenstemming zou derhalve, oppervlakkig beschouwd, af te leiden zijn, dat Tasman Blaeu's resultaat (1 Mijl = 7414 M.) en niet dat van Snellius gebruikt heeft. Op zichzelf genomen zou het niet onmogelijk zijn, al kwam het pas omstreeks 1670 ter algemeene kennis. Waar toch Blaeu's invloed als kaartenmaker der O. I. C., groot genoeg was om op zijn verzoek in 1633, aan de bevelhebbers van de Compagnie-schepen op te dragen, met oog op de Lengte-bepalingen, overal zooveel mogelijk zons- en maansverduisteringen waar te nemen ¹⁾ — daar kunnen op zijn aanbeveling nog wel andere voorschriften op zeevaartkundig gebied aan de schepen zijn verstrekt, c.q. het gebruiken van de door hem gevonden mijl-grootte.

Intusschen, deze veronderstelling vervalt bij de beschouwing van ne

1) P. J. H. Baudet, als voren, p. 16.

← str. m. h. 0-5 z m. p. et m.
 ← " 5-10 "
 ← " 10-15 "
 o bet. minder dan 5 m. n.
 — 25-50 % frequentie
 — 50-75 % der str. richting.
 De pijlen gelden alleen voor
 het vierkant waarvan ze slaan.

vensgaande stroomkaart 1) met den zeiltrek van 9—21 Oct. 1642. Hieruit blijkt toch dat Tasman van 9—15 Oct., 0—10 zeemijl 2) stroom p. et m. om de Zuid moet hebben gehad, terwijl de richting en lengte der stroompijlen rondom het traject van 15—21 Oct., aanwijzen dat al was de stroom daar sterker, op dit gedeelte toch minder totale verplaatsing om de Zuid ondervonden is.

Aangezien nu de laatste kolom van bovenstaande tabel, waarin het resultaat wordt gegeven van Tasman's bestek met Snellius-mijlen uitgedrukt, leert dat van 9—15 Oct. 21' of zeemijlen Zuid werd gekregen, d. i. 3,5 z m p. et m., terwijl dit van 15—21 Oct. 11 z m, d. i. 1,8 z m p. et m. bedroeg, daar is er zulk een goede overeenkomst tusschen dit resultaat en de stroomkaart, dat met vrij groote zekerheid kan vastgesteld worden dat door Tasman is gebruikt de mijl-grootte van 7158 M., door Snellius in 1617 gevonden.

Bij de beschouwing hierachter van het Lengte-bestek op het traject Mauritius-Tasmanië, zal ten overvloede blijken 3) hoe, alléén door het bovenstaande aan te nemen, Tasman's Lengte van Tasmanië tot haar recht komt; zonder dat, zoude hij daar een niet te

verklaren overmaat van O^e Lengte gekregen hebben. 4)

1) Ontleend aan Publ. 104 v. h. K. N. Meteor. Inst. te de Bilt.

2) 1 G. of D. M. = 4 zeemijl. 3) P. 229, al. 4.

4) Bovenstaand was reeds persklaar, toen de Heer S. P. l'Honoré Naber mij opmerkzaam maakte op het navolgende. In „Astronomische en Geographische Onderwysinghe enz. enz.“ door Adriaan Metius, Amsterdam 1632, p. 181 wordt nl. een „alsmen seyt by de Engelsche gevonden“ manier beschreven om de vaart van het schip te bepalen. Dit geschiedde, geheel in den geest van wat men thans „loggen“ noemt, door een van merken voorziene lijn af te vieren, aan welker begin een „schipken“ bevestigd was, dat door een zgn. hanepoot, vrijwel op de plaats bleef waar het te water geworpen was en dus als vast punt beschouwd kon worden, van waaraf de afgelegde weg gemeten werd. Het heet dan verder: „Wyders naer de observatie van D. VVilbrod. Snellius Professor Math. p. m. tot Leyden, so begrijpt een graed des Aequinoctiaels 28500 Rijnlandsche roeden, het welck

Wij hebben nu gezien hoe men tot de gegevens kwam, dienende om het gegiste bestek d. i. de gegiste plaatsverandering van het schip te berekenen en hoe deze berekening geschiedde, nl. door die gegevens te herleiden tot Δb en Δl , deze te voegen bij de afgevaren b en l , om daardoor te verkrijgen de gevraagde gegiste b en l der nieuwe standplaats.

Tot zoover zijn deze bekomen b en l geheel gelijkwaardig, maar dank zij het feit dat door het nemen van zonsmiddaghoogten een astronomische of ware b kon worden gevonden, onafhankelijk van de gegiste bekomen b , had het Breedte-bestek in vroeger tijden een grooten voor-sprong van nauwkeurigheid op het Lengte-bestek. Dit laatste zoude toch nog ongeveer 1½ eeuw na Tasman, op gissing blijven berusten; want eerst toen chronometer en sextant in gebruik kwamen, was het mogelijk betrouwbare Tijds- d. i. Lengte-bepalingen te nemen.

bedraecht voor een duytsche mijl 1900. roeden. Als nu door het uytwerpen van het Schip-ken ondersocht wort hoe veel Rijnlandsche voeten beseylt werden, in de tijdt dat het onrust van de Horologie hem hondert mael beweget, soo is dan voort aen wel over te legghen hoe veel roeden ofte mijlen in een uyr ende voorts mede in een etmael beseylt worden".

Waar nu Metius, Hoogleraar te Franeker, een destijds in de zeevaartkunde vooraanstaand en toonaangevend man was, kan zeker worden aangenomen dat zijn advies vóór 1642 in praktijk gebracht is en Tasman dus een loglijn gebruikte gemerkt volgens Snellius' mijlgrootte en op de wijze zooals Metius op p. 181 en 182 uitvoerig aangeeft. Een kijk op de eigenaardige logica van zelfs een zoo kundig man als M. geeft wat hij verder schrijft: „Als ick mijn ghevoelen uytspreken sal, soo soude ick op het zelve niet willen te seyle gaen, want uyt een cleyne maet een groote af te steeken is gansch onghewis". Dus deze nieuwe wijze van vaartbepalen, die toch in elk geval op een daadwerkelijke meting berustte en nog ruim 250 jaar lang met de meeste voldoening door den zee-man gebruikt werd, totdat de patentlog werd ingevoerd — „onghewisser" dan de tot toen steeds gevolgde methode van vaartgissen op het oog, waarbij elke factor van zekerheid ontbrak! — In de Jonge's „Opk. v. h. Ned. Gezag in O. I." Dl. I p. 66, leest men: „Het in gebruik komen van de log (la corredera) . . . leverde in den aanvang der 16^e eeuw der zeevaart opnieuw eene belangrijke aanwinst." Die naam tusschen () schijnt er op te wijzen, dat reeds jaren vóór de Engelschen, de Spanjaarden of Portugeezen deze manier van vaartbepalen „ghevonden" hadden.

Als bevestiging van het op p. 199, al. 3 hierboven besproken miswijzend-liggen der kompassen, nog de volgende aanhaling uit Metius (p. 145): „In de gemeene Compassen die in de cleyne Zeevaert . . . ghebruyckt werden, daer zijn de Roosen aen de naelde gehecht ende ghepapt naer de afwijkinghe ofte declinatie des Magneets treckinge . . . Maer in de groote zeevaert op verre zeylagien soo moeten de Compassen recht naer de [kompas] noorder streeck gestelt staen, sonder datmen de Roose naer eenige afwijkinge vast hechtet." — (Spatieeringen in deze noot van mij).

Beschouwen wij thans het Breedte- en Lengte-bestek afzonderlijk en den invloed op het eerste, van de astronomische waarnemingen.

B. HET BREEDTE-BESTEK.

Het groote voordeel aan zons- of stersobservaties verbonden, was dat telkens nadat hierdoor een ware b was verkregen, van dat punt af een nieuw gegist bestek kon worden aangezet en dus de fouten van het vorige en de invloed van onbekenden stroom werden geëlimineerd. Wanneer nu die geobserveerde Breedte-punten destijds door een peiling van een thans bekend punt zijn vastgelegd, dan heeft men daardoor gelegenheid de vroeger bepaalde b met de ware b der zeekaart te vergelijken en kan zich dus een oordeel vormen over de mate van nauwkeurigheid waarmede toenmaals de waarnemingen werden verricht.

Hierachter zijn alle dergelijke punten van de reis van 1642/3 in één lijst samengevat. Een beschouwing van deze, brengt het eigenaardige feit naar voren, dat alle Breedten een positieve fout aankleeft, m. a. w. dat zij allen te groot zijn en daar de zon op de geheele reis nooit tusschen top en pool culmineerde, werden de middaghooften dus steeds te klein gemeten.

Waarom is dit toe te schrijven? Aan het toenmaals niet-toepassen van de correctie's voor kimduiking en straalbuiging, zeker niet; want daar deze van de gemeten hoogte afgetrokken moeten worden, zouden ze op deze reis de fout in b nog vergroot hebben. Bovendien zijn zij zeer klein: bij $h = 30^\circ$ is de correctie voor de straalbuiging nog slechts $2'$, terwijl die voor de kimduiking bij een ooghoogte b/w van 5—8 M., 4—5' bedraagt, zoodat hun invloed ook bij culminatie tusschen top en pool, gering zoude geweest zijn.

Evenmin kan de fout gezocht worden in de zon's declinatie-opgaven. De destijds daarvoor gebruikte tafels, 1) gaven de declinatie voor elken dag van een schrikkeljaar en van de drie volgende jaren, en dit voor een serie ongenoemde jaren achtereen. Voor een zekeren datum van 1642 of '43 de declinatie er in opzoekende, krijgt men dan soms een verschil van slechts enkele minuten, met wat thans uitgerekend kan worden dat op dien dag de declinatie geweest is; de opgaven geldend voor den Meridiaan van Amsterdam, van „Enghelands-eyndt” of van een ander punt, werden

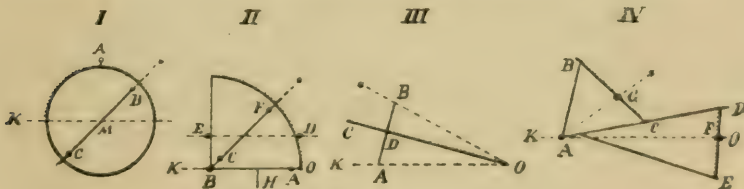
1) O.a. voorkomend in de diverse bij Willem Jansz. Blaeu te Amsterdam uitgegeven „Zee-Spiegels” in 1624 en later.

destijds reeds steeds herleid tot den Meridiaan waarop het schip zich bevond.

Bovendien, grootere fouten zouden uiteraard alleen voorkomen bij de datums waarop de declinatie snel verandert, dus in Maart en April en in September en October en nu blijkt juist uit die lijst dat de Breedten in Maart en April zeer weinig foutief zijn. In September en October waren de schepen, behalve bij Mauritius, in volle zee en ontbreken dus punten van vergelijking. Wat de twee in het Journaal voorkomende Breedten van Mauritius betreft, die in tegenstelling met alle anderen een vrij groote negatieve fout aangeven, deze zijn evenals de Lengten van dat eiland zoo goed als zeker niet van Tasman afkomstig, doch hem verstrekt door den Gouverneur van dat eiland; elders wordt dit nader besproken.

Waar het nu uitgesloten is, dat het aan het toeval zoude te danken zijn, dat op deze maandenlange reis steeds te kleine hoogten werden geobserveerd en waar zooals wij boven zagen invloeden van kimduiking, straalbuiging of declinatie buiten beschouwing kunnen blijven — daar moet de oorzaak gezocht worden: 1° in den onvolmaakten bouw der toenmalige instrumenten, waardoor een constante fout bij de waarnemingen veroorzaakt kon worden en 2° in de zgn. persoonlijke fout" van den (de) waarnemer(s).

Wat sub 1° betreft, zoo leert een beschouwing van de hieronder schematisch voorgestelde instrumenten, destijds in gebruik, het volgende.

K richting der kim. *O* oog. — graadvandeling. • vast vierer. • verschuifbaar vierer. ¹⁾

I. De Ring of het Astrolabium. Bij het waarnemen werd deze bij A

1) Bij Metius als voren, zijn I en II, bij P. J. H. Baudet als voren, zijn III en IV afgebeeld. — Jhr. Mr. J. K. J. de Jonge, „De opkomst van het Ned. gezag in O. I.“, geeft in Dl. I p. 183 een lijst van „Stuermansgereedschap“ geleverd aan de schepen die onder Jacob van Neck op 28 Juni 1600 naar O. I. uitzelden; de hier genoemde instrumenten komen er o. a. op voor.

opgehangen of vastgehouden en de in M concentrisch met den ring draaiende wijzer BC zóó bewogen, dat het zonlicht door de spleet der beide vizieren (destijds „pinullen” genaamd) viel; op de randverdeeling las men dan langs den wijzer de hoogte af. Oorzaken van constante fouten in de waarneming konden zijn: excentriciteit van den wijzer en onjuiste plaats van het nulpunt of fouten van de verdeeling. Grootendeels waren deze echter te ontgaan, door — bij verdeeling ook van den benedenrand — tevens de onderste index van den wijzer af te lezen en door waarnemingen te doen met den wijzerkant van den ring beurtelings naar het Oosten en Westen gewend en dan de uitkomsten te middelen. — Daar een ring alleen bij nagenoeg onbewegelijk schip was te gebruiken en de opgangwijze bij de zeer kleine topsafstanden die op deze reis vele malen voorkwamen, het observeeren zeer bemoeilijkte of belette, is dit instrument vermoedelijk weinig gebruikt.

N.B. Metius, als boven, beschrijft een ring zonder wijzer, waarbij het zonlicht door gaatjes in den buitenrand, op de verdeeling van den overliggenden binnenrand valt. Bij dezen ring konden dus alleen verdeelingsfouten, een constanten echter niet te ontgane invloed doen gelden; overigens was hij uiteraard ook slechts op stil liggend schip te gebruiken.

II. Het *Quadrant*. Bij het waarnemen werd dit aan het handvat H gehouden en richtte men door de vizieren A en B op de kim, daarbij den wijzer FC zoo draaiende dat het zonlicht door de spleet der vizieren F en C op de spleet van het vizier B viel, waarna op de randverdeeling, langs den wijzer de hoogte werd afgelezen. Was deze grooter dan 30 à 40° , dan werd door de vizieren D en E op de kim gericht om des te nauwkeuriger de zonnestraal, door de spleet van vizier F vallend, door de spleet van vizier C naar vizier B te kunnen doorzenden. — Excentriciteit van den wijzer en onzuivere randverdeeling, veroorzaakten een constante fout in de waarneming die niet te ontgaan was.

III. De *Graed-boogh* of *Jakobstaf*. Langs de verdeelde lat OC, bij O voor het oog gehouden, werd de kruislat AB met zijn midden zóó verschoven tot „het opperste end van het kruys comt op 't midden der Sonne” en het onderste einde op de kim gericht was. Bij D werd dan op de verdeeling de hoogte afgelezen. „In 't peylen nae de Son” werd „tot verschooningh der ooghen, roode of blaauwe glaeskens ghebruyckt”. Elke staf had 2 of 3 kruisen, voor groote en kleine hoogten. — Een constante fout, in volstrekten zin, kon alleen in de verdeeling voorkomen. Wel was echter een constante persoonlijke waarnemingsfout mogelijk. Als n.l. in stede van

op het niet te preciseeren „midden der Sonne”, onwillekeurig meer naar den rand toe werd gericht en dan — als de eerst benaderde — meer naar den beneden-rand toe, zoo werd steeds te kleine hoogte gemeten. Bij het waarnemen van zeer groote hoogten, zooals het op deze reis veeltijds het geval was, werd het vrijwel onmogelijk om eerst vóóruit naar de kim en dan, nog wel door een „glaesken”, recht naar boven te kijken, zonder het oog ten opzichte van het stok-einde te verplaatsen en dus de meting zeer onnauwkeurig te maken. Om dit te verhelpen „pleghen” zegt Blaeu in zijn Zee-spiegels „velen uyt ervaringe . . . daerom haer stocken een stuck te corten”, maar Metius verklaart hiervan terecht: „twelck gantschelijck onghefundeert is”. En niet minder waar en typisch is zijn opmerking dat het observeeren met den graadboog „mede een usantie is, die door veel gebruijcx geoeffent moet zijn, op datmen niet bij hantvollen malcanderen de graden toe metet” (!)

Inderdaad konden waarnemingen met dit instrument, voornamelijk wegens het hinderlijke rechtstreeksch richten op de geheele zonneschijf, zonder eenig vizier ter preciseering van de richtlinie dáárop en op de kim, niet anders dan zeer onnauwkeurig zijn. Het is dan ook, gezien de groote zonshoogten op deze reis en de goede resultaten die verkregen zijn, zoo goed als uitgesloten, dat deze aan het observeeren met den „graadboogh” te danken zijn. Veel meer vertrouwen verdiende:

IV. De *omgekeerde Graad-boogh*. Bij het waarnemen werd met de rechterhand de stok AD bij het vaste punt C aangevat, nadat vooraf het platte vizier G zóó gesteld was dat zijn index $\frac{1}{2}$ à $\frac{2}{3}$ der geschatte zonshoogte aangaf. Met de linkerhand daarop de stok ED onder het vizier O vasthoudende, werd dit dan zoodanig verschoven dat men door zijn spleet de onderkant van het „tafelken”-vormig vizier A op de kim bracht en gelijktijdig de schaduw van vizier G zag vallen tusschen „de twee linien op het witte tafelken” van A. Daarna werden de verdeelingen CG en DO afgelezen en gaf de optelling der hoeken GAD en DAO de gevraagde hoogte.

De voordeelen van waarnemen met IV waren: 1° boven I en II: geen wijzers met mogelijke excentriciteits-fouten; 2° boven I en III: te gebruiken bij de grootste hoogten; 3° boven I: aan te wenden ook bij niet-stilliggend schip; 4° boven III: niet-rechtstreeksch viseeren op het onzekere „midden der Sonne” en 5° boven allen: bij even handelbare en lichte constructie, een langer viseerlinie oog-kim, waardoor dus nauwkeuriger ge-

richt en gemeten kon worden. — Het bezwaar van mogelijke verdeelingsfouten, was bij IV evenmin te ontgaan, als bij de anderen.

Het zal aan de hand van het bovenstaande duidelijk zijn, dat men de meeste kans had goede waarnemingen te verkrijgen, door gebruik te maken van den „omgekeerden graedboogh”.

Wat aangaat den invloed van de persoonlijke fout der waarnemers en in verband daarmee, de resultaten in het algemeen, van toenmalige Breedtebepalingen door zonshoogten, zoo geeft Metius hierover vrij nauwkeurige inlichtingen. 1) Uit deze blijkt dat op zeker tijdstip vóór 1632, 2) „de H.M. Heeren Staten 6 cloecke ende welbevarene Stuyrluyden in commissie wtghesonden hebben, met expresse last” o. a. op dat gebied de noodige gegevens te verzamelen. „Dese Stuyrluyden” heet het verder: „hebben bij alle gheleghentheden op een tijt ende om strijd waergenomen de polus hoochte ende dan de selve hare observatien by een gebrocht om te sien de overeenstemmingen”. Die waren echter niet groot, want het gemiddelde van ieders waarnemingen was:

48° 34' 48° 8' 48° 58' 48° 38' 48° 20' 48° 7'

„In welcke te sien is”, zoo wordt vervolgd, „dat sommige te naeste by accorderen, eenige 40 ja 50 minuten verschelen, also dat men op een halve graed naulijcx de polus hoochte kan waermaken.” 3)

Wanneer men nu eenerzijds bedenkt dat deze zoo sterk uiteenloopende resultaten, verkregen zijn door 6 speciaal daarvoor uitgezochte mannen, die op dit gebied zeker meer zullen hebben kunnen presteeren dan de stuurlieden op „Heemskerck” en „Zeehaen”,

waar anderzijds de hierachter gegeven lijst van Breedten en Lengten aantoot, dat de fouten in *b* op deze reis nooit grooter geweest zijn dan

1) Metius, als voren p. 177. 2) Metius' uitgave dateert van 1632.

3) Spatieering van mij. — Bij P. J. H. Baudet, als voren, p. 70, noot, staat: „In de *Beschrijvinghe van de Kunst der Stuerluyden*, enz. van Corn. Iz. Lastman, 1648, wordt gezegd dat 10 middagshoogten, door 6 stuurlieden genomen, nooit minder dan 20', soms 50' uiteénliepen.” — Vermoedelijk is dit hetzelfde zestal waar Metius van spreekt en betreft het hunne observatiën op meerdere dagen. Zoo dit laatste niet het geval is, dan zouden bij die hoogten ook zgn. dicht-bij den middag hoogten geweest zijn en werden deze dan met oog op de langzame rijzing en daling der zon nabij den middag, eveneens als middagshoogten, beschouwd.

17', met een gemiddelde uit 34 waarnemingen van 8', terwijl zij allen steeds in ééne richting vallen,

daar ligt logisch de gevolgtrekking voor de hand, dat de Breedte-waarnemingen op dezen tocht, allen van één en dan van een zeer bekwaam observator afkomstig zijn.

Hierdoor wordt tevens verklaard die steeds te kleine hoogte en dus te groote δ en is dit dan toe te schrijven aan een constante onbekende fout van het instrument van dien waarnemer en aan zijne, bij iederen zelfs den meest bekwaamen observator voorkomende, constante persoonlijke waarnemingsfout.

Dat ook het bestekhouden door één, bekwaam, persoon geschiedde, blijkt uit het volgende. Systematische fouten komen er niet in voor en wijst dit dus op goede deskundige leiding, maar wél worden er toevallige rekenfouten in aangetroffen. En wanneer dan, zooals uit het „Aanhangsel” overvloedig blijken kan, die rekenfouten niet ontdekt zijn en bijv. in het Lengte-bestek steeds blijven doorwerken, dan is dit een duidelijk bewijs dat slechts één persoon de bestekrekening verrichtte. Die fouten zijn toch zóó eenvoudig van aard 1), dat zij zelfs aan het jongste stuurmansmaatje „achter zijn chef aancijferende” zouden moeten zijn opgevallen; verbetering er voor, zoude dan niet zijn uitgebleven.

Wie het was die de waarnemingen verrichtte en het bestek bijhield, is duidelijk: n.l. de piloot-majoor Visscher. Als „navigating officer” van den Schipper-Commandeur, behoorde toch het een zoowel als het andere rechtstreeks tot zijne bemoeiing en hoe hoog hij ten deze stond aangeschreven, blijkt duidelijk uit de Instructie, uit zijn Annotatiën op 7 Nov. '42 en zijn latere adviezen.

Conscientieus man als hij was, zich zijner verantwoording en kennis bewust, vertrouwde hij uiteraard alleen op eigen waarneming en berekening, en Tasman hem kennende en gelijk wij weten waardeerende, eveneens.

Een zeer typeerend voorbeeld hiervan, levert het Journaal op 31 Aug., 26 Oct. en 4 Nov. — Behalve het gewone middagbestek wordt nl. op die

1) Eenige dier fouten, die in het bestek bleven doorwerken, zijn de volgende:

22 Oct. en 24 Febr. is Δl afgetrokken, terwijl ze opgeteld moest worden.

31 Oct., 24 Nov. en 28 Dec. is bij optelling der Δl , resp. 1° te veel, 2° te weinig en 1° te veel genomen.

22 Mrt. is na een behoud W , toch $\Delta \delta$ toegepast, dan wel δ van den vorigen dag onjuist overgenomen. Enz.

dagen opgegeven een bestek afkomstig uit een „overslach met de Schippers ende stuerluijden gemaect”, waardoor men „door malcander gereeckent” tot een andere b en l komt als volgens de gewone opgaven. Maar dan blijkt telkens uit het middagbestek op den volgenden dag, dat het behoud in het afgeloopen etmaal, op het gewone middagbestek van den vorigen dag is toegepast en Visscher dus, van dien „overslach” niet de minste notitie heeft genomen!

Wij zagen reeds dat de gemiddelde fout van 34 zonsmiddagbreedten op deze reis 8' bedraagt, terwijl die fout van 13 uiteraard zooveel onzekerder gegiste middagbreedten, blijkens die lijst 16' beloopt. Wanneer men nu bedenkt dat een man als Metius, de nauwkeurigheid eener Breedtebepaling „naulijcx” op 30' na mogelijk achtte, dan is Visscher's zelfvertrouwen dus zeer begrijpelijk en kan degeen die veel met instrumenten heeft omgegaan, de boven omschrevene in handen had en er mede observeerde, niet anders als groot respect hebben voor Visscher's prestaties op dit gebied, n'en déplaise wat niet-deskundigen er in anderen zin over gelieven te schrijven. De resultaten van zijn werk zijn inderdaad verbluffend nauwkeurig.

C. HET LENGTE-BESTEK.

Dit berustte destijds, zooals medegedeeld, geheel op het gegist bestek, d. i. op de koers- en verheid-bepaling en niet zooals bij de Breedte, ook op zonswaarnemingen, onafhankelijk van k en v .

Men begon te rekenen van de Lengte van het punt van afvaart en dan werd op elken middag, de verandering in l gedurende het afgeloopen etmaal, er aan toegevoegd. Een fout in die gegiste Δl — hetzij veroorzaakt door onbekenden en dus niet in rekening gebrachten stroom, hetzij door onnauwkeurige koers- en vaartbepaling, of wel door eenig rekenverzuim — ging derhalve onopgemerkt op de middag- l en het volgend bestek over; zulke fouten accumuleerden dus voortdurend. Dat daardoor aan het eind eener lange reis, de fout of het verschil in l soms vrij aanzienlijk kon worden, zal duidelijk zijn.

Nu gaat het evenwel niet aan, zooals meermalen geschiedt, van de eind- l van eenig traject, als die een zeker bedrag met de thans bekende l van dat eindpunt verschilt, zonder meer te zeggen: zij is dat bedrag foutief¹⁾.

1) J. B. Walker, in leven Vice-Chancellor of the Tasmanian University, zegt o. a. op

Behalve de bovengenoemde mogelijke invloed van stroom en bestekfouten, zit toch in die eind- l de fout van de l der plaats van afvaart, welke fout dus vooraf op de eind- l moet toegepast worden, vóór deze met de thans bekende l vergeleken mag worden 1).

Eenvoudiger is het echter die fout der afvaart- l geheel uit te schakelen, ook omdat later blijken kan dat die fout onjuist bepaald is. Men beschouwe daartoe niet de eind- l van een traject op zichzelf, maar het verschil tusschen die eind- l en de afvaart- l , d. i. dus het *Lengte-Verschil* tusschen beide punten en vergelijk dit met het thans bekende *Lengte-Verschil* volgens de zeekaarten. Doet zich dan een verschil tusschen die twee *L.-V.*^{en} voor, dan maakt de stroomkaart uit of dit door stroomverleiding kan veroorzaakt zijn. En eerst het bedrag dat alsdàn niet door stroom te verantwoorden is, kan genoemd worden: de fout van het *Lengte-bestek* op dat traject.

Om te kunnen nagaan op welk gedeelte van eenig traject zulk een verschil, hetzij door stroom, hetzij door bestekfout is ontstaan, moet ook van tusschengelegen punten de l gegeven zijn. Men verkrijgt dan een serie van verschillen tusschen opeenvolgende geg. bestek-*L.V.*^{en} en de overeenkomstige zeekaart-*L.V.*^{en} en toetst deze weder aan stroomkaart en Journaaltekst, om te onderzoeken waar de oorzaak dier verschillen ligt.

Hieronder wordt nu elk traject op deze wijze afzonderlijk beschouwd en zijn die verschillen tusschen de partiële *L.-V.*^{en}, in de daarbij aanslui-

dergelijke losse gronden, hoewel overigens zeer waardeerend over Tasman's leven en werken geschreven hebbende: „His longitudes are quite hopeless”. (*Early Tasmania*, Walker Memorial Volume, Hobart, 1902, p. 128).

1) Dr. A. Wichmann in zijn *Nova Guinea I*, p. 89, noot I, ziet terecht in, dat in de eind- l de fout van de afvaart- l (c.q. die van Batavia = + 3° 38') zit. Te meer is het dan te verwonderen dat hij dit niet in toepassing brengt. Hij geeft daar nl. een lijstje van Tasman's *Lengten* van verschillende punten, daarnevens de zeekaart- l dier punten, trekt voor elk punt de *Tasman- l* en zeekaart- l van elkaar af en noemt dit dan de „Differenz”, dus de fout van de *Tasman- l* . Hij laat in deze l , dus tóch de fout in de l van Batavia zitten. Zoo:

$$\begin{array}{rcl} \text{Apr. 2, Kaap Sancta Maria, Tasman-}l \text{ (Mer. v. Ten.)} & = & 170^{\circ} 41' \\ \text{id.} & \text{zeekrt-}l \text{ (id.)} & = 169 59 \\ \text{Differenz} & = & [+] 0 42 \end{array}$$

Nu had vooraf $l = 170^{\circ} 41'$ verbeterd moeten worden voor de fout in de l van Batavia = + 3° 38'. Dit doende, wordt de *Tasman- l* = 167° 3' en hierdoor dus de *Differenz* = - 2° 56' in plaats van + 0° 42'. Dat die *Differenz* door het aanbrengen der correctie grooter wordt, vindt zijn oorzaak in het feit dat nu de invloed van den stroom tusschen K.S. Maria en Batavia ondervonden, voor den dag komt.

tende Lijst van Breedten en Lengten, opgegeven. Bij de verdeeling der reis in trajecten, werd tot één traject gerekend, wat òf op zichzelf één geheel uitmaakt — zooals de volzee-trajecten Batavia-Mauritius, Mauritius-Tasmanië, enz. — òf wat uit geographisch oogpunt meer of minder bij elkaar behoort; zooals: Bezuiden rond Tasmanië, Langs Nieuw-Zeeland's Westkust, Langs de eilanden NO van Nieuw-Guinea, enz.

Waar nu aan de hand der stroomkaarten, nagenoeg alle, soms zelfs zéér groote verschillen tusschen het gecorrigeerd gegist bestek en de zeekaart, uit stroomverleiding kunnen worden verklaard, zooals later blijken zal — daar is het bewijs geleverd dat ook het Lengte-bestek op deze reis zeer nauwkeurig is bijgehouden, ten spijt van hetgeen in oppervlakkige beoordeelingen in tegengestelden zin verkondigd wordt 1).

*

*

Een nadere beschouwing van de verschillende reisgedeelten afzonderlijk, leidt thans tot de volgende opmerkingen.

I. Het traject Batavia—Mauritius.

14 Aug.—5 Sept. 1642.

a. Het Breedte-bestek. De eenige fout die hierin voorkomt is een schrijffout van den copieërder van het Extract-Journaal, op 22 Aug.; $b = 13^{\circ} 31'$ staat abusievelijk voor $12^{\circ} 31'$. De fout heeft verder geen invloed.

Op 4 andere datums wordt een verschil in de geg. b met de Journ.-opgaven gevonden van telkens 1'. Daar dit niet als rekenfout maar als rekenverschil is aan te merken, kunnen deze verschillen in den vervolge buiten beschouwing blijven.

De middagbreedten geven het onderstaande bedrag Noord of Zuid.

19 Aug. na 2 etm.	28' Z	24 Aug. na 1 etm.	1' Z
21 „ 2	1 Z	25 „ 1	11 N ²⁾
22 „ 1	2 N	26 „ 1	5 N ²⁾
23 „ 1	4 N	3 Sept. 7	8 Z

1) Zoo schrijft o. a. Dr. A. W. als voren, aan de hand dier onjuiste Differenz-bepalingen: „Wie die nachstehende Tabelle (d. i. het aldaar vermelde lijstje) beweist, hat J. B. Walker dieseiben (d. i. de Lengte-bepalingen) mit Recht als ungenau bezeichnet . . . und ist es S. Ruge nicht gelungen diesen Vorwurf zu entkräften“ . . . — De Lijst van Breedten en Lengten hierachter, leert intusschen wel anders.

2) Deze bedragen zijn vlg. het Journaal resp. $15' N$ en $7' N$. Indien echter met het op

Aangezien bij het berekenen dezer bedragen de mijlen van het behoud als G. M. zijn beschouwd, terwijl het gelijk aangetoond werd, zgn. Snelius-mijlen zijn, zouden zij dus met $\frac{1}{30}$ verminderd moeten worden om de stroomverleiding in minuten-meridiaan aan te geven. Daar echter de invloed van die te kleine mijl-grootte door elke volgende ware b wordt geëlimineerd en dus niet verder in het Breedte-Bestek doorwerkt, behoeft er in den vervolge geen rekening mede gehouden te worden.

De 28' Z op 19 Aug. zijn slechts onder voorbehoud te aanvaarden. Zij zijn nl. alleen mogelijk als de stroom die etmalen in de koersinrichting d.i. ZWtW geweest is. Gegeven den ZO-Passaat, is dit niet zeer waarschijnlijk, daar deze toch eerder stroom in W^e en WNW^e richting zal veroorzaakt hebben; bij *Het Lengte-bestek*, sub 2° , hieronder, zal dan ook aangetoond worden dat die 28' Z vermoedelijk aan foutieve verheids-opgave is te wijten. In verband met den ZO-Passaat wijzén, gedurende de volgende dagen, tegenover de tweemaal 1' Z, de aanmerkelijk grooter bedragen N, in overeenstemming met de stroomkaart, 1) op stroomverleiding benoorden het Westen.

Het bedrag van 8' Z, van 26 Aug.—3 Sept., is zeer typeerend voor de nauwkeurigheid van het bestek. In die 7 dagen toch stuurt men volgens de stroomkaart nagenoeg in de richting van den stroom, de laatste 3 dagen zijn koers en stroom bijna recht W en heeft meer of minder stroom dus geen invloed op het verkrijgen van N of Z. Die 8' Z zijn dus vrijwel in hoofdzaak toe te schrijven aan fouten in het gegist bestek van 27 Aug.—3 Sept. en (of) van de observatiën op 27 Aug. en 3 Sept. en slechts weinig aan stroomverleiding. En dan is een resultaat van ongeveer 1' fout in b per etm., gedurende 7 dagen, een prestatie waarover men zelfs in deze tijden zeer voldaan zoude kunnen zijn.

Minder overeenstemming heerscht er tusschen de Breedten die het Journaal opgeeft voor de ankerplaats in de ZO-Baai op Mauritius en voor de Z-Punt van dat eiland, en de ware ligging dier beiden. Dd. 5 Sept. en 8 Oct. wordt toch voor die Breedten resp. genoteerd: $20^\circ 0'$ en $20^\circ 12'$, terwijl zij in werkelijkheid zijn $20^\circ 13'$ en $20^\circ 31'$, gevende dus de niet onbelangrijke fouten van $-23'$ en $-19'$. Aangezien boven medegedeeld is dat op deze

die dagen opgegeven behoud van WZW welzoo Westelijk, $WZW\frac{1}{8}W$ of $W 21^\circ Z$ bedoeld wordt, en iets anders is moeilijk aan te nemen, dan wordt de gegiste b op 25 en 26 Aug. niet $15^\circ 28'$ en $16^\circ 7'$ gevende $15'$ en $7'$ N, maar $15^\circ 24'$ en $16^\circ 5'$, gevende als bovenvermeld $11'$ en $5'$ N.

1) Bij *Het Lengte-bestek* hieronder, wordt deze uitvoerig besproken.

geheele reis altijd kleiner Breedte-verschillen voorkomen en deze bovendien zonder uitzondering steeds een positieve en niet zooals hier een negatieve afwijking vertoonen, is het zoo goed als zeker dat deze *b*'s niet op de „Heemskerck” of „Zeehaen” zijn waargenomen, maar die opgaven van den Gouverneur van Mauritius afkomstig zijn. Deze onderstelling is te waarschijnlijker, wijl de schepen die Z-P.^t niet bezocht hebben en toch daarvan af, bij het voortzetten der reis, het bestek gerekend wordt. Bij de bespreking van alle waargenomen Breedten, zijn om die reden dan ook deze beiden, als niet aan boord bepaald, buiten beschouwing gelaten.

b. Het Lengte-bestek. Hierin komen onderstaande fouten voor.

1° Na op 14 Aug. 1642 van Batavia te zijn vertrokken — voor welke afgevaaren *l*, dd. 7 Nov., 127° 5' O. v. Tenerife 1) is opgegeven — wordt 17 Aug. WNW 5 *m* van het Zuid.^{ste} Prinsen Eil., de middaglengte bepaald op 124° O. Nu is echter het Lengte-Verschil tusschen die standplaats op den 17^{en} en Batavia, niet 3° 5' zooals uit bovenstaande opgaven zoude volgen, maar nagenoeg 2° 0' en daar het Lengte-bestek tot aan Mauritius van die foutieve 124° uitgaat, zijn dus hierdoor alle Lengten tot aan dat eiland 1° 5' te Wk genomen.

2° Van 17—19 Aug. is de koers ZWtW en komen de uit de middagbestekken op die datums afgeleide $\triangle b$ en $\triangle l$ (resp. 2° 18' Z en 3° 25' W) wel onderling en met dien koers overeen, doch niet met het opgegeven behoud van $13 + 36 = 49$ *m* in die 2 etmalen; dit had alsdan 62 *m* moeten bedragen. Sinds nu die koers den 17^{en} voor verscheidene dagen achtereen, tot aan het bereiken van 14° Z.Br., aldus was vastgesteld en sinds $\triangle b$ berust op zonswaarnemingen van 17 en 19 Aug. (18 Aug. is geen middaghoogte verkregen) moet op hun juistheid vertrouwd worden, te eerder wijl ook de toegepaste $\triangle l$ er mede overeenstemt. In de verheid-opgaven op die datums is dus een schrijffout (alsdan waarschijnlijk 13 voor 26 *m*, op 18 Aug.) — tenzij Tasman of Visscher op de volgende wijze door hem veronderstelden stroom in rekening heeft gebracht.

1) Den 14^{en} Juni 1643 ter reede Batavia terugkeerende, wordt aldaar geankerd $\frac{1}{4}$ *m* binnen de eilanden Leiden en Enkhuizen, d. i. recht Noord van Batavia. In het Journ. t. d. p. wordt voor de Lengte dier ankerplaats, dus van Batavia, opgegeven 127° 18', derhalve niet in overeenstemming met de bovenvermelde 127° 5'. — Ten onrechte meent dus Dr. A. Wichmann in zijn „Nova Guinea” (pag. 89, noot 1) dat die 127° 18' alleen vermeld zijn in van Nierop's „Een kort Verhael uijt het Journael van den Kommanduer Abel Jansen Tasman enz.” — De juiste O. L. van Batavia (Mer. v. Tenerife) bedraagt 123° 27'.

Vermoedelijk was men toch destijds en dus ook Tasman, reeds bekend met het feit, dat de ZO-Passaat gepaard gaat met W^{en} stroom, hoewel dan meer in de richting WNW dan WZW. Nu staat er 19 Aug. in het Journaal „bevinden ons Zuijdelijker” en zoude dan de invloed van stroom in die richting, als volgt in rekening kunnen zijn gebracht.

17 Aug. zijn b en l , $6^{\circ} 20' Z$ en $124^{\circ} 0' O$, terwijl het behoud van 17—19 Aug. ZWtW 49 m bedraagt, gevende $\Delta b = 1^{\circ} 50' Z$ en $afw = 2^{\circ} 42'$ of $\Delta l = 2^{\circ} 43' W$; de geg. bek. b en l op 19 Aug. moeten dus worden $8^{\circ} 10' Z$ en $121^{\circ} 17' O$. Nu blijkt de geobs. b op 19 Aug. = $8^{\circ} 38'$ te zijn en wordt dus toen $28' Z$ geconstateerd, terwijl voor de geg. l op dien dag, in stede dat zij $121^{\circ} 17'$ is, zooals uit het behoud voortvloeide, $120^{\circ} 35'$ wordt opgegeven. Dit verschil in l van $42' W$ is nu alleen te verklaren, als aangenomen wordt dat Tasman die $28' Z$ beschouwde als veroorzaakt door stroom *in* de koersrichting, waardoor de schepen dus ook een evenredig deel om de West zouden gezet zijn. $28' Z$ geeft nl. bij ZWtW juist $42' W$ en wordt dus hierdoor de l van $121^{\circ} 17'$ tot de opgegevene van $120^{\circ} 35'$ teruggebracht.

Later, in minder bevaren parages komende, waar hij zooals bijv. op 10 Nov. in één etmaal $40' N$ ondervindt, past hij echter dergelijke correcties voor onbekenden stroom niet toe. — Het lijkt intusschen waarschijnlijker, gezien de overige zooveel kleinere Br.-Verschillen op dit traject, de bovenvermelde schrijffout aan te nemen, want ook zonder die $28' Z$, kan er, bij meer W dan ZWtW gaanden stroom, veel West zijn verkregen en dit is, zooals wij zien zullen, buiten eenigen twijfel het geval geweest.

3° Het behoud op 20 Aug. is ZWtW 36 m , derhalve $afw = 119'$ en $\Delta l = 122'$ (bij $m b = 9^{\circ} 3$). In het Journ. is voor Δl genomen 125' en is de Lengte daardoor dus 3' te W^k opgegeven.

4° Het behoud op 25 Aug. is WZW_w/zW (= WZW $1\frac{1}{8} W$) 38 m , derhalve $afw = 142'$ en $\Delta l = 147'$ (bij $m b = 14^{\circ} 8$). In het Journ. is voor Δl genomen 141' en is de Lengte daardoor dus 6' te O^k opgegeven.

5° Het behoud op 26 Aug. is WZW_w/zW (= WZW $1\frac{1}{8} W$) 36 m , derhalve $afw = 134'$ en $\Delta l = 139'$ (bij $m b = 15^{\circ} 6$). In het Journ. is voor Δl genomen 128' en is de Lengte daardoor 11' te O^k opgegeven.

Op nog 4 andere datums wordt een verschil met de Journaalopgaven gevonden van telkens 1'. Daar dit weder niet als rekenfout maar als rekenverschil is te beschouwen, is met die verschillen geen rekening gehouden; één gaf West, de overigen Oost.

Den 4^{en} Sept. wordt op dit traject het laatste middagbestek opgemaakt,

want dien dag op het einde der E.W. werd Mauritius gezien en den 5^{den} 's morgens om 9^u voor het fort Frederik Hendrik in een baai aan de ZO zijde van Mauritius geankerd. Voor de Lengte aldaar, wordt dan 83° 48' opgegeven en blijkt dus dat van af 4 Sept. 12^u, waarbij 's nachts onder „kleijn seijl" werd gevaren, 20 m = 85' Δl om de West is afgelegd.

Het Lengte-bestek is hierboven met mijlen van 7408 M. uitgerekend, ofschoon het had moeten geschieden met de Snellius-mijl van 7158 M., welke zooals wij zagen door Tasman is gebruikt. Van de gevonden, totale, voor bovenstaande fouten verbeterde Δl , moet dus $\frac{1}{30}$ worden afgetrokken om de werkelijke Δl te krijgen. Dit geeft eenvoudiger berekening, dan het mijlenbehoud van elk etmaal telkens met $\frac{1}{30}$ te verminderen, of dat behoud, bij herleiding tot minuten verheid, met 3,865 in stede van met 4 te vermenigvuldigen 1).

De laatste middag- l in zee, gecorrigeerd voor bovenvermelde bestekfouten en de Snellius' mijl-grootte, en herleid tot aan de Zuid-P.^t van Mauritius — van waaraf bij het voortzetten der reis later het nieuwe bestek wordt gerekend 2) — geeft dan de plaats aan waar die Zuid-P.^t, volgens het Journaal-bestek van af Batavia zoude gelegen zijn.

O.L. vlg. Journ. 4 Sept. 12 ^u	=	85° 13'
Behoud van 4 Sept. 12 ^u —5 Sept. V.M. 9 ^u	= -	1 25
Correctie voor bestekft. sub 1 en 3	= +	1 8
" " " " 4 " 5	= -	0 17
" " de Snellius-mijl ($\frac{1}{30} \times 2426'$)	= +	1 21
L.-V. ∇ ZO-Baai — Zuid-P. ^t Maur.	= -	0 12
<hr/>		
O. L. Zuid-P. ^t Mauritius.	=	85° 48'

Daar in deze l , de fout zit der afgevaren l van Batavia en dezé voor een juiste beoordeeling van het bestek Bat.-Maur. buiten beschouwing moet blijven, is het gelijk wij vroeger aantoonde nodig, ter elimineering dier fout, tot het bepalen der Lengte-Verschiillen over te gaan. Tevens worde daarbij vergeleken de l van 78° 47' in het Journaal, dd. 8 Oct. bij

1) Wanneer op eenig volgend traject, de Lengte van punten tusschen de eindpunten liggende, met de zeekaart- l vergeleken moet worden, is alsdan vooraf op elke l de correctie voor de Snellius' mijl-grootte toegepast.

2) Dit is af te leiden uit het feit dat de middag- l op 9 Oct., nadat den 8^{den} de ZO-Baai verlaten was en sedertdien recht Zuid behouden werd, dezelfde is als de O. L. van die Zuid-P.^t Het L. V.: ∇ ZO-Baai—Zuid-P.^t = 12', is aan de zeekrt. ontleend.

het vertrek van Mauritius, voor dat zelfde „zuijtejnt” opgegeven. Men heeft dan :

Gegevens ontleend aan :	O.L. Batavia.	O.L. Z-P. ¹ Maur.	L.-V. Bat.-Maur.	Verskil met ware L.-V.
Het Journaal-bestek (Mer. v. Teneriffe)	127° 5'	85° 48'	41° 17'	— 8° 0'
Journ. opgave dd. 8 Oct. '42 (id.)	127 5	78 47	48 18	— 0 59
De zeekaarten (Mer. v. Greenwich)	106 49	57 32	49 17	—

Uit het verschil van 8° 0' met het ware L.-V., blijkt dat Tasman na een reis van 20 dagen van Anjer naar Mauritius, ongeveer 116 *m* Wer stond, dan zijn gegist bestek aangaf; gemiddeld had hij dus per etm. 5.8 *m* West.

Nu leert de stroomkaart van den Indischen Oceaan over de maanden Augustus en September 1), dat op Tasman's route de gemiddelde stroom per etm. 3.3 *m* West bedraagt met een bestendigheid van 70%, waaruit volgt dat de gemiddelde snelheid, afgezien van de richting, $10\frac{1}{7} \times 3.3 = 4.9$ *m* West zal zijn. Uit een beschouwing der zgn. „stroomrozen” in genoemde publicatie, volgt dat de stroomrichting in die maanden meestentijds valt tusschen NW en ZW en dus een stroom van ongeveer WZW (Tasman's gemiddelde koers) van 4.9 *m* of sterker, daar meermalen voorkomt. Bij een passaat die eenigszins krachtiger is dan het algemeene Augustus-gemiddelde, is het zeer wel mogelijk dat het tot een stroom van 6 *m* per etmaal komt.

Waar wij nu weten dat Tasman op 12 van de 20 dagen van dit traject, een behoud had van 36—42 *m* dus een vaart van 6 à 7 *m* en waar hij eenige weken later, op hooger Breedte voor de bekende krachtige Westewinden aldaar, soms lenzend om de Oost loopende, slechts enkele etmalen grooter snelheid behield, daar mag aangenomen worden dat hij op het onderhavige traject een krachtig doorstaanden ZO-Passaat en daarmede steeds gepaard gaanden krachtigen Wen stroom heeft ondervonden. Het vrij groote bedrag, dat hij Wer stond dan hij meende, mag dus aan stroomverleiding, c.q. 5.8 *m* p. etm. worden toegeschreven.

Als be w ijs, ten overvloede, dat Tasman voortdurend door den stroom om de West gezet werd, het volgende. 21 Aug. noteert hij in het Journaal: „Zagen veel gevogelten maeckten gissingh de langhte van de Coques Eijlanden te hebben”. — Nu stond hij vlg. zijn gegist bestek eerst met

1) Publicatie N°. 104, van het K. N. Meteor. I. te de Bilt.

middernacht van 21 op 22 Aug. dwars van de Cocos Eil.^{en} en zoude dus dientengevolge den 21^{en} overdag nog te ver loefwaarts van die groep geweest zijn, om toen reeds „veel gevogelten” te zien. Doch dit verschijnsel wordt verklaard, als zijn bestek voor stroom verbeterd wordt; hij blijkt dan den 21^{en} ± 23 *m* Westelijker gestaan te hebben en dus toen reeds dwars en aan lij van die eilanden geweest te zijn 1).

De Lengte van 78° 47', een verschil van 0° 59' gevende, is hem vermoedelijk evenals de Breedte, door den Gouverneur van Mauritius medege-deeld 2), als gemiddelde van de verschillende opgaven van uit- en thuis-varende schepen. In alle geval is zij vrij dicht bij de waarheid.

Nog een andere Lengte van Mauritius, mede uit het Journaal afgeleid, valt te beschouwen. 4 Sept. vermeldt hij: „'s nachts d'eerste wacht uijt, Zagen landt hielden den geheelen nacht bij met cleijn Zeijl” en den 5^{en}: „Waren naer gissingh noch 50 mijlen beoosten 't eijlandt Mouritius doen 't Zelve Zagen.” — Nu was naar zijne meening 4 Sept. de middaglengte 85° 13', al was die meening dan zooals wij boven zagen onjuist. Aan-nemende dat hij van 12^u „tot d'eerste wacht uijt”, met een „slappe topseyls-coelte” 14 *m* = 58' Δ West gemaakt heeft, dan meende hij dus bij 't zien van land op 84° 15' O.L. te zijn. Hij schatte toen den afstand op 50 *m* = 3° 26' in Lengte en lag dus Mauritius volgens hem op 80° 49' O.L. Zonder verder mede te deelen, waaraan hij die misgissing van 50 *m* toeschrijft, noch hoe hij tot dat getal komt, gaat hij dan zooals wij boven zagen, bij vertrek van een Lengte van 78° 47' uit. Ook over de herkomst van deze waarde bericht hij niets.

II. Het traject Mauritius—Tasmanië.

8 Oct.—24 Nov. 1642.

a. Het Breedte-bestek. Hierin komen de volgende fouten voor. Op 23, 29, 31 Oct., 4, 6 en 20 Nov. is de geg. *b* resp. 6' te N^k, 3' id., 4' te Z^k, 8' id., 2' id. en 2' te N^k, terwijl op 8 datums een rekenverschil van 1' wordt aangetroffen. Aangaande den invloed van deze fouten en verschillen, geldt hetzelfde als bij het vorig traject t. d. p. is opgemerkt.

1) Bovenstaande en latere beschouwingen over stroom enz., dank ik nagenoeg allen aan den Heer P. H. Gallé, Adj.-Directeur K. N. M. I., Afd. Oceanographie en maritieme meteorologie, te de Bilt, die de welwillendheid had Tasman's gegist bestek, in kaart gebracht, aan een onderzoek ten deze te onderwerpen.

2) Uit het Journ. blijkt nl. niet, dat de schepen op die Zuid-P.^t geweest zijn.

De middagbreedten geven het onderstaande bedrag Noord of Zuid.

9 Oct. na 1 etm. 1' Z	10 Nov. na 1 etm. 40' N
12 " 3 3 N	12 " 2 2 Z
14 " 2 7 Z	15 " 3 9 N
16 " 2 1 N	16 " 1 7 Z
17 " 1 1 Z	17 " 1 5 Z
18 " 1 1 N	19 " 2 21 Z
26 " 5 1 N	20 " 1 33 N
30 " 4 6 N	21 " 1 12 N
1 Nov. 2 4 N	22 " 1 8 N
3 " 2 21 N	23 " 1 1 Z
9 " 6 8 N	24 " 1 2 N

Zoals vroeger aangetoond werd,¹⁾ is de geringe grootte van de verschillen tusschen gegiste en ware δ , van 9 tot 22 Oct., het gevolg van het tegen elkaar opwegen van den invloed van stroom en van de te kleine mijl-grootte. Er loopt daar toch volgens de stroomkaart meer stroom om de Zuid, dan men uit die bovengegeven verschillen zoude opmaken.

Gedurende de volgende dagen wordt veel Oostelijker gestuurd en heeft die foutieve mijl-grootte op de Breedte dus minder invloed, op de Lengte zooals wij zien zullen echter des te meer. In die dagen geven de middagbreedten meestentijds Noord, soms tot bedragen van 30 à 40' per etmaal en nagenoeg altijd gaat dit dan gepaard met harde Z^e winden. Deze zijn dus blijkbaar oorzaak dat de schepen door stroom en wraak, dit laatste wijl ze zoo hoog en kort van bouw waren, om de Noord worden gezet. — Krijgt men daarentegen veel Zuid, zooals op 19 Nov., dan vermeldt het Journaal ook harde N^e wind.

Daar in de stroomkaarten van dit deel van den Ind. Oceaan, de stroompijlen bijna allen berusten op minder dan 5 waarnemingen (zie Publ. 104) kunnen zij niet, zooals in vorige gevallen, met zekerheid aangeven richting en kracht van den stroom, die Tasman hier heeft moeten onder vinden. Aan de hand van het bovenstaande is het echter duidelijk, dat het hier bevonden overschot van stroom om de Noord van 1° 48', hoofdzakelijk aan stroomverleiding en niet aan onjuist bestek is toe te schrijven.

b. *Het Lengte-bestek.* Hierin komen onderstaande fouten voor :

1) Zie stroomkaartje en tekst p. 204.

1° Het behoud op 14 Oct. is ZZO 29 *m*, derhalve $afw = 44'$ en $\Delta l = 50'$ (bij $m b = 28^{\circ}4$). In het Journ. is voor Δl genomen $54'$ en is de Lengte daardoor dus $4'$ te Ok opgegeven.

2° Het behoud op 17 Oct. is ZZO 9 *m*, derhalve $afw = 14'$ en $\Delta l = 16'$ (bij $m b = 31^{\circ}6$). In het Journ. is voor Δl genomen $13'$ en is de Lengte daardoor dus $3'$ te Wk opgegeven.

3° Het behoud op 22 Oct. is ZtO 28 *m*. Echter blijkt dat het als ZtW is toegepast, want de $\Delta l = 26'$ (i. h. Journ. foutief = $28'$) is W genomen in plaats van O; de wind was Wk. De Lengte is dus $26 + 28 = 54'$ te Wk opgegeven.

4° Het behoud op 23 Oct. is ZOtZ 40 *m*, derhalve $afw = 90'$ en $\Delta l = 116'$ (bij $m b = 39^{\circ}3$). In het Journ. is voor Δl genomen $109'$ en is de Lengte daardoor dus $7'$ te Wk opgegeven.

5° Het behoud op 24 Oct. is OtZ 30 *m*, derhalve $afw = 118'$ en $\Delta l = 155'$ (bij $m b = 40^{\circ}5$). In het Journ. is voor Δl genomen $145'$ en is de Lengte daardoor dus $10'$ te Wk opgegeven.

6° Het behoud op 25 Oct. is NNO 12 *m*, derhalve $afw = 18'$ en $\Delta l = 24'$ (bij $m b = 40^{\circ}3$). In het Journ. is voor Δl genomen $60'$ en is de Lengte daardoor dus $36'$ te Ok opgegeven.

7° Het behoud op 31 Oct. is OZO 50 *m*, derhalve $afw = 185'$ en $\Delta l = 268'$ (bij $m b = 46^{\circ}4$). In het Journ. is voor Δl genomen $208'$ en is de Lengte daardoor dus $60'$ te Wk opgegeven; vermoedelijk heeft men zich bij de optelling der graden 1° vergist.

8° Het behoud op 1 Nov. is ONO $\frac{1}{2}$ O 40 *m*, derhalve $afw = 153'$ en $\Delta l = 223'$ (bij $m b = 46^{\circ}6$). In het Journ. is voor Δl genomen $230'$ en is de Lengte daardoor dus $7'$ te Ok opgegeven.

9° Het behoud op 4 Nov. is ZOtO 40 *m*, derhalve $afw = 133'$ en $\Delta l = 197'$ (bij $m b = 47^{\circ}6$). In het Journ. is voor Δl genomen $238'$ en is de Lengte daardoor dus $41'$ te Ok opgegeven.

10° Het behoud op 6 Nov. is OtZ 49 *m*, derhalve $afw = 192'$ en $\Delta l = 291'$ (bij $m b = 48^{\circ}7$). In het Journ. is voor Δl genomen $241'$ en is de Lengte daardoor dus $50'$ te Wk opgegeven.

11° Het behoud op 17 Nov. is O 28 *m*, derhalve $afw = 112'$ en $\Delta l = 156'$ (bij $m b = 44^{\circ}2$). In het Journ. is voor Δl genomen $141'$ en is de Lengte daardoor dus $15'$ te Wk opgegeven.

12° Het behoud op 20 Nov. is O 26 *m*, derhalve $afw = 104'$ en $\Delta l = 146'$ (bij $m b = 44^{\circ}7$). In het Journ. is voor Δl genomen $144'$ en is de Lengte daardoor dus $2'$ te Wk opgegeven.

13° Het behoud op 24 Nov. is OtN 30 *m*, derhalve *afw* = 118' en Δl = 160' (bij *m b* = 42°6). In het Journ. is voor Δl genomen 40' en is de Lengte daardoor dus 120' te Wk opgegeven; vermoedelijk is dit een schrijffout van den copieerder van 2°.

Op 16 andere datums wordt nog een verschil met de Journaalopgaven van telkens 1' bevonden. Daar dit als rekenverschil en niet als rekenfout is te beschouwen, is met die verschillen geen rekening gehouden — te eerder niet wijl 8 er van 1' West en de 8 anderen 1' Oost geven en zij elkaar dus toch zouden opheffen.

Den 24sten Nov. wordt op dit traject het laatste middagbestek opgemaakt, want in den koers OtN doorzeilende, wordt omtrent 4^u A. M. vóóruit land gezien. — Waar werd de W-kust van Tasmanië in 't zicht geloopt?

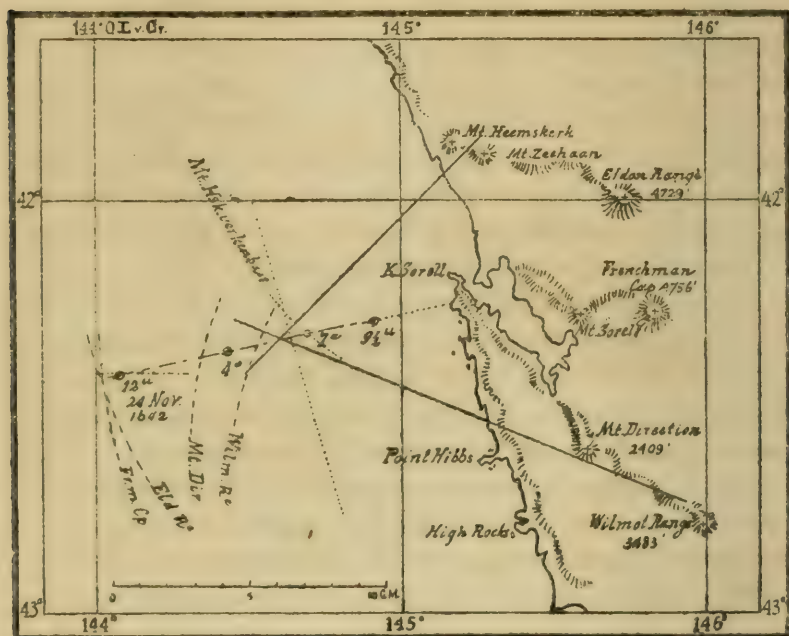
Noch het bestek van 24/25 Nov., noch de Journaal-kaart [N°. 2] geven hierop afdoend antwoord, want in het etmaal waarin contact met den wal verkregen wordt, zijn beiden foutief of onvolledig.

Het Journaal vermeldt nl. op 24 Nov. een ware *b* = 42° 25' en een *l* = 163° 31'; dit laatste, gelijk sub 13° hierboven aangeteekend, een schrijffout van den copieerder voor 165° 31'. Het geeft verder op 25 Nov. een ware *b* = 42° 30' en neemt daar onverwachts een nieuwe zgn. „middellanghte” aan (waarover straks) van 163° 50'. Noch het verband tusschen die nieuwe *l* en het oude bestek, noch het behoud van 24 op 25 Nov. wordt dan opgegeven, terwijl het ook niet uit bovenstaande gegevens is af te leiden.

De Journaal-kaart verschaft evenmin voldoende licht, want de daarop voorkomende koerslijn, die van 30 *m* uit zee, ONO $\frac{1}{2}$ O r. w. recht tot bij den wal doorloopt — d. i. tot het punt waarvoor het middagbestek op 25 Nov. geldt — komt niet overeen met het behoud. Dit geeft toch op, voor 23/24 Nov.: OtN 30 *m*, terwijl het voor 24/25 Nov., zooals aangetoond zal worden, van 12^u—9^u 30^m vrij zeker OtN 9 $\frac{1}{2}$ *m* is geweest, daarna tot 2^u 30^m H. W. „uit den wal” zonder opgaaf van koers en vervolgens weder naar de kust toe.

Aan de hand van den Journaal-tekst, is het evenwel mogelijk een oplossing te vinden die aannemelijk lijkt. Op 24 Nov. heet het toch: „nadenmiddach omtrent 4 uren Zagen landt, hadden het oost ten noorden van ons naer onse gissing 10 mijlen, was Zeer hoogh landt tegens den avont Zagen in 't oost Zuijt oost noch drije hooge bergen ende in 't noordt oost Zagen meede 2 bergen, is niet soo hoogh als dat om de Zuijt . . . recht wijsent Compas.”

Als punt van uitgang worde nu genomen de peiling NO („recht wijsent”) op de twee lagere bergen. Met zekerheid is toch bekend dat dit de Mt. Heemskerk en Mt. Zeehaan zijn geweest, want de Eng. zeeofficier Matthew Flinders die in 1798 voor het eerst Tasmanië omzeilde — daarbij van om de Noord komende — verkende ze als zoodanig en gaf ze ter herinnering aan Tasman's schepen, deze namen. — Ze werden 24 Nov. gezien „tegens

Westkust van Tasmanië.

- Peilinglijn.
- - - - - Koerslijn.
- - - - - Parallel van 42° 25' Z.Br.
- - - - - Top der bergen i. d. kim; oog-h. = 0.
- ⊙ Standplaats schip.

N.B. Van af de stippellijn, op 6 m evenwijdig aan den wal, is landverk. [7] genomen. (Mt. H. en Mt. Z. zijn er op zichtbaar.)

den avont”, dus omstreeks 7^u, want de zon ging dien dag ± 7^u 15^m onder. Beschenen door het lage licht, waren zij dus uit het Westen komende, van verre zichtbaar; „visible 10 or 12 leagues” staat er bij Mt. Heemskerk op de zeekaart bij en men mag derhalve aannemen dat die peiling op 12/ of 9^m genomen is. Nu ligt nagenoeg OZO r. w. op 12 m van dat peilingspunt, de 2409' hooge Mt. Direction en aansluitend aan deze in dezelfde

richting, de Wilmot Range (o. a. 3483'). Wel zijn die afstanden groeter dan tot Mt. Heemskerk en Mt. Zeehaan op 9 *m*, maar eerstgenoemden komen door de groeter hoogte meer boven de kim uit dan deze laatsten en voldoen dus aan de beschrijving van „drije hooge bergen” in het OZO.

In verband met het bovenstaande, is nu aan te nemen dat het 7^u-punt (zie nevensgaand kaartje) gelegen is op den cirkel aangevende de 9 *m*-grens van verkenbaarheid van Mt. Heemskerk en wel midden tusschen de 2 peilingslijnen NO en OZO. ¼ Streek wordt daardoor van ieder afgeweken, maar gegeven de feiten dat in het Journaal nooit peilingen tot op ¼ streek nauwkeurig zijn genoteerd en dat beide peilingen niet ieder voor één voorwerp, maar de eene voor twee en de andere voor drie bergen geldt, is het samenval van 9 *m*-grens en snijdingspunt der peilingen, zeer voldoende te achten. Dat dáár ten 7^u, Mt. Heemskerk en Mt. Zeehaan inderdaad gezien zijn, blijkt ook uit landverkenning N° [7] op 6 *m* uit den wal, op welke die twee bergen eenigzins afgezonderd van het overige kustgebergte zijn aangegeven; die 6 *m*-lijn loopt toch juist tusschen de 9 *m*-grens en het snijdingspunt door.

Nu was het behoud in het afgeloopen etmaal, 23—24 Nov., OtN geweest en daar de zeiltrek op de Journ.-krt gedurende 1½ etmaal, tot op 25 Nov., in rechte lijn tot aan de kust is doorgetrokken (zij het dan foutief ONO ½ O) is dus ook na 12^u den 24^{en}, OtN gestuurd. Deze koerslijn door het 7^u-punt Oostwaarts voortgezet, snijdt na 5½ *m* de W-kust van Tasmanië ongeveer 1 *m* bezuiden Kaap Sorell. Westwaarts van het 7^u-punt 3 *m* teruggaande — bij de doorstaande „slappe topseijls coelte” zal 4 mijls-vaart gelooopen zijn 1) — krijgt men dan bij benadering de standplaats van het schip, waar ten 4^u A. M. in het OtN, dus vrijwel recht vooruit, het eerste „zeer hoogh landt” gezien is. Nu zijn inderdaad op dat punt, iets benoorden die richting de Eldon Range (4729') en iets daar bezuiden de Frenchman Cap (4756') en Mt. Sorell met hun hooge toppen ruim vrij van de kim, terwijl daar het lagere voor- en achterland nog onzichtbaar is. De afstand tot die hooge bergen was toen ten 4^u ongeveer 15½ *m* en tot de kust $3 + 5\frac{1}{2} = 8\frac{1}{2}$ *m*. „Onse gissing” van 10 *m* betreft vermoede-

1) P. 220 wordt aangenomen dat bij „slappe topseijls coelte”, begin Sept. ruim 4½ *m* werd gelooopen. Daar sedertdien ruim 2½ maand verliep, wordt wegens aangroeien der schepen o. a. bij het langdurig ten anker liggen bij Mauritius, de vaart bij dezelfde windsterkte hier op 4 *m* gerekend.

lijk de bergtoppen en was dus begrijpelijkerwijs vrij onzeker; de kust lag toch op dien afstand nog geheel onder den horizon.

Van af het 4^u-punt, verder Westwaarts 4 *m* langs de koerslijn teruggaande, komt men dan aan de standplaats van het schip ten 12^u, waar de middagbreedte 42° 25' aangaf. Nu snijdt die parallel de koerslijn vrijwel in dat 12^u-punt en is dit feit dus een bewijs te meer voor de waarschijnlijkheid der geheele bovengegeven onderstelling. Dat die geobserveerde *b* op 24 Nov., met de ware *b* zoude overeenstemmen, is zeer wel mogelijk, want al zijn in het algemeen op deze reis de eerstgenoemden gewoonlijk eenige minuten grooter dan de ware, toch komen er (zie ook de achterstaande lijst) 2 punten voor van welke met zekerheid geconstateerd kan worden dat daar het Breedte-Verschil nul was; dus waarom dan ook niet hier? Breedte-Verschillen van 2 en 3' zijn er meerdere.

Tot 9^u30^m 's avonds („drije glazen uijt") werd den 24^{en} in den zelfden koers doorgelegen, daarop de verdere verkenning van den wal tot den volgende dag uitgesteld en gedurende 5 uren met „slappe coelte" uit het ZO, naar buiten gehouden; ten 2^u30^m H.W. werd weder in de kust gestuurd. Door den zwakker geworden wind, die 's morgens zelfs „stilletiens" was, zal men den 25^{en} tegen den middag in de 5 à 4 *m*-lijn geweest zijn en nam toen daar en later op 2 en 1 *m* uit den wal, opnieuw landverkenningen. Uit de gelijkvormigheid van de configuratie van het bergland op dezen, vooral op die van 5 en 2 *m* uit den wal, blijkt dat zij op hetzelfde punt van de kust aansturende, opge maakt zijn. Dat dit punt kennelijk iets bezuiden een schiereiland, c. q. het Sch. Eil. Sorell, lag, geven de landverkenningen duidelijk aan; tegen 5^u 's namiddags was men daarop bezuiden die kaap dicht bij het land en wendde het toen weder met ZZO wind „vande wal aff."

De voorstelling op de Journ.-krt van het aanloopen der kust, moet, ook in verband met het bovenstaande, onjuist zijn. De koerslijn loopt er nl. recht op een eilandje onder den wal aan en heeft daar, bij het keerpunt naar het ZZW 42° 30' Z.Br. Nu is dit ook de ware *b* dien dag en zoude het schip dus ten 12^u dáár moeten geweest zijn; maar in het Journ. staat duidelijk dat van 12—5^u in den wal gestuurd werd en men was dus niet vóór 5^u bij dat keerpunt. De wind liep toen naar het ZZO en men kan dus ook niet ZZW, zooals de koerslijn aanwijst, opgegaan zijn; door wraken, kan dit hoogstens ZWtW geweest zijn.

Wat aangaat het eilandje op de Journ.-krt bij dat keerpunt geteekend, er ligt noch benoorden kaap Sorell, noch daar bezuiden tot op 42° 50' Br.,

eenig eilandje dat in vorm en grootte met het Journ.-eilandje overeenkomt. Op deze laatste *b* bevindt zich het High Rocks Eil. dat aan die eischen zoude kunnen voldoen, maar het kan onmogelijk bedoeld zijn, want 1° komen er in het bestek nooit te klein geobserveerde *b*'s voor en dan nog wel met een afwijking van 20', en 2° zouden op die dan zooveel Zuidelijker liggende koerslijn, Mt. Heemskerk en Mt. Zeehaan geheel onder de kim gebleven zijn en dat de z e tóen gezien zijn, is niet te loochenen. Dezelfde bezwaren, zij het in mindere mate, zijn aan te voeren tegens de somtijds geuite onderstelling, dat het schiereiland Point Hibbs op 42° 39' Z.Br. destijds voor een eiland zoude zijn aangezien.

Sinds echter op de Journ.-krt, ter plaatse waar de koerslijn op 25 Nov. de kust nadert, zeer duidelijk een eilandje is aangegeven met de N-P.^t op 42° 26' Z.Br., moet men aannemen dat de kop van het schiereiland Sorell voor een eilandje is gehouden. Alleen zoude dan, vreemd genoeg, van de vrij sterk benoorden Kaap Sorell terugwijkende kust geen notitie zijn genomen, terwijl de middagbreedte op dien 25^{en} alsdan 15' te groot zoude zijn geweest; de zeekaart plaatst nl. die hoek op 42° 11'. Toch lijkt deze onderstelling de meest aannemelijke, ook in verband met het behoud van af 25 Nov. ten 5^u, toen men met de inmiddels doorgekomen „topseijls coelte” uit het ZZO, om de ZW ging liggen, om het ontdekkingswerk Zuidwaarts voort te zetten.

Resumeerende was derhalve ten 12^u op 24 Nov. de afstand tot de kust $4 + 3 + 5\frac{1}{2} = 12\frac{1}{2} m$. Bij een richting OtN geeft dit $afw = 49'$ en (bij $b = 42^{\circ}3$) $\triangle l = 66'$. Dit bedrag gevoegd bij de Journaal-*l* op 24 Nov. en deze gecorrigeerd voor bovengevonden bestekfouten en de Snellius' mijl-grootte, geeft dan de O.L. waarop de W-kust van Tasmanië volgens het Journaal-bestek van af Mauritius zoude gelegen zijn.

O. L. vlg. Journ. 24 Nov. 12 ^u	=	163° 31'
L.-V. standplaats 12 ^u —W.k. ^t Tasmanië . . .	= +	1 6
Correctie voor bestekft sub 1, 6, 8 en 9 . . .	= -	1 28
„ „ „ „ 2-5, 7 en 10-13.	= +	5 21
„ „ de Snellius-mijl ($\frac{1}{100} \times 5383'$).	= -	2 59
<hr/>		
O.L. Westkust Tasmanië (Z.Br. = $\pm 42^{\circ} 15'$) . . .	=	165° 31'

In het Journaal wordt echter op 25 Nov. voor de „middellanghte” der kust te dier plaatse, aangenomen 163° 50' en blijkt daarbij niet of deze

waarde op nog andere gegevens berust, als op die verkregen uit het „middelleeren” der Lengten van schippers en stuurlieden der beide schepen.

Om te kunnen onderzoeken welke dezer beide waarden het meest nauwkeurig is, worde weder overgegaan tot het bepalen der L.-V.^{en} tusschen plaats van afvaart en aankomst, om deze dan te vergelijken met het werkelijke L.-V. Men heeft dan :

Gegevens ontleend aan :	O.L. Z-P. ^t Maur.	O.L. W-k. ^t Tasm.	L.-V. Tasm.— Maur.	Vershil met ware L.-V.
Het Journaal-bestek (Mer. v. Ten.) . .	78° 47'	165° 31'	86° 44'	— 0° 54'
id. vlg. „middellanghte” (id.) . .	78 47	163 50	85 3	— 2 35
De zeekaarten (Mer. v. Greenw.) . .	57 32	145 10	87 38	—

Het eigenaardige feit doet zich hier voor, dat de „middellanghte”, die een verbetering werd geacht, veel grooter afwijking van het ware L.-V. geeft dan het oorspronkelijk, voor schrijf- en cijferfouten gecorrigeerd bestek.”

„Die „middellanghte” komt echter onwillekeurig toch eenigszins tot haar recht en wel door den stroom. De stroomkaart van den Indischen Oceaan over October en November, leert nl., dat de schepen in den eersten tijd na hun vertrek van Mauritius, tot op $\pm 32^\circ$ Z.Br., onder den invloed van Zuidelijken stroom geweest zijn; daarna kreeg deze een meer ZO^e strekking. Verder om de Zuid, in de „roaring fourties”, moet normaal, eerder bepaald uitgesproken Westwindweer geheerscht hebben en is daar dus zeker een Oostelijke driftstroom ondervonden.

Gedurende twee etmalen, op $\pm 44^\circ$ Z.Br., heeft men echter Zuidelijken wind en geeft dit daar, zooals thans bekend is, door de aswenteling der aarde Westelijken stroom. Op één dier dagen, 10 Nov., wordt daarbij o.a. vermeld: „de Zee schoot Zeer hart aan . . . mede uijtten Zuijt Oosten, met groove deijnngen” en wijst dit zeer zeker eveneens op stroom in W^e richting.

In het algemeen is er evenwel op dit traject zeker een vrij groot overschot van stroom om de Oost bevonden, zij het dan lang niet zoo sterk als op het vorige traject in tegengestelde richting. Het gegist L.-V. Tasmanië-Mauritius had dus vermoedelijk méér dan 54' kleiner moeten zijn dan het ware en in zooverre komt dus onbewust in de „middellanghte” de invloed van den O^{en} stroom beter tot uiting — onbewust, daar Tasman of Visscher uit den aard der zaak van dien stroom niets bekend was en zij er dus geen rekening mede hadden kunnen houden.

Dat het voor fouten gecorrigeerd gegist bestek, intusschen geen grooter bedrag Oen stroom geeft, valt meenen wij, te verklaren uit het bekende feit dat lenzende bij hooge zee, door de groote snelheid van het schip, de neiging bestaat te veel vaart te loggen en te schatten. Dat hiertoe aanleiding bestond op dit traject, zal duidelijk zijn, want in de ongeveer 30 dagen waarin op hooge Breedte soms voor top en takel om de Oost gelooopen werd, komen meerdere etmalen voor, waarin van 40 tot 50 *m* behouden werd.

Met zekerheid te zeggen, zooals op andere meer bevaren trajecten, welk bedrag aan stroom in dat seizoen aldaar te verwachten is, is niet wel mogelijk; daarvoor ontbreken, zooals vroeger opgemerkt werd, tot nog toe de gegevens. Maar als waarschijnlijk kan een Oe stroom aangenomen worden van gemiddeld 1 *m* per etm., gevende in die 30 dagen, bij $mb = 45^\circ$, een Δl van ongeveer $2^\circ 50'$ en dus vrijwel in overeenstemming met het „mid-dellanghte"-resultaat.

In aanmerking nemende de lange onafgebroken zeereis van 48 dagen en de zeer bezwarende omstandigheden van wind en weer waaronder een groot gedeelte er van werd afgelegd, dan kan zeker gezegd worden dat het Lengte-bestek op dit traject alleszins bevredigend is bijgehouden.

In het feit dat schepen komende van om de West, met den wil naar Tasmanië, altijd stroom mède zullen hebben tengevolge van de overheerschende Westewinden in den Z-Indischen Oceaan, zoodat hun gegiste Δl steeds kleiner moet zijn dan de ware — ligt een nieuw, indirect bewijs opgesloten dat Tasman een te kleine c.q. de Snellius mijl-grootte gebruikt heeft. Wordt toch de besproken reductie van 1_{100} (hier = $2^\circ 59'$) niet op zijn verandering in l toegepast, dan zoude daardoor het te-kort in l van $54'$, dat gelijk wij zagen toch al niet groot is, veranderen in een te-veel van $2^\circ 5'$; hij zoude dan dus dat bedrag in stroom te gen gehad hebben, overeenkomende met bijna 1 *m* p. etm. in 30 dagen. De stroomkaarten nu maken uit, dat dit niet mogelijk is geweest.

III. Het traject Bezuiden rond Tasmanië.

25 Nov.—1 Dec. 1642.

a. Het Breedte-bestek. Dit bevat slechts 2 rekenverschillen van 1' ieder, zonder verderen invloed.

De middagbreedten geven 30 Nov. na 5 etm. 1' Z en 1 Dec. na 1 etm. 1' N. Voor den invloed van stroom, zie hieronder bij het Lengte-bestek.

b. Het Lengte-bestek. Hierin komen onderstaande fouten voor :

1°. Het behoud op 26 Nov. is ZZW 18 *m*, derhalve $afw = 28'$ en $\Delta l = 38'$ (bij $mb = 43^\circ$). In het Journ. is voor Δl genomen 48' en de Lengte daardoor dus 10' te W^k opgegeven.

2°. Het behoud op 30 Nov. is OtN 20 *m*, derhalve $afw = 78'$ en $\Delta l = 109'$ (bij $mb = 43^\circ 8'$). In het Journ. is voor Δl genomen 120' en de Lengte daardoor dus 11' te O^k opgegeven.

3°. Het behoud op 1 Dec. is NNW 8 *m*, derhalve $afw = 12'$ en $\Delta l = 17'$ (bij $mb = 43^\circ 4'$). In het Journ. is voor Δl genomen 8' en de Lengte daardoor dus 9' te O^k opgegeven.

Den 1^{en} Dec. kwamen de schepen op de O-kust van Tasmanië ten anker in de zgn. Frederik Hendrik Baai, thans geheeten North Bay, tusschen Green Eil. en K. Lamanon. De O.L. der ankerplaats, voor bovenstaande fouten en de Snellius'mijl-grootte verbeterd, geeft dan de O.L. waarop die ankerplaats volgens het Journaal-bestek van af de W-kust van Tasmanië, zoude gelegen zijn.

O.L. vlg. Journ. 4 Dec. 12 ^u	=	167° 30'
Correctie voor bestekft sub 1	= +	0 10
" " " " 2 en 3.	= -	0 20
" " de Snellius-mijl ($\frac{1}{30} \times 210'$)	= -	0 7

O.L. ⚓ Frederik Hendrik Baai (O-k.t v. Tasm.ië) = 167° 13'

Overgaande tot de Lengte-Verschillen, heeft men dan :

Gegevens ontleend aan :	O.L. W-k. ^t Tasm.ië (± 1 <i>m</i> Z. v. K. Sorell)	O.L. O-k. ^t Tasm.ië (Ankerpl. F. H. Baai)	L.-V. O—W.k. ^t Tasm.ië	Verschil met ware L.-V.
Het Journaal-bestek (Mer. v. Ten.) . .	163° 50'	167° 13'	3° 23'	+ 0° 34'
De zeekaarten (Mer. v. Greenw.) . .	145 10	147 59	2 49	—

Aannemende dat er goed gestuurd en vaart bepaald is, dan wordt dus aan de hand van het behoud, tengevolge van stroomverleiding, Tasmanië een bedrag van 34' in *l*, of (bij $mb = 42^\circ 5'$) van 25' in *afw*, d. i. $6\frac{1}{4}$ *m* te veel uitgerek. Volgens de Journ.-krt is het L.-V. ongeveer 3° 37' en komt dit, na aanbrengen der correcties voor bestekfouten en Snellius' mijl-grootte,

dus op slechts 3' na, met het bovengevonden bedrag van $3^{\circ} 23'$ overeen; de kaart is derhalve in harmonie met het bestek. 1)

Nu staat er in de Britsche Zeilaanwijzingen, 2) betreffende den stroom rond Tasmanië: „on the east coast the set is generally to the southward. On the west coast the current generally sets to the northward, particularly during the prevalence of south-west and southerly winds.” Hieruit volgt dus dat Tasman, die bij zijn rondzeiling ook W^{en} en WZW^{en} wind rapporteert, op dit traject stroom tegen heeft gehad. Deze behoeft dan slechts $\pm 1,5 m$ per etm. bedragen te hebben, in de etmalen gedurende welke Oostwaarts gestuurd werd, om hierdoor de fout in l van $34'$ verklaard te zien. — Indien hij al die dagen observaties had kunnen krijgen, zoude in verband met den tegenstroom, de middagbreedten op de eerste dagen zeker N en op de laatste zeker Z hebben gegeven. Thans vindt hij na 5 dagen: 1' Z (als rekenverschil te beschouwen) en heffen de vermoedelijke bedragen N en Z op dit traject, elkaar dus op.

IV. Het traject Tasmanië—Nieuw-Zeeland.

4—15 Dec. 1642.

a. *Het Breedte-bestek.* Dit bevat slechts één rekenverschil van 1', zonder verderen invloed.

De middagbreedten geven het navolgende bedrag Noord of Zuid.

4 Dec. na $\frac{1}{4}$ etm.	3' Z	11 Dec. na 1 etm.	3' Z
6 „ 2	19 N	12 „ 1	10 N
10 „ 1	8 Z		

Voor den invloed van stroom, zie hieronder bij het Lengte-bestek.

b. *Het Lengte-bestek.* Hierin komen onderstaande fouten voor:

1°. Het behoud op 6 Dec. is $O 40 m$, derhalve $afw = 160'$ en $\Delta l = 213'$ (bij $mb = 41^{\circ}4$). In het Journ. is voor Δl genomen $215'$ en de Lengte daardoor dus 2' te O^k opgegeven.

2°. Het behoud op 11 Dec. is $O 38 m$, derhalve $afw = 152'$ en $\Delta l = 207'$

1) Walker (zie Walker Memorial, p. 128) hield uiteraard met deze correcties geen rekening en geeft hij dan ook het bedrag der uitrekking $17'$ in l te groot — eigenlijk $18'$, maar zijn zeekrt. L.-V. is 1' onjuist.

2) Australia Directory, 1907, Vol. I, p. 36.

(bij $mb = 42^{\circ}8$). In het Journ. is voor Δl genomen $191'$ en de Lengte daardoor dus $16'$ te W^k opgegeven.

3° Den 14^{en} Dec. is opgegeven voor O.L. op den middag $189^{\circ} 3'$; dit is zoo goed als zeker een schrijffout van den copieerder voor $189^{\circ} 33'$. Neemt men nl. $189^{\circ} 3'$ aan, dan zoude de Δl , afgeleid uit de middag- l 's op 13 en 14 Dec., $30'$ kleiner zijn dan volgens het opgegeven behoud in dat etmaal, daarentegen de Δl geldend voor 14/15 Dec., $30'$ groter dan het behoud tusschen 14 en 15 Dec. Daar het nu zeer onwaarschijnlijk is, dat den eenen dag een vrij groote fout in ééne richting gemaakt wordt en den volgenden dag een gelijke fout in tegenovergestelde richting, mag aangenomen worden dat 14 Dec. $l = 189^{\circ} 33'$ moet zijn. Deze schrijffout heeft dus verder geen invloed.

Nadat 4 Dec. de Frederik Hendrik Baai was verlaten, werd om de Noord, de Oostkust van Tasmanië gevolgd en den 5^{en} 's morgens, Mt. Nicolas $W 6 m$ peilend, ¹⁾ met den koersrecht Oost de reis voortgezét.

Den 13^{en} Dec. „tegens den middag” wordt dan, nog steeds Oost sturende, Nieuw-Zeeland in 't zicht geloopen; „een groot hoog verheven landt”, de Southern Alps tusschen Hokitika en Abut Head, strekte zich in het Zuidoosten voor hen uit. ZO werd nu hierop aangehouden tot 's avonds 10^u, toen wegen „wackeringh van coelte”, de koers Oost bepaald werd, ²⁾ ten einde bij nacht niet „inde wal [te] geracken”. Tot „ontrent 2 mijlen buijten het landt” werd zoo doorgestuurd en toen „daer bij langhs naer de

Westkust van Nieuw-Zeeland.

- Peilinglijn.
- - - - - Koerslijn vlg. Journ.
- Vermoedelijke koerslijn.
- Standplaats schip.

1) Walker (zie Walker Memorial, p. 132) geeft hiervoor verkeerdelijk op, St Patrick Head, d. i. dus een aflopend voorland, terwijl in het Journ. op twee plaatsen (4 en 5 Dec.) over een „ronden hoogen berch” gesproken wordt en dan uit den naam Huntsman Cap van den 2812' hoogen Mt. Nicolas, die $W 2 m$ van St Patrick Head ligt, is af te leiden dat deze bedoeld wordt. 2) Deze kompas koersen zijn uiteraard miswijzend.

Noort", dus vrijwel NNO, de kust gevolgd tot bij den „Clippijgen Hoeck" (Kaap Foulwind). 15 Dec. op den middag, had men deze ZO m. w. $2\frac{1}{2}$ m van zich en was er dus in *afw* 6' en (bij $b = 41^{\circ}7$) in l 8' Westwaarts van verwijderd.

De middaglenge van 15 Dec. tot dien hoek herleid en gecorrigeerd voor de twee bestekfouten en de Snellius' mijl-grootte, geeft dan de O.L. waarop K. Foulwind, volgens het Journaal-bestek van af de O-kust van Tasmanië, zoude gelegen zijn.

O.L. vlg. Journ. 15 Dec. 12 ^u	= 189° 49'
L.-V. standplaats 12 ^u — K. Foulwind . . .	= + 0 8
Correctie voor bestekft sub 1 en 2	= + 0 14
„ „ de Snellius-mijl ($1_{30} \times 1353'$)	= — 0 45
O.L. Kaap Foulwind (Clippijgen Hoeck) . .	= 189° 26'

Overgaande tot de Lengte-Verschillen, heeft men dan:

Gegevens ontleend aan:	O.L. O-k. ^t Tasmanië (Ank.pl. F. H. Baai)	O.L. W-k. ^t N.-Zeeland (K. Foul- wind)	L.-V. N.-Zeel.— Tasm. ¹⁸	Verschil met ware L.-V.
Het Journaal-bestek (Mer. v. Ten.) . .	167° 30'	189° 26'	21° 56'	— 1° 34'
De zeekaarten (Mer. v. Greenw.) . .	147 59	171 29	23 30	—

Aannemende dat er goed gestuurd en vaart bepaald is, dan ondervond Tasman derhalve van 4—15 Dec. een stroomverleiding om de Oost van 94' in l , of 70' in *afw* (bij $mb = 42^{\circ}$) d. i. $17\frac{1}{2}$ m. Om de Noord was deze (zie sub *a* hierboven) 15' of $3\frac{3}{4}$ m, gevende dus een resulteerenden stroom van OtN 18 m of gemiddeld 1,6 m per etmaal. Dit is in overeenstemming met hetgeen thans bekend is omtrent richting en kracht van den stroom in die parages. Het bestek op dit traject is dus goed te noemen.

V. Het traject langs de Westkust van Nieuw-Zeeland.

15 Dec. 1642—4 Jan. 1643.

Van af K. Foulwind werd de W- en N-kust van Nieuw-Zeeland's Zui-der-Eil. langs gestuurd en in de „Moordenaers Baij" (Massacre of Golden Bay der zeekaarten) geankerd. Met den koers ONO, later ~~N~~ OtN, werd

deze verlaten en daardoor onopgemerkt de Zuidwaarts hieraan grenzende baai (Tasman of Blind Bay der zeekaarten) voorbijgevaren. Wel wordt op den middag na het vertrek uit de Moord. B., een behoud van Zuid 2 *m* opgegeven en schijnt het dus of eerst Zuid is opgegaan, maar dit is niet zoo, want dat behoud rekt niet van af \downarrow Moord. B. maar, zooals bij nacijsfeering blijkt, van af het vorige middagbestek, toen de schepen nog benoorden die baai waren en deze nog niet bezocht hadden. — De „Abel Tasmans Baij”, op schetsteekening [27] in het Journaal voorkomende (op de Journaal-kaart [N° 3] heet zij „Abel Tasmans Reede”) is de tegenwoordige Admiralty Bay. Blijkbaar verkeerde men indertijd bij de naamgeving dier baaien, abusievelijk in de meening, dat Tasman van 22—26 Dec. 1642 in de Tasman of Blind Bay ten anker gelegen heeft.

Het niet-ontdekken in deze omgeving van de Cook Straat, wordt in de Inleiding nader besproken ¹⁾. Met den koers NNW werd 26 Dec. de Adm. Bay verlaten en de Zeehaen Bocht weder uit gestuurd. Het is bevreemdend dat daarbij niet de 8270' hooge Mt. Egmont op de ZW-P.¹ van het Noorder-Eil. vermeld wordt. Vermoedelijk bleef zij dus die dagen in wolken gehuld, want de kust te dier plaatse is wel gezien, wijl daar waar Kaap Egmont aan de voet van den berg ligt, op de Journaal-krt. [N° 3], „Cabo Pieter Boerels” [Boreel] is geteekend. Een lagere berg, eveneens geïsoleerd aan de W-kust van het Noorder-Eil. gelegen, Mt. Karehoe (2370') en gerapporteerd als „een hoogen berch,” werd 28 Dec. op $\pm 38^\circ$ Z.Br. in het OtN op ongeveer 5 *m* gepeild.

De W-kust werd verder gevolgd tot aan Kaap Maria van Diemen. Over het bestek aldaar, zie hieronder sub *b*.

a. Het Breedte-bestek. Schrijf- en rekenfouten komen hierin niet voor, alleen één rekenverschil van 1'.

De middagbreedten geven het volgende bedrag Noord of Zuid.

16 Dec. na 1 etm. 1' N	1 Jan. na 1 etm. 5' N
22 „ 1 1 N	2 „ 1 1 N
27 „ 1 $\frac{1}{4}$ 1 Z	3 „ 1 2 Z
30 „ 3 3 Z	4 „ 1 3 N
31 „ 1 5 Z	

Deze bedragen N en Z heffen elkaar geheel op en zijn uiteraard klein,

¹⁾ Zie p. XLVII.

daar hier langs een nagenoeg gesloten kust wordt gestuurd en de winden variabel zijn en dus geen driftstroomen veroorzaken.

Over een zeer onwaarschijnlijke groote stroomverleiding van 21' N, den 27^{en} Dec. na 1¼ etmaal volgens het Journaal-bestek ondervonden, wordt hieronder sub 3° gesproken.

b. Het Lengte-bestek. Hierin komen onderstaande fouten voor:

1°. Het behoud op 16 Dec. is NNO 11 *m*, derhalve $afw = 17'$ en $\Delta l = 22'$ (bij $mb = 41^\circ$). In het Journ. is voor Δl genomen 5' en de Lengte daardoor dus 17' te W^k opgegeven.

2°. Het behoud op 26 Dec. is NNW 10 *m*, derhalve $afw = 15'$ en $\Delta l = 20'$ (bij $mb = 40^\circ 5$). In het Journ. is voor Δl genomen 30' en de Lengte daardoor dus 10' te W^k opgegeven.

3°. Het behoud op 27 Dec. is opgegeven NW 26 *m*. Wordt met deze *k* het bestek berekend, dan geeft 1° de middag-*b* op 27 Dec. 21' Noord, 't geen c.q. zeer onwaarschijnlijk is en wordt 2° de middag-*l* op 27 Dec. 17' te O^k en op 28 Dec. 60' te W^k. Deze drie fouten verdwijnen echter, indien de koers NW als een schrijffout van den copieerder beschouwd wordt voor NNW. Het behoud is derhalve aangenomen als NNW 26 *m*.

4°. Het behoud op 30 Dec. is NO 7 *m*, derhalve $afw = 20'$ en $\Delta l = 25'$ (bij $mb = 37^\circ 1$). In het Journ. is voor Δl genomen 29' en de Lengte daardoor dus 4' te O^k opgegeven.

5°. Het behoud op 31 Dec. is NW 7 *m*, derhalve $afw = 20'$ en $\Delta l = 25'$ (bij $mb = 36^\circ 9$). In het Journ. is voor Δl genomen 9' en de Lengte daardoor dus 16' te O^k opgegeven.

6°. Het behoud op 1 Jan. is NW 10 *m*, derhalve $afw = 28'$ en $\Delta l = 35'$ (bij $mb = 36^\circ 5$). In het Journ. is voor Δl genomen 39' en de Lengte daardoor dus 4' te W^k opgegeven.

7°. Het behoud op 2 Jan. is NWtW 7 *m*, derhalve $afw = 23'$ en $\Delta l = 29'$ (bij $mb = 36^\circ 1$). In het Journ. is voor Δl genomen 20' en de Lengte daardoor dus 9' te O^k opgegeven.

De *b* en *l* op 19 Dec. voor de ankerplaats in de Moordenaers Baai aangenomen, zijn verder niet gebruikt; want het verschil tusschen de middagbestekken van 18 en 19 Dec. (tusschen welke het bezoek aan die baai gebracht werd) komt met het opgegeven behoud van 18—19 Dec. overeen.

Op den middag van 4 Jan. bevond men zich bij Nieuw-Zeeland's N-Pt.,

K. Maria van Diemen genoemd. Voor het middagbestek wordt dan in het Journaal opgegeven: Z.Br. = $34^{\circ} 35'$ en O.L. = $191^{\circ} 9'$. Eenige regels verder leest men van die kaap: „deze hoek die oost noort oost van ons hadden, leidt op de Zuijder breete van 34 Graden 30 minuten.” Er kan dus aangenomen worden dat die peiling óók op den middag genomen werd. Nu geeft ONO m. w. en $5' N$ ($34^{\circ} 35' - 34^{\circ} 30'$) een $afw = 20'$ of $\Delta l = 24'$ en vindt men dus voor de O. L. waarop K. Maria van Diemen, na verbetering voor bovenstaande fouten en voor de Snellius-mijl, volgens het Journaal-bestek van af Kaap Foulwind, zoude gelegen zijn:

O. L. vlg. Journ. 4 Jan. 12 ^u	=	$191^{\circ} 9'$
L.-V. Standplaats 12 ^u —K. Maria v. Diemen . .	= +	$0 24$
Correctie voor bestekft sub 1, 2 en 6	= +	$0 31$
„ „ „ „ 4, 5 en 7	= -	$0 29$
„ „ „ de Snellius-mijl ($\frac{1}{30} \times 82' O$)	= -	$0 3$
O.L. Kaap Maria van Diemen	=	$191^{\circ} 32'$

Overgaande tot de Lengte-Verschillen, heeft men dan :

Gegevens ontleend aan:	O.L. K. Foulw.	O.L. K. v. D.	L.-V. K. v. D.—K. F.	Verschil met ware L.-V.
Het Journaal-bestek (Mer. v. Ten.)	$189^{\circ} 57'$	$191^{\circ} 32'$	$1^{\circ} 35'$	+ $0^{\circ} 25'$
De zeekaarten (Mer. v. Greenw.)	$171 29$	$172 39$	$1 10$	—

In 16 zeildagen derhalve een verschil in $l = 25'$ Oost, of in $afw = 20'$ (bij $mb = 38^{\circ} 1$), d.i. ongeveer $0,3 m$ O per etmaal. Daar er, gegeven de strekking der kust, geen stroomverleiding om de Oost zal geweest zijn (de $1' N$ in die dagen — zie boven bij het Breedte-bestek — kan buiten beschouwing blijven), is die $0,3 m$ dus vermoedelijk een fout van sturen en vaartbepalen; groot is zij intusschen zeker niet. Het valt echter niet te ontkennen, dat op dit traject betrekkelijk veel reken- en schrijffouten voorkomen. Waren zij allen in dezelfde richting gevallen, dan zoude hun invloed op het bestek vrij groot geweest zijn. Ook de koerslijn op de Journaal-kaart [N° 3] is, in verband met het behoud, niet zeer zorgvuldig weergegeven.

Volgens die kaart bedraagt het L.-V. Kaap Maria van Diemen—Kaap Foulwind, $45'$ en daar met het ongecorrigeerd behoud hiervoor $1^{\circ} 36'$

wordt gevonden 1) en de kaart zich aan het bestek moet aanpassen en niet omgekeerd, is dus het L.-V. op de Journ.-krt ten opzichte van het behoud 51' te klein genomen.

VI. Het traject Drie Koningen Eil. (bij Nieuw-Zeeland) —
Tonga Eil.^{en} (Eoewa).

4—20 Jan. 1643.

Van Nieuw-Zeeland's N.-P.^t wordt overgestoken naar het nabijgelegen Drie Koningen Eil., doch het behoud op dien oversteek is niet vermeld. Van de *b* en *l* voor dit eiland opgegeven, wordt dan het bestek verder gerekend; het is op deze reis weder zeer nauwkeurig bijgehouden.

a. Het Breedte-bestek. Hierin komt alleen een schrijffout voor op 9 Jan. van 34° Z.Br. voor 32°, zonder verderen invloed; er wordt bovendien nog één rekenverschil van 1' aangetroffen.

De middagbreedten geven het onderstaande bedrag Noord of Zuid

7 Jan. na 1 etm. 3' N	17 Jan. na 1 etm. 2' Z
8 „ 1 1 N	19 „ 2 1 Z
13 „ 1 2 Z	20 „ 1 2 N
14 „ 1 2 N	

Over den invloed van stroom, zie hieronder bij het Lengte-bestek.

b. Het Lengte-bestek. Hierin komt alleen de volgende fout voor:

Het behoud op 7 Jan. is NO 16 *m*, derhalve *afw* = 45' en Δl = 54' (bij *mb* = 33°8). In het Journ. is voor Δl genomen 29' en de Lengte daardoor dus 25' te *W^k* opgegeven.

Den 20^{en} Jan. ten 1^u A. M. wordt het eiland Eoewa der Tonga groep („Middelburch" genoemd) op Oost m.w. 8 *m*, in 't zicht geloopt en was men er dus toen 32' in *afw* of 34' in *l* van verwijderd. Aannemende dat *k* en *v* waren als in het voorafgaand etmaal, dan is van 12—1^u behouden NOto 1 *m* = 3'3 *afw* of 4' Δl (bij *b* = 21°8). De middaglengte tot Eoewa herleid en gecorrigeerd als vroeger aangegeven, geeft dan de O.L. waarop volgens het Journaal-bestek van af Drie Koningen Eil., Eoewa zoude gelegen zijn.

1) Volgens het ongecorrigeerd behoud is O.L. K. Maria v. Diemen = 191° 9' + 24' = 191° 33' en O.L. K. Foulwind = 189° 49' + 8' = 189° 57', gevende een ongecorrigeerd L.-V. = 1° 36'.

O.L. vlg. Journ. 20 Jan. 12 ^u	=	204° 54'
Behoud 20 Jan., 12 — 1 ^u , NOtO 1 <i>m</i>	= +	0 4
L.-V. Standplaats 1 ^u —Eoewa.	= +	0 34
Correctie voor bestekft	= +	0 25
„ „ de Snellius-mijl ($\frac{1}{300} \times 917'$) =	= -	0 31

O.L. Eoewa (Middelburch) = 205° 26' 1)

Overgaande tot de Lengte-Verschillen, heeft men dan :

Gegevens ontleend aan:	O.L.	O.L.	L.-V.	Verschil met ware L.-V.
	DrieKon.E.	Eoewa	E.-D.K.E.	
Het Journaal-bestek (Mer. v. Ten.)	190° 40'	205° 26'	14° 46'	+ 1° 51'
De zeekaarten (Mer. v. Greenw.)	172 8	185 3	12 55	—

Aannemende dat er goed gestuurd en vaart bepaald is, dan ondervond Tasman derhalve in 16 dagen een stroomverleiding om de West van 111' in *l*, of 98' in *afw* (bij *mb* = 28°0) d.i. 24,5 *m*, of ongeveer 1,5 *m* per etm. Om de Noord was zij 3' = $\frac{3}{4}$ *m*, gevende derhalve een resulterenden stroom van ongeveer W $\frac{1}{3}$ N van dezelfde sterkte.

Qualitatief is deze misgissing in overeenstemming met hetgeen de stroomkaart doet verwachten en hoewel nauwkeurige quantitative gegevens in dit gebied nog niet verzameld zijn, is toch de waarschijnlijkheid groot, dat een stroom van 1,5 *m* per etm. om de West, zeer goed beantwoordt aan de werkelijkheid.

VII. Het traject Tonga E.^{en} (Namoeke) — Fidji E.^{en} (Tavioeni).

1—6 Febr. 1643.

Van Eoewa (Tonga Eil.^{en}) wordt zonder opgaaf van behoud, naar Tongataboe („Amsterdam" genoemd) doorgezeild en aldaar eenige dagen verbleven. 24 Jan. wordt vertrokken naar Namoeke („Rotterdam" genoemd,

1) Voor de ongecorrigeerde O.L. van Eoewa wordt in het Journ.. zonder opgaaf van herkomst, 205° 29' opgegeven. De middaglenkte op dien dag is 204° 54'; hierop toepassende het bovengevonden bedrag voor afstand schip—eiland, ten 12 ^u, nl. 4' + 34' = 38', geeft dus voor de ongecorrigeerde O.L. van Eoewa, volgens het bestek, 204° 54' + 38' = 205° 32', nagenoeg overeenkomende met de Journ.-opgave. Op 38' zoude nog een correctie van 1' voor de Sn.-*m* aangebracht moeten worden, waardoor het verschil tusschen de *l*'s in stede van 3', 2' wordt.

eveneens tot de Tonga Eil.^{en} behoorende); het behoud is weder niet opgegeven. De reis wordt daarop 1 Febr. van Namoeke voortgezet.

a. *Het Breedte-bestek.* Schrijf- en rekenfouten komen hierin niet voor; slechts één rekenverschil van 1'.

De middagbreedten geven het navolgende bedrag Noord.

3 Febr. na 1 etm. 2' N 5 Febr. na 2 etm. 10' N

Over den invloed van stroom, zie hieronder bij het Lengte-bestek.

b. *Het Lengte-bestek.* Hierin komt, behalve één rekenverschil van 1', alleen de volgende fout voor:

Het behoud op 4 Febr. is NtW 25 m, derhalve $afw = 19'$ en $\Delta l = 20'$ (bij $mb = 17^{\circ}5$). In het Journ. is voor Δl genomen 30' en de Lengte daarvoor dus 10' te W^k opgegeven.

Den 6^{en} Febr. worden de Fidji Eil.^{en} in 't zicht geloopt. Na een gevaarvolle passage over ondiepten en tusschen reven en eilandjes door, in gemiddeld ZW^e richting, wordt op den middag de „cours noort waert aen” gesteld, „om by daegh uijt al deze vuijlen te geraecken.” De schepen bevonden zich toen (zie Journ.-krt. [N° 4]) O $\frac{3}{4}$ m van de N-P.^t van het eiland Tavioeni en vervolgden zonder ophoud de reis. De middaglengte van 6 Febr. tot dat punt herleid en gecorrigeerd voor de bestekfout en de Snellius' mijl-grootte, geeft dan de O.L. waarop volgens het Journaal-bestek van af Namoeke (Tonga Eil.^{en}) die N-P.^t zoude gelegen zijn.

O.L. vlg. Journ. 6 Febr. 12^u. = 201° 35'

L.-V. Standplaats 12^u—N-P.^t Tavioeni . . = — 0 3

Correctie voor bestekft = + 0 10

„ „ de Snellius-mijl ($\frac{1}{30} \times 274'$). = + 0 9

O.L. N-P.^t Tavioeni (Fidji-Eil.^{en}) = 201° 51'

Overgaande tot de Lengte-Verschillen, heeft men dan:

Gegevens ontleend aan:	O.L. ⚡ Nam.	O.L. N-P. ^t Tav.	L.-V. Nam.—Tav.	Verschil met ware L.-V.
Het Journaal-bestek (Mer. v. Ten.) . .	206° 19'	201° 51'	4° 28'	— 0° 32'
De zeekaarten (Mer. v. Greenw.) . .	185 8	180 8	5 0	—

Aannemende dat er goed gestuurd en vaart bepaald is, dan ondervond men derhalve van 1—6 Febr. een stroomverleiding om de West van 32'

in l , of $30'$ in afw (bij $mb = 18^{\circ}7$) d. i. $7\frac{1}{2} m$. Om de Noord bleek zij $12'$ of $3 m$ te zijn, gevende derhalve een resulteerenden stroom van WNW $8 m$ of gemiddeld $1,6 m$ per etmaal. Qualitatief is zij juist, quantitatief zeer wel mogelijk. Het bestek is dus weder goed te noemen.

Op de Journ.-krt. [N° 4] is het L.-V. tusschen \ddagger Namoeka en N.-P.[†] Tavioeni = $5^{\circ} 4'$, terwijl het volgens het ongecorrigeerd behoud $4^{\circ} 47'$ is, nl. het verschil tusschen de middaglengten op 1 en 6 Febr. en daarbij gevoegden afstand ten 12_0 tot de N.-P.[†] Tavioeni. Wjl die kaart ontworpen is aan de hand van het ongecorrigeerd behoud, is dus ten opzichte hiervan, de ligging der Fidji Eil.^{en} met betrekking tot de Tonga Eil.^{en} $17'$ te Westelijk aangegeven. De goede overeenstemming tusschen kaart en werkelijkheid (Journ.-krt $5^{\circ} 4'$, zeekaart $5^{\circ} 0'$) is uiteraard toevallig, want bij de eerste werd geen rekening gehouden met bestek-fouten en stroomverleiding.

Betreffende de ligging der Tonga Eil.^{en} ten opzichte van de meermalen in het Journ. genoemde Salamonis Eil.^{en}, ook in verband met de zgn. „middellanghte”, hier nog het volgende. Bij het aandoen van Tasmanië werd gelijk vroeger gezien is, voor de l der W-kust een „middellanghte” aangenomen, die de aldaar bekomen gegiste l verving. Zij was zeer waarschijnlijk verkregen uit het „middelleeren” der l 's van schippers en stuurlieden der beide schepen en werd vastgesteld op $163^{\circ} 50'$. Nu was de gegiste l waarop die W-kust lag = $166^{\circ} 37'$, afgeleid uit middag- l op 24 Nov.¹⁾ en afstand alstoen tot de kust = $1^{\circ} 6'$; de „middellanghte” werd dus $2^{\circ} 47'$ Wen genomen dan de gegiste.

Dd. 15 Jan. staat dan in het Journaal: „Ick ben Tegenwoordich na mijn gissinge 105 mijlen beoosten d'eijlanden Salamonis doch nade middellanghte 62 mylen”. Hieruit volgt dat het verschil tusschen beide l 's = $43 m$, nog ongeveer hetzelfde was gebleven; dit dan in de veronderstelling dat Tasman bij deze schattingen, die uiteraard zeer globaal zijn, eenvoudigheidshalve aannam dat $1^{\circ} l = 15 m$ is, onverschillig op welke b .

31 Jan. heet het daarop: „deze eijlanden [de Tonga Eil.^{en}] leggen nade middellanghte 185 mijlen oostelijcker als de eijlanden Salamonis, ende na mijn gissinge 230 mijlen beoosten de oostelijcxte Eijlanden Salamonis”.

1) In het Journ. is de middag- l op 24 Nov. = $163^{\circ} 31'$; dit moet, gelijk vroeger opgemerkt is, een schrijffout van den copieerder zijn voor $165^{\circ} 31'$. Met deze fout behoeft dus verder geen rekening gehouden te worden.

Dus ook thans nog nagenoeg hetzelfde verschil tusschen gegiste en middellengte, indien nl. aangenomen wordt dat beide afstanden gerekend worden van af het Oostelijkste der Sal. Eil.^{en} Het staat er niet, maar het zal wel zoo bedoeld zijn; Visscher in zijne Annotatien op 7 Nov. '42 spreekt ook steeds over de Oste der S. E.^{en}

Daar het werkelijke L.-V.: Oste der S. E.^{en} — Tonga E.^{en} (Nameoka) bedraagt $22^{\circ} 53'$, zoo blijkt de afstandschatting volgens de „gissinge” of de gegiste Lengte, nl. $230 m$ of $15^{\circ} 55'$ (bij $mb = 15^{\circ} 5'$), juister te zijn dan die volgens de „middellanghte”, nl. $185 m$ of $12^{\circ} 48'$; deze laatste is dus ook nu, evenals vroeger, geen verbetering van eerstgenoemde. — Voor de O.L. Tonga E.^{en} (Nameoka) werd 31 Jan. '43 aangenomen $206^{\circ} 19'$; de O.L. Oste der S. E.^{en} was volgens den „globium Terester” = 205° „schaers” (zie Annotatien als boven) en volgens de „grootte caerte vande Zuijt Zee” = $185^{\circ} 45'$ (zie id.). Het L.-V. als boven, is dus volgens den „globium” = $1^{\circ} 19'$ en volgens de „caerte” = $20^{\circ} 34'$; de „gissinge” van $230 m$ of $15^{\circ} 55'$ is derhalve een groote verbetering ten opzichte van den „globium” doch staat in juistheid bij de „caerte” nog ten achter. Dat intuschen op deze laatste, bij de Oste der Sal. Eil.^{en} „geschreven staet de hoorensche Eijlanden” was een fout, die later ook door Visscher bemerkt werd (zie Journ. 7 Febr. '43); deze eilanden hadden toch niets met de Salamonis Eil.^{en} gemeen, daar ze nagenoeg op dezelfde Lengte als Nameoka, meer om de Noord liggen.

VIII. Het traject Fidji Eil.^{en} (Tavioeni) — Onthong Java Eil.^{en}

6 Febr.—22 Mrt. 1643.

a. Het Breedte-bestek. Hierin komen onderstaande rekenfouten voor.

Op 15 Febr., 4, 5, 8 en 9 Mrt. is de gegiste b resp. $2'$ te Zk , $2'$ te Nk , $7'$, $2'$ en $2'$ te Zk , zonder verderen invloed.

Op 22 Mrt. is in het oorspronkelijk Scheeps-Journ. een schrijffout gemaakt in de middagbreedte; er staat $5^{\circ} 2'$, terwijl dit $5^{\circ} 25'$ moet wezen. Deze fout heeft een eigenaardig gevolg; een en ander zal bij het volgend traject, waarin die fout doorwerkt en tot verkeerde gevolgtrekkingen aanleiding geeft, nader aangetoond worden.

Er worden 6' rekenverschillen, van 1' ieder, aangetroffen.

De middagbreedten geven het onderstaande bedrag Noord of Zuid

12 Febr. na 7 etm.	2' N	15 Mrt. na 1 etm.	5' N
13 „ 1	17 Z	16 „ 1	1 Z
14 „ 1	14 Z	18 „ 1	7 Z
19 „ 4	4 Z	19 „ 1	10 N
20 „ 1	3 N	20 „ 1	1 Z
1 Mrt. 9	2 N	21 „ 1	1 N
14 „ 12	128 Z		

Over den invloed van stroom, zie hieronder bij het Lengte-bestek.

b. Het Lengte-bestek. Hierin komen de navolgende fouten voor.

1°. Het behoud op 7 Febr. is NWtN 21 *m*, derhalve $afw = 47'$ en $\Delta l = 49'$ (bij $mb = 16^\circ 6$). In het Journ. is voor Δl genomen 47' en de Lengte daardoor dus 2' te Ok opgegeven.

2°. Het behoud op 10 Febr. is opgegeven NWtN 12 *m*. Dit is blijkens de toegepaste Δb en Δl een schrijffout voor WtN 12 *m*, zonder verderen invloed.

3°. Het behoud op 11 Febr. is WtN 18 *m*, derhalve $afw = 70'7$ en $\Delta l = 73'$ (bij $mb = 15^\circ 2$). In het Journ. is voor Δl genomen 75' en de Lengte daardoor dus 2' te Wk opgegeven.

4°. Op 12 Febr. is opgegeven $l = 195^\circ 50'$. Dit is een schrijffout voor $194^\circ 50'$ zonder verderen invloed.

5°. Het behoud op 24 Febr. is NNO 18 *m*, derhalve $afw = 27'5$ en $\Delta l = 28'$ (bij $mb = 11^\circ 6$). In het Journ. is voor Δl genomen 29', maar dit is bij vergissing niet opgesteld bij de middag- l op 23 Febr., doch er van afgetrokken. De Lengte op 24 Febr. is daardoor dus 57' te Wk opgegeven.

6°. Het behoud op 2 Mrt. is opgegeven „West wel zoo Zuijdelijck oost, west ende west ten Zuijden tusschen beijden . . 12 mijlen.” Dat „oost” kan niet anders als een schrijffout van den copieerder wezen voor „ook”. De meest waarschijnlijke koers zou dus zijn, die welkeligt tusschen W en WtZ en waarbij de verheid overeenkomt met de in het Journ. gebruikte Δb en Δl ; deze bedragen daar resp. 6' Z en 35' W. Nu komen $v = 12 m$ en $\Delta b = 6'$ overeen met $k = W \frac{5}{8} Z$, doch daarbij behoort $afw = 48'$ en niet = 35'. Een $v = 12 m$ geeft alleen bij $k = Z 47^\circ W$, een $afw = 35'$ en dan wordt $\Delta b = 34'$. Sinds deze koers niet het gemiddelde is uit de bovenopgegevene en wijl $\Delta b = 34'$ niet mogelijk is, wijl de Δb van 6' berust op de middag- b 's van 1 en 2 Mrt., moet dus voor het behoud worden aangenomen $W \frac{5}{8} Z$

12 *m*, gevende *afw* = 48' en Δl = 49' (bij *mb* = 9°1). De Lengte is daardoor dus in het Journ. 14' te Ok opgegeven.

7°. Het behoud op 4 Mrt. is NW 5 *m*, derhalve *afw* en Δl = 14'. In het Journ. is voor Δl genomen 17' en de Lengte daardoor dus 3' te Wk opgegeven.

8°. Het behoud op 5 Mrt. is NNW 8 *m*, derhalve *afw* en Δl = 12'. In het Journ. is voor Δl genomen 15' en de Lengte daardoor dus 3' te Wk opgegeven.

9°. Het behoud op 7 Mrt. is WtZ 12 *m*, derhalve *afw* en Δl = 47'. In het Journ. is voor Δl genomen 41' en de Lengte daardoor dus 6' te Ok opgegeven.

10°. Het behoud op 11 Mrt. is WtZ 17 *m*, derhalve *afw* en Δl = 67'. In het Journ. is voor Δl genomen 64' en de Lengte daardoor dus 3' te Ok opgegeven.

11°. Het behoud op 14 Mrt. is NW 13 *m*, derhalve *afw* en Δl = 37'. In het Journ. is voor Δl , genomen 34' en de Lengte daardoor dus 3' te Ok opgegeven.

12°. Het behoud op 18 Mrt. is NW 12 *m*, derhalve *afw* en Δl = 34'. In het Journ. is voor Δl genomen 38' en de Lengte daardoor dus 4' te Wk opgegeven.

22 Mrt. ten 12 u „zagen recht voor uijt Landt, waren daer omtrent noch 4 mijlen aff.” Dit waren eilandjes reeds door Le Maire in 1616 gezien en in kaart gebracht en thans door Tasman „Onthong Java” genoemd. De middag-*l* tot daar herleid en gecorrigeerd als voren, geeft dan de O.L. waarop de Oste der Onth. Java Eil.en volgens het Journaal-bestek van af de Fidji-Eil.en (N-P^t. Tavi oeni) zoude gelegen zijn.

O.L. vlg. Journ. 22 Mrt. 12 u	=	178° 32'
L.-V. Standplaats 12 u—Oste der Onth. Java E.en	=	— 0 16
Correctie voor bestekft sub 1, 6, 9—11	=	— 0 28
” ” ” ” 3, 5, 7, 8 en 12	=	+ 1 9
” ” de Snellius-mijl ($\frac{1}{100} \times 1342'$)	=	+ 0 45

O.L. Onthong Java Eil.en (Oste der groep) = 179° 42'

Overgaande tot de Lengte-Verschillen heeft men dan :

Gegevens ontleend aan:	O.L.	O.L.	L.-V.	Verschil met ware L.-V.
	N.-P.; Tav. (Fidji E. ^{en})	O ^{ste} der O. Java E. ^{en}	Fidji E. ^{en} — O. Java E. ^{en}	
Het Journaal-bestek (Mer. v. Ten.) . .	201° 32'	179° 42'	21° 50'	+ 1° 22'
De zeekaarten (Mer. v. Greenw.) . .	180 8	159 40	20 28	—

Aannemende dat er goed gestuurd en vaart bepaald is, dan ondervond Tasman derhalve in 44 dagen een stroomverleiding om de Oost van 82' in *l*, of 80' in *afw* (bij *mb* = 11°3) d.i. 20 *m*. Om de Zuid was deze 148' = 37 *m* (zie sub *a*), gevende dus een resulterende stroom van ZZO^{1/2}O 42 *m* of per etm. gemiddeld 1 *m*. Qualitatief is hij in overeenstemming met hetgeen de stroomkaart in die parages in dat seizoen doet verwachten en quantitatief eveneens. De meeste stroomverleiding zal wel in het tweede gedeelte van het traject hebben plaats gehad, daar de NW-moesson niet tot aan de Fidji Eil.^{en} doorstaat. — Het bestek is niettegenstaande het vele slechte weer dat ondervonden werd, derhalve goed bijgehouden.

IX. Het traject Onthong Java Eil.^{en} — NO-kust Nieuw-Guinea (Bagabag E.).

22 Mrt. — 20 Apr. 1643.

a. Het Breedte-bestek. Hierin komen de volgende fouten voor.

Zooals in Traj. VIII sub *a* vermeld werd, was de op 22 Mrt. gegeven gegiste *b* van 5° 2' Z een schrijffout in het oorspronkelijk Journaal voor 5° 25'.

21 Mrt. was nl. de ware *b* = 5° 25'; van 21—22 Mrt. wordt daarop behouden West en blijft dus de geg. *b* op 22 Mrt. 5° 25'. (22 Mrt. was geen zon verkregen). In het Journ. wordt echter dien dag abusievelijk ingevuld *b* = 5° 2'. Van 22—23 Mrt. is dan de geg. Δb = 31' N; 23 Mrt. wordt weder geen middaghoogte verkregen en nu noteert men, zonder die vergissing van 22 Mrt. te bewerken, voor de geg. *b* op 23 Mrt.: 4° 31' (d.i. dus 5° 2'—31'). Van 23—24 Mrt. is weder West gestuurd en is dus 24 Mrt. de geg. *b* = 4° 31' gebleven. Dien dag krijgt men echter een zonswaarneming en daaruit de ware *b* = 4° 55' en maakt nu de gevolgtrekking, wijl op 24 Mrt. die ware *b* 24' Z geeft (4° 55'—4° 31'): „datter stroom omde Zuijt gaet.” In werkelijkheid ondervond men echter in die 3 etmalen, 21—24 Mrt., slechts 1' Zuid; immers: ware Δb (21—24 Mrt.) = 5° 25'—4° 55' =

30' N en geg. Δb (in die dagen, alleen in het etm. 22—23 Mrt.) = 31' N, dus nagenoeg aan elkander gelijk.

Veel kans op stroom om de Zuid bestond hier ook niet, want de schepen voeren in die dagen, op $\pm 30 m$ afstand, ongeveer evenwijdig aan de Solomon Eil.^{en}, die een vrij gesloten keten van WNW—OZO^e strekking vormen.

26 Mrt. wordt weder „harde stroom om de Zuijt” bevonden. Ook dit is een vergissing, want de geg. Δb van 24—26 Mrt. is 20' N en de ware Δb = 22' N, gevende dus in 2 etmalen slechts 2' stroom en dan nog om de N.

Op 7 Apr. is de geg. b 11' te N^k, zonder verderen invloed; op 2 andere datums komen nog rekenverschillen van 1' ieder, voor.

De middagbreedten geven het onderstaande bedrag Noord of Zuid.

24 Mrt. na 3 etm. 1' Z	2 Apr. na 1 etm. 7' Z
26 „ 2 2 N	6 „ 4 1 Z
27 „ 1 4 Z	9 „ 3 15 N
28 „ 1 10 Z	10 „ 1 19 N
29 „ 1 5 N	12 „ 2 5 N
30 „ 1 5 Z	14 „ 2 10 Z
31 „ 1 3 Z	17 „ 3 6 Z
1 Apr. 1 2 Z	18 „ 1 2 N

Over den invloed van stroom, zie hieronder bij het Lengte-bestek.

b. Het Lengte-bestek. Hierin komen de volgende fouten voor.

1°. Het behoud op 24 Mrt. is W 20 *m*, derhalve *afw* en Δl = 80'. In het Journ. is voor Δl genomen 108' en de Lengte daardoor dus 28' te W^k opgegeven.

2°. Het behoud op 31 Mrt. is W 6 *m*, derhalve *afw* en Δl = 24'. In het Journ. is voor Δl genomen 18' en de Lengte daardoor dus 6' te O^k opgegeven.

3°. Het behoud op 2 Apr. is NW 10 *m*, derhalve *afw* en Δl = 28'. In het Journ. is voor Δl genomen 21' en de Lengte daardoor dus 7' te O^k opgegeven.

4°. Het behoud op 3 Apr. is NW 10 *m*, derhalve *afw* en Δl = 28'. In het Journ. is voor Δl genomen 21' en de Lengte daardoor dus 7' te O^k opgegeven.

5°. Het behoud op 5 Apr. is WNW 10 *m*, derhalve Δb = 15' en *afw* en Δl = 37'. In het Journ. is echter genomen resp. 22' en 33'. Deze behooren

bij een k van NWtW, zooals ook in het vorig etmaal gestuurd was. Wijl het waarschijnlijker is dat er één vergissing begaan wordt dan twee, zijn 22' en 33' aangenomen als goed en WNW als schrijffout beschouwd voor NWtW; dit moet dus de behouden k geweest zijn; de middag- b was gegist.

6°. Het behoud op 9 Apr. is WZW 7 m , derhalve afw en $\Delta l = 26'$. In het Journ. is voor Δl genomen 35' en de Lengte daardoor dus 9' te W^k opgegeven.

7°. Het behoud op 11 Apr. is ZWtW $\frac{1}{2}$ W 7 m , derhalve $\Delta b = 13'$ en afw en $\Delta l = 25'$. In het Journ. is echter dien dag genomen $\Delta b = 25'$ en $\Delta l = 13'$. Wijl het er blijkens het reisverhaal om te doen was, zooveel mogelijk Zuid te halen en de wind ruim was, moet die laatste opgave de juiste zijn en wordt dus de behouden k niet 2 $\frac{1}{2}$ str. bezuiden het Westen, doch 2 $\frac{1}{2}$ str. bewesten het Zuiden, derhalve ZZW $\frac{1}{2}$ W in stede van ZWtW $\frac{1}{2}$ W. Dit laatste is dus een schrijffout geweest; de middag- b was gegist.

8°. Het behoud op 13 Apr. is ZZO 10 m , derhalve afw en $\Delta l = 15'$. In het Journ. is voor Δl genomen 17' en de Lengte daardoor dus 2' te O^k opgegeven.

9°. Het behoud op 14 Apr. is ZZW 15 m , derhalve afw en $\Delta l = 23'$. In het Journ. is voor Δl genomen 21' en de Lengte daardoor dus 2' te O^k opgegeven.

10°. Het behoud op 16 Apr. is NW 4 m , derhalve $\Delta b = 11'$ en afw en $\Delta l = 11'$. In het Journ. is echter genomen resp. 13' en 9'; deze behooren bij een k van NWtN. Om dezelfde reden als sub 5°, is aan te nemen dat dit de juiste k is en die van NW een schrijffout; de middag- b was gegist.

11°. Het behoud op 17 Apr. is W $\frac{1}{2}$ N 8 m , derhalve afw en $\Delta l = 32'$. In het Journ. is voor Δl genomen 27' en de Lengte daardoor dus 5' te O^k opgegeven.

12°. Het behoud op 18 Apr. is WNW $\frac{1}{2}$ W 5 m , derhalve afw en $\Delta l = 19'$. In het Journ. is voor Δl genomen 23' en de Lengte daardoor dus 4' te W^k opgegeven.

Op nog 7 datums komen rekenverschillen voor van ieder 1', waarvan 3 in W^e en 4 in O^e richting werken.

Den 20^{en} April wordt bij Bagabag of Rich Eil. en bij „het Brandend Eijlant” („Vulcanis” van Le Maire, Karkar of Dampier E. op de zeeckt) voor het eerst de kust van Nieuw-Guinea, bij Kaap Croisilles benoorden Astrolabe Baai, in 't zicht geloopt.

Op den middag van dien dag had men den Zuidhoek van Bagabag E.

NWtW m.w. of N 48° W r.w. $2\frac{1}{4} m$ van zich, dus in *afw* of 17' en in *b* 6'. De middag-*l* tot die Z-P.^t herleid en gecorrigeerd als voren, geeft dan de O.L. waarop die Z-P.^t volgens het Journaal-bestek van af de Onthong Java Eil.^{en} zoude gelegen zijn.

O.L. vlg. Journ. 20 Apr. 12 ^u	=	164° 27'
L.-V. standplaats 12 ^u —Z.P. ^t Bagabag Eil. . .	= -	0 7
Correctie voor bestekft sub 1, 6 en 12 . .	= +	0 41
" " " " 2-4, 8, 9 en 11 = -		0 29
" " de Snellius-mijl ($\frac{1}{30} \times 835'$) .	= +	0 28
O.L. Zuid-P. ^t Bagabag Eil.	=	165° 0'

Overgaande tot de Lengte-Verschillen, heeft men dan :

Gegevens ontleend aan :	O.L. Oste der O. Java E. ^{en}	O.L. Z-P. ^t Bagabag E.	L.-V. Onth. Java —Bagabag	Verskil met ware L.-V.
Het Journaal-bestek (Mer. v. Ten.) . .	178° 16'	165° 0'	13° 16'	- 0° 11'
De zeekaarten (Mer. v. Greenw.) . .	159 40	146 13	13 27	—

Aannemende dat er goed gestuurd en vaart bepaald is, dan ondervond Tasman derhalve in 29 dagen een stroomverleiding om de West van 11' in *l* of *afw*, d.i. $2\frac{3}{4} m$. Uit de hierachter volgende lijst van Breedten en Lengten, blijkt dat die 11' een overschot van stroom in tegengestelde richtingen is. Dit is geheel te verklaren uit het feit, dat reeds kort na het passeeren der Onthong Java Eil.^{en}, de kentering van de moessons blijkt te zijn ingetreden; de winden werden zeer variabel met stilten en het gemiddelde behoud bedroeg op dit traject dan ook niet meer dan 9 *m* per etmaal.

Om de Noord en om de Zuid heffen de stroominvloeden elkaar toevaligerwijze op; zij waren echter somtijds vrij merkbaar. Zoo in Z^e richting van 28 Mrt.—2 Apr., Oost en West van de Groene Eil.^{en}, bij het passeeren van den grooten zeeweg tusschen Nieuw-Brittannië en Nieuw-Ierland eenerzijds en de Solomon Eil.^{en} anderzijds; daarna in N^e richting, van 9—12 Apr., bij het ronden van Nieuw-Hanover en ten slotte weder in Z^e richting, bij het varen langs de opening der Dampier Straat tusschen Nieuw-Brittannië en Nieuw-Guinea.

X. Het traject langs de N- en NW-kust van Nieuw-Guinea.

20 Apr.—23 Mei 1643.

a. Het Breedte-bestek. Hierin komen de volgende rekenfouten voor: op 23 Apr. en 15 Mei is de geg. b telkens $2'$ te Z^k genomen; er worden ook 3 rekenverschillen van $1'$ in aangetroffen.

De middagbreedten geven het onderstaande bedrag Noord of Zuid.

21 Apr. na 1 etm. 19' N	14 Mei na 2 etm. 6' N
25 „ 3 12 Z	16 „ 2 5 N
8 Mei 2 2 N	19 „ 3 6 Z
11 „ 1 14 N	21 „ 2 1 N
12 „ 1 9 N	22 „ 1 2 N

Over den invloed van stroom, zie hieronder bij het Lengte-bestek. Het bedrag $6' Z$ is bevonden door aan te nemen, dat in het etmaal 18/19 Mei behouden is ZOto $1\frac{1}{4} m$ (zie b sub 8°). Was hiervoor WZW $7 m$ genomen, zooals in het Journ. is opgegeven, dan zoude het $2' N$ geweest zijn.

b. Het Lengte-bestek. Hierin komen onderstaande fouten voor.

1°. Het behoud op 21 Apr. is WtN $20 m$, derhalve afw en $\Delta l = 78'$. In het Journ. is voor Δl genomen $74'$ en de Lengte daardoor dus $4'$ te Ok opgegeven.

2°. Het behoud op 24 Apr. is WNW $26 m$, derhalve afw en $\Delta l = 96'$. In het Journ. is voor Δl genomen $87'$ en de Lengte daardoor dus $9'$ te Ok opgegeven.

3°. Op 9 Mei is de Lengte opgegeven $= 155^\circ 25'$. Dit moet een schrijffout wezen voor $155^\circ 55'$, wijl anders het behoud 8/9 Mei $30'$ te W^k en dat van 9/10 Mei $30'$ te Ok zoude geven, hetgeen niet waarschijnlijk is.

4°. Het behoud op 11 Mei is W $12 m$, derhalve afw en $\Delta l = 48'$. In het Journ. is voor Δl genomen $44'$ en de Lengte daardoor dus $4'$ te Ok opgegeven.

5°. Het behoud op 15 Mei is WtN $12 m$, derhalve afw en $\Delta l = 47'$. In het Journ. is voor Δl genomen $38'$ en de Lengte daardoor dus $9'$ te Ok opgegeven.

6°. Op 17 Mei is de beh. $k = W \frac{1}{3} Z$. Uit de toegepaste Δb en afw , blijkt dat dit een schrijffout is voor $W \frac{1}{3} Z$, te waarschijnlijker daar het bij de zeevaart niet gebruikelijk was of is met $\frac{1}{3}$ streek te rekenen.

7°. Van 18 t/m 27 Mei ontbreken in het Journ. de opgaven der l en zijn

deze dus berekend met het gegist behoud sinds 17 Mei. In het Huydecooper-MS. en bij Valentijn komen zij echter wèl voor, doch zijn zij niet steeds in overeenstemming met het in dit Journ. gegeven behoud. (Zie o.a. de noten bij die datums in het Journ. hiervóór.)

18 Mei is geen beh. k , doch alleen beh. $v = 6 m$ vermeld; de Δb afgeleid uit de geg. b van 17 en 18 Mei bedraagt 6' Z. Met deze gegevens komt in de koerstafel overeen, $k = WZW^{3/4}W$ en afw of $\Delta l = 23'$ W. Hiermede is het bestek verder berekend.

8° Het behoud op 19 Mei, $WZW 7 m$, kan niet juist zijn. De schepen hadden nl. sinds 18 Mei 12^u ten anker gelegen, zeer waarschijnlijk bij een der kleine eilandjes ZZO van Po^e Kawee; want den volgenden morgen, 19 Mei, wordt met ZtW^{en} wind, de „cours ZOto over naer het landt gestelt” d.i. dus naar Waigeoe, dat voor het vaste „landt” van Nieuw-Guinea werd gehouden. Vóór 12^u dien dag, werd weder geankerd en — wijl steeds „naer het landt gewent” was — moet dit dus onder den wal van Waigeoe, vermoedelijk bij T.ε Sel Pele, geweest zijn. $WZW 7 m$ van af de ankerplaats op 18 Mei bij Kawee, zoude bovendien de schepen op den middag van 19 Mei ongeveer 2 m NW van Gagi Eil. plaatsn, terwijl zij bij het rondn van Waigeoe, ook vlg. den zeiltrek op de 8 Sept. 1644-krt (zie Heeres' „J. of T.”, krt IV) altijd ruim beoosten Gagi gebleven zijn. — Gezien de zoekrt lijkt, in verband met den Journaal-tekst, een behoud van ZOto 1^{1/4} m dan ook wel zoo waarschijnlijk en is dit dus aangenomen. De l met $WZW 7 m$ berekend, is derhalve 30' te Wk. 1)

Op 5 andere datums van dit traject, wordt nog een rekenverschil van telkens 1' bevonden, allen met hetzelfde teeken. In overeenstemming met vroeger, worden deze verschillen niet als fouten beschouwd en wordt er dus geen correctie voor toegepast.

Den 23^{en} Mei was men op den middag, op ongeveer 1/2 m W van het eiland Fam en werd kort daarop besloten niet langer de reis langs Nieuw-Guinea's W-kust te vervolgen, doch naar Batavia terug te keeren.

De middaglengte tot W-P.¹ Fam herleid en gecorrigeerd als voren, geeft dan de O.L. waarop dat punt, volgens het Journaal-bestek van af Bagabag of Rich Eil. zoude gelegen zijn.

1) $WZW 7 m$ geeft $\Delta l = 26'$ W, ZOto 1^{1/4} m geeft $\Delta l = 4'$ O; het L.-V. is derhalve 30'.

O.L. vlg Journ. 23 Mei 12 ^u	=	147° 55' 1)
L.-V. Standplaats 12 ^u —W-Pt. Fam Eil.	= +	0 2
Correctie voor bestekft sub 1, 2, 4 en 5	= -	0 26
” ” ” ” 8	= +	0 30
” ” de Snellius-mijl ($\frac{1}{100} \times 988'$)	= +	0 33
O.L. West-Pt. Fam Eil.	=	148° 34'

Overgaande tot de Lengte-Verschillen heeft men dan :

Gegevens ontleend aan :	O.L. Z-P. ^t Bagabag E.	O.L. W-P. ^t Fam E.	L.-V. Bagabag E. —Fam E.	Vershil met ware L.-V.
Het Journaal-bestek (Mer. v. Ten.)	164° 20'	148° 34'	15° 46'	- 0° 11'
De zeekaarten (Mer. v. Greenw.)	146 13	130 16	15 57	—

Aannemende dat er goed gestuurd en vaart bepaald is, dan ondervond Tasman derhalve in 21 zeildagen, gedurende welke hij nog eenige malen 's nachts of overdag voor tij-stoppen ten anker ging, een stroomverleiding om de West van slechts 11' in *l of afw*, d.i. $2\frac{3}{4}$ m. Uit het onderstaande blijkt dat het weder een overschot van stroom uit tegengestelde richtingen was.

Zoo rapporteert hij op 20 en 21 April, bij het varen door de nauwe passages bij Karkar Eil. (de Isoemroed Str.) en bij Manam Eil. (de Stephan Str.), stroom om de West en wordt hierdoor met oog op den toen gestuurdenden koers van ongeveer NWTW, tevens de 19' N op 21 April verklaard.

Een paar dagen later, 23 April, wordt hij door den stroom „van 't Landt getrocken”, naar hij vermoedde door uitstroomend water van groote rivieren. Die veronderstelling kan echter niet juist zijn, want reeds 22 April op den D.W. was hij de Broken Water Bay, met de delta's der groote Ranoe en Kaiserin Augusta Rivieren, gepasseerd en voer hij sedertdien, en gedurende de volgende dagen, langs een kuststrook waarop slechts kleine rivieren uitmondten. De op 25 April in 3 etmalen bevonden 12' Z, moet in verband met den „van 't Landt” trekkenden stroom, aan minder juiste observatiën worden toegeschreven, daar hij toen niet Z doch eerder N had moeten krijgen.

Bij Jamma, 25 April ten anker komende, vermeldt hij: de zee uit het

1) Afgeleid uit Journ.-*l* = 148° 34' O op 17 Mei en hierop toegepast het behoud sedertdien van 23' W, 26' W, 7' O en 3' O, in de etmalen 17/19 en 21/23 Mei.

NW „hart aenschietende” en zal hiermede vermoedelijk O^e stroom gepaard zijn geweest. Den volgenden dag werd aldaar echter bevonden, dat de stroom „gestadich om de West gaende” was, tot 4 à 6 *m* per etmaal.

2 Mei bij Moa vertoevende, heet het weder: „gestadich om de Oost” en later andermaal: „om de West”.

Bij het varen langs het open der Jobi en Dampier Straten, bij het sturen door Straat Kawee en het ronden van Waigeo's NW-Pt., wordt meermalen, soms zware, tij-stroom vermeld.

De Lijst der Breedten en Lengten toont dan ook aan, dat afwisselend stroom om de Oost en om de West werd bevonden en dus evenmin als op het vorig traject, van een doorstaanden stroom, zij het dan een zeer zwakken, kan gesproken worden.

XI. Het traject Nieuw-Guinea (Fam E.) — Batavia.

23 Mei—15 Juni 1643.

a. Het Breedte-bestek. Hierin komen de volgende fouten voor.

Op 3, 14 en 15 Juni wordt de geg. *b* resp. 2' te N^k, 3' te Z^k en 22' te Z^k genomen; deze laatste fout is zoo groot, wijl de Δ*b* in het etm. 14/15 Juni, is opgeteld, terwijl zij met het oog op den N^{k^{en}} koers afgetrokken had moeten worden. Die fouten op 14 en 15 Juni, hebben een eigenaardigen invloed op de geg. eind-*b*, die van Batavia; deze wordt daardoor nl. vrij goed en wel 6° 12', terwijl ze 5° 47' zoude geweest zijn, als het behoud sinds de laatste observatie op 13 Juni, juist ware toegepast.

26 Mei is door den copieerder een schrijffout gemaakt; voor 1° 58' is abusievelijk 1° 38' gezet, zonder verderen invloed.

5 Juni is door dezelfde oorzaak en met hetzelfde gevolg 5° 5' geschreven, terwijl het 5° 25' had moeten zijn.

Er worden voorts nog 4 rekenverschillen van ieder 1' aangetroffen.

De middagbreedten geven het onderstaande bedrag Noord of Zuid.

24 Mei na 2 etm. 3' Z	10 Juni na 1 etm. 4' N
27 „ 2 1' Z	12 „ 2 4 N
9 Juni 1 7' N	13 „ 1 9 N

Over den invloed van stroom zie hieronder bij het Lengte-bestek.

b. Het Lengte-bestek. Hierin komen de volgende fouten voor.

1°. Den 28^{en} Mei is, voor het eerst sedert 17 Mei, de *l* weder opgegeven en wel 146° 15'. Nu had zij 23 Mei 147° 55' moeten zijn (zie Traj. X sub *b*,

2° noot) en wordt l dan op 28 Mei, na toepassing van het behoud 23/28 Mei, $146^{\circ} 28'$. De Journ.- l van $146^{\circ} 15'$ is dus $13'$ te Wk.

2°. 31 Mei is opgegeven $l = 147^{\circ} 17'$. Dit is een schrijffout van den copieerder voor $143^{\circ} 17'$, zonder verderen invloed.

3°. 1 Juni is opgegeven $l = 141^{\circ} 5'$. Dit is een schrijffout voor $141^{\circ} 51'$, oorzaak en gevolg als bij 2°.

4°. Het behoud op 9 Juni is WtZ 26 *m*, derhalve *afw* en $\Delta l = 102'$. In het Journ. is voor Δl genomen $92'$ en de Lengte daardoor dus $10'$ te Ok opgegeven.

5°. Het behoud op 12 Juni is WZW $\frac{1}{2}$ W 12 *m*, derhalve *afw* en $\Delta l = 48'$. In het Journ. is voor Δl genomen $50'$ en de Lengte daardoor dus $2'$ te Wk opgegeven.

6°. Het behoud op 14 Juni is W 21 *m*, derhalve *afw* en $\Delta l = 84'$. In het Journ. is voor Δl genomen $64'$ en de Lengte daardoor dus $20'$ te Ok opgegeven.

Op dit traject komt slechts één rekenverschil van 1' voor.

In den nacht van 14 op 15 Juni wordt dan de reede van Batavia bereikt en recht N van de stad ten anker gegaan; voor de bekomen l der ankerplaats is in het Journ. $127^{\circ} 18'$ O opgegeven. Deze l herleid en gecorrigeerd als voren, geeft dan de O.L. waarop de reede van Batavia volgens het Journaal-bestek van af Nieuw-Guinea (Fam E.) zoude gelegen zijn.

O.L. vlg. Journ. 15 Juni 1643	=	$127^{\circ} 18'$
Correctie voor bestekft sub 1 en 5	= +	0 15
" " " " 4 en 6	= -	0 30
" " de Snellius-mijl ($\frac{1}{30} \times 1252'$)	= +	0 42
O.L. Reede Batavia	=	$127^{\circ} 45'$

Overgaande tot de Lengte-Verschillen heeft men dan:

Gegevens ontleend aan:	O.L. W-P. ^t Fam E.	O.L. Reede Batavia	L.-V. Fam E.— Batavia	Verschil met ware L.-V.
Het Journaal-bestek (Mer. v. Ten.) . .	$147^{\circ} 57'$	$127^{\circ} 45'$	$20^{\circ} 12'$	— $3^{\circ} 15'$
De zeekaarten (Mer. v. Greenw.) . .	130 16	106 49	23 27	—

Aannemende dat er goed gestuurd en vaart bepaald is, dan ondervond Tasman derhalve in $22\frac{1}{2}$ zeildag, gedurende welke hij bij het eiland Kommerrust en in Straat Boeton $1\frac{1}{2}$ etmaal geankerd had, een stroomverleiding om de West van $195'$ in l of *afw*, d.i. $48\frac{3}{4}$ *m*.

Deze stroom kan niet gelijkelijk over het geheele traject verdeeld wor-

den, want de Lijst van Breedten en Lengten toont aan, dat richting en kracht afwisselend waren. Van Fam E. tot de N-kust van Ceram, geeft zij zwakken stroom om de Oost aan, en langs die N-kust tot aan Boano, vrij sterken in dezelfde richting. Daarna wordt de stroom onder invloed van den ZO-moesson W^k, aanvankelijk zwak, doch later, op de gedeelten W-P.^t Boeroe-Kabaëna en Sibbalds Bank-Mandalike, sterker, met tusschenpoozen en eind-periode van minder kracht.

De stroomkaarten wijzen uit, dat dit stroombeeld geheel met de werkelijkheid overeenkomt en daar zich hierbij ook Noord-componenten voordoen, is de Noord in de Java Zee ondervonden, er niet strijdig mede. Kleine fouten in zons-declinatie of middaghoogte kunnen op dat Noord ook eenigen invloed gehad hebben, maar bovendien zullen de korte hooge schepen bij WtZ koers en ZO wind uiteraard naar het Noorden gewraakt zijn. — Het bestek is dus ook op dit traject goed bijgehouden.

Toelichting op achterstaande Lijst. — In kolom „Plaats” zijn de peilingen herleid tot rechtwijzend, bij de afstandschattingen zijn de mijlen beschouwd als G. M. — In kolom „Z. Breedte” zijn de cursief gedrukte Breedten: *gegist*. — In kolom „O. Lengte” is voor de *l* van het punt van afvaart bij elk traject, de in het Journ. opgegeven *l* genomen; de *l* van de tusschengelegen punten en van het eindpunt van elk traject, zijn dan allen gecorrigeerd voor bestekfouten en de Snellius-mijl. Deze fouten werken dus in een volgend traject niet door. Het verschil tusschen de eind-*l* van eenig traject en de afvaart-*l* van het volgende — wanneer die *l*'s beiden betrekking hebben op het zelfde punt, zooals bij 4 en 15 Dec., 6 Febr., 22 Mrt., 20 Apr. en 23 Mei — is dus gelijk aan het totaal dier correcties van het voorafgaande traject. — In kolom „Lengte-Verschillen” geven de L.-V.^{en} tusschen elk voorgaand en volgend punt en die tusschen begin- en eindpunt van eenig traject — tengevolge van bovenbedoelde verbeteringen — bij vergelijking met de overeenkomstige L.-V.^{en} vlg. de zeekaart, derhalve het bedrag aan stroom resp. op de onderdeelen en op het geheele traject ondervonden. Dit, in de geoorloofde onderstelling dat er gestuurd en vaartgelopen is, zooals uit het gecorr. Journ.-behoud volgt en dus alleen stroomverleiding de oorzaak is van het verschil tusschen de *gegist* bestek- en de zeekaart-L.-V.^{en}. Het totaal aan stroom gedurende de onderdeelen van eenig traject, is uiteraard gelijk aan den stroom tusschen begin- en eindpunt.

LIJST VAN BREEDTEN

TRAJECT	PLAATS	DATUM	Z. BREEDTE		
			Journ.	Zeekrt.	Font
I	Batavia, Reede 1)	1642/43 Aug. 14
	Mauritius, Z-P. ¹	Sept. 5
II	id. id. 2)	Oct. 8	20° 12'	20° 31'	— 19'
	Tasmanië, W-k. ¹ , ± 1 m Z. v. K. Sorell . . 3)	Nov. 24	42 15	42 15	0
III	id. id. id. 4)	n 25
	id. O-k. ¹ , ⚓ North Bay (Fred. Hendr. B.) .	Dec. 4	43 0	42 49	+ 11
IV	id. id. id.
	id. O-k. ¹ , 8 m NO v. ⚓ North B. . . . 5)	n 4	42 40	42 27	+ 13
	Nieuw-Zeeland, ± 2½ m W v. Perpendic. H. ¹ 6)	n 14	42 10	42 7	+ 3
	id. 2½ m N37°W v. K. Foulwind . . . 7)	n 15	41 48	41 46	+ 2
V	id. id. id.
	id. ⚓ Moordenaars Baai	n 19	40 50	40 46	+ 4
	id. 8 m O2°N v. Stephens E. 8)	n 20	40 51	40 39	+ 12
	id. 6 m N47°O v. id. 9)	n 21	40 31	40 24	+ 7
	id. ⚓ Admiralty Bay 10)	n 22	40 50	40 50	0
	id. 5 m W3°Z v. Mt. Karehoe . . . 11)	n 28	38 2	37 52	+ 10
	id. K. Maria van Diemen 12)	Jan. 4	34 30	34 30	0
VI	Drie Koningen E.	n 5	34 25	34 9	+ 16
	Ata of Pijlstaart E. 13)	n 19	22 35	22 22	+ 13
	Tonga E. ¹ , E. Eoewa (Middelborch). . 14)	n 20	21 50	21 27	+ 23
	id. ⚓ NW-P. ¹ E. Tongataboe (Amsterdam)	n 21	21 20	21 6	+ 14
VII	id. ⚓ NW-P. ¹ E. Namoeke (Rotterdam) 14)	n 25	20 15	20 15	0
	id. 6½ m N22°W v. E. Tofoea . . . 15)	Febr. 2	19 20	19 18	+ 2
	Fidji E. ¹ , ¾ m O v. N-P. ¹ E. Tavioeni . . 16)	n 6	17 9	16 40	+ 29
VIII	id. id. id.
Onthong Java E. ¹ , 4 m O v. O ^{ste} der groep 17)	Mrt. 22	5 25	5 25	0	

1) *l* is ontleend aan Journ. 7 Nov. '42. — 2) *δ* en *l* zijn opgegeven door Gouv. van Mauritius; zie bij Traj. I. — 3) Zie schetskaartje van W-k.¹ Tasmanië en tekst, bij Traj. II. — 4) *l* houdt geen verband met het vorig traject, doch is een nieuw aangenomen „middellanghte“. — 5) Standplaats 12^a is afgeleid uit behoud sinds ⚓ North Bay; op *v* = 8 m is 1' correctie voor Snellius-mijl toegepast. — 6) Standpl. 12^a is afgeleid uit behoud 14/15 Dec. en middagpeiling 15 Dec. — 7) Middagpeiling. — 8) Id. — 9) Standpl. 12^a is afgeleid uit peiling ten 2^a en aangenomen behoud 12—2^a van ZW 2 m. — 10) Journ.-krt. [N° 3] plaatst ⚓ A. Bay, 16' Z^{er} en 23' W^{er} dan de Journ.-opgaven. — 11) Middagpeiling. — 12) *δ* vlg.

EN LENGTEN. (vervolg hierachter)

O. LENGTE		LENGTE-VERSCHILLEN							
Journ. Mer. v. Ten.	Zeekrt. Mer. v. Gr.	voorgaand—volgend pt.				begin—eind-pt. v. h. traject			
		Journ.	Zeekrt.	Stroom	om de	Journ.	Zeekrt.	Stroom	om de
127° 5'	106° 49'	41° 17'	49° 17'	8° 0'	W
85 48	57 32
78 47	57 32	86 44	87 38	0 54	O
165 31	145 10
163 50	145 10	3 23	2 49	0 34	W
167 13	147 59
167 30	147 59
..	21 48	23 22	1 34	O
..
189 18	171 21
189 49	171 21	1° 53'	1° 36'	0° 17'	W
191 42	172 57	1 23	1 46	0 23	O
193 5	174 43	0 0	0 19	0 19	W
193 5	174 24	0 18	0 20	0 2	W	1 43	1 18	0 25	W
192 47	174 4	0 3	0 22	0 25	O
192 44	174 26	1 12	1 47	0 35	W
191 32	172 39
190 40	172 8	13 27	11 39	1 48	W
204 7	183 47	1 19	1 16	0 3	W	14 46	12 55	1 51	W
205 26	185 3
205 29	184 40
206 19	185 8	0 23	0 20	0 3	O
205 56	184 48	4 2	4 37	0 35	W	4 25	4 57	0 32	W
201 54	180 11
201 35	180 11	21 37	20 15	1 22	O
179 58	159 56

Journ.-opgave; voor afleiding *l*, zie bij Traj. V sub *b*. — 13) *b* en *l* zijn afgeleid uit voor fouten gecorrigeerd middagbestek; hierop is dan toegepast aangenomen behoud 12—2ⁿ van NOTO 2 *m* en peiling ten 2ⁿ. — 14) Van Eoewa naar Tongataboe en van daar naar Namoea is geen behoud opgegeven; de *l*'s dier eilanden zijn dus niet gecombineerd. Voor afvaart-*l* op Namoea wordt daarop zonder opgaaf van herkomst opgegeven 206° 19'. — 15) Standpl. 12ⁿ is afgeleid uit middagpeiling op Tofoea en Kao. — 16) Standpl. 12ⁿ is afgeleid uit Journ.-krt. [N° 4] in verband met Journ.-tekst. — 17) Middagpeiling.

LIJST VAN BREEDTEN

TRAJECT	PLAATS	DATUM	Z. BREEDTE			
			Journ.	Zeekrt.	Fout	
		1643				
IX	Onthong Java E., 4 m O v. O ^{ste} der groep 17)	
	Marcken of Marqueen, 4 m O van: . . . 18)	Mrt. 24	4° 55'	4° 50'	+ 5'	
	Groene E., 4 m O v. midd. O-k. ^t Nissan 19)	" 28	4 30	4 30	0	
	Nieuw-Ierland, K. Santa Maria	April 2	4 30	4 18	+ 12	
	Nieuw-Hanover, 1½ m N W v. K. Charl. 20)	" 9	2 33	2 25	+ 8	
	id. K. Charl. N 32° O, ZO-P. ^t O 13° N 21)	" 10	3 2	2 49	+ 13	
	Unia E., 4½ m W 21° Z v. ZW-P. ^t . . . 22)	" 17	5 8	5 0	+ 8	
	Rooke E., 11 m N 9° O v. 4900' hoogten top 23)	" 18	5 0	4 57	+ 3	
	Crown E., 2½ m N 9° O v. 1968' hoogten top 24)	" 19	5 9	4 57	+ 12	
	Bagabag E., 2¼ m Z 48° O v. Z-P. ^t . . . 25)	" 20	5 4	4 57	+ 7	
	id. id.	
X	Nieuw-Guinea, 1 m N 27° O v. Neptune P. ^t 26)	" 21	4 30	4 28	+ 2	
	Schouten E., 4¼ m W 14° Z v. E. Blupblup 27)	" 22	3 39	3 35	+ 4	
	Iamna, †, aan de W-zijde	" 26	2 10	2 1	+ 9	
	Insoe moar, †, aan de O-zijde	" 28	2 5	1 57	+ 8	
	Liki, 5½ m N 47° O v. NW-P. ^t 28)	Mei 8	1 30	1 19	+ 11	
	id. 3½ m N 49° W v. id. 29)	" 9	1 35	1 25	+ 10	
	Wlak, 6 m O 7° Z v. N-P. ^t 30)	" 12	0 54	0 42	+ 12	
	Nieuw-Guinea, 3 m N 6° O v. K. d. G. H. 31)	" 15	0 39	0 8	+ 31	
	Manoeran, 3 m W 6° N v. W-P. ^t 32)	" 17	0 20	0 3N	+ 23	
	Djoe, †, ¼ ¼ m W van: 33)	" 21	0 38	0 21	+ 17	
XI	Eil. ^{de} , (2 m ZO t O v. Djoe), †, ¼ ¼ m W van: 34)	" 22	0 40	0 25	+ 15	
	Fam, ½ m W van: 35)	" 23	0 55	0 40	+ 15	
		id. id.
	Ceram, 5 m N v. T. ^s Sekola, bij Wahaai 36)	" 27	2 40	2 27	+ 13	
	P ^{oo} Toedjoe, 2¾ m N 19° W v. W ^{ste} eil. . 37)	" 28	2 48	2 34	+ 14	
	Boano, 5 m O 19° N v. NO-P. ^t 38)	" 29	2 52	2 49	+ 3	
	Boeroe, 1½ m N 8° W v. H. ^k Hatawanoe 39)	" 30	3 8	2 57	+ 11	
	id. 3 m N 3° O v. T. ^s Wai Sela . 40)	" 31	3 15	3 0	+ 15	
	Kabaena, 3 m Z 8° O v. W-P. ^t 41)	Juni 6	5 43	5 29	+ 14	
	Sibbalds Bank, 5 m W van: 42)	" 8	6 2	5 47	+ 15	
Mandalike, 4 m W 14° N van: 43)	" 12	6 27	6 19	+ 8		
Batavia, Reede 44)	" 15	6 12	6 2	+ 10		

18) Aangenomen afstand schip-eiland, bij in 't zicht komen ten 12^u, 4 m; in overeenstemming met middagpeilingen op 22 en 28 Mrt. — 19) Standpl. 12^u is afgeleid uit middagpeiling op de O-k^t van het O^{ste}, dus eerst geziene, der Gr. Eil.^{en} nl. Nissan. — 20) Standpl. 12^u is afgeleid uit ochtendpeiling, in verband met Journ.-tekst; zij is iets onzeker. — 21)

EN LENGTEN. (vervolg)

O. LENGTE		LENGTE-VERSCHILLEN							
Journ.	Zeekrt.	voorgaand—volgend pt.				begin—eind-pt. v. h. traject			
Mer. v. Ten.	Mer. v. Gr.	Journ.	Zeekrt.	Stroom	om de	Journ.	Zeekrt.	Stroom	om de
178° 32'	159° 56'	2° 29'	2° 35'	0 6	W				
176 3	157 21	2 52	2 43	0 9	O				
173 11	154 38	2 0	1 27	0 33	O				
171 11	153 11	3 28	3 17	0 11	O				
167 43	149 54	0 0	0 9	0 9	W	13° 25'	13° 36'	0° 11'	W
167 43	149 45	1 11	0 52	0 19	O				
166 32	148 53	0 18	0 48	0 30	W				
166 14	148 5	0 45	1 6	0 21	W				
165 29	146 59	0 22	0 39	0 17	W				
165 7	146 20								
164 27	146 20	1 15	0 48	0 27	O				
163 12	145 32	1 32	1 14	0 18	O				
161 40	144 18	4 50	5 6	0 16	W				
156 50	139 12	0 18	0 10	0 8	O				
156 32	139 2	0 6	0 4	0 2	O				
156 26	138 58	0 25	0 27	0 1	W	15 55	16 6	0 11	W
156 0	138 31	2 37	2 15	0 22	O				
153 23	136 16	3 26	3 50	0 24	W				
149 57	132 26	1 17	1 44	0 27	W				
148 40	130 42	0 18	0 36	0 18	W				
148 22	130 6	0 7	0 6	0 1	W				
148 29	130 12	0 3	0 2	0 1	W				
148 32	130 14								
147 55	130 14	0 47	0 46	0 1	O				
147 8	129 28	0 37	0 33	0 4	O				
146 31	128 55	0 58	0 37	0 21	O				
145 33	128 18	1 20	1 33	0 13	W				
144 13	126 45	0 34	0 44	0 10	W	20 10	23 25	3 15	W
143 39	126 1	2 59	4 12	1 13	W				
140 40	121 49	4 41	5 3	0 22	W				
135 59	116 46	4 46	6 7	1 21	W				
131 13	110 39	3 28	3 50	0 22	W				
127 45	106 49								

Middagpeiling. — 22) Standpl. 12^a is afgeleid uit peiling ten 9^a en aangenomen behoud 9—12^a van W 9° N 1½ m. — 23) Id. uit peiling ten 4^a en aangenomen behoud 12—4^a van W 2¼ m. — 24) Middagpeiling. — 25) Id. — 26) Standpl. 12^a is aangenomen te liggen midden tusschen peilingen bij ☉ en ☽; komt goed overeen met opgegeven behoud van 12^a Linschoten XVII. 17

tot ⑤. — 27) Als voren; geen behoud echter opgegeven. — 28)—32) Middagpeiling. — 33) Afstand $\frac{1}{4}$ schip-eiland aangenomen $\frac{1}{4} m$, daar de grond vlg. zeekrt. stijl oploopt. — 34) Id. — 35) Standpl. 12^u is afgeleid uit behoud sinds 22 Mei, in verband met Journ.-tekst. — 36) De middagpeiling was, in verband met voorafgaand bestek, vrij zeker op het N^o punt der kust genomen, nl. T. # Sekola. — 37) Middagpeiling. — 38) Id. — 39) Id., (zie ook p. 132 noot 3). — 40) Id. — 41) Id. — 42) Standpl. 12^u is afgeleid uit aanlooding Sibbalds Bank ten 9^u V.M. en aangenomen behoud 9—12^u van W 5 m. — 43) Middagpeiling. — 44) De opgegeven Journ.-l is 127° 18'; gecorrigeerd voor fouten (zie Traj. XI), wordt zij 127° 45', als in Lijst hierboven.

Carto- en Bibliographie

Lijst van aangehaalde werken

Carta en Bibliographië.

Bevattende alleen een opgave van volledige en gedeeltelijke copieën van authentieke documenten op Tasman's reizen van 1642/3 en 1644 betrekking hebbende. Beschrijvingen en beoordeelingen van deze tochten door Ned. en buitenlandsche schrijvers zijn hier niet vermeld, daar geen van hen bij gebreke aan andere bronnen, ten deze nieuw licht heeft kunnen verspreiden.

1. Een *Kaart in Marmer en Koper*, aanwezig in het Koninklijk Paleis te Amsterdam, voorstellende de twee Wereld-Halfronden. (Middell. 6,23 M.) Het onderstaande is hieromtrent bekend.

a. In \pm 1650 is bij den bouw van het toenmalig Stadhuis (1648-'55) een kaart in marmer en koper in den steenen vloer van de Groote Burger-Zaal gelegd.

b. Ongeveer een eeuw later, is die kaart, eenigszins uitgesleten zijnde, hersteld en daarbij tevens tot op dat tijdstip bijgewerkt.

c. Eenige jaren daarna, doch vóór 1765, is zij opgebroken, wjl gebleken was dat de bovengenoemde herstelling niet afdoende was geweest; de losse onderdeelen zijn daarop weggeborgen in een der bovenvertrekken van het Stadhuis.

d. Omstreeks 1807, is er opnieuw een dergelijke kaart gelegd, doch toen in de Groote Krijgsraadkamer, op de 2^e verdieping van het tot Koninklijk Paleis bestemde Stadhuis; die Kamer werd daarbij ingericht tot Geschiedkundig Museum. Zoo bleef dit tot 1895, toen die ruimte door het plaatsen van beschotten, in kleiner vertrekken, de zgn. Lakenkamers, en een corridor werd afgedeeld. Met oog op betere woonbaarheid, werd tevens de steenen vloer door een zware beplanking afgedekt en hierdoor de kaart dus geheel aan het gezicht onttrokken.

Tot toelichting van het bovenstaande, het volgende.

Ad a. Dit is vermeld in: „*Afbeelding van 't Stadt huys van Amsterdam, In dartigh coopere Platen, geordineert door Jacob van Campen; en Geteekent door Jacob Vennekool* uitgegeven in 1661 *Tot Amsterdam, Bij Dancker Danckerts, in de Calverstraet in de Danckbaerheit*. — Een dier 30 platen stelt dan voor „De Grondt en Vloer van de Groote Burger Sael” en ziet men hierop afgebeeld de twee Wereld-Halfronden aan weerszijden van een hemelsche sfeer. 1) Op het Ok Halfrond komen Australië en Tasmanië voor, ongeveer zooals zij in 1644 bekend waren; de voorstelling hiervan, geeft echter meer den indruk van een schetsje

1) Het feit dezer publicatie en van het leggen der kaart zelf, ontzenuwt meer dan voldoende het van sommige buitenlandsche zijden gedane verwijt, dat Holland destijds uit koopmansoverwegingen zijne ontdekkingen in Australië had getracht geheim te houden.

dan van een getrouwe copie naar een origineele kaart. Nieuw-Zeeland is niet weergegeven.

Ad *b* en *c*. Jan Wagenaar, Historieschrijver der Stad Amsterdam ¹⁾ deelt dienaangaande dd. 1765 mede:

De tyd en 't menigvuldig betreden der zaale hadt deeze konststukken ook, voor een gedeelte, beroofd van derzelve oorspronkelijk sieraad. Men hadt, hierom, voor eenige jaaren, ondernomen, de halve aardklooten te vernieuwen. Doch de stof, waermede de landen en wateren moesten onderscheiden worden, werdt niet bestendig genoeg bevonden; waarom de plaats der halve aardklooten, konstiglijk, met marmer werdt gevuld, *zonder dat er de voorige afbeeldsels in gebragt werden: in welken staat het werk tot nog toe gebleeven is.* ²⁾

Iets verder ³⁾ schrijft hij, dat in de kamer der Superintendenten der Zijdemanufacturen, naast de Kleine Krijgsraadkamer, bewaard werden: de gebeelde stenen, die tot de twee platte halve aardklooten, in den vloer der groote zaale, geschikt waren; *doch niet gebruikt zijn.* ²⁾

Over het bijwerken der kaart vóór ± 1750, hieronder nader.

Ad *d*. In een „Maandelijks Rapport” loopende van 8 Oct. tot 12 Nov. 1806, uitgebracht door den Directeur der Stadswerken den Architect Abraham van der Hart aan H.H. Thesaurieren der Stad Amsterdam, ⁴⁾ wordt vermeld:

Insgelijks heeft men gevonden een zeer fraaye en compleete Mappemonde van wit marmer dewelke waarschyntlyk by den opbouw van het Stadhuis reeds gemaakt en gedessineert is geweest voor de Vloer vande Groote [Burger] Saal; — zynde by gem. Hr. Commis^{aria} in aanmerking gekomen om dezelve, binnen twee koperen randen *te doen leggen op de Krijgsraadkamer.* ²⁾

Voorts leest men in een „Staat en Inventaris der schilderstukken, meubelen, kasten enz. welke bij de evacueering van 't stadhuis op hetzelfde gebleven zijn . . . en overgegeven aan den . . . intendant van het koninklijk Palijs, op den 5^e Maart 1808”, onder het hoofd: „Krijgsraadkamer”: ⁵⁾

Een houtte mal van de marmere mappemonde, welke *op dese kamer in de vloer gelegd is.* ²⁾

Deze vier officieële verklaringen van stedelijke ambtenaren, hier voor het eerst in hun onderling verband beschouwd, sluiten vrijwel alle tot hiertoe bestaan hebbende onzekerheid uit, of de oorspronkelijk in ± 1650 aangebrachte marmeren kaart, wel dezelfde is als de thans nog aanwezige. In 1807, in elk geval tusschen 12 Nov. 1806 en 5 Mrt. 1808, *is dus die oude vloerkaart uit de Gr. Burger-Zaal, in de Gr. Krijgsraadkamer gelegd* ⁶⁾. — Dat het geen nieuwe kaart was,

1) Jan Wagenaar, „Amsterdam in zijne Opkomst enz.”; Amst. Isaac Tirion, 1765, Dl. II, p. 13.

2) Cursiveveering van mij. 3) P. 26.

4) Dr. Joh. C. Breen, Archievaris der Stad Amsterdam, was zoo welwillend mij deze gegevens te verstrekken. Mr. J. E. Heeres spreekt ook over dit Rapport („J. o. T.” p. 79).

5) Dr. H. Brugmans, „Van Raadhuis tot Paleis”. Amst. 1913, p. 50.

6) Ook door de afmetingen der kaart wordt dit bevestigd, althans niet weersproken. Wagenaar geeft nl. (p. 13) voor middell. der kaart „ongeveer” 22 amsterdamsche voeten

is ook hiërom duidelijk, wijl het er in 1807 inderdaad den tijd niet voor was, om zulk een kostbaar en c.q. overbodig kunststuk te laten vervaardigen en het dan aan te brengen op een plaats waar bijna niemand het te aanschouwen kreeg.

— In September 1919 is de houten vloer boven het ZO^k kwadrant van het Ok^k Halfrond tijdelijk weggenomen ¹⁾ en van dat kaartgedeelte voor het eerst een photographische afbeelding gemaakt en hiernaar een auto-typie vervaardigd ²⁾. Op Kaart 1^A, tegenover het titelblad alhier, is deze weergegeven, het kwadrant voorstellend op ongeveer $\frac{1}{20}$ der ware grootte; curiositeitshalve zijn daarop vloer en onderende van een schot zichtbaar gelaten.

De kaart bleek daarbij samengesteld te zijn uit wit marmeren platen ongeveer $2\frac{1}{2}$ c.M. dik, graadblokken aangevend van 10° Breedte en 10° Lengte; in groeven ingelegde geelkoperen banden stellen den equator, de ecliptica en de keerkrings- en poolcirkels voor, de eerste twee ter breedte van 13 m.M., de anderen van 6 m.M. De kustlijnen zijn gevormd door groeven, breed 6 m.M. en die ongeveer 8 m.M. en gevuld met een cementachtige stof, van kleur verschillend voor de onderscheidene landen en eilanden; ook de ingehakte letters en cijfers zijn aldus opgevuld. De denkbeeldige kustlijnen tusschen Tasmanië en de andere landen, zijn door smalle ondiepe niet-opgevulde groeven aangeduid; de plaatsen waar o.a. Batavia en Macasser liggen, zijn door een koperen stiftje aangegeven.

Zooals de Halfronden zich thans voordoen, te oordeelen naar hetgeen Kaart 1^A er van te zien geeft, kunnen ze echter zeker niet in \pm 1650 zijn aangebracht. Het eiland *N. Britannia*, aan de NO-zijde van Nieuw-Guinea gelegen, werd toch eerst in 1700 door William Dampier omgezeild en aldus benoemd ³⁾. Nà 1700 moeten de Halfronden dus zijn bijgewerkt en dan ligt het voor de hand dat dit geschied is, toen zij eenige jaren vóór 1765 werden gerestaureerd wijl „de tyd en 't menigvuldig betreden der zaale” ze te veel hadden doen slijten.” — Eenmaal opgenomen en opgeborgen, is er uiteraard niets meer aan de voorstelling veranderd en dit verklaart ook waarom bijv. de Oostkust van Australië, de Noordkust van Tasmanië, Straat Torres, die allen o.a. reeds voorkomen op gedrukte kaarten van 1802 ⁴⁾, in 1807 blijkbaar op de nieuw ingelegde Halfronden nog niet zijn aangebracht.

Er zijn nog twee détails, oogenschijnlijk niet in harmonie met boven-

d. i. dus „ongeveer” 22×0.283 M. = 6.23 M., terwijl de middellijn van het op Kaart 1^A voorgestelde Halfrond, met de graadverdeling, eveneens 6.23 M. bedraagt.

1) Zie „Voorwoord”.

2) Door de firma L. van Leer & Co, Lithographen te Amsterdam.

3) Zie p. LVIII.

4) O.a. een kaart van „Australiën” door Johannes Walch, Augsburg, 1802. (Un. Bibl. Utrecht).

staande beschouwingen. Vooreerst is in het vermelde werk van Vennekool, op de daar afgebeelde vloerkaart, Tasmanië los van Australië en Nieuw-Guinea geteekend, terwijl het blijkens Kaart 1^A thans door een denkbeeldige kustlijn met die landen verbonden is. Men zoude dus moeten aannemen, dat deze belangrijke verandering bij de bovenbesproken vernieuwing in ± 1750 heeft plaats gehad. Waarschijnlijk lijkt dit echter niet, omdat voor zulk een verandering, niet berustende op werkelijke waarneming — zooals bij N. Britannia het geval was — weinig reden zoude geweest zijn. Het blijft intusschen mogelijk, al lijkt het aannemelijker dat reeds dadelijk in 1650, die kustlijn aldus is aangebracht; dan zoude dus niet het origineel van Vennekool's kaart zijn gevolgd, maar de voorstelling die o.a. ook op de zgn. Tasman-kaart van 1644¹⁾ voorkomt en dit zoude zeer wel mogelijk kunnen geweest zijn. — Het tweede détail betreft de wijze waarop de kustlijnen zijn aangegeven. Hierboven werd medegedeeld dat deze thans bestaan uit groeven opgevuld met gekleurd cement. Nu schrijft Dapper in 1663²⁾ dat dit door „rode en andere gekleurde ingeleide smalle steenen, zeer konstigh” geschied was en ook Wagenaar in 1765 zegt³⁾: „de kusten werden door gekleurde steenen, onderscheiden.” Men moet dus aannemen dat deze steenen te zacht zijn bevonden, zooals ook W. zegt en dat de overblijfsels er van, bij het opbreken in ± 1750 zijn weggedaan en later, bij de vloerlegging in 1807, voor het eerst cementvulling is toegepast.

— Thans de vraag: naar welke kaart zijn deze marmeren Half-ronden vervaardigd? In verband met het hierboven vastgestelde, zal die kaart dan moeten dateeren van omstreeks 1650.

De zgn. Tasman-kaart (de Jacob Swart-kaart) van 1644 kan het niet geweest zijn, want 1° ontbreekt geheel en al op deze het Lengtenet en 2° ligt, zooals vroeger werd opgemerkt⁴⁾ de Westkust van Australië in toenemende mate — Zuidwaarts gaande — tot het groote bedrag van 2° 10' in Breedte foutief. Op de Marmer-kaart daarentegen, zijn de meridianen aangebracht en komen de Breedten op de genoemde kust vrijwel overal goed met de ware overeen.

Veel waarschijnlijkheid bestaat er echter, dat ten deze een kaart van den bekenden Amsterdamschen vervaardiger van atlanten en globes, W. J. Blaeu, gevolgd is. Als kaartenmaker der O. I. C. beschikte hij toch, meer dan iemand anders, over de noodige gegevens om reeds spoedig na afloop der reizen van 1642/3 en 1644, de resultaten er van te hebben kunnen verwerken. Dat dit inderdaad omstreeks 1650 reeds geschied was, wordt bewezen door de hieronder sub 2 beschreven Groote Globe

1) Beschreven op p. LXXVI en vv. en sub 20 hieronder.

2) Dr. O. D.(apper) „Historische Beschrijving der Stadt Amsterdam”, Amst. Jacob van Meurs, 1663, p. 354. 3) P. 13. 4) P. LXXX.

uit die jaren, thans in Utrecht aanwezig, want de op die tochten ontdekte landen komen er allen op voor.

Wordt nu de Marmer-kaart 1^A vergeleken met de hiervóór gegeven Wassende kaart 1^B, geteekend naar bovengenoemde Globe, dan blijkt er tusschen deze beiden op de volgende punten groote overeenkomst te bestaan.

Vooreerst wat aangaat den kustvorm van af Frederik Hendrik Eiland (ZW-P.^t Nieuw-Guinea) langs Torres Straat naar de Golf van Carpentaria, en verder langs geheel Australië. Bij die vergelijking kunnen uiteraard geen al te hooge eischen gesteld worden, daar destijds bij elke kaart, ook van veel meer bevaren kusten, bij gebreke aan werkelijke opname, door iederen teekenaar hier en daar, meer of minder gefantaseerd werd. Maar toch geven sommige typische details, goede punten van vergelijking. Zoo o.a. het snavelvormig uiteinde van F. H. Eil. bij Kaap Valsch; de kleine bocht in de kustlijn, even ZO van de snijding der parallel van 20° Z.Br. met den meridiaan, en dergelijke meer.

Voorts komen de Breedten — behalve bij Tasmanië, waar zij op de Marmer-kaart ongeveer 1° te Zuidelijk zijn — zeer goed overeen. Doch de merkwaardigste gelijkenis bestaat er op het punt der Lengtenetten, deze alsdan op zichzelf beschouwende en niet in verband met eenigen 1^{en} Meridiaan.

Wanneer men nu eenerzijds bedenkt, hoe hoogst onzeker destijds juist de Lengten op de kaarten werden weergegeven (op velen ontbreken ze zelfs geheel en al); waar men dan anderzijds hier ziet, hoe de meridianen, die op beide kaarten van 10—10° getrokken zijn, overal op nagenoeg dezelfde punten de kustlijn snijden of, bijv. bij Tasmanië, op denzelfden afstand van de kust loopen — dan zoude men geneigd zijn op grond van een en ander aan te nemen dat de Marmer-kaart in het Kon. Paleis, is vervaardigd naar een kaart dan wel naar een globe van Blaeu.

En toch wordt deze veronderstelling twijfelachtig, daar de graadverdeeling, in verband met den 1^{en} Meridiaan, een zeer eigenaardig verschil aangeeft tusschen M.-krt en Gl.-krt. Waar nl. eenerzijds bij beiden geconstateerd kon worden dat de 1^e Mer. over de Piek van Teneriffe loopt, daar blijkt anderzijds het Lengte-net op eerstgenoemde 10° Westelijker te liggen dan op laatstgenoemde; m.a.w. op de M.-krt is de afbeelding der landen en zeeën tusschen Teneriffe en Indië-Australië 10° meer samengedrukt, dan op de Gl.-krt. 1)

1) Het L.-V. Ten.—de Krim (Landengte van Perekop), dus vrijwel geheel Europa omvattende, bleek op de M.-krt goed overeen te stemmen met de werkelijkheid (0°5 te klein). Op de Gl.-krt is het echter 6°5 te groot en Europa aldaar dus dat bedrag in / te veel uitgerekt, vooral tusschen het eil. Cefalonia en de Krim (3°5 te veel). — In verband met de

In onderstaande tabel zijn nu vereenigd de *l*'s van enkele hoofdpunten (eenvoudigheidshalve afgerond op halve graden) — zoowel volgens de beide kaarten, als volgens Tasman's Journaal en de tegenwoordige zeekaart.

PLAATS	O.L. (Mer. v. Ten.) volgens:			
	M.-krt (1 ^A)	Gl.-krt (1 ^B)	Tasm.-Journ.	Zeekaart
Batavia	121°5	131°5	127°	123°5
W-k. ¹ Australië	123	133.5	—	130
„ Tasmanië	153	164	164	162

Hieruit blijkt:

- 1°. de *l* van Batavia is op de M.-krt vrij gelijk aan die der zeekaart, doch is op de Gl.-krt veel foutief. De Journ.-opgave houdt ongeveer het midden tusschen beiden.
- 2°. de *l* der W-k.¹ van Australië en van Tasmanië is daarentegen op de Gl.-krt en volgens het Journaal meer gelijk aan die der zeekaart, doch nu op de M.-krt veel foutief.
- 3°. de L.-V.^{en} Batavia—W-k.¹ Australië en Tasmanië zijn op M.-krt en Gl.-krt nagenoeg hetzelfde, doch verschillen veel met die volgens de zeekaart en het Journaal.

In verband met het bovenstaande lijkt nu het volgende het meest waarschijnlijk: Bij de restauratie der M.-krt in ± 1750 , is Oost-Indië en dus ook Batavia, op de toen bekende verbeterde *l* gelegd (c.q. voor Batavia: $121^{\circ}5$). ¹⁾ Daar evenwel op dat tijdstip, niets naders bekend was omtrent de ligging van het nog steeds niet verder geëxploreerde Zuidland, werd in die ligging ten opzichte van O. Indië, geen verandering gebracht en Australië c.s. dus evenveel Westwaarts verplaatst als O. Indië; dit verklaart waarom het *l*-verschil tusschen die beiden, van ± 1650 op ± 1750 niet veranderde, doch de *l*'s op zichzelf wèl.

Het bezwaar tegen deze veronderstelling is, dat het „bijwerken” van dat ZO^k kwadraat in ± 1750 , dan voor een groot gedeelte een vrijwel geheele vernieuwing geweest is en zich vermoedelijk nog verder over dat Halfrondd heeft uitgestrekt. Stadhuis-rekeningen uit die dagen, zouden hieromtrent de beste opheldering kunnen geven.

Maar hoe het zij: die Kaart in het Koninklijk Paleis te Amsterdam, zoo bijzonder fraai en kloek van voorstelling en uitvoering, is

bovenvolgende tabel van O.L.^{en}, blijkt dan dat het L.-V. de Krim—Batavia, hoewel het toenmaals zooveel minder bekende Azië omvattende, niettemin op de Gl.-krt slechts $1^{\circ}5$ in *l* te groot is; op de M.-krt daarentegen $1^{\circ}5$ te klein.

¹⁾ Het boven besproken Eil. N. Britannia, is met de W-P.^t op 163° O.L. Ten. gelegd. Dampier's *l* voor dien hoek, is op zijn kaart $148^{\circ}5$ O. v. Greenw., d. i. 165° O. v. Ten., zooals op de zeekaart.

— ongeacht naar welke andere zij is vervaardigd, of wanneer en in hoeverre zij werd vernieuwd — ontegenzeggelijk een der oudste en meest authentieke bewijzen van: de Opkomst en Uitbreiding van het Nederlandsch Gezag in Oost-Indië; zij is er als het ware het Symbool van, vereeuwigd in Marmer en Koper. — Zoude het dan te veel gehoopt en gezegd zijn, dat het te eenigertijd Hare Majesteit de Koningin moge behagen, die Kaart, aan Paleis- of Museumwand, in Paleis- of Museumvloer, een plaats te doen toekennen, waar zij steeds, tegenover landgenoot en vreemdeling, getuigen" kan, van wat zij in zoo groote mate te „getuigen heeft?

2. Een *Globe*, vervaardigd blijkens het Latijnsche opschrift door Guilielmus Blaeuw, aanwezig in het Geographisch Instituut te Utrecht 1). Dit eenige nog in Nederland bestaande exemplaar van ongeveer 7 d.M. middellijn 2), dateert hoogstwaarschijnlijk van \pm 1650, gelijk ook hierboven sub 1 besproken is 3).

De resultaten van Tasman's reizen zijn er op aangegeven, zooals blijken kan uit kaart 1^B hiervóór, welke volgens Mercator's projectie op $\frac{1}{5}$ der ware grootte naar deze globe is geteekend. Het beloop der kusten van Tasmanië en Nieuw-Zeeland verschilt slechts weinig met dat op de Journaal-kaarten [N° 1] tot [N° 3]. De N-kust van Nieuw-Guinea is er echter nog op voorgesteld als op de twee kaarten van Le Maire, voorkomende in zijn „Spiegel der Australische Navigatie" (Amsterdam, 1622), maar het is eigenaardig dat Blaeu zoowel die kust, als de meer Oostwaarts gelegen eilanden St Jan, Groene Eil.^{en}, Marcken en Onthong Java, die geen van allen op eenige kaart in Tasman's Journaal voorkomen, niet legt op de Lengten van Le Maire's kaarten, maar ongeveer op die welke Tasman in zijn tekst opgeeft, d.i. 2 tot 5° meer om de West. — Als 1e Meridiaan is op de globe aangenomen, de toenmaals gebruikelijke over de Piek van Teneriffe.

Uit den voorlaatsten zin volgt, dat toen Blaeu zijn globes vervaardigde, er destijds wèl een exemplaar van Tasman's *Journaal* van de

1) Bij de oprichting van het G. I., is deze globe tegelijk met een hemel-globe van Blaeu (beschreven door G. Moll in zijn „Verhandel. over eenige vroegere reistogten der Ned." Amst. 1825, p. 56, zie P. J. H. Baudet als voren, p. 39), door het Phys. Lab. der R. Univ. te U. aan het G. I. overgedragen. Reeds tal van jaren was zij op het P. L. aanwezig.

2) Op den Sterrewacht te Leiden bevindt zich een exemplaar van 3.4 d.M. middellijn; in het Phys. Kab. der Univ. te Amst. een van 2.3 d.M. In deze drie grootten werden de globes destijds door Blaeu vervaardigd. Andere exemplaren zijn niet meer in ons land aanwezig, (P. J. H. Baudet als voren, p. 40). — Heeres bespreekt in zijn „J. o. T." p. 76, noot 5, een der twee in Londen aanwezige globes van \pm 7 d.M. midd.; zie ook Rem. Maps, III, 1, waarop een dezer is afgebeeld.

3) Dr. F. C. Wieder, die mij op de Utrechtsche globe opmerkzaam maakte, vermoedt dat zij van omstreeks 1648 dateert, daar dat jaartal voorkomt op de in noot 1 hierboven vermelde hemel-globe van dezelfde grootte, en wijl het bekend is dat die globes bijna altijd één stel uitmaakten, nl. een aard- en een hemel-globe.

reis van 1642/3 in Holland was (Blauw zal er als kaartenmaker der O. I. C. zeer waarschijnlijk de beschikking over gehad hebben) maar dat dit niët het geval was met eenige afzonderlijke kaart van die reis en dus ook niet met de zgn. Tasman-kaart in 1860 door Jacob Swart voor het eerst uitgegeven (zie sub 20 hieronder); want dan had Blauw behalve Tasmans Lengte van Nieuw-Guinea, ook wel den o.a. op die kaart voorkomenden kustvorm van dat land overgenomen. Bij de Cocos-, de Verraders- en de Hoornsche Eil.^{en}, eveneens door Le Maire ontdekt en op zijn kaart gezet (door Tasman werden ze niet gezien, doch wel in zijn Journaal besproken) gebruikt Blauw evenmin Le Maire's opgaven, maar legt ze ongeveer 3° Westelijker dan deze; vermoedelijk omdat anders o.a. de Cocos Eil.^{en} midden tusschen de van Tasman's Journaal-kaart [N° 4] overgenomen Fidji (Prins Willems-) Eil.^{en} waren komen te liggen. Intusschen wel een bewijs van de vrijheden, die zich destijds zelfs kaartenmakers met een reputatie als Blauw veroorloofden.

Aangezien ook het resultaat van Tasman's reis van 1644 op de globe is aangegeven en Blauw dit niet zooals wij boven zagen aan de zgn. Tasman-kaart heeft kunnen ontleenen, moet hij dus in handen gehad hebben het tot heden nooit gevonden Journaal van die reis of een sedert verdwenen kaart er van; een dezer beiden moet dus destijds in Holland zijn aangekomen.

Hier en daar is de globe eenigszins beschadigd; zoo, bij de Kleine Soenda Eil.^{en}, de O-kust van Celebes, de NO-P.^t van Nieuw-Guinea en de NW-kust van Australië op 148° O. L.; Kaart 1^B is op die punten dus onvolledig.

3. Een kaart getiteld: *India quae Orientalis dicitur, et insulae adiacentes, à Amsterdam, Gedruckt bij Huych Allardt, inde Kalverstraat inde Werelt-kaart*, gegraveerd door Pieter Nolpe, die in 1652 of '53 stierf. De resultaten van de reizen van 1642/3 en '44 zijn er op weergegeven, met uitzondering van de N-kust van Nieuw-Guinea; deze is geteekend zooals zij vóór 1642 bekend was ¹⁾. (Zie Rem. Maps II—III, suppl.).
4. Een wereldkaart van Nicolaus Joannes Visscher, gedateerd 1657. Bevat alleen Tasmanië en geeft verder niets meer van de reis van 1642/3, noch van die van 1644. (Zie Rem. Maps III, 2).
5. Een atlas: *Atlantis Majores sem partem. Orbis Maritimus* van Joannes Janssonius, Amsterdam, 1658—59. Bevat een Zuidpool-kaart met Tasmanië en Nieuw-Zeeland er op aangegeven. Uit het bijschrift van Australië: „Nova Hollandia detect(a) Anno 1644,” blijkt dat Tasman's tweede reis den vervaardiger bekend was. (Zie Rem. Maps III, 3).
6. Een kaart getiteld: *Indiae Orientalis nec non insularum adiacentium Nova Descriptio Per Nicolaum Visscher* voorkomende in J. Janssonius'

1) Voor verdere bijzonderheden, ook van de volgende documenten, zie Heeres' „J. o. T.” p. 75 en v.v. De rangschikking is hier, evenals daar, chronologisch.

Novus Atlas, das ist Welt Beschreibung, Amsterdam, 1657—58. Bevat hetzelfde als sub 1. (Zie Rem. Maps III, 4).

7. Een kaart getiteld: *Nova totius terrarum orbis tabula* door F. de Wit, uitgegeven *t' Amsterdam by Frederick de Wit inde Calverstraet inde Witte Paskaert*, 1660. Bevat hetzelfde als sub 1, behalve de Tonga Eil.^{en} Amsterdam, Middelburg, e. a. (Zie Rem. Maps III, 5).
8. Een kaart getiteld: *'t Ooster Deel van Oost Indiën, streckende van Ceylon tot Japan en Hollandia Nova*, uitgegeven *t' Amsterdam bij Hendrick Doncker, Boekverkooper en Graadboogh maker Inde Nieuw brug steegh in't Stuurmans gerèschap*; zij geeft hetzelfde als sub 3. Deze kaart is de oudste waarop de naam Carpentaria, bij de Golf van dien naam, voorkomt. (Zie Rem. Maps III, 6).
9. Een kaart voorkomende in de 1e uitgave van Dl. I van Melchisedec Thévenot's *Relations de divers voyages curieux qui n'ont point esté publiées, ou qui ont esté traduits d'Haclyvt, de Purchas, & d'autres Voyageurs Anglois, Hollandois . . . , enrichies . . . de Cartes Géographiques de Pays dont on n'a point encore donné de Cartes*, uitgegeven te Parijs 1663. Deze kaart is volgens Thévenot's mededeeling, gebaseerd op die naar welke de sub 1 hierboven beschreven Marmerkaart werd vervaardigd. Th.'s kaart geeft intusschen veel meer en het vermoeden ligt dus voor de hand dat hij nog andere kaarten ter zijner beschikking heeft gehad. (Zie Rem. Maps III, 7, waar o.a. de naam Carpentaria in het later genoemde York Schiereiland geschreven staat).
10. Een kaart getiteld: *Nieuwe Wassende Graade Paskaart van 't Zuydelyckste deel van Asia* voorkomende in de *Nieuw Zee Atlas of Waeter Weerelt*, uitgegeven *Tot Rotterdam. By Pieter van Alphen, Boeckverkooper by de Roo-brugge in de vierige Colom. 1660*. Zij bevat Tasmanië en de resultaten der reis van 1644; de Noord-kust van Nieuw-Guinea heeft nog den vorm van vóór 1642 en Nieuw-Zeeland ontbreekt, daar de kaart zich niet zoo ver Oostwaarts uitstrekt. — Er is veel overeenstemming tusschen deze en die van Thévenot.
Mr. Heeres constateert dat noch de Jacob Swart-kaart ¹⁾ en de [zgn.²⁾] Visscherkaart uit het Britsch Museum, noch de tekst van het Journaal, bij de samenstelling der van Alphen- en Thévenot-kaarten gebruikt zijn, en merkt voorts op dat dit mede het geval is met alle hem bekende kaarten en atlassen, tot op 1660 in de Nederlanden uitgegeven. Eerst daarna, blijkt vollediger kennis omtrent de reizen van 1642/3 en 1644 verspreid te zijn geworden.
11. Een *Paskaerte zijnde 't Oosterdeel van Oost Indiën* voorkomende in *Zee-Atlas*, in 1666 *Gedruckt tot Amsterdam, By Pieter Goos, op 't Waater in De Vergulde Zee-Spiegel* geeft voor 't eerst eenige namen

1) Over deze kaart, zie hieronder sub 20 en p. LXXVI en vv.

2) „Zgn.” wijl deze bezwaarlijk aan Visscher kan toegeschreven worden; zie p. LXXII en v.v.

- op de N-kust van Australië en den vorm van de N-kust van Nieuw-Guinea, zooals die op de Jacob Swart-kaart worden aangetroffen; de ZW-kust van Nieuw-Guinea en de Oostkust van de Golf van Carpentaria tot aan de van Diemen Rivier, bevatten evenwel geen aanduiding van Tasman's bezoek aldaar in 1644.
12. Een *Pascaerte vande Zuyd-Zee tusschen California, en Ilhas de Ladrones*, eveneens van Goos, geeft een goed overzicht van de reis van 1642/3 en vermeldt voor 't eerst: „De Eylanden van Onthong Java”, „Koens [Caen's] Eyl.,” „Denys [Gardenijs] Eyl.,” „Visscher Eylanden” en „De bocht van Goede Hope”, door Tasman bezeild op zijn oversteek van de Fidji Eilanden naar de N-kust van Nieuw-Guinea. Toch is de vorm die Goos aan deze kust geeft, niet dezelfde als op de Jacob Swart-kaart en de zgn. Visscher-kaart.
 13. *De Nieuwe en Onbekende Weereld: of beschrijving van America en 't Zuid-land*, samengesteld door Arnoldus Montanus in 1671 en uitgekomen t Amsterdam, By Jacob Meurs Boek-verkooper en Plaet-snijder, op de Kaisarsgracht, schuin over de Wester-markt in de stad Meurs, geeft in het 11^e Hoofdstuk van het 3^e Boek, onder het opschrift „Onbekende Zuid-land,” een beknopt verslag van de reis van 1642/3. Het verhaal is gegrond op inlichtingen verstrekt door den Scheeps-chirurgijn Hendrik Haelbos, die aan den tocht deelnam en bevat enkele bijzonderheden die elders niet vermeld worden; overigens is het van weinig belang. Het is het oudste werk waarin Tasman's reis beschreven wordt; in hetzelfde jaar verscheen er reeds een Engelsche uitgave van en in 1673 een Duitsche, beiden evenals het origineel, in folio.
 14. *Eenige Oefeningen in God-lijke, Wis-konstige, en Natuerlijke dingen; 't Welk is in Geographia ofte Aertkloots-beskryvinge, Bijeen gestelt door Dirck Rembrantsz. van Nierop, Liefhebber der Mathematische Konsten, t Amsterdam, Bij Abel Symonsz van der Storck*, bevat in het 2^e Deel, in 1674 uitgekomen: „Een kort Verhael uyt het Journael van den Kommandeur Abel Jansen Tasman, int ontdekken van 't onbekende Suit-land”. — Na uitvoerige beschouwingen komt Mr. Heeres tot de zeer aannemelijke onderstelling, ¹⁾ dat van Nierop ter zijner beschikking heeft gehad een uittreksel uit het reisverhaal, door Tasman zelf opgesteld en dat dit uittreksel of was samengesteld aan de hand van het hier gepubliceerd Extract-Journaal en van nog eenige andere losse gegevens, dan wel gebaseerd op eenig ander Extract-Journaal veel gelijkend op eerstgenoemd. — Van Nierop's „Een kort Verhael” is meer dan eens en in verschillende talen overgezet.
 15. *Noord en Oost Tartarye* door Nicolaas Witsen (1^e uitgave in 1692) ²⁾

1) Heeres, „J. o. T.” p. 84.

2) Volgens Dr. A. Wichmann „Nova Guinea” p. 86, noot 5, komt dit niet in Witsen's 1^e uitgave, doch in de 2^e van 1705 voor, p. 175—179.

bevat losse episodes uit de reis van 1642/3, voorzien van eenige plaatjes. Welk Extract-Journaal door hem gebruikt werd, is niet na te gaan; hij zelf deelt mede, dat hij gedeelten van zijn reisverhaal ontleende aan een verslag opgesteld door een stuurman van een der beide schepen. Hier en daar is Witsen's tekst bijna woordelijk de zelfde, als die van het hierachter gepubliceerde Journaal; dan weer, zijn er soms zeer groote verschillen tusschen beider opgaven van Lengte en Breedte.

16. *Oud en Nieuw Oost-Indien, vervattende Een Naaukeurige en Uitvoerige Verhandeling van Nederlands Mogendheid In die Gewesten*, door François Valentijn (1^e uitgave in 1726) geeft in het 2^e hoofdstuk van Deel III, voor het eerst een volledig overzicht van Tasman's reis van 1642/43, met kaarten en teekeningen. Het reisverhaal is uitvoeriger dan bij van Nierop. Er is aan toegevoegd een groote kaart, die heet te zijn geteekend „naar Tasman's eigen opgaven”; te meer bevremdt het daarom, dat hierop voorkomen de namen *Barnevelds Eiland* (bij Tasmanië) *Baey van Philippus en Jacobus* (op Nieuw-Zeeland) en *'t eiland Uiterdam* (bij Rotterdam en Amsterdam), daar deze niet aangetroffen worden in het hier gepubliceerde ontegenzeggelijk van Tasman afkomstige Extract-Journaal, noch op de Jacob Swartkrt. In zijn tekst vermeldt Valentijn alleen: Uiterdam. — Mr. Heeres komt, wat betreft de bron waar V. uit putte, tot geheel dezelfde conclusie als bij van Nierop's „Een kort Verhael enz.” (zie sub 14). — Afgaande op het feit dat het Huydecoper-MS. op 18 Mei 1643 een O.L. geeft van 147° 55' evenals Valentijn, terwijl die opgave in het hier weergegeven Extract-Journaal blanco is gelaten, zoude verondersteld kunnen worden dat bij het H.-MS. en door Valentijn en van Nierop, niet het Extract-Journaal uit het Rijks-Archief, maar een ander door Tasman geteekend Extract-Journaal is gebruikt.

Ook Valentijn's reisverslag is meermalen in verschillende talen overgezet; de beste vertaling er van, is door Alexander Dalrymple in 1771, in het 2^e Deel van zijn: *An historical collection of the several voyages and discoveries in the South Pacific Ocean, containing the Dutch Voyages.*

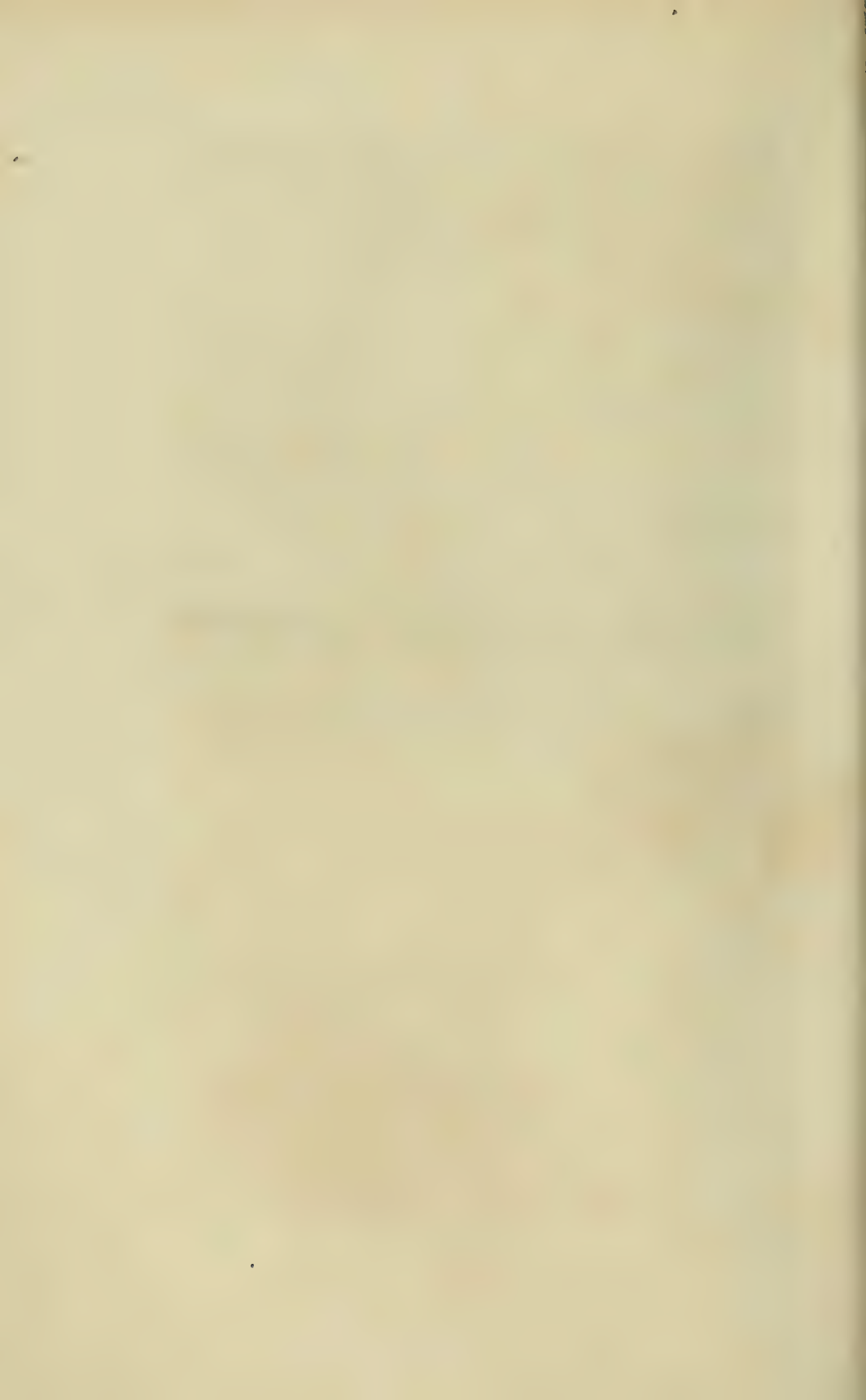
17. *A chronological history of the voyages and discoveries in the South Sea or Pacific Ocean* van James Burney (1813) bevat in deel III een uittreksel uit Woide's Engelsche vertaling van Tasman's Extract-Journaal in het Britsch Museum; 1) de kaarten nam hij er allen uit over, de landverkenningen en platen slechts voor een klein gedeelte.
18. *Verhandelingen en berigten betrekkelijk het Zeewezen en de Zeevaartkunde*, een tijdschrift uitgegeven te Amst. door Jacob Swart, nam in de jaargangen van 1854—'60, het hierachter gepubliceerde Extract-Journaal in zijn geheel over, evenwel zonder aan die uitgave een der daar-

1) Zie p. LXX.

- in voorkomende kaarten, landverkenningen of platen toe te voegen.
19. *Journal van de reis naar het onbekende Zuidland, in den Jare 1642, door Abel Jansz. Tasman, met de schepen Heemskerck en de Zeehaen*, bevat, mede door Swart's zorg, hetzelfde relaas als sub 18, thans (1860) in boekvorm. Ook in deze uitgave waren geen kaarten enz. uit het Extract-Journaal overgenomen. Echter werd hierin voor het eerst gepubliceerd:
 20. *Een kaart*, volgens het opschrift „*Ano 1644 ... door order van den E.d. h. gouverneur general Anthonio van Diemen*” samengesteld en aangevende den zeiltrek der schepen „Heemskerck” en „Zeehaen” in 1642/3 en „Limmen”, „Zeemeeuw” en „Bracq” in 1644, benevens de op die reizen ontdekte landen. In de Inleiding (p. LXXVI en v.v.) wordt zij uitvoerig besproken, als de „zgn. Tasman-kaart” of de „Jacob Swart-copie of -kaart”.
 21. *Abel Janszoon Tasman's Journal of his discovery of Van Diemensland and New Zealand in 1642, with documents relating to his exploration of Australia in 1644*, door Mr. J. E. Heeres, in 1898 bij Frederik Muller en Co. te Amsterdam uitgegeven, heeft betrekking op hetzelfde Extract-Journaal als sub 18 en 19 bedoeld is. In het „Voorwoord” wordt het uitvoeriger besproken.

Zoolang Tasman's oorspronkelijke scheepsjournalen van de reis van 1642/3 en van die van 1644, niet zijn teruggevonden en hierdoor dus geen nieuw licht ten deze kan verspreid worden, is ongetwijfeld Mr. Heeres' „Journal of Tasman” als het standaardwerk te beschouwen over Tasman's ontdekkingsstochten naar het Zuidland.

Lijst van aangehaalde werken

Lijst van aangehaalde werken.

N.B. Een * duidt aan dat het werk wel geraadpleegd, maar niet aangehaald is.

- ACOSTA * (JOSEPH DE), *Historia Natural y Moral de las Indias*. Hakluyt Soc. 1880.
- BALBIAN VERSTER (J. F. L. DE), 't Onbekende Zuytlandt. „Eigen Haard”, Sept. 1899.
- BAUDET (P. J. H.), *Leven en Werken van Will. Jansz. Blaeu*. Utrecht, 1871; met Naschrift.
- BIERENS DE HAAN * (D.), *Bibliographie Néerland. histor. etc.* Rome, 1883.
- BLAEU (WILL. JANSZ.), *Het Licht der Zeevaart*. Amst., 1618.
- „ „ *De Gröote Zee-Spiegel*. Amst., 1624.
- BRUGMANS (H.), *Van Raadhuis tot Paleis*. Amst., 1913.
- COLENBRANDER * (H. T.), *Dagregister van het Casteel Batavia*, 1637.
- DAMPIER (CAPT. W.), *A Voyage to New-Holland*. London, 1699.
- DAPPER (O. D.), *Historische Beschrijving der Stadt Amsterdam*, Amst., 1663.
- FOKKE (JAN), *Geschiedk. Beschr. van het vermaarde Stadh. van Amst.*, Amst., 1808.
- GEBHARD JR. * (J. F.), *Het leven van Nicolaas Witsen*. Utrecht, 1881.
- GRAAFF * (NIC. DE), *Oost-Indische Spieghel*. Hoorn, 1701.
- HEECK (GIJSBERT), *Reizen naar Oost-Indië*, *Marineblad*, 1910/11.
- HEERES (J. E.), *Journal of Tasman*. Amst., 1898.
- „ „ *Het Aandeel der Nederlanders enz.* Leiden, 1899.
- JONGE (J. K. J. DE), *Opkomst Nederl. Gezag in O. Indië*. Dl. II.
- LASTMAN (CORN. IZ.), *Beschryv. v. d. Kunst der Stuerluyden*, 1648.
- LEUPE (P. A.), *Reizen der Ned. naar het Zuidland enz.* Amst., 1868.
- „ * „ „ „ „ *Nieuw-Guinea enz. 's Hage*, 1875.
- LINSCHOTEN (JAN HUYGEN), *Itinerario enz.* Linsch. Ver. 1910.
- MAIRE (JACOB LE), *Spieghel der Australische Navigatie*. Amst., 1622.
- MAJOR (R. H.), *Early Voyages to Terra Australis*, Hakl. Soc. 1859.
- METIUS (ADR.), *Astron. ende Geogr. onderwijsinghe enz.* Amst., 1632.
- „ * „ *Fondamenteele ende grondelijcke onderwijsinghe enz.* Franeker, 1621.
- MOLL (G.), *Verhandel. over eenige vroegere reistogten der Ned.* Amst., 1825.
- MORGA * (ANT. DE), *The Philippine Islands*. Hakl. Soc. IV.
- QUIROS (PEDR. FERN. DE), *The Voyages of 1595—1606*. Hakl. Soc. 1904.
- SLOET, * *Tijdschrift voor Staathuish.k. en Statist.* Dl. VIII, 1856.
- SWART (JACOB), *Journaal van de reis naar het onbekende Zuidland enz.* Amst. 1860.

- VALENTIJN (FRANÇOIS), Oud en Nieuw Oost-Indiën enz. 2^e Druk. Dl. III. Amst., 1862.
- VERHANDELINGEN en Berigten betrekkelijk het Zeewezen enz. Jaarg. 1854—60.
- VILLIERS * (J. A. J.), Famous Maps in the Brit. Mus.; Geogr. Journ., Aug. 1914.
- WAGENAAR (JAN), Amsterdam in zijne opkomst enz. Dl. II. Amst., 1765.
- WAGHENAER * (LUCAS JANSZ.), Tresoor der Zeevaart. Leiden, 1592.
- WALKER Memorial Volume. „Early Tasmania”. Hobart, 1902.
- WASSENAER (N. v.), Hist. Verh. alleredenckw. Geschied. Dl. IX, 1625.
- WITSEN (N.), Scheepsbouw, 1^e Druk. Amst. 1671.
- WICHMANN (A.), Nova Guinea, Dl. I. Leiden, 1909.
- YK (CORN. v.) De Ned. Scheepsbouw-konst opengesteld. Amst., 1697.

AUSTRALIA DIRECTORY, I. London.

„ PILOT, London.

AUSTRALIEN (KAART VAN), Johannes Walch. Augsburg, 1802.

BLAEU (W. J.), Groote Globe.

GRAAFF * (DE), MS.-Atlas, Rijks-Archief, 's-Gravenhage.

HAAN * (DE), id. id. id.

NORDENSKIOLD, „Periplus”. Stockholm, 1897.

PACIFIC ISLANDS PILOT, I en II. Londen.

PUBLICATIE N° 104, K. N. Meteor. Inst., de Bilt, 1918.

REMARKABLE MAPS. Amsterdam, 1894—97.

STEMFOORT en TEN SYTHOFF, Atlas v. N. Indie, 1897—1904.

STIELER, Atlas, 1905.

ZEEKAARTEN (Ned. Indische), N° 81, 128, 145, 154, 155, 318, 405.

„ (Engelsche), N° 437, 447, 780, 788, 1079, 1212, 2764, 2766.

Bladwijzer

Bladwijzer.

N.B. De Rom. cijfers van Inleiding en Voorwoord, zijn hier eenvoudigheidshalve gecursiveerd.

A.

- AAND. DER NED. ENZ., 18—23, 25
—27, 30, 32, 34, 67, 82—84.
AARDBEVING, 106.
ABROLHOS (Houtman-), 175, 176,
30, 32, 80.
ABUT HEAD, 37, 232.
ADMIRALTY BAY, 45, 48, 234, 254,
48.
AFRIKA, 144, 27, 28, 36.
AGONE, 45.
AISIJ of LATOUW, 75.
ALBERTSEN (Lucas), 4.
ALKMAAR, 200.
ALLEN, 71.
ALLERDT (Huyck), 268.
ALOEFA (Eil.), 35.
ALPHEN (Simon v.), 184, 185.
" (v.) Riv., 86.
" (Pieter v.), 269.
ALPS (Southern), 37, 232.
AMANGO (Eil.), 69.
AMATAFOE of AMATAFOE (Eil.), 68,
69.
AMBITLÉ (Eil.), 97.
AMBOINA of AMBON, 133, 161, 162,
169, 171, 173, 174, 183, 2, 3,
17, 81.
AMERIKA, 144, 150, 177, 8, 16, 36.
" (Noord-), 182, 184.
" (Zuid-), 117, 16, 17, 38, 74.
" 's Z-P.T., 46.
AMO (Eil.), 69.
AMOA (Eil.), 69.
AMORKAKY (Eil.), 68.
AMSTERDAM, 141, 206, 1, 2, 30, 54,
55, 64, 76, 93, 94.
AMSTERDAM of TONGATABOE (Eil.),
58, 64—67, 238, 254, 255, 269,
271, 50, 73.
AMSTERDAM (Schip), 171, 172, 21, 31.
AMSTERDAM (Schip, Cleen-), 142,
168, 26.
AMSTERDAM (Schip, Wapen v.), 171.
ANAM, 7.
ANAMOEKA (Eil.), 69.
ANJER, 3, 219.
ANNA KOOKA (Eil.), 68.
ANNE (Kp., Queen), 58.
ANNOTATIËN, 19, 21, 241, 42.
ANTIFER (Kp., d'), 58.
AQUA PULCO of ACAPULCO, 186,
10, 17.
ARAFOERA ZEE, 61.
ARBITRALE CORRECTIE, 74.

- ARCHIEF DER O. I. C., 31.
 ARENT (Schip), 6, 9, 10, 186, 10.
 ARFAK GEB., 124.
 ARNEMUIDEN (Schip), 186, 10.
 ARNHEM of AERNEM (Schip), 171,
 172, 23—25, 84, 86.
 ARNHEMSLAND, 172, 175, 25, 26,
 86, 87.
 ARNHEMS Riv., 86.
 AROE, AROU of AROUW E.^{EN}, 148,
 162, 170—172, 174, 17, 23—26,
 40, 61, 81, 88.
 ARYMOA (Eil.), 115, 118, 120, 59, 78.
 ASHBURTON (Goudv. v.), 20.
 „ Riv., 29.
 ASTROLABE BAAL, 246.
 ASTROLABIUM of RING, 207, 208.
 ATA of PIJLSTAART (Eil.), 57, 254,
 49.
 AUSTRALIA DIRECTORY, 231.
 „ PILOT, 87.
 AUSTRALIË, 261, 264, 265, 268, 272,
 8, 20, 22, 26, 29, 33, 36, 37, 61,
 77, 87, 88.
 AUSTRALIË (NW-), 95.
 „ (W-), 27.
 „ (N-k.t.), 270, 8, 17, 20,
 26, 42, 87.
 AUSTRALIË (NW-k.t.), 268, 8, 17,
 20, 26—28, 41, 42, 61, 79.
 AUSTRALIË (W-k.t.), 264, 266, 21,
 27, 29, 31, 32, 40, 79, 87, 89.
 AUSTRALIË (ZW-k.t.), 28, 80.
 „ (Z-k.t.), 27, 33, 37.
 „ (O-k.t.), 263, 21, 36, 41.
 „ (N-P.t.), 23, 82.
 „ (NW-P.t.), 19, 22, 81.
 „ (ZW-P.t.), 32.
 AUSTRALIS INCOGNITA, 36.
 „ (Terra), zie T.
 AUSTRALIA DEL ESPIRITU SANTO,
 37.
 AUSTRALIA INCOGNITA, 37.
 AUTRUCHES (Cap des), 56.
- AVESTRUCES (Cabo de las), 56.
 AZIË, 144, 265, 266, 36.
 „ (NO-), 6.
 „ (O-), 18, 19, 88.
 „ (ZO-), 14.
 „ (Z-), 269.
- B.**
- BABA (Eil.), 60.
 BABASE (Eil.), 97.
 BAGABAG of RICH (Eil.), 110, 244,
 246, 247, 249, 250, 256.
 BAHUYS (Joris Claesen v.), 8.
 BALI, 175.
 „ (Straat), 9.
 BALLARAT, 95.
 BALOEM (Eil.), 97.
 BAM of LESSON (Eil.), 112.
 BANDA, 142, 154, 161, 162, 168,
 169, 171—174, 183—185, 2, 17,
 21—23, 64, 75, 81.
 BANDA (Schip), 186, 2, 3, 10.
 BANKS (Sir Joseph), 47, 70.
 „ of HOGE EIJL., 174, 83—85.
 „ (Straat), 45.
 BANTAM of BANTHAM, 3, 170, 22,
 30.
 BARNEVELD (Eil.), 271.
 BARROW (Eil.), 27.
 BATAHOEN (Eil.), 95.
 BATANG PELE (Eil.), 128.
 BATANTA (Eil.), 59.
 BATAVIA, 1, 3, 19, 73, 130, 133, 137,
 148, 149, 157, 160, 163, 169, 176,
 192—195, 213—216, 219, 249,
 251, 266, 1—10, 12, 14, 16, 27,
 30, 32—34, 39—41, 43, 49, 54,
 61, 75, 81, 83, 88, 95.
 BATAVIA (Casteel), zie C.
 „ (Eil.), 45, 73.
 „ (Reede), 252, 254, 256.
 „ Riv., 19, 83.
 „ (Schip), 172, 175, 30.

- BATHURST (Eil.), 19.
 BAUDET (P. J. H.), 200, 203, 207, 210, 267.
 BAUDIN (Comm.f), 36, 37.
 BAVIAUW (Eil.), 188.
 BAWEAN (Eil.), 135.
 BAÏJE DE TODOS LOS SANCTUS, 161, 15.
 BEACH (Land v.), 161, 19—22.
 BEECO (Willem v. d.), 191.
 BEMMELEN (W. v.), 45.
 BENSBACK Riv., 82.
 BERGEN OP ZOOM, 200.
 BERLIN REEDE, 78.
 BESCHRIJV. NOOP. H. ONTD. V. 'T SUIJTL., *zie* MEMORIE.
 BESTEK (Geg. en Waar), 199.
 „ (Breedte-), 206—212, 214, 220, 229, 231, 234, 237, 238, 241, 244, 248, 251, 99.
 BESTEK (Lengte-), 212—214, 216, 221, 230, 231, 235, 237, 238, 242, 245, 248, 251, 44, 69, 99.
 BETTAFF (Land v.), 118.
 BIAN Riv., 82.
 BILT (de), 204, 219, 220.
 BIMA, 133.
 BIRKWOOD (George), 71.
 BISMARCK ARCH., 54.
 BLACKMAN BAY, 44.
 BLAEU (Will. Jansz.), 200, 203, 206, 209, 264, 267, 268, 38.
 BLAUW (Anthonij), 180, 76.
 BLEECK WATER, 112, 59.
 BLOK (D.), 64.
 BLOSSEVILLE of KADOWAR (Eil.), 112.
 BLUPBLUP of GARNOT (Eil.), 112, 256.
 BOANG (Eil.), 98.
 BOANO (Eil.), 131, 132, 253, 256.
 BOCHT VAN GOEDEN HOOPEN, 107, 270, 56.
 BOELAKA Riv., 82.
 BOERELS (Kp.), *zie* BOREEL.
 BOEROE (Eil.), 132, 253, 256, 61.
 BOETON (Eil.), 132—134.
 „ (Straat), 132—134, 165, 166, 252, 61.
 BONAPARTE (Eerste Consul), 36.
 „ (Prins Roland), 71, 77, 78, 80.
 BONIN E.^{EN}, 5.
 BONNE ESPERANCE (Caap de), *zie* G.
 BOOMPJES E.^{EN}, 136.
 BOONA, *zie* BOANO.
 BOOQUEROENIS E.^{EN}, 132, 134.
 BOREEL (Pieter), 144, 153, 164.
 „ 's E.^{EN}, 29, 31, 45.
 „ (Kp.), 234.
 BORNEO, Krt 1^A en 1^B.
 BOSCAWEN (Eil.), 35.
 BOTTON, *zie* BOETON.
 BOUGAINVILLE (Straat de), 126.
 BOURE, *zie* BOEROE.
 BOUTTON, *zie* BOETON.
 BOVENROL, 2.
 BRABANT, 194.
 BRACQ (Schip), 169, 170, 173, 174, 180, 181, 183, 272, 73, 75, 77, 83, 84.
 BRAHÉ (Tycho), 200.
 BRANDENDE EIJLANT (Het), 107, 110, 246, 36, 58.
 BRASIL, 161, 15.
 BREDAM (Schip), 3.
 BREEMER (Jacob), 193.
 „ (Claesjen), 193, 194.
 BREEN (Joh. C.), 262.
 BRITISH MUSEUM, 271, 45, 70, 72.
 „ „ (Extr.-Jnl. i. h.) 65, 70.
 BROECKOORT (Schip), 6.
 BROKEN WATER BAY, 112, 250.
 BROUWER (Henrick), 142, 145, 167, 183, 4, 14, 28, 29, 38.
 BRUGMANS (H.), 262.
 BURCH (Johan v. d.), 5.

BURNEY, 96.

BYRON (Straat), 104.

C.

CAEN (Anthony), 133, 157, 168, 54.

„ of KAAH, EIL. of E.^{EN}, 98, 99,
100, 270, 54.

CALIFORNIA, 270.

CAMBODJA, 7, 14.

CAMBOONA (Eil.), 134.

CARON RIV., 86.

CARPENTIER (Pieter de), 142, 269,
38, 86.

CARPENTIER RIV., 86.

CARPENTARIA (Golf v.), 183, 265,
269, 270, 22—25, 40, 55, 61, 73,
81, 86, 87.

CARPENTARIA (Sch. eil.), *zie* YORK.

CARSTENSZ (Jan), 171, 174, 23—
25, 81—86.

CASTEEL BATAVIA, 144, 153, 157,
163, 164, 166, 168, 170, 182, 184,
185, 187, 188, 191, 192, 9, 32, 63.

CASTILIEN, 144.

CASTILIAEN, *zie* SPANJAARD.

CAUWER (Eil.), 148, 172, 61.

CEFALONIA (Eil.), 265.

CELEBES, 19, 135, 268, 60. Krt. 1^A.

CERAM, CHERAM of CERAN, 131,
148, 161, 165, 166, 199, 253, 256,
2, 17, 21, 22, 40, 60, 61.

CEYLON, 269, 9.

CHERAMLAUT, 161.

CHERIBON (Berg v.), 136.

CHILEEN, 74.

CHILLE (Chile) -WAY (-Wey), 162,
167, 15, 74.

CHILLY, CHILY of CHILLIJ, 128,
145, 148, 155, 156, 161, 162,
165—167, 183, 15, 16, 40, 41,
49, 62, 72, 74, 81.

CHILOË, 74.

CHINA, 28, 18.

CHORÉ, 5.

CLAESGEN (Docht. v. Tasm.), 193,
194, 2, 12.

CLAESSEN (Hoevick) v. HILLEGOM,
28, 29.

CLAPPERS RIV. en KUST, 82.

CLARENCE (Straat), 87.

CLEEN AMSTERDAM (Schip), 142,
168, 26.

CLIFFY HEAD, 38, 232, 47.

CLIPPIJGEN HOECK, 38, 44, 232,
233, 47.

COCK (Daniël Janssen), 34.

COCOS (Coques) of KEELINGS E.^{EN}
(Ind. Oc.), 4, 219, 220.

COCOS (Cocus, Coques) EIL. (Gr.
Oc.), 20, 54, 77, 268, 34, 35, 51.

COEN (J. Pzn.), 142, 145, 171, 34,
38, 97.

COLLINGRIDGE, 33.

COLUMBUS (Christoph.), 144.

COMPAGNIE (O. of W. I.), *zie* O. of W.

COMPAS, 24, 28, 205, 45.

CONSEPTION, 162, 15.

COOK (James), 46, 5, 36, 41, 42,
47, 50, 70.

COOK STRAAT, 46, 48, 234, 47,
48, 68, 87, 92, 94.

COOK REEF of SHOAL, 82.

COOLSTEERDT of COLSTER (Joos-
ten v.), 23.

COOMANS (Abraham), 34, 152.

COPIE (Jacob Swart-), *zie* KRT.

COQUES E.^{EN}, *zie* COCOS.

COQUILLE (Eil.), 126.

CRACATOUW, 3, 68.

CROCODIL (Eil.), 87.

CROISILLES (Kp.), 246.

CROMWELL (Mt.), 58.

CROOCQ (Paulus), 184, 185.

CROOK RIV., 86.

CROWN (Eil.), 109, 110, 256.

CUMBAVA (Soembawa), 175.

CUNAEUS (Johan), 188, 191.

D.

- DALRYMPLE (Alex.), 271.
 DAM (Lambert v.), 195.
 DAMPIER (William), 263, 56—59,
 79, 89—91, 93.
 DAMPIER ARCH., 27, 80, 89.
 „ (Eil.), *zie* KARKAR.
 „ (Straat), NO-Nieuw-Gui-
 nea, 109, 247, 56, 57, 58, 87,
 92, 94.
 DAMPIER (Straat), NW-Nieuw-Gui-
 nea, 125, 251, 59, 60, 87, 92
 —94.
 DANTSICK (Jacob Jacobsz. v.), 195.
 DAPPER (O.), 264.
 DEBLOIS of KEOEL (Eil.), 112.
 DECLINATIE V.D. MAGNEET, 205, 45.
 „ V.D.ZON, 206, 207, 253.
 DEDEL of d'EDEL (Jacob), 31, 32.
 „ 'S LAND, 20, 31, 32.
 DEMMER (Gerrit of Gerard), 133,
 169, 173, 191.
 DEMMER Riv., 86.
 DEMON'S LAND, 45.
 DENIJS (Gerrit) EIL., 99, 270, 54.
 DERWENT Riv., 38.
 DESHIMA, 6, 7.
 DIEGO RODRIGOS (Eil.), 6, 146.
 DIEMEN (Antonio v.), 25, 66, 144,
 153, 157, 164, 166, 168, 170, 182,
 184, 185, 272, 4, 10, 13, 15, 26,
 38, 44, 45, 74, 77, 84, 86, 95
 —97.
 DIEMEN (Anthonij v.) 'S LAND
 (Tasmanië), 25, 26, 29, 164, 169,
 173, 174, 272, 38, 44, 45, 81.
 DIEMEN (v.) 'S LAND (NW-Austr.),
 172, 175, 176, 26.
 DIEMEN (v.) BAAL, 73, 87, 89.
 „ (Kp., Cabo v.), 26, 86.
 „ (v.) REEDE, 64, 65, 69.
 „ (v.) Riv., 270, 86.

- DIEMEN (Kp. Maria v.), 51, 234
 —237, 254, 48, 49.
 DIEPPE, 7.
 DIRCXSOON (Pieter), 28, 29.
 DIRECTION (Mt.), 24, 224.
 DJAMBI, 6, 10.
 DJOE (Eil.), 128, 256.
 DON (Kp.), 87.
 DONCKER (Hendrick), 269.
 DORADO (Het), 5.
 DORANGIO Riv., 82.
 DORDRECHT (Schip), 171, 21, 31.
 D'OVEREN, 34.
 DOZY (Ch. M.), 1.
 DRIE KONINGEN (Eil.), 51, 52, 237,
 238, 254, 7, 48, 49.
 DROOGE BOCHT of DROOCHTE,
 24, 82, 83.
 DROOGHOECK, 82—84.
 DUINKERKER KAPERS, 3.
 DUISCHERS, 55.
 DUNDAS (Straat), 26, 87, 92.
 DUIFFKEN (Schip), 170, 22—24, 86.
 DUIJTS (Pieter Nanninghz.ⁿ), 85.

E.

- EARLY TASMANIA, 213, 36, 37.
 D'EDEL, *zie ook* DEDEL, 171.
 EDEL DISTRICT, 32.
 EENDRACHT (Schip), 144, 171, 21,
 29, 30, 34, 35.
 EENDRACHT (Landt van d'), 143,
 148, 149, 175, 183, 20, 29, 30,
 32, 34, 40.
 EGMONT (Kp.), 234.
 „ (Mt.), 234.
 EIGEN HAARD, 30.
 EINFAHRT (Cap), 55.
 ELDON RANGE, 24, 224, 225.
 EMANUEL, KON. V. PORT., 144.
 ENCKHUIJSEN (Eil.), 136.
 ENDEAVOUR (Schip), 41.
 „ (Straat), 41, 83, 85.

ENGANO (Eil.), 9, 17, 97.
 ENGEL (Schip), 141, 184, 3, 4.
 „ 's DROOGHTE, 5.
 „ (Eil.), 5.
 ENGELAND, 34, 70.
 ENGELSCHEN, 204, 205, 38, 93.
 ENGELSCH E KUST, 83.
 ENKHUIZEN (Eil.), 216.
 D'ENTRECASTEAUX, 44, 57.
 EOEW A of MIDDELBURCH (Eil.),
zie M.
 ERIDIA (Mandoel de Godinho), 22.
 ESPIRITU SANTO, 18, 37.
 EUROPA, 144, 161, 265.
 EXMOUTH (Sch. eil.), 29.

F.

FACTORY (Holl.) IN JAPAN, 6.
 FALLAFAJEA (Eil.), 68.
 FAM (Eil.), 249—253, 256.
 FAREWELL (Kp.), 39.
 FENI E.^{EN}, 97.
 FERDINANDUS CATH., v. CASTILIEN,
 144.
 FERMO SA of FORMOSA, 38, 124,
 2, 5—7.
 FIDJI E.^{EN}, 77, 78, 238—244, 254,
 268, 270, 35, 51, 53, 67, 69,
 70, 79, 92, 96.
 FINISTERRE GEB., 57.
 FIRANDO of HIRADO, 6, 7, 14.
 FISHER of SIMBERI (Eil.), 100, 54.
 FLINDERS (Matthew), 24, 224, 37.
 FLORES of FFLOORIS (Eil.), 19.
 FLUITSCH EPEN, 39.
 FORMOSA, *zie FERMO SA.*
 FOTOENA (Eil.), 35.
 FOULWIND (Kp.), 38, 232, 233,
 236, 237, 254, 47.
 FRANÇAISES (Isles), FRANSCHE of
 WITOE E.^{EN}, 107, 108, 57.
 S. FRANCOYS of S. FRANCES (Eil.),
 148, 155, 174, 33, 41, 87.

FRANEKER, 205.
 FRED. HENDR. BAAI, 30, 44, 230,
 232, 254, 44, 71.
 FRED. HENDR. (Eil.), TYURI, TURE
 of FUIRY, 265, 23, 24, 81.
 FRED. HENDR. (Fort), 8—12, 146,
 218, 43.
 FRED. HENDR. (Schip), 9.
 FRENCHMAN CAP, 24, 224, 225.
 FREYCINET (L. de), 30.
 „ (Hoek), 125, 60.
 FRIESCHE KUST, 87.
 FUIRY, TYURI of TURE, 23, 81.

G.

GAGI (Eil.), 127, 249.
 GALIAS (Schip), 34.
 GALLÉ (P. H.), Voorw., 220.
 GAMA (Vasco de), 144.
 GARDENIJS, 100, 54.
 „ (Eil.), 100, 270, 54, 55.
 GARDNER of TABAR E.^{EN}, 100.
 GARNOT of BLUPBLUP (Eil.), *zie B.*
 GAROWE (Eil.), 109, 199.
 GASCOYNE (Goudv. v.), 20.
 GEBEH (Eil.), 60.
 GEELVINCK (Schip), 30.
 „ BAAI, 124, 59, 79.
 GELDERLANDT (Schip), 21, 22.
 GELDORPIUS (H.), 141.
 GEOPAPHE (Schip), 36.
 S. GEORGE BAAI en STRAAT, 58.
 GERRIT DENIJS (Eil.), *zie D.*
 GERRITSZ (Hessel), 27, 29, 30, 32,
 37, 70.
 GILOLO (Eil.), 82, 129, 143, 148,
 165, 17, 60, 79.
 GILSEMANS (Isaac), 10, 26, 33, 34,
 40, 43, 52, 61, 84, 143, 152, 158,
 180, 39, 52, 53, 61, 66, 72—74,
 76, 80.
 GIRGIR DELLA TORRE (Kp.), 112.
 GLEICHMAN (J. G.), 64.

GLOBE (Blaeu's), 264—268, 38, 99.
 GLOBIUM TERESTER, 19, 20, 84,
 162, 241.
 GOA, 157.
 GOEDE HOOP (Kp. de); Z.-AFR.,
 161, 3, 15, 27—29, 34.
 GOEDE HOOP (Kp. de); NIEUW-
 GUIN., 124, 256, 59, 60, 79.
 GOEDEN HOOPEN (Bocht van), 107,
 270, 56.
 GOEDE HOOP (Eil.), 35.
 GOLDEN of MASSACRE B., 39, 233.
 GOOS (Pieter), 269, 270, 55.
 GOTTO E.^{EN}, 14.
 GOUD-EN ZILVERHOUDENDE E.^{EN},
 3.
 GOUTSTAERT (Kp.), 58.
 GRAADMETING, 200, 201.
 GRAAFF (Isaac de), 23.
 GRAEDBOOGH of JAKOBSTAF, 208,
 209.
 GRAEDBOOGH (Omgek.), 209, 210.
 GRAFT (Schip), 4, 6.
 „ (Eil.), 5.
 'S GRAVENHAGE, 194, 14, 16, 32,
 64.
 GREAT N. E. CHANNEL, 85.
 GREEN of PINIPEL (Eil.), 95.
 „ (Eil.), bij Tasm.^{ie}, 230.
 GREENWICH, 98.
 GROENE E.^{EN}, 95, 96, 247, 256,
 267, 36, 54.
 GROENE GEUSZEN, 133.
 GRONINGEN (Prov.), 1.
 GROOTE AUSTRAL. BOCHT, 33.
 „ BURGER-ZAAL, 261, 262.
 „ EYLANDT, 25, 86.
 „ KRIJGSRAADKAMER of
 -ZAAL, 261, 262, 58.
 GRIJALVA (Hernando de), 56.
 GRYNAEUS (Simon), 20.
 GUAON E.^{EN}, 19, 20.
 'T GULDEN ZEEPAERT (Schip),
 172, 33, 34.

H.

HAELBOS (Hendrik), 58, 270.
 HAEN (Dirck Cornelis), 180, 182,
 75, 76.
 HAINAN, 7, 14.
 HAKLUYT SOC., 21, 37, 45.
 HALFROND (Z.k), 15.
 „ (O.k), 261, 263, 18.
 HALL (F. A. v.), 64.
 HALMAHEIRA (Eil.), 166.
 HAMY (E. F.), 56.
 HANKOW RIF, 110.
 HARDY of NISSAN (Eil.), 95, 256.
 HARINGH (Schip), 171.
 HART (Abr. v. d.), 262.
 HARTOGS (Dirk), 21, 29—31.
 „ „ (Eil.), 30—32,
 80, 91.
 HARTOGS (Dirk) REEDE, 30, 34, 80.
 HARVEN (de), 45.
 HASEWINT (Schip), 171.
 HATAWANOE (Hk.), 132, 256.
 HECCQ (Gijsbert), 9.
 HEEMSKERCK (Schip), 3, 9, 22, 27,
 74, 79—82, 130, 137, 143—145,
 151, 152, 154, 157, 159, 163, 164,
 166, 169, 184, 200, 210, 216,
 272, 8, 39, 40, 52, 61, 63, 65, 68,
 71, 78.
 HEEMSKERK (Mt.), 24, 224, 225,
 227, 44.
 HEERES (J. E.), Voorw., 193, 267,
 268, 270, 271, 272, 1, 8, 10, 19,
 20, 25, 30—34, 43, 45, 47, 48,
 57, 60, 64—68, 70—73, 77, 78,
 82—84.
 HELDER (den), 200.
 HELENA (S.^t), 3.
 HERMANS (Claes), 34.
 HERMANSZOOM (Wolphert), 22.
 HERMITE (Jacques l'), 14.
 HERRERO (Antonio de), 54.

HEUVEL (Anthonie v. d.), 2.
 HEYNDRIX (Claesgie), 141, 2.
 HEYLMAN (Philip), 193.
 " (Abel), 193.
 HIBB'S POINT, 224—227.
 HIGH ROCKS, 224—227.
 HIRADO of FIRANDO, 4, 6, 7, 14.
 HOBART, 213, 37.
 HOGE EIJL. of BANKS E., *zie* B.
 HOKITIKA, 37, 232.
 HOLLAND, 200, 268, 2, 4, 14, 27—
 29, 30, 32, 34, 35, 69, 84, 88, 91,
 93, 97.
 HOLLAND (Koning v.), 7.
 HOLLANDERS, 5, 7, 18, 19, 21, 32,
 36, 37.
 HOLLANDIA (Schip), 133.
 HOLLANDSCHE KUST, 87.
 HOLMAN (Ide Tjercxz.ⁿ), 7, 40, 42,
 61, 81, 143, 152, 154, 157, 39, 52.
 HONDUS (Jodocus), 36.
 HONGA-TANGA (Eil.), 68.
 " -HAPAI (Eil.), 68.
 HOOG MEUWEN EIJL., 5.
 HOORN, 1, 35.
 " (Kaap), 35, 46.
 " (Schip), 35.
 " (" Wapen v.), 34.
 HOORNSCHE, HORENSCHE of HOR-
 NE E.^{EN}, 20, 54, 78, 241, 268,
 35, 51.
 HOORN (Jan ten), 93.
 HORN (Eil.), 85.
 HOUTMAN (Frederik), 21, 31, 32.
 " ABROLHOS of KLIPPEN,
 zie A.
 HUNTSMAN CAP, 35, 232, 45.
 HUYDECOPER v. MAARSSEVEEN
 (Jhr. J.), 65, 66.
 HUYDECOPER-MS. of -JOURN., 21,
 39, 44, 46, 48, 57, 58, 68, 76, 89,
 109, 125—131, 249, 271, 48, 61,
 65—70.

I.

IACOBZ. (Franch.), *zie* VISSCHER.
 IACOBZ. (Pieter) v. LEIDEN, 34.
 IAMNA, *zie* JAMNA.
 IANSZ (Gerrit) v. LEIDEN, 10, 27,
 34, 43, 53, 62, 70, 72, 84, 143,
 152, 154, 158, 39.
 IANS (S.¹) of IAN (Eil.), *zie* J.
 IANSZ.^N (Hendricq) v. SOLOR, 133.
 IAPARA (Berg v.), 135, 136.
 IAVA, *zie* JAVA.
 IEMITSOE (Mausoleum v.), 6.
 IYASOE " 6.
 INDIA OFFICE, 71.
 INDIË (Oost-), 144, 145, 172, 175,
 266, 1, 3, 4, 9, 11, 14, 18, 27—29,
 32, 34, 35, 39, 63, 67, 75, 88, 89.
 INDIË (Portugaels-), 18.
 INDIË (West-), 156, 183, 54.
 INSOE MOAR (Eil.), 115, 121, 256.
 " MANAI (Eil.), 115, 121.
 INSOU of INZOU (Eil.), 121.
 INSTITUUT (Geogr.), 267, 38, 99.
 " (K. N. Met.), 204, 219,
 220.
 INSTRUCIE V. D. REIS v. 1642/3,
 144—154, 13, 16, 23, 37, 40—42,
 43, 44, 61, 63, 72, 80, 82.
 INSTRUCIE V. D. REIS v. 1644,
 170—182, 26, 75, 80—82, 84,
 86, 87.
 INSTRUCIE V. D. REIS v. POOL
 IN 1636, 25.
 INSTRUMENT (Universaal-), 81, 82.
 INSTRUMENTEN (Destijds gebruik-
 te), 207—209.
 IOPPEN (Cornelis), 42.
 " (Jan), 8.
 ISOEMROED (Straat), 250.
 ITINERARIO, 18.
 IURRIAENSZ.^N (Carsten), 9, 11, 81,
 180, 76.

J.

- JACOBS (Dirckie), 141.
 JACOBSZ (Jan), 141.
 „ (Lenaert), 29.
 JACQUINOT of WIEI (Eil.), 112.
 JAKOBSTAF, *zie* GRAEDBOOGH.
 JAMNA (Eil.), 113, 117, 119, 123,
 250, 256, 59, 79.
 JANSSEN (Coenraet) v. AMST.,
 188—191.
 JANS (S.¹) of JAN (Eil.), 97, 98,
 267, 36, 54.
 JANSSONIUS (Joannes), 268.
 JANSZ (Gerrit), *zie* bij I.
 „ (Willem), 22, 23, 29, 81,
 82, 84.
 JAPAN, 143, 269, 2—7, 14, 16, 18.
 JAPANNERS, 41, 7.
 JARDINE RIV., 83.
 JAVA, 135, 136, 149, 162, 176, 187,
 7, 12, 18, 19, 27, 28, 30, 34,
 36, 61, 77, 87, 88. Krt I^A en I^B.
 JAVA ZEE, 253.
 „ (Zuidk.^t v.), 9.
 JEF DOIF (Eil.), 130.
 „ FAM (Eil.), 130, 60, 61.
 JEURAENSZ, *zie* IURRIAENSZ.^N
 JEVER, 39.
 JOBI (Straat), 251.
 JOHN (S.¹) EIL., 97.
 JONG (de) 's P.^T, 23.
 JONGE (J. C. de), 58, 65.
 „ (J. K. J. de), 205, 207, 208.
 JONGE PRINS (Schip), 186, 10.
 JORISSE (Jan), 81.
 JOURNAL OF TASMAN, Voorw., 58,
 61, 124, 128, 199, 249, 267,
 268, 272, 8, 10, 12, 14, 17, 23,
 25, 33, 34, 39, 45, 47, 48, 57, 60,
 63—66, 68, 70—72, 77, 78.
 JUSTITIE (Raad v.) TE BAT., 188
 —190, 9—11.

K.

- KAAN of TANGA E.^{EN}, 98.
 KAAP-VERDISCHE E.^{EN}, 6.
 KAART N^o I^A, Voorw., 261—267,
 58.
 KAART N^o I^B, Voorw., 99, 267, 268.
 „ (Journ.-) [N° 1], 31, 267.
 „ „ [N° 2], 223—227,
 257, 67, 68, 70—72, 79.
 KAART (Journ.-) [N° 3], 38, 39, 45,
 46, 48, 51, 234, 236, 237, 267,
 38, 47, 48, 69—72, 79.
 KAART (Journ.-), [N° 4], 57, 58, 68,
 78, 239, 240, 255, 268, 51, 69,
 70, 79.
 KAART N° 5, Voorw., 78.
 „ v. Australië, v. WALCH, 263.
 „ I. H. BRIT. MUS., 269, 72—
 74. *Zie ook* KRT ZGN. v. VISSCHER.
 KAART (Dampier's) v. TASMAN,
 89, 90.
 KAART v. DAMPIER, 266, 56, 58,
 59, 79.
 KAART (Eerste Holl.), v. Z. N-Guin.
 v., 19.
 KAART v. HESS. GERRITSZ, 27, 29
 —33, 67, 80.
 KAART v. I. DE GRAAFF, 23.
 „ (Groote) v. d. Zuijtzee, 19,
 78, 79, 84, 241, 42, 51.
 KAART I. H. HUYD.-MS., *zie* KRT v.
 VISSCHER (N. Zeel. en Tonga E.^N)
 KAART I. H. INDIA OFFICE, 71, 72.
 „ v. DE LEEUW, 19, 83, 84.
 KAART v. LINSCHOTEN, 20.
 „ v. LE MAIRE, 92, 124, 267,
 268, 54.
 KAART v. MERCATOR, 20.
 „ v. N-Guin. v. D. HERRERO, 54.
 „ v. Oost-Azië, 19.
 „ (J. Swart-) of -COPIE, *zie*
 KRT ZGN. v. TASM.

- KAART v. TASMAN v. 8 SEPT. 1644,**
 119, 127, 249, 272, 59—61, 78,
 79.
KAART, ZGN. v. TASM., 107, 124, 264,
 268—272, 23, 55—57, 61, 70, 72,
 73, 76—80, 81, 84, 86, 88, 90, 91.
KAART (Valentijn-), 7, 71.
 „ v. VENNEKOOL, 264.
 „ v. VISSCHER (N. Zeel.), 39,
 48, 48, 67—69.
KAART v. VISSCHER (Tonga E.^{EN}),
 57, 68, 76, 69.
KAART, ZGN. VAN VISSCHER, 269,
 270, 45, 72—74, 80, 90, 91.
KAARTEN (Engelsche), 274, 44, 46,
 55, 82.
KAARTEN (Hollandsche), 199.
 „ (Ned. Indische), 274.
 „ (Portugeesche), 20, 21.
 „ (Spaansche), 54.
KAARTENMAKER DER O. I. C., 203,
 264, 268, 64, 70.
KAARTJE v. H. AANLOOPEN v. TAS-
m.^{ie}, 224, 44.
KAARTJE v. H. AANLOOPEN v. N.
Zeel., 232.
KABAËNA (Eil.), 134, 253, 256.
KABINET (Phys.) AMST., 267.
KADOWAR of BLOSSEVILLE (Eil.),
 112.
KAMER v. AMSTERDAM, 2, 3.
KAMERS DER O. I. C. IN NEDER-
LAND, 63.
KAIRIROE of d'URVILLE (Eil.), 113.
KAISERIN AUGUSTA RIV., 112, 113,
 250, 59.
KAO of KAIJ BAIJ (Eil.), 68, 69, 76,
 255.
KAREHOE (Mt.), 49, 234, 254.
KARIMON DJAWA E.^{EN}, 136.
KARKAR of DAMPIER (Eil.), 107,
 110, 111, 246, 250, 58, 59.
KAUWER, zie CAUWER.
KAWEE (Eil.), 126, 249.
KAWEE (Straat), 126, 251, 60.
KEELINGS E.^{EN}, 4.
KEERWEER (Kp. of Hk.), 106, 148,
 149, 155, 168, 170, 171, 23,
 40, 41, 55, 61, 75, 80, 81, 86, 87.
KEERWEER (Die), N-GUIN., 24.
KEOEL of DEBLOIS (Eil.), 112.
KEPPEL (Eil.), 35.
KEPPLER (Johannes), 30.
KERCKRINGH (Hendrik), 3.
KERKERAADD. N. H. GEM. BAT., 11.
KERN (H.), 18, 32.
KEULEN (F.^a Wed. Hulst v.), 64, 76.
 „ (Johannes v.), 55.
KEY, KEI of QUEIJ E.^{EN}, 148, 170
 —172, 174, 17, 23, 61, 88.
KEYSER (Jan), 194, 195.
KIAW (Eil.), 78.
KIMBERLEY (Goudv. v.), 20.
KIMDUIKING, 206, 207.
KING WILLIAM (Kp.), 58.
KIOESHIOE, 6, 14.
KLAARBEEK (Eil.), 130.
KNAPTON, 56, 89.
KOEMAMBA E.^{EN}, 115, 118, 59.
KOENS EYL., 270.
KOERS- EN VERHEID-BEPALING,
 199.
KOFIAU (Eil.), 130, 60.
KOMMERRUST (Eil.), 130, 252.
KON. CHARLOTTE of MATANALEM
(Kp.), 105, 256, 55, 56.
KON. PALEIS, AMST., 262—267, 58.
KOOS (Jasper Jansz.), 180, 75, 76.
KOTOE E.^{EN}, 68.
KRAWANG (Hoek v.), 136.
KRIM (de), 265.
KRUSENSTERN (v.), 5.

L.
LAARSBANK, 135.
LABILLIÈRE, 37.
LABORAT. (Phys.), UTR., 267.

LADING-LIJST, 157—159, 63.
 LADRONES (Ilhas de), 270.
 LAMANON (Kp.), 230.
 LAMEER, *zie* LE MAIRE.
 LANSOETOE (Eil.), 118.
 LANDVERKENNING N^o [7], 224, 225.
 LAOS, 7.
 LASEM (Berg), 135.
 LASTMAN (Corn. Iz.^a), 210.
 LAUTS (G.), 1.
 LAWIEN (Eil.), 131.
 LEDOECKER (Pieter), v. BIL, 30.
 LEEUW (Arent Martensz de), 19,
 25, 83.
 LEEUWIN (Schip), 171, 32, 33.
 „ (’t Landt v. d.), 32, 33.
 „ (Kp.), 33, 80.
 LEEUWERICK (Schip), 6.
 LEIDEN, 204, 1, 39.
 „ (Eil.), 216.
 LEMMEN, *zie* LIMMEN.
 LENGTE-VERSCHIL, 213 en overal
 in Aanh., 266.
 LEOENEOEWA (Eil.), 92.
 LESSON of BAM (Eil.), 112.
 LETTE (Eil.), 76.
 LEUPE (P. A.), 193, 14, 31.
 LEYDEN (Schip), 34.
 „ (Eil.), 136.
 LIF (Eil.), 98.
 LIHIR (Eil.), 100.
 LIKI (Eil.), 118, 120, 256.
 LIMMEN (Schip), 169, 170, 173, 180,
 181, 183, 272, 72, 73, 75, 76, 77.
 LIMMENBOCHT, 86.
 LINS (Corn. v. d.) REEDE, 69, 69.
 „ „ (Eil.), 30, 45, 86.
 LINSCHOTEN (Jan Huygen v.), 18
 —20.
 LINSCHOTEN-VEREENIGING, 7, 18,
 32, 34.
 LOG en LOGGEN, 204, 205.
 LOH LOH (Eil.), 126.
 LONDON, 267, 56, 70—72, 79, 85.
 Linschoten XVII.

LONG (Eil.), 110.
 LORD HOWE (Eil.), 92.
 LOTTIN of TOLOKIWA (Eil.), 109.
 LUBOCK (Eil.), 135.
 LUBUAN (Berg v.), 135.
 LUCACH (Land v.), 19, 20.
 LUTJEGAST (Gron.), 141, 1, 12.
 „ (Friesl.), 184, 191—
 193.
 LUYPAERT (Schip), 186, 10.
 LUYTGEARST, *zie* LUTJEGAST
 (Gr.)
 LUYTIENS (Eldert), 18.
 LIJN (Cornelis v. d.), 144, 153, 157,
 164, 166, 168—170, 182, 184—
 187, 10, 96.
 LIJN (v. d.) EIL., 67.
 „ „ (Kp., Cabo), 73, 86.
 „ „ Riv., 86.

M.

MAASMOND, 200.
 MAASWATER, 50.
 MABA (Kp.), 166, 79.
 MACASSAR of MAKASSAR, 169, 173,
 183, 3, 81.
 MADAGASCAR, 7, 11, 27.
 MADEMO of MEDEMO (Eil.), 119.
 MADRID, 37.
 MADUERE (Eil.), 135.
 MAERZEN (v. d.), 9.
 MAETSUIJCKER (Joan), 144, 153, 157,
 164, 166, 168, 170, 182, 191, 12,
 37, 96, 97.
 MAETSUIJCKER E.^{EN}, 29, 45.
 „ REEDE, 121.
 „ Riv., 86.
 MAGGELAEN of MAGELLAAN
 (Straat), 162, 16, 34—37, 43, 51.
 MAGNETISCHE DECLINATIE, *zie* D.
 MAIRE (Isaac le), 35.
 „ (Jacques le), 54, 61, 79, 81,
 92, 93, 95, 96, 114, 117, 124.
 19

- 268, 34, 35, 38, 43, 46, 51, 52,
54, 58, 94.
- MAIRE (Straat le), 161, 162, 167,
10, 15, 16, 35, 43, 62.
- MAJOR (R. H.), 21, 72, 73, 85.
- MALAKKA, 11.
- MALENDOK (Eil.), 98.
- MALETUR (Land v.), 19.
- MAMBERONMO RIV., 120, 59, 79.
- MANAM of VULKAAN (Eil.), 111,
250, 59.
- MANDELIJQUE of MANDELIKE
(Eil.), 135, 253, 256.
- MANGO E.^{EN}, 68.
- MANILLA of MANILHA, 186—188,
192, 3, 9, 10, 14, 17, 78, 85.
- MANNEN RIV., 81.
- MANOERAN (Eil.), 125, 256, 60.
- MAPPE-MONDE, 262.
- MAPS (Remarkable), 267—269, 36.
- MAQUARIE, 37.
- MARCKEN, MARQUEEN of MORT-
LOCK (E.), 93, 95, 256, 267, 36, 54.
- MARIA (Kp. Santa), 97, 98, 213,
256, 54, 86.
- MARIA BAAI, 66, 67, 73.
" (Eil.), 30, 45, 67, 71, 86.
" (Kp., Cabo), 86.
- MARIA v. DIEMEN (Kp.), *zie* D.
- MARIANNE (Straat), 23, 81.
- MARINEBLAD, 9.
- MASCARINAS, (Mascarenen), 7, 28.
- MASSACRE of GOLDEN B., *zie* G.
- MASSI MASSI (Eil.), 118.
- MATANALEM of KON. CHARLOTTE
(Kp.), *zie* K. CH.
- MAULT (A.), 71.
- MAURITIUS (Eil.), 3—13, 40, 142,
143, 146, 154, 157, 160, 163,
164, 167, 184, 203, 207, 214
—216, 218, 219, 225, 227, 228,
14, 15, 16, 40, 43, 49, 50, 62.
- MAURITIUS (Gouv. v.), 207, 216,
220, 254.
- MAURITIUS (Z.-P.^t v.), 218, 220,
228, 254.
- MAURITIUS (Schip), 171, 29.
" (Schip, Cleijn-), 9—11.
- MAURITS (Prins), 21.
- MEERMAN (Schip), 6.
- MEEUW, *zie* ZEE-MEEUW.
- MEEUWEN RIV., 81.
- MELDORP (Ian Pietersz v.), 134.
- MELVILLE (Eil.), 19, 26, 73, 80,
87, 94.
- MEMORIE OF BESCHRIJV. NOOP. H.
ONTD. VANT SUIJTL., 160—163,
13, 15, 16.
- MENSCHEN-ETERS, 22.
- MENSING (A.), 72, 77, 78, 86.
- MERAUKE RIV., 82.
- MERCATOR, 20, 70.
" 's of CYLINDR. PROJ.,
267, 70, 79.
- MERIDIAAN v. AMSTERDAM, 206.
" v. CORVO EN FFLOO-
RIS (Azoren), 19.
- MERIDIAAN v. ENGHELANDSEYNDT,
206.
- MERIDIAAN v. GREENWICH, 98 en
Aanh.
- MERIDIAAN v. TENERIFFE, 19, 265,
98 en Aanh.
- MÉRITE of UNIA (Eil.), *zie* U.
- MESTDAGH (Pieter), 144, 164, 166,
170, 185.
- METIUS (Adr.), 204, 205, 207—210.
- METJÉ of URANIE (Eil.), 126.
- MEULEN (Jacob Jacobsz v. d.), 10.
- MEURS (Jacob), 270.
- MEXICO, 3, 14.
- MIDDELBURCH of EOEWa (Eil.), 58,
237, 238, 254, 255, 269, 50, 73.
- MIDDELBURG, 33.
- MIDDELLANGHTE, 25, 27, 56, 74, 75,
223, 227—229, 240, 254, 44, 71.
- MIEBAIS (Gillis) v. LUIJCK, 30.
- MISOOL (Eil.), 131, 17, 60.

MISWIJZING DER KOMPASSEN, 23,
28, 199, 45, 99 en overal i.
h. Journ.
MOA (Eil.), 114—118, 121, 123,
251, 59.
MOCHA of MOCKA (Schip), 199, 2.
MODDER EYL., 23.
MODDERHOEK, 23.
MOESSON (Kentering v. d.), 247,
61.
MOESSON (NW-), 80, 244, 53.
" (W-), 87, 89, 2, 53.
" (ZW-), 7.
" (ZO-), 135, 253, 61, 84.
" (O-), 122, 128, 148,
149, 2.
MOFIA (Eil.), 124.
MOL (Cornelis), 195.
MOLL (G.), 267.
MOLUKKEN, MOLUCCOS of MO-
LUCQUES, 80, 185, 3, 66.
MONOMOTAPA, 145.
MONTAGUE BAAI, 57.
MONTANUS, 58, 270.
MONTE BELLO E.^{EN}, 27.
MOOCK (Vincent v.), 191.
MOORDENAERS BAIJ, 39, 43, 45,
46, 47, 94, 233—235, 254, 47,
64.
MORTLOCK (Eil.), *zie* MARCKEN.
MOURITIUS (Eil.), *zie* MAURITIUS.
MULGRAVE (Eil.), 83, 85.
MULLER (Frederik) & C^O., Voorw.,
272, 71, 76, 77, 80.
MULLER (Hendrik P. N.), 7.
MUNNICK (P. L. de), 1.
MUNSTER (Vrede v.), 10.
MUSSCHENBROEK, 200.
MIJL (Geogr. of Duitsche), 199,
202, 204, 205, 215, 253.
MIJL (Snellius-), 202—205, 215,
218, 227, 229, 230, 233, 236,
238, 239, 243, 247, 250, 252—
254, 98.
Linschoten XVII.

MIJL (Spaansche), 4, 5.
" (Zee-), 204.
MIJL-GROOTTE, 200—205.
MIJNEN VAN ZEILSTEEN, 24, 45.

N.

NABER (S. P. l'Honoré), Voorw.,
204, 9, 26, 37.
NAGASAKI, 6.
NAMOCAKI (Eil.), 69, 70.
NAMOeka of ROTTERDAM (Eil.),
zie R.
NAPOLEONS LAND, 37.
NASSAUSCHE VLOOT, 20.
NASSOUW (Straat), 132.
NATIVIDAD DE N. SIGÑ. (Kp.), 54.
NATURALISTE (Schip), 36.
NECK (Jacob v.), 207.
NEDERLAND, 141, 172, 175, 267,
2, 15, 21, 33, 39, 63, 99.
NEDERLANDEN (Vereenigde), 186,
187, 190, 269.
NEDERLANDERS, 162, 175, 16, 17,
22, 27, 29, 36, 37.
NELSON, 85.
NEMTO (Eil.), 105.
NEPTUNE POINT, 256.
NET (Breedte-), 69, 79.
" (Lengte-), 264, 265, 272, 69.
NEURENBERG, 30.
NEU-HOLLAND, 37.
NEW-HOLLAND, 56, 57, 79, 89.
NGAMIA (Eil.), 51.
NICHOLAS (Mt.), 35, 232, 46.
NIEROP (Dirck Rembr.zn v.), 216,
270, 271, 55.
NIEUW-BRITANNIË, 106, 107, 247,
263, 264, 266, 56—58, 94.
NIEUW-GUINEA, 20—24, 78, 80
—87, 92, 95—99, 102, 106, 107,
109, 110, 111, 113, 118, 124—130,
142—144, 147—149, 154, 155,
160—162, 165—177, 183, 214,
19*

- 244—252, 256, 263—265, 267
—270, 14—25, 33—37, 40—43,
52—62, 66, 72, 75, 77—85, 93,
94, 99.
- NIEUW-GUINEA (Ned. en Britsch),
82.
- NIEUW-HANOVER, 102, 104, 105,
247, 256, 17, 36, 55—57.
- NIEUWE HEBRIDEN, 37.
- NIEUW-HOLLAND, 268, 269, 36,
76, 89, 99.
- NIEUW-IERLAND, 92, 97, 98, 103,
104, 247, 256, 36, 54, 55, 58.
- NIEUW-MECKLENBURG, *zie* N. IERL.
- NIEUW-POMMEREN, *zie* N. BRITT.
- NIEUW-ZEELAND, 214, 231—233,
235, 237, 254, 262, 267—269,
271, 272, 38, 42, 46, 47—49,
64, 67—70, 77, 79, 96, 99.
- NIEUW-ZEELAND (W-k.^t v.), 37,
232, 233, 47, 48, 67.
- NIEUW-NEDERLANDT (Comp.'s), 36,
77.
- NIKKO, 6.
- NIOEAFOE (Eil.), 35.
- NIOEATOBOETÁBOE (Eil.), 35.
- NIROEMOAR (Eil.), 115, 118.
- NISSAN of HARDY (Eil.), *zie* H.
- NOEKOE-MBASANGA (Eil.), 77.
- NOEKOESEMANOE (Eil.), 77.
- NOEMFOOR (Eil.), 124.
- NOLPE (Pieter), 268.
- NORDENSKIOLD, 36.
- NORTH BAY, 30, 230, 254, 44.
- NOVA BRITANNIA, *zie* NIEUW-BR.
" GUINEA, *zie* NIEUW-G.
" HISPANIA, 78.
" HOLLANDIA, *zie* NIEUW-H.
" SPANGIEN, 186, 10.
" ZEELANDIA, *zie* NIEUW-Z.
- NUCA ANTARA, 22.
- NUYTS (Pieter), 23, 33, 43.
" ARCH., 33, 87.
" -LAND, 33, 44.
- NYHOFF (Martinus), 14, 32.
- NYS (Gerr. de), *zie* GARDENIJS.
- O.
- OCEAAN (Z-Atlant.), 15.
" (Groote), 271, 35, 37, 45,
46, 78.
- OCEAAN (Z^e Groote), 271, 15, 35,
37.
- OCEAAN (Ind.), 148, 155, 165, 176,
219, 221, 228, 17, 18, 28, 33,
41, 42, 45, 85.
- OCEAAN (Z-Ind.), 229, 15, 33.
" (N^e Stille), 3, 8.
- OEMBOI of ROOKE (Eil.), 109, 256,
57, 58.
- OGEL of OOGEL (Dirck Jansen),
187, 189, 10.
- OLDENBURG, 39.
- ONTHONG JAVA E.^{EN}, 92, 241—
244, 247, 254, 255, 267, 270,
36, 53.
- OORLOGSCHEPEN (Sp.), 3.
- OOST-INDIË, *zie* I.
- OOST-IND. COMPAGNIE, 150—152,
155, 156, 165, 167, 169—171,
173, 175, 177—179, 181—187,
192, 3—5, 7, 8, 12, 14, 21, 23,
31, 33, 34, 40, 63, 65, 70, 74,
76, 92, 96, 97.
- OOSTCAPPEL (Schip), 6, 7.
- OOSTENRIJK, 37.
- OOSTERLAND(EN) of OOSTLAND,
142, 143, 157, 163, 164, 170,
173, 176, 17, 18, 22, 33, 38.
- OSAKA, 14.
- OTTER (Schip), 6.
- OUD EN NIEUW O. I. (Valentijn's),
271, 55, 71.
- P.
- PAASCH EILAND, 96.

PALEMBANG, 8.
 PALMSTRAET, 141, 2.
 PALPITO (Hk.), 132.
 PAPOEA (Golf v.), 85, 86.
 PAPOEAS of PAPUOS (Ld. v. d.), 17.
 PARECEVELA of DOUGLAS RIF, 5.
 PARIJS, 30, 77.
 PASSAAT (O- en ONO-), 91, 148.
 „ (O- en OZO-), 10, 93.
 „ (ZO-), 57, 77, 78, 80, 146,
 148, 149, 162, 175, 215, 217,
 219, 15, 28, 49.
 PASSAAT (W-), 146, 154, 165.
 PASSAGIE NAE CHIJLIJ, *zie* VAER-
 WATER.
 PATANI, 7.
 PATENTLOG, 205.
 S. PATRICK HEAD, 35, 232.
 PEDRA BRANCA (Eil.), 28.
 S. PEDRO (Schip), 84.
 S. PEDRO of PERRO RIV., 19.
 PEILINGEN, 199, 253, 99.
 PELLEW (Sir Edw.) E.^{EN}, 86.
 PELSAAERT of PELSERT (François),
 175, 30, 31.
 PERA (Schip), 171, 23, 25, 84, 86.
 „ Riv., 86.
 PEREKOP (Landengte v.), 265.
 PERIPLUS, 36.
 PEROUSE (de la), 5.
 PERPENDICULAR HEAD, 232, 254.
 PERU, 128, 145, 167, 62.
 PHAFF (J. M.), Voorw.
 PHILIPPUS en JACOBUS (Baay v.),
 271.
 PHILIPPIJNEN, 8, 10, 11, 17, 97.
 PHILIPS III, KON. v. Sp., 37.
 PHYSICIENNE (Schip), 30.
 S. PIETER of PETER (Eil.), 148,
 155, 174, 33, 41, 87.
 PIETERSEN (Heijndrick), 11, 85,
 152, 40.
 PIETERZN. (Pieter), 172, 25, 26.
 PILBARA (Goudv. v.), 20.

PINIPEL of GREEN (Eil.), 95.
 PINULLEN, 208.
 PISANG (Eil.), 131.
 PODENA E.^{EN}, 114.
 POOL (Gerrit Thomassen), 142, 149,
 154, 168, 172, 25.
 POPKENSBURCH (Schip), 186, 10.
 PORTLAND of TINGWON E.^{EN}, 105.
 PORTUGAL, 144.
 PORTUGEEZEN, 84, 156, 167, 183,
 205, 21, 22, 27, 32, 53, 74.
 PORTUG. STUURLIEDEN, 18.
 PREMIE VOOR GOEDEN UITKIJK,
 16, 151, 179.
 PREMIE NA AFLOOP DER REIS, 165,
 179.
 PRINCE of PRINSEN E.^{EN}, 3, 149,
 216.
 PRINCE RIV., 86.
 „ VLAGGE, 34, 45.
 PRINCE of WALES CHANNEL, 83.
 „ „ „ ISLAND, 83, 85.
 PRINS WIJLEMS of FIDJI E.^{EN},
zie F.
 PUBLICATIE 104 (K. N. Met. I.),
 204, 219, 221.
 PUTMANS (Hans), 2.
 PIJLSTAART of ATA (Eil.), *zie* A.

Q.

QUADRANT, 208.
 QUAST (Thijs Hendrikszn.), 143,
 2, 4, 5, 97.
 QUEEN CHARLOTTE of MATANA-
 LEM, (Kp.), *zie* KON. CH.
 QUEY E.^{EN}, *zie* KEY.
 QUIROS (Pedro Fern. de), 37.
 QUOY (Eil.), 126.

R.

RAINAUD, 45.
 RAKIT of BOOMPJES E.^{EN}, 136.
 RAMBE (Eil.), 78.

RANOE RIV., 112, 250, 59.
 RATTE (Chrijn, Hendricksz. de), 9,
 10, 82, 180, 76.
 REMARKABLE MAPS, *zie* M.
 REMBANG, 135.
 REMESSENS (Jacob) RIV., 31.
 REMMETSZ (Jacob), 31.
 „ „ RIV., 31.
 RENIERSZ (Carel), 191, 12.
 RETOURVLOOT, 2.
 REIJNSBURGH (Schip), 186, 10, 11.
 RICH of BAGABAG (Eil.), *zie* B.
 RINGGOLD E.^{EN}, 77.
 RIO JANEIRO, 161, 15.
 ROARING FORTIES, 228.
 ROCKS P.^t (Steijle Hoeck), 38, 44.
 ROE-BUCK (Schip), 58, 89.
 ROEDE (Rijnl.), 200, 204, 98.
 ROGGEVEEN (Jacob), 96.
 ROISSY of Wokeo (Eil.), 112, 113.
 ROMMERS (Iac.) RIV., 30, 31.
 ROOBOL of ROBOL (Corn. IJs-
 brantsz.), 85, 180, 66, 76.
 ROODE HOECK, 26.
 „ MEIR, 7.
 ROOKE of OEMBOI (Eil.), *zie* O.
 ROOLOL, *zie* ROOBOL.
 ROOS (Kompas-), 205.
 ROOSENBERGH (J. v.), 34.
 ROSEMARY (Eil.), 80, 89.
 ROTTERDAM, 39, 50.
 „ (Schip), 171.
 „ (Duizend E.^{en}), 3.
 „ of NAMOEKA (Tonga
 E.^{en}), 68, 69—73, 238—241,
 254, 255, 50, 73, 99.
 ROYAL CHARLES (Schip), 93.
 RUGE (S.), 214.
 RIJKS-ARCHIEF (Algem.), Voorw.,
 9, 16, 25, 64, 65.
 RIJKS-ARCHIEF (Extr.-Jnl. i. h.),
 271, 65—70.
 RIJKSBESTUURDER (Jap.), 6, 7.
 RIJKS-MUSEUM, 30.

S.

SAILING DIRECTIONS, *zie* ZEIL-
 AANW.
 SAINSON E.^{EN}, 78.
 SAKAR (Eil.), 58.
 SALAMONIS of SALOMONIS E.^{EN},
 19, 20, 36, 41, 56, 75, 80, 84,
 143, 147, 148, 154, 155, 160—
 162, 165, 182, 240, 241, 15, 16,
 18, 34, 36, 40—43, 53, 54, 96.
 SALDANHA (Ayres de), 22.
 SALEIER (Straat), 132, 134, 61.
 SALMANDER (Schip), 6.
 SALOMON of SOLOMON E.^{EN}, 95,
 245, 247, 16, 36, 37, 54.
 SAMOA E.^{EN}, 35.
 SAMOYEDEN LANDT, 37.
 SANGORA, 11.
 SARAUAN (Hk.), *zie* KRAWANG.
 SARDAM (Schip), 172, 175.
 SARIS (Johan), 22.
 SCHADELIJKE HOEK, 136.
 SCHAPENHAM (Gheen Huygen), 14.
 SCHEEPSBOUWERS (Holl.), 93.
 SCHEPEN (Eng.), 136, 33, 92, 93.
 „ (Fransche), 6—8.
 „ (Port.), 3, 21.
 „ (Holl.), 7, 18, 22, 23,
 33, 92, 93.
 SCHIEDAM (Schip), 185.
 SCHOEN (Eil.), 126, 60.
 SCHOTEL (Tinnen) OP EEN-
 DRACHTSLAND, 30.
 SCHOTLAND, 3.
 SCHOUTEN (Justus), 143, 144, 153,
 157, 163, 164, 166, 168—170,
 182.
 SCHOUTEN (Justus) BAAI, 69, 71.
 „ (Eil.), 30, 45, 67, 73.
 „ (Willem Corneliszn.),
 20, 54, 84, 110, 111, 124, 125,
 34, 46, 51, 52, 54, 58, 59, 94.

- SCHOUTEN (Oost.^e Willem) E.^{EN},
30, 112, 256.
- SCHOUTEN (West.^e Willem) E.^{EN},
122, 124, 59, 79.
- SEDARI (Hk.), 136.
- SEEWOLFF (Schip), 28, 29.
- SEKOLA (Hk.), 256, 258.
- SEL PELE (Hk.), 128, 249.
- SEPRANG E.^{EN}, 126, 60.
- SHARKS-BAY, 89—91.
- SHOGOEN, 7.
- SIAM, 10, 11.
- SIBBALDS BANK, 135, 253, 256, 258.
- SIMBERI of FISHER (Eil.), *zie* F.
- SIPSAPA (Eil.), 60.
- SIROT (Eil.), 95.
- SLOANE Ms., 72.
- SNEEUWGEBERGTE, N.-Guin., 25.
- SNELLIUS (Willebrord), 200, 203—
205.
- SNELLIUS-MIJL, *zie* MIJL.
- SNOUCQ (Schip), 186, 10.
- SOENDA (Straat) 3, 68, 94, 143,
146, 149, 169, 176, 184.
- SOENDA (Kleine) E.^{EN}, 268.
- SOEPIORI (Eil.), 124.
- SOFFALA, 145.
- SOLOMASWER (Hk.), 56.
- SOLOMON E.^{EN}, *zie* SALOMON.
- SORELL (Kp.), 224—227, 254.
,, (Mt.), 224, 225.
,, (Sch. eil.), 226.
- SOUTHERN ALPS, *zie* A.
- SPANJAARDEN, 97, 167, 205, 5,
10, 54, 74.
- SPEULTS RIV., 174, 84.
,, -LAND of EIL., 171, 25.
- STADHUIS v. AMST., 261, 262, 266.
- START POINT (Devon), 58.
- STATEN EILAND, 15, 35, 46.
,, -LAND (bij Vuurland), 35.
- STATENLAND (Nieuw-Zeel.), 43, 44,
50, 161, 164, 166, 167, 173, 15,
38, 46, 61, 62.
- STATEN RIV., 162, 171, 174, 24,
25, 86.
- STEENCROOS, 18, 22, 23.
- STEL (Adriaen v. d.), 6—9, 144,
146, 163, 43, 45.
- STEMFOORT EN TEN SYTHOFF
(Atlas v.), 118, 132.
- STEPHAN (Straat), 250.
- STEPHANIE (Eil.), 126.
- STEPHENS (Eil.), 46, 254.
- STERREWACHT TE LEIDEN, 267.
- STERSOBSERVATIE, 114.
- STEYLE HOECK (Rocks P.), *zie* R.
- STEYN (Jan) 30.
- STIELER (Atlas v.), 20, 25, 27.
- STORCK (v. d.), 270, 55.
- STORM BAIJ, 29, 31.
- STRAALBUIGING, 206, 207.
- STROOMKAART, 204, 213, 215,
219, 221, 228, 229, 238, 244,
253.
- STRUIS- of STRUSHOEK, 55.
- STRYSSAERT IN NOORMANDIE, 58.
- STUERMANS GEREETSCHAP, 207,
269.
- SUEERS, *zie* SWEERS.
- SUMATRA, 9, Krt 1^A.
- SUNDA, *zie* SOENDA.
- SUTPHEN (Schip), 185.
- SUIJDERLANT, *zie* ZUIDL.
- SWART (Jacob), VOORW., 268, 271,
272, 1, 64, 71, 72, 76, 77, 80.
- SWEERS (Cornelis), 65.
,, (Collectie, Cornelis), 39,
65.
- SWEERS (Salomon), 3, 144, 153,
157, 164, 166, 168, 170, 182,
184, 185, 65, 96.
- SWEERS E.^{EN}, 29, 45.
,, (Salmon) Hoeck, 102.
,, (Salomon) id., 105, 17, 55,
56, 58.
- SWEERS RIV., 86.
- SYTHOFF (ten), *zie* STEMFOORT.

T.

- TABAR of GARDNER E.^{EN}, 100, 54.
 TAFABI (Eil.), 35.
 TAFELBAAI, 16, 21, 28, 31.
 TAKAL (Eil.), 118.
 TAKAR (Land v.), 118.
 TAMAHOO (Hk.), 132.
 TANGA of KAAAN E.^{EN}, 98.
 TANNERIFFE, *zie* TENERIFFE.
 TANNEWARY (Hk.), 132.
 TARNATANEN, 127.
 TARNATE, *zie* TERNATE.
 TARTARIEN, 182, 5, 37.
 TARTARYE (N. Witsen's N^d en O^t), 270.
 TASMAN (Abel Janszoon), 1, 9, 19, 22, 27, 34, 38, 56, 72, 74, 80, 81, 110, 114, 124, 126, 137, 141—144, 151—154, 157, 163—170, 179—188, 191—195 en verder overal in Inl. en Aanh.
 TASMAN (Abel) BAIJ, 45, 234.
 „ „ PASSAGIE, 44.
 „ „ REEDE, 234.
 „ „ Riv., 86.
 „ of BLIND BAY, 234.
 „ EILAND, 31, 45, 71.
 „ E.^{EN}, 92, 54.
 „ (Kaarten v.), *zie* K.
 „ SEA, 46.
 „ STRAAT, 51.
 TASMANIA (Early), *zie* E.
 TASMANIË, 24, 31, 56, 204, 214, 220, 223, 224, 228—231, 240, 261, 263—269, 38, 42, 43, 44, 45, 67, 70, 71, 77, 79, 81, 88, 95, 96.
 TASMANIË (O-k.^t v.), 230, 232, 233, 254, 45, 71.
 TASMANIË (W-k.^t v.), 223—225, 227, 228, 230, 240, 254, 266, 43, 44, 71.
 TASMANIË (Aanloopen der W-k.^t v.), 223—227.
 TASMANIË (Z-k.^t v.), 31.
 TATAU (Eil.), 100, 54.
 TAVIOENI (Eil.), 78, 238—244, 254, 51.
 TAYLOR, 45.
 TEERKETELSTEECH, 141, 2.
 TEFA (Eil.), 98.
 TENERIFFE (Piek v.), 19, 265, 267.
 TENIMBER E.^{EN}, 171, 172, 174.
 TERESTER GLOBIJ, *zie* GLOB.
 TERNATE, 99, 133, 17, 60.
 „ (Spaensch), 186, 10.
 TERRA AUSTRALIS, 21, 36, 37, 73, 85.
 TERRA CONCORDIA, Krt 1^A.
 „ DIMENSIS, „ „
 „ DEL FUEGO, 35.
 „ SPIRITUS SANCTI, Krt 1^A.
 TERRE DE DIAMANT, 45.
 TEXEL, 6, 32, 35.
 „ (Schip), 34.
 THEEMS, 93.
 THÉVENOT (Melchisedec), 269.
 THIKOMBIA (Eil.), 78, 69.
 THREE ISLANDS, 105.
 „ STEEPLES, 38.
 THYSSEN of THYSZON (François), 33.
 TIERCX (Johanna), *zie* TJAERS.
 TIERRA D. FUEGO, *zie* TERRA.
 TIFON, 7.
 TIMOR, 175, 19, 26.
 TIMORLAUT E.^{EN}, 172, 17.
 TINGAL (Nachoda), 22.
 TINGWON of PORTLAND E.^{EN}, 105.
 TIP (Eil.), 129.
 TJAERS, TJAERSS of TJAERTS (Janetie of Joanna), 141, 194, 2, 12.
 TJAERIE (Giertie), 141.
 TIERCKSEN (Ide), *zie* HOLMAN.
 TIERIMAI (Berg), 136.
 TOEDJOE (Poeloe), 131, 256.

- TOFOEA (Eil.), 68, 69, 76, 254, 255.
 TOLOKIWA of LOTTIN (Eil.), 109.
 S. TOMAS-ARM, 61.
 TONGA of VRIENDSCHAPS E.^{EN},
 58, 75, 237—241, 254, 269, 50,
 67, 69, 70, 79, 96.
 TONGATABOE of AMSTERDAM (Eil.),
zie A.
 TONGKING, 14.
 " (Golf v.), 7, 14.
 TONOEMEA (Eil.), 68.
 TONIJNEN, 18.
 TOPPERSHOEDJE (Eil.), 94.
 TORRES (Luiz Vaes de), 42, 84—86.
 " (Straat), 263, 265, 19, 22
 —24, 41, 56, 73, 82—86, 87,
 88, 92, 94.
 TORRES (N en Z) RIF, 85.
 TORTELDUYF (Schip), 32, 80.
 " (Klip of Eil.), 32, 80.
 TRIAL (Schip), 33.
 TRUIJTMAN (Johan), 187, 10.
 TURATTE (Land v.), 135.
 TURE (Hk.) of VALSCHE CAEP,
 174.
 TURE (Land v.), *zie* FUIRY.
 TIJDOREEZEN, 127.
 TIJDS- of LENGTEBEPALINGEN, 205.
 TIJGERSGRACHT, 12.
 TYURY of TURE, *zie* FUIRY.
- U.
- UITERDAM (Eil.), 271.
 UNIA of MÉRITE (Eil.), 108, 109,
 199, 256, 57.
 UNIVERSAAL-INSTR., *zie I.*
 UNIVERSITEIT VAN AMST., 267.
 " " UTR., 267.
 UNIVERSITY (Tasmanian), 212.
 URANIE (Schip), 30.
 " of METJÉ (Eil.), 126,
 d'URVILLE (Kp.), 59.
 " of KAIRIROE (Eil.), 113.
- UTRECHT, 265, 38, 94, 99.
 " (Schip), 34.
- V.
- VAARWATER (Nieuw) NAAR O. I.,
 27, 28.
 VAERWATER of PASSAGIE v. BATA
 NAE CHIJLIJ, 55, 148, 155, 156,
 166, 167, 49, 62, 74, 81.
 VALCK (Frans Leendertsz.), 2.
 VALDIVIA, 74.
 VALENTIJN (François), 126, 249,
 271, 55, 64, 71.
 VALSCHE of VALSSE HOECK of
 CAEP, 162, 174, 265, 24, 81.
 VANDERINS (Eil.), 86.
 VANDERLINS, *zie* LINS.
 VANOEAE LEVOE (Eil.), 78, 51.
 VENNEKOOL (Jacob), 261, 264.
 VERHAND. EN BERIGT. BETR. HET
 ZEEW. ENZ., Voorw., 271, 1, 76.
 VERHAND. OVER GEBR. v. VARIATIE
 COMP.^{EN}, 16.
 VERRADERS EIJLANDT, 20, 54, 77,
 268, 34, 35, 51.
 VERSCHOOR (Jan Willemsz), 170.
 VERSTEGEN (Willem), 191, 4.
 VERSTER (J. F. L. de Balbian), 30.
 VESPUTIUS (Americus), 144.
 VIANA of VYANEN (Schip), 172, 27.
 VICTORIA (Staat), 37.
 VISSCHER (Franchoijs Jacobszoon),
 10, 11, 19—21, 32, 34, 40, 53,
 70, 81, 100, 142—144, 152, 154,
 163, 166—170, 180, 183, 211,
 212, 216, 217, 228, 241, 269,
 8, 13—17, 40, 42, 43, 48, 52,
 63, 68, 69, 72, 74, 75, 80, 92, 97.
 VISSCHER (Kaarten v. F. J.), *zie K.*
 " Riv., 86.
 VISSCHERS E.^{EN}, 99, 100, 102, 270,
 54, 55.
 VISSCHER (Nic. Joannes), 268.

VISSCHER (Schip), 6.
 VLAMINGH v. OUDTSHOORN (Arnold de), 191, 12.
 VLAMINGH (Willem de), 30.
 VLEERMUIJSE of VLERSMUS EIJL., 24, 82.
 VLIEGEBAY, 86.
 VLISSINGEN, 129, 14.
 VOETEN (Oude Amst.^e), 262, 99.
 VRIENDSCHAPS of TONGA E.^{EN}, *zie* T.
 VRIES (David Pietersz de), 34.
 VRIES (Marten Gerritsz), 153, 185, 5, 6, 9, 16, 17, 97.
 VROUWENBORSTEN (Eil.), 57.
 VULCANIS of HET BRANDENDE EIJLANT, *zie* B.
 VULKAAN of MANAM (Eil.), *zie* M.
 VUURLAND, 35.
 VYANEN, *zie* VIANA.

W.

WAGENAAR (Jan), 262, 264.
 WAHAAL, 256.
 WAIGEOE (Eil.), 125—128, 249, 251, 59, 60, 78, 94.
 WAIGEOE (Straat), 93.
 WAI SALEJA (Hk.), 132.
 „ SELAH (Hk.), 256.
 WAJAG (Eil.), 126.
 WAKDE E.^{EN}, 115, 123, 59.
 WALCH (Johannes), 263.
 WALKER (J. B.), 212, 214, 231, 232.
 „ MEMORIAL VOLUME, 213, 231, 232, 36.
 WALVISSCHEN, 23.
 WANGA (Jurregan), 133.
 WARIAI (Hk.), 60.
 WASSENAER (N. v.), 26.
 WATEREN (Ambonsche), 2.
 „ (Chin.), 4, 5.
 „ (Ind.), 3.
 „ (Jap.), 4, 5, 14.

WATERPLAETS, 82, 83.
 WATER-WEERELD, *zie* ZEE-ATLAS.
 WEDDA E.^{EN}, 60.
 „ (Hk.), 130, 60.
 WEESKAMER v. BAT., 12.
 WEESP (Schip), 2.
 WELLESLEY E.^{EN}, 86.
 WESEL (Schip), 142, 168, 172, 26.
 WESSEL (Eil.), 87.
 WESTEWINDENWEER, 228.
 WEST-INDIË, *zie* I.
 WEST-IND. COMPAGNIE, 65.
 „ „ OCTROIJ, 156, 167, 183, 75.
 WIAK (Eil.), 122, 256.
 WICHMANN (A.), 213, 214, 216, 270, 20, 37, 54—56, 60.
 WIEDER (F. C.), 267.
 WIEI of JACQUINOT (Eil.), 112.
 WILHELMFREDERIK (Pr.v.O.), 186.
 WILLAUMEZ (Sch.eil.), 107, 108.
 WILLEMS RHEDE, 119.
 WILLEMS of WILMS RIV., 143, 148, 149, 155, 162, 175, 183, 29, 30, 33, 40, 41, 61, 81, 88.
 WILLIAM (Kp. King), 58.
 WILMOT RANGE, 24, 224, 225.
 WITOE of FRANSCHE E.^{EN}, *zie* F.
 WIT (Frederick de), 269.
 WITS (de) E.^{EN}, 29, 71.
 WITSEN of WITZEN (Cornelis), 144, 153, 157, 164, 173, 270, 271, 81, 96.
 WITSEN (Corn.) REEDE, 119.
 „ E.^{EN}, 45.
 „ Riv., 86.
 „ (Nicolaas), 15, 270, 271.
 WITT (G. F. de), 27, 28.
 „ „ 'S LAND, 175, 27, 28.
 WITT (de) -DISTRICT, 27.
 WOENOH BAAI, 126.
 WOIDE (Ch. G.), 271, 70.
 WOKEO of ROISSY (Eil.), *zie* R.

WONNERAM of FENI E.^{EN}, 97.

Y.

Yk (Cornelis v.), 93.

YMUIDEN, 83.

YORK of CARPENTARIA (Sch.eil.),
24, 41, 85.

Z.

ZARAGOZA (Don Juste de), 37.

ZEE (Indische), *zie* OCEAAN.

ZEE-ATLAS OFTE WATER-WEE-
RELD, 269, 55.

ZEE-MEEUW (Schip), 169, 170, 173,
180—183, 272, 73, 75, 76, 77.

ZEE-SPIEGEL, 206, 209.

ZEEFAKKEL (N^e Lichtende), 55.

ZEEHAAN (Mt.), 24, 224, 225,
227, 44.

ZEEHAEN (Schip), 3—11, 14—17,
20—22, 25—29, 32, 34, 36, 37,
40—43, 48—53, 61, 63, 73, 74,
79, 83, 84, 87, 90, 97, 101, 113
—116, 130, 143—145, 151—
154, 157—159, 163—166, 169,
184, 200, 210, 216, 272, 8, 39,
40, 43, 44, 46, 52, 61, 63, 71,
73, 78.

ZEEHAEN'S BOCHT, 45, 234, 47,
48, 68.

ZEEKAARTEN, *zie* K.

ZEELANDIA (Fort), 5.

ZEELANDIA NOVA, *zie* N.

ZEEROBBEN, 19.

ZEEUWSCHE NACHTEGAAL (Schip),
2.

ZEEVAARDERS (Holl.), 5, 17.

„ (Port.), 144, 37.

„ (Sp.), 17, 84

ZEEVAERT (Cleyne en groote), 205.

ZEILAAANWIJZINGEN (Bat.-Pescado-
res), 16.

ZEILAAANWIJZ. (Bat.-Punte Gale), 9.

„ (Britsche), 231, 50,
52.

ZEILAAANWIJZ. IN DE CHIN. WATE-
REN, 5.

ZEILSTEEN (Mijnen v.), *zie* M.

ZILVERSCHEPEN (Sp.), 8.

ZILVERVLOOT (Sp.), 17.

ZOUTE E.^{EN}, 6.

ZUIDERZEE, 87.

ZUIDLAND, ZUIJDTLANDT, ZUIDER-
LAND of SUIJDERLANDT, 1, 23,
44, 142—145, 148, 149, 153—
157, 159—164, 166—177, 182—
185, 266, 270, 272, 8, 15, 17,
18, 21—26, 33—38, 41—44,
55, 61—63, 67, 71—76, 81, 87,
91, 94, 95.

ZUIDOOST BAAI of HAVEN (Maur.),
12, 13, 215, 218.

ZUIDPOOL, 37.

„ -KAART, 268.

ZUIDZEE, ZUIJTZEE of SUIJTSEE,
87, 143, 148, 149, 155, 165—
167, 173—175, 183, 271, 34,
35, 40, 42, 47, 49, 50, 61, 62,
74, 81, 84.

ZUIDZEE E.^{EN}, 36, 42, 97.

ZUNDA, *zie* SOENDA.

ZUTPHEN (Schip), 6.

ZUIJD CAEP, 30, 31.

ZUIJDWIJCK (Adriaen v.), 169.

VERBETERINGEN.

P. 38	reg. 4 v. o. staat: dach	<i>moet zijn: middach</i> ¹⁾
„ 43	„ 12 v. o. „ NOtN	„ OtN ²⁾
„ 119 en 127,	„ 1 v. o. „ 9 Sept.	„ 8 Sept.
„ 120	„ 1 v. o. „ Mamberomno	„ Mamberonmo.
„ 151	„ 2 v. b. „ insoleutie	„ insolentie.
„ 233	„ 1 v. o. „ NOtN	„ OtN
„ XXVII	„ 1 v. o. „ de Witt's krt.	„ Hess. Gerr.'s krt.
„ XXX	„ 3 en 20 „ D. Hartog	„ D. Hartogs.
„ XXXIV	„ 8 v. b. „ Cornelisz.	„ Willem Corn.
„ XXXVIII	„ 3 v. o. „ sub 12	„ sub 2.
„ LVII	„ 8 v. b. „ Oembooi	„ Oemboi.
„ LXXXV	„ 21 v. b. „ Musgrave E.	„ Mulgrave E.
„ LXXXVI	„ 1 v. o. „ hierachter	„ sub 8 en 9.

1) Dit moet een schrijffout wezen van den copieerder van het Extract-Journaal, hetgeen blijkt uit de alstoen genomen peilingen in verband met het middagbestek.

2) Als boven, zooals blijkt uit de bestekken tusschen $\frac{1}{4}$ bij NO H.^k Moordenaers Baai, 17/18 Dec. en $\frac{1}{4}$ Admiralty Bay, 21 Dec., in verband met den Journaaltekst in die dagen; o.a. op 20 Dec. (p. 46, reg. 9 v. b.).

----- Route van de „Heemskerck” en „Zeehaen” in 1642/43. Route van de „Jan”, „Zee-Meeuw” en „Brack” in 1644.
 De namen door Tasman gegeven, staan tusschen ().

H18

24-5

7

DU Tasman, Abel Janszoon
98 De reizen van Abel
T2 Janszoon Tasman en Franchoys
1919 Jacobszoon Visscher

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 11 19 01 04 019 6